Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Қазақстан халқы ассамблеясы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті

«ЕЛ БІРЛІГІ – ҰРПАҚҚА АМАНАТ» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының ҒЫЛЫМИ МАҚАЛАЛАР ЖИНАҒЫ

Сборник научных статей Международной научно-практической конференции «ЕДИНСТВО НАРОДА – НАСЛЕДИЕ ПОКОЛЕНИЙ»

A Collection of scientific articles of the International Scientific and practical Conference "UNITY OF THE PEOPLE – THE LEGACY OF GENERATIONS"

II том

Шымкент 2025

УДК 001
ББК 72
Е41

Ұйымдастыру алқасының төрайымы

Сугирбаева Гулжан Даулетбековна	**Өзбекәлі Жәнібеков ат. Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің Басқарма төрағасы-Ректордың у.м.а.**

Ұйымдастыру алқасы

Исабек Баршагүл Қашқынқызы	**Басқарма мүшесі – Стратегиялық даму және әлеуметтік істер жөніндегі проректор**
Керімбеков Ержан Рахымжанұлы	**Басқарма мүшесі - Ғылыми жұмыстар және инновациялар жөніндегі проректор**
Байхамурова Мөлдір Оразалықызы	**Ғылыми зерттеулер офисінің басшысы м.а.**
Куралбаева Жулдызай Шынжигитқызы	**Ғылыми зерттеулер офисінің маманы**

«ЕЛ БІРЛІГІ – ҰРПАҚҚА АМАНАТ» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының ғылыми мақалалар жинағы. Шымкент, 2025 жыл. 471 Бет.II том

Сборник научных статей международной научно-практической конференции «ЕДИНСТВО НАРОДА – НАСЛЕДИЕ ПОКОЛЕНИЙ» Шымкент. 2025 г. 471 Стр.II том

A Collection of scientific articles of the International Scientific and practical Conference "UNITY OF THE PEOPLE – THE LEGACY OF GENERATIONS" Shymkent, 2025. 471 Page.Volume II.

ISBN 978-601-7968-47-2

Жинаққа Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері ендірілді. Барлық жарияланымдар авторлардың редакциясымен берілген.

ISBN 978-601-7968-47-2

© Өзбекәлі Жәнібеков ат.Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, 2025

ӘЛЕУМЕТТІК-ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ТАРИХ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЖАСТАРДЫ ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Дүйсенбаева Эльмира Маханбетжановна
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының
тарих пәні мұғалімі

Summary

This article is devoted to the problem of forming the national consciousness of youth through the subject of history. National consciousness is an important tool that preserves the characteristics, traditions, history, and culture of each nation. In this sense, the subject of history plays a special role in shaping generations' respect and love for their nation. With proper history education, a deep understanding of the youth's past and cultural heritage is formed, and national values and traditions are preserved.

This article discusses the importance of shaping the national consciousness of youth through the subject of history. National consciousness is the ability to think systematically and consciously, aimed at preserving the culture, traditions, history, and national values of a nation. The subject of history is the main tool in shaping national consciousness. It is important to use effective methods and techniques in teaching history to young people, striving for knowledge of their history, appreciation of national values and, thus, spiritual growth. The article discusses methodological recommendations for solving these problems, methods aimed at developing national consciousness and ways to increase students' interest in history. The subject of history allows young people to form a deep understanding and respect for modern life, giving the mores of the past.

Резюме

Данная статья посвящена проблеме формирования национального сознания молодежи через предмет истории. Национальное сознание-важный инструмент, сохраняющий особенности, традиции, историю, культуру каждой нации. В этом смысле предмет истории играет особую роль в формировании у поколений уважения и любви к своей нации. При правильном обучении истории формируется глубокое понимание прошлого и культурного наследия молодежи, сохраняются национальные ценности и традиции.

В этой статье обсуждается важность формирования национального сознания молодежи через предмет истории. Национальное сознание-это способность к системному и осознанному мышлению, направленному на сохранение культуры, традиций, истории, национальных ценностей нации. Предмет истории-главный инструмент в формировании национального сознания. Важно использовать эффективные методы и приемы в обучении молодежи истории, стремясь к знанию своей истории, оценке национальных ценностей и, таким образом, духовному росту. В статье рассматриваются методические рекомендации по решению этих проблем, методы, направленные на развитие национального сознания и пути повышения интереса учащихся к истории. Предмет истории позволяет молодежи формировать глубокое понимание и уважение к современной жизни, давая нравы прошлого.

Ұлттық сана – әрбір халықтың өзіндік ерекшеліктері мен ұлттық құндылықтарын сақтауға және оны ұрпақтан ұрпаққа жеткізуге негізделген рухани құндылықтардың жиынтығы. Ұлттық сана ұлттың тағдыры мен болашағына ықпал ете отырып, халықты біріктіріп, біртұтас ұлттық идеяны қалыптастырады. Тарих пәні арқылы жастарды патриоттық сезімге тәрбиелеу, олардың ұлттық құндылықтарды дұрыс түсініп, бағалай білуі үшін ерекше рөл атқарады.

Тарих пәнінің ұлттық сананы қалыптастырудағы маңызы

Тарих пәні – жастарды өз халқының өткенімен таныстырып, олардың тарихи тұлғалар мен оқиғаларға деген құрмет сезімін қалыптастырудың басты құралы болып табылады. Бұл пән оқушылардың тек қана білімін ғана емес, сонымен қатар олардың бойындағы рухани құндылықтарды да дамытады. Ұлттық сананы қалыптастыруда тарих пәнінің алатын орны ерекше. Себебі, жастарды өткен тарихын білуге тәрбиелеу арқылы олар өздерінің ұлттық ұстанымдарын, дәстүрлерін құрметтеп, қадірлейді.

Ұлттық тарихты оқыту: әдіс-тәсілдер мен әдістемелер

Ұлттық сананы қалыптастыруда тарих пәнін оқытудың әдістемесі өте маңызды рөл атқарады. Осы мақсатта мұғалімдер тарихты оқыту кезінде әртүрлі әдістерді қолдана алады. Олардың ішінде сыни тұрғыдан ойлау, тарихи деректермен жұмыс жасау, халықтың мәдени мұраларын зерттеу сияқты әдістер бар. Сондай-ақ, тарихи оқиғалар мен тұлғалардың мәнін ашып көрсету арқылы жастарға ұлттық тарихтың маңызы туралы түсінік беру керек. Әрбір сабақ барысында осы әдістерді пайдалану арқылы оқушылардың бойында ұлттық құндылықтарды құрметтеу сезімі қалыптасады.

1. Тарихи деректермен жұмыс

Тарих пәнін оқытуда тарихи деректермен жұмыс жасау – өте тиімді әдіс. Әрбір тарихи оқиға мен тұлғаның тарихи маңызы мен рөлі туралы терең зерттеу жүргізу арқылы оқушылар өз халқының тарихына деген құрмет сезімін арттырады.

2. Қазақ халқының ауыз әдебиеті мен эпостық шығармалары

Қазақ халқының ауыз әдебиеті мен эпостық шығармаларын оқыту арқылы оқушылардың ұлттық санасы оянады. Бұл шығармалар жастарға ұлттық мәдениеттің, рухани құндылықтардың негізін түсінуге көмектеседі. Қазақтың атақты батырлары мен ғұламалары туралы шығармаларды оқу арқылы жастар өз халқының мақтанышы мен батырлығын сезінеді.

3. Тарихи тұлғаларды таныстыру

Ұлттық сана мен патриотизмді қалыптастыру үшін қазақ халқының тарихындағы атақты тұлғаларды таныстыру маңызды. Бұл тұлғалар тек өз дәуірінде ғана емес, қазіргі заманға да өз ықпалын тигізді. Олардың тарихтағы орны мен рөлі туралы айтып, олардың өмірін жастарға үлгі етіп көрсету арқылы тарих пәнінің маңыздылығын арттырамыз.

Ұлттық сана мен ұлттық тарихтың байланысы

Ұлттық сананың негізі ұлттық тарихта жатыр. Әрбір ұлт өз тарихын терең білуі керек, өйткені ол өзінің болашағын жоспарлау үшін маңызды бағдар болады. Тарихты оқыту арқылы оқушылар тек қана өткенді ғана емес, сонымен қатар болашаққа деген көзқарасын да қалыптастырады. Өткеннің тарихы мен бүгінгі күннің арақатынасын түсіну жастардың өз елін, мәдениетін, тілін, тарихын құрметтеуге тәрбиелейді.

Қорытынды

Тарих пәнін оқыту арқылы жастарды ұлттық санамен таныстыру, олардың өз тарихына, мәдениетіне, дәстүрлеріне деген сүйіспеншілігін арттыру – қоғамның тұрақтылығы мен дамуы үшін маңызды. Тарихты оқыту барысында ұлттық сана қалыптасады, патриотизм сезімі оянады. Бұл мәселе қоғамдағы білім беру жүйесін жаңарту және оның жаңа талаптарға сәйкес болуын талап етеді.

Әдебиеттер

1. Ахметов, С. Қ. Ұлттық сана және оның қалыптасуы. Алматы: Қазақ университеті. 2010 ж.
2. Байтурсынов, А. Тарих және мәдениет: ұлттық білім беру жүйесі. Астана: Елбасы баспасы. 2005 ж.
3. Жұмабаев, М. Тарих пәнін оқыту әдістемесі. Алматы: Мектеп. 2008 ж.
4. Құнанбаев, А. Ұлттық тарих: мәні мен маңызы. Шымкент: Шымкент университеті. 2012 ж.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ КӨНЕ ТАРИХЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ ЖАҢА АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ АШЫЛЫМДАР

Омарова Акмарал Бегалиевна
Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының тарих пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье анализируются археологические открытия и научные достижения последних лет в изучении древней истории Казахстана. Археологические исследования, проведенные на территории Казахстана, позволили вновь открыть исторические данные, культуры и цивилизации разных периодов. Археологические раскопки сформировали новые представления о древних жителях Казахстана, проложили путь к изучению их повседневной жизни, культуры, хозяйства и социальной структуры. В статье рассматриваются крупные археологические проекты, реализованные в последние годы, примененные к ним новые технологии и методологические подходы, а также научное значение археологических открытий. Кроме того, будет представлена информация о признании исторических памятников и археологических памятников на территории Казахстана мировым культурным наследием и их изучении на международном уровне.

Summary

This article analyzes the archaeological discoveries and scientific achievements of recent years in the study of the ancient history of Kazakhstan. Archaeological research conducted on the territory of Kazakhstan has made it possible to rediscover historical data, cultures and civilizations of different periods. Archaeological excavations have formed new ideas about the ancient inhabitants of Kazakhstan, paved the way for the study of their daily life, culture, economy and social structure. The article examines the major archaeological projects implemented in recent years, the new technologies and methodological approaches applied to them, as well as the scientific significance of archaeological discoveries. In addition, information will be provided on the recognition of historical monuments and archaeological sites in Kazakhstan as a world cultural heritage and their study at the international level.

Қазақстанның көне тарихын зерттеу ұзақ уақыт бойы өзекті әрі маңызды мәселе болып келеді. Археологиялық зерттеулер еліміздің бай мәдени мұрасына деген қызығушылықты арттырып, көне заманның көптеген құпияларын ашуға мүмкіндік береді. Әр кезеңдегі табылған тарихи деректер Қазақстанның ежелгі мәдениеттерін, тұрмысын, өнерін және әлеуметтік құрылымын анықтауға жол ашады. Соңғы онжылдықта археологиялық зерттеулердің сапасы мен ауқымы артып, жаңа технологиялар мен әдіснамалар енгізілген. Бұл ғылыми жұмыстар тек Қазақстанның тарихын ғана емес, бүкіл адамзат тарихын терең түсінуге ықпал етеді.

1. Қазақстан аумағындағы көне мәдениеттер мен өркениеттердің іздері

Қазақстанның ең көне адамзат мәдениеттері мен өркениеттері алғашқы адамдардың өмір сүрген орындары мен материалдық мәдениетінің іздері арқылы зерттеліп келеді. Археологиялық қазбалар осы уақытқа дейін адамзаттың ежелгі кезеңдеріндегі құрал-саймандар, петроглифтер және басқа да мәдени құндылықтарды ашты.

- Тас дәуірінің мәдени ескерткіштері: Қазақстан аумағында тас дәуірінің көптеген ескерткіштері табылған, олардың қатарында палеолит дәуірінің, мезолит пен неолиттің ерте кезеңдеріне жататын тұрақтар мен қоныстар бар. Бұл мәдениеттерде адамдардың алғашқы қару-жарақтары мен еңбек құралдары табылған. Мұндай табылулар ерте қоғамның тұрмыс-тіршілігі мен даму тарихын білу үшін өте маңызды.

- Қола дәуірі: Қола дәуірінің мәдениеті Андронов мәдениеті деп аталады және бұл кезеңде Қазақстан аумағында дамыған металлургия мен ауыл шаруашылығының іздері бар. Қола дәуірінде адамдар мал шаруашылығымен айналысып, қола құралдар мен қару-жарақтарды қолданған. Андронов мәдениетінің ескерткіштері Қазақстанның шығыс аймақтарында, әсіресе, Алтай тауларында жиі кездеседі.

2. Жаңа археологиялық ашылымдар мен ғылыми әдістер

Жақын жылдары жүргізілген археологиялық қазбалар мен зерттеулер Қазақстанның көне тарихын терең түсінуге мүмкіндік берді. Қазіргі уақытта археологияда жаңа ғылыми әдістер мен технологиялар қолданысқа енгізілуде.

- Геофизикалық әдістер: Соңғы жылдары археологтар геофизикалық әдістерді, соның ішінде магнитометрия мен георадарларды қолданып, жер астындағы ескерткіштерді табуға мүмкіндік алды. Бұл әдіс археологиялық қазбаларды жүргізуге қажет уақытты қысқартып, жаңа ескерткіштерді тауып, олардың орналасуын дәл анықтауға мүмкіндік береді.

- Лазерлік сканерлеу және 3D моделдеу: Лазерлік сканерлеу мен 3D моделдеу сияқты жаңа технологиялар археологиялық қазбаларды жүргізуде кеңінен қолданылады. Бұл технологиялар ескерткіштердің дәл көшірмелерін жасап, зерттеу процесін жылдамдатады. Сонымен қатар, 3D моделдеу зерттеу объектілерін көруге және оларды әр түрлі бұрыштан талдауға мүмкіндік береді.

Көмекші зерттеулер: Биогенетикалық зерттеулер мен көміртегімен зерттеу (радиокарбондық даталау) тәсілдері археологиялық табылулардың жасын нақтылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дәуірлердің байланысын анықтап, тарихтағы маңызды кезеңдерді белгілеуге мүмкіндік береді.

3. Қазақстанның археологиясындағы жаңалықтар

Қазақстанның археологиясында соңғы онжылдықтардағы маңызды жаңалықтар – жаңа табылған ескерткіштер мен тарихи орындар. Бұған Маңғыстау мен Жетісу өңірлерінде жүргізілген зерттеулерден алынған нәтижелер, сондай-ақ Алматы облысы мен Сарыарқаның археологиялық қазбалары да жатады.

- Маңғыстаудағы «Жаман Айбат» ескерткіші: Бұл табылу Қазақстанның оңтүстік-батысында орналасқан көне ескерткіш. Бұл жерде ежелгі адамдардың өзара қатынасын, өндірістік құралдарын зерттеу мүмкіндігі пайда болды.

- Қаратау және Жетісу аймағындағы қазбалар: Бұл өңірлерде жүргізілген археологиялық зерттеулер Қазақстанның көне мәдениеттері туралы жаңа мәліметтер жинауға мүмкіндік берді. Қазба жұмыстарынан ежелгі қоныстар мен құрал-саймандар табылды.

4. Қазақстанның көне тарихын зерттеудің мәдени және тарихи маңызы

Археологияның маңызы тек ғылыми зерттеулермен ғана шектелмейді. Ол Қазақстан халқының мәдени мұрасының бір бөлігі ретінде үлкен мәнге ие.

- Ұлттық сәйкестікті қалыптастыру: Археология елдің мәдени мұрасын сақтап қалу үшін маңызды рөл атқарады. Көне тарихты зерттеу арқылы халық өзінің шығу тегін, тарихын және мәдениетін танып-біледі.

- Тарихи ескерткіштер мен мәдени мұралардың әлемдік деңгейде танылуы: Қазақстандағы археологиялық ескерткіштер әлемдік мәдени мұралар тізіміне енгізілуде. Олардың әлемдік деңгейде танылуы тарихи білім мен мәдени мұраны сақтау үшін маңызды.

Қорытынды

Қазақстанның көне тарихын зерттеу қазіргі уақытта әлемдік археология ғылымында үлкен маңызға ие. Еліміздің аумағында жүргізілген археологиялық зерттеулер оның бай мәдени мұрасын танып-білуге, әрі оған негізделген жаңа ғылыми тұжырымдарды жасауға мүмкіндік береді. Соңғы жылдары ашылған археологиялық ескерткіштер, жаңа технологиялардың қолданылуы мен ғылыми тәсілдер археология саласын жаңғыртып, оны жаңа деңгейге көтерді. Осы арқылы Қазақстанның көне тарихы туралы жаңа мәліметтер мен тұжырымдар ашылып, елдің мәдени мұрасына жаңа көзқарастар қалыптасты.

Әдебиеттер

1. Акимушкин, М. А. (2005). Археология Казахстана: История и современность. Алматы: Издательство "Жибек жолы". 2005 ж.

2. Ким, С. Б., Нурмуханбетов, Е. Ж. (2010). Древности Казахстана: Археологические исследования последних лет. Алматы: Издательство "Алматы". 2010 ж.

3. Жакупова, С. А. (2013). Археологические памятники Центрального Казахстана: История и исследования. Астана: Издательство "Фолиант". 2013 ж.

4. Винокурова, И. А. История археологических исследований в Казахстане. Алматы: Наука. 2018 ж.

5. Сергеева, Л. В. Археология и этнология Казахстана: Современные тенденции и достижения. Алматы: Казахстанская академия наук. 2020 ж.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОРТАҒАСЫРЛАР КЕЗЕҢІНДЕГІ МӘДЕНИ ЖӘНЕ САЯСИ ДАМУЫ

Ахметова Лаззат Баратбековна
Түркістан облысы, Сауран ауданы
М.Мұса атындағы ЖББМ тарих пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию культурного и политического развития Казахстана в средневековый период. Средневековье — один из важнейших этапов в истории Казахстана, когда политические структуры и культура достигли нового уровня. В этот период на территории Казахстана взаимодействовали различные культуры и цивилизации, что привело к формированию культуры и политических структур казахского народа. В статье рассматриваются создание средневековых государств Казахстана, их политическая система, культура и искусство, достижения в области науки и образования, а также связи в области торговли и культуры. Кроме того, анализируется значение данного периода в мировой истории и его место в развитии Казахстана.

Abstract:

This article is dedicated to studying the cultural and political development of Kazakhstan during the medieval period. The Middle Ages represent one of the most important stages in the history of Kazakhstan, a time when political structures and culture reached a new level. During this period, various cultures and civilizations interacted within the territory of Kazakhstan, which led to the formation of the culture and political structures of the Kazakh people. The article examines the establishment of medieval states in Kazakhstan, their political systems, culture and art, achievements in science and education, as well as trade and cultural connections. Additionally, the significance of this period in world history and its place in the development of Kazakhstan are analyzed.

Ортағасырлар кезеңі Қазақстан тарихының маңызды дәуірлерінің бірі болып табылады. Бұл кезеңде Қазақстанның аумағында түрлі мәдениеттер мен өркениеттер өзара байланысқа түсіп, олардың әсері мен ықпалы қазақ халқының саяси құрылымын, мәдениетін және әлеуметтік тұрмысын қалыптастырды. Ортағасырларда Қазақстанды мекендеген тайпалар мен халықтар арасындағы мәдени алмасулар, сауда қатынастары мен ғылыми даму жаңа қоғамның қалыптасуына негіз болды.

Бұл кезеңнің тарихы, әсіресе, елдің саяси құрылымдарын дамыту, мәдениет пен ғылымды ілгерілету, сауда жолдарының ашылуы және сол уақыттағы ұлы империялармен болған байланыстар тұрғысынан үлкен маңызға ие. Бұл мақалада ортағасырлар кезеңіндегі Қазақстанның саяси және мәдени дамуы, оның өзара мәдени байланыстары мен әлемдік тарихтағы орны зерттеледі.

1.Қазақстанның ортағасырлардағы саяси дамуы

Ортағасырлардағы Қазақстанның саяси дамуы өте күрделі және көпқырлы процесс болды. Бұл кезеңде көптеген ұлы мемлекеттер мен саяси құрылымдар қалыптасып, олардың әсері қазіргі Қазақстан территориясындағы саяси құрылымдардың қалыптасуына үлкен ықпал етті. Ортағасырларда Қазақстанды мекендеген халықтар түрлі ұлыстар мен мемлекеттерге бірігіп, өздерінің саяси өмірінде маңызды кезеңдерден өтті. Түркі қағанатының құрылуынан бастап Қазақ хандығының қалыптасуына дейінгі тарихи кезеңде осы аумақтағы саяси дамудың негізгі сәттері мен ерекшеліктері орын алды.

1.2. Түркі қағанаты мен Қарлұқ мемлекеті

Қазақстанның ортағасырлардағы саяси тарихындағы алғашқы маңызды кезең Түркі қағанатының құрылуымен байланысты. Түркі қағанаты (552–603 жж.) - Түркі халықтарының тарихындағы ең алғашқы ұлы мемлекеттердің бірі болды. Бұл мемлекеттер түркі тілдес халықтардың саяси бірлігіне негіз болды, сонымен қатар олар өздерінің әскери қуатымен, мәдениетпен және сауда қатынастарымен белгілі болды.

2. Қараханидтер мен Қарақытайлар

Қараханидтер мемлекеті (942–1212 жж.) - Қазақстан мен Орта Азиядағы маңызды ортағасырлық мемлекеттердің бірі. Қараханидтер Түркістан мен Шығыс Қазақстан аумағында билік жүргізіп, исламды мемлекеттік дін ретінде қабылдап, осы дінді таратуға үлкен үлес қосты. Олар мәдениет пен ғылымның дамуына ықпал етіп, маңызды тарихи ескерткіштер мен архитектуралық құрылымдарды салды.

3. Алтын Орда мен Ақ Орда

Алтын Орда мемлекеті (1243–1502 жж.) - Шыңғыс ханның немересі Батудың негізін қалаған, қазақ жерін де қамтитын үлкен мемлекеттің атауы. Алтын Орда өзінің саяси күшін нығайтып, Қазақстан мен Ресей, Кавказ және Шығыс Еуропа арасындағы маңызды саяси және сауда байланыстарын орнатты. Алтын Орда мемлекеті Қазақстанның тарихи дамуы мен ұлттық қалыптасуына маңызды әсер етті. Осы мемлекет кезеңінде көптеген этникалық топтар мен халықтар өзара араласып, мәдени алмасулар орын алды.

Ақ Орда (1361–1468 жж.) Алтын Орданың ыдырауы кезеңінде құрылып, Қазақстанның оңтүстігінде, Шығыс Түркістан мен Қаратау аймақтарында орнаған мемлекет болды. Ақ Орда өзінің саяси және мәдени ықпалымен Қазақстанның тарихында маңызды із қалдырды. Ақ Орда мен оның астанасы Сығанақ қаласы осы кезеңдегі маңызды саяси және мәдени орталықтардың бірі болды.

4. Қазақ хандығының құрылуы

Қазақ хандығының құрылуы (1465 ж.) — Қазақстанның ортағасырлардағы саяси дамуындағы ең маңызды оқиғалардың бірі. Қазақ хандығының негізін қалаушы — Жәнібек пен Керей сұлтандар болды. Олар Әбілқайыр ханның билігінен бөлініп, Қазақ хандығын құрды. Қазақ хандығының құрылуы қазақ халқының этникалық бірлігін нығайтып, ұлттық мемлекеттіліктің негіздерін қалады.

5.Ортағасырлардағы Қазақстанның мәдени дамуы

Ортағасырлар кезеңі Қазақстанның мәдени дамуының маңызды кезеңі болып табылады. Бұл уақытта мәдениет пен ғылымның өркендеуі, дәстүрлер мен инновациялардың үйлесімі, жаңа діни және философиялық ағымдардың таралуы орын алды. Қазақстанның ортағасырлардағы мәдени дамуы оның экономикалық, саяси, және әлеуметтік өмірімен тығыз байланысты болды. Мәдени даму әртүрлі бағытта қалыптасып, қазақ халқының ұлттық дәстүрлері мен дүниетанымын нығайтуда маңызды рөл атқарды.

Әдебиет пен жазба мәдениеті

Ортағасырлардағы Қазақстанның әдебиеті мен жазба мәдениеті өркендеудің жаңа кезеңін бастады. Бұл кезеңде араб жазуы негізінде көптеген әдеби шығармалар жазылып, әдебиеттің дамуына негіз болды. Шығыс әдебиеті мен философиясы қазақ жеріне араб мәдениетінің ықпалы арқылы тарады. Әдебиетте діни, философиялық, тарихи және тұрмыстық тақырыптар басым болды.

Ең маңызды әдеби шығармалардың бірі — Құтты білік дастаны. Ол түркі әдебиетінің маңызды мұрасы болып табылады. Сонымен қатар, Абулғазы ханның Түрік шежіресі мен Қожа Ахмет Яссауидің Диуани хикметі сияқты шығармалар да ортағасырлардағы қазақ әдебиетінің дамуына үлес қосты. Бұл шығармаларда адамгершілік, рухани тазалық, әділдік, ғибраттық тақырыптар терең зерттелген.

Дін мен рухани өмір

Ортағасырларда Қазақстандағы рухани өмірде маңызды өзгерістер орын алды. Ислам дінінің таралуы Қазақстанның мәдени және рухани өміріне айтарлықтай әсер етті. Ислам дінін

қабылдау арқылы Қазақстан аумағында жаңа рухани және мәдени кеңістік қалыптасты. Исламның таралуымен бірге араб жазуы, исламдық философия мен ғылым да кеңінен танымал болды.

Ғылым мен білім

Ортағасырларда ғылым мен білімнің дамуы, әсіресе ислам әлемінде ғылыми жетістіктердің артуы, Қазақстанның мәдениетіне де өз әсерін тигізді. Қазақ жерінде көптеген ғалымдар мен ғұламалар өмір сүрді. Олардың бірі — Абу Наср әл-Фараби. Ол философия, логика, музыка және математика сияқты салаларда еңбектер жазып, ғылым мен білімнің дамуына үлкен үлес қосты. Әл-Фараби өз мұраларын араб тілінде жазғанымен, оның еңбектері көптеген ұлттар мен халықтар арасында таралған.

Қорытынды:

Ортағасырлардағы Қазақстанның саяси және мәдени дамуы оның тарихындағы аса маңызды кезең болды. Бұл уақыт ішінде қазақ халқының саяси құрылымдары мен мәдениетінің қалыптасуында шешуші өзгерістер орын алды. Түркі қағанаты, Қараханидтер мемлекеті, Алтын Орда сияқты түрлі мемлекеттер мен саяси жүйелердің Қазақстан аумағында орнығып, дамуы елдің саяси картасының негізін қалады. Сонымен қатар, бұл кезеңде қоғамның рухани дамуы, ғылым мен білімнің, әдебиет пен өнердің гүлденуі қазақ халқының мәдени болмысын айқындады.

Әдебиеттер тізімі

1. Әбілғазы А. Қазақ халқының тарихы. Алматы: "Қазақстан", 2004.
2. Жолдасбаев М. Қазақстан тарихының ортағасырлық кезеңі. Алматы: "Мектеп", 2007.
3. Бекмаханов М. Қазақ халқының тарихы. Алматы: "Жазушы", 1994.

ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО!

Ғапбар Жанар Насырханқызы
город Шымкент
Индустриально – технический колледж
преподователь английского языка

Аннотация:

Выбор профессии – это сознательное определение человеком области деятельности, которой он намеревается овладеть и длительно заниматься. Выбирая профессию, человек учитывает ее социальную значимость, престижность, взвешивает свои способности, оценивает возможность добиться успеха, оптимально самовыразиться. Целью классного часа является помощь педагога в выборе обучающимися своей будущей профессии, в осознании её значимости. Ключевые слова: профессия, дополнительное образование, педагогика, классный час, профессии будущего, профориентация.

Abstract:

choosing a profession is a conscious determination by a person of the field of activity that he intends to master and engage in for a long time. When choosing a profession, a person takes into account its social significance and prestige, weighs his abilities, evaluates the opportunity to succeed, and optimally express himself. The purpose of the class hour is to help students choose their future profession and realize its importance. Keywords: profession, additional education, pedagogy, class hour, professions of the future, career guidance.

Сегодня кажется, что специальность становится не только нашей профессией, но и самой нашей жизнью. Потому что без работы сложно прожить. Многие люди не могут найти подходящую работу из-за неправильного выбора профессии или не могут занять должность по профессии и страдают от бесчестия. Ведь достаточно людей, которые учатся не по душе только

ради гранта. В этом случае финансы государства эквивалентны выходу на поле. Стоит ли возвращаться, чтобы избежать такого разрыва?

Национальная палата предпринимателей «Атамекен» уже четыре года проводит рейтинг по оценке образовательных программ высших учебных заведений совместно с Министерством образования. Для оценки было сделано 2 тысячи экспертных заключений по 105 высшим учебным заведениям. Рейтинг проводился по 19 критериям, включая уровень трудоустройства и среднюю зарплату выпускников, длительность поиска работы и актуальность программ. По итогам прошлого года того же рейтинга средний уровень занятости составил 77,7%. Это на 6,7% больше уровня 2019 (74%) и 2020 годов (71%). При анализе трудоустройства выпускников учитывались пенсионные выплаты, перенесенные за каждый месяц с августа 2020 года по июль 2021 года.

Ну, скажем, уровень занятости растет из года в год. Но все ли эти выпускники работают над одним и тем же дипломом? Проблема здесь.

Азамат Бисенбаев, директор департамента развития человеческого капитала НКП «Атамекен», сообщил, что только 7 процентов выпускников специальности «Сельское хозяйство» работают по специальности.

«Доля работающих по специальности составила 70% по направлению «Здравоохранение» и 51% по направлению «Педагогика». Установлено, что 34% окончивших обучение по направлению «Строительство» и только 7% окончивших направление «Сельское хозяйство» работают по специальности. В большинстве случаев возникают трудности при выборе профессии из-за недостаточного уровня профессиональной ориентации претендентов. Результат опроса, проведенного среди студентов, показал, что большинство из них выбрали профессию по совету родителей или друзей. "Перед поступлением в вуз его не проинформировали о том, где он сможет работать и каким специалистом он станет после окончания этой специальности", - говорит А.Бисенбаев.

По словам директора департамента, в рамках рейтинга образовательных программ этого года мамами стали выпускницы 11 классов областей, городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент и их родители, всего консультировано 18 496 человек. Тем не менее, работодатели не могут быть готовы принять на работу всех молодых специалистов. Это связано с тем, что ежегодно более 200 тысяч выпускников одновременно получают дипломы организаций, реализующих профессионально-технические, высшие и послевузовские образовательные программы.

«Поэтому выпускников лучше выпускать не одновременно, а в несколько периодов в году. Этот метод использовался в зарубежных странах, а также в Университете КИМЭП. Например, если бы выпускники специальности «Сельское хозяйство» получали диплом в январе-феврале, они бы сразу же в марте приступили к севу. Точно так же, если бы он сдавал диплом по профессиям сферы услуг и туризма в апреле-мае, то пришел бы к напряженному рабочему сезону, который начинается летом. А юриспруденция, информационно-коммуникационные технологии, экономика, финансы и т.д. Молодых специалистов лучше выводить на рынок по одному в течение года. Необходимо согласовать с работодателями срок получения дипломов молодых специалистов", - говорит представитель НКП "Атамекен".

По итогам рейтинга было сказано, что специалисты, подготовленные в сфере сельского хозяйства, имеют низкий показатель работы по диплому. Поэтому мы обратились в одно из учебных заведений, готовящих специалистов в этой области. Профессор Карлыгаш Сарбасова, директор департамента учебной работы Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, отметила, что показатель профессиональной направленности студентов улучшится только тогда, когда будет укреплена связь между школой и университетом. По его мнению, это позволит сократить количество специалистов, которые работают не по дипломам.

«На самом деле вуз должен начинать подготовку сильного специалиста не с принятия документа абитуриента, а с установления тесной связи со школами. Это связано с тем, что правильный выбор профессии выпускниками школ напрямую связан с профессиональной ориентацией со школьных лет, особенно в последних классах. Ни для кого не секрет, что если

спросить некоторых выпускников, которые собираются окончить школу, какую профессию они выбрали, они споткнутся. Единственная причина этого – недостаток информации. Ежегодно в сфере образования в высших учебных заведениях происходят различные изменения. Будет открыта новая кафедра и запущены новые образовательные программы. Выпускники не в полной мере осведомлены о новостях, происходящих в каждом вузе. Поэтому университеты должны установить тесные связи с центрами среднего образования. Например, в первой декаде мая я посетил небольшие городские, районные, сельские школы Карагандинской области. Я подробно объяснил старшеклассникам особенности специальностей и образовательных программ Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, ответил на вопросы будущих абитуриентов. Многие студенты проявили интерес к различным специальностям в учебном заведении. Если мы сами не будем распространять такую информацию, если не будем объяснять это с глазу на глаз, выпускники многого не будут знать», — говорит К. Сарбасова.

По мнению спикера, необходимо больше информировать студентов и выпускников школ о востребованных профессиях. Например, выпускники образовательной программы «Технология производства продуктов животноводства», обучающиеся в указанном вузе, не остаются безработными, поскольку востребованы на рынке труда. Большинство из них выходят на работу через два месяца.

«Сегодняшнее молодое поколение искушенное, у них высокие требования к университету, в котором они хотят учиться. В этом я убедился во время встречи со школьниками. Однако сложно сказать, что каждый сможет планировать и думать о следующих пяти годах. Поэтому лучше взять на себя ответственность за трудоустройство специалистов, подготовленных в высших учебных заведениях. И я приглашаю выпускников школ и старшеклассников, а также их родителей, которые влияют на их выбор профессии, обратить внимание на информацию в этом направлении. В то же время можно обратить внимание на объективный рейтинг вышеупомянутого НКП «Атамекен». Например, по результатам этого рейтинга совокупное трудоустройство выпускников нашего вуза на трех уровнях образования (бакалавриат, магистратура, докторантура) составляет 89%. В целях трудоустройства выпускников Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина внедрена методика подготовки специалистов по заказу субъектов хозяйствования. В этом учебном году в рамках дуального образования было запущено 45 организаций. Здесь лучше обратить внимание на такие данные. Это связано с тем, что по одной специальности иногда могут готовить несколько учебных заведений. Также необходимо знать, с какими работодателями контактирует вуз», — говорит профессор К. Сарбасова.

Как сказал выше эксперт, одна специальность преподается в нескольких вузах страны. Это, в свою очередь, может создать конкуренцию в подготовке специалистов. Однако насколько университет, адаптированный к подготовке лингвистов, способен подготовить профессионального химика? Точно так же не только студенты учатся на грантах, но есть много университетов, которые учатся на грантах.

Задача К. Токаева по сокращению количества некачественных вузов в нашей стране должна быть продолжена и в отношении таких вузов. Потому что такие вузы увеличивают количество безработных специалистов.

Однако среди вузов-лидеров рейтинга НКП «Атамекен» есть вузы, в которых преподают специальности, отличные от той, под которую они адаптированы. Например, Университет КАЗГЮУ имени М.Нарикбаева – одно из престижных учебных заведений, готовящих специалистов в области права. Однако университет также готовит кадры в области перевода, психологии и бизнеса. Какой результат?

Гульзат Канатовна, заведующая кафедрой «Трудоустройство, карьера и практика» этого вуза, говорит, что сколько бы молодых специалистов ни хотелось работать по диплому, свою роль играет спрос на рынке труда.

"В прошлом, 2021 году, в 2021 году окончили обучение 52 студента, в том числе 25 студентов по направлению "Перевод", 23 по направлению "Туризм" и 4 по направлению

"Психология". 12 студентов окончили специальность «Перевод» и 8 студентов – «Бизнес-психология» на уровне магистратуры. Являясь центром занятости, мы находимся в постоянном контакте со всеми студентами. Мы обязаны нанимать их, знать их намерения. Каждый студент может свободно рассказать нам, в какой сфере он хочет работать и чего он хочет. Например, студенты специальности «Перевод», получившие степень бакалавра, над дипломом не работают. Мы провели опрос среди этих студентов. Многие работают не по найму. Как так? В настоящее время концепция фриланса стала популярной среди молодежи. То есть им нравится работать с клиентами удаленно. А многие из тех, кто окончил магистратуру по специальности «Психология бизнеса», не работают по специальности. Потому что на рынке мало востребованы бизнес-психологи», — говорит Г. Канатовна.

По мнению эксперта, необходимо провести опрос, чтобы узнать о будущих профессиях студентов. Подобный опрос также следует провести среди студентов 1-2 курсов. Почему? Потому что необходимо как можно раньше узнать, нравится вам специальность, на которой вы изучаете, или нет. Если вам это не нравится, вы можете узнать, какую помощь вы хотели бы от университета для решения этой проблемы, через тот же опрос. И лучше много внимания уделить опыту. Тогда оказание помощи и создание условий по желанию студентов дадут хорошие результаты. Если мы посмотрим на процесс в Казахстане, то многие люди уделяют внимание теории, но когда они переходят к практике, у них возникают проблемы. На производственную практику студентов целесообразно направлять со 2-3 курса. Выгодно, что период производственной практики длительный. Это наиболее полезный способ познакомить студентов с будущей профессией.

Список летературы

1. Журнал «Популярная механика». – октябрь, 2010.
2. Атлас новых профессий / Сколково. – М., 2014.
3. Сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.proprof.ru
4. Шерстюкова В.Ю. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Классный час «Профессии будущего» (дата обращения: 07.08.2017).

ҮЗДІК ҰСТАЗ БОЛУ БІЗДІҢ БАСТЫ МАҚСАТЫМЫЗ!

Жарымбет Айман Сұлтанғазықызы
Шымкент қаласы, индустриалды-техникалық колледж
ағылшын пәні мұғалімі

Аннотация:

Білім сапасын арттыру үшін басты мақсат-мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыру, үздіксіз білім алу арқылы сапалы білім беру көзделеді. Мұғалім кәсіби шеберлігін ұдайы жетілдіріп отыруының арқасында Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырған жағдайда ғана сапалы білім беруге ұмтылады. Өркениет көшінен қалмай білім беру ісін зор ізденушілікпен жұмыс жасағанда ғана оқушы білім сапасы артады. Қазіргі xxi ғасы ақпараттық технологияның дамыған дәуірі. Осы тұста болашақтың кемелденуі жолында білімді шәкірттеріміз, елісміздің болашағы болмақ. Бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу үшін, мұғалімнің үздіксіз білімін жетілдіруі сапалы білім кепілі болмақ. Еліміздің дамуы біліммен және бәсекелестікпен алға дамиды. Мұғалімнің рөлі сапалы білім берудің айғағы. Мұғалім үздіксіз білім алып, өз білімін көтеру арқылы шығармашылықпен жұмыс жасап, болашақ жастарды сапалы білім алуға жетелейді.

Annotation:

To improve the quality of education, the main goal is to improve the professional skills of the teacher, provide quality education through continuing education. Thanks to the constant improvement of professional skills, the teacher strives to provide quality education only if he continuously improves his knowledge. The quality of students ' knowledge increases only when they work with great interest in education, without leaving the stage of civilization. The modern XXI century is the era of the development of Information Technology. At

the same time, the future will be the future of our educated students, the future of our country. For the education of a competitive generation, continuous improvement of the teacher's education will be the key to quality education. The development of our country is promoted by education and competition. The role of the teacher is a testament to quality education. The teacher works creatively by continuing education and improving his knowledge, leading future young people to get a quality education.

Ағылшын тілін жетік меңгерген ұстаз болу – қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды талаптардың бірі. Заманауи әлемде ағылшын тілі халықаралық қатынас тіліне айналып, білім, ғылым, бизнес, мәдениет, және технологиялар саласында кеңінен қолданылады. Осыған орай, ағылшын тілін жақсы білетін мұғалімдердің сұранысы артуда, себебі олар білім алушыларға тіл үйренуде жоғары деңгейдегі сапалы білім бере алады. Ағылшын тілін жетік меңгерген ұстаз болудың артықшылықтары мен мүмкіндіктері өте көп:

1. Әлемдік білім алаңында бәсекеге қабілеттілік.

Ағылшын тілін жетік меңгерген ұстаздар әлемдік деңгейде білім алмасу мүмкіндіктеріне ие болады. Бұл оларды халықаралық деңгейде семинарлар мен тренингтерге қатысуға, шетелдік тәжірибе жинақтауға және өз білімін үздіксіз жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ағылшын тілінде оқыту әдістері мен ғылыми жаңалықтарды өз тіліне аударып, шәкірттеріне жеткізу мүмкіндігі пайда болады.

2. Әлемдік ғылым мен білімге қол жетімділік.

Ғылым мен білім саласында ағылшын тілі негізгі тіл болып табылады. Жетік ағылшын тілі мұғалімдеріне халықаралық ғылыми зерттеулерді, мақалаларды, жаңалықтарды оқып, түсініп, оларды оқушыларға жеткізу мүмкіндігі ашылады. Бұл оқушылардың әлемдік білім қорымен танысып, оны өз білімдерінде қолдануына септігін тигізеді.

3. Жаңа технологиялар мен ресурстарды қолдану.

Қазіргі таңда ағылшын тілі білім беру саласында әртүрлі цифрлық ресурстар мен онлайн платформаларды қолдануда басты рөл атқарады. Жетік ағылшын тілін меңгерген ұстаздар жаңа технологияларды меңгеріп, өз оқушыларын цифрлық білім мен қамтамасыз ете алады. Олар ағылшын тілінде өтетін онлайн курстарды, видеоларды, тестілеу жүйелерін және интерактивті құралдарды тиімді пайдалануға мүмкіндік алады.

4. Оқушыларға жаһандық көзқарас беру.

Ағылшын тілін білетін мұғалімдер оқушыларға жаһандық ойлау мен мәдениет аралық қарым-қатынасты дамытуға көмек бере алады. Ағылшын тілі – әлемнің көптеген елдерінде сөйлейтін ортақ тіл, сондықтан оқушыларға халықаралық мәдениеттер мен әртүрлі тілдерге құрметпен қарау, өз көзқарастарын әлемдік деңгейде білдіру мүмкіндігі туады.

5. Ұстаздың кәсіби дамуы мен өсуі.

Ағылшын тілін жетік меңгерген ұстаздар кәсіби тұрғыдан дамып, жаңа әдістемелер мен оқыту тәсілдерін игеру арқылы өз ісінде табысқа жете алады. Ола роқу жоспарларын ағылшын тілінде дайындап, оқушыларды осы тілде сабақ беру арқылы кәсіби дамуға бағытталған түрлі мүмкіндіктерді пайдалана алады.

6. Жоғары мәртебе мен сұраныс.

Ағылшын тілін жетік меңгерген мұғалімдер өз саласында жоғары сұранысқа ие болады. Әсіресе, халықаралық мектептер мен жоғары оқу орындарында, сондай-ақ тіл үйрететін арнайы курстарда ағылшын тілі мұғалімдерінің рөлі өте маңызды. Бұл, өз кезегінде, ұстаздың еңбек нарығында жоғары мәртебеге ие болуына ықпал етеді.

7. Тілдік кедергілерді жеңу.

Жетік ағылшын тілін меңгерген ұстаздар халықаралық деңгейде білім беру бағдарламалары мен семинарларға қатысу барысында тілдік кедергілерді жеңеді. Олар өз білімдерін әлемнің түкпір-түкпіріндегі әртүрлі мәдениет өкілдеріне жеткізе алады.

8. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту

Ұстаз ағылшын тілін жақсы меңгерген кезде, ол өз оқушыларына да осы тілдің негізгі дағдыларын (тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу) меңгерту барысында тиімді әдістерді қолдана алады.

Оқушылар мен тілде еркін сөйлесу, ағылшын тіліндегі әдебиеттер мен фильмдерді түсіну, жазбаша жұмыстарды дұрыс орындау дағдылары қалыптасады.

Қорытынды:

Ағылшын тілін жетік меңгерген ұстаз болу – бұл заман талабына сай болуының негізгі шарттарының бірі. Ол ұстаздың білімін кеңейтіп қана қоймай, оқушыларға жоғары сапалы білім беруге мүмкіндік ашады. Сондықтан ұстаздар үшін ағылшын тілін жақсы меңгеру олардың кәсіби дамуының маңызды бөлігі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Энциклопедиялық сөздік. Бас ред. Б. Ө. Жақып — Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011
2. 3. Ержанова А. Білім беруде ақпараттық технологияларды қолдану. Алматы. 2005.
3. Нургалиева Г.К., Тажигулова А.И., Педагогические технологии информатизации образования. Алматы:РЦИО. 2002, - с. 269.

ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО

Төреханов Даулет
Город Шымкент
Индустриально – технический колледж
Мастер производственного обучения

Резюме

выбор профессии – это сознательное определение человеком области деятельности, которой он намеревается овладеть и длительно заниматься. Выбирая профессию, человек учитывает ее социальную значимость, престижность, взвешивает свои способности, оценивает возможность добиться успеха, оптимально самовыразиться. Целью классного часа является помощь педагога в выборе обучающимися своей будущей профессии, в осознании её значимости. Ключевые слова: профессия, дополнительное образование, педагогика, классный час, профессии будущего, профориентация.

Abstract:

choosing a profession is a conscious determination by a person of the field of activity that he intends to master and engage in for a long time. When choosing a profession, a person takes into account its social significance and prestige, weighs his abilities, evaluates the opportunity to succeed, and optimally express himself. The purpose of the class hour is to help students choose their future profession and realize its importance. Keywords: profession, additional education, pedagogy, class hour, professions of the future, career guidance.

Сегодня кажется, что специальность становится не только нашей профессией, но и самой нашей жизнью. Потому что без работы сложно прожить. Многие люди не могут найти подходящую работу из-за неправильного выбора профессии или не могут занять должность по профессии и страдают от бесчестия. Ведь достаточно людей, которые учатся не по душе только ради гранта. В этом случае финансы государства эквивалентны выходу на поле. Стоит ли возвращаться, чтобы избежать такого разрыва?

Ну, скажем, уровень занятости растет из года в год. Но все ли эти выпускники работают над одним и тем же дипломом? Проблема здесь.

Азамат Бисенбаев, директор департамента развития человеческого капитала НКП «Атамекен», сообщил, что только 7 процентов выпускников специальности «Сельское хозяйство» работают по специальности.

«Доля работающих по специальности составила 70% по направлению «Здравоохранение» и 51% по направлению «Педагогика». Установлено, что 34% окончивших обучение по направлению «Строительство» и только 7% окончивших направление «Сельское хозяйство» работают по специальности. В большинстве случаев возникают трудности при выборе

профессии из-за недостаточного уровня профессиональной ориентации претендентов. Результат опроса, проведенного среди студентов, показал, что большинство из них выбрали профессию по совету родителей или друзей. "Перед поступлением в вуз его не проинформировали о том, где он сможет работать и каким специалистом он станет после окончания этой специальности", - говорит А.Бисенбаев.

По словам директора департамента, в рамках рейтинга образовательных программ этого года мамами стали выпускницы 11 классов областей, городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент и их родители, всего консультировано 18 496 человек. Тем не менее, работодатели не могут быть готовы принять на работу всех молодых специалистов. Это связано с тем, что ежегодно более 200 тысяч выпускников одновременно получают дипломы организаций, реализующих профессионально-технические, высшие и послевузовские образовательные программы.

«Поэтому выпускников лучше выпускать не одновременно, а в несколько периодов в году. Этот метод использовался в зарубежных странах, а также в Университете КИМЭП. Например, если бы выпускники специальности «Сельское хозяйство» получали диплом в январе-феврале, они бы сразу же в марте приступили к севу. Точно так же, если бы он сдавал диплом по профессиям сферы услуг и туризма в апреле-мае, то пришел бы к напряженному рабочему сезону, который начинается летом. А юриспруденция, информационно-коммуникационные технологии, экономика, финансы и т.д. Молодых специалистов лучше выводить на рынок по одному в течение года. Необходимо согласовать с работодателями срок получения дипломов молодых специалистов", - говорит представитель НКП "Атамекен".

По итогам рейтинга было сказано, что специалисты, подготовленные в сфере сельского хозяйства, имеют низкий показатель работы по диплому. Поэтому мы обратились в одно из учебных заведений, готовящих специалистов в этой области. Профессор Карлыгаш Сарбасова, директор департамента учебной работы Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, отметила, что показатель профессиональной направленности студентов улучшится только тогда, когда будет укреплена связь между школой и университетом. По его мнению, это позволит сократить количество специалистов, которые работают не по дипломам.

«На самом деле вуз должен начинать подготовку сильного специалиста не с принятия документа абитуриента, а с установления тесной связи со школами. Это связано с тем, что правильный выбор профессии выпускниками школ напрямую связан с профессиональной ориентацией со школьных лет, особенно в последних классах. Ни для кого не секрет, что если спросить некоторых выпускников, которые собираются окончить школу, какую профессию они выбрали, они споткнутся. Единственная причина этого – недостаток информации. Ежегодно в сфере образования в высших учебных заведениях происходят различные изменения. Будет открыта новая кафедра и запущены новые образовательные программы. Выпускники не в полной мере осведомлены о новостях, происходящих в каждом вузе. Поэтому университеты должны установить тесные связи с центрами среднего образования. Например, в первой декаде мая я посетил небольшие городские, районные, сельские школы Карагандинской области. Я подробно объяснил старшеклассникам особенности специальностей и образовательных программ Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, ответил на вопросы будущих абитуриентов. Многие студенты проявили интерес к различным специальностям в учебном заведении. Если мы сами не будем распространять такую информацию, если не будем объяснять это с глазу на глаз, выпускники многого не будут знать», — говорит К. Сарбасова.

По мнению спикера, необходимо больше информировать студентов и выпускников школ о востребованных профессиях. Например, выпускники образовательной программы «Технология производства продуктов животноводства», обучающиеся в указанном вузе, не остаются безработными, поскольку востребованы на рынке труда. Большинство из них выходят на работу через два месяца.

«Сегодняшнее молодое поколение искушенное, у них высокие требования к университету, в котором они хотят учиться. В этом я убедился во время встречи со школьниками. Однако сложно сказать, что каждый сможет планировать и думать о следующих пяти годах. Поэтому

лучше взять на себя ответственность за трудоустройство специалистов, подготовленных в высших учебных заведениях. И я приглашаю выпускников школ и старшеклассников, а также их родителей, которые влияют на их выбор профессии, обратить внимание на информацию в этом направлении. В то же время можно обратить внимание на объективный рейтинг вышеупомянутого НКП «Атамекен». Например, по результатам этого рейтинга совокупное трудоустройство выпускников нашего вуза на трех уровнях образования (бакалавриат, магистратура, докторантура) составляет 89%. В целях трудоустройства выпускников Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина внедрена методика подготовки специалистов по заказу субъектов хозяйствования. В этом учебном году в рамках дуального образования было запущено 45 организаций. Здесь лучше обратить внимание на такие данные. Это связано с тем, что по одной специальности иногда могут готовить несколько учебных заведений. Также необходимо знать, с какими работодателями контактирует вуз», — говорит профессор К. Сарбасова.

Как сказал выше эксперт, одна специальность преподается в нескольких вузах страны. Это, в свою очередь, может создать конкуренцию в подготовке специалистов. Однако насколько университет, адаптированный к подготовке лингвистов, способен подготовить профессионального химика? Точно так же не только студенты учатся на грантах, но есть много университетов, которые учатся на грантах.

Задача К. Токаева по сокращению количества некачественных вузов в нашей стране должна быть продолжена и в отношении таких вузов. Потому что такие вузы увеличивают количество безработных специалистов.

Однако среди вузов-лидеров рейтинга НКП «Атамекен» есть вузы, в которых преподают специальности, отличные от той, под которую они адаптированы. Например, Университет КАЗГЮУ имени М.Нарикбаева – одно из престижных учебных заведений, готовящих специалистов в области права. Однако университет также готовит кадры в области перевода, психологии и бизнеса. Какой результат? Гульзат Канатовна, заведующая кафедрой «Трудоустройство, карьера и практика» этого вуза, говорит, что сколько бы молодых специалистов ни хотелось работать по диплому, свою роль играет спрос на рынке труда.

"В прошлом, 2021 году, в 2021 году окончили обучение 52 студента, в том числе 25 студентов по направлению "Перевод", 23 по направлению "Туризм" и 4 по направлению "Психология". 12 студентов окончили специальность «Перевод» и 8 студентов – «Бизнес-психология» на уровне магистратуры. Являясь центром занятости, мы находимся в постоянном контакте со всеми студентами. Мы обязаны нанимать их, знать их намерения. Каждый студент может свободно рассказать нам, в какой сфере он хочет работать и чего он хочет. Например, студенты специальности «Перевод», получившие степень бакалавра, над дипломом не работают. Мы провели опрос среди этих студентов. Многие работают не по найму. Как так? В настоящее время концепция фриланса стала популярной среди молодежи. То есть им нравится работать с клиентами удаленно. А многие из тех, кто окончил магистратуру по специальности «Психология бизнеса», не работают по специальности. Потому что на рынке мало востребованы бизнес-психологи», — говорит Г. Канатовна.

По мнению эксперта, необходимо провести опрос, чтобы узнать о будущих профессиях студентов. Подобный опрос также следует провести среди студентов 1-2 курсов. Почему? Потому что необходимо как можно раньше узнать, нравится вам специальность, на которой вы изучаете, или нет. Если вам это не нравится, вы можете узнать, какую помощь вы хотели бы от университета для решения этой проблемы, через тот же опрос. И лучше много внимания уделить опыту. Тогда оказание помощи и создание условий по желанию студентов дадут хорошие результаты. Если мы посмотрим на процесс в Казахстане, то многие люди уделяют внимание теории, но когда они переходят к практике, у них возникают проблемы. На производственную практику студентов целесообразно направлять со 2-3 курса. Выгодно, что период производственной практики длительный. Это наиболее полезный способ познакомить студентов с будущей профессией.

Список летературы
1. Журнал «Популярная механика». – октябрь, 2010.
2. Атлас новых профессий / Сколково. – М., 2014.
3. Сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.proprof.ru
4. Шерстюкова В.Ю. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Классный час «Профессии будущего» (дата обращения: 07.08.2017).

ОҚУШЫЛАРҒА ТАРИХ ПӘНІН ҚЫЗЫҚТЫ ЕТІП ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Артықбаева Гулнар Тагабаевна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы
№57 Сарыарқа ЖББМ КММ тарих пәнінің мұғалімі

Түйін

Мақалада тарих пәнін оқытуда ойын технологияларының тиімділігін зерттеу қарастырылады. Білім беру жүйесінде ойындар оқушылардың зейінін аудару, ойлау қабілеттерін дамыту, пәнге деген қызығушылығын арттыру үшін қолданылатын маңызды әдіс болып табылады. Тарих пәні – оқушылардың өткен мен қазіргі кезеңді терең түсініп, салыстырып бағалауы керек пәндердің бірі, сондықтан ойындар арқылы осы пәнді оқыту әдістемесі өте маңызды. Ойын технологияларын қолдану оқушылардың тарихты қызығушылықпен, белсенді түрде үйренуіне ықпал етіп, олардың оқу үрдісін жеңілдетеді, біліктілігін арттырады.

Резюме

В статье рассматривается эффективность применения игровых технологий в преподавании истории. В образовательной системе игры являются важным методом, используемым для привлечения внимания учащихся, развития их мышления и повышения интереса к предмету. История — это один из предметов, который требует от учащихся глубокого понимания и сопоставления прошлого и настоящего, поэтому методика преподавания этого предмета с использованием игр является особенно важной. Применение игровых технологий способствует активному и заинтересованному изучению истории учащимися, облегчая процесс обучения и повышая их квалификацию.

Abstract:

This article explores the effectiveness of using game technologies in history teaching. In the education system, games are an important method used to engage students' attention, develop their thinking skills, and increase their interest in the subject. History is one of the subjects that requires students to deeply understand and compare the past and present, making the methodology of teaching this subject through games particularly significant. The use of game technologies helps students learn history actively and with interest, facilitating the learning process and enhancing their skills.

Тарих пәні білім беру жүйесінде ерекше орын алады, себебі ол оқушыларды өткенмен таныстырып, оларды өз Отанының тарихын білуге, қастерлеуге, мәдени мұраларды сақтауға тәрбиелейді. Тарих пәнінің мазмұнын оқушыларға қызықты әрі тиімді етіп жеткізу үшін жаңа педагогикалық әдіс-тәсілдер қажет. Қазіргі уақытта дәстүрлі әдістермен қатар, оқыту үдерісіне ойын технологияларын енгізу кеңінен таралған. Ойындар оқушыларды тарихи деректермен таныстырып қана қоймай, олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытып, пәнге деген қызығушылығын арттырады.

1. Ойын технологияларының теориялық негіздері

Ойын технологияларының негізі – оқушылардың белсенді қатысуын және олардың психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді білім беру әдісін ұйымдастыруға бағытталған. Ойындар арқылы білім беру жүйесі оқушыларды тек теориялық біліммен ғана

емес, практикалық дағдылармен де қаруландырады. Ойындар оқушылардың әлеуметтік дағдыларын, коммуникативті қабілеттерін, критикалық ойлауын дамытуға септігін тигізеді. Тарих пәнін оқытуда ойындар қолдану – бұл оқушылардың өткен заманға деген көзқарасын қалыптастыруда, олардың тарихқа деген қызығушылығын оятуда маңызды рөл атқарады.

2. Ойын технологияларының түрлері

Тарих пәнінде қолданылатын ойын технологияларының бірнеше түрі бар:

- Рөлдік ойындар: Оқушылар белгілі бір тарихи тұлға немесе оқиға бойынша рөлдерге бөліне отырып, сол кезеңнің ерекшеліктерін зерттеп, терең түсінеді. Мысалы, «Ұлы Жібек жолы» немесе «Тәуелсіздік үшін күрес» сияқты тақырыптар бойынша рөлдік ойындар ұйымдастыруға болады.

- Драма немесе драматизация: Оқушылар белгілі бір тарихи оқиғаны сахнада көрсетіп, сол оқиғалардың мағынасын тереңірек түсіну үшін нақты бейнелер мен әрекеттерді жүзеге асырады.

- Интерактивті ойындар: Тарих сабағын қазіргі заманға сай электронды ресурстар арқылы өткізу. Мысалы, интерактивті тақта немесе арнайы құрылғылар арқылы өткізілетін тарих пәні сабақтары.

- Квиз және викториналар: Оқушылардың білімін тексеру мақсатында ұйымдастырылатын қысқа сұрақ-жауап ойындары. Тарихи сұрақтар арқылы оқушылардың тарихи білімдері тексеріледі және белсенділігі арттырылады.

3. Ойын технологияларын қолданудың тиімділігі

Ойын технологияларының тарих пәнінде қолданылуы көптеген пайдалы нәтижелерге әкеледі:

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады, себебі олар сабақты қызықты әрі ұтымды өткізудің жаңа форматын көреді.

- Тарихты тек мәтін ретінде емес, оны іс жүзінде көріп, талқылап, түсінуге мүмкіндік алады.

- Оқушылардың ойлау қабілеттері мен креативтілігі дамиды, сондай-ақ тарихи оқиғаларды талдау дағдылары қалыптасады.

- Оқушылардың әлеуметтік дағдылары дамиды, өйткені топта жұмыс істеген кезде олардың коммуникативті дағдылары артады.

4. Ойын технологияларының баламалы әдістері

Тарих пәнінде ойын технологияларын қолданудың баламалы әдістері мен қосымша әдіс-тәсілдері кеңінен пайдаланылады. Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу үдерісін тиімдірек етеді. Міне, бірнеше баламалы әдістер мен қосымша тәсілдер:

Географиялық карталарды пайдалану

Карталарды оқыту құралдары ретінде қолдану: Оқушылардың картада көрсетілген тарихи орындар мен оқиғаларды тануы үшін карталарды пайдалану.

Географиялық ойындар: Оқушылардың тарихи оқиғаларды, елдерді және қалаларды картадан табу ойындарын ұйымдастыру.

Карта бойынша саяхат: Оқушыларға карта арқылы виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік беру, тарихи орындар туралы ақпарат беру.

Тарихи экскурсиялар

Тарихи орындарға бару: Оқушыларды тарихи орындарға апарып, оларды зерттеу мен көру арқылы тақырыпқа деген қызығушылықтарын арттыру.

Мұражайларға экскурсиялар: Оқушыларға тарихи мұражайларға бару арқылы көрмелерді көріп, тарихи экспонаттарды зерттеу мүмкіндігін беру.

Тарихи турлар: Қалалар мен аймақтардың тарихи турларын ұйымдастыру, сол арқылы оқушылардың тарихи танымын кеңейту.

Интернет ресурстарды пайдалану

Виртуалды көрмелер: Оқушыларға виртуалды көрмелер арқылы тарихи кезеңдер мен оқиғаларды көрсету, оларды зерттеу мүмкіндігін беру.

Онлайн деректер базалары: Тарих пәні бойынша білімді кеңейту үшін оқушыларды онлайн деректер базаларын қолдануға үйрету.

Интерактивті сабақтар: Интернет арқылы интерактивті сабақтар өткізу, тарихи бейнежазбаларды, мультимедиялық материалдарды пайдалану.

Рольдік ойындар мен драматизация

Тарихи кейіпкерлерді сомдау: Оқушыларға тарихи кейіпкерлерді сомдау мүмкіндігін беру, бұл олардың тарихи оқиғаларды тереңірек түсінуіне көмектеседі.

Тарихи оқиғаларды драматизациялау: Оқушыларға тарихи оқиғаларды драматизациялау арқылы тарихты интерактивті және қызықты ету.

арихи симуляция ойындары: Оқушыларға тарихи симуляция ойындарын ойнау арқылы тарихи процестерді зерттеу және түсіну мүмкіндігін беру.

Құжаттар мен артефактілерді зерттеу

Тарихи құжаттармен жұмыс: Оқушыларды тарихи құжаттармен жұмыс істеуге үйрету, оларды талдау және түсіну дағдыларын дамыту.

Артефактілерді зерттеу: Оқушыларға тарихи артефактілерді зерттеу мүмкіндігін беру, сол арқылы олардың тарихи білімдерін кеңейту.

Сыртқы орта зерттеулері: Оқушыларды археологиялық орындар мен тарихи жәдігерлерді зерттеу экспедицияларына қатыстыру.

Қорытынды

Тарих пәнін оқытудың тиімділігі оқу процесіне ойын технологияларын енгізу арқылы айтарлықтай жақсарады. Ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырудың басты құралы болып табылады, сондай-ақ оларды тарихи ақпаратты қабылдау, ойлау және шығармашылық тұрғыдан өңдеу қабілеттерін дамытады. Ойын технологияларын қолдану арқылы педагогтар оқушылардың білім деңгейін көтеріп, оларды дербес ойлануға, тарихи оқиғаларды сын тұрғысынан бағалауға ынталандырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айтбаева Г. "Ойын технологиялары мен оларды оқытуда қолдану әдістері". Алматы: Қазақ университеті. 2010 ж.
2. Құрманова З. "Оқыту әдіснамасы және ойын технологиялары". Астана: Жоғары білім академиясы. 2015 ж.
3. Кенжебаева А. "Тарихты оқыту әдістемесі". Алматы: Білім. 2018 ж.
4. Мақсұтова Б. "Ойын технологияларының психологиясы". Оқу құралдары. 2013.
5. Смағұлова Ж. "Интерактивті оқыту әдістері". Алматы: Мектеп. 2017 ж.

ЕЖЕЛГІ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ: АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЖАЗБА ДЕРЕКТЕРДІҢ РӨЛІ

Егенова Назипа Атаевна
Алматы қаласы, Алатау ауданы
№149 Жалпы білім беретін мектебінің тарих пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада ежелгі Қазақстан тарихын зерттеуде археология мен жазба деректердің рөлі мен маңызы қарастырылады. Археологиялық қазбалар мен жазба деректер тарихи оқиғаларды, мәдениет пен қоғамның дамуын, халықтардың өмірін зерттеуге мүмкіндік береді. Мақалада археологиялық және жазба деректердің теориялық негіздері, олардың ерекшеліктері, қолдану әдістері және оларды зерттеу нәтижелері талқыланады. Сонымен қатар, ежелгі Қазақстанның тарихын зерттеудегі осы әдістердің маңыздылығы мен құндылығы қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматриваются роль и значение археологии и письменных источников в изучении древней истории Казахстана. Археологические раскопки и письменные источники позволяют исследовать исторические события, развитие культуры и общества, а также жизнь народов. В статье обсуждаются теоретические основы археологических и письменных источников, их особенности, методы применения и результаты исследований. Кроме того, рассматривается важность и ценность этих методов для изучения истории древнего Казахстана.

Summary

This article examines the role and significance of archaeology and written sources in the study of ancient history of Kazakhstan. Archaeological excavations and written sources provide opportunities to explore historical events, cultural and social development, and the lives of peoples. The article discusses the theoretical foundations of archaeological and written sources, their features, application methods, and research results. Additionally, the importance and value of these methods in studying the history of ancient Kazakhstan are examined.

Ежелгі Қазақстанның тарихы - бұл халықтың мәдени және әлеуметтік даму жолын түсінуге мүмкіндік беретін бай мұра. Археология мен жазба деректер бұл тарихты зерттеуде маңызды рөл атқарады, олар ежелгі қоғамдардың өмірін қалпына келтіруге және олардың тарихи жолын түсінуге мүмкіндік береді.

Мақсаттары мен міндеттері

Мақсаттары:

1. Ойын технологияларының мәнін анықтау.
2. Тарих сабағында ойындарды қолдану әдістерін талқылау.
3. Оқушылардың ойындарға қатысуының тиімділігін зерттеу.

Міндеттері:

1. Ойын технологияларының теориялық негіздерін қарастыру.
2. Ойын технологияларының түрлерін сипаттау.
3. Тарих сабағында ойындарды қолданудың педагогикалық аспектілерін зерттеу.
4. Оқушылардың белсенділігін арттыруға арналған ойын элементтерін енгізу әдістерін сипаттау.
5. Ойындардың оқушыларға тигізетін әсерін зерттеу және бағалау.
6. Ойын технологияларын қолдану барысында туындайтын қиындықтарды анықтау және шешу жолдарын ұсыну.

Археология - бұл ежелгі өркениеттердің заттық мәдениетін зерттейтін ғылым. Археологтар жер асты қабаттарынан табылған заттарды зерттей отырып, ежелгі халықтардың өмірін, тұрмысын, мәдениетін және тарихын қалпына келтіреді. Археологиялық қазбалар мен зерттеулер ежелгі Қазақстанның тарихын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Археологиялық қазбалар ежелгі мәдени ескерткіштерді, қоныстарды, жерлеу орындарын және т.б. зерттеуді қамтиды. Қазба жұмыстары бірнеше кезеңнен тұрады: дайындық, негізгі қазба жұмыстары және зерттеу нәтижелерін талдау. Археологтар әртүрлі құралдар мен әдістерді қолданады: қазу, топырақты сүзу, радиокөміртекті талдау және т.б.

Қазақстан аумағында көптеген археологиялық ескерткіштер бар, мысалы, Беғазы-Дәндібай мәдениеті, Тасмола мәдениеті, сақ және ғұн дәуірінің қоныстары мен қорымдары. Бұл ескерткіштер ежелгі халықтардың тұрмысын, мәдениетін және әлеуметтік құрылымын түсінуге мүмкіндік береді.

Жазба деректер - бұл ежелгі халықтардың өмірі мен оқиғалары туралы жазылған құжаттар мен мәтіндер. Жазба деректердің түрлері: эпиграфика (тасқа, металлға жазулар), папирустар, пергаменттер, қолжазбалар және т.б.

Ежелгі Қазақстанның тарихына қатысты жазба деректер аз, бірақ маңызды. Мысалы, Қытай жылнамалары мен араб саяхатшыларының жазбалары ежелгі түркі және сақ халықтарының тарихы туралы құнды мәліметтер береді.

Жазба деректерді зерттеуде тарихшылар мәтіндік талдау, салыстырмалы талдау және мәтінді декодтау әдістерін қолданады. Бұл әдістер ежелгі мәтіндерден дәл және сенімді ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Археология мен жазба деректердің артықшылықтары мен кемшіліктері.

Археология мен жазба деректердің өз артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Археология заттық мәдениетті зерттеуге мүмкіндік берсе, жазба деректер тарихи оқиғалар мен тұлғалар туралы ақпарат береді. Археологияның артықшылығы - нақты заттарды зерттеу мүмкіндігі, кемшілігі - мәліметтердің шектеулігі. Жазба деректердің артықшылығы - тарихи мәліметтердің молдығы, кемшілігі - кейбір деректердің субъективтілігі.

Археология мен жазба деректер бірін-бірі толықтырып, тарихты зерттеуде маңызды рөл атқарады. Археология заттық мәдениет арқылы ежелгі қоғамдардың тұрмысын қалпына келтірсе, жазба деректер тарихи оқиғалар мен тұлғалар туралы мәліметтер береді.

Археология мен жазба деректер өзара толықтырады, бұл екі әдіс бірге қолданылғанда тарихи зерттеулердің сапасын арттырады. Мысалы, археологиялық қазбалардан табылған заттарды жазба деректермен салыстыру арқылы тарихи оқиғалардың дұрыстығын тексеруге болады.

Ежелгі Қазақстан тарихының негізгі мәселелері

Ежелгі Қазақстан аумағында көптеген мәдениеттер мен өркениеттер дамыған. Мысалы, сақтар, ғұндар, түркілер және т.б. Бұл халықтардың мәдениеті мен өркениеті археологиялық және жазба деректер арқылы зерттеледі.

Ежелгі Қазақстанда көптеген халықтар өмір сүрген және олардың өзара байланысы маңызды рөл атқарған. Археологиялық және жазба деректер бұл халықтардың тарихы мен олардың өзара байланысын зерттеуге мүмкіндік береді.

Ежелгі Қазақстанның тарихы көптеген маңызды тарихи оқиғаларға толы. Мысалы, Ұлы Жібек жолының дамуы, сақ-ғұн соғыстары және т.б. Бұл оқиғалардың Қазақстанның мәдениеті мен өркениетіне тигізген әсері археологиялық және жазба деректер арқылы зерттеледі.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері

Археология мен жазба деректер ежелгі Қазақстанның тарихын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Бұл екі әдіс бір-бірін толықтырып, тарихи зерттеулердің сапасын арттырады.

Ұсыныстар мен қорытындылар

Ежелгі Қазақстан тарихын зерттеуде археология мен жазба деректерді бірге қолдану маңызды. Бұл әдістердің көмегімен ежелгі қоғамдардың тұрмысын, мәдениетін және тарихын толық түсінуге болады. Мұғалімдер мен зерттеушілер бұл әдістерді тиімді пайдалана отырып, оқушыларға тарихи білімді жеткізуге және қызықтыруға көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі

1. Байпақов Қ. М. Ежелгі Қазақстан археологиясы. Алматы: Қазақстан тарихы баспасы. 2017.
2. Жұмағұлов Б. А. Ежелгі Қазақстанның жазба деректері. Нұр-Сұлтан: Білім және ғылым министрлігі. 2019.
3. Сыдықова Л. Т. Археология мен жазба деректерді салыстыру. Шымкент: Оқулық. 2020.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ БАТЫРЛАРЫ МЕН ТАРИХИ ТҰЛҒАЛАРЫН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР

Камбаров Сайлаубек Акимбекович
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы,
"Шарбұлақ" ЖББМ тарих пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазақ халқының ұлттық батырлары мен тарихи тұлғаларын оқытудағы жаңа тәсілдер қарастырылады. Заманауи педагогикалық әдістер мен технологиялар оқушыларға тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметі туралы мәліметтерді қызықты әрі тиімді жеткізуге мүмкіндік береді. Мақалада оқыту әдістерінің теориялық негіздері, олардың артықшылықтары мен практикалық қолдану жолдары талқыланады. Сонымен қатар, қазақ халқының ұлттық батырлары мен тарихи тұлғаларын оқытудағы инновациялық тәсілдердің маңыздылығы мен құндылығы қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматриваются новые подходы к обучению национальным героям и историческим личностям казахского народа. Современные педагогические методы и технологии предоставляют возможность эффективно и увлекательно донести учащимся информацию о жизни и деятельности исторических личностей. В статье обсуждаются теоретические основы методов обучения, их преимущества и практическое применение. Также рассматривается важность и ценность инновационных подходов в обучении национальным героям и историческим личностям казахского народа.

Abstract:

This article discusses new approaches to teaching the national heroes and historical figures of the Kazakh people. Modern pedagogical methods and technologies allow for delivering information about the lives and activities of historical figures in an engaging and effective way. The article explores the theoretical foundations of teaching methods, their advantages, and practical applications. Additionally, the importance and value of innovative approaches in teaching the national heroes and historical figures of the Kazakh people are discussed.

Қазақ халқының ұлттық батырлары мен тарихи тұлғаларын оқыту қазіргі уақытта маңызды мәселе болып табылады. Бұл тұлғалардың өмірі мен қызметі жас ұрпақты ұлттық құндылықтарды құрметтеуге, отансүйгіштікке және ерлікке тәрбиелеуге ықпал етеді.

Ұлттық батырлар мен тарихи тұлғаларды оқытудың теориялық негіздері

Тарихи тұлғалар - бұл белгілі бір кезеңде қоғамның дамуына әсер еткен адамдар. Олардың ерліктері, қызметтері және ұмтылыстары халықтың рухани мұрасын құрайды. Ұлттық батырлар мен тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметін зерттеу арқылы оқушылар тарихты тереңірек түсінеді және ұлттық құндылықтарды құрметтейді.

Оқыту әдістерінің түрлері

Интерактивті оқыту әдістері: диалогтық оқыту, пікірталас, топтық жұмыс.

Мультимедиялық құралдар: видеороликтер, презентациялар, виртуалды экскурсиялар.

Онлайн ресурстар мен платформалар: білім беру веб-сайттары, онлайн курстар, электрондық кітаптар.

Оқыту әдістерін қолданудың педагогикалық аспектілері

Оқыту әдістерін қолдану барысында оқушылардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын және танымдық қабілеттерін ескеру қажет. Сонымен қатар, оқытушының шығармашылығы мен креативтілігі де маңызды рөл атқарады. Жаңа технологиялар мен әдістерді тиімді пайдалану оқыту процесін жандандырады және оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Заманауи оқыту әдістері мен технологиялары

Интерактивті оқыту әдістері

Интерактивті оқыту әдістері оқушылардың белсенділігін арттырып, оларды өз ойларын еркін білдіруге, топта жұмыс істеуге және сын тұрғысынан ойлауға ынталандырады. Диалогтық

оқыту, пікірталас және топтық жұмыс оқушылардың тарихи тұлғаларды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Мультимедиялық құралдар

Мультимедиялық құралдар сабақтарды қызықты әрі тартымды етеді. Видеороликтер, презентациялар және виртуалды экскурсиялар оқушыларға тарихи оқиғаларды визуалды түрде түсіндіруге көмектеседі. Бұл әдіс оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттырып, тарихи деректерді жақсырақ есте сақтауға мүмкіндік береді.

Онлайн ресурстар мен платформалар

Онлайн ресурстар мен платформалар оқушыларға кең көлемді ақпаратқа қол жеткізуге мүмкіндік береді. Білім беру веб-сайттары, онлайн курстар және электрондық кітаптар оқушылардың тарихи тұлғалар туралы білімін тереңдетуге көмектеседі. Сонымен қатар, онлайн ресурстар арқылы оқушылар өз бетімен білім алуға мүмкіндік алады.

Ұлттық батырлар мен тарихи тұлғаларды оқытудың практикалық тәсілдері

Тарихи рөлдік ойындар

Тарихи рөлдік ойындар арқылы оқушылар тарихи тұлғалардың рөлін ойнап, олардың шешімдерін, мотивтерін және әрекеттерін түсінуге тырысады. Бұл әдіс оқушылардың тарихи тұлғалар туралы білімін тереңдетіп, олардың креативтілігін дамытады.

Тарихи экскурсиялар мен музейлер

Тарихи экскурсиялар мен музейлерде сабақ өткізу оқушыларға тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметі туралы нақты мәліметтер алуға мүмкіндік береді. Музей экспозициялары арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды визуалды түрде қабылдап, оларды тереңірек түсінеді.

Оқушылардың шығармашылық жұмыстары

Оқушыларға тарихи тұлғалар туралы шығармашылық жұмыстар, мысалы, эссе жазу, сурет салу немесе презентация жасау тапсыру арқылы олардың тарихи білімін кеңейтуге болады. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және тарихи тұлғалар туралы білімін тереңдетеді.

Ұлттық батырлар мен тарихи тұлғаларды оқытудың артықшылықтары мен қиындықтары

Оқушылардың қызығушылығын арттыру.

Жаңа оқыту әдістері мен технологияларын қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырады. Интерактивті әдістер, мультимедиялық құралдар және онлайн ресурстар оқушыларды сабаққа қызықтырып, олардың тарихи тұлғалар туралы білімін тереңдетуге көмектеседі.

Танымдық дағдыларды дамыту

Тарихи тұлғаларды оқыту барысында оқушылардың танымдық дағдылары дамиды. Оқушылар сын тұрғысынан ойлау, мәселелерді талдау және өз ойларын еркін білдіру дағдыларын меңгереді.

Қиындықтар мен шешу жолдары

Оқыту процесінде кейбір қиындықтар туындауы мүмкін, мысалы, оқушылардың қызығушылығының төмендігі немесе техникалық құралдардың жетіспеушілігі. Бұл мәселелерді шешу үшін мұғалімдер жаңа әдістер мен технологияларды тиімді пайдаланып, оқушылардың қызығушылығын арттыруға тырысуы керек.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері

Жаңа оқыту әдістері мен технологияларын қолдану оқушылардың қазақ халқының ұлттық батырлары мен тарихи тұлғалары туралы білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқушылардың танымдық дағдыларын дамытып, олардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Әбдіжаппарова Г. А. Қазақ халқының ұлттық батырларын оқытудың заманауи тәсілдері. Алматы: Қазақстан тарихы баспасы. 2020 ж.

2. Мұхамбетқалиева Л. Т. Тарихи тұлғаларды оқытудың инновациялық әдістері. Нұр-Сұлтан: Білім және ғылым министрлігі. 2019 ж.
3. Сейітқұлова М. Ж. Тарих пәнінде мультимедиялық құралдарды қолдану. Шымкент: Оқулық. 2021 ж.
4. Айтқұлова А. К. Тарихи экскурсиялар мен музейлердегі оқыту. Қостанай: Білім баспасы. 2018.

ТАРИХ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПІКІРТАЛАС ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Миркибаева Баян Кулбаевна
Шымкент қаласы, №135 ЖОББМ тарих пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада тарих сабағында оқушылардың пікірталас дағдыларын дамыту әдістері мен маңызы қарастырылады. Пікірталас – оқушылардың ойлау қабілеттерін, сыни көзқарастарын және коммуникациялық дағдыларын жетілдіруге ықпал ететін тиімді әдіс. Мақалада пікірталас әдісін қолданудың теориялық негіздері, оның артықшылықтары мен практикалық қолдану жолдары талқыланады. Сонымен қатар, тарих сабағында пікірталас арқылы оқушылардың белсенділігін арттыру, тарихи фактілерді сыни тұрғыдан талдау және өз ойларын дәлелді түрде білдіру қабілеттерін дамыту мәселелері қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматриваются методы и значение развития навыков ведения дискуссий у учащихся на уроках истории. Дискуссия – это эффективный метод, способствующий улучшению мыслительных способностей учащихся, критического мышления и коммуникационных навыков. В статье обсуждаются теоретические основы применения метода дискуссии, его преимущества и практические пути применения. Кроме того, рассматриваются вопросы повышения активности учащихся на уроках истории, критического анализа исторических фактов и развития способностей выражать свои мысли аргументированно посредством дискуссий.

Summary

This article examines the methods and significance of developing debate skills in students during history lessons. Debate is an effective method that enhances students' thinking abilities, critical perspectives, and communication skills. The article discusses the theoretical foundations of using the debate method, its advantages, and practical application paths. Additionally, the issues of increasing student engagement in history lessons, critically analyzing historical facts, and developing the ability to express their thoughts convincingly through debates are examined.

Пікірталас тарих сабағында маңызды орын алады, себебі ол оқушылардың ойлау қабілеттерін, сыни көзқарастарын және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Пікірталас арқылы оқушылар тарихи фактілерді сыни тұрғыдан талдауға, өз ойларын дәлелді түрде білдіруге және өзгелердің пікірлерін сыйлауға үйренеді. Бұл дағдылар оқушылардың болашақта кәсіби және әлеуметтік өмірінде маңызды рөл атқарады.

Пікірталас әдісінің оқу үдерісіндегі орны

Пікірталас әдісі оқу үдерісінде оқушылардың белсенділігін арттыру, өз пікірлерін білдіру және тарихи деректерді сыни тұрғыдан қарастыру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл әдіс оқушылардың оқу материалын тереңірек түсінуіне, өз бетімен ізденуге және зерттеу жүргізуге ынталандырады. Сонымен қатар, пікірталас әдісі оқушылардың өзара қарым-қатынасын нығайтып, топтық жұмыста бірлесе әрекет ету қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Пікірталас әдісінің анықтамасы мен түрлері.

Пікірталас – бұл оқушылардың белгілі бір тақырып бойынша өз пікірлерін білдіру, аргументтер келтіру және қарсы пікірлерді жоққа шығару арқылы жүргізілетін оқу әдісі. Пікірталас бірнеше түрге бөлінеді, оның ішінде формалды пікірталас, дискуссия, дебат және

рөлдік ойындар бар. Әрбір түрдің өз ерекшеліктері мен мақсаттары бар, бірақ олардың барлығы оқушылардың ойлау және коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Пікірталас әдісінің психологиялық аспектілері

Пікірталас әдісі оқушылардың психологиялық дамуына да оң әсер етеді. Оқушылар пікірталас барысында өз ойларын еркін білдіруге, эмоцияларын бақылауға және өзгелердің пікірлерін сыйлауға үйренеді. Бұл олардың өзін-өзі бағалау деңгейін арттырып, өзіне деген сенімділікті күшейтеді. Сонымен қатар, пікірталас әдісі оқушылардың мотивациясын арттырып, оқу үдерісіне қызығушылығын оятады.

Пікірталас әдісінің педагогикалық негіздері.

Пікірталас әдісі педагогикада маңызды рөл атқарады, себебі ол оқушылардың білімін тереңдетуге, олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға және өзара қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Бұл әдіс арқылы оқушылар тарихи деректерді талдап, өз пікірлерін дәлелді түрде білдіруге үйренеді. Сонымен қатар, пікірталас әдісі оқушыларды белсенді оқытуға, олардың өз бетімен іздену қабілеттерін дамытуға және шығармашылық ойлауын жетілдіруге ықпал етеді.

Тарих сабағында пікірталас дағдыларын дамыту әдістері

Интерактивті әдістер: рөлдік ойындар, дебаттар, дискуссиялар

Интерактивті әдістер оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Рөлдік ойындар, дебаттар және дискуссиялар арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды және тұлғаларды зерттеп, өз ойларын білдіреді. Бұл әдістер оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға және олардың сыни ойлау қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі.

Топтық жұмыстар: топтық талқылаулар, жобалар, презентациялар

Топтық жұмыстар арқылы оқушылар бірлесіп жұмыс істеп, өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытады. Топтық талқылаулар, жобалар және презентациялар арқылы оқушылар тарихи тақырыптарды зерттеп, өз пікірлерін білдіреді. Бұл әдіс оқушылардың командада жұмыс істеу қабілеттерін жетілдіруге және олардың белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Тарихи деректерді талдау: тарихи оқиғаларды сыни тұрғыдан қарастыру, фактілер мен дәлелдерді талдау.

Тарих сабағында пікірталас дағдыларын дамыту оқушыларға тарихи оқиғалар мен тұлғаларды тереңірек түсінуге және өз көзқарастарын еркін жеткізуге мүмкіндік береді. Міне, кейбір стратегиялар:

Пікірталас клубтарын құру: Аптасына немесе ай сайын ұйымдастырып, әртүрлі тарихи тақырыптарды талқылауға болады. Мысалы, түрлі тарихи оқиғалардың салдары мен себептерін талдау.

Рольдік ойындар: Тарихи тұлғалардың рөлінде ойнап, олардың көзқарастарын қорғайтын дискуссиялар өткізу. Бұл әдіс оқушыларға тарихи тұлғалардың шешімдерін және себептерін тереңірек түсінуге көмектеседі.

Дәлелдемелерді талқылау: Бір тарихи оқиға немесе тұлға бойынша әртүрлі дереккөздерді пайдаланып, дәлелдемелерді талдау және олардың шынайылығын талқылау. Бұл оқушылардың сыншыл ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Тарихи эсселер жазу: Әрбір оқушыға белгілі бір тарихи тақырып бойынша эссе жазу тапсыру және оларды сынып алдында қорғау. Бұл әдіс оқушылардың жазбаша және ауызша пікірлерін жеткізу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Пікірталас форматтарын пайдалану: Классикалық пікірталас форматтарын пайдаланып, оқушыларды әртүрлі топтарға бөліп, әрбір топқа өз көзқарастарын қорғауға мүмкіндік беру.

Қорытынды.

Тарих сабағында пікірталас дағдыларын дамыту оқушыларға тарихи оқиғалар мен тұлғаларды тереңірек түсінуге, сыни ойлауды жақсартуға және өз көзқарастарын еркін жеткізуге мүмкіндік береді. Пікірталас клубтары, рольдік ойындар, дәлелдемелерді талқылау, тарихи эсселер жазу және пікірталас форматтарын пайдалану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға және олардың білім деңгейін көтеруге болады.

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНДАҒЫ ҰЛЫ ТҰЛҒАЛАР МЕН ОЛАРДЫҢ БҮГІНГІ ҰРПАҚҚА ӘСЕРІ

Сапармуратова Гулмира Темировна
Шымкент қаласы, Абдраш Назарбеков атындағы N87 ЖОББМ
тарих пәні мұғалімі

Түйін

Қазақстан тарихы ұлы тұлғалармен, олардың жасаған ерліктерімен және халқына қалдырған мұрасымен тығыз байланысты. Әрбір тарихи тұлға өз дәуірінің символы болып, қоғамның дамуында ерекше орын алған. Ұлы тұлғалар тек өз уақытында ғана емес, бүгінгі ұрпақ үшін де маңызды үлгі болып табылады. Олардың тағылымы, ерліктері мен көзқарастары жас ұрпақтың қалыптасуына үлкен әсер етеді. Бұл мақалада Қазақстан тарихындағы ұлы тұлғалар мен олардың бүгінгі ұрпаққа тигізген әсері қарастырылады.

Резюме

История Казахстана неразрывно связана с великими личностями, их подвигами и наследием, которое они оставили своему народу. Каждая историческая личность является символом своей эпохи и занимала особое место в развитии общества. Великие личности важны не только для своего времени, но и как пример для будущих поколений. Их уроки, подвиги и взгляды оказывают большое влияние на формирование молодых людей. В этой статье рассматриваются великие личности Казахстана и их влияние на сегодняшнее поколение.

Abstract:

The history of Kazakhstan is closely connected with its great figures, their heroic deeds, and the legacy they left for their people. Each historical figure is a symbol of their time and has played a significant role in the development of society. Great figures are important not only for their era but also serve as important role models for future generations. Their lessons, heroic acts, and perspectives have a profound impact on the formation of young people. This article examines the great figures in the history of Kazakhstan and their influence on today's generation.

Қазақстанның бай тарихында көптеген ұлы тұлғалар бар, олардың әрқайсысы өз заманының көшбасшысы, ойшылы, стратегі, мәдениет қайраткері болды. Бұл тұлғалардың есімдері Қазақстанның тәуелсіздігі мен егемендігін қалыптастыру жолында аса маңызды рөл атқарды. Ұлы тұлғалардың еңбегі мен ерліктері тек тарихта ғана емес, сондай-ақ қазіргі қазақ қоғамының дамуында да өзекті болып табылады.

Қазақстан тарихындағы ұлы тұлғаларға назар аудару арқылы олардың бүгінгі ұрпаққа қалай әсер еткенін түсіну маңызды. Өйткені өткенге деген құрмет қазіргі заманға дұрыс көзқарас қалыптастырады.

1. Абай Құнанбайұлы – қазақ әдебиетінің ұлы реформаторы

Абай Құнанбайұлы – қазақтың ұлы ақыны әрі философы. Оның шығармашылығы тек қазақ әдебиетінде ғана емес, жалпы әлемдік әдебиетте маңызды орын алады. Абайдың өлеңдерінде адамның рухани, адамгершілік қасиеттері мен қоғамның келешегі туралы терең ойлар айтылған. Оның өмірі мен шығармашылығы бүгінгі ұрпаққа адамгершілік, еңбекқорлық, білімге деген құрмет сияқты құндылықтарды үйретеді.

2. Құрманғазы Сағырбайұлы – Ұлы музыка тұлғасы

Құрманғазы Сағырбайұлы қазақтың ұлы күйші-композиторы, қазақ музыкалық өнерінің негізін қалаушылардың бірі. Оның шығармалары ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, қазақ халқының мәдениетін сақтауға және дамытуға зор ықпал етті. Құрманғазының күйлері қазақ халқының еркіндік пен тәуелсіздікке деген ұмтылысын көрсетеді. Оның мұрасы бүгінгі ұрпаққа қазақтың дәстүрлі мәдениетін меңгеруге, ұлттық сана мен патриотизмді нығайтуға көмектеседі.

3. Әбу Насыр әл-Фараби – Ғылым мен білімнің жарық жұлдызы.

Әбу Насыр әл-Фараби – әлемдік философия мен ғылымға үлкен үлес қосқан ғұлама ғалым, ойшыл және мұсылман әлемінің аса көрнекті тұлғаларының бірі. Оның ғылыми еңбектері мен философиялық пікірлері бүгінгі күні де өзекті болып табылады. Әл-Фараби қазақ

халқының ғылымға деген ұмтылысын қалыптастырып, ұрпаққа білім мен ақылдың құндылығын жеткізді. Ол өзінің еңбектерінде адамгершілік, әділеттілік және ізгілік мәселелерін қозғап, қазіргі қоғам үшін моральдық және этикалық құндылықтарды ұсынды.

4. Абылай хан – Қазақ хандығының саяси жетекшісі.

Абылай хан қазақ тарихындағы көрнекті мемлекет қайраткері, қазақ халқының бірлігі мен тәуелсіздігі үшін күрескен тұлға. Оның дипломатиялық және әскери қабілеттері қазақ хандығының күшті әрі тәуелсіз болуына жағдай жасады. Абылай ханның есімі бүгінгі ұрпақ үшін тек тарихи тұлға ретінде ғана емес, мемлекетшілдік пен ұлт бірлігінің символы ретінде де аса маңызды. Ол Қазақстанның егемендігі мен тәуелсіздігінің негізін қалаушы тұлғалардың бірі болып саналады.

5. Жамбыл Жабаев – қазақ поэзиясының жұлдызы

Жамбыл Жабаев – қазақтың ұлы ақыны әрі жырауы. Ол өз өлеңдерімен халықтың мұңын, қуанышын, армандарын білдіріп, қазақ халқының рухани өміріне елеулі үлес қосты. Жамбыл Жабаевтың шығармалары қазақ халқының бірлігін, татулығын дәріптеп, жастарға өз ұлтына деген құрметті арттырады.Шоқан Уәлиханов – Ғалым, зерттеуші, қоғамдық қайраткер

6. Шоқан Уәлиханов – қазақ халқының ұлы ғалымы әрі ағартушысы. Оның зерттеулері қазақ тарихын, мәдениетін және этнографиясын терең түсінуге мүмкіндік береді. Шоқан Уәлихановтың еңбектері қазіргі қазақ қоғамының дамуына өз әсерін тигізді. Оның шығармалары жас ұрпаққа ғылым мен білімнің құндылығын, мәдениетті құрметтеу мен сақтау қажеттілігін көрсетеді. Шоқан Уәлихановтың зерттеулері мен ілімдері қазіргі таңда ұлттық білім беру саласында кеңінен қолданылады.

7. Тұрар Рысқұлов – Қоғамдық-саяси қайраткер.

Тұрар Рысқұлов – Қазақ халқының тәуелсіздігі мен экономикасын дамыту үшін күрескен қайраткер, саясатшы, ұлт жанашыры. Оның әлеуметтік-саяси қызметі қазақ халқының құқықтарын қорғауға және ұлттық мәселелерді шешуге бағытталған болатын. Тұрар Рысқұловтың мұрасы бүгінгі ұрпақ үшін елінің болашағын ойлау, оны экономикалық тұрғыда дамыту жолында еңбек ету қажеттілігін көрсетеді. Ол тәуелсіз Қазақстанның негізін қалаушылардың бірі болып саналады.

Қорытынды

Қазақстан тарихындағы ұлы тұлғалардың тағылымы мен мұрасы қазіргі қазақ қоғамы үшін аса маңызды. Әрбір ұлы тұлға өз дәуірінде ұлттың болашағын ойлап, оның дамуына маңызды үлес қосқан. Олардың ерліктері мен мұрасы бүгінгі ұрпаққа үлкен сабақ береді. Әрбір қазақ азаматы осы ұлы тұлғалардың мұрасынан шабыт алып, өз елінің болашағын құруға, оны дамытып, әлемге танытуға міндетті. Ұлы тұлғалардың мұрасы тек тарихта ғана емес, қазіргі заманның дамуында да өзінің құндылығын жоғалтпайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әуезов М. «Абай жолы». Алматы, 1966.
2. Сәтбаев Қ. «Қазақстанның өнеркәсіп тарихы». Алматы, 2001.
3. Нұрмақов А. «Қазақ мемлекеттілігі және Тәуелсіздік». Астана, 2010.
4. Аманжолов Қ. «Қазақ әдебиетінің тарихы». Алматы, 1999.
5. Ысмағұлов Ш. «Қазақ философиясы». Алматы, 2012.
6. Тұрар Рысқұловтың өмірі мен шығармашылығы. Алматы, 2005.
7. Мырзахметов М. «Қазақ халқының ұлттық тарихы». Алматы, 2014.

ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН: ЭКОНОМИКАЛЫҚ, МӘДЕНИ БАЙЛАНЫСТАР

Сахова Кенжеайым Назурллаевна
Түркістан облысы "Арыс қаласының Білім бөлімі" мемлекеттік мекемесіне қарасты С. Адамбеков атындағы жалпы білім беретін мектебінің
тарих пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада Ұлы Жібек жолы және Қазақстанның тарихи экономикалық және мәдени байланыстары қарастырылады. Ұлы Жібек жолы Еуразия континентіндегі маңызды сауда және мәдени алмасу жолы болып табылады. Қазақстанның аумағы осы жолдың орталық бөлігінде орналасқандықтан, ол әртүрлі мәдениеттер мен өркениеттердің кездесуі мен байланысуына себепкер болды. Мақалада Ұлы Жібек жолының тарихы, оның Қазақстанға тигізген экономикалық және мәдени әсерлері, сондай-ақ бүгінгі күндегі маңызы талқыланады.

Ұлы Жібек жолы – Еуразия континентін бойлай Қытай мен Батыс Еуропаны байланыстыратын маңызды сауда жолы. Оның тарихы мыңдаған жылдарға созылады және ол көптеген мемлекеттер мен мәдениеттердің дамуына ықпал етті. Жібек жолы арқылы Қытайдан шыққан жібек, шай, керамика және басқа да тауарлар Орталық Азия, Иран, Араб елдері, және Еуропаға жеткізілді. Сонымен қатар, жібек жолы арқылы білім, ғылым, өнер және дін идеялары да таратылды.

Қазақстанның географиялық орны және оның маңызы

Қазақстанның аумағы Ұлы Жібек жолының орталық бөлігінде орналасқандықтан, ол осы жолдың маңызды түйін нүктелерінің бірі болды. Қазақстанның стратегиялық орны сауда мен мәдени байланыстарды нығайтуға және дамытуға мүмкіндік берді. Ұлы Жібек жолы арқылы Қазақстан аумағында сауда қалалары, ауыл шаруашылығы және қолөнер өндірісі дамыды. Бұл аймақтың мәдениетаралық байланыстары мен экономикалық мүмкіндіктерін арттырды.

Ұлы Жібек жолының экономикалық әсерлері.

Сауда және экономикалық байланыстар.

Ұлы Жібек жолы арқылы Қазақстан аумағында сауда қарқынды дамыды. Бұл жол арқылы Қытайдан Еуропаға, және керісінше, көптеген тауарлар тасымалданды. Жібек, шай, керамика, дәмдеуіштер, асыл металдар және басқа да көптеген тауарлар Қазақстан аумағы арқылы өтіп, сауда қалаларында сатылды. Бұл сауда байланыстары Қазақстанның экономикасын дамытуға үлкен ықпал етті.

Қазақстандағы сауда қалаларының дамуы

Ұлы Жібек жолы бойында көптеген сауда қалалары құрылды. Олардың ішінде Тараз, Отырар, Түркістан және басқа да қалалар ерекше орын алады. Бұл қалалар сауда-саттық орталықтары ретінде дамып, экономикалық және мәдени орталықтарға айналды. Сауда қалаларының дамуы арқылы Қазақстан аумағында ауыл шаруашылығы және қолөнер өндірісі де дамыды.

Ауыл шаруашылығы және қолөнер өндірісі

Ұлы Жібек жолы арқылы Қазақстан аумағында ауыл шаруашылығы мен қолөнер өндірісі дамыды. Ауыл шаруашылығы өнімдері, мал шаруашылығы, егіншілік және балық шаруашылығы маңызды рөл атқарды. Сонымен қатар, қолөнершілер түрлі бұйымдар жасап, оларды саудаға шығарды. Бұл өнімдер жергілікті халықтың өмір сүру деңгейін жақсартуға көмектесті.

Ұлы Жібек жолының мәдени әсерлері

Мәдени алмасу және мәдениетаралық байланыстар

Ұлы Жібек жолы арқылы түрлі мәдениеттер мен өркениеттер арасында мәдени алмасу жүрді. Бұл жол арқылы әртүрлі халықтардың әдет-ғұрыптары, өнері, музыкасы және әдебиеті

таратылды. Мәдени байланыстар халықтар арасындағы өзара түсіністікті нығайтып, мәдениетаралық диалогтың дамуына ықпал етті.

Діни және философиялық идеялардың таралуы

Ұлы Жібек жолы арқылы діни және философиялық идеялар да таралды. Буддизм, ислам, христиандық және басқа да діндер осы жол арқылы таратылып, әртүрлі халықтар арасында танымал болды. Діни және философиялық идеялардың таралуы халықтардың рухани дамуына әсер етті.

Ғылым мен білімнің дамуы

Ұлы Жібек жолы арқылы ғылым мен білім де дамыды. Бұл жол арқылы ғылыми идеялар, кітаптар және білім беру әдістері таратылды. Қазақстан аумағындағы сауда қалаларында медреселер, кітапханалар және басқа да білім беру мекемелері құрылды. Бұл мекемелер арқылы халықтар арасында білім алмасу жүрді.

Қазақстандағы археологиялық ескерткіштер мен зерттеулер

Ұлы Жібек жолындағы археологиялық ескерткіштер

Қазақстан аумағында Ұлы Жібек жолына қатысты көптеген археологиялық ескерткіштер бар. Олар ежелгі қалалардың қалдықтары, сауда жолдарының іздері және басқа да мәдени жәдігерлерді қамтиды. Бұл ескерткіштер Қазақстанның бай мәдени мұрасын көрсетеді.

Тарихи зерттеулер және олардың маңызы

Ұлы Жібек жолының тарихи маңыздылығын зерттеу Қазақстанның тарихын түсінуге мүмкіндік береді. Тарихи зерттеулер арқылы біз осы жол арқылы өткен мәдениеттер мен өркениеттердің өзара байланысын және олардың даму үдерісін зерттей аламыз. Бұл зерттеулер Қазақстанның тарихын жаңадан түсінуге көмектеседі.

Бүгінгі күндегі Ұлы Жібек жолының маңызы

Бүгінгі күнде Ұлы Жібек жолының маңызы жаңғыртылып жатыр. Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» бастамасы арқылы жаңа сауда және экономикалық байланыстар орнатылуда. Бұл бастама Қазақстанның экономикасын дамытуға және халықаралық сауда байланыстарын нығайтуға ықпал етеді.

Экономикалық және мәдени байланыстардың жаңғыртылуы

Жаңа Жібек жолы бастамасы арқылы Қазақстанның экономикалық және мәдени байланыстары жаңғыртылуда. Бұл бастама арқылы Қазақстан халықаралық саудада маңызды рөл атқарып, өзінің мәдени мұрасын әлемге танытады. Сонымен қатар, бұл бастама арқылы Қазақстанның ішкі экономикалық дамуы да жеделдейді.

Қорытынды

Ұлы Жібек жолының тарихи және мәдени маңызы өте зор. Бұл жол арқылы Қазақстан аумағында сауда, экономика, мәдениет және ғылым дамыды. Ұлы Жібек жолы арқылы әртүрлі мәдениеттер мен өркениеттер өзара байланысып, өзара түсіністік пен бейбітшілік орнатылды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айтпаев А. Ұлы Жібек жолы және Қазақстанның мәдениеті. Алматы: Білім баспасы. 2018.
2. Жұмағұлов К. Қазақстанның экономикалық тарихы. Астана: Білім беру. 2020.
3. Мұратов Т. Жібек жолының археологиялық ескерткіштері. Шымкент: Білім орталығы. 2021.
4. Сейдахметов С. Мәдени алмасулар және олардың маңызы. Алматы: Педагогика баспасы. 2019.
5. Төлегенова Ә. Бүгінгі Жібек жолы бастамалары. Астана: Педагогика институты. 2022.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ХАНДЫҒЫ МЕН ИМПЕРИЯЛЫҚ ТАРИХЫ: АРАЛЫҚ КЕЗЕҢДЕРДЕГІ САБАҚТАСТЫҚ

Алибаева Ақмарал
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, "Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат" КММ тарих пәні мұғалімі

Түйін

Қазақстанның хандығы мен империялық тарихы кең және көпқабатты кезеңдерден тұрады, онда әртүрлі мемлекеттер мен хандықтар өзара қарым-қатынаста болған, сонымен бірге ішкі және сыртқы саяси өзгерістерді басынан өткерген. Осы мақалада Қазақстанның хандығының қалыптасуы мен дамуының тарихи кезеңдері, оның империялық кезеңмен сабақтастығы қарастырылады. Сонымен қатар, аралық кезеңдердегі көшпелі және отырықшы мәдениеттердің ықпалы, халықтардың бірігуі мен этникалық дамуы, сондай-ақ хандық пен империяның мемлекеттік басқару жүйесіндегі ерекшеліктер талданады. Мұндай сабақтастық, негізінен, Қазақстанның ұлттық бірегейлігі мен өзіндік тарихының қалыптасуына әсер еткен маңызды факторлардың бірі болып табылады.

Резюме

История Казахстана охватывает широкий и многослойный период, в ходе которого различные государства и ханства взаимодействовали между собой, а также переживали внутренние и внешние политические изменения. В данной статье рассматриваются исторические этапы становления и развития казахского ханства, а также его связь с имперским периодом. Особое внимание уделяется влиянию кочевых и оседлых культур в промежуточные периоды, процессам объединения народов и этнического развития, а также особенностям государственного управления ханства и империи. Такая преемственность является одним из ключевых факторов, оказавших влияние на формирование национальной идентичности Казахстана и его уникальной истории.

Abstract:

The history of Kazakhstan encompasses a broad and multilayered period, during which various states and khanates interacted with one another, experiencing both internal and external political changes. This article explores the historical stages of the formation and development of the Kazakh Khanate, as well as its continuity with the imperial period. Special attention is given to the influence of nomadic and settled cultures in the intermediary periods, the unification of peoples and ethnic development, as well as the distinctive features of governance in the khanate and empire. Such continuity is one of the significant factors that shaped Kazakhstan's national identity and its unique history.

Қазақстанның тарихы ғасырлар бойы қалыптасқан күрделі және көпқабатты үрдіс. Ол әртүрлі хандықтардың қалыптасуы мен дамуы, сондай-ақ Қазақ хандығының құрылуы мен кеңеюі арқылы ерекшеленеді. Сонымен қатар, қазақ халқының тарихи дамуына әсер еткен түрлі империялар мен мемлекеттердің ықпалы маңызды рөл атқарды.

Қазақстанның хандығы мен империялық тарихының арасындағы сабақтастық — бұл, бір жағынан, мемлекеттердің ішкі құрылымы мен басқару жүйесінің жалғасуы болса, екінші жағынан, қазақ халқының мәдени, әлеуметтік, этникалық және саяси өмірінің дамуындағы үздіксіздік болып табылады.

Қазақ хандығының құрылуы кезеңінде империялық дәуірге тән басқару мен әскери құрылымдардың элементтері байқалды. Бұған қатысты бірнеше маңызды аспектілерді қарастырамыз:

1. Қазақстанның хандығы мен империяларының құрылымы:

Қазақ хандығы мен оған дейінгі мемлекеттер, мысалы, Ғұндар мен Түрік қағанаты, тек басқару жүйесінде ғана емес, әскери, экономика және мәдениет салаларында да көптеген империялық дәстүрлерді сақтап қалды. Қазақ хандығының құрылуы мен дамуы қазақ халқының өзіндік мемлекеттілік идеологиясының қалыптасуына себепші болды.

2. Әскери-саяси құрылымның өзгеруі:

Хандардың басқару жүйесі мен олардың мемлекетті басқару тәсілдері империялық дәуірден алынған көптеген элементтерді өз бойында жинақтады. Бұл дәстүрлер көне түркі

қағанаттарының әскерін ұйымдастыру, дипломатия мен сыртқы саяси байланыстардың негіздерін қамтыды.

3. Сауда мен экономика:

Қазақ хандығының экономикасы негізінен мал шаруашылығы мен көшпелі сауданың айналасында құрылса да, Қазақстанның орталық бөлігінде отырықшы мәдениеттердің ықпалы болды. Империялық дәуірде сауда байланыстарының нығаюы мен сол кезеңде қалыптасқан базарлар мен қала жүйелерінің Қазақ хандығының экономикасына ықпалы зор болды.

4. Дін мен мәдениет:

Империялық дәуірде мәдениет пен діннің ықпалы өте үлкен болды. Қазақ хандығы кезеңінде араб, парсы және түркі мәдениеттерінің элементтері бір-бірімен қабысып, қазақ халқының дәстүрлерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарды. Сонымен қатар, Қазақстанның оңтүстік өңіріндегі ислам мәдениетінің ықпалы және қазақтардың дінге деген көзқарастары империялық дәуірдің сабақтастығы ретінде қарастырылуы мүмкін.

5. Саяси өзгерістер мен көшпелі империялар:

Қарақытай, Түркеш және Орта Азиядағы басқа да империялық мемлекеттер мен хандықтардың Қазақстан территориясына ықпалы осы кезеңдердің саяси тұрақсыздығы мен өзгермелі жағдайын білдіреді. Осы кезеңдердегі геосаяси ахуал қазақ халқының әлеуметтік және саяси құрылымының дамуына үлкен әсер етті.

Қорыта айтқанда, Қазақстанның хандығы мен империялық кезеңдері арасындағы сабақтастық бірнеше тұрғыдан қарастырылуы керек. Қазақ халқының тарихи дамуы оның мәдени, әлеуметтік және саяси өміріндегі империялық дәстүрлермен тығыз байланысты. Бұл сабақтастық қазақ мемлекеттілігінің терең тамырларын көрсетіп, қазіргі Қазақстанның тәуелсіздігі мен ұлттық бірегейлігінің қалыптасуына ықпал етті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Козыбаев М. Қазақстан тарихы: Ерте заманнан бүгінге дейін. Алматы: Қазақстан. 2008 ж.
2. Қойгелдиев М. Қазақстанның мемлекеттік құрылымы және хандар кезеңі. Алматы: Дәуір. 2010 ж.
3. Шаханов Н. Империялық дәуір және оның сабақтастығы. Алматы: Қазақ университеті. 2004 ж.
4. Әбжанов Ә. Тарихи кезеңдер: хандық пен империя арасында. Астана: Ғылым. 2002 ж.
5. Бейсенова Н. Қазақстан тарихының аралық кезеңдері: мәдениет және экономика. Алматы: Мұра. 2015 ж.
6. Назарбаев Н. Қазақстанның мемлекеттік тәуелсіздігі мен тарихы. Алматы: Қазақстан. 1999 ж.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ КАРТАСЫ: ӨТКЕН ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ӨЗГЕРІСТЕР

Артықбаев Батыр Тагабаевич
Түркістан облысы, Жетісай ауданы,
№ 57 Сарыарқа ЖББМ КММ
тарих және құқық пәнінің мұғалімі

Түйін

Мақала Қазақстанның саяси картасының өзгерістеріне және оның тарихи контекстіне арналған. Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейінгі кезеңде елдің аумақтық құрамында түрлі өзгерістер орын алды, бұл саяси картаның дамуына әсер етті. Мақалада Қазақстанның тарихи кезеңдері, оның қалыптасу тарихы, геосаяси ерекшеліктері және қазіргі уақытта орын алған өзгерістер туралы баяндайды. Әсіресе, тәуелсіз Қазақстанның ішкі және сыртқы саясатындағы өзгерістер, көрші елдермен байланыстар және жаңа аумақтық реформалар туралы ақпарат беріледі. Сонымен қатар,

елдің саяси құрылымында болған маңызды өзгерістер мен Қазақстанның саяси картасындағы жаңалықтар талданады.

Резюме

Статья посвящена изменениям политической карты Казахстана и его историческому контексту. В постнезависимый период в структуре страны произошли различные изменения, которые повлияли на развитие политической карты. В статье рассматриваются исторические этапы Казахстана, его становление, геополитические особенности и изменения, произошедшие в современности. Особое внимание уделяется изменениям во внутренней и внешней политике независимого Казахстана, отношениям с соседними государствами и новым территориальным реформам. Также анализируются важные изменения в политической структуре страны и новшества на политической карте Казахстана.

Abstract:

This article is dedicated to the changes in Kazakhstan's political map and its historical context. After gaining independence, various changes took place in the territorial structure of the country, which influenced the development of the political map. The article discusses the historical periods of Kazakhstan, its formation, geopolitical features, and the changes that have occurred in recent times. Special attention is given to changes in the domestic and foreign policies of independent Kazakhstan, relations with neighboring countries, and new territorial reforms. The article also analyzes significant changes in the political structure of the country and innovations in Kazakhstan's political map.

Қазақстанның саяси картасы — бұл елдің аумағы, әкімшілік-аймақтық құрылымы, саяси шекаралары мен оның басқа мемлекеттермен қарым-қатынасын көрсететін картасы. Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдегі саяси картасының өзгерістері тек географиялық өзгерістермен шектелмей, елдің саяси, экономикалық және әлеуметтік дамуының айқын көрінісі болып табылады. Бұл өзгерістердің себебі ретінде көптеген ішкі және сыртқы факторларды атап айтуға болады, олар Қазақстанның геосаяси жағдайы мен халықаралық қатынастарындағы түрлі өзгерістерге байланысты.

2. Қазақстанның саяси картасының қалыптасуы

Қазақстанның саяси картасы XVI ғасырдың соңында қалыптасқан және 20 ғасырдың басында маңызды өзгерістерге ұшыраған. 1991 жылы Қазақстан тәуелсіздігін жариялағаннан кейін, оның аумақтық құрылымы қайтадан қалыптасты. Бұл кезеңде Қазақстанның саяси картасы негізінен Кеңес Одағы құрамында болған бұрынғы республикалардан кейінгі кезеңдегі өзгерістерге байланысты құрылды.

3. Қазақстанның тәуелсіздігі және оның аумақтық өзгерістері

Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейін, оның саяси картасы жаңа шекаралармен толықты. Елдің аумағында бұрынғы одақтас республикалардан бөлініп, әкімшілік-аймақтық бөлініс енгізілді. Қазақстанның аумағында екі өзгеріс болды: біріншісі — территориялық өзгерістер, екіншісі — ішкі шекаралардың өзгеруі, яғни жаңа облыстардың құрылуы.

4. Қазіргі кезеңдегі өзгерістер

Қазақстанның саяси картасындағы қазіргі кезеңдегі өзгерістер жаңа аумақтық реформалар мен әкімшілік өзгерістермен байланысты. Мемлекет іштей де, сырттай да өзгерістерге ұшырап отыр. Мысалы, 2018 жылы Қазақстанда жаңа астана — Нұр-Сұлтан қаласы ретінде танытылды. Сонымен қатар, соңғы онжылдықта кейбір облыстардың шекаралары қайта қаралып, әкімшілік бөлініс өзгереді.

5. Қазақстанның сыртқы саяси бағыттары және көрші мемлекеттермен қарым-қатынасы

Қазақстанның саяси картасына көрші елдермен болған шекаралық келісімдер үлкен әсер етті. Қазақстанның Ресеймен, Қытаймен, Өзбекстанмен және Түркіменстанмен жүргізген шекаралық келісімдері мен халықаралық шарттары елдің саяси картасының тұрақты әрі қауіпсіз болуына әсер етеді.

6. Қазақстанның саяси картасындағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер.

Қазақстанның саяси картасы тек аумақтық өзгерістермен шектелмейді. Елдің экономикалық жағдайы, қала мен ауыл арасындағы айырмашылықтар, экологиялық

проблемалар мен ұлттық сәйкестік мәселелері елдің саяси картасына да әсер еткен факторлар болып табылады.

1. Экономикалық құрылымның өзгеруі

Қазақстанның экономикасы ұзақ уақыт бойы аграрлық-өнеркәсіптік сипатқа ие болды. Алайда тәуелсіздік алғаннан кейін елде экономикалық реформалар жүзеге асырыла бастады. 1990-2000 жылдары Қазақстан экономикасында түрлі реформалар жүргізіліп, жаңа экономикалық құрылым қалыптасты. Мұнай, газ, металлургия сияқты салалардың дамуы экономиканың негізін құрауға мүмкіндік берді.

Бұл өзгерістерге байланысты кейбір аймақтар экономикалық тұрғыдан дамып, жаңа өндірістік және индустриалды орталықтар қалыптасты. Ал, керісінше, кейбір ауылдық өңірлер мен экологиялық жағынан зиян шеккен аймақтарда әлеуметтік-экономикалық проблемалар өсті.

2. Қала мен ауыл арасындағы айырмашылықтар

Қала мен ауыл арасындағы әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтар Қазақстанның саяси картасындағы маңызды ерекшеліктердің бірі болып табылады. Қалаларда халықтың әлеуметтік және экономикалық жағдайы дамыған, оларда жұмыс орындары, жоғары білім мен медициналық қызметтер бар. Бірақ ауылдық жерлерде әлі де жұмыссыздық пен білім беру деңгейі төмен.

Қазақстандағы бұл айырмашылықтар көптеген әлеуметтік шиеленістер мен экономикалық теңсіздіктерге алып келді. Мәселен, ауылдық жерлерде жастардың қалаларға көшуі, жұмыссыздық мәселелері, сонымен қатар, ауылдық аймақтарда әлеуметтік инфрақұрылымның жетіспеуі бұл мәселенің өзекті екендігін көрсетеді.

3. Экологиялық проблемалар

Қазақстанның экологиялық картасы да еліміздің саяси картасына әсер етеді. Мұнда экологиялық мәселелердің шешімін табу саяси шешімдерге байланысты болып келеді. Семей ядролық полигоны, Арал теңізінің экологиялық дағдарысы, сонымен қатар, өндірістік қалдықтар мен химиялық зақымдану мәселелері айтарлықтай әлеуметтік және саяси шиеленістерге себеп болды.

Қазіргі уақытта экологиялық тұрақтылыққа қол жеткізу үшін елімізде түрлі шаралар қабылданып жатыр. Бұл шаралар экономикалық және саяси реформалармен тығыз байланысты. Экологиялық проблемалар елдің саяси картасында жаңа аймақтық ерекшеліктерді де қалыптастыруда.

4. Ұлттық сәйкестік мәселелері

Ұлттық сәйкестік, этносаралық қатынастар, және тіл мәселелері Қазақстанның саяси картасындағы маңызды тақырыптардың бірі болып табылады. Елде әртүрлі этникалық топтардың болуы саяси мәселелерді туындатады. Тұрақтылықты сақтап, біртұтас қоғам құру мақсатында Қазақстанда түрлі ұлттық саясат жүзеге асырылады.

Қазақстанның саяси картасына әлеуметтік-экономикалық өзгерістердің әсері этникалық топтардың арасындағы теңдік пен әлеуметтік байланысты нығайтуға бағытталған. Елде ұлтаралық қатынастар мен мәдени әртүрлілікті ескере отырып, әлеуметтік саясатты дұрыс жүргізу қажет.

7. Қазақстанның саяси картасының болашақтағы өзгерістер мүмкіндіктері

Қазақстанның саяси картасында болашақта жаңа өзгерістер орын алуы мүмкін. Бұл өзгерістер ішкі саяси құрылымдағы реформа, аумақтық өзгерістер, әкімшілік бөлімшелердің қайта бөлінуі және халықаралық қатынастардағы жаңа келісімдермен байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, еліміздің ішкі дамуына әсер ететін әлеуметтік, экономикалық және экологиялық факторлар да Қазақстанның саяси картасына ықпал етуі ықтимал.

8. Қорытынды

Қазақстанның саяси картасы өткен тарихи кезеңдермен тығыз байланыста қалыптасты. Тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңде бұл карта жаңа реформалар мен өзгерістердің нәтижесінде біршама қайта құрылды. Елдің саяси картасындағы өзгерістер тек географиялық аспектіде ғана емес, әлеуметтік, экономикалық және саяси құрылымдармен де тығыз байланысты. Алдағы

уақытта Қазақстанның саяси картасы елдің ішкі саясаты мен халықаралық қатынастарының дамуына қарай одан әрі өзгеріп отыруы мүмкін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдыкаимов А. "Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейінгі саяси өзгерістері". Астана: Қазақ университеті. 2018 ж.
2. Шин С. "Қазақстанның саяси картасы және оның халықаралық қатынастардағы орны". Алматы: Қазақ мемлекеттік университеті. 2016 ж.
3. Сулейменов М. "Қазақстанның геосаяси ерекшеліктері". Астана: Ұлттық академия. 2013 ж.
4. Адамбаев М. "Қазақстанның аумақтық құрылымы және реформалар". Алматы: Қазақстан ғылымы. 2019 ж.

ҰЛТТЫҚ ОРТАҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР - ҚОҒАМДЫ БІРІКТІРУШІ КҮШ

Анарбаев Қ.С.
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы ОҚПУ Тәрбие жұмысы және жастар саясаты департаменті директоры, т.ғ.к., доцент м.а.

Қазақ халқының «мың өліп, мың тірілген» тарихы бар екені баршаға белгілі. Азаттық пен тәуелсіздік үшін қаншама күрестер жүргізіп, ақыры өткен ғасырдың соңғы онжылдығында тәуелсіз мемлекеттігін қайта қалпына келтірді. Ол мемлекеттің іргесінің бекемделуі, мемлекет ретіндегі барлық атрибуттары мен әлемдік қауымдастыққа саяси танылуының өзі оңай шаруа болған жоқ. Әсіресе, сол мемлекетті құраушы жалпы саны жүз отыздан аса ұлттың өкілдерінен тұратын мемлекетті құрушы ұлт – қазақ халқының өз жерінде санының аздығы ұлтаралық қатынастар бағытындағы саясатта аса сақтықты қажет еткені белгілі. Өйткені, Қазақстан тәуелсіздігінің маңызды белгілерінен саналатын, әрі дербес мемлекеттіктің өзінің болуы ол сол мемлекетке тиесілі аумақтың болуы, оның тұтастығы, мемлекеттік тіл, төл әскердің, саяси басқару құрылымдарының болуы сияқты оның өзінің демографиялық негізінде дамуына мүмкіндік беретін саяси ғана емес, **демографиялық егемендікке ие болуының да** маңызы ерекше еді [1, 4 б.].

Қалай дегенде де Қазақстан Халқы Ассамблеясы сияқты институттың өмірге келуі мен тәуелсіз елдің аяғынан тік тұрып кетуінде атқарған қызметі елдің көз алдында. Қол жеткен табыстарымыз бен кейбір «олқы тартқан» тұстарымыз болса олардың бәрі де бүгінгі күні өткен шақтағы тарих. Енді жерде қоғамның дамуында, мемлекетті өркениетті елдер қатарына қосуды мақсат еткен еліміз үшін алдағы уақыттарда қол жеткен табыстарды одан ары еселей түсу үшін не мәселелерге назар аудару қажеттігі маңызды. Біздіңше, бүгінгі конференциясының да басты мақсаттарының бірі сонда жатса керек. Сондықтан өз тарапымыздан осы мәселелерге қатысты ойларымызды бүгінгі ғылыми жиында ортаға салғанды жөн санадық.

Ең алдымен территориясы өте ауқымды аумақты қамтитын тәуелсіз еліміз үшін құндылықтың басы ол – **адам, халық** болып табылады. Әрине, қашанда оның санымен қатар сапасы да маңызды. Бұл мәселеге орай жалпы тарихи тұрғыдан алып қарағанда Ұлы Дала көшпелілері үшін ел, халық санының, сапасының мәселесі қашанда аса маңызды болған. Мәселеге арнайы зерттеу жүргізген ғалымдар арасында ҚР ҰҒА академигі, т.ғ.д., профессор Б.Е.Көмековтің анықтауынша Дала өркениетіне тән ерекшеліктің өзі, яғни отырықшы батыс елдерімен салыстырғандағы көшпелілерді біріктіріп тұрған идеологияның да түйіні де «***Ел болса - жер табылады***» - деген қағидаға негізделген. Бұл жердегі Ел ұғымы - мемлекет, халық, адами әлеуетке қатысты айтылып тұр. Бірақ қытай деректері арқылы жеткен Ғұндардың көсемі Мүде (Модэ) қағанның көршілерімен «күніне мың ли шақырым шауып өтетін тұлпар мен сұлу әйел үшін соғыспай, сол елмен арадағы ұлтарақтай жерді сұрағанда «соғысамыз» дегені» көшпелілер үшін де жердің маңызды болғанын айқын аңғартып тұр.

Иә, жердің маңызына қатысты әлем халықтары тарихының беттерінен де жанама және тікелей дәлелдер келтіруге болады. Содан болар кез келген отарлаушы ел бір елдің жері мен байлығын өздерінің қолына түсіру үшін ең алдымен сол елдің халқынан құтылуға бағытталған «жергілікті ұлтты жоюды» көздейтін саясатты ұстанған. Олай болса біртұтас мемлекет, ел болып ұзақ өмір сүру үшін ішкі бірлікке негізделген ұлттық қауіпсіздік пен ішкі тұрақтылық қандай елдің де, халықтың да басты байлығы екендігі одан ары айқындала түседі.

Бүгінгідей құндылықтар материалдыққа ауысып бара жатқан кезеңде аға буын өкілдерінің аузынан жастар көп еститін сөздің бірі Коммунистік идеологияның негізін салған К.Маркстің «адам санасын тұрмыс билейді» деген сөзі. Бірақ сол К. Маркстің «*Адамдардың болмысын олардың санасы билемейді,* ***қайта олардың санасын өздерінің қоғамдық болмысы билейді***» [2, 340 б.] деген де сөзі бар екенін көпшілік ұмытқандай. Олай болса қоғамдық болмысқа баса назар аудару маңызды екені байқалады.

Тәуелсіздікке қол жеткізген Қазақ елінің де мемлекет ретінде қалыптасу тарихында жоғарыда келтірілгендей өз азаматтарының қоғамдық болмысы мен өзара ортақ құндылықтарын танытуда біршама істер атқарылды. Десе де, әлі де кейбір нығайта түсетін тұстарымыз да баршылық. Соның бәрінің де негізі, әрі басты себебі ол - тұтас қоғам мүшелерінің ел болудың маңызын түсінудегі маңызды белгілі бір ортақ құндылықтарымыз бар екенін терең ғылыми санамен және жауапкершілікпен ұғына білуіне тікелей байланысты. Өз кезегінде ұлттық ортақ құндылықтар - қоғамды біріктіруші күш болып табылады.

Енді біз осы құндылықтардың ең бастылары мен маңыздыларына назар аударғанды жөн санаймыз. Ең алдымен жоғарыда айтқандай адам, халықтан соң сол адамдардың күнкөрісінің негізі де, халықтардың бірлесіп өмір сүруінің кепілі саналатын мемлекетінің де негізі - **жер** болып табылады. Кез келген мемлекетті құру үшін ең алдымен белгілі территориялық аумағының болуы маңызды. Қазақша танымен айтқанда «кіндігін кесіп, қаны тамған», «сонда өсіп, кірін жуған» киелі туған жер кімге де болса ыстық. Қала берді жер бетінде қазақтан саны жағынан қатарлас, тіпті артық болып келетін, бірақ мемлекеттігі, оған негіз боларлық жері жоқ қаншама ұлттар, халықтар бар. Олай болса басты құндылық ол – жер екені осыдан ақ анық көрініп тұр. Бұл орайда жерді ортақ құндылық ретінде алып қарағанда мемлекеттің терриритория тұтастығында Қазақстанда ешқандай да саяси құжаттамалық тұрғыдан мәселелер жоқ. Қазақстан унитарлы, яғни территориясы бөлінбейтін біртұтас мемлекет. Солай деп әлемдік қауымдастық мойындаған. Олай болса тұтас қазақстандықтар үшін өмір сүрудің басты көзі, әрі киелі мекені, оның топырағы басты ортақ құндылықтарға жатады. Соның қадірін білу, оны қорғау мен сақтау, табиғи тазалығы мен экологиясына жанашырлықпен қарай білу азаматтардың ортақ міндеті. Мемлекеттің аумақтық тұтастығы - әрбір қазақстандыққа басты, әрі ортақ құндылық. Бүгінгі күндері сол тұтастыққа «көздерін алартатын» түрлі күштер де жоқ дей алмаймыз. Тіпті сол аумақтық тұтастығымызды сақтауға халықаралық қауымдастық мойындап таныған, оның тұтастығына «алпауыт елдер» тарапынан кепілдіктер де берілгені есімізде. Алайда бүгінгі жаһандық геосаяси жағдайларда орын алып отырған жайттар ешкімнің де «кепілдігі» мен «қамқорлығына» сенуге, сүйенуге болмайтынын көрсетіп отыр. Олай болса территориялық біртұтастықты сақтауда елдің ішкі бірлігі маңызды екені айқын бола түседі.

Келесі құндылық – **тіл.** Оның ішінде мемлекеттік тіл – қазақ тілінің қоғамдағы орны мен қолданысының дәрежесі жоғары болуы керек. Мемлекеттік тіл құндылық ретінде тек біріктіруші күш ғана емес, ұлттық қауіпсіздік мәселесі деуге де келеді. Өйткені мемлекеттің бірден бір қорғанышы заң тілі мен ұлттық армиясының біртұтас тілі болмай ұлттық қауіпсіздігіміз толық қамтамасыз етілген деп толық айтудың өзі қиын. Себебі, мемлекеттік тілді ұстанушы халықтың тек күнделікті қарым-қатынас тілінен терең білімі болмаса ол тілдегі астарлы мағыналы сөздерді ұғына алмасы анық. Бұл жайттар әсіресе ұлттық әскердің әлеуетін жоғарылатуда маңызды демекпіз. Бір тілде сөйлемеген, тілдің терең қойнауларына еніп ұлттық, мемлекеттік тұрғыдан ой ойлай алмайтын әскер ешуақытта қуатты армияға айнала алмайды. Өз кезегінде бір тілде сөз сөйлеп, бірдей ой ойламаған қоғамның да ішкі бірлігі әлсіз болары анық. Бұдан шығатын қорытынды бүгінгі күндері әлеуметтік желілерде тарап отырған кейбір

азаматтардың мемлекеттік тілді кеңінен қолданушылар мен оны қолданбайтындар, тіпті қолдануды қажет деп те есептемейтіндердің арасындағы кейбір орын алып отырған «келеңсіз пікірлер келіспеушіліктеріне» бейжай қарай салуға болмайды. Ішкі тұрақтылықты сақтауда маңызды мәселе болғандықтан оны заң аясында уақтылы шешіп отыру жауапкершілігінен ешкім де босатылмайды деп ойлаймыз. Кейде «сондай қоғамдық пікірлер таласына» жол берген заңдарды алға тартып «дауласып» жатамыз. Дей тұрғанмен кейде мәселенің бәрін заңға әкеліп тіреп қоймай қоғам мүшелерінің аталған мәселелер төңерегіндегі азаматтық жауапкершілік мәдениетін жоғарылату жұмыстарының да маңызы зор. Әсіресе, мемлекет құраушы қазақ ұлтының еліміздегі диаспоралар өкілдерінің тілі, тарихы, мәдениеті мен ұлттық құндылықтарын сақтауы мен дамытуына деген ізгі ниеттілігінің арқасында бүгінгідей деңгейге жетіп отырғанын бәрі сезеді, біледі. Ендігі жерде мемлекеттік тілдің дамуына, қазақ халқының ұлттық құндылықтарының сақталуына сол диаспора өкілдерінің еліміздің азаматтары ретінде қызығушылық пен жанашырлық құлшынысы керек. Яғни, жай ғана азаматтық танытуы қоғамда өзара сыйластықты бұдан ары арттыра түсетіні анық.

Жалпы алғанда мәдени өреміз жоғары болуы қажет. Мәдени өреміз ортақ мәдени құндылықтарға тікелей байланысты. Олай болса әрбір ұлт өкілі өзгелердің мәдениетіне қатысты толеранттылық пен құрмет көрсетуді ғана емес, барынша ортақ дүниелердің бар тұстарына назар аударып отырса, бірін бірі түсінушілік одан ары арта түседі. Тарихи сана жаңғырып, ортақ тарихты қадірлеудің маңызын түсінеді. Мысалы, тегі мен тарихы бір түркі халықтарын айтпағанда географиялық мекен-қонысы шалғай саналатын кәріс халқының да сол түркі тектестермен ортақ құндылықтары аз емес. Тарихи, лингвистикалық деректерге қарағанда ертедегі сақтардың, түріктердің жерлеу рәсімдері мен көне корей халқының мәдениетінің ұқсас тұстары өте көп екені мен бүгінгі қазақ халқының тіліндегі 300 сөздің корейлерде кездесуінің өзі ерекше назар аудартады. Бұл болашақтың тақырыптары. Жастар ғылыммен айналысып осы секілді жайттарды айқындай түссе, нәтижелері достыққа, мәдени өркениеттілікті дамытуға қызмет етері анық. Солай биік мақсаттар мен ғылыми тұрғыдан қарағанда ақиқатты игеру тәсілі ретінде мәдениет – жекелеген бағалау, нормалар емес, олардың жиынтығы, сомасы емес, керісінше тұтастық ретінде алынған құндылықты элементтер. **Философтар анықтамасы бойынша «мәдениет» дегеніміз сана феномені ретінде - біртұтастықты білдіреді.** Сонымен бірге түрлі ұлттарға тән мәдениетті қоғам үшін пассивті, қажетсіз, жүзеге аспаған білім, білік, сенімдер деп қарауға да келмейді. Олай болса біртұтас қазақстандық мәдениет өзіндік процесті, ішкі тұтастық пен бірігуге деген жалпылама сипатқа ие қызметті білдіреді. Ал оның негізінде өзара іс-қимыл, өзара өту және білім, білік-дағдының, тұлғаның құзыретінің, оның сенімінің, ақпараттық, сезімдік және күшжігер компоненттерінің түйісуі жатыр. Тұтас қоғам деңгейінде алғанда мәдениеттердің барлық түрлері арасындағы диалог олардың арасындағы тығыз байланыстың барын белгілейді, олардың өзара толықтырушы рөлін атап өтіп, күшейтеді.

Егер адамгершілік ережелердің кешені жұмыс істемесе, қоғам азғындаған, ал мемлекет - әлсіз болады, егер социум өмірінде мораль тиісті орын алмаса, азғынданған қоғамның болашағы жоқ.

Адамгершілік ережелердің кешенін жалпыға ортақ моральдан, діннен де аңғарамыз. Біздің қоғамда соңғы уақыттарда діннің өзі біртұтас халықты бірнеше дүниетанымдағы қауымдарға бөлудің құралындай әсер қалдыратыны да жасырын емес. Бұл да қауіпті тенденция. Иә, кешегі аталарымыздың бүгінгі біздерге қарағанда Бір Жаратушы Аллаға сенімі мен жаратылғандар арасындағы ең ұлық жаратылыс саналатын - адамға деген құрметі мық, әрі қарапайым, түсінікті болған. Соның бір дәлеліндей осы жерде бір тәрбиелік сипаттағы тәмсіл әңгіме еске түседі. Мына туыс халық түріктер жерінде бірде халыққа өте білімді бір дін ғұламасының келе жатқанын жария жасаған бір жаршы: «*Алланың бар екеніне мың түрлі дәлел келтіретін ғұлама келе жатыр»* - деп елді құлақтандырыпты. Сонда бір кейуана оған қарата: *«несіне «мың түрлі» дәлел керек. Онсыз да біз иман келтіргенбіз. Ондай ғұламаңның бізге керегі шамалы»* - деген екен. Иә, дәл осылай қарапайым ғана иман келтіру арқылы исламды

толық қабылдаған бабаларымыздың ұрпақтары арасынан сол ата-бабалардан қалған діни сенім жолына да күдік келтірушілер шыға бастады. Тіпті дәстүрлі дінімізде айтылатындай «кеше былай болған екен...» - деп өткен тарих пен дәстүр туралы айта бастаған кісіге қарсы «оған дәлелің бар ма?» - деген сұрақ қоюшылар да кездеседі. Ал тарихымызда аталарымыздың сенім мәселесінде «орынсыз көп күдіктер» кейде діннен шығарып та жіберетіні туралы айтқанын да ескере бермейміз.

Әрине, дәстүрлі қазақ қоғамы үшін бұндай өзекті мәселелер бұрында да болған. Бірақ халқымыздың тұлғалары ондай «рухани кеселдерді» дер кезінде анықтап елді, ұрпағын сақтандырып ұлтымызды өз арнасына салып отырған. Сондай жұмыстар арқылы тарихтағы түркі, қыпшақ, Алтын Орда халықтары бойында толеранттылық қасиеттер бой көрсеткен. Оның тарихи сабақтастығын қазақ халқының қасиеттері арқылы анық байқалып тұрады [3]. Мысалы, фольклорлық деректер арқылы бізге жеткен деректерде Бұқар жырау бабамыздың: «***Бірінші тілек тілеңіз, Бір Аллаға жазбасқа. •Екінші тілек тілеңіз, Бір шұғыл пасық залымның Тіліне еріп азбасқа.*** *•Үшінші тілек тілеңіз, Үшкілсіз көйлек кимеске.* ***•Төртінші тілек тілеңіз, Төрде төсек тартып жатпасқа****. •Бесінші тілек тілеңіз, Бес уақытты бес намаз Біреуі қаза қалмасқа. •Алтыншы тілек тілеңіз, Алпыс басты Ақ Орда, Ардақталған аяулың Күнінде біреуге Тегіннен тегін олжа болмасқа. •Жетінші тілек тілеңіз, Желкілдеген ту келіп, Жер қайысқан қол келіп, Сонан сасып тұрмасқа. •Сегізінші тілек тілеңіз, Сегіз қиыр шартарап Жер тұлданып тұрмасқа.* ***•Тоғызыншы тілек тілеңіз, Төреңіз тақтан таймасқа. Тоқсандағы қарт бабаң Топқа жаяу бармасқа****. •Оныншы тілек тілеңіз, Он ай сені көтерген, Омыртқасы үзілген, Аязды күнде айналған, Бұлтты күнде толғанған, Тар құрсағын кеңіткен, Тас емшегін жібіткен, Анаң бір аңырап қалмасқа. •Он бірінші тілек тілеңіз, Омырауы жұпарлы, Иісі жұпар аңқыған, Даусы Құдай саңқыған, Назыменен күйдірген, Қылығымен сүйдірген, Ардақтап жүрген бикешің Жылай да жесір қалмасқа*.» - деп келетін 11 тілегінде айтылған ойлардың бүгінгі күні де өзекті болып тұрғанын аңғару қиын емес [4].

Сөз соңында Ел басшымыз Қ.Тоқаев айтқандай: «Қазақ қоғамының алдында үш жол тұрғанына, яғни біріншісі **кері кету**, екіншісі – **тоқырау, үшіншісі алға қарай даму»** екеніне назар аудара отырып, келешек кемел болуы үшін дәстүрлі жолдан адаспай біз тек алға қарай жылжитын боламыз демекпіз.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Абубакирова Ж.С., Алексеенко А.Н. «Демографиялық тарих контексіндегі қазақстар». Монография. Нұр-Сұлтан: «Шаңырақ-Медиа»ЖШС, 2020.-400 б.
2. К.Маркс.,Ф.Энгельс.Таңдамалы шығармаларының 2 томдығы. 1-том. Алматы,1957.
3. Көмеков Б.Е., Анарбаев Қ.С. Кодекс Куманикус қыпшақтардың тарихи – мәдени ескерткіші (XIII-XIV ғғ.). Алматы,Нұр-Сұлтан «Ғылым» баспасы, 2020. -336 б.
4. https://islam.kz/kk/articles/sozsarasy/buhar-jyraudyn-11-tilegi-3624/#gsc.tab=0

БАЛАЛАРДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ АРҚЫЛЫ ҚОЗҒАЛЫС ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Карабаев Алмас Онласынович
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, А. Пушкин атындағы ақпараттық технологиялар мектеп-лицейінің дене шынықтыру пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақала балалардың дене шынықтыру сабағында қозғалыс дағдыларын қалыптастырудың маңызына, әдіс-тәсілдеріне және олардың денсаулыққа, психологиялық жағдайға, әлеуметтік даму мен жеке тұлға ретінде қалыптасуға әсеріне арналған. Балаларда қозғалыс дағдыларын қалыптастыру тек физикалық дамуды ғана емес, сонымен бірге олардың мінез-құлқын, топта жұмыс істей білуін, өз-өзін бағалауын, коммуникациялық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мақалада балалардың дене шынықтырумен айналысу арқылы олардың физикалық және психологиялық денсаулығын нығайтуға арналған түрлі әдіс-тәсілдер мен оқу жоспарлары қарастырылған. Сонымен қатар, қозғалыс дағдыларын дамытуға арналған арнайы жаттығулар мен ойындарды қолданудың тиімділігі, сондай-ақ дене шынықтыру пәні мұғалімінің рөлі талқыланған.

Дене шынықтыруды оқыту үрдісінде балалардың негізгі қозғалыс дағдылары (жүгіру, секіру, лақтыру, ырғақты қозғалыс) мен олардың физикалық және психикалық күйіне ықпалы жайлы терең түсініктер беріледі. Балалардың дене шынықтыру арқылы қимыл-қозғалыстарды дұрыс орындауы, жарақаттардан сақтану, денсаулықтарын сақтау және дамыту жолдары көрсетіледі.

Балаларға дене шынықтыру сабағын өткізу кезінде негізгі мақсат – денсаулықты сақтау мен нығайту, дененің дұрыс дамуын қамтамасыз ету, рухани және психологиялық денсаулығын қалыптастыру. Бала дене шынықтыру арқылы тек физикалық дамуымен қатар әлеуметтік және психологиялық дағдыларды да үйренеді. Қазіргі таңда балалардың қозғалыс дағдыларын қалыптастыруға бағытталған кешенді бағдарламалар мен әдіс-тәсілдер әзірленген, олардың дұрыс орындалуы балалардың жалпы денсаулығына оң әсер етеді.

Дене шынықтырудың негізгі принциптерінің бірі – әрбір баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес дене шынықтыруды оқытуды ұйымдастыру болып табылады. Балалардың дене шынықтырумен айналысуы тек жеке денсаулығы үшін ғана емес, жалпы денсаулық сақтау жүйесінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде де маңызды рөл атқарады. Бұл мақала балалардың дене шынықтыру арқылы қозғалыс дағдыларын қалыптастырудың негіздерін қарастырып, осы саладағы жетістіктер мен жаңа әдіс-тәсілдерге тоқталады.

Қозғалыс дағдыларының қалыптасуы

Қозғалыс дағдыларын қалыптастыру — балалардың дене шынықтыру сабағында маңызды орын алады. Әрбір баланың жасына сәйкес келетін қозғалыс дағдыларын қалыптастыру олардың дене дамуына, денсаулығына, ой-санасына және психикалық тұрғыда дамуына оң ықпал етеді. Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты қозғалыс дағдыларының қалыптасуы әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануды талап етеді.

Мысалы, балабақша және бастауыш сынып деңгейінде қимыл-қозғалыстарды үйрету барысында түрлі ойындар мен қозғалыс жаттығулары қолданылып, оларды дұрыс орындауға үйрету қажет. Ойындар арқылы балалардың физикалық дамуы ғана емес, сондай-ақ олардың әлеуметтік өзара әрекеттесуі, көшбасшылық қасиеттері және коммуникациялық дағдылары да қалыптасады.

Балалардың дене шынықтыру арқылы денсаулығын нығайту

Балаларда дене шынықтыру арқылы қозғалыс дағдыларын дамыту олардың денсаулығын нығайтуға мүмкіндік береді. Дене шынықтыру сабағында балалар физикалық тұрғыдан ғана емес, психологиялық тұрғыдан да дамиды. Физикалық белсенділік олардың мүсінін түзеп, бұлшықет тонусын арттырып, энергия деңгейін көтереді.

Сонымен қатар, дұрыс жүргізілген дене шынықтыру сабағы балалардың қозғалғыштығын арттырып, олардың иммундық жүйесін нығайтады. Қозғалыс арқылы организмнің ішкі органдарының жұмысы жақсарады, ал жүйке жүйесі қалыпқа келеді.

Әдіс-тәсілдер мен жұмыс жоспарлары

Балаларда дене шынықтыру арқылы қозғалыс дағдыларын қалыптастыруда әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Әдіс-тәсілдерді қолдану балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастырылуы қажет. Әр жастағы баланың дене дамуы мен психологиялық ерекшеліктері ескеріле отырып, дене шынықтыру сабағы жүргізілуі тиіс.

1. Ойын технологиялары

Ойын арқылы балалардың қозғалыс дағдыларын қалыптастыру тиімді әдіс болып табылады. Ойын барысында балалар физикалық белсенділікті арттырып, қимылдарды орындауда жаңа дағдыларды игереді. Ойындар балалардың шығармашылығын дамытады, сонымен қатар топта жұмыс істей білу, тапсырмаларды орындау дағдыларын қалыптастырады.

2. Әр түрлі жаттығулар

Жүгіру, секіру, лақтыру, теңгерімді ұстап тұру сияқты жаттығулар баланың қозғалыс дағдыларын қалыптастырады. Олардың дұрыс техникасын меңгеру үшін мұғалім әртүрлі жаттығулар мен қозғалыстарды жүйелі түрде ұсына отырып, балалардың физикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған сабақтарды жүргізеді.

3. Топтық және жеке жұмыстар

Балалардың топта жұмыс істей білуі маңызды. Топтық жұмыстар арқылы олар бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істейді, ал жеке тапсырмалар олардың өзіне деген сенімін арттырады.

4. Техникалық және құралдарды пайдалану

Дене шынықтыру сабақтарында түрлі құралдарды (сым, доп, гимнастикалық құрылғылар) пайдалану балалардың қозғалыс дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Қорытынды

Балаларда дене шынықтыру арқылы қозғалыс дағдыларын қалыптастыру олардың денсаулығы мен жалпы дамуына үлкен әсер етеді. Бұл процесті тиімді жүзеге асыру үшін мұғалімдер әр баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, дене шынықтыру сабақтарын жоспарлап, ойындар мен жаттығулар арқылы балалардың қозғалыс дағдыларын дамытулары тиіс. Дене шынықтыру сабағы балалардың дене дамуына ғана емес, әлеуметтік, психологиялық тұрғыдан да өсуіне ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Сәбитова, Б. Бала денсаулығын сақтау және нығайту. Алматы: Білім. 2016 ж.
2. Молдабекова, Ә. Дене шынықтыру және балалардың физикалық дамуы. Алматы: Рауан. 2017 ж.
3. Ахметова, С. Ойын арқылы балалардың қозғалыс дағдыларын дамыту. Алматы: ҚазМУ баспасы. 2015 ж.
4. Әлімбаев, Т. Балалардың психологиялық және физикалық дамуындағы дене шынықтырудың маңызы. Алматы: Ғылым. 2018 ж.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУДАҒЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНІҢ РӨЛІ

Алтынбеков Нуркен Срайлович
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы №70 С.Байғозиев атындағы жалпы білім беретін мектеп" КММ дене шынықтыру пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада дене шынықтыру пәнінің оқушылардың денсаулығын сақтау мен нығайтудағы рөліне, пәннің мазмұны мен әдіс-тәсілдеріне, денсаулықты нығайту үшін қолданылатын түрлі жаттығулар мен бағдарламаларға талдау жасалады. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабағының оқушылардың қоғамдағы әлеуметтік жауапкершілігі мен өзін-өзі бағалау жүйесін дамытудағы маңыздылығына да тоқталамыз.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың денсаулығын сақтау – басты мәселелердің бірі болып табылады. Оқушылардың денсаулығының сақталуы мен нығаюы мектеп бағдарламасына енгізілген дене шынықтыру пәнінің негізгі мақсаты болып табылады. Бұл пән оқушыларға денсаулықты сақтау мен нығайту жолдарын үйретіп қана қоймай, оларды салауатты өмір салтын ұстануға тәрбиелейді. Дене шынықтыру пәні оқушылардың физикалық жағдайын жақсартумен қатар, олардың психоэмоционалдық ахуалын да қалыптастырады. Әсіресе қазіргі уақытта денсаулығына ерекше көңіл бөлуге және оның алдын алу шараларын қолдануға үлкен мән берілуі қажет. Осы тұрғыдан алғанда, дене шынықтыру пәнінің оқушылар денсаулығына әсерін зерттеу өте маңызды.

1. Дене шынықтыру пәнінің денсаулықты сақтау және нығайтудағы рөлі

Дене шынықтыру пәні оқушылардың денсаулығын сақтауда негізгі құралдардың бірі болып табылады. Денсаулықты сақтау – бұл оқушылардың ағзасын жүйелі түрде белсенді ету, олардың табиғи ресурстарын тиімді пайдалану мен үйлесімді дамыту.

Дене шынықтыру сабағында оқушылардың денсаулығын сақтау үшін маңызды міндеттерді орындау қажет, оның ішінде:

- Оқушылардың физикалық дамуын қадағалау.
- Оқушыларға денсаулықты сақтау және нығайту жолдары туралы білім беру.
- Оқушылардың белсенді өмір сүру дағдыларын қалыптастыру.
- Жаттығу арқылы денсаулықты жақсарту, артық салмақтың алдын алу және жаттығулар арқылы физикалық төзімділікті арттыру.

Бұл міндеттерді жүзеге асыру үшін дене шынықтыру пәні түрлі жаттығуларды, ойындар мен спорт түрлерін енгізеді. Оқушыларды табиғатпен және түрлі қозғалыс әрекеттерімен таныстыру арқылы олардың денсаулығын арттыру, артық салмақ пен аурулардың алдын алу мүмкін болады.

2. Дене шынықтыру пәніндегі әдіс-тәсілдер мен жаттығулар

Дене шынықтыру сабақтарында қолданылатын әдіс-тәсілдер мен жаттығулар оқушылардың денсаулығын нығайтуға және физикалық дамуын жақсартуға бағытталған.

Оқушылардың денсаулығын жақсартатын басты әдіс-тәсілдер:

- Жеңіл атлетика (жүгіру, секіру, лақтыру): Оқушылардың жүрек-қантамыр жүйесін жақсарту және төзімділігін арттыруға мүмкіндік береді.
- Қарқынды аэробика (қысқа уақыт ішінде жоғары қарқында жүгіру): Оқушылардың аэробтық қабілеттерін арттырып, тыныс алу және жүрек жұмысын жақсартады.
- Спорттық ойындар (футбол, волейбол, баскетбол): Командалық рухты нығайтып, балаларды ұйымшылдыққа, жауапкершілікке тәрбиелейді.
- Жүзу: Барлық бұлшық ет топтарын қамтитын жаттығу арқылы оқушылардың ағзасын жалпы нығайту.

Сондай-ақ, динамикалық жаттығулар мен йога элементтері денсаулықты сақтауға, стресс пен көңіл-күйдің тұрақсыздығын болдырмауға әсер етеді. Дене шынықтыру пәнінде қолданылатын жаттығулар мен әдіс-тәсілдер оқушылардың физикалық жағдайына, жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі керек.

3. Дене шынықтыру сабағының психоэмоционалдық ықпалы

Дене шынықтыру сабағының денсаулыққа ғана емес, психоэмоционалдық жағдайға да айтарлықтай әсері бар. Оқушылардың психоэмоционалдық жағдайы олардың жалпы денсаулығына әсер етеді. Дене шынықтыру сабағында оқушылар:

- Стресстен арылып, көңіл-күйлері жақсарады.
- Өзін-өзі бағалау деңгейі жоғарылайды.
- Ұжымда жұмыс істеу арқылы әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді.

Дене шынықтыру сабақтары психологиялық тұрғыдан баланың өзін-өзі табуын, өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауын қалыптастырады. Сондай-ақ, дене шынықтыру сабақтары арқылы балалар өздерін физикалық және психологиялық тұрғыдан мықты сезінеді.

4. Салауатты өмір салты және дене шынықтыру пәні

Дене шынықтыру пәні арқылы салауатты өмір салтын қалыптастыру өте маңызды. Оқушыларға дұрыс тамақтану, зиянды әдеттерден аулақ болу, физикалық белсенділікті арттыру сияқты маңызды дағдылар үйретіледі. Бұл салауатты өмір салтын қалыптастырудың бір бөлігі ретінде дене шынықтыру пәні:

- Оқушыларды дұрыс тамақтануға үйрету.
- Құрамында химиялық қоспалары бар тағамдарды тұтынудан бас тартуға мәжбүрлеу.
- Зиянды әдеттерден, мысалы, темекі шегу мен алкогольді ішімдіктерді тұтынудан аулақ болуды насихаттау.

Салауатты өмір салтының негіздерін дене шынықтыру пәні арқылы қалыптастыру – бұл оқушылардың өмір бойы денсаулығына қамқорлық жасауды үйретеді.

Қорытынды:

Дене шынықтыру пәні оқушылардың денсаулығын сақтау мен нығайтуға өте маңызды рөл атқарады. Бұл пән оқушыларды дене белсенділігіне ынталандырып, олардың физикалық және психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға ықпал етеді. Дене шынықтыру арқылы балалар салауатты өмір салтын қалыптастырып, денсаулықтарын нығайтады. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабағы балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға, ұжымда жұмыс істеуге, өз-өзіне сенімді болуға ықпал етеді. Қазіргі уақытта дене шынықтыру пәнін дамытудың жаңа әдіс-тәсілдері мен технологиялары балалардың денсаулығын сақтау мен нығайту үшін үлкен мүмкіндіктер туғызады.

Әдебиеттер

1. Исаев, С. С. Дене шынықтыру пәні мен спорттың оқушылар денсаулығына әсері. Алматы: Білім. 2019 ж.
2. Құдайбергенова, Г. Ә. Дене шынықтыру пәні және оқушылардың психоэмоционалдық жағдайы. Астана: ҚазАқпарат. 2017 ж.
3. Назарова, Л. А. Дене шынықтыру сабағында инновациялық әдіс-тәсілдер. Мәскеу: Спорт және денсаулық. 2020 ж.
4. Жұмағұлов, Б. Қ. Салауатты өмір салтын қалыптастыру. Астана: Ұлттық ғылыми академия. 2018 ж.

БАЛАЛАРДЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Карабалаева Турган Амалбековна
Шымкент қаласы, №98 ”Мерей” бөбекжай бақша МКҚК дене тәрбие нұсқаушысы

Резюме

Эта статья посвящена исследованию психологических аспектов физической активности детей. В статье рассматривается, как физическая активность влияет на психологическое развитие детей, их эмоциональную регуляцию, самооценку и социальные навыки. Также анализируются различные методы и

Summaru

This article is dedicated to exploring the psychological aspects of children's physical activity. It examines how physical activity influences children's psychological development, emotional regulation, self-esteem, and social skills. Additionally, the article analyzes various methods and approaches used in schools and families to support children's physical activity and psychological health.

Физикалық белсенділік балалардың дене дамуы үшін маңызды фактор болып табылады, бірақ оның психологиялық аспектілері де аса маңызды рөл атқарады. Балалардың психологиялық денсаулығын нығайтуға және әлеуметтік дағдыларын дамытуға физикалық белсенділік айтарлықтай әсер етеді. Бұл мақалада балалардың физикалық белсенділігінің психологиялық аспектілеріне және оның балалардың дамуындағы маңызды рөліне арналған ғылыми зерттеулер мен тәжірибелер қарастырылады.

1. Физикалық белсенділіктің психологиялық денсаулыққа әсері

Қазіргі қоғамда балалардың психологиялық денсаулығы маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Стресс, мазасыздық, депрессия сияқты психологиялық бұзылулар балалар арасында жиі кездеседі. Дегенмен, физикалық белсенділік осы мәселелерді шешуге көмектесетін құрал болып табылады. Белсенді дене жаттығулары эндорфиндер мен серотониннің бөлінуін арттырады, бұл өз кезегінде баланың көңіл-күйін жақсартып, стресті жеңілдетеді.

Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты физикалық белсенділік балалардың әлеуметтік жағдайларын жақсартады, олардың өзін-өзі бағалауын арттырады. Спортқа қатысатын балалар әлеуметтік жағынан белсенді және өздеріне сенімді болады. Олардың эмоциялық және әлеуметтік дағдылары дамиды, бұл оларды мектепте және күнделікті өмірде жақсы нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді.

2. Эмоциялық реттеу және физикалық белсенділік

Физикалық белсенділіктің психологиялық әсерін зерттеушілердің бірі - эмоциялық реттеу мен өзін-өзі басқару дағдыларының дамуы. Физикалық жаттығулар стресстің әсерін төмендетіп, баланың өзін-өзі бақылау қабілетін арттырады. Мысалы, балаларға арналған йога, аутогенді жаттығулар мен тыныс алу техникасы эмоционалды тұрақтылықты сақтауға көмектеседі. Балалар спортпен шұғылданғанда, олар қиындықтармен қалай күресуді және шешуді үйренеді, бұл олардың болашақтағы өмірде де пайдалы болады.

3. Әлеуметтік дағдылар мен физикалық белсенділік

Физикалық белсенділік балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Спорттық ойындар мен командалық жаттығулар балалардың командалық жұмыс жасау, басқа балалармен араласу және бірге жұмыс істеу дағдыларын дамытады. Олар өз эмоцияларын басқаруды үйренеді, жеңіс пен жеңілістен тәжірибе алады. Сонымен қатар, балалар өзара қарым-қатынас жасағанда, достық пен сенім қалыптастырады, бұл олардың әлеуметтік бейімделуіне көмектеседі.

4. Өз-өзіне сенімділік және психологиялық даму

Физикалық белсенділік баланың өзін-өзі бағалауына және өзін-өзі қабылдауына оң әсер етеді. Спорттағы жетістіктер балалардың сенімділігін арттырып, өз күшіне деген сенімдерін

нығайтады. Сонымен қатар, дене жаттығулары мен спорт ойындары балалардың көшбасшылық қасиеттерін дамытуға көмектеседі. Спортта жеңіске жеткен балалар өздеріне деген сенімін нығайтып, өз мақсаттарына жетуге деген құштарлығын арттырады.

5. Балабақша мен мектептегі физикалық белсенділік

Балаларға арналған физикалық белсенділікті ұйымдастыру мектептерде және балабақшаларда аса маңызды. Бұл кезеңде балалардың психологиялық дамуында физикалық белсенділіктің рөлі ерекше болады. Балабақшада физикалық белсенділік балалардың психоэмоционалдық тұрақтылығын сақтауға және тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Мектепте де физикалық белсенділік оқушылардың өзін-өзі бағалауына, әлеуметтік қатынастарды дамытуға, сондай-ақ, оқу іс-әрекеттеріне деген ынта-жігерін арттырады.

6. Практикалық ұсыныстар

Физикалық белсенділіктің психологиялық әсерін балаларға тиімді қолдану үшін бірнеше практикалық ұсыныстарды қарастыруға болады. Мысалы, мектептер мен балабақшаларда балаларға арналған ойындарды, спорттық іс-шараларды ұйымдастыру, дене жаттығулары мен шығармашылық іс-әрекеттерді қолдау өте маңызды. Сондай-ақ, балалардың физикалық және психологиялық денсаулығын дамыту үшін ата-аналар мен тәрбиешілердің бірлескен жұмысы маңызды.

Қорытынды

Балалардың физикалық белсенділігі олардың психологиялық денсаулығын нығайтуға, әлеуметтік дағдыларын дамытуға және өзін-өзі бағалауын арттыруға әсер етеді. Физикалық жаттығулар мен спорттық ойындар балалардың эмоционалды тұрақтылығын сақтауға, стрессті жеңуге, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға және көшбасшылық қасиеттерін дамытуға ықпал етеді. Сондықтан физикалық белсенділікті балабақша мен мектептерде тиімді ұйымдастыру, оны психологиялық дамуды қолдау үшін қолдану маңызды.

Әдебиеттер

1. Липкина, Н. В. Психология физической активности и здоровья детей. Москва: Академический проект. 2017 г.
2. Сафина, Р. М. Влияние физической активности на психоэмоциональное развитие детей. Санкт-Петербург: Питер. 2019 г
3. Козлова, О. В. Физическая активность как фактор психоэмоционального здоровья детей дошкольного возраста. Казань: Казанский университет. 2018 г.
4. Мудрова, М. А. Роль физической активности в социально-психологическом развитии подростков. Санкт-Петербург: Всероссийский педагогический журнал. 2020 г.

РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ЧЕРЕЗ ПОДВИЖНЫЕ СПОРТИВНЫЕ ИГРЫ

Почанина Елена Александровна
город Шымкент
Индустриально – технический колледж
преподователь физической культуры

Резюме

Статья направлена на решение следующих задач: Оздоровительные задачи направлены на охрану жизни и укрепление здоровья детей, повышение сопротивляемости к заболеваниям, неблагоприятным воздействиям внешней среды и работоспособности организма.

Түйін

Мақала келесі міндеттерді шешуге бағытталған: Сауықтыру міндеттері балалардың өмірін қорғауға және денсаулығын нығайтуға, ауруларға, қоршаған ортаның қолайсыз әсерлеріне және ағзаның жұмысына төзімділікті арттыруға бағытталған.

«Скажи и я забуду.
Покажи и я запомню.
Дай действовать и я научусь.»
Китайская мудрость.

Процесс научно-технической революции делает все более явной необходимость воспитания активного и самостоятельного человека, умение самому ориентироваться в потоке информации. Физическая культура содействует всестороннему, гармоничному развитию личности. Недостаточно научить человека грамоте, основам наук - необходимо заложить фундамент здоровья, умения владеть своим телом, уметь расслабляться и включаться в работу, переносить физические нагрузки. Сегодня идет учиться уже не первое поколение детей, выросших при новой государственной системе в Российской Федерации. Они выросли в условиях изменившейся социокультурной среды. Они во многом отличаются от учеников 80-90х годов, и не учитывать это невозможно.

Используемые в теории и методике физической культуры понятия о физических качествах очень удобны для классификации многообразных тренировочных средств, и по существу являются критериями качественной оценки двигательных возможностей человека. Выделяют пять основных двигательных качеств: силу, быстроту движений (скорость), координацию движений (ловкость), гибкость и выносливость. При более глубоком рассмотрении к названным качествам добавляют: устойчивость равновесия, способность к произвольному расслаблению мышц, ритмичность, прыгучесть, мягкость движения, координированность. Каждому из этих качеств человека присущи свои структура и особенности, которые в целом и характеризуют его физические способности (физическую одаренность). Развитие физических качеств осуществляется в процессе занятий физическим упражнениями по специально разработанным методикам и представляет собой целостный процесс, объединяющий отдельные взаимосвязанные стороны совершенствования физических, функциональных и психологических возможностей человека. Среди большого количества разнообразных средств физического воспитания широко используются подвижные игры, которые оказывают содействие решению наставительно-оздоровительных задач.

Подвижные игры - одно из основных средств физического воспитания детей. Огромную потребность в движении дети обычно стремятся удовлетворить в играх. Играть для них - это прежде всего двигаться, действовать. Во время подвижных игр у детей совершенствуются движения, развиваются такие качества, как инициатива и самостоятельность, уверенность и настойчивость. Они приучаются согласовывать свои действия и даже соблюдать определенные (вначале, конечно, примитивные) правила. Игровая деятельность имеет особенно важное значение в период наиболее активного формирования характера – в детские и юношеские года. Играя дети, усваивают жизненно необходимые двигательные привычки и умение, в них вырабатывается смелость и воля, сообразительность. В этот период игровой метод занимает ведущее место, приобретает характер универсального метода физического воспитания. На важную роль игры во всестороннем развитии детей указывали: О.М. Горький, А.С.Макаренко. Игру детей они рассматривали, как основной вид физической и двигательной деятельности. Большого значения игре предоставлял выдающийся специалист в деле физического развития детей П.Ф.Лесгафт, считая, что она есть упражнение, с помощью которого ребенок готовится к жизни. Школой подготовки детей к жизни называет игру А.С.Макаренко” Игра имеет важное значение в жизни ребенка, имеет то самое значение, которое у взрослого имеет деятельность, работа, служба. Какой ребенок в игре, такой с многих взглядов она будет в работе.

Ведь для детей игры – это их непосредственная жизнь, а учитель с помощью игр формирует в них черты характера. С помощью подвижных игр развиваются разнообразные двигательные качества, и прежде всего скорость и ловкость. Одновременно закрепляются и совершенствуются двигательные качества.

Каждый учитель физической культуры должен помнить, что он проводит подвижную игру для решения определенных практических задач. Даже в тех случаях, когда игра проводится для эмоциональной разрядки или повышения интереса школьников к урокам физической культуры, нельзя допускать стихийных моментов в ее организации и проведении. Постановка, формулировка и технология решения педагогической задачи подвижной игры в каждом конкретном случае имеют глобальное значение.

Ведущей выбирает те объекты педагогического воздействия, на которые способен повлиять в данном конкретном случае, классифицирует их, выделяет главные и сопутствующие задачи. Воспитательной задаче уделяется значительно меньшее внимание – сам игровой сюжет способствует ее решению. Однако полезно заострить внимание играющих на тех моментах, которые могли бы этому способствовать. Для качественного решения поставленной задачи необходима этапность педагогических процедур.

Первый этап решения педагогической задачи включает рассказ и показ, обязательное предостережение от характерных ошибок, возможность которых наиболее вероятна на данном отрезке процесса обучения.

Второй этап совпадает с процессом непосредственно течения игры, где поправляются ошибки. Процесс обучения переплетается с судейством и воспитательными моментами.

Третий этап проводится после окончания игровых действий. Здесь, как и на первом этапе, необходимо отделить анализ результатов игрового процесса от анализа допущенных ошибок – они не должны пересекаться и мешать друг другу.

Педагогическая ценность игр заключается в том, что они оказывают комплексное воздействие на все физические и духовные функции человека одновременно.

В педагогической практике существуют две основные формы организации подвижных игр: урочная и внеурочная.

Урочная форма проведения подвижных игр предусматривает непосредственную руководящую роль учителя, регулярность занятий с неизменным составом участников, регламентирование содержания и объема игрового материала и его взаимосвязь с организацией, содержанием и методикой учебно-воспитательного процесса, в который включается данная игра.

Подвижные игры, относящиеся к внеурочной форме занятий, подразумевают большую роль организаторов, вожаков из среды самих детей; они организуются, как правило, эпизодически, состав участников может меняться, а игры варьируются по содержанию и объему игрового материала. Немалую роль в этом играет отношение ребенка к системе подвижных игр, к умению определить и осознать ценность подвижных игр, суметь принять их должным образом в своей жизни, в различных видах своей деятельности с пониманием цели подготовить себя к труду, развить умственные и духовные силы, укреплять здоровье и закаливать организм.

Проведение подвижных игр на уроках физической культуры является наиболее рациональным развитием физических качеств у детей младшего школьного возраста.

Подвижная игра – это высшая ступень детского развития, человека этого периода (от детства до начала отрочества), ведь она есть произвольное изображение внутреннего мира, изображение его по его собственной необходимости и потребности, что выражается самим словом подвижных игр.

Список литературы:

1. Ашмарин Б.А., Виноградов Ю.А., Вяткина З.Н., и др. Теория и методика физического воспитания: учеб. Для студентов фак. культ. пед. Ин-тов по спец. 03.03. - М.: просвещение, 2010. - 287с.
2. Боброва Г.А. Искусство границ. - Ленинград: Детская литература, 2011. - 109с.
3. Боброва Г.А. Художественная гимнастика в спортивных школах.- М.: Физкультура и спорт, 2011. - 264с.
4. Боброва Г.А. Художественная гимнастика в школе. - М.: Физкультура и спорт, 2012. - 208с.
5. Боген Н.Н. Обучения двигательным действиям. - М.: Физкультура и спорт, 2012. -193с.

БАЛАБАҚШАДА МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ

Қаражанова Жадыра Нұралбайқызы
Түркістан облысы, Созақ ауданы
“Айшуақ” б/б МКҚК саз маманы

Резюме

В статье рассматриваются методологические аспекты музыкального воспитания, программы музыкального развития, соответствующие возрастным особенностям детей, а также эффективные способы организации мероприятий, связанных с музыкой. Особое внимание уделяется современным методам и подходам в области музыкального образования и воспитания, роли в развитии творческого мышления детей и важности проведения музыкальных мероприятий в детских садах.

Abstract:

The article discusses the methodological aspects of musical education, age-appropriate music development programs, as well as effective ways to organize music-related activities. Special attention is given to modern methods and approaches in musical education and training, their role in developing children's creative thinking, and the importance of conducting musical activities in preschools.

Балабақша – балалардың дамуы мен қалыптасуы үшін ең маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Осы кезеңде баланың тұлғалық дамуы, шығармашылық қабілеттері, тілдік дағдылары мен эмоциялық жағдайы белсенді түрде қалыптасады. Алайда, балабақшадағы білім мен тәрбие жұмысының тиімді болуы, тәрбиешінің әдіс-тәсілдеріне тікелей байланысты. Музыкалық тәрбие — бұл балалардың тұлғалық және эмоционалды дамуы үшін маңызды орын алатын компонент. Әрбір бала музыка арқылы өзінің ішкі дүниесін ашады, қоршаған әлемді түсінуге ұмтылады. Сондықтан балабақшада музыкалық білім мен тәрбие беру ерекше назар аударуды талап етеді.

1. Музыкалық білім мен тәрбиенің мәні

Музыка – бұл мәдениеттің, рухани дамудың, эмоциялық және интеллектуалды өркендеудің негізі. Бала жасынан музыкалық тәрбие алғанда, оның ішкі әлемі мен тұлғалық қасиеттері дамиды. Музыкалық білім мен тәрбие балаларға музыканы қабылдай білу, тыңдай алу, шығармашылықты бағалау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Ол баланың эстетикалық талғамын тәрбиелейді, эмоционалды интеллектісін дамытады.

Музыкалық білім балаларға дүниетанымын кеңейтудің, сезімдерін толыққанды білдірудің, ойлау мен қиялды дамытуда маңызды құрал болады.

2. Музыканың баланың жалпы дамуына әсері

Музыканың баланың физиологиялық және психологиялық дамуында үлкен рөлі бар. Музыка тыңдау арқылы баланың миындағы нейрондық байланыстар дамиды, бұл оның тілдік, когнитивтік, және моторлық дағдыларын жетілдіреді. Әсіресе, балалардың вербальды емес коммуникациясы мен әлеуметтік байланыстары музыка арқылы тереңдей түседі.

Музыка тыңдаған кезде баланың эмоционалды әлемі кеңейеді, өз сезімдерін түсінуге және оларды басқара білуге үйренеді. Бұл эмоционалды тепе-теңдікті сақтауға, стресс пен жағымсыз әсерлермен күресуге септігін тигізеді.

3. Музыкалық тәрбие арқылы балалардың эмоциялық жағдайы мен шығармашылық қабілеттерін дамыту

Музыкалық тәрбие баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Музыканы тыңдау мен орындау баланың ішкі әлеміне әсер етеді, оның өнерге деген құштарлығын арттырады. Музыканың әуендері мен ырғағы баланың көңіл-күйін реттеуге, эмоцияларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Шығармашылық қабілеттері музыкалық іс-әрекеттер арқылы қалыптасады. Әсіресе, хор немесе жеке ән айту, музыкалық аспапта ойнау баланың өзін-өзі тануына, өзін шығармашылық тұрғыдан көрсетуіне мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, музыка арқылы баланың ойлау қабілеттері, қабылдау және есте сақтау дағдылары жақсарады. Ән айту мен музыкалық композицияларды орындау мидың логикалық және шығармашылық бөліктерін белсендіреді, бұл когнитивтік дағдылардың дамуына әсер етеді. Музыкамен бірге балалардың математикалық және ғылыми ойлаулары да дамиды, өйткені музыка мен математика арасында тікелей байланыс бар: ритм мен өлшемдерге байланысты геометриялық және сандық ұғымдар қалыптасады.

4. Музыкалық білім беру бағдарламалары.

Музыкалық тәрбие балабақшада балалардың жан-жақты дамуына үлкен ықпал етеді. Бұл салада музыкалық білім беру бағдарламалары балалардың шығармашылық қабілеттерін, эстетикалық сезімдерін, зейінін және тыңдау қабілетін дамытуға бағытталған. Бағдарламалар, әдетте, балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес жасалады. Мұндай бағдарламалар музыкалық жанрларды (халық әндері, классикалық музыка, заманауи музыка), түрлі құралдар мен дауыс түрлерін пайдалану арқылы балалардың музыкалық шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

5. Әртүрлі жас топтарына арналған музыкалық іс-әрекеттер

- 1-3 жас аралығындағы балалар: Осы кезеңде балалардың музыкалық сезімі мен зейінін дамытуға арналған қарапайым әндер мен музыкалық ойындар пайдаланылады. Мұнда балаларға ритм, дауыс биіктігін ажырату, түрлі музыкалық аспаптармен танысу арқылы музыкаға деген алғашқы қызығушылықтар оятылады.
- 3-5 жас аралығындағы балалар: Бұл жаста балалар қарапайым әндер мен билерді орындауға, музыкалық ырғақтарды қайталауға, музыкалық ойындарға қатысуға дағдыланады. Музыкалық аспаптармен ойнау, топпен ән айту, музыкалық сюжетті көріністер қою балалардың ынталылығын арттырады.
- 5-7 жас аралығындағы балалар: Олардың музыкалық дағдылары айтарлықтай дамып, балаларды музыкалық сауаттылыққа үйретудің уақыт кезеңі басталады. Бұл кезеңде музыкалық шығармаларды дұрыс орындау, ән айтқанда эмоцияны жеткізу, әуеннің құрылымын түсіну басты мақсатқа айналады.

6. Музыкалық шығармаларды таңдау және оларды орындау

Музыкалық шығармаларды таңдағанда, олардың мазмұны мен балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы маңызды. Әртүрлі музыкалық жанрларды пайдалану, баланың сезімдерін және эстетикалық қабылдауын байытады. Сонымен қатар, балалардың шығармашылық дағдыларын дамыту үшін классикалық және халық музыкасын қосу өте тиімді.

Әндер мен музыкалық шығармаларды орындау барысында балаларды дұрыс ырғаққа, әуеннің бағытына мән беруге үйрету керек. Олардың дауысы мен дене қозғалыстарын үйлестіре отырып, музыканы қабылдауға үйрету маңызды.

Музыкалық ойындар мен жаттығулардың балалардың зейінін, есте сақтау қабілетін және ұжымдық жұмыстарды дамытудағы рөлі.

Музыкалық ойындар мен жаттығулар балалардың дене қозғалыстары мен ақыл-ой жұмысын байланыстыра отырып, олардың зейінін, есте сақтау қабілетін және ұжымдық дағдыларын дамытады. Әр түрлі музыкалық ойындар, мысалы, «Жауынгерлер мен патшалар» немесе «Құстар мен ағаштар», балалардың топтық жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Музыкалық жаттығулар арқылы балалардың көңіл-күйін жақсартуға болады, сонымен қатар оларды ұжымда бірлесе жұмыс істей білуге үйретеді. Музыкалық жаттығулар балаға ынталылық пен тұрақтылықты қалыптастыруға, топтық ән айту немесе билеу барысында балалардың өзара құрметін қалыптастыруға көмектеседі.

Музыкалық тәрбие әдістемесі балалардың жас ерекшеліктеріне сай ұйымдастырылып, ойын және шығармашылық әрекеттер арқылы жүзеге асырылады. Әр түрлі әдістер мен тәсілдер қолдану, балалардың белсенділігін арттырып, музыкалық білім мен дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Музыка арқылы балалардың эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру, ой-өрісін кеңейту, логикалық ойлау қабілетін дамыту мүмкіндігі зор.

Музыкалық тәрбие әдістемесінде маңызды болып табылатын келесі аспектілер:

- Әдіс-тәсілдердің балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы;
- Ойын, шығармашылық әдістердің әртүрлілігі;
- Музыкалық білім мен дағдыларды дамытатын тиімді және қызықты тәсілдер;
- Ән айту, би, музыкалық құралдармен жұмыс сияқты іс-әрекеттердің үйлесімділігі.

Қорытынды

Балабақшада музыкалық тәрбие беру балалардың шығармашылық және рухани дамуы үшін аса маңызды кезең болып табылады. Музыкалық тәрбие балаларға тек музыкалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар эстетикалық және эмоционалдық тәжірибе жинақтауға да мүмкіндік береді. Бұл процесс балалардың өз-өзін білдіруіне, әлеуметтік дағдыларын дамытуына, сондай-ақ, әлемді кеңірек қабылдауға көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кузнецова И. С. Музыкальное воспитание в дошкольном образовании: теоретические аспекты и практическое применение. Москва: Просвещение. 2017 г.
2. Шмидт О. С. Музыка и дети: Проблемы и перспективы дошкольного образования. Санкт-Петербург: ЛЕНЭНЕРГО. 2015 г.
3. Сергеева Л. Н. Теория и практика музыкального воспитания в детском саду. Екатеринбург: Уральское издательство. 2016 г.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЕҢБЕККЕ БАУЛУ: МЕКТЕП ШЕБЕРХАНАСЫ АРҚЫЛЫ ЖҰМЫС ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

Нуров Құшмұрат Халмоминұлы
Түркістан облысы, Жетісай ауданы "А. Жами атындағы N24 ЖББ МКММ шеберхана меңгерушісі

Резюме

В статье рассматриваются важные аспекты воспитания трудовых навыков у школьников. Обсуждаются методы и преимущества улучшения рабочих навыков учащихся через школьную мастерскую. Поднимаются вопросы важности овладения практическими навыками и воспитания экологического сознания через использование экологически чистых материалов.

Abstract:

This article discusses the important aspects of vocational training for students. The methods and advantages of improving students' work skills through the school workshop are explored. The importance of teaching practical skills and the issues of fostering ecological awareness through the use of eco-friendly materials are raised.

Оқушыларды еңбекке баулудың маңызы.

Оқушыларды еңбекке баулу – мектептегі білім берудің маңызды аспектілерінің бірі. Еңбекке баулу арқылы оқушылар теориялық білімдерін практикамен ұштастырып, өмірлік дағдыларды меңгереді. Бұл процесс олардың қолдарына құрал-сайманды ұстап, өздері жасайтын бұйымдармен жұмыс істей алатынын, нәтижелерін өз көздерімен көріп, қанағаттануын қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, еңбекке баулу оқушылардың жауапкершілік сезімін, ұйымшылдықты, сабырлықты және ұқыптылықты дамытады. Бұл қасиеттер олардың болашақта өз мамандықтарын таңдауда және қоғамның толыққанды мүшесі болуда маңызды рөл атқарады.

Мектеп шеберханасының рөлі мен мақсаты

Мектеп шеберханасы оқушылардың еңбекке баулу үдерісінде маңызды орын алады. Оның негізгі мақсаты – оқушыларды теориялық білімдерін практика жүзінде қолдануға үйрету, еңбек дағдыларын дамыту және олардың шығармашылық қабілеттерін ашу. Мектеп

шеберханасында түрлі материалдармен және құрал-саймандармен жұмыс істеу арқылы оқушылар нақты жұмыстарды орындауға үйренеді. Шеберхана оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға, олардың еңбек сүйгіштік қасиеттерін тәрбиелеуге, сондай-ақ экологиялық сананы қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар, мектеп шеберханасы экологиялық таза материалдарды қолдану арқылы оқушыларға экологиялық тәрбие беруді мақсат етеді. Еңбекке баулу педагогикасы

Еңбекке баулу педагогикасы оқушылардың еңбек дағдыларын меңгерту, олардың жеке басының дамуы мен қоғамда толыққанды азамат болып қалыптасуына бағытталған. Бұл педагогикалық бағыт оқушыларды еңбекке баулудың әдістері мен тәсілдерін, оқыту бағдарламаларын, оқу құралдарын әзірлеуді қамтиды.

Еңбекке баулу педагогикасының негізгі принциптері мыналар:

Практикалық бағыттылығы: Оқушыларды тек теориялық біліммен шектемей, оларды нақты еңбек дағдыларын меңгеруге үйрету.

Тұлғалық бағдарлануы: Әр оқушының жеке ерекшеліктерін, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескеру.

Кешенділік: Еңбек дағдыларын қалыптастыру барысында әртүрлі пәндермен және білім салаларымен интеграция жасау.

Үздіксіздік: Еңбекке баулу үдерісінің үздіксіз болуы, яғни әр оқыту деңгейінде (бастауыш, орта, жоғары) еңбекке баулу бағдарламаларын жалғастыру.

Жұмыс дағдыларын қалыптастырудың психологиялық аспектілері

Оқушылардың жұмыс дағдыларын қалыптастыруда психологиялық аспектілер маңызды рөл атқарады. Олар оқушылардың мотивациясын, қызығушылықтарын, өзін-өзі бағалау деңгейін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Төменде негізгі психологиялық аспектілер көрсетілген:

- Оқушыларды еңбекке баулуда олардың ішкі мотивациясын арттыру маңызды. Бұл үшін жұмыс барысында қол жеткізілген нәтижелерді көріп, қанағаттану сезімін туғызу қажет.
- Оқушылардың қызығушылығын ояту үшін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану керек. Бұл жобалар, эксперименттер, шеберлік сабақтары болуы мүмкін.
- Оқушылардың өздерінің жұмыс нәтижелерін бағалауға мүмкіндік беру, олардың өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады. Бұл өзіне деген сенімділікті күшейтеді.
- Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін олардың өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік беру. Шеберханада түрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттері дамиды.

Мектеп шеберханасындағы практикалық жұмыстар

Ағашпен жұмыс: ағаш өңдеу, жиһаз жасау, әрлеу

Ағашпен жұмыс мектеп шеберханасында кеңінен қолданылады. Оқушылар ағаш өңдеудің түрлі әдістерін үйреніп, жиһаз жасау және ағаш бұйымдарын әрлеу бойынша дағдыларын жетілдіреді. Бұл процессте олар ағашты кесу, жону, тегістеу, желімдеу және бояу сияқты практикалық жұмыстарды орындайды. Нәтижесінде олар шығармашылық қабілеттерін дамытып, функционалды және эстетикалық тұрғыдан сапалы бұйымдар жасайды.

Металмен жұмыс: метал өңдеу, құрал-саймандар жасау

Металмен жұмыс істеу оқушыларға металдарды өңдеудің негізгі әдістерін меңгеруге мүмкіндік береді. Олар металды кесу, жону, дәнекерлеу, майыстыру және бұранда бұрау сияқты жұмыстарды орындайды. Бұл процессте олар әртүрлі құрал-саймандарды және құрылғыларды қолдану арқылы нақты және дәл жұмыстарды орындай алады.

Тігін ісі: киім тігу, жөндеу

Тігін ісі мектеп шеберханасында маңызды орын алады. Оқушылар киім тігу және жөндеу дағдыларын меңгереді. Бұл сабақтарда олар маталарды кесу, тігу, әрлеу және киімді жөндеу әдістерін үйренеді. Нәтижесінде олар өздеріне және басқаларға киім тігу арқылы өз шеберліктерін арттырады.

Қолөнер бұйымдарын жасау: зергерлік бұйымдар, мүсіндер жасау

Қолөнер сабақтары оқушыларға зергерлік бұйымдар мен мүсіндер жасауда шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Олар түрлі материалдармен жұмыс істеп, қолөнер бұйымдарын жасау әдістерін меңгереді. Бұл процессте олар әшекейлер, мүсіндер және басқа да декоративті бұйымдар жасайды.

Оқушылардың жұмыс дағдыларын дамыту әдістері

Тәжірибелік сабақтар: шеберханада практикалық жұмыстар өткізу

Тәжірибелік сабақтар оқушыларға шеберханада түрлі практикалық жұмыстарды орындауға мүмкіндік береді. Бұл сабақтарда олар теориялық білімдерін практика жүзінде қолдана отырып, нақты дағдыларды меңгереді.

Жобалар мен жарыстар: оқу жылы барысында жобаларды орындау және жарыстар ұйымдастыру

Жобалар мен жарыстар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін және жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқу жылы барысында әртүрлі жобаларды орындау және жарыстар ұйымдастыру арқылы оқушылар өз жұмыстарын көрсетуге мүмкіндік алады.

Экологиялық тәрбие: экологиялық таза материалдарды қолдану арқылы оқушылардың экологиялық санасын дамыту

Экологиялық тәрбие оқушылардың экологиялық санасын дамытуға бағытталған. Мектеп шеберханасында экологиялық таза материалдарды қолдану арқылы оқушылар экологиялық таза өнімдер жасау және қоршаған ортаны қорғау мәселелерін тереңірек түсінеді.

Мектеп шеберханасында қауіпсіздік шаралары

Жұмыс орындарын ұйымдастыру

Жұмыс орындарын дұрыс ұйымдастыру – қауіпсіздік шараларының маңызды аспектісі. Әрбір құрал-сайман мен материалдың өз орны болуы және дұрыс орналастырылуы қажет.

Құрал-саймандарды дұрыс пайдалану ережелері

Құрал-саймандарды дұрыс пайдалану оқушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Оқушылар әрбір құралдың қолдану ережелерін және оларды пайдалану әдістерін білуі керек.

Қауіпсіздік техникасы мен алғашқы көмек көрсету әдістері

Қауіпсіздік техникасы мен алғашқы көмек көрсету әдістерін меңгеру маңызды. Оқушылар жұмыс барысында мүмкін болатын қауіпті жағдайларды болдырмауға және қажет болған жағдайда алғашқы көмек көрсетуге дайын болуы керек.

Мектеп шеберханасының оқу бағдарламасындағы орны

Еңбек пәнінің маңызы.

Еңбек пәні оқушылардың жалпы білім беру бағдарламасында маңызды орын алады. Ол олардың практикалық дағдыларын дамытуға және болашақта еңбек нарығында өз орнын табуға көмектеседі.

Оқу бағдарламасына сәйкес шеберхана жұмыстары

Мектеп шеберханасындағы жұмыстар оқу бағдарламасына сәйкес жүргізіледі. Оқушылар әртүрлі материалдармен және құрал-саймандармен жұмыс істеуді меңгереді, өз жобаларын орындап, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Қорытынды

Оқушылардың еңбекке баулудың нәтижелері.

Оқушыларды еңбекке баулу олардың өмірлік дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін және экологиялық санасын дамытады. Олар теориялық білімдерін практика жүзінде қолдана отырып, нақты нәтижелерге қол жеткізеді.

Жұмыс дағдыларын жетілдірудің болашағы

Жұмыс дағдыларын жетілдірудің болашағы зор. Мектеп шеберханасындағы практикалық жұмыстар арқылы оқушылар өз кәсіби қабілеттерін дамытып, болашақта еңбек нарығында сұранысқа ие болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айтпаев А. Еңбекке баулу негіздері. Алматы: Білім баспасы. 2015 ж.

2. Жұмағұлов К. Мектеп шеберханасындағы практикалық жұмыстар. Астана: Білім беру. 2017 ж.
3. Мұратов Т. Экологиялық таза материалдар және олардың қолданылуы. Шымкент: Білім орталығы. 2020 ж.
4. Сейдахметов С. Оқушылардың экологиялық санасын дамыту. Алматы: Экология баспасы. 2019 ж.
5. Төлегенова Ә. Еңбекке баулу педагогикасы. Астана: Педагогика институты. 2021 ж.

ҚИМЫЛДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ АРТТЫРУҒА АРНАЛҒАН ОЙЫНДАР

Америкулова Улжалгас Ендибаевна
Шымкент қаласы, МКҚК №45 "Аққу" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию влияния игр, направленных на повышение двигательной активности, на здоровье и развитие детей. Двигательная активность является важным элементом физического, когнитивного и социального развития детей. В современном обществе вопросы здоровья детей и их физического развития становятся всё более актуальными, и эта проблема особенно важна в детских садах и школах. Игры, направленные на повышение двигательной активности, помогают укрепить здоровье детей и развить их физические навыки.

Abstract:

This article explores the impact of games aimed at increasing physical activity on children's health and development. Physical activity is an essential element for children's physical, cognitive, and social development. In modern society, issues related to children's health and physical development have become more prevalent, making this an important topic in both kindergartens and schools. By incorporating games to boost physical activity, children's bodies are strengthened, and their physical skills are enhanced.

Қимылдық белсенділік – балалардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуы үшін өте маңызды. Қазіргі заманның бала тәрбиесі мен білім беру жүйесі, ең алдымен, балалардың денсаулығын, физикалық дамуын және әлеуметтік белсенділігін қалыптастыруды көздейді. Балабақшадағы тәрбие процесінің негізгі міндеттерінің бірі – балаларға дұрыс қимылдық дағдыларды үйрету, оларды денсаулықты сақтау және арттыру бағытында тәрбиелеу. Бұл мақсатқа жетудің негізгі құралдарының бірі – ойындар. Қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындар балалардың денесін шынықтырып қана қоймай, олардың эмоциялық және психологиялық жағдайын да жақсартады.

1.Қимылдық белсенділіктің мәні және оның балалардың дамуына әсері

Қимылдық белсенділік – бұл дененің түрлі қимылдары мен қозғалыстарын орындау арқылы баланың физикалық қабілеттерін дамыту. Балалардың қимылдық белсенділігі олардың жүрек-қан тамырлары жүйесінің жұмысын жақсартады, бұлшықет күшін арттырады, икемділікті және үйлесімділікті дамытады, сондай-ақ жалпы физикалық төзімділікті қалыптастырады.

Қимылдық белсенділіктің балалардың психологиялық дамуына да айтарлықтай әсері бар. Бұл тек физикалық денсаулықты жақсартуға ғана емес, сонымен қатар психоэмоционалды жағдайды нығайтуға, әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Қимылдық ойындар балалардың өзін-өзі бағалауын арттырады, оларды бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, ортақ мақсатқа ұмтылуға, ұжымдық жұмысты үйренуге жетелейді.

2. Қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындар түрлері

Қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындар бірнеше түрге бөлінеді. Олардың әрқайсысы баланың дамуына әртүрлі әсер етеді. Ойындардың бұл түрлерін балалардың жас ерекшеліктеріне және денсаулық жағдайына қарай таңдап, пайдалануға болады:

- Рөлдік ойындар: Балаларға әртүрлі рөлдерді орындауға мүмкіндік беретін ойындар. Бұл ойындар баланың шығармашылық қабілеттерін, қиялын дамытады, сондай-ақ әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын нығайтады. Мысалы, «дәрігер және пациент» ойыны арқылы балалар өздерінің физикалық жағдайын түсініп, денсаулығы туралы білім алады.
- Қимылды ойындар: Балалар жүгіріп, секіреді, түрлі тапсырмаларды орындайды. Бұл ойындар балалардың денесін шынықтырып, оларды физикалық тұрғыдан мықты етеді. Мұндай ойындарға «жүгіріп өту», «секіру» сияқты тапсырмалар жатады.
- Құрастыру ойындары: Балалар әртүрлі материалдарды (конструкторлар, түрлі құрылғылар) пайдаланып, құрылымдар жасайды. Бұл ойында балалар өз денесінің қозғалысын үйлестіре отырып, зейінін дамытады.
- Табиғатпен байланысты ойындар: Табиғат аясында балаларға қозғалыс белсенділігін арттыруға арналған ойындар ұйымдастыру. Мысалы, орманға экскурсия жасап, түрлі жануарларды, өсімдіктерді зерттеуге арналған ойындар.

3. Қимылдық ойындар арқылы денсаулықты сақтаудың маңызы

Қимылдық ойындар балалардың физикалық денсаулығын ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық денсаулығын да жақсартады. Ойын барысында балалар түрлі тапсырмаларды орындау арқылы өздерін эмоционалды тұрғыдан тұрақты сезінеді. Бұл стресс деңгейін төмендетеді, балалардың көңіл-күйін жақсартады, сондай-ақ ұжымда жұмыс істей білу дағдыларын дамытады.

4. Қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындардың педагогикалық негіздері

Қимылдық ойындарды балабақшада ұйымдастыру кезінде педагогтар ойынның тәрбиелік мәнін ескере отырып, балалардың жеке ерекшеліктеріне назар аударуы тиіс. Педагогикалық тұрғыдан дұрыс ұйымдастырылған ойындар балалардың қимылдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың танымдық, эмоционалдық, және әлеуметтік дағдыларын да дамытады. Ойын барысында балалар тек қана физикалық тұрғыда дамып қана қоймай, сонымен қатар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, жаңа дағдыларды меңгереді.

Қорытынды:

Қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындардың балалардың физикалық және психоэмоционалды дамуына тигізетін әсері өте зор. Ойындардың көмегімен балалар өз денесінің қимылдарын реттеуді үйреніп, физикалық тұрғыдан мықты болады, сондай-ақ әлеуметтік дағдылар мен эмоциялық тұрақтылықты қалыптастырады. Сондықтан, балабақшаларда қимылдық белсенділікті арттыруға арналған ойындарды жүйелі түрде пайдалану қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Тұрғанбаева Г. Н. Балалар денсаулығын сақтау және дамыту: Педагогикалық тәсілдер. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
2. Муратбекова Р. С. Мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие: Ойын және денсаулық. Астана: Білім, 2020.
3. Ковальчук Н. И. Физическое развитие детей дошкольного возраста: теория и практика. Киев: Видавничий дім, 2018.

БАЛАБАҚШАДА ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Мырзалиева Сауле Абдикуловна
Шымкент қаласы МКҚК №45 "Аққу" бөбекжай-бақша тәрбиешісі

Резюме

Данная статья рассматривает важность использования национальных игр в детском саду. Национальные игры не только развлекают детей и помогают им провести время, но также способствуют ознакомлению с их национальной культурой, традициями и ценностями, формированию социальных навыков, а также адаптации к коллективной работе. Национальные игры улучшают физическое развитие детей и способствуют их гармоничному развитию. В статье обсуждаются влияние национальных игр на личностное развитие ребенка, их психологическое и социальное значение, а также роль воспитателя в правильном применении этих игр.

Abstract:

This article discusses the importance of using national games in preschool settings. National games not only entertain children and provide them with leisure time but also help them learn about their national culture, traditions, and values, while developing social skills and adapting to group work. National games enhance children's physical fitness and contribute to their overall development. The article examines the impact of national games on a child's personal development, their psychological and social significance, and the role of the educator in effectively applying these games.

Ұлттық ойындар – бұл халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлерінің көрінісі. Олар тек көңіл көтеру құралы ғана емес, баланың танымдық, физикалық, шығармашылық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін маңызды құрал. Балабақшада ұлттық ойындарды қолдану баланың тек дене бітімін емес, сонымен қатар оның жан-дүниесін қалыптастырып, ұлттық санасын қалыптастырады.

Ұлттық ойындардың маңызы мен тарихы

Ұлттық ойындар әрбір халықтың тарихында ерекше орын алады, себебі олар ұрпақтан ұрпаққа беріліп, халықтың ұлттық мәдениетін, салт-дәстүрін, тұрмысын, рухани әлемін жеткізуде маңызды құрал болды. Қазақ халқының ұлттық ойындары — балаларды тәрбиелеудің бірден-бір әдіс-тәсілі болды.

1. Ұлттық ойындардың тәрбиелік мәні

Ұлттық ойындардың тәрбиелік мәні балаларға патриоттық тәрбие беруден бастап, оларды топта жұмыс істей білуге, жақсылық пен жамандықты ажырата білуге, әділеттілік пен төзімділікті бағалауға тәрбиелейді. Мысалы, қазақтың ұлттық ойындарында топтық жұмысқа бағытталған ойындар, әдептілік, шыдамдылық, әділдік және ұлттық сана қалыптасады.

- Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Ұлттық ойындар балалардың бір-бірімен қарым-қатынас орнатуына, топ ішінде жұмыс істей білуіне көмектеседі. Олар балаларды бірлесіп әрекет етуге, бірге ойнауға, өз ойларын бөлісуге үйретеді.

- Дене шынықтыру және физикалық даму

Көптеген ұлттық ойындар балалардың дене шынықтыруын арттыруға арналған. Мысалы, қазақтың ұлттық ойындары арасында «көкпар», «тоғызқұмалақ», «асық ату», «қазақша күрес» сынды ойындар балалардың физикалық дамуына ықпал етеді.

2. Ұлттық ойындардың психологиялық аспектілері

Ұлттық ойындар балалардың психологиялық дамуына да маңызды әсер етеді. Олар баланың ойлау қабілетін, шығармашылық мүмкіндіктерін дамытады, сондай-ақ эмоциялық тұрақтылықты, өзін-өзі бағалауды және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

- Қиял мен шығармашылықты дамыту

Ұлттық ойындар балалардың қиялын дамытады, себебі ойындар барысында балалар елестету, фантазия жасау қабілеттерін пайдаланады. Ойындардың кейбір түрлері балаларды өз әлемін құруға, жаңа идеялар мен шешімдер ойлап табуға жетелейді.

- Тұлғалық дамуға ықпал ету

Ұлттық ойындар балаларға өз-өзін танып-білуге, эмоцияларын басқаруға, сонымен қатар басқа адамдармен қарым-қатынас жасауда жауапкершілік пен құрмет көрсетуге үйретеді.

3. Ұлттық ойындарды балабақшада қолданудың әдістемесі

Ұлттық ойындарды балабақшада тиімді қолдану үшін арнайы әдістемелер мен тәсілдер бар. Мысалы, ойындарды балалардың жас ерекшеліктеріне сай таңдау, ойынның тәрбиелік мақсатын анықтау және баланы ынталандыру тәсілдері өте маңызды.

- Ойын түрлерін таңдау

Әр жас кезеңіндегі баланың психологиялық және физикалық ерекшеліктерін ескере отырып, ойындарды дұрыс таңдау қажет. Мысалы, кіші жастағы балаларға қозғалысқа негізделген ойындар, ал үлкендерге ойлау қабілетін дамытуға бағытталған ойындар ұсынылады.

- Ойындарды топтастыру

Ұлттық ойындар топтық және жеке ойындарға бөлінеді. Балабақшада топтық ойындарды қолдану балалардың әлеуметтік дағдыларын дамыту үшін өте маңызды.

4. Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиеші ұлттық ойындарды ұйымдастыруда және балаларға түсіндіруде маңызды рөл атқарады. Ол балаларға ойынның мәні мен мақсатын түсіндіріп, оларды қызықтырып, оларға дұрыс бағыт бере алады.

- Ойынның тәрбие жұмысымен байланысы

Тәрбиеші ойын барысында баланың мінез-құлқын бақылап, оны түзетуге көмектеседі. Ол ойынның әр кезеңінде баланың белсенділігін арттыруға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, қиыншылықтармен күресу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

- Ата-аналармен жұмыс

Тәрбиешілер ата-аналармен тығыз байланыста болуы керек. Балабақшадағы ұлттық ойындарды ата-аналарға да көрсету маңызды, себебі ата-аналар балалардың үйде де осы ойындарды ойнауына көмектеседі.

5. Ұлттық ойындардың психологиялық және әлеуметтік маңызы

Ұлттық ойындар баланың психологиялық және әлеуметтік дамуына зор ықпал етеді. Олар баланың ішкі әлемін ашуға, эмоциялық тұрақтылықты қалыптастыруға, өзін-өзі басқару және шешім қабылдау қабілетін дамытуға көмектеседі.

- Әлеуметтік бейімделу

Ұлттық ойындар балаларды өз бетінше шешім қабылдауға, топта жұмыс істеуге, өз-өзін танып-білуге және әлеуметтік ортада белсенді болуға үйретеді.

- Психологиялық тұрақтылық

Балалар ұлттық ойындар арқылы өз эмоцияларымен жұмыс істей алады, оларды басқару және ұжыммен жұмыс жасау дағдыларын меңгереді.

6. Ұлттық ойындардың түрлері мен сипаттамасы

- Тоғызқұмалақ — логикалық ойлау мен стратегияны талап ететін ұлттық ойын. Бұл ойын балалардың саналы түрде ойлау, шешім қабылдау дағдыларын дамытады.
- Асық ату — баланың координациясы мен дәлдігін дамытатын ойын.
- Қазақша күрес — дене шынықтыру және төзімділікке бағытталған ойын, балалардың физикалық дамуына әсер етеді.

Қорытынды:

Ұлттық ойындардың балабақшадағы қолданылуы баланың дене, психологиялық және әлеуметтік дамуына зор ықпал етеді. Олар тек қана балалардың денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың шығармашылық, танымдық және әлеуметтік дағдыларын да дамытады. Тәрбиешінің рөлі мен ұлттық ойындарды дұрыс ұйымдастыру әдістері балалардың тәрбиесінде маңызды орын алады. Сондықтан балабақшада ұлттық ойындарды қолдану арқылы балалардың ұлттық құндылықтарға деген құрметін қалыптастыру және олардың тұлғалық дамуына оң әсер ету мүмкіндігі арта түседі.

Әдебиеттер тізімі
1. Байтұрсынов А. Қазақ халық ойындары. Алматы: Ғылым, 1997.
2. Мұқанова З. Б. Балабақшада ойындарды қолдану әдістемесі. Алматы: Атамұра, 2010.
3. Аймағамбетов А. Ұлттық тәрбие негіздері: Педагогикалық көзқарас. Алматы: ҚазМУ, 2009.

ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Дәрібаева Назерке Орынбайқызы
МКҚК N 74”Айдана”бөбекжай бақшасы дене тәрбие нұсқаушысы

Резюме

Эта статья исследует влияние физической активности на когнитивное развитие детей дошкольного возраста. Физическая активность оказывает положительное влияние не только на здоровье детей, но и на развитие их умственных способностей. Физическая активность в раннем возрасте способствует нейропсихологическому развитию ребенка, повышает его интерес к обучению, улучшает логическое мышление и способность к запоминанию.

Abstract:

This article explores the impact of physical activity on the cognitive development of preschool children. Physical activity not only benefits children's health but also positively influences the development of their cognitive abilities. Early physical activity impacts a child's neuropsychological development, enhances their interest in learning, and improves logical thinking and memory skills.

Мектепке дейінгі кезең – баланың дене, ақыл-ой және әлеуметтік дағдыларының негізі қаланатын маңызды даму кезеңі. Осы уақытта физикалық белсенділік баланың денсаулығы мен жалпы дамуына ерекше әсер етеді. Физикалық белсенділіктің балалардың психоэмоционалдық және когнитивті дамуына ықпалы туралы мәселелер көп зерттелген, және олардың әрқайсысы бір-бірімен тығыз байланысты екенін көрсетеді.

1. Физикалық белсенділік және оның балалардың денсаулығына әсері

Физикалық белсенділік – бұл адамның денсаулығын сақтау және жақсарту, оның жалпы физикалық жағдайын қалыптастыру мен нығайту үшін жасалатын кез келген қозғалыс белсенділігі. Мектепке дейінгі кезеңде балалардың денсаулығын қалыптастыруда физикалық белсенділік ерекше маңызды рөл атқарады. Бұл кезеңде физикалық белсенділіктің әсері тек дененің күш-қуатын арттырумен шектелмейді, сонымен бірге баланың эмоционалдық, психологиялық және когнитивті жағдайына да ықпал етеді.

- Физикалық белсенділіктің балалардың физикалық денсаулығына әсері

Физикалық белсенділік балалардың денсаулығын нығайтуға және әртүрлі аурулардан қорғануға мүмкіндік береді. Ерте жастағы балалардың денесі тұрақты даму процесінде болғандықтан, олардың физикалық белсенділігі бұл процесті үдетеді. Белсенділік жүрек-қан тамырлары жүйесінің жұмысын жақсартады, бұл балалардың қан айналымын, тыныс алу және жүрек қызметін нығайтады. Жаттығулар мен қозғалыс әртүрлі бұлшықеттерді дамытып, сүйек құрылымын күшейтеді. Бұл балалардың дене бітімінің дұрыс қалыптасуына және сымбатты болуына ықпал етеді.

Сондай-ақ, физикалық белсенділік метаболизм процестерін реттейді, ағзадағы энергия шығынын оңтайландырады және артық салмақтың пайда болуына жол бермейді. Артық салмақ мәселесі қазіргі заманғы қоғамда балалар арасында жиі кездеседі, сондықтан физикалық белсенділік оны алдын алудың және денсаулықты сақтаудың тиімді құралы болып табылады.

-Физикалық белсенділіктің иммундық жүйеге әсері

Дене жаттығулары балалардың иммундық жүйесінің нығаюына да ықпал етеді. Әр түрлі қозғалыстар мен жаттығулар ағзаны инфекцияларға қарсы тұруға қабілетті етеді, ал белсенді балалар жиі аурулардан аз зардап шегеді. Балалардың дене белсенділігі, әсіресе ашық ауада ойындар мен физикалық жаттығулар иммундық жүйенің дұрыс жұмыс істей бастауына ықпал етеді, әрі бұл балаларды ұзақ мерзімді денсаулық проблемаларынан қорғаудың тиімді әдісі болып табылады.

- Дене белсенділігінің жүйке жүйесіне әсері

Физикалық белсенділік балалардың жүйке жүйесінің дамуына да елеулі әсер етеді. Ерте жастағы балалардың жүйке жүйесі әлі толық қалыптаспаған, сондықтан физикалық жаттығулар мен қозғалыс оларға жүйке жүйесін дамытып, психоэмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін маңызды. Көбінесе белсенді балалар өздерін әлдеқайда сенімді сезінеді, олар стресске қарсы тұра алады және эмоционалдық күйзелістерден жақсы шығады.

Дене жаттығуларын жасау барысында эндорфиндер – «қоршаған ортаны жақсартатын» гормондар бөлінеді, бұл балалардың көңіл-күйін жақсартып, оларды психологиялық тұрғыдан көтермелейді. Осылайша, балалардың физикалық белсенділігі олардың көңіл-күйіне, стресс деңгейіне және жалпы психоэмоционалдық жағдайына айтарлықтай әсер етеді.

- Қозғалыс және координация дағдыларының дамуы

Физикалық белсенділік балалардың қозғалыс дағдыларын дамытумен қатар олардың дене координациясын, икемділігін және рефлекстерін де жақсартады. Ерте жастағы балалардың қимыл-қозғалысы көп жағдайда қалыптасу кезеңінде болатындықтан, арнайы ойындар, жаттығулар мен қозғалыс түрлері олардың моторикаларын жетілдіреді. Мысалы, жүгіріп ойнау, секіру, жіппен секіру сияқты әрекеттер балалардың қол-аяқтарының үйлесімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

2. Физикалық белсенділік және когнитивті даму

Физикалық белсенділік тек денсаулықты нығайтып қана қоймай, сонымен қатар балалардың когнитивті дамуына да үлкен әсер етеді. Қазіргі ғылыми зерттеулер физикалық жаттығулар мен когнитивті процестер арасындағы тығыз байланысты көрсетіп отыр. Физикалық белсенділіктің нейропсихологиялық әсері балалардың миының құрылымдық өзгерістеріне және олардың когнитивтік қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Бұл бөлімде физикалық белсенділіктің когнитивті процестерге қалай әсер ететінін және бұл процестерді дамыту үшін қандай жаттығуларды қолдануға болатынын қарастырамыз.

-Физикалық белсенділік пен ми жұмысының байланысы: физикалық жаттығулардың нейропсихологиялық әсері

Физикалық белсенділік миға тікелей әсер етеді, себебі бұл қозғалыстар ми нейрондарының жұмысын жақсартуға ықпал етеді. Физикалық жаттығулардың нейропсихологиялық әсері ми мен орталық жүйке жүйесінің қан айналымын арттырып, нейротрансмиттерлер мен нейротрофиндер сияқты маңызды химиялық заттардың бөлінуін ынталандырады. Мысалы, физикалық белсенділік кезінде бөлінетін БДНФ (brain-derived neurotrophic factor) – ми жасушаларын тіршілікте сақтап, жаңа нейрондарды қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл ми құрылымдарын нығайтады, оның нейропластикасын (жүйке жасушаларының қайта құрылуын) арттырады және когнитивті қабілеттердің дамуына оң әсер етеді.

Ми жұмысының тиімділігін жақсарту үшін физикалық жаттығулар жүйелі түрде орындалуы керек. Сонымен қатар, қозғалыс кезінде ми осы өзгерістерді белсенді түрде қабылдайды, өйткені бұл ми жасушаларын жаңа ақпаратты өңдеуге даяр етеді. Әсіресе, балалардың мидың атқарушы функцияларын дамытатын спорттық және танымдық жаттығулардың маңызы өте зор.

- Ми мен когнитивті процестер: есте сақтау, ойлау, зейін мен шығармашылық қабілеттері

Физикалық белсенділіктің мидың жұмыс істеуіне әсері есте сақтау, ойлау, зейін мен шығармашылық қабілеттерді дамытуда айқын көрінеді. Қозғалыс пен жаттығулар есте сақтауды жақсартады және оқу процесіне оң әсер етеді, өйткені физикалық белсенділік қан айналымын арттырады, бұл миға қажетті оттегі мен қоректік заттардың жеткізілуін жақсартады.

- Есте сақтау

Физикалық белсенділік есте сақтау қабілетіне ықпал етеді, себебі ол нейропластиканы арттырады. Әр түрлі жаттығулар мен қозғалыстар ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді есте сақтау процестерін жақсартады. Қозғалыс кезінде мидың әртүрлі бөліктері белсенді жұмыс істейді, әсіресе гиппокамптың, есте сақтау мен кеңістіктік қабылдаудың маңызды орталықтары. Осылайша, дене белсенділігі балалардың оқуы мен есте сақтау қабілетіне оң ықпал етеді.

-Ойлау

Ойлау процестері де физикалық белсенділіктің әсерінен дамиды. Жаттығулар мидың атқарушы функцияларын нығайтады, бұл балалардың шоғырлану қабілетін және сыни ойлау дағдыларын арттырады. Тұрақты физикалық белсенділік баланың логикалық ойлауын, проблемаларды шешу дағдыларын және шешім қабылдау қабілетін дамытады. Бұл когнитивті процестердің тиімділігін арттыруға және шығармашылық пен қиялдың дамуына ықпал етеді.

Қорытынды:

Физикалық белсенділік мектепке дейінгі балалардың денсаулығына және когнитивті дамуына ерекше маңызға ие. Физикалық жаттығулар мен қозғалыс әрекеттері балалардың дене бітімін қалыптастырумен қатар, олардың психоэмоционалды жағдайын жақсартуға, ақыл-ой қабілеттерін дамытуға, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға үлкен ықпал етеді. Балаларға арналған жүйелі физикалық белсенділік когнитивті процестерді, оның ішінде есте сақтау, ойлау, зейін және шығармашылық қабілеттерді дамытудың тиімді әдісі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Казанцев В. А. Физическое развитие детей раннего возраста. – М: Наука, 2015.
2. Доннер И. Влияние физической активности на развитие когнитивных функций у детей. – Санкт-Петербург: Издательство «Просвещение», 2018.
3. Шмидт С. Связь между физической активностью и развитием мозга у детей. – М: Московский университет, 2016.

МУЗЫКАЛЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ

Жұматова Мәриям Қонысбайқызы
Шымкент қаласы, №98 «Мерей» бөбекжай-бақшасы МКҚК музыка жетекшісі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию психологических аспектов музыкального воспитания. Музыка является важным инструментом, играющим особую роль в эмоциональном, когнитивном и личностном развитии детей. Через музыку дети учат понимать свой внутренний мир, управлять эмоциями, а также развивают свои творческие способности, внимание и мыслительные навыки. В статье рассматриваются влияние музыкального воспитания на личностное развитие ребенка, его психологические процессы, а также взаимосвязь музыки и психологии. Обсуждаются музыкальное творчество, эмоциональный интеллект, психология развития музыкальных навыков и пути формирования личностных качеств ребенка через музыку.

Abstract:

This article is dedicated to the exploration of the psychological aspects of musical education. Music plays a crucial role in the emotional, cognitive, and personal development of children. Through music, children learn to understand their inner world, manage their emotions, and develop their creative abilities, attention, and cognitive skills. The article discusses the impact of musical education on the personal development of a child, its influence on psychological processes, and the interconnection between music and psychology. It addresses musical creativity, emotional intelligence, the psychological development of musical skills, and ways to shape the personal qualities of children through music.

Музыка баланың дамуына ықпал ететін қуатты құралдардың бірі болып табылады. Балалық шақ — балалардың психоэмоционалдық және тұлғалық дамуының негізі қаланатын кезең. Әсіресе, музыкалық тәрбие осы процестерде ерекше орын алады, өйткені музыка балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың эмоционалды және когнитивтік дамуына ықпал етеді. Музыка арқылы балалар өздерінің эмоцияларымен жұмыс істеп, өзін-өзі тану процесінде қажетті дағдыларды игереді. Сонымен қатар, музыкалық тәрбиенің психологиялық аспектілерін зерттеу арқылы балалардың музыкаға деген ынтасын арттыруға, олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға жол ашуға болады.

Музыка — баланың эмоциялық тұрғыдан дамуындағы ең негізгі құралдардың бірі, өйткені музыка балалардың сезімдерін, ойларын, және ішкі әлемін сыртқа шығаруға мүмкіндік береді. Музыка тыңдау немесе орындау баланың эмоциялық жағдайына әсер етіп, оның жалпы психологиялық ахуалын жақсартады, өзін-өзі басқару қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, музыка арқылы балалар арасында коммуникативті дағдыларды қалыптастыруға болады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға септігін тигізеді.

1. Музыкалық тәрбиенің баланың тұлғалық дамуына ықпалы

Музыка баланың тұлғалық дамуында бірқатар маңызды аспектілерді қамтиды. Оның ішінде баланың өз-өзін тану, өзін-өзі бақылау, эмоциялық интеллект, шығармашылық және коммуникативтік дағдылары айрықша орын алады. Музыкалық тәрбие баланың ішкі дүниесін түсінуге және өзін қоршаған әлеммен өзара әрекеттесуге көмектеседі. Бұл ретте музыка баланың психоэмоционалдық жағдайына да елеулі әсер етеді, себебі әртүрлі музыкалық әуендер баланың көңіл-күйіне тікелей ықпал етеді.

2. Музыкалық тәрбиенің психологиялық аспектілері

Музыка арқылы баланың психологиялық дамуын зерттеу музыкалық білім беру әдістемелерінің негізін құрайды. Музыкалық тәрбие баланың дамуына тек эмоционалды емес, сонымен қатар когнитивтік жағынан да әсер етеді. Балалар музыкамен айналысқан кезде ойлау қабілеттері жақсарады, соның ішінде логикалық ойлау, шығармашылық шешім қабылдау және мәселені шешу дағдылары дамиды. Музыкалық әрекеттер, соның ішінде музыка тыңдау, ән айту және музыкалық аспаптарда ойнау балалардың сенсорлық қабылдауын арттырып, кеңістікте бағдарлану дағдыларын жетілдіреді.

3. Музыкалық шығармашылық және баланың тұлғалық қасиеттері

Музыкалық шығармашылық баланың өзіндік тануын қалыптастырудың маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Балалар музыкалық шығармашылық процесінде жаңа рөлдер мен бейнелерді зерттейді, бұл олардың жан дүниесінің тереңдігін ашуға мүмкіндік береді. Өзіндік шығармашылық қызмет балалардың ішкі дүниесін тереңірек түсінуге, жаңа идеялар мен ұғымдарды қабылдауға және өзін-өзі жүзеге асыруға жол ашады. Музыкалық шығармашылыққа деген қызығушылық балалардың өзін-өзі дамытуына, өз күштеріне сенімін арттыруға әсер етеді.

4. Музыкалық тәрбиенің эмоционалдық интеллектіні дамытудағы рөлі

Эмоционалды интеллект — баланың эмоцияларын түсіну және басқару, өз эмоцияларын бақылау және басқалардың эмоцияларына деген эмпатияны дамыту қабілеті. Музыкалық тәрбие эмоционалдық интеллектіні дамытуда ерекше рөл атқарады. Музыка баланың көңіл-күйін өзгертуге, өзін-өзі басқаруды үйренуге, әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Балаларға музыкалық шығармашылықты үйрету олардың эмоциялық тұрақтылығын қамтамасыз ете отырып, қиын жағдайларды жеңуге көмектеседі.

5. Музыкалық дағдыларды психологиялық тұрғыдан дамыту

Баланың музыкалық дағдыларын дамыту оның жалпы психологиялық жағдайын жақсартуға және тұлғалық дамуына әсер етеді. Музыка арқылы балалар өздерінің ішкі жан дүниесін түсініп, өз эмоцияларымен жұмыс істеу дағдыларын үйренеді. Сондай-ақ, музыка баланың зейінін, есте сақтау қабілетін және когнитивтік дамуын жақсартуға көмектеседі. Музыкалық дағдыларды үйрету баланың шығармашылық мүмкіндіктерін ашады және олардың болашақтағы өміріне оң әсер етеді.

Қорытынды:

Музыкалық тәрбие баланың психологиялық және тұлғалық дамуына маңызды әсер етеді. Музыка баланың эмоционалдық және когнитивтік дамуын қолдай отырып, оның шығармашылық, әлеуметтік және тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Балалардың музыканттық қабілеттерін дамыту олардың психологиялық ахуалын жақсартуға, эмоциялық интеллектіні дамытуға және өз-өзін тану процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Осылайша, музыкалық тәрбие баланың тұлғалық дамуына үлкен үлес қосады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абрамова И. В. Психология музыкального восприятия. Москва: Изд-во МГУ, 2015.
2. Беляев В. А. Музыкальная психология. Санкт-Петербург: Лань, 2014.
3. Махмутова А. С. Музыкальное воспитание и развитие детей дошкольного возраста. Алматы: ҚазҰУ баспасы, 2016.
4. Исаева С. Н. Психологические основы музыкального воспитания. Москва: Наука, 2017.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫ ҮШІН ӘДІСТЕР

Мықтыбай Нағима Жаңылысқызы
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы,«С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Эта статья посвящена методам развития творческого потенциала у младших школьников. Творчество является важным инструментом развития мыслительных способностей, воображения и личных качеств ребенка. В статье рассматриваются различные педагогические методы и подходы, используемые для повышения творческого потенциала младших школьников. Развитие творчества способствует не только интеллектуальным способностям детей, но также улучшает их социальные навыки, эмоциональный интеллект и уровень самопознания. Через различные творческие задания и работы мировоззрение ребенка расширяется, и он начинает реализовывать свои личные возможности. В статье представлены педагогические методики, инновационные технологии и методы, а также способы организации творческих заданий.

Abstract:

This article focuses on the methods for developing the creative potential of primary school students. Creativity is an important tool for developing children's thinking abilities, imagination, and personal qualities. The article explores various pedagogical methods and approaches used to enhance the creative potential of primary school students. The development of creativity not only enhances children's intellectual abilities but also improves their social skills, emotional intelligence, and self-awareness. Through different creative tasks and activities, a child's worldview expands, and they begin to realize their personal potential. The article presents pedagogical methodologies, innovative technologies, and methods, as well as ways to organize creative tasks.

Шығармашылық — бұл адамның өз қиялы мен мүмкіндіктерін іске асыра отырып, жаңа идеялар, шешімдер мен құндылықтар туғызу қабілеті. Бастауыш сынып кезеңі — баланың шығармашылық қабілеттерінің негізі қаланатын ерекше уақыт. Бұл кезеңде балалардың қызығушылығы, қиялы, ойлау және ойластырылған іс-әрекеттері қалыптасады. Шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін баланың ойлау жүйесі мен дүниетанымын кеңейту қажет.

Шығармашылық әлеуеттің қалыптасу процесі: Балалар үшін шығармашылық әлеуетті дамытуға бағытталған жұмыстар олардың жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуында

маңызды орын алады. Бұл процесс баланың өзіндік ерекшеліктерін, ішкі мүмкіндіктерін тануға және дамытауға көмектеседі.

Шығармашылықты дамыту әдістері мен тәсілдері: Мұғалімдер мен тәрбиешілер балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Оларға рөлдік ойындар, шығармашылық тапсырмалар, топтық жұмыстар, өнер мен музыка арқылы өзін көрсету мүмкіндіктері жатады.

1. Шығармашылықтың даму теориялық негіздері

Шығармашылықты дамытудағы негізгі теориялық бағыттар мен тұжырымдамалар. Балалардың шығармашылық ойлауының даму кезеңдері мен олардың әлеуметтік және психологиялық жағдайлары.

- Танымдық және шығармашылық даму: Шығармашылық баланың когнитивтік дамуына ықпал етеді. Когнитивтік дамудың әр кезеңінде шығармашылық қасиеттер әртүрлі тәсілдермен көрінеді. Мысалы, ерте жаста балалар әдетте өздерінің қоршаған ортасын ойын арқылы таниды, кейіннен қиял мен бейнелеу өнері арқылы шығармашылықтарын білдіреді.
- Шығармашылықтың психологиялық аспектілері: Шығармашылық процесінде бала өз эмоцияларын, сезімдерін, мұқтаждықтарын және қажеттіліктерін білдіре отырып, шығармашылық жұмысқа қатысады.
- Педагогикалық психология мен шығармашылық: Педагогикалық психология тұрғысынан шығармашылық әрекет мектеп оқушыларын оқу үдерісіне белсенді қатыстыру мен баланың танымдық қабілеттерін дамыту арқылы жүзеге асырылады.

2. Бастауыш сыныпта шығармашылық әлеуетті дамыту әдістері

Ойындар мен шығармашылық тапсырмалар: Ойындар арқылы балалардың шығармашылық қиялын дамыту. Мұндай ойындар балаларды ойлаудың икемділігіне, жаңа шешімдер қабылдауға үйретеді. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар балалардың дербестігін, белсенділігін арттырады.

Шығармашылық топтық жұмыстар: Топтық жұмыстар балалардың өзара қарым-қатынасын дамытады. Бірлесіп шығармашылық тапсырмаларды орындау балалардың бір-біріне деген түсіністік пен сыйластықты қалыптастырады.

Музыка және өнер: Өнер мен музыка шығармашылық әлеуетті дамытудың маңызды құралы болып табылады. Музыка тыңдау, ән айту, сурет салу және мүсіндеу сияқты әрекеттер балалардың эстетикалық сезімін оятады және өз эмоцияларын ашық білдіруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық жазба және әдебиет: Әдеби шығармашылық балалардың қиялы мен сөздік қорын дамытуда маңызды орын алады. Өлең жазу, ертегі ойлап табу, әңгіме құрастыру — балалардың шығармашылық қабілеттерін жан-жақты дамытатын әдістер.

3. Педагогикалық әдіс-тәсілдер мен стратегиялар

Инновациялық педагогикалық технологиялар: Білім беруде инновациялық технологияларды қолдану балалардың шығармашылық әлеуетін арттырады. Оқытудың заманауи әдістері мен технологиялары шығармашылық жұмыстың қызықты әрі тиімді болуына ықпал етеді.

Жобалық жұмыс: Жобалық оқыту әдісі бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды орын алады. Бұл әдіс балаларға өз идеяларын жүзеге асыруға, топпен жұмыс істеуге және нәтижеге бағытталған іс-әрекеттерді орындауға мүмкіндік береді.

Қарым-қатынас және әлеуметтік дағдыларды дамыту: Шығармашылық әлеуетті дамыту үшін балалардың өзара қарым-қатынасы мен әлеуметтік дағдыларын дамыту қажет. Осы тұрғыда әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады, соның ішінде ойындар, топтық тапсырмалар мен әлеуметтік тренингтер.

4. Мұғалімнің рөлі мен педагогикалық шеберлік

Мұғалімнің шығармашылық жұмысқа деген көзқарасы балалардың шығармашылық әлеуетінің дамуына тікелей әсер етеді. Мұғалім баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, шығармашылық қызметті ұйымдастыруы керек. Оның жұмысы балаларды шабыттандыру,

оларға қолдау көрсету және шығармашылық жұмысқа деген қызығушылықтарын арттыруға бағытталуы тиіс.

Қорытынды:

Шығармашылық әлеуетті дамыту — бұл бастауыш сынып оқушыларының жан-жақты дамуының негізі болып табылады. Бұл үдеріс баланың тек қана интеллектуалдық, бірақ сондай-ақ эмоциялық, әлеуметтік және психологиялық аспектілерін де қамтиды. Шығармашылық қызмет балалардың өзін-өзі тануына, өз мүмкіндіктерін түсінуіне және қоршаған ортаға деген қарым-қатынасын қалыптастыруға көмектеседі. Мақалада қарастырылған әдістер мен тәсілдер балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оларды қолдану оқушылардың болашақта қоғамда белсенді әрі шығармашыл тұлғалар ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гуляева Л. М. Развитие творческих способностей у младших школьников. М.: Издательство «Просвещение», 2017.
2. Сергеева И. В. Творческое мышление: педагогические аспекты. Педагогика, 2(10), 35-42, 2018.
3. Дьюи Дж. Демократия и образование. М.: Издательство «Наука», 2000.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ МУЗЫКАЛЫҚ САБАҚТАРДА БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

Намысова Алия Абдижаппаровна
Шымкент қаласы білім басқармасының 66 Болашақ бөбекжай бақша сы МКҚК музыка жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются методы и подходы развития языковых навыков через музыкальные занятия, а также исследуется, как музыкальная деятельность и игры влияют на развитие речи у детей. Обсуждаются взаимосвязь социальной интеракции и языкового опыта, влияние музыкальной работы на навыки общения, а также вопросы обогащения детского словарного запаса и усвоения грамматических конструкций. Статья подчеркивает важность обогащения словарного запаса детей, правильного использования языковых структур и развития их творческих способностей.

Abstract:

This article explores the methods and approaches for developing language skills through musical lessons, as well as how musical activities and games contribute to children's language development. It discusses the connection between social interaction and linguistic experience, the impact of musical activities on speech skills, as well as issues related to enriching children's vocabulary and mastering grammatical structures. The article emphasizes the importance of expanding children's vocabulary, using language structures correctly, and developing their creative abilities.

Балабақшадағы балаларға тіл үйрету қазіргі білім беру жүйесінде маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Баланың тілдік дағдыларын дамыту, әсіресе, оның жеке тұлғасының қалыптасуы мен әлеуметтік бейімделуінде үлкен рөл атқарады. Тіл дамуындағы алғашқы қадамдар баланың қоршаған ортамен байланысы арқылы жүзеге асады. Ал музыкалық сабақтар — бұл баланың тілін дамытуға әсер ететін негізгі құралдардың бірі.

Музыкалық сабақтарда бала тек музыканы тыңдап қана қоймай, сөздер мен дыбыстарды үйлестіру, олардың ритмін сезіну, жаңа сөздер мен фразаларды үйрену процесіне қатысады. Ән айту, әуендерді тыңдау және музыкалық ойындар баланың тілдік қорын байытады, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді. Мұндай сабақтарда балалар эмоцияларын, сезімдерін сөздермен жеткізуге үйренеді, бұл олардың сөйлеу қабілетінің дамуына және тілдік құрылымдарды дұрыс қолдануға септігін тигізеді.

1. Балабақшадағы тілдік дағдыларды дамыту:

Балабақшада балалардың тілдік дағдыларын дамыту маңызды әрі жан-жақты процесс болып табылады. Тілдік дағдылар тек коммуникация құралы ғана емес, олар баланың когнитивті және әлеуметтік дамуында да үлкен рөл атқарады. Осылайша, балабақшада тілдік дағдыларды дамыту — баланың интеллектуалдық және тұлғалық дамуына зор ықпал етеді. Бұл процестің негізгі элементтері мен әдістері төменде қарастырылады.

Тілдік дағдылардың қалыптасуы

Тілдік дағдылардың қалыптасуы — баланың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу қабілеттерінің біртіндеп дамуы. Бұл дағдылардың қалыптасуы баланың жалпы когнитивті дамуына ықпал етеді, өйткені тіл арқылы бала өзінің ойларын, сезімдерін, қажеттерін және идеяларын жеткізеді. Тілдік дағдылар баланың когнитивті процестерімен тығыз байланысты, өйткені тіл арқылы бала әлемді түсініп, оны интерпретациялайды.

Баланың сөйлеу дағдылары балабақшада тілдік орта арқылы дамиды. Әртүрлі ойындар, диалогтар, әндер мен тақпақтар арқылы бала өзіне таныс сөздермен, тіркестермен және сөйлемдермен жұмыс істей бастайды. Ойын барысында балалар еркін сөйлесуге, бір-бірімен пікір алмасуға және өз ойын білдіруге дағдыланады.

Тілдің құрылымдық элементтері мен олардың рөлі

Тілдің құрылымдық элементтері — сөздер, сөйлемдер, грамматикалық ережелер мен фонетикалық құрылымдар — балалардың тілдік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Балабақшада осы құрылымдардың дұрыс қолданылуына баса назар аударылады. Балалар грамматикалық ережелерді, дұрыс сөз қолдануды, сөйлемнің құрылымын үйреніп, сөйлеу мәдениетін меңгереді.

Сөздер мен тіркестер — баланың тілін дамытуда негізгі құралы. Олардың мағынасын түсіну, сөйлемдерде дұрыс қолдану арқылы бала өзінің сөздік қорын ұлғайтады.

Сөйлемдер — сөйлеу мен ойлау дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді. Балалар сөйлемдердің құрылымын түсініп, оларды әртүрлі жағдайларға қолдануға үйренеді.

Грамматикалық құрылымдар — баланың тілдік дамуында маңызды рөл атқарады. Балабақшада балалар қарапайым сөйлемдерден бастап күрделі сөйлемдерге дейін қолдануға үйренеді. Бұл дағды болашақта дұрыс жазуға, сөйлегенде тілдің грамматикалық ережелерін сақтауға көмектеседі.

Фонетикалық құрылымдар — тілдің дыбыстық жүйесі баланың сөйлеу дағдыларын дамытуда басты рөл атқарады. Балалар сөздер мен дыбыстарды дұрыс айтуға, әріптер мен дауысты дыбыстарды дұрыс ажыратуға үйренеді.

2. Музыкалық сабақтардың тілдік дағдыларға әсері

Музыкалық сабақтар балалардың тілдік дағдыларын дамытуда ерекше рөл атқарады. Музыка мен тіл арасында тығыз байланыс бар, және музыкалық сабақтар арқылы балалардың тілдік даму процесін қолдауға болады. Ән айту, музыкалық ритмдер мен сөздердің үйлесімі, өлеңдерді қолдану — баланың сөйлеу қабілеттерін жетілдіруге бағытталған маңызды құралдар. Төменде музыкалық сабақтардың тілдік дағдыларға әсері туралы толық қарастырылады.

Музыка мен тілдің байланысы

Музыка мен тіл арасындағы байланыс ғылымда кеңінен зерттелген тақырыптардың бірі. Музыкалық сабақтар мен тілдік дағдыларды дамыту арасында терең және көпқырлы байланыс бар. Музыка адамның мидың екі жартышарындағы әртүрлі аймақтармен байланыс орнатады, бұл сөйлеу дағдыларының дамуына оң әсер етеді. Ән айтудың, музыкалық ритмдер мен мелодияларды орындаудың балалардың сөйлеу жүйесін қалыптастыруда, дыбыстарды дұрыс айтуды меңгеруде маңызы зор.

Музыка, әсіресе балаларға арналған әндер мен тақпақтар, тілдің дыбыстық жүйесін, ритмін және ырғақтарын игеруде маңызды рөл атқарады. Музыкалық шығармаларды тыңдай отырып, балалар белгілі бір сөйлеу дағдыларын үйреніп, оларды іс жүзінде қолдануға бейімделеді.

Ән айту арқылы тілдік құрылымдарды меңгеру

Ән айту — тілдік құрылымдарды меңгерудің тиімді әдісі. Балалар ән айтқанда, олар жаңа сөздер мен тіркестерді үйренеді, сөздердің дұрыс айтылуын және олардың мағынасын түсінеді. Әннің сөздерін жаттау арқылы балалар жаңа сөздерді естерінде сақтап, сөйлеу барысында қолдануды үйренеді.

Әндер мен тақпақтар балаларға фонетикалық дағдыларды дамытуда, сөйлеу мәнерін қалыптастыруда көмек көрсетеді. Әндердің мәтіндерін орындау барысында балалар сөздердің дұрыс айтылуына мән беріп, түрлі дыбыстарды дұрыс шығарып, тілдік құрылымдарды меңгереді.

Сонымен қатар, ән айту арқылы балаларда сөйлеу жылдамдығы мен интонациясы да дамиды. Әннің ырғағы мен сазы баланың сөйлеуін жеңілдетіп, сөздің мағынасы мен эмоциясын түсінуге көмектеседі. Ән айтқан кезде тілдік құрылымдардың бірігуі мен реті арқылы балалар грамматикалық және фонетикалық дағдыларды меңгереді.

Музыкалық ритмдер мен сөздердің үйлесімі

Музыкалық ритмдер мен сөздердің үйлесімі тілдің дамуына маңызды әсер етеді. Музыкада әрбір сөз, ырғақ және ритм белгілі бір дыбыстық үйлесімділікке ие, ал бұл үйлесімділік балалардың сөздік қорын байытуда маңызды рөл атқарады. Ритмдер мен сөздердің үйлесімі тілдің құрылымдарын есте сақтау, дыбыстарды дұрыс айту, сөйлеу интонациясын меңгеру үшін қажет.

Қорытынды:

Музыкалық сабақтар балалардың тілдік дағдыларын дамытуда маңызды құрал болып табылады. Музыка мен тіл арасындағы байланыс балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, сөздік қорын байытуға, грамматикалық құрылымдарды меңгеруге және тілдің дыбыстық жүйесін игеруге мүмкіндік береді. Ән айту, музыкалық ритмдер мен өлеңдерді пайдалану арқылы балалардың тілдік дағдылары дамып, сөйлеу мәдениеті мен шығармашылық қабілеттері артады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бенашвили И. И. Психология и музыка в дошкольном образовании. — Москва: Просвещение, 2005.
2. Мухина В. С. Развитие речи у детей дошкольного возраста. — Санкт-Петербург: Питер, 2012.
3. Нестеров П. В. Музыкальная культура и развитие личности дошкольника. — Москва: Школьная пресса, 2007.

ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ұлықпанова Ұлжан Әліханқызы
МКҚК N 74”Айдана”бөбекжай бақшасы дене тәрбие нұсқаушысы

Резюме

В статье рассматриваются психологическое, физическое и когнитивное влияние физической активности на детей, а также методы и программы для её развития. С педагогической точки зрения обсуждается, как физическая активность влияет на общее развитие детей и их адаптацию в социальной среде. Также подчеркивается важность роли педагогов и родителей в организации физической активности.

Abstract:

The article discusses the psychological, physical, and cognitive effects of physical activity on children, as well as methods and programs for its development. From a pedagogical perspective, the article examines how physical activity influences children's overall development and their adaptation to the social environment. The role of educators and parents in organizing physical activity is also highlighted.

Физикалық белсенділік балалардың денсаулығы мен жалпы дамуы үшін маңызды рөл атқарады. Ерте жастан бастап физикалық белсенділіктің қалыптасуы балалардың денсаулығына, психологиялық жағдайына, когнитивтік және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді. Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты физикалық белсенділік балалардың физикалық жағдайын жақсартып қана қоймай, олардың көңіл-күйін көтеріп, өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады, сондай-ақ когнитивті функцияларды дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, балалардың физикалық белсенділігі олардың әлеуметтік дағдыларын, топтық жұмыстарға қатысуын және құрдастарымен қарым-қатынасын жақсартады. Сондықтан физикалық белсенділік балалардың толыққанды дамуы үшін қажет. Мақалада физикалық белсенділіктің балалар үшін маңызы мен оның білім беру процесіндегі рөлі қарастырылып, педагогикалық тәсілдер мен әдістердің тиімділігі талданады.

Физикалық белсенділік түсінігі мен оның ерте жастағы маңызы

Физикалық белсенділік дегеніміз не?

Физикалық белсенділік – бұл дене қозғалыстарын орындау, яғни денені белсенді түрде қозғалтуды білдіреді. Бұл жаттығулар немесе күнделікті өмірде денені қозғалтуға бағытталған әртүрлі әрекеттер болуы мүмкін, мысалы, жүгіру, секіру, би, ойындар, спорттық жаттығулар және тағы басқа. Әрбір физикалық белсенділік адамның денсаулығын жақсартуға және жалпы физикалық жағдайын нығайтуға мүмкіндік береді. Ерте жастан бастап физикалық белсенділіктің ықпалы баланың дене құрылысы мен денсаулығына, ойлау қабілетіне, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді.

Ерте жастағы физикалық белсенділік түрлері

Ерте жастағы балалар үшін физикалық белсенділіктің әртүрлі түрлері бар. Олар:

1. Жүру және жүгіру – баланың аяғымен жылжуы дене үшін маңызды қозғалыс. Бұл қарапайым әрі табиғи қозғалыс формасы баланың бұлшық еттерін нығайтады.
2. Ойын әрекеттері – балабақшадағы түрлі ойындар, әсіресе топтық ойындар баланың әлеуметтік дамуын және қозғалыс дағдыларын қалыптастырады. Олар баланың командада жұмыс істей алу қабілетін арттырады.
3. Секіру және аттану – секіру, арқан тарту, жасыл алаңдарда немесе спорт алаңдарында жасалатын физикалық белсенділіктер балалардың үйлесімді қозғалыстарын дамытуға көмектеседі.
4. Жүзу және суда ойнау – суларда баланың қимыл-қозғалыс дағдыларын дамытуға арналған әрекеттер.
5. Жеңіл гимнастика – дене жаттығулары мен ойындар баланың денсаулығын жақсартып, дене дамуына ықпал етеді.

Осы әрекеттердің барлығы физикалық денсаулықты нығайтуға, бұлшықеттердің қалыпты дамуына және психологиялық жай-күйдің жақсаруына көмектеседі.

Физикалық белсенділіктің психологиялық, әлеуметтік және физиологиялық әсері

1. Психологиялық әсері

Физикалық белсенділік баланың психоэмоционалды дамуына тікелей әсер етеді. Белсенді балалар көбінесе сенімді әрі белсенді болады, олар өздерінің ойлау және әрекет ету қабілеттеріне сенімді. Физикалық белсенділік балалардың күйзелісті жеңуіне көмектеседі, өз-өзіне деген сенімін арттырады. Сондай-ақ ол баланың көңіл-күйін көтеріп, стресске қарсы тұруын жақсартады. Бұл процесс нейротрансмиттерлердің жұмысын, әсіресе серотонин мен допамин деңгейлерін жақсартады, бұл өз кезегінде жақсы көңіл-күйді қамтамасыз етеді.

2. Әлеуметтік әсері

Физикалық белсенділік балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бірлескен ойындар мен топтық әрекеттер барысында балалар коммуникация дағдыларын игереді, оларды өз құрдастарымен қарым-қатынас жасауға үйретеді. Бұл өз кезегінде олардың әлеуметтік өзара әрекеттесуін күшейтеді және ұжымда жұмыс істеуге дағдыландырады. Әрбір физикалық ойын мен белсенділік баланың қоғамдастығына, топқа деген жауапкершілігін сезінуге ықпал етеді.

3. Физиологиялық әсері

Физикалық белсенділік баланың жалпы денсаулығын жақсартады, бұлшықет жүйесін нығайтады, жүрек-қантамыр жүйесінің қызметін күшейтеді. Физикалық жаттығулар балалардың тыныс алу және қан айналым жүйелерін жақсартады, сондай-ақ дене салмағын дұрыс деңгейде ұстауға көмектеседі. Белсенді балалардың асқазан-ішек жұмысы жақсарады және сүйек құрылымы күшейеді. Ерте жастан бастап денсаулығы мықты балалар болашақта аурулардан аз зардап шегеді.

Ерте жастағы балалардың дамуы мен физикалық белсенділіктің байланысы

Ерте жастағы балалардың дамуының негізгі аспектілерінің бірі – олардың физикалық белсенділігі. Физикалық белсенділік балалардың дене дамуының ғана емес, психологиялық және әлеуметтік дамуының да маңызды компоненті болып табылады. Бұл кезеңде балалардың барлық жүйелері, соның ішінде бұлшықеттер, сүйектер, жүрек-қантамыр жүйесі, нерв жүйесі, когнитивті және әлеуметтік дағдылар қалыптасады, ал физикалық белсенділік осы даму процесінде шешуші рөл атқарады.

Қорытынды:

Физикалық белсенділіктің ерте жастағы балалар үшін маңызы өте зор. Бұл кезең баланың дене дамуы мен психологиялық қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Белсенділік балалардың тек денсаулығын ғана нығайтып қоймай, олардың когнитивті, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да ықпал етеді. Ерте жастағы физикалық белсенділік балалардың моторикасын жетілдіруге, танымдық қабілеттерін арттыруға, эмоциялық тұрақтылықты сақтауға және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға септігін тигізеді. Сондықтан балалардың физикалық белсенділігін тұрақты түрде ұйымдастыру олардың жан-жақты дамуына негіз болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Басова Г. И. Денсаулық сақтау және физикалық мәдениет негіздері. Алматы: Ғылым, 2013.
2. Мамедов Т. А. Балалардың дене тәрбиесі мен физикалық белсенділігінің психологиялық аспектілері. Ташкент: Узбекистан, 2014.
3. Смирнова Т. В. Денсаулық сақтау педагогикасы. Санкт-Петербург: Речь, 2016.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ

Айтбаева Жибек Жакыпбековна
Шымкент қаласы, №80 ІТ мектеп лицейі көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются важные аспекты предмета «Көркем еңбек» (изобразительное искусство) и его роль в развитии самоосознания, самовыражения, самоуважения, а также в формировании навыков эмпатии и работы в группе у детей. Открывается, какое положительное влияние данный предмет оказывает на личностное развитие ребенка, а также важность формирования личности через творчество и искусство. На уроках «Көркем еңбек» дети учат осознавать себя, воспринимать мир с художественной точки зрения, что значительно способствует их личностному росту и развитию.

Annotation:

The article examines the important aspects of the subject "Korkem enbek" (visual arts) and its role in the development of self-awareness, self-expression, self-esteem, as well as in fostering empathy and teamwork skills in children. It reveals the positive impact this subject has on a child's personal development and the importance of shaping the personality through creativity and art. Through the "Korkem enbek" lessons, children learn to recognize themselves, perceive the world from an artistic perspective, which greatly influences their personal growth and development.

Көркем еңбек пәні баланың жеке тұлғалық дамуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл пән балалардың шығармашылық әлеуетін ашып, олардың эстетикалық және көркемдік тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытады. Көркем еңбек сабағы арқылы балалар табиғаттың әсемдігін, өнердің әртүрлі түрлерін, композиция мен дизайнды түсіну арқылы өздерінің ішкі әлемін кеңейтеді. Сонымен қатар, бұл пән балалардың өзін-өзі тану, өзін-өзі көрсету, топтық жұмыста ынтымақтастық орнату және өздеріне деген сенімділігін арттыру үшін маңызды құрал болып табылады.

1. Көркем еңбек пәнінің теориялық негіздері

Көркем еңбек пәні баланың эстетикалық және шығармашылық дамуына арналған пән ретінде маңызды орын алады. Бұл пәннің теориялық негіздері адам дамуының психологиясына, өнердің түрлі түрлерінің әдіснамасына, және педагогикалық теорияларға сүйенеді. Көркем еңбек сабақтары барысында балалар шығармашылық процеске қатысып, өнердің түрлі салаларымен таныса отырып, өздерінің ішкі әлемін тереңірек түсінуге мүмкіндік алады.

Көркем еңбек пәнінің теориялық негіздерінде, ең алдымен, баланың тұлғалық дамуын қолдайтын бағыттар қарастырылады. Оның ішінде жеке тұлғаның өзіндік көзқарастарын қалыптастыру, эстетикалық талғамын жетілдіру, шығармашылық потенциалын ашу, және өз қабілеттерін түсініп, бағалауға үйрету маңызды аспектілер болып табылады. Сонымен қатар, көркем еңбек пәні балаларға әртүрлі өнер түрлері арқылы қолайлы психологиялық орта құрып, олардың эмоциялық және шығармашылық дамуына ықпал етеді.

2. Педагогикалық тұрғыдан қарағанда, көркем еңбек сабағының тәрбиелік маңызы

Көркем еңбек сабағы — тек шығармашылық дағдыларды үйретететін сабақ емес, сонымен қатар балалардың тәрбиесіне үлкен мән береді. Бұл пән арқылы балалар тек сурет салуды немесе қолөнерді ғана үйреніп қоймай, эстетикалық сезімдер мен көркемдік ойлау қабілетін қалыптастырады. Көркем еңбек сабақтарында балалардың өзін-өзі танып, өздерінің эмоционалды және шығармашылық дағдыларын дамытуға жағдай жасалады.

Көркем еңбек сабағының тәрбиелік маңызы үлкен. Бұл пән арқылы балалар тек өнер туындыларын жасау барысында ғана емес, сонымен қатар әртүрлі әлеуметтік дағдыларды меңгереді. Мысалы, топтық жұмыстар кезінде балалар арасында ынтымақтастық, жауапкершілік, келіссөз жүргізу, және бір-біріне көмек көрсету дағдылары қалыптасады. Бұл қасиеттер балалардың әлеуметтік ортада оң нәтижелерге жетуіне және өзара құрметті қарым-қатынастарын дамытуына ықпал етеді.

3. Тұлғалық даму мен шығармашылық қабілеттердің өзара байланысы

Тұлғалық даму мен шығармашылық қабілеттердің өзара байланысы өте тығыз. Көркем еңбек пәні балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, әрі сол арқылы олардың тұлғалық қасиеттерін жақсартуға мүмкіндік береді. Бұл пән арқылы балалардың өз-өзін көрсетуі, өз эмоцияларын және ойларын білдіру қабілеті артады. Сонымен қатар, көркем еңбек сабағы шығармашылық жұмысты талап ететін болса, бала өзін еркін білдіре алады, нәтижесінде оның тұлғалық өсуі жүзеге асады.

Шығармашылық қабілеттердің дамуы адамның ішкі дүниесін, эмоциялық және интеллектуалдық деңгейін жетілдіруге ықпал етеді. Бұл қабілеттер балаларға шынайы өмірде шешімдер қабылдауға, қиын жағдайларда өзіндік ойлау тәсілдерін қолдануға көмектеседі. Көркем еңбек пәні балаларды шығармашылық жолмен өзін тануға және өздерінің өмірге деген көзқарастарын жасауға ықпал етеді. Осылайша, көркем еңбек баланың тұлғалық дамуын қолдайтын, оның жеке тұлға ретінде қалыптасуына септігін тигізетін маңызды пән болып табылады.

4. Шығармашылық қабілеттердің анықтамасы

Шығармашылық қабілеттер – адамның жаңашылдықты сезіну, өз бетінше тың ойлар мен шешімдер қабылдау, жаңа идеяларды жүзеге асыруға деген қабілеті. Бұл қабілет тек өнер саласында ғана емес, күнделікті өмірде де адамның өз ерекшеліктерін, өзіндік көзқарастарын көрсете білуге мүмкіндік береді. Шығармашылық қабілеттер адамның интеллектуалдық,

эмоционалдық және физикалық дамуына байланысты қалыптасады, ол адамның өз потенциалын толық жүзеге асыруына көмектеседі.

Шығармашылық қабілеттер балада ерте жастан дамиды және әртүрлі тапсырмалар мен жаттығулар арқылы жетілдіріледі. Бұл қабілеттер баланың сыни ойлауын, көркемдік дағдыларын, инновациялық шешімдер қабылдауын дамытуға ықпал етеді. Көркем еңбек пәні балалардың шығармашылық қабілеттерін арттырудың маңызды құралдарының бірі болып табылады.

5. Жоба әдісін қолдану арқылы шығармашылықты ынталандыру

Жоба әдісі – бұл балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған маңызды тәсілдердің бірі. Жоба әдісінің ерекшелігі – балалардың белсенді түрде қатысуы, өз идеяларын жүзеге асыруы, ынтымақтастықта жұмыс істеуі. Бұл әдіс балалардың жауапкершілігін, ізденісін, өз бетінше әрекет ету қабілетін дамытады.

Жоба әдісін қолдану арқылы балалар шығармашылық идеяларды жүзеге асырып, нақты өнімдер жасап шығарады. Мысалы, балалар көркем еңбек сабағында түрлі тақырыптарға байланысты жобалар орындай алады: табиғат, көктем, ертегілер, ұлттық өнер және тағы басқа. Бұл жобалар балалардың ойлауын кеңейтеді, шығармашылық қабілеттерін шыңдайды және оларды өз жұмысына мақтанышпен қарауға үйретеді.

Қорытынды

Көркем еңбек пәні балалардың тұлғалық дамуында ерекше рөл атқарады. Бұл пән тек балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар олардың өзіндік танымын, жеке ерекшеліктерін және әлеуметтену процесін қалыптастыруға да ықпал етеді. Көркем еңбек сабағы баланың әлемді көркемдік тұрғыдан қабылдауы мен оның ойлау қабілеттерін кеңейтуді мақсат етеді. Бұл пәннің көмегімен балалар эстетикалық талғамға, көркемдік сезімдерге ие болып, өздерінің ішкі дүниесін шығармашылық түрде білдіруге мүмкіндік алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдураева А.К. Бала тәрбиесі және көркем еңбек. Алматы: Білім, 2010.
2. Жұбанова Ә.К. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Қызылорда: Жастар, 2018.
3. Байдулова Н.Е. Көркем еңбек арқылы тұлғаны дамыту. Астана: Қазақстан, 2016.

МЕКТЕПТЕРДЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Ғайсин Мұхит Санақұлы

Абай облысы, Аягөз ауданы,

Е.Рахмадиев атындағы ЖББОМ дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Резюме

Эта статья посвящена современным тенденциям преподавания физической культуры в школах. Обучение физической культуре в школах играет важную роль в укреплении физического здоровья, правильном развитии детей и их общем становлении. В современной образовательной системе значение предмета физической культуры возрастает.

Abstract:

This article is dedicated to the modern trends in teaching physical education in schools. Teaching physical education in schools plays a crucial role in enhancing physical health, supporting the proper development of children, and contributing to their overall growth. In the modern education system, the importance of physical education is increasing.

Дене шынықтыру пәні қазіргі заманғы мектептердің оқу бағдарламаларында маңызды орын алатын пәндердің бірі болып табылады. Оның мақсаты — оқушылардың физикалық денсаулығын жақсарту, бойларындағы күш-қуат пен сергектілікті арттыру, сондай-ақ психоэмоционалдық және әлеуметтік дамуына ықпал ету. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабағы балалардың қозғалыс дағдыларын дамытып, олардың дене бітімін қалыптастыруға көмектеседі, ұжымдық жұмысқа бейімделуге және спорттық іс-шараларда өздерін көрсете білуге үйретеді.

Дене шынықтыруды оқытудың заманауи тәсілдері

Заманауи білім беру жүйесінде дене шынықтыруды оқытудың тәсілдері әртүрлі және үздіксіз дамып келе жатқан сала болып табылады. Осыған байланысты, дене шынықтыру пәнін оқытудың заманауи тәсілдері тек физикалық белсенділікті арттыруға ғана емес, сонымен қатар балалардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға, олардың өзіндік жетістіктерге жетуіне және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Заманауи тәсілдер дене шынықтыру сабақтарында оқушылардың қызығушылығын арттырып, әрбір баланың жеке қабілеттеріне сәйкес келетін жаттығулар мен әдістерді енгізуді көздейді. Атап айтқанда:

1. Интерактивті әдістер мен ойындар

Дене шынықтыру сабақтарында балаларға ойын түрінде тапсырмалар мен жаттығулар беру, олардың қызығушылығын оятып, сабаққа белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың ойын арқылы физикалық қабілеттерін дамытуға және топтық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, шағын футбол, баскетбол, түрлі эстафеталар мен командалық ойындар балалардың физикалық белсенділігін арттырып қана қоймай, әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдыларын да дамытады.

2. Жеке оқыту тәсілі (дифференциалды тәсіл)

Заманауи дене шынықтыру әдістемелерінде әрбір оқушының жеке мүмкіндіктері ескеріледі. Бұл тәсіл оқушылардың дене дайындығына, қызығушылықтарына және қабілеттеріне қарай жаттығулар мен тапсырмаларды әртүрлі деңгейде ұсынуды қамтиды. Осылайша, оқушылар жеке қарқынмен дамып, жоғары нәтижелерге жетеді.

3. Технологияны пайдалану

Қазіргі заманда дене шынықтыру сабақтарында технологияларды пайдалану кеңінен таралған. Мысалы, мобильді қосымшалар мен арнайы бағдарламалар арқылы балалар өздерінің дене дайындығы мен физикалық көрсеткіштерін бақылай алады. Бұл әдіс балаларға өздерінің жетістіктерін көріп, мотивацияны арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мультимедиялық құралдарды қолдану — видеороликтер, анимациялар, интерактивті тақталар мен сенсорлы экраны бар құрылғылар арқылы сабақтарда ақпаратты түсіндірудің жаңа жолдарын ашып береді.

4. Қозғалыс мәдениеті және дене шынықтырудың интеграциясы

Мектепте дене шынықтыруды оқытуда қозғалыс мәдениетін дамытуға бағытталған тәсілдер енгізіледі. Мұнда оқушылар тек спорттық жаттығуларды орындаумен шектелмей, қозғалыстың маңыздылығын түсініп, өз денсаулығын күту дағдыларын үйренеді. Сонымен қатар, дене шынықтыру пәнін басқа пәндермен, мысалы, биология, психология, әлеуметтану сияқты пәндермен байланыстыра оқыту балалардың дене тәрбиесі туралы кешенді түсінік қалыптастырады.

5. Дене шынықтыруды оқытуда психологиялық аспектілер

Заманауи тәсілдер балалардың психологиялық жағдайын ескеруге бағытталған. Оқушылардың эмоционалдық күйі, мотивациясы, жеке қасиеттері мен мінез-құлықтары оқыту үдерісіне үлкен әсер етеді. Сондықтан дене шынықтыру сабағында психологиялық жаттығулар, релаксация және өз-өзін басқару әдістері қолданылуы мүмкін. Бұл тәсіл балалардың стресске төзімділігін арттырып, топтық жұмыстарға қатысу үшін қажетті сенімділік пен ынта береді.

6. Гимнастика мен йога тәсілдерін енгізу

Заманауи дене шынықтыру бағдарламаларында гимнастика мен йога әдістерін енгізу дене үйлесімділігін арттыру, дене мүшелерінің икемділігін дамыту және психоэмоционалдық

жағдайды жақсарту мақсатында тиімді болып табылады. Бұл әдістер балалардың денсаулығын нығайтып, олардың тыныс алу жүйесі мен дене бұлшықеттерінің күшін арттырады.

Дене шынықтыруды оқытудың заманауи тәсілдері

Заманауи білім беру жүйесінде дене шынықтыруды оқытудың тәсілдері әртүрлі және үздіксіз дамып келе жатқан сала болып табылады. Осыған байланысты, дене шынықтыру пәнін оқытудың заманауи тәсілдері тек физикалық белсенділікті арттыруға ғана емес, сонымен қатар балалардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға, олардың өзіндік жетістіктерге жетуіне және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Заманауи тәсілдер дене шынықтыру сабақтарында оқушылардың қызығушылығын арттырып, әрбір баланың жеке қабілеттеріне сәйкес келетін жаттығулар мен әдістерді енгізуді көздейді.

Қорытынды:

Мектептерде дене шынықтыруды оқытудың маңызы мен болашағы зор. Бұл пән тек балалардың физикалық денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың психологиялық, әлеуметтік және когнитивтік дамуында да маңызды рөл атқарады. Әсіресе, қазіргі заманғы білім беру жүйесінде дене шынықтыру пәнінің жаңа тұжырымдамалары мен әдіс-тәсілдерін енгізу, оның мәнін арттырып, оқушылардың толыққанды дамуында қажетті фактор болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Молдабекова Ш. Қ. "Дене шынықтыру сабағы: теория мен практика". Алматы: Білім, 2018.
2. Дәулетова Г. Ж. "Білім беру жүйесіндегі дене шынықтыру пәнінің рөлі". Қазақстан педагогикасы, 4(16), 45-50, 2020.
3. Янченко В. И. "Современные подходы к обучению физической культуре в школах". Москва: Просвещение, 2019.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ЖОБАЛЫҚ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ

Егембердиева Надира Ордабаевна
Шымкент қаласы, N80 мектеп-лицейінің көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается важность применения проектных методов в преподавании предмета «Изобразительное искусство». Проектный метод является важным инструментом для развития творческого мышления детей, формирования эстетического вкуса и освоения практических навыков. В статье подчеркивается, что проектный метод предоставляет детям возможность развивать такие важные навыки, как самостоятельный поиск, исследование, участие в совместной деятельности через работу, которую они планируют, выполняют и оценивают.

Abstract:

This article explores the importance of applying project-based methods in teaching the subject of "Arts and Crafts." Project-based methods are a key tool for developing children's creative thinking, shaping aesthetic tastes, and mastering practical skills. The article emphasizes that project-based methods allow children to develop important skills such as independent inquiry, research, and collaboration through work that they plan, execute, and evaluate themselves.

Жобалық әдіс – балалардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыту үшін маңызды құрал. Көркем еңбек пәнінде жобалық әдіс оқушылардың ой-өрісін кеңейту, эстетикалық талғамын қалыптастыру және практикалық дағдыларын жетілдіру мақсатында қолданылады. Бұл әдіс оқушылардың өздерінің идеяларын жүзеге асырып, әртүрлі техникаларды меңгеру арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, жобалық әдіс балалардың жеке даралықтарын көрсетуге, жауапкершілікті арттыруға, сонымен қатар ынтымақтастық және топтық жұмыстарды орындауға жағдай жасайды. Осылайша, жобалық әдіс оқушылардың ақыл-

ойы мен практикалық дағдыларына ғана емес, олардың әлеуметтік дағдыларын да жетілдіруге ықпал етеді.

1. Жобалық әдіс әдіснамасының негіздері

Жобалық әдіс әдіснамасы, яғни оның жүзеге асырылу принциптері мен тәсілдері бірнеше негізге сүйенеді. Олардың ішінде:

- Білім мен тәжірибенің бірігуі. Жобалық әдіс тек теориялық біліммен шектелмейді, сонымен қатар оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамытуға бағытталған. Оқушылар білімді жобаны орындау кезінде, яғни нақты өмірде қолдану арқылы меңгереді.
- Өзіндік зерттеу. Жобалық әдіс оқушыларға өзіндік зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Олар өздеріне қызықтырған тақырыпты тереңінен зерттейді, бұл олардың танымдық қабілеттерін арттырады.
- Топтық жұмыс. Жобалық әдіс көбінесе топта жұмыс істеуді көздейді. Бұл оқушылардың бірлескен жұмысты ұйымдастыру дағдыларын дамытуға көмектеседі, олар бір-бірімен пікір алмасып, бірлескен шешімдер қабылдайды.
- Тәжірибе жасау және бағалау. Жоба барысында оқушылар өздерінің шешімдерін тәжірибе арқылы тексереді және нәтижесін бағалайды. Бұл әдіс олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.
- Креативтілік пен инновация. Жобалық әдіс оқушыларға өз идеяларын жүзеге асыруға, шығармашылық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс олардың инновациялық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған.

2. Жобалық әдістің педагогикалық ұстанымдары

Жобалық әдісті жүзеге асыру кезінде төмендегі педагогикалық ұстанымдар басты рөл атқарады:

- Оқушының белсенділігі. Жобалық әдіс оқушылардың белсенді қатысуын талап етеді. Олар тек ақпаратты қабылдамайды, сонымен қатар зерттеу жүргізіп, практикалық жұмысқа қатысады.
- Оқушының дербес жұмысы. Бұл ұстаным оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуіне және өз идеяларын жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Жоба оқушыларға шешім қабылдауды, жауапкершілік алуды үйретеді.
- Креативті және сындарлы ойлау. Жобалық әдіс шығармашылық пен инновацияға бағытталған. Оқушылар өз идеяларын жүзеге асыру барысында сыни ойлау дағдыларын дамытады.
- Қолданбалы білім. Жобалық әдіс білімді тек теориялық тұрғыдан емес, практикалық тұрғыдан да меңгеруге мүмкіндік береді. Оқушылар алған білімдерін нақты жобалар мен тапсырмаларды орындауда қолданады.
- Топтық ынтымақтастық. Бұл ұстаным оқушылардың топта жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Олар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ мақсатқа ұмтылады.
- Үздіксіз бағалау. Жобалық әдіс үнемі бағалауды талап етеді. Оқушылар жобаны орындау барысында өз жұмысын бағалап, нәтижесін талдайды, бұл олардың өздеріне деген сенімділігін арттырады.
- Білімнің біріктірілуі. Жобалық әдіс әртүрлі пәндерді біріктіруге мүмкіндік береді. Мысалы, көркем еңбек пәні арқылы математика, ғылым және өнер салаларынан білім алу мүмкіндігі бар.

3.Жобалық әдістің көркем еңбек сабағында қолданылуының артықшылықтары

Көркем еңбек пәнінде жобалық әдіс-тәсілдерін қолданудың бірнеше артықшылықтары бар:

- Шығармашылық дамуды ынталандыру. Жобалық әдіс балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Олар өздерінің идеяларын іс жүзінде іске асыра отырып, жаңа шешімдер табуға тырысады.
- Практикалық дағдыларды дамыту. Балалар жобаны орындау арқылы өз қолдарымен жұмыс істейді, қолөнер мен шығармашылық өнердің әртүрлі техникаларын меңгереді.
- Сыни ойлау мен шешім қабылдау дағдыларын дамыту. Жобалық әдіс балаларға өз идеяларын жоспарлауды, іске асыруды және нәтижелерін талдауды үйретеді. Бұл олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

- Топта жұмыс істеу дағдыларын дамыту. Жобалық әдіс топта жұмыс жасауды талап етеді, бұл балалардың ұжымдық жұмыс дағдыларын дамытады. Олар бір-біріне көмектесіп, ортақ мақсатқа жету үшін ынтымақтасады.
- Эстетикалық талғамды дамыту. Көркем еңбек сабағында жобалық әдіс балалардың эстетикалық сезімін, әдемілік пен өнерге деген талғамын тәрбиелейді. Жобалық жұмыс арқылы олар түрлі өнер түрлерін, материалдарды және әдістерді зерттеп, эстетикалық шешімдер қабылдайды.

Қорытынды:

Жобалық әдіс көркем еңбек пәнінде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың практикалық дағдыларын қалыптастыруға және сыни ойлау қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді. Бұл әдіс балалардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, оларды зерттеу жүргізуге, жаңа идеялар мен шешімдер табуға ынталандырады. Жобалық әдіс балаларға өздерінің шығармашылық потенциалын ашуға және білімдерін нақты өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жақсылықова А. С. «Көркем еңбек пәні арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту». – Алматы: ҚазҰПУ, 2018.
2. Құдайбергенова Р. К., Сыздықова Б. Ж. «Жобалық әдіс: теория мен тәжірибе». – Астана: Ғылым, 2019.
3. Иванова Т. В. «Шығармашылық дамуды ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері». – Мәскеу: Педагогика, 2017.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ НҰСҚАУШЫСЫНЫҢ РӨЛІ

Игиликова Жазира Талхатовна
Шымкент қаласы, МКҚК N55 "Самал" бөбекжай- бақшасының дене тәрбиесі нұсқаушысы

Резюме

Данная статья посвящена роли инструктора по физической культуре в детском саду. Физическая культура в детском саду является важным компонентом в сохранении здоровья детей, повышении физической активности, развитии координации и моторных навыков. Работа инструктора по физической культуре способствует не только улучшению физического развития детей, но и развитию их социальных навыков, адаптации к групповому взаимодействию, а также помогает формировать навыки правильного поведения и дисциплины.

Abstract:

This article is dedicated to the role of the physical education instructor in preschool settings. Physical education in preschool is an essential component in maintaining children's health, increasing physical activity, and developing coordination and motor skills. The role of the physical education instructor contributes not only to improving the physical development of children but also to enhancing their social skills, adapting to group work, and helping to develop proper behavior and discipline skills.

Балабақшадағы дене тәрбиесі — балалардың денсаулығын нығайту, олардың физикалық дамуын қолдау және қалыптастыруда аса маңызды рөл атқаратын білім беру саласының бір бөлігі болып табылады. Бұл кезеңде дене тәрбиесі тек физикалық белсенділікті ғана емес, сонымен қатар балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивті дамуына әсер ететін маңызды фактор болып табылады. Дене тәрбиесі арқылы балалардың қозғалыс дағдылары дамып, олардың денсаулығының негізі қаланады. Ерте жастағы дене тәрбиесі балалардың ағзасының барлық жүйелеріне оң әсер етіп, олардың бойында тәртіптілік, ынтымақтастық, жауапкершілік сияқты тұлғалық қасиеттердің қалыптасуына ықпал етеді.

Дене тәрбиесінің негіздері мен балалардың физикалық дамуы

Дене тәрбиесінің негіздері – бұл балалардың физикалық дамуын арттыру, денсаулықты нығайту және олардың қозғалыс дағдыларын қалыптастыруға бағытталған әдістер мен тәсілдердің жиынтығы. Балабақшадағы дене тәрбиесі балалардың денсаулығын сақтау, олардың физиологиялық және психологиялық дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл кезеңде балалардың физикалық және моторикалық дағдылары қалыптасады, олардың жалпы дамуына әсер ететін бірнеше негізгі бағыттар бар.

-Дене тәрбиесінің мақсаты мен міндеттері

Дене тәрбиесінің негізгі мақсаты – балалардың денсаулығын нығайту, оларды қозғалысқа баулып, физикалық белсенділіктің маңызды екенін түсіндіру. Бұл баланың әртүрлі жүйелерінің дамуын ынталандырады: жүрек-қан тамырлары, тыныс алу, бұлшықет және жүйке жүйелері. Сонымен қатар, дене тәрбиесі балалардың физикалық дамуынан басқа, олардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да ықпал етеді. Балалар арасында ұжымдық жұмыс дағдылары, достық, өзара көмек көрсету сияқты қасиеттерді дамыту үшін дене тәрбиесі сабақтары өте тиімді. Дене тәрбиесінің негізгі міндеттері мыналар:

1. Физикалық дағдыларды дамыту: Қозғалыс дағдыларын қалыптастыру, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындау, баланың денесін дұрыс ұстау.

2. Денсаулықты сақтау: Дене шынықтыру сабақтарының негізгі мақсаты балалардың денсаулығын нығайту, оларды аурулардан қорғау және салауатты өмір салтын қалыптастыру.

3. Топтық жұмыс дағдыларын дамыту: Балалар арасында ынтымақтастықты арттыру, ұжымда жұмыс істеу дағдыларын жетілдіру.

4. Эмоционалдық даму: Дене тәрбиесі сабақтары балалардың өзін-өзі бағалауын көтеріп, өз күшіне сенуді қалыптастырады. Сонымен қатар, эмоционалдық тұрақтылық пен стресс төзімділігін арттырады.

- Физикалық дамудың кезеңдері

Балалардың физикалық дамуы жас ерекшеліктеріне қарай өзгеріп отырады. Балабақшадағы кезең физикалық дамудың негізі қалыптасатын кезең болып табылады. Бұл кезеңде балалардың әртүрлі қозғалыс түрлеріне қатысуы, олардың дене күшін, төзімділігін, үйлестіру қабілетін дамытады. Ерте жастағы балаларда бұлшық еттер мен сүйектер тез өсіп, қозғалыс дағдыларының негізі қалыптасады.

1. 1-3 жас: Бұл жаста балалардың қозғалыс дағдылары негізінен рефлекстерден бастап, қарапайым қозғалыстарды игеруге бағытталады. Бұл кезеңде балалардың бұлшық еттері мен сүйектері нығаяды, олар отырғыштық пен тұрғыстық дағдыларды меңгереді.

2. 3-6 жас: Балалар осы жастағы кезеңде жүгіру, секіру, велосипед тебу, доппен ойындар сияқты түрлі қозғалыстарды игереді. Бұл кезең балалардың моторикасы дамып, олардың қолдарының және аяқтарының үйлесімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

3. 6-7 жас: Балалар бұл кезеңде дене шынықтыру сабақтарының белсенді қатысушыларына айналады. Жүгіру, секіру, футбол, волейбол, гимнастика сияқты әртүрлі жаттығуларды орындап, балалардың физикалық дамуы одан әрі жетіледі.

- Дене тәрбиесінің балалардың физикалық дамуына әсері

Дене тәрбиесі сабақтары балалардың денсаулығына және физикалық дамуына тікелей әсер етеді. Балабақшада физикалық белсенділікті ұйымдастыру балалардың келесі физикалық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді:

1. Жүрек-қан тамырлары жүйесін жақсарту: Қозғалыс белсенділігі жүрек пен қан тамырларының жұмысын жақсартады, қан айналымын қамтамасыз етеді.

2. Бұлшықет және сүйек жүйесін нығайту: Қозғалыс жаттығулары балалардың бұлшық еттерін дамытып, сүйек құрылымын нығайтады.

3. Жүйке жүйесін қалыптастыру: Балалардың жүйке жүйесі қозғалыс дағдыларын игеріп, ми мен жүйке талшықтарының арасында үйлесімді байланыс орнатуға көмектеседі.

4. Қозғалыс үйлесімділігі: Әртүрлі қозғалыс жаттығулары балалардың қолдары мен аяқтарының үйлесімділігін дамытуға, бұлшық еттердің тепе-теңдігін сақтауға әсер етеді.

5. Әлеуметтік және психологиялық даму: Дене шынықтыру сабақтары балалардың өз-өзін бақылауын, тәртіптілік дағдыларын дамытады және әлеуметтік қатынастарды жақсартады.

- Дене тәрбиесін ұйымдастыру принциптері

Дене тәрбиесі сабақтарын ұйымдастыру кезінде бірнеше маңызды принциптерді ескеру қажет:

1. Жеке көзқарас: Әр баланың жеке мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, дене тәрбиесі сабақтарын ұйымдастыру қажет.
2. Қызығушылық: Балалар қызықты әрі көңілді тапсырмалар арқылы дене тәрбиесіне тартылуы тиіс. Ойын элементтерін қосу, түрлі қозғалыс жаттығуларын ұйымдастыру балалардың қызығушылығын арттырады.
3. Қауіпсіздік: Дене тәрбиесін ұйымдастыру кезінде балалардың қауіпсіздігі бірінші орынға қойылуы керек. Қозғалыс жаттығулары мен ойындар балалар үшін жарақат алу қаупін тудырмайтындай болуы тиіс.
4. Әртүрлілік: Балалар үшін түрлі қозғалыс жаттығуларын қолдану қажет. Бұл олардың физикалық дамуына әсер етеді, әрі балалардың әртүрлі дене қасиеттері дамиды.
5. Тұрақтылық: Дене тәрбиесі сабақтары тұрақты түрде өткізіліп отыруы тиіс, себебі физикалық дамудың үздіксіз болуы өте маңызды.

Қорытынды:

Дене тәрбиесінің маңызы балалардың физикалық, әлеуметтік және психологиялық дамуына елеулі ықпал етеді. Балабақшада дене тәрбиесі нұсқаушысының рөлі – балаларды дене белсенділігіне баулу, олардың денсаулығын нығайту және салауатты өмір салтын қалыптастыруда үлкен жауапкершілікті қажет етеді. Дене тәрбиесінің дұрыс ұйымдастырылуы балалардың денсаулығын сақтауға және олардың толыққанды дамуына жол ашады.

Әдебиеттер тізімі:

1. М.Ж. Әлімбаев. Педагогика негіздері. Алматы, 2019.
2. О.С. Көшенова. Балабақшадағы тәрбие жұмысы. Астана, 2020.
3. А. Т. Төлеуов. Балабақшадағы білім беру және тәрбие. Алматы, 2017.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУ

Тулегенова Гулмира Сапарханова
Шымкент қаласы, N 80 мектеп-лицейінің көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы и подходы, направленные на развитие творческих способностей на уроках изобразительного искусства. Этот предмет оказывает большое влияние на развитие творческого мышления, эстетического вкуса и личностного становления ребенка. С помощью различных техник и творческих заданий на уроках изобразительного искусства учащиеся получают возможность создавать собственные творческие работы, принимать эстетические решения, а также развивать свои способности.

Abstract:

This article discusses methods and approaches aimed at developing creative abilities in art lessons. This subject has a significant impact on the development of creative thinking, aesthetic taste, and personal growth of the child. Through various techniques and creative tasks in art classes, students are given the opportunity to create their own creative works, make aesthetic decisions, and further develop their abilities.

Көркем еңбек пәні — мектеп бағдарламасында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған пәндердің бірі. Ол балаларға эстетикалық талғамды, көркемдік сезімді дамытуға, сондай-ақ шығармашылық ойлау мен тұлғалық қасиеттерді

қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл пәннің басты мақсаты — балаларды әртүрлі шығармашылық әрекеттерге тарту, олардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту және жаңа нәрселер жасау арқылы әлемді танып білуге деген қызығушылықтарын арттыру. Сонымен қатар, көркем еңбек пәні қолмен жұмыс істей білу, ұқыптылық, сабырлық, еңбекке деген сүйіспеншілік секілді қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді.

Шығармашылық қабілеттерді дамытудағы әдіс-тәсілдер

Шығармашылық қабілеттерді дамыту — баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оның ойлау, қиялдау, өзін-өзі білдіру және жаңа идеялар ұсыну қабілеттерінің дамуына ықпал ететін маңызды процесс. Көркем еңбек пәні осы қабілеттерді дамытуға зор мүмкіндік береді. Бұл бағытта қолданылатын әдіс-тәсілдер әртүрлі болуы мүмкін, бірақ олардың барлығы да баланың шығармашылық әлеуетін ашуға және дамытудың басты мақсатына қызмет етеді.

1. Проблемалық әдіс

Проблемалық әдіс — оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы ең тиімді тәсілдердің бірі. Бұл әдіс арқылы мұғалімдер балаларға өздері шешуі керек нақты мәселелер немесе проблемалар қояды. Проблемалық жағдайда балалар өздерінің шығармашылық әлеуетін пайдаланып, жаңа шешімдер мен идеялар ұсынады. Бұл әдіс оқушыларды тек дайын ақпаратты қабылдап қана қоймай, ойлау, талдау, бағалау дағдыларын қалыптастыруға бағыттайды.

2. Творчестволық тапсырмалар мен жобалар

Балаларға шығармашылық тапсырмаларды орындау үшін жобалар ұсынылады. Мұндай тапсырмалар балалардың өз қиялдарын пайдаланып, әртүрлі материалдармен жұмыс істеуіне, жаңа нәрселерді жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, балалар өздері жасаған сурет немесе қолөнер жұмысы туралы ойларын айтып, шығармашылық ойлау дағдыларын дамытады. Бұл тапсырмалар олардың жеке шығармашылық әлеуетін толық көрсетуге және арттыруға көмектеседі.

3. Интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер балаларға шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар баланың белсенді қатысуын, топтық жұмысты және шығармашылық процеске өздерінің қатысуын талап етеді. Мысалы, түрлі шығармашылық ойлауды, топтық пікірталастарды ұйымдастыру, топтық жобаларды орындау балалардың бір-бірімен пікір алмасуына, жаңа идеялар табуына және шығармашылық процеске белсене қатысуына мүмкіндік береді.

4. Көркем шығармашылық тапсырмалары

Көркем шығармашылық тапсырмалары — бұл оқушылардың эстетикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі әдісі. Сурет салу, мүсіндеу, қолөнер жұмыстары, әртүрлі техникаларды қолдану арқылы балалар өздерінің қиялдарын нақты бейнелерге айналдырады. Мұндай тапсырмалар балалардың сезімталдықтарын, эстетикалық талғамдарын дамытады, әрі өз ойларын шығармашылық түрде білдіруге мүмкіндік береді.

5. Жұмбақтар мен логикалық ойындар

Логикалық ойындар мен жұмбақтар балалардың шығармашылық және ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды әдістердің бірі болып табылады. Бұл ойындар оқушылардың білімдерін тереңдетіп, олардың ми қызметін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, олар балаларды шешімдер қабылдауға, тапсырмаларды шығармашылық тұрғыда шешуге үйретеді.

6. Сенсорлық және эмоционалдық әдістер

Сенсорлық және эмоционалдық әдістер балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсер ететін маңызды тәсілдер болып табылады. Сенсорлық әдістер балалардың түстерді, пішіндерді, дыбыстарды, текстураларды сезіну қабілеттерін дамытады. Эмоционалдық әдістер балалардың шығармашылық ойлау процесіне эмоционалдық қатынасты қалыптастырып, олардың өз жұмысын ұнату, сол жұмысқа шығармашылықпен қарау сияқты қасиеттерді дамытады.

7. Қызығушылыққа негізделген әдіс

Балалардың қызығушылығын ескере отырып, шығармашылық тапсырмаларды ұсыну өте маңызды. Егер бала қандай да бір тақырыпқа немесе тақырыптарға қызығушылық танытса, онда ол шығармашылықпен жұмыс істегенде жақсы нәтижеге жетеді. Мысалы, балалардың қызығушылығын арттыру үшін түрлі тақырыптарда шығармашылық жобаларды ұсынуға болады. Бұл балалардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

8. Тәжірибелік-эксперименталды әдіс

Тәжірибелік-эксперименталды әдіс балаларға жаңа нәрселерді сынап көруге және оларды тәжірибе арқылы түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай әдіс балалардың шығармашылық ойлауына, зерттеушілік қабілеттерін дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Оқушылар тәжірибелер жасап, өздерінің шығармашылық жұмыстарын орындағанда, олар ғылыми және шығармашылық қабілеттерді бірлесе дамытады.

9. Әлеуметтік және мәдени контексте шығармашылықты дамыту

Балалар өздерінің шығармашылық қабілеттерін дамытуда тек жеке жұмысқа ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік және мәдени тұрғыда да қатысуы керек. Мұғалімдер түрлі мәдениеттерді танып білу, ұлттық өнер мен салт-дәстүрлерді зерттеу арқылы балалардың көркемдік көзқарастарын кеңейте алады. Бұл тәсілдер балалардың шығармашылық қабілеттерін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

10. Ойын және эксперимент жасау әдісі

Ойын және эксперимент жасау әдісі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды құрал болып табылады. Ойын — бұл баланың шығармашылық әлеуетін толық ашуға көмектесетін негізгі процесс. Эксперименттер мен жаңа идеяларды сынау балаларды зерттеушілікке баулиды, олар өздерін жаңа шешімдер мен идеяларды табуға ынталандырады.

Қорытынды

Шығармашылық қабілеттерді дамытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер балалардың жалпы дамуына айтарлықтай әсер етеді. Бұл әдістер балаларды шығармашылықпен ойлауға, өздерінің қызығушылықтарын және қиялдарын іске асыруға үйретеді. Сонымен қатар, көркем еңбек сабағында қолданылатын әдіс-тәсілдер балалардың эстетикалық және когнитивтік дамуына ықпал етіп, олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер мен тәрбиешілер осы әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалана отырып, балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесе алады.

Әдебиеттер тізімі:

1.Рогов Е. И. Психология и педагогика. М.: Владос, 2003.

2. Лозова В. В., Тихонова, И. П. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. М.: Просвещение, 2015.

3. Махмутов А. И. Развитие творческих способностей учащихся. Уфа: Башкирский государственный университет, 2012.

БАЛАЛАРДЫҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТАЛҒАМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНІҢ РӨЛІ

Тулегенова Раушан Сабыровна
Шымкент қаласы, N80 мектеп-лицейінің көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье исследуется роль учебного предмета «Көркем еңбек» в формировании эстетического вкуса у детей. Этот предмет играет решающую роль в развитии творческих способностей детей, воспитании эстетических чувств, формировании навыков художественной оценки, а также в повышении интереса к искусству и культуре. Көркем еңбек является основой эстетического воспитания, предоставляя детям возможность понять красоту природы, различные виды искусства, а также дизайн и композицию.

Abstract:

This article explores the importance of the subject "Körkem enbek" (Fine Arts) in shaping children's aesthetic taste. The subject plays a key role in developing children's creative abilities, fostering aesthetic feelings, forming skills in artistic evaluation, and increasing their interest in art and culture. As the foundation of aesthetic education, Körkem enbek enables children to understand the beauty of nature, various forms of art, as well as design and composition.

Көркем еңбек пәні – мектепалды және бастауыш сыныптардағы білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл пән балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға, эстетикалық талғамын дамытуға және олардың жалпы дүниетанымын кеңейтуге бағытталған. Көркем еңбек балалардың шығармашылық ойлауын, өнерге деген қызығушылығын қалыптастыруға көмектеседі, сонымен қатар оларды қоршаған ортаға, мәдениетке, өнер мен табиғатқа деген ықыласқа баулиды.

Балалардың эстетикалық талғамы мен шығармашылық қабілеттерінің қалыптасуы

Эстетикалық талғамды дамыту: ұғым және маңызды аспектілері

Эстетикалық талғам – бұл адамның өнер, әсемдік және сұлулықты қабылдау және түсіну қабілеті. Эстетикалық талғам адамның қоршаған ортаға деген көзқарасын, оның табиғатқа, өнерге және күнделікті өмірге деген сезімталдығын қалыптастырады. Балаларда эстетикалық талғамның дамуы олардың жеке тұлғасының қалыптасуында маңызды орын алады, себебі бұл процесс олардың эмоционалды әлемін, сезімталдығын және әлемді қабылдаудағы түсінігін тереңдетеді.

Эстетикалық талғамды дамыту дегеніміз – баланың қоршаған ортаға, өнерге, табиғатқа және мәдениетке деген сұлулық пен үйлесімділікке негізделген сезімдерін тәрбиелеу. Бұл тұрғыда көркем еңбек пәні ерекше орын алады, өйткені ол баланың шығармашылық қабілеттерін дамытумен қатар, эстетикалық құндылықтарды, өнер мен мәдениетті дұрыс қабылдауды да үйретеді. Эстетикалық талғамды дамытуда төмендегідей маңызды аспектілерді атап өтуге болады:

1.Өнер мен шығармашылыққа деген қызығушылықты қалыптастыру: Балаларға өнердің түрлі жанрлары мен бағыттарын таныстыра отырып, оларды шығармашылықпен айналысуға ынталандыру. Бұл балаларға өз сезімдері мен ойларын сыртқа шығаруға, әлемді жаңа көзқараспен көруге мүмкіндік береді.

2. Сұлулық пен үйлесімділікті тану: Балалар табиғаттың, өнердің және әсемдік әлемінің түрлі көріністеріне назар аудара отырып, сұлулық пен үйлесімділіктің не екенін түсінеді. Бұл олардың жалпы дүниетанымын кеңейтеді және айналадағы әлемді терең түсінуге мүмкіндік береді.

3. Эстетикалық білім беру: Көркем еңбек пәнінде балалар өнер туындыларын талдай отырып, эстетикалық білім алады. Бұл балалардың эстетикалық қабылдауын, пікір білдіруін, баға беру дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, бұл білім олардың өміріндегі көркемдік шеберлікті жоғары бағалауға бағыттайды.

Шығармашылық қабілеттер: түсінік, анықтамалар мен дамуы

Шығармашылық қабілеттер – бұл адамның жаңа идеялар мен шешімдерді табу, жаңалықтар жасау, ойлау шекараларын кеңейту, өз ойларын жүзеге асыру қабілеті. Шығармашылық балалардың дүниетанымының кеңеюіне, өз бетінше жұмыс істеуіне, талдау мен жинақтау қабілетіне ықпал етеді. Ол баланың эмоционалды, интеллектуалдық және әлеуметтік дамуымен тығыз байланысты.

Шығармашылық қабілеттердің дамуының негізгі аспектілері ретінде мынадай факторларды бөліп қарауға болады:

1. Қиял мен ойлау: Баланың шығармашылық қабілеттерінің дамуы оның қиялының, ойлау жүйесінің дамуына ықпал етеді. Шығармашылық ойлау жаңа идеяларды туғызуға, мәселелерді шешудің әртүрлі жолдарын табуға көмектеседі.

2. Тәжірибелік дағдылар: Шығармашылық тек қиялмен ғана шектелмейді, ол баланың практикалық дағдыларын да талап етеді. Қолөнер, кескіндеме, мүсіндеу, музыка және басқа шығармашылық жұмыстар баланың шығармашылық қабілеттерін нақты тәжірибе арқылы дамытуға мүмкіндік береді.

3. Қабілет пен өзіндік ерекшелік: Шығармашылық қабілеттердің дамуы баланың өзіндік ерекшелігін, жеке тұлғасын білдіруге мүмкіндік береді. Ол балаларға өз идеяларын жүзеге асыруда, өз пікірлерін білдіруде еркін болуға жол ашады.

Эстетикалық даму мен шығармашылық қабілеттердің байланысы

Эстетикалық даму мен шығармашылық қабілеттер арасында тығыз байланыс бар. Эстетикалық сезім мен шығармашылық арасындағы үйлесім баланың өнерге, сұлулыққа және гармонияға деген терең түсінігін қалыптастырады. Бұл процесс балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын және өнерге деген көзқарасын дамытады. Эстетикалық даму баланың шығармашылық қабілеттерін ашуға көмектеседі, өйткені ол баланың шығармашылық жұмыстарында сұлулық пен үйлесімділікті табуға бағытталған.

1. Эстетикалық білім мен шығармашылық ойлау: Эстетикалық білім шығармашылық қабілеттердің дамуына ықпал етеді. Шығармашылық балаларды эстетикалық бағалаулар жасауға, әсемдік пен үйлесімділікті іздеуге итермелейді. Сонымен қатар, бұл балалардың өнер туындыларын түсінуде терең пікірлерді қалыптастырады.

2. Сұлулықты қабылдау мен шығармашылықтың нәтижесі: Балалар өнер шығармаларын жасаған кезде, олар сұлулық пен үйлесімділіктің түпкі мәнін түсініп, өз жұмыстарында осы элементтерді пайдалану арқылы шығармашылықтарын шыңдайды. Эстетикалық талғам мен шығармашылық қабілеттердің үйлесімі балаларды өздерінің шеберліктерін көрсетуге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ынталандырады.

3. Шығармашылықтың эстетикалық нәтижелері: Эстетикалық дамыту арқылы балалардың шығармашылық қабілеттері шыңдалады. Олар жаңа идеяларды, туындыларды жасау барысында эстетикалық қағидаларды қолданады. Бұл балалардың шығармашылық және эстетикалық дамуын бір-бірімен байланысқан процесс ретінде түсінуге мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Көркем еңбек пәні балалардың эстетикалық талғамын қалыптастырудағы маңызды рөл атқарады. Бұл пән балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, эстетикалық сезімдерін тәрбиелеуге, көркемдік бағалау дағдыларын қалыптастыруға және олардың өнер мен мәдениетке деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Көркем еңбек балалардың жан-жақты дамуына ықпал етіп, олардың тұлғалық және әлеуметтік қалыптасуына әсер етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдуллаев А. Көркем еңбек сабақтарында эстетикалық талғамды дамыту. Алматы: Рауан, 2012.
2. Аубакирова К. Мектепке дейінгі білім беруде балалардың эстетикалық мәдениетін қалыптастыру. Астана: Ғылым, 2015.
3. Жатқанбаев Б. Көркем еңбек пәні арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Алматы: Білім, 2010.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУ МЕН САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ТӘРБИЕЛЕУ

Есенбекова Айнур Лесбаевна
Шымкент қаласы, «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИ, Психология инклюзивті білім беру және кәсіби дами кафедрасының аға әдіскері

Түйін

Мақалада оқушылардың денсаулығын сақтау және салауатты өмір салтына тәрбиелеудің маңызы қарастырылады. Денсаулық — адамның басты байлығы болып табылатындықтан, оны сақтау және нығайту мақсатында мектептерде түрлі бағдарламалар мен әдістер қолданылады. Оқушыларды дұрыс тамақтану, физикалық белсенділік, психологиялық қолдау, демалыс және жеке гигиена сияқты маңызды аспектілерге тәрбиелеу арқылы олардың денсаулығын сақтау, ұзақ мерзімді салауатты өмір салтын қалыптастыру мүмкіндігі бар. Мақалада оқушылардың денсаулығын сақтау жолдары, дене шынықтыру сабақтарының рөлі, мектептегі салауатты өмір салтын насихаттау шаралары және оқушылардың денсаулығын жақсартуға бағытталған тәжірибелер туралы баяндалады.

Резюме

В статье рассматривается важность сохранения здоровья учащихся и воспитания здорового образа жизни. Здоровье является главным богатством человека, поэтому в целях его сохранения и укрепления в школах применяются различные программы и методы. Воспитание правильного питания, физической активности, психологической поддержки, отдыха и личной гигиены — важнейшие аспекты, которые помогают сохранить здоровье учащихся и сформировать долгосрочный здоровый образ жизни. В статье раскрываются способы сохранения здоровья учащихся, роль физкультуры, меры по пропаганде здорового образа жизни в школе и практический опыт, направленный на улучшение здоровья учащихся.

Abstract

This article discusses the importance of preserving students' health and promoting a healthy lifestyle. Health is considered a person's greatest wealth, and to preserve and enhance it, various programs and methods are used in schools. By educating students on proper nutrition, physical activity, psychological support, rest, and personal hygiene, there is an opportunity to preserve their health and form a long-term healthy lifestyle. The article covers ways to maintain students' health, the role of physical education lessons, measures to promote a healthy lifestyle in schools, and practical experiences aimed at improving students' health.

Жас ұрпақтың денсаулығы қоғамның болашағы үшін маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Қазіргі таңда мектептерде білім беру мен тәрбиелеу жұмысында оқушылардың денсаулығын сақтау және салауатты өмір салтына тәрбиелеу ісі ерекше орын алады. Қоғамның дамуы мен ғылымның алға басуына байланысты жастар арасында денсаулық сақтау мәселесі маңызды болып отыр. Мектеп жасындағы балалар үшін салауатты өмір салтын қалыптастыру – бұл тек денсаулықты сақтау ғана емес, сонымен қатар психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан да дамытудың маңызды бөлімі болып табылады.

1. Денсаулық сақтау мәдениетінің маңызы Денсаулық сақтау мәдениетін қалыптастыру – бұл мектептердің негізгі міндеттерінің бірі. Оқушыларға денсаулықтың маңыздылығын түсіндіру және оны сақтау жолдарын үйрету – әрбір білім ордасының басты мақсаттарының бірі. Оқушыларға салауатты өмір салтының негіздері туралы ақпарат беру, дұрыс тамақтану, күн тәртібін сақтау, дене шынықтырумен айналысу және зиянды әдеттерден аулақ болу бойынша кеңестер беру қажет. Қолайлы орта құру арқылы оқушылардың денсаулығын жақсарту және олардың өмір сүру сапасын арттыру мүмкін болады.

Қосымша аспектілер:

Психикалық денсаулық: Оқушылардың психикалық денсаулығын сақтау және нығайту мақсатында психологиялық қолдау көрсету. Мектеп психологтары, психотерапевтер және әлеуметтік қызметкерлердің қызметтерін пайдалану.

Денсаулық сақтау шаралары: Мектептерде медициналық тексерулер, профилактикалық егулер және басқа да денсаулық сақтау шараларын ұйымдастыру.

Гигиена: Оқушыларды жеке және қоғамдық гигиена ережелерін сақтауға үйрету. Бұл қол жуу, тіс тазалау, киім мен аяқ киімнің тазалығын сақтау және т.б.

Қозғалыс белсенділігі: Спорттық іс-шаралар, жаяу жүру, велосипед тебу және басқа да қозғалыс белсенділігін арттыруға бағытталған жұмыстарды ұйымдастыру.

Дұрыс демалу: Оқушыларды жеткілікті ұйқы мен демалудың маңыздылығын түсіндіру, күн тәртібін сақтау бойынша кеңестер беру.

Қоршаған орта: Оқушылардың денсаулығын жақсарту үшін мектептің физикалық ортасын жақсарту, мысалы, таза ауа, жасыл аймақтар және жақсы жарықтандыру қамтамасыз ету.

2. Дене шынықтыру мен спорттың рөлі

Дене шынықтыру және спорт оқушылардың физикалық дамуы үшін өте маңызды. Спорттық іс-шаралар балалардың денсаулығына ғана емес, олардың психологиялық әл-ауқатына да әсер етеді. Денеге салмақ түсіретін жаттығулар мен белсенділік оқушылардың денсаулығын нығайтып, олардың энергиясын дұрыс бағытта пайдалануға көмектеседі. Сонымен қатар, спорт балаларға топта жұмыс істей білу, лидерлік дағдыларды дамыту және тәртіптілік сияқты қасиеттерді тәрбиелейді.

3. Психологиялық қолдау және стресстен арылу

Балалардың психикалық денсаулығы да олардың жалпы денсаулығымен тікелей байланысты. Қазіргі заманғы оқушылар күнделікті өмірінде түрлі стресс факторларымен кездеседі. Олар білім алу, әлеуметтік қатынастар және ата-аналық қысым сияқты мәселелермен бетпе-бет келуі мүмкін. Мектептерде психологиялық қолдау көрсету жүйесін енгізу, оқушыларға стресс жағдайымен күресудің әдістерін үйрету өте маңызды.

4. Тамақтану мәдениеті және дұрыс тамақтану

Дұрыс тамақтану – денсаулықты сақтаудың маңызды факторы. Мектептерде оқушыларға дұрыс тамақтанудың негіздері туралы ақпарат беру арқылы олардың тамақтану мәдениетін қалыптастыру қажет. Жоғары энергетикалық тағамдардың орнына витаминдер мен минералдармен байытылған тағамдарды тұтынуға баса назар аудару керек. Мектеп асханаларында салауатты тамақтарды ұсыну, тағамдардың құрамы мен калориясын бақылау оқушылардың денсаулығын сақтауға үлкен ықпал етеді.

5. Салауатты өмір салтын насихаттау

Мектептерде салауатты өмір салтын насихаттау бағдарламаларын ұйымдастыру оқушыларды дұрыс өмір салтына тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Денсаулық тақырыбына арналған сыныптан тыс шаралар, семинарлар, тренингтер оқушылардың өмір салтын өзгертуге, денсаулықты сақтау және нығайту бойынша білім алуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, салауатты өмір салтын насихаттайтын бейнемазмұндар, ақпараттық плакаттар мен буклеттер мектеп ауласында және сабақтарда қолданылуы мүмкін.

Қорытынды.

Оқушылардың денсаулығын сақтау және салауатты өмір салтын қалыптастыру – бұл қоғамның болашағын құрудың маңызды бөлігі. Мектептерде оқушыларға денсаулық сақтау дағдыларын, дұрыс тамақтану, дене шынықтыру және психологиялық әл-ауқатты сақтау сияқты аспектілерді үйрету өте маңызды. Жеке тұлғаны тәрбиелеуде салауатты өмір салтына баса назар аудару арқылы оқушылардың денсаулығын сақтау мен дамытуға үлес қосуға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбдібекова Г.Ж. Салауатты өмір салтын қалыптастырудағы мектептің рөлі. Алматы: Білім. 2018 ж.
2. Әлімханова Ш.Б. Денсаулық сақтау мәдениеті мен тәрбиесі. Астана: Қазақ университеті. 2015 ж.
3. Құмарова Ә.С. Оқушылардың психикалық денсаулығын сақтау. Алматы: Жазушы. 2016 ж.
4. Сәрсенова М.А. Дене шынықтыру сабағында оқушылардың физикалық дамуы. Қарағанды: Дәуір. 2017 ж.

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН НЫҒАЙТУ ЖӘНЕ САЛАМАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ТАРТУ

Дүйсенбекұлы Олжас
Түркістан облысы, Отырар ауданы
"Шеңгелді шағын жинақты жалпы білім беретін мектеп" КММ -нің
дене тәрбиесі пәнінің мұғалімі

Резюме

Мақалада дене шынықтыру пәні арқылы балалардың денсаулығын нығайту мен саламатты өмір салтына тарту мәселесі қарастырылады. Қазіргі таңда балалардың денсаулығына қатысты әлемде және елімізде көптеген алаңдаушылықтар туындап отыр. Осыған орай, дене шынықтыру пәнінің маңызы артып, балалардың денсаулығын сақтау, олардың физикалық дамуы мен психологиялық жай-күйін жақсарту үшін оның рөлі зор.

Түйін

В статье рассматривается вопрос укрепления здоровья детей и вовлечения их в здоровый образ жизни через физическое воспитание. В настоящее время существует много беспокойства в мире и в нашей стране по поводу здоровья детей. В связи с этим возрастает значимость предмета физической культуры, который играет важную роль в сохранении здоровья детей, улучшении их физического развития и психологического состояния.

Abstract:

This article discusses the issue of improving children's health and engaging them in a healthy lifestyle through physical education. Currently, there are many concerns worldwide and in our country regarding children's health. As a result, the importance of physical education is increasing, playing a significant role in maintaining children's health, improving their physical development, and enhancing their psychological well-being.

Дене шынықтыру пәні тек балалардың физикалық жағдайын жақсартуға ғана емес, сонымен қатар олардың психикалық және әлеуметтік жағдайын нығайтуға маңызды ықпал етеді. Әсіресе қазіргі кезеңде балалар арасында денсаулыққа қатысты түрлі мәселелердің орын алуы, мысалы, артық салмақ, дұрыс тамақтанбау, гиподинамия сияқты проблемалар көкейкесті мәселеге айналып отыр. Сондықтан дене шынықтыру пәні саламатты өмір салтын қалыптастырудың, балалардың денсаулығын нығайтудың маңызды факторы ретінде қарастырылады.

1. Дене шынықтыру пәнінің балалардың денсаулығына әсері

Дене шынықтыру балалардың денсаулығына, оның ішінде жүрек-қан тамырлары жүйесі, тыныс алу жүйесі, бұлшық еттер мен сүйек құрылымдарының дамуына маңызды әсер етеді. Сонымен қатар, дұрыс ұйымдастырылған дене жаттығулары балалардың ұқыптылығы мен жауапкершілігін арттыруға, оларды ұжымда жұмыс істеуге үйретеді.

2. Саламатты өмір салтына тарту жолдары.

Саламатты өмір салтына тарту үшін дене шынықтыру пәні арқылы балаларды белсенді өмір салтына, дұрыс тамақтануға, таза ауада уақыт өткізуге, дене жаттығуларын жасауға және зиянды әдеттерден аулақ болуға үйрету қажет. Бұл мақсаттарға жету үшін оқушылардың қызығушылығын арттыратын түрлі әдістер қолданылуы керек.

3. Спорттық және ойын түрлерінің маңызы.

Спорттық ойындар мен жаттығулар балалардың физикалық дамуын жақсартып қана қоймай, оларды стресстен арылтуға, көңіл-күйін көтеруге, сондай-ақ өз-өзіне деген сенімділігін нығайтуға ықпал етеді. Балаларда спортқа деген қызығушылықты арттыру үшін әртүрлі ойын түрлерін енгізу қажет.

4. Мектептерде денсаулық сақтау іс-шаралары

Мектептерде денсаулық сақтау іс-шараларын өткізу балаларға денсаулықтың маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Бұл іс-шаралар дене шынықтыру пәнінің құрамдас бөлігі болып табылады және балаларға денсаулығын сақтау туралы білім береді.

Мектептерде денсаулық сақтау іс-шаралары балалардың физикалық және психологиялық денсаулығын нығайтуға бағытталған маңызды компонент болып табылады. Бұл іс-шаралар мектеп оқушыларының денсаулығын сақтау мен жақсарту мақсатында арнайы ұйымдастырылған жаттығулар, білім беру бағдарламалары мен профилактикалық жұмыстарды қамтиды.

Дене шынықтыру және спорт: Денсаулық сақтау іс-шараларының негізі — дене шынықтыру пәні мен спорттық ойындар. Мектептерде дене шынықтыру сабақтарында балаларға ағзаны шынықтыру, күш пен төзімділікті арттыруға бағытталған әртүрлі физикалық жаттығулар мен ойындар ұсынылады. Мұндай сабақтар дененің дұрыс дамуын қамтамасыз етуге көмектеседі және балаларды салауатты өмір салтына баулиды.

Дұрыс тамақтану: Мектептерде оқушыларға дұрыс тамақтанудың маңыздылығы түсіндірілетін арнайы бағдарламалар өткізіледі. Оқушыларға тағамның түрлері, олардың денсаулыққа әсері туралы ақпарат беріледі. Мұндай іс-шаралар балаларға дұрыс тамақтану дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, сондай-ақ семіздік пен басқа да аурулардың алдын алуға көмектеседі.

Гигиеналық дағдылар: Оқушыларды гигиеналық дағдыларға үйрету — денсаулықты сақтаудың маңызды аспектісі. Мектептерде балаларға қол жуу, ауыз қуысының гигиенасы, киім мен оқу құралдарын дұрыс пайдалану сияқты қарапайым, бірақ маңызды гигиеналық ережелер туралы білім беріледі.

Психологиялық денсаулық: Балалар мен жасөспірімдердің психологиялық денсаулығына да үлкен көңіл бөлінеді. Мектептерде стресске қарсы тұру, эмоциялық жағдайды реттеу, қарым-қатынас дағдыларын дамытуға арналған тренингтер мен сабақтар ұйымдастырылады. Бұл балалардың психологиялық денсаулығын сақтауға, олардың стресстік жағдайларды жеңуге және өз-өзін дамытуға көмектеседі.

Алдын алу жұмыстары: Зорлық-зомбылық, суицид, психологиялық қысым, темекі шегу, есірткі заттарынан бас тарту және басқа да зиянды әдеттерге қарсы алдын алу жұмыстары да маңызды. Мектептерде мұндай қауіптер туралы ақпарат беру, сондай-ақ оқушылардың құқықтары мен міндеттерін түсіндіру жұмыстары жүргізіледі.

Табиғи факторлармен таныстыру: Мектепте табиғи орта, экология, ауа тазалығы мен физикалық климат туралы білім беру балаларға қоршаған ортаның денсаулыққа әсерін түсінуге көмектеседі.

Осылайша, мектептерде денсаулық сақтау іс-шараларын ұйымдастыру оқушылардың тек физикалық денсаулығын ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық, әлеуметтік және эмоционалдық денсаулығын сақтауға да ықпал етеді.

Қорытынды:

Дене шынықтыру пәні балалардың денсаулығын нығайту мен саламатты өмір салтына тарту үшін тиімді құрал болып табылады. Оның көмегімен балалардың физикалық дамуының ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық және әлеуметтік дамуының да дұрыс бағытта болуына жағдай жасауға болады. Оқушыларды спорттық және ойын түрлеріне тарту, денсаулықты сақтау мен нығайтуға арналған бағдарламаларды енгізу арқылы баланың физикалық және психоәлеуметтік жағдайы жақсарады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Левченко Н. А., Козлов С. В. "Дене шынықтыру және денсаулық" - Алматы: ҚазМУ баспасы, 2015.
2. Абдуллаева Н. Ә. "Саламатты өмір салты және оның маңызы" – Астана: Тұлға баспасы, 2016.
3. Коваленко В. Г. "Дене тәрбиесінің психологиялық негіздері" – М., 2017.
4. Борисова Е. А., Данилова М. Р. "Спорт және балалар денсаулығы" – Санкт-Петербург, 2018.
5. Мышко Т. И. "Дене шынықтыру және балалар денсаулығын сақтау жолдары" – Шымкент, 2019.

МУЗЫКА АРҚЫЛЫ ТІЛ ДАМЫТУ: ӘНДЕР МЕН ӨЛЕҢДЕР АРҚЫЛЫ СӨЗДІК ҚОРДЫ БАЙЫТУ

Токеев Бертай Есмаханович
«Өрлеу»БАҰО АҚ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИ филиалы
«Психология, инклюзивті білім беру және кәсіби даму» кафедрасының аға оқытушысы

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы интеграции различных предметов и программ в школьной мастерской. Одной из важных целей современной образовательной системы является установление связей между предметами и развитие научного мышления учащихся. Школьная мастерская — это важная сфера, которая предоставляет возможность развивать практические навыки у школьников. Здесь, объединяя технические, технологические, математические и другие науки, учащиеся получают возможность овладеть различными практическими умениями. В статье рассмотрены методы и подходы к интеграции предметов и программ, а также ее эффективность и роль в процессе обучения учащихся.

Abstract:

This article discusses the issues of integrating various subjects and programs in the school workshop. One of the important goals of the modern education system is to establish connections between subjects and develop students' scientific thinking abilities. The school workshop is a crucial area that provides an opportunity to develop practical skills in students. By integrating subjects from technical, technological, mathematical, and other fields, students are given the chance to master various practical skills. The article examines the methods and approaches to subject and program integration, its effectiveness, and its role in the students' learning process.

Қазіргі білім беру үдерісінде балалардың тілін дамыту маңызды міндет болып табылады. Бұл әсіресе балабақша мен бастауыш сыныптарда көрініс табады. Баланың сөздік қорын дамыту, оны байыту тек қана кітап оқу мен жаттаумен шектелмейді. Музыка, әндер мен өлеңдер арқылы тіл дамыту — бұл тиімді және қызықты әдіс. Музыкалық шығармалар мен сөздер өзара тығыз байланысты, сондықтан оларды бір уақытта дамыту балалардың тілін жақсартуға, дыбыстарды дұрыс айтуға, сөйлеу қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді.

1. Музыка мен тіл арасындағы байланыс

Тіл мен музыка — адамның ойлау жүйесінің екі маңызды аспекті. Тіл арқылы адам ойларын жеткізіп, өзінің ішкі әлемін басқа адамдарға білдіреді, ал музыка арқылы ол сезімдерін, эмоцияларын, көңіл күйін білдіреді. Балаларға музыка мен тіл арқылы жан-жақты әсер ету олардың сөздік қорын молайтуға және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Музыка мен тілдің байланысы баланың сөйлеу қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады.

2. Әндер мен өлеңдер арқылы сөздік қорды дамыту

Әндер мен өлеңдер баланың сөздік қорын байыту үшін тиімді құрал болып табылады. Әндердің сөздері ритмикалық және дыбыстық құрылымы арқылы баланың сөздерді дұрыс айтуын, дыбыстардың айтылуын жетілдіруге көмектеседі. Өлеңдер мен әндер есте сақтау қабілетін жақсартады, шығармашылықты дамытады. Оқушы өлеңдерді жаттап, әндерді айта отырып, сөздерді дұрыс айту, сөйлем құрылысына көңіл бөлу сияқты тілдік дағдыларды дамытады. Сонымен қатар, балалар өздері әндер жазып, өлеңдер құрастыру арқылы шығармашылық қабілеттерін арттырады.

3. Музыкалық ойындар мен тапсырмалар

Музыкалық ойындар мен тапсырмалар балалардың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мұндай ойындар арқылы балалар ән айту, музыкалық ритмді сақтау, дұрыс сөйлеу сияқты дағдыларды меңгереді. Ойынның түрлері мен әдістері балалардың жас ерекшеліктеріне сай таңдалады, олар әрқашан қызықты, шығармашылықты талап етеді. Балалар әндер мен

өлеңдер айтып, сонымен қатар музыкалық аспаптарда ойнап, тілдік дағдыларын дамытуға мүмкіндік алады.

Музыкалық ойындар мен тапсырмалар баланың эмоционалды, шығармашылық және әлеуметтік дамуына да әсер етеді. Музыка мен ойынның үйлесімі балаларды зейін қоюға, тыңдай білуге, сонымен қатар топта жұмыс істей білуге үйретеді. Бұл іс-әрекеттерде балалардың тілін дамыту үшін бірнеше аспектіге назар аударуға болады.

1. Музыкалық ритм мен дыбыстық қабылдау: Музыкалық ойындар балалардың дыбысты қабылдау және оны дұрыс айту қабілеттерін дамытады. Ритм мен дыбыстың үйлесімі баланың есту қабілетін жақсартып, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Мысалы, балалар өлең айтқанда немесе музыкалық аспапта ойнағанда дыбыстар мен сөздерді дұрыс үйлестіруді үйренеді.

2. Сөздік қорды кеңейту: Музыкалық ойындар мен өлеңдер жаңа сөздер мен сөз тіркестерін меңгеруге мүмкіндік береді. Әсіресе, балалар әндерді, өлеңдерді орындау барысында, олар сөздерді дұрыс айтуға, жаңа сөздерді есте сақтауға үйренеді. Бұл балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, сөздік қорын кеңейтуге көмектеседі.

3. Жас ерекшеліктеріне сәйкес тапсырмалар: Әр жас кезеңінде балалардың қабілеттері мен мүмкіндіктері әртүрлі болады, сондықтан музыкалық ойындар мен тапсырмалар балалардың жасына сай болуы керек. Мысалы, кішкентай балаларға қарапайым ырғақты қайталау немесе ән айтудың негіздері ұнайды, ал үлкен балаларға күрделі музыкалық тапсырмалар мен шығармашылық міндеттер қызықты болады.

4. Шығармашылық дағдыларын дамыту: Музыкалық тапсырмалар балалардың шығармашылық ойлауын дамытуға көмектеседі. Өйткені балалар әуен мен сөздерді өз бетінше ойлап табуға, әндер мен өлеңдер жасауға дағдыланады. Бұл оларға қиялдарын ашып, өз пікірін білдіруге мүмкіндік береді.

5. Топтық жұмыстар: Музыкалық ойындар мен тапсырмалар балалардың әлеуметтік дағдыларын да дамытуға көмектеседі. Топпен жұмыс істеу, бірлесіп ән айту, түрлі аспаптарды үйлестіріп ойнау – бұл балаларға өзара әрекет ету, бірге жұмыс жасау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, музыкалық ойындар мен тапсырмалар балалардың тілін дамытуда маңызды құрал ретінде қызмет етеді. Олар балалардың шығармашылық, әлеуметтік және когнитивті қабілеттерін дамытуға үлкен әсер етеді. Тәрбиешілер осы әдістерді қолдана отырып, балалардың дамуына тиімді әсер етіп, олардың өзін-өзі білдіру дағдыларын жақсарта алады.

4. Музыка мен тіл дамыту әдістерін қолдану тәсілдері

Музыканы тіл дамытуда қолданудың бірнеше тәсілдері бар. Олар:

- Музыкалық-әңгімелесу әдісі: Балаларға музыкалық шығарманы тыңдату, содан кейін оны талқылау. Бұл әдіс балалардың тыңдау қабілетін және сөйлеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

- Әндер мен өлеңдер жаттау: Балалар әндерді, өлеңдерді жаттап, оларды айтып, есте сақтау қабілетін арттырады, сонымен бірге олардың тілдік қорлары да молаяды.

- Музыкалық ойындар: Балалар әндер мен өлеңдерді орындау арқылы тілдік құрылымдар мен сөздердің дұрыс айтылуына дағдыланады.

- Әншілер мен музыканттар туралы әңгімелер: Музыкалық шығармалармен танысу арқылы балалардың жаңа сөздермен танысуы, сөйлем құрау дағдылары дамиды.

Қорытынды

Әндер мен өлеңдер арқылы балалардың тілін дамыту — бұл өте тиімді және қызықты процесс. Музыка мен тілдің тығыз байланысы балалардың сөздік қорын дамытуға, шығармашылық ойлауын жетілдіруге, сөйлеу қабілеттерін арттыруға ықпал етеді. Музыкалық шығармашылық, әндер мен өлеңдер балалардың білім алу үдерісін ойын мен шығармашылыққа айналдырып, тілдік дағдыларды дамытуға үлкен мүмкіндік береді. Осы әдістерді қолдану балабақшалар мен мектептерде балалардың тілін дамытудың маңызды жолы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Оксана И. «Музыка және балалардың тілін дамыту». Алматы: Білім. 2018 ж.
2. Акимова Т. А. «Музыкалық терапия: балалардың тілін дамытуда қолдану әдістері». Мәскеу: Педагогика. 2015 ж.
3. Мухаметова А. «Әндер мен өлеңдер арқылы баланың сөйлеу қабілетін дамыту». Қарағанды: Білім ордасы. 2020 ж.
4. Беляева И. В. «Балалар психологиясы мен музыка: Тіл дамытудағы рөлі». Санкт-Петербург: Арт-Логос. 2016 ж.
5. Ожегов С. «Тіл мен өнердің байланысы». Мәскеу: Академия. 2017 ж.

MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN SCHOOLS: FROM TRADITION TO INNOVATION

Aigul Bekbosynkyzy Makhanova
Turkistan Region, Arys City
No. 11 B. Momyshuly Secondary School KMM, English Language Teacher

Түйін

Бұл мақалада 21 ғасырдағы оқушылардың дамып келе жатқан қажеттіліктерін көрсететін дәстүрлі тәсілдерден инновациялық стратегияларға көшуді қадағалай отырып, мектептерде ағылшын тілін оқытудың заманауи әдістері қарастырылады. Онда тілді оқытудың грамматика мен жаттауға баса назар аударудан коммуникативті, оқушыға бағытталған тәсілге қалай ауысқаны қарастырылады. Коммуникативті тілді оқыту (CLT), тапсырмаға негізделген оқыту (TBL), мазмұнды және тілдік интеграцияланған оқыту (CLIL) және тілдік білім беруде технологияны қолдану сияқты негізгі әдістемелер егжей-тегжейлі талқыланады. Сондай-ақ, мақалада осы әдістердің оқушылардың қызығушылығына, тілді меңгеруіне және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға әсері туралы айтылады. Сонымен қатар, ол осы инновациялық әдістерді дәстүрлі білім беру жүйелерінің шектеулеріне біріктіру кезінде тәрбиешілердің алдында тұрған қиындықтарды қарастырады және әртүрлі білім беру мекемелерінде сәтті жүзеге асырудың мысалдарын келтіреді. Қорытындылай келе, жұмыс тез өзгеретін әлемнің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқыту тәжірибесіне үнемі бейімделу қажеттілігін атап көрсетеді.

Summary

This article explores the modern methods of teaching English in schools, tracing the shift from traditional approaches to innovative strategies that reflect the evolving needs of students in the 21st century. It examines how language teaching has transitioned from a focus on grammar and rote memorization to a more communicative, student-centered approach. Key methodologies, such as communicative language teaching (CLT), task-based learning (TBL), content and language integrated learning (CLIL), and the use of technology in language education, are discussed in detail. The article also addresses the impact of these methods on student engagement, language acquisition, and the development of critical thinking skills. Furthermore, it looks at the challenges educators face in integrating these innovative methods within the constraints of traditional educational systems and provides examples of successful implementation across different educational settings. The paper concludes by emphasizing the need for continual adaptation in teaching practices to meet the demands of a rapidly changing world.

In today's interconnected and rapidly changing world, the approach to teaching English in schools has evolved significantly. Traditional methods, focused primarily on grammar rules and vocabulary memorization, have given way to more innovative, communicative, and interactive teaching strategies. These changes have been driven by a recognition of the importance of language proficiency in real-life communication, global interaction, and critical thinking. Modern teaching methods aim to foster not only language knowledge but also the ability to use English effectively in various contexts.

The article delves into this transition, beginning with an exploration of traditional methods of teaching English and progressing to the innovative techniques currently shaping classrooms. We will examine the theoretical underpinnings of various modern methodologies and how they align with contemporary educational goals.

Body of the Article:

1. Traditional Methods of Teaching English

Historically, English language teaching was dominated by teacher-centered approaches such as the Grammar-Translation Method, where students learned English through translation exercises and

memorization of grammatical rules. The focus was on reading and writing rather than speaking and listening, and students were rarely encouraged to interact in real-life communication scenarios.

In the mid-20th century, methods like the Audio-Lingual Method emerged, emphasizing repetition and drilling of phrases and structures to improve oral proficiency. While effective for certain purposes, these traditional approaches were criticized for their limited scope, particularly in preparing students for the demands of modern communication.

2. The Rise of Communicative Language Teaching (CLT)

As the world became more globalized, there was a growing realization that learning a language involves more than just knowing its grammar. In response to this, Communicative Language Teaching (CLT) became a dominant paradigm in language education. CLT emphasizes interaction, real-world language use, and fluency over accuracy. It prioritizes activities that mimic authentic communication, such as role-playing, discussions, and problem-solving tasks.

The key benefit of CLT is its focus on students' ability to use English in real-life situations, helping them become effective communicators. It encourages collaboration, active learning, and learner autonomy, all of which are central to 21st-century education.

3. Task-Based Learning (TBL)

Task-Based Learning (TBL) emerged as a natural extension of CLT. In TBL, lessons are organized around the completion of tasks that resemble real-world problems, rather than focusing solely on language input and output. For instance, students might be asked to plan a trip, conduct a survey, or create a presentation. These tasks require them to use language creatively and flexibly, fostering problem-solving and critical thinking.

TBL promotes language learning through authentic contexts and meaningful interaction, ensuring that students not only learn English but also develop the cognitive skills necessary for navigating a globalized world.

4. Content and Language Integrated Learning (CLIL)

Content and Language Integrated Learning (CLIL) has become increasingly popular in bilingual education systems. CLIL integrates language learning with content from other academic subjects, such as science, history, or geography. For example, students might study biology in English, thereby learning both subject-specific knowledge and language simultaneously.

This approach enhances students' ability to learn and use English in specialized contexts and encourages a deeper engagement with the material. CLIL also promotes cross-curricular learning, helping students to see the connections between language and other disciplines.

5. The Role of Technology in Modern Language Teaching

The integration of technology into the classroom has transformed English language teaching. Tools such as language learning apps, online dictionaries, virtual classrooms, and interactive whiteboards have created new opportunities for students to engage with English in innovative ways. Technology facilitates personalized learning, provides immediate feedback, and enables collaboration across geographical boundaries.

Moreover, the use of multimedia (videos, podcasts, online games, etc.) enhances the learning experience by appealing to different learning styles and encouraging active participation. Teachers can also use technology to assess students' progress and tailor instruction to meet individual needs.

6. Blended Learning and Flipped Classrooms

Blended learning combines traditional face-to-face instruction with online learning, allowing students to work at their own pace and access resources outside of class. The flipped classroom model, where students first engage with learning materials at home and then apply their knowledge in class through interactive activities, is particularly effective in promoting active learning and problem-solving.

This hybrid approach allows teachers to focus on facilitating discussions and providing personalized support during class time, rather than delivering lectures.

7. The Challenges of Implementing Modern Methods

Despite the numerous advantages of modern teaching methods, there are several challenges in implementing these strategies in traditional educational systems. Limited access to technology, large class sizes, and insufficient teacher training are just a few of the obstacles that educators face. Additionally, the transition from teacher-centered to student-centered learning requires significant shifts in classroom management and assessment practices.

Teachers must also strike a balance between innovative techniques and the need to meet curriculum requirements and standardized tests, which may not always align with more progressive approaches.

Conclusion:

Modern methods of teaching English reflect the changing landscape of global communication, with a strong emphasis on real-world language use, student engagement, and critical thinking. By incorporating methodologies such as CLT, TBL, CLIL, and technology-driven instruction, teachers can foster language proficiency and prepare students for the challenges of an interconnected world. However, to fully realize the potential of these methods, it is essential to overcome the challenges of implementation and ensure that all educators have the necessary resources and training.

Literature:

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press. 2014
2. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching (5th ed.). Longman.2015
3. Nunan, D. Task-Based Language Teaching. Cambridge University Press.2004
4. Hedge, T. Teaching and Learning in the Language Classroom. Oxford University Press.2000

HOW TO DEVELOP SPEAKING SKILLS IN SCHOOLCHILDREN: METHODOLOGICAL APPROACHES

Makhmudov Batyrjan Azatkulyvich
Shymkent city, Mukumi Secondary School No. 105
English language teacher

Түйін

Бұл мақалада мектеп оқушыларының сөйлеу дағдыларын дамытуда қолданылатын тиімді әдістемелік тәсілдер қарастырылады. Автор оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге бағытталған түрлі әдістер мен әдістерді ұсына отырып, оқу процесінде сөйлеу әрекетін дамытудың маңыздылығын түсіндіреді. Атап айтқанда, ол ойындардың, тапсырмалардың, диалогтардың және пікірталастардың сөздік қорын жетілдіру, тілдік ұғымдарды қалыптастыру және сөйлеу дағдыларын жетілдіру әдістері ретіндегі маңыздылығын көрсетеді. Сонымен қатар, мақалада мұғалімнің сөйлеу дағдыларын дамытудағы рөлі талқыланады. Мақалада мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсыныстар мен мысалдар келтірілген.

Summary

This article discusses the effective methodological approaches used to develop speaking skills in schoolchildren. The author explains the importance of speech activity development in the educational process, offering various methods and techniques aimed at enhancing students' language skills. Specifically, it highlights the significance of games, assignments, dialogues, and discussions as methods for improving vocabulary, forming language concepts, and enhancing speaking skills. Additionally, the article discusses the teacher's role in developing speaking skills. The article provides methodological suggestions and examples for teachers.

In modern educational systems, developing speaking skills in students is crucial. The necessity of strong communication skills is increasing in today’s education system. Students’ speaking abilities play a vital role not only in the learning process but also in their personal development and social

adaptation. Thus, the methodological approaches and strategic directions for developing speaking skills in schoolchildren remain relevant.

Methodologies for Developing Speaking Skills

1. Main Methods for Developing Speaking Skills:

- Game-based Methods: Games play an essential role in developing students' language skills. They allow children to naturally improve their speaking abilities, as they are encouraged to express their thoughts freely and creatively.
- Language Tasks: Language tasks help focus on specific aspects of speaking skills development. For instance, grammar tasks, constructing word phrases, and writing text assignments are commonly used to enhance speaking skills.
- Group and Pair Work: Group and pair activities are highly effective in developing speaking skills. These methods encourage students to communicate with one another, engage in joint decision-making, and work collaboratively.
- Conversations and Debates: Organizing discussions on various topics helps students develop active speaking skills. These methods allow children to connect their speech practices with real-life situations.

2. The Teacher's Role in Developing Speaking Skills:

- The teacher's role is particularly significant in fostering speaking skills. Teachers model communication behaviors, demonstrate cultural norms of speaking, and establish guidelines for respectful communication.
- Teachers must listen to students carefully and offer constructive feedback. They create a supportive environment where students feel encouraged to express themselves.
- The teacher's creative approach and effective use of various methods play a crucial role in enabling students to develop their speaking skills efficiently.

3. Methods for Enriching Vocabulary:

- Vocabulary Work: Enriching vocabulary involves introducing new words and phrases, explaining their meanings, and providing opportunities to apply them in practical contexts.
- Exercises: Using exercises where students practice using words in different contexts can significantly enhance their vocabulary. For instance, constructing sentences with new words or engaging in activities to use vocabulary actively.
- Reading Books: Reading is an effective way to expand a child's vocabulary. Not only does this method introduce new words, but it also improves their speech skills.

Practical Examples

- Group Activity: Students are divided into groups and asked to talk about animals they know. Each group presents information about a selected animal, describing its characteristics. This activity develops students' communicative skills.
- Conversation Practice: The teacher conducts a conversation with the students, asking questions and encouraging them to respond. The teacher gives individual attention to each student, correcting their mistakes as they speak.

1. Group Activity: "Animal Talk"

Objective: To encourage students to use descriptive language and develop speaking fluency.

Method: Students are divided into small groups. Each group selects an animal (or is assigned one) and prepares a short presentation. They must describe the animal's appearance, habitat, diet, and behavior in complete sentences. The group members take turns presenting their part of the information, while the other students listen attentively and ask questions afterward.

Why It Works: This activity encourages students to use specific vocabulary and phrases related to the animal, which expands their vocabulary. They must speak clearly and confidently, practicing pronunciation and sentence construction. It also promotes active listening and helps develop conversation skills as they answer questions from their peers.

2. Dialogues and Conversations

Objective: To improve conversational skills, question formation, and quick thinking.

Method: In this activity, the teacher prepares a list of questions related to a specific topic, such as "My Favorite Food" or "The Best Holiday." Students pair up and take turns asking and answering these questions. For example, one student might ask, “What is your favorite food?” and the other answers, “My favorite food is pizza. What is your favorite food?”

Why It Works: The exercise helps children practice everyday communication in a structured format. It builds confidence and fluency by encouraging them to respond to questions in complete sentences. It also helps students become more comfortable engaging in back-and-forth conversations with their peers.

3. Role-Playing: “Shopping at the Market”

Objective: To practice using vocabulary in real-life situations and develop social interaction skills.

Method: The teacher sets up a "marketplace" in the classroom, with pretend items (like fruits, vegetables, and toys) that students can “buy” and “sell.” Students role-play as either buyers or sellers and must engage in conversations. For example, a buyer might ask, “How much is this apple?” and the seller would respond, “This apple costs $2.”

Why It Works: This role-playing game encourages children to use practical language in a fun, low-pressure environment. They learn to use specific vocabulary related to shopping, numbers, prices, and everyday situations. It also helps develop polite communication skills, such as asking and answering questions in a courteous manner.

4. Storytelling Circle

Objective: To encourage students to express their ideas creatively and organize their thoughts.

Method: Students sit in a circle. One student starts a story with a sentence (e.g., “Once upon a time, a little boy found a magical key.”). The next student continues the story, adding a few sentences, and so on, with each child contributing to the narrative. The teacher can guide the activity by suggesting themes or providing sentence starters if necessary.

Why It Works: Storytelling allows students to practice constructing sentences and using appropriate language to express ideas in a cohesive way. It also promotes creativity and imagination. Additionally, students must listen attentively to the contributions of others and incorporate them into the narrative, strengthening their listening and speaking skills.

Conclusion

Developing speaking skills in schoolchildren is a complex and multifaceted process. It is closely tied to their personal and social development. To develop these skills, it is crucial to employ a variety of methods and techniques, which will help students enhance their communication abilities and become well-rounded, communicative individuals in the future.

References:

1. Johnson, K. Developing Communicative Competence in Children. Cambridge: Cambridge University Press. 2008

2. Petrova, T. V. Teaching Russian Language to School-Age Children: Theory and Practice. Moscow: Prosveshcheniye. 2016.

3. Schmidt, D. K. Speech Development in Children: Theories and Practice. Oxford: Oxford University Press. 2015.

GRAMMAR AND VOCABULARY: A BALANCED APPROACH TO TEACHING ENGLISH

Sailauova Ryskul Pernebekovna
Turkistan Region, Kazygurt District, "Y. Altynsarin Secondary School Boarding School" English Language Teacher

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін оқыту процесінде грамматика мен лексиканы оқытудағы теңгерімді тәсілдің маңыздылығы қарастырылады. Грамматика мен лексика тіл үйренудің екі маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, олар бір-біріне тәуелді және максималды тиімділікке жету үшін бірге оқытылуы керек. Мақалада грамматика мен лексиканың анықтамасы, олардың байланысы және оқушылардың жан-жақты тілдік дағдыларын дамыту үшін екі аспектіні біріктірудің маңыздылығы қарастырылады. Онда осы теңдестірілген тәсілдің тиімділігін қолдайтын, оның сөйлеу, жазу, тыңдау және оқуда жоғары шеберлікке әкелетінін көрсететін зерттеулер көрсетілген.

Annotation

This article explores the significance of a balanced approach to teaching grammar and vocabulary in the English language learning process. Grammar and vocabulary are two crucial components of language learning that are interdependent and must be taught together for maximum effectiveness. The article discusses the definition of grammar and vocabulary, their connection, and the importance of integrating both aspects for students to develop comprehensive language skills. It highlights research that supports the effectiveness of this balanced approach, showing that it leads to higher proficiency in speaking, writing, listening, and reading.

The English language is one of the most widely spoken and used languages worldwide. Learning it is not only essential for communication but also as a tool for exploring different cultures, working, conducting scientific research, and achieving numerous other important goals. One of the key components in teaching English is the proper and effective use of grammar and vocabulary. These two components are closely linked in any language, and it is essential to adopt a balanced approach when teaching them.

1. Grammar and Vocabulary: Definitions and Connection

Grammar is the structural system of a language, ensuring that words combine correctly and meaningfully in sentences. Vocabulary, on the other hand, refers to the set of words used in the language, their meanings, and the context in which they are applied. These two components are the foundational pillars of any language. If grammar represents the "structure" of the language, vocabulary determines its "content."

In learning English, it is important to teach both grammar and vocabulary simultaneously as this helps develop comprehensive language skills. Studies show that mastering grammar allows students to apply words correctly, and enriching their vocabulary enables them to express themselves more fully.

2. Balanced Approach to Teaching Grammar and Vocabulary

When learning English, it is crucial to establish a balanced connection between grammar and vocabulary. A balanced approach refers to teaching both grammar and vocabulary in a way that fosters the development of a student’s language skills holistically. This approach allows the simultaneous development of speaking, listening, reading, and writing skills.

In English language learning, students should not only understand grammar rules but also be able to apply them in real-life situations. Each grammar rule must be demonstrated through practical use. Similarly, students can only effectively use vocabulary when they learn new words and phrases along with the grammatical structures that accompany them.

3. Research Supporting the Effectiveness of a Balanced Approach

Research indicates that teaching grammar and vocabulary in parallel leads to higher achievement in language proficiency. For instance, if students focus solely on grammar, they may have a limited vocabulary, whereas focusing only on vocabulary may result in grammatical mistakes. A

balanced approach allows students to learn both grammar rules and vocabulary, improving their ability to communicate accurately and fluently.

A study also shows that when grammar teaching and vocabulary learning are integrated, students improve significantly in speaking and writing skills. The use of new words and phrases in speaking helps students retain and use them more effectively.

4. Methods for Teaching Grammar and Vocabulary

Several methods are used to teach grammar and vocabulary in a balanced way. One of the key methods is the communicative approach, which introduces students to the social functions of language and develops their communication skills. Interactive methods, such as group work, dialogues, and role-playing, are also effective in reinforcing grammar and vocabulary simultaneously.

Another approach is context-based teaching. In this method, students learn words and grammatical structures not just from textbooks, but also in real-life contexts. This allows them to understand how words and grammar are used in natural communication.

5. Effective Ways to Teach Grammar and Vocabulary

The main principles for teaching grammar and vocabulary effectively include:

1. Thematic Lessons: Introduce grammar rules and vocabulary related to specific themes and enable students to use them in practice.
2. Repetition and Practice: After introducing new rules and vocabulary, students should continually practice and use them in speaking and writing.
3. Visual Aids: Use visual tools like charts, pictures, and diagrams to reinforce grammar rules and new vocabulary.
4. Individual and Group Work: Encourage students to complete tasks individually and in groups to strengthen their understanding and usage of grammar and vocabulary.

Conclusion

A balanced approach to teaching grammar and vocabulary enhances the effectiveness of learning English. This approach helps students not only master grammar rules and vocabulary but also develop their communication skills. By adopting this approach, students learn to apply language structures in practical contexts, improving their speaking and writing abilities.

References:

1. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching (4th ed.). Pearson Education. 2007
2. Scrivener, J. Learning Teaching (3rd ed.). Macmillan Education. 2011.
3. Swan, M. Practical English Usage (3rd ed.). Oxford University Press. 2005
4. Thornbury, S. How to Teach Grammar. Pearson Education. 2006.

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Atakhanova Sakhiba Sherikbaevna
English Language Teacher at Nekrasov Secondary School-Gymnasium No. 9, Turkestan city

Түйін

Мақалада ағылшын тілін шет тілі ретінде оқыту контекстіндегі Мәдениетаралық коммуникацияның маңызы қарастырылады. Қазіргі жаһанданған әлемде тіл үйрену тек тілдік дағдыларды меңгеру ғана емес, сонымен қатар әртүрлі мәдениеттерді түсіну және өзара әрекеттесу болып табылады. Мақалада коммуникативті қабілеттерді жақсартудағы, өзара сыйластықты қалыптастырудағы және төзімділікке ықпал етудегі мәдениетаралық құзыреттіліктің рөлі көрсетілген. Мәдениетаралық оқу тәжірибелерін біріктіру үшін сыныпта қолдануға болатын әртүрлі оқыту стратегиялары мен әдістері қарастырылады.

Резюме

В статье рассматривается значение межкультурной коммуникации в контексте преподавания английского языка как иностранного. В современном глобализированном мире изучение языка — это не только овладение языковыми навыками, но и понимание и взаимодействие с различными культурами. В статье подчеркивается роль межкультурной компетенции в улучшении коммуникативных способностей, формировании взаимного уважения и содействии терпимости. Рассматриваются различные стратегии и методы преподавания, которые могут быть использованы в классе для интеграции межкультурных учебных опытов.

In today's interconnected world, the ability to communicate across cultures is becoming increasingly important. With the rise of globalization, foreign language learners are no longer only interested in mastering grammar and vocabulary; they are also keen to understand the cultures behind the language. This is especially true for English, which has become a global lingua franca. Intercultural communication, therefore, plays a crucial role in the process of teaching and learning English. This article will explore the significance of intercultural communication in language education, identify challenges, and provide strategies for teachers to enhance their students' intercultural competence.

What is Intercultural Communication?

Intercultural communication refers to the ability to communicate effectively and appropriately with people from different cultural backgrounds. It involves understanding how culture influences communication and how cultural differences can shape our perceptions, behaviors, and communication styles. In the context of teaching English as a foreign language, intercultural communication goes beyond linguistic skills; it also involves the development of attitudes, knowledge, and skills necessary to interact with people from diverse cultural backgrounds.

The Role of Intercultural Communication in Language Teaching

Language is not just a system of words and rules; it is also a reflection of the culture and values of its speakers. When learning a foreign language, students must not only grasp the grammatical structures but also understand the cultural contexts in which these structures are used. Intercultural communication plays a significant role in this process by helping students recognize and appreciate cultural differences and similarities. It encourages empathy, enhances cultural awareness, and promotes effective communication in diverse settings.

The inclusion of intercultural communication in English language teaching provides students with the tools to engage with people from different parts of the world. It also broadens their worldview, helping them to see beyond their own cultural boundaries. Teachers who incorporate intercultural communication into their lessons help students develop both linguistic and intercultural competences, making them more capable of functioning in a globalized society.

Benefits of Intercultural Communication in Language Learning

The integration of intercultural communication in the language classroom offers numerous benefits:

1. Improved Communication Skills: Students learn how to adjust their language and behavior according to the cultural norms of the people they are communicating with. This enables them to engage in more meaningful and respectful conversations.

2. Enhanced Empathy: By studying different cultures, students gain a deeper understanding of the experiences and perspectives of others. This empathy fosters better relationships and reduces cultural misunderstandings.

3. Cultural Awareness and Sensitivity: Students become more aware of cultural differences and learn how to navigate them sensitively. This is particularly important in a multicultural world where interactions between people from different backgrounds are common.

4. Global Competence: Intercultural communication helps students become more globally competent by developing skills that are essential for interacting with people from different cultural backgrounds, both professionally and socially.

Challenges in Teaching Intercultural Communication

While the importance of intercultural communication is widely recognized, there are several challenges that teachers face when integrating it into their language teaching practices.

1. Cultural Stereotypes: One of the main challenges is the presence of cultural stereotypes. Students may enter the classroom with preconceived notions about other cultures, which can hinder the development of genuine intercultural competence. Teachers must actively work to challenge these stereotypes and encourage students to approach different cultures with an open mind.

2. Lack of Resources: Many language textbooks and teaching materials are focused primarily on language structures and vocabulary, with limited attention to cultural aspects. Teachers may find it difficult to locate suitable resources that incorporate intercultural communication topics.

3. Diverse Cultural Backgrounds of Students: In classrooms with students from different cultural backgrounds, it can be challenging to create a space where all cultures are equally represented and respected. Teachers must be sensitive to the cultural dynamics within their classroom and find ways to include the diverse perspectives of all students.

4. Teachers' Preparedness: Not all teachers are equipped to teach intercultural communication. It requires specialized knowledge and training. Teachers must be prepared to engage with students' cultural differences in a constructive manner and facilitate discussions that promote cultural awareness.

Methods for Teaching Intercultural Communication

To effectively teach intercultural communication in the language classroom, teachers can use a variety of methods and strategies:

1. Cultural Comparisons: Teachers can engage students in activities that compare and contrast the cultural norms, values, and practices of different countries. This helps students recognize both similarities and differences, fostering a greater understanding of cultural diversity.

2. Case Studies and Role Plays: Using case studies and role-playing activities, teachers can simulate real-life intercultural interactions. This allows students to practice communicating in different cultural contexts and develop strategies for overcoming communication barriers.

3. Guest Speakers and Cultural Immersion: Inviting guest speakers from diverse cultural backgrounds or organizing cultural immersion activities can provide students with firsthand experience and a deeper understanding of different cultures.

4. Discussion and Reflection: Teachers can encourage students to reflect on their own cultural identity and the cultural norms they encounter in the language they are learning. Group discussions allow students to share their experiences and insights, helping to build empathy and cultural awareness.

5. Media and Technology: Using videos, films, songs, and online resources, teachers can expose students to authentic cultural materials. Technology can also provide students with opportunities to interact with native speakers and people from different cultural backgrounds, enhancing their intercultural communication skills.

Conclusion

Intercultural communication is an essential component of language learning, particularly in the context of teaching English as a foreign language. By integrating intercultural communication into the curriculum, teachers can help students develop not only their language skills but also the cultural awareness and sensitivity necessary for effective communication in a globalized world. Despite the challenges, the benefits of teaching intercultural communication are clear: students become more empathetic, globally competent, and capable of building meaningful relationships with people from different cultures. As the world continues to grow more interconnected, the ability to communicate across cultures will only become more important, making the role of intercultural communication in language teaching more vital than ever.

References

1. Byram, M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Multilingual Matters. 1997
2. Kramsch, C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford University Press. 1993
3. Savignon, S. J. Intercultural Communicative Competence and the Role of Culture in Language Teaching. In Foreign Language Annals. 2002

4. Hinkel, E. Culture in Second Language Teaching and Learning. Cambridge University Press. 2011

THE USE OF COMMUNICATIVE METHODOLOGY IN TEACHING ENGLISH: ADVANTAGES AND CHALLENGES

Galeeva Munira Saydakbarovna
English teacher at Nekrasov Secondary School-Gymnasium No. 9, Turkestan City

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытуда коммуникативті әдістеменің қолданылуы қарастырылады. Коммуникативті тәсіл тілді меңгеруді жетілдірудің ең тиімді әдістерінің бірі болып саналады, өйткені ол нақты өмірлік жағдайларда тілді іс жүзінде қолдануға баса назар аударады. Бұл мақалада коммуникативті тілді оқытудың (ELT) теориялық негіздері, оның принциптері, мұғалімдерге де, студенттерге де ұсынатын артықшылықтары талқыланады. Онда бұл әдістеме тілді еркін меңгеруге, оқушылардың белсенділігін арттыруға және оқушылардың қарым-қатынас жасау үшін ағылшын тілін қолдануға деген сенімін арттыруға қалай ықпал ететіні көрсетілген. Сонымен қатар, ол СОНЫМЕН қатар CLT енгізу кезінде тәрбиешілердің алдында тұрған мәселелерді шешеді, мысалы, сыныптардың үлкен көлемі, оқушылардың әртүрлі қажеттіліктері және тиісті материалдардың болмауы. Мақалада бұдан әрі осы қиындықтарды жеңу стратегиялары, соның ішінде мұғалімдерді даярлаудың маңыздылығы, ресурстарды дамыту және қолайлы оқу ортасын құру қарастырылған.

Summary

This article explores the use of communicative methodology in teaching English as a foreign language. The communicative approach is considered one of the most effective methods for improving language proficiency, as it emphasizes the practical use of language in real-life situations. The article discusses the theoretical foundations of communicative language teaching (CLT), its principles, and the advantages it offers both to teachers and students. It highlights how this methodology can promote language fluency, enhance learner engagement, and build students' confidence in using English for communication. However, it also addresses the challenges faced by educators when implementing CLT, such as large class sizes, diverse learner needs, and the lack of appropriate materials. The article further provides strategies for overcoming these challenges, including the importance of teacher training, resource development, and fostering a supportive learning environment.

The landscape of English language teaching has undergone significant changes over the past few decades, particularly with the rise of communicative language teaching (CLT). Unlike traditional grammar-translation methods, which focused on explicit grammar instruction and rote memorization, CLT aims to foster real-world communication skills, making language learning more relevant and practical for students. In this approach, the emphasis is placed on the ability to communicate effectively rather than simply mastering grammatical rules. The communicative method is seen as an essential tool for promoting student engagement, improving language fluency, and developing critical thinking skills. However, while the benefits of CLT are widely recognized, its implementation is not without challenges.

This article delves into the theoretical foundations of CLT, examining its principles, advantages, and limitations. It explores how CLT can be applied in the classroom and what educators can do to overcome the challenges they may face in using this method.

2. Theoretical Foundations of Communicative Language Teaching

The communicative approach to language teaching emerged in the 1970s and 1980s as a reaction to the limitations of traditional grammar-based methods. The foundation of CLT is rooted in the communicative competence theory, introduced by linguist Dell Hymes. Hymes argued that knowing a language is not just about knowing its grammatical rules, but also about being able to use it effectively in various social contexts.

In CLT, the goal is to enable students to communicate freely and spontaneously in the target language. This approach encourages learners to use language in context, prioritize fluency over accuracy, and develop both linguistic and sociolinguistic competence. In practice, this involves:

- Interaction: Students are encouraged to engage in meaningful conversations, role-plays, and group activities that mirror real-life communication.

- Focus on fluency: The focus is on using language to express ideas, with less emphasis on error correction during communication.

- Student-centered approach: The teacher's role shifts from being the primary source of knowledge to that of a facilitator, guiding students in their communication activities.

3. Advantages of Communicative Methodology

Communicative language teaching offers numerous advantages for both teachers and students, making it an appealing choice for educators seeking to improve students' language skills. Some of the key benefits of CLT include:

3.1. Improved Language Fluency

By encouraging students to engage in authentic communication, CLT helps to improve their fluency. Students practice using language in real contexts, which allows them to develop the confidence and skills needed for everyday communication. As learners focus on communication rather than grammatical perfection, they are more likely to become comfortable speaking and listening in English.

3.2. Enhanced Learner Engagement

CLT emphasizes active student participation, which promotes greater learner engagement. Instead of passively receiving information, students become active participants in the learning process. This interactive approach helps maintain interest, increases motivation, and fosters a deeper connection with the material.

3.3. Development of Social and Pragmatic Competence

Through group activities, role-plays, and real-world scenarios, students gain insight into the cultural and social contexts in which language is used. This enables them to understand the nuances of communication, such as politeness strategies, tone, and body language, which are essential for effective communication.

3.4. Preparation for Real-Life Communication

One of the most significant advantages of CLT is that it prepares students for real-life communication in English. Whether traveling abroad, interacting with native speakers, or working in international environments, students are better equipped to use English in practical situations. This approach helps learners build the confidence needed to use English in everyday life.

4. Challenges of Implementing Communicative Language Teaching

While CLT has many benefits, its implementation can be challenging, especially in diverse educational settings. Several factors can hinder its effectiveness:

4.1. Large Class Sizes

One of the main challenges teachers face when using CLT is large class sizes. In traditional lecture-based classes, it is easier for the teacher to manage a large group, but in CLT classrooms, active participation from every student is essential. Managing group work, ensuring that all students are engaged, and providing individual feedback can become difficult with a large number of students.

4.2. Diverse Learner Needs

Students in language classrooms often come from varied backgrounds and have different learning needs, language proficiencies, and cultural experiences. Adapting CLT to meet the diverse needs of students can be difficult, as some students may struggle with the communicative tasks while others may excel. Additionally, some students may find the focus on fluency intimidating, especially if they are used to more structured, grammar-focused approaches.

4.3. Lack of Resources

In many educational contexts, teachers may lack access to the resources necessary to implement CLT effectively. This includes not only teaching materials like textbooks and multimedia, but also access to technology that can facilitate interactive communication. Without the proper resources, it can be difficult to create the dynamic, communicative classroom environment required by this methodology.

4.4. Teacher Training and Preparation

Effective CLT requires teachers to adopt a student-centered approach and develop skills in facilitating communication activities. However, many teachers are trained in traditional, grammar-focused teaching methods and may not feel confident in implementing CLT. Teacher training programs must focus on equipping educators with the necessary skills and knowledge to teach communicatively.

5. Strategies for Overcoming Challenges

To overcome the challenges of implementing CLT, educators can adopt several strategies:

- Classroom Management: To address large class sizes, teachers can use pair and group work to ensure that every student is actively involved. Collaborative tasks, such as debates, role-playing, and group discussions, can help distribute speaking opportunities among students.

- Differentiation: Teachers can modify tasks to cater to the diverse needs of students by providing differentiated activities. This ensures that both advanced and struggling learners are appropriately challenged.

- Resource Development: Teachers can create their own materials, such as games, videos, and role-playing scenarios, to make lessons more engaging. Additionally, they can incorporate digital tools and language apps to enhance communication practice.

- Ongoing Professional Development: Teachers should regularly engage in professional development to strengthen their knowledge of CLT principles and techniques. Workshops, seminars, and peer observations are valuable opportunities for teachers to improve their communicative teaching practices.

6. Conclusion

The communicative approach to language teaching offers significant benefits for learners, helping them to acquire language skills that are essential for real-world communication. By emphasizing interaction, fluency, and practical usage of language, CLT prepares students for the challenges of using English in everyday contexts. However, the implementation of this methodology is not without its challenges, including large class sizes, diverse learner needs, and the lack of resources. By adopting effective strategies, teachers can overcome these challenges and create a dynamic, student-centered learning environment that fosters communication and language acquisition.

References

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press. 2014

2. Littlewood, W. The Task-Based Approach: Some Questions and Suggestions. ELT Journal, 58(4), 319-327.2004

3. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching (5th ed.). Pearson Longman. 2007

4. Nunan, D. Practical English Language Teaching. McGraw-Hill. 2003

5. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching (5th ed.). Pearson Education. 2015

6. Ellis, R. Task-based Language Learning and Teaching. Oxford University Press. 2003

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕР: МОДЕРНИЗАЦИЯ МЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Маймакова Наргиза Садиллаевна
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы №70 С.Байғозиев атындағы жалпы білім беретін мектеп " КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Қазақ әдебиетін оқытуда соңғы жылдары қолданылып жүрген жаңа әдіс-тәсілдер мен педагогикалық инновациялар, қазіргі білім беру жүйесінің жаңашылдықтарына сай келіп, оқушылардың қызығушылығын арттыруға және пәнге деген терең ұғым қалыптастыруға бағытталған. Бұл мақалада қазақ әдебиетін оқытуда қолданылатын қазіргі заманғы жаңашыл әдіс-тәсілдер талданып, олардың оқу үдерісіне, шығармашылық қабілеттердің дамуына және оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыруға әсері қарастырылған. Мақалада қазақ әдебиетінің мазмұны мен құрылымын, қазақ әдебиетін оқыту барысында қолданылатын жаңа педагогикалық тәсілдер мен әдіс-тәсілдердің тиімділігін көрсету мақсатында әртүрлі оқу әдістері ұсынылған. Сонымен қатар, жаңашылдықты оқу үдерісіне енгізу арқылы қазақ әдебиетінің оқу бағдарламасын заманауи талаптарға сай жаңарту мүмкіндіктері талқыланады.

Summary

The new methods and pedagogical innovations used in the teaching of Kazakh literature in recent years, corresponding to the innovations of the modern education system, are aimed at increasing the interest of students and forming a deep understanding of the subject. This article analyzes modern innovative methods and techniques used in teaching Kazakh literature and considers their impact on the educational process, the development of creative abilities and increasing the cognitive activity of students. The article presents various teaching methods in order to demonstrate the content and structure of Kazakh literature, the effectiveness of new pedagogical approaches and methods used in the course of teaching Kazakh literature. In addition, the possibilities of updating the curriculum of Kazakh literature in accordance with modern requirements by introducing innovations into the educational process will be discussed.

Қазіргі заманда білім беру жүйесі білім алушының тек терең білім алуын ғана емес, сонымен қатар оның жеке тұлғалық дамуын да қамтамасыз етуі керек. Қазақ әдебиеті пәні - ұлттық мәдениеттің негізі, халықтың тарихы мен дәстүрлерін танытуға, рухани дамуға септігін тигізетін пәндердің бірі. Әдебиетті оқыту барысында оқушылардың сыни ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын дамыту маңызды. Осы мақсатқа жету үшін білім беру үдерісінде жаңа әдіс-тәсілдер мен педагогикалық инновацияларды қолдану аса қажет.

1. Қазақ әдебиетінің оқу бағдарламасында қолданылатын жаңа әдіс-тәсілдер

Қазақ әдебиетін оқыту үдерісі әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Қазіргі педагогикада оқытудың тиімділігі әртүрлі жаңашыл тәсілдермен қамтамасыз етіледі. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, өз пікірлерін білдіре білу, сыни тұрғыдан ойлау және әдеби шығармаларды терең талдай білу дағдыларын қалыптастыру мақсатында төмендегі жаңа әдіс-тәсілдер ұсынылады:

1.1 Құзыреттілікке бағытталған оқыту

Құзыреттілікке бағытталған оқыту – бұл әдіс оқушыларды өмірде қажет болатын дағдылармен қаруландырады. Қазақ әдебиетін оқытуда бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытып, әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың өз пікірін еркін білдіруіне, шығармашылық жұмыстар орындауына жағдай жасайды.

1.2 Жобалау әдісі

Жобалау әдісі арқылы оқушылар белгілі бір тақырыпқа байланысты шығармашылық жұмыстар жасап, оны қорғап, пікірлерін ортаға салады. Бұл әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс істей білу қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, топтық жұмыстар да оқушылардың бір-бірімен пікір алмасуын және өзара ынтымақтастықта болуын қамтамасыз етеді.

1.3 Диалогтік оқыту

Диалогтік оқыту әдісі оқушылардың өз пікірлерін айқын және ашық түрде білдіруіне мүмкіндік береді. Бұл әдіс қазақ әдебиетінің шығармаларын талдау барысында өте тиімді. Мұғалім мен оқушылар арасында еркін пікір алмасу, әдеби шығармаларға терең үңілу арқылы оқушылардың әдебиетке деген көзқарасы айқындалады.

1.4 Мультимедиялық және ақпараттық технологияларды қолдану

Қазіргі технологиялар оқушылардың білім алуында үлкен рөл атқарады. Қазақ әдебиетінің классикалық шығармаларын мультимедиялық құралдар арқылы оқу оқушылардың қызығушылығын арттырады. Видео, электронды оқулықтар, презентациялар, виртуалды сабақтар арқылы оқушылар шығарманы тереңірек меңгереді.

1.5 Кейс-стади әдісі

Кейс-стади әдісі нақты жағдайларды зерттеу арқылы оқушылардың сыни ойлау және шешім қабылдау дағдыларын дамытуға бағытталған. Қазақ әдебиетін оқытуда кейс-стади әдісін қолдану оқушыларға әдеби шығармаларды тереңірек түсінуге, олардағы моральдық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.

2. Қазақ әдебиетінің мұраларын оқытудағы инновациялық әдістер

Қазақ әдебиетінің классикалық мұраларын оқыту кезінде инновациялық әдістерді қолдану оқушылардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдістер арқылы оқушылардың әдебиетке деген терең түсінігі мен шығармашылық көзқарасы қалыптасады.

2.1 Шығармашылық жұмыстар мен жобалар

Қазақ әдебиетінің шығармаларын талдау барысында шығармашылық жұмыстар мен жобалар оқушылардың өз ойларын, көзқарастарын білдіруіне мүмкіндік береді. Оқушылар өздерінің шығармашылық жұмыстарында қазақ әдебиетінің классикалық шығармаларына жаңа көзқарас қалыптастырады.

2.2 Мультимедиялық оқыту құралдарын пайдалану

Мультимедиялық оқыту құралдары оқушылардың қазақ әдебиетіне деген қызығушылығын арттырып, шығарманы тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Әдеби шығармаларды визуализациялау, бейнемазмұндар мен мультимедиялық материалдар арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятуға болады.

3. Жаңашыл әдіс-тәсілдердің тиімділігі мен нәтижелері

Жаңашыл әдіс-тәсілдер қазақ әдебиетін оқытуда үлкен тиімділік көрсетуде. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен мотивациясы артып, сыни ойлау қабілеттері дамуда. Сонымен қатар, жаңа әдістер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Жаңашыл әдіс-тәсілдердің тиімділігі оқушылардың белсенділігі мен шығармашылық ойлау қабілеттерінің артуында көрініс табады. Бұл әдістер оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етіп, оқушылардың өз пікірлерін ашық білдіруіне мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Қазақ әдебиетін оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер білім беру үдерісін жетілдірудің маңызды бір бөлігі болып табылады. Бұл әдістер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды көздейді. Жаңа педагогикалық технологияларды қолдану оқушылардың білім сапасын жақсартуға, сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруға және олардың әдебиетке деген терең көзқарастарын дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Қоңыратбай, С. Қазақ әдебиетін оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер: Теория және тәжірибе. Алматы: Мектеп баспасы. 2018 ж.

2. Әбілова, М. Педагогикалық инновациялар және оқу үрдісіндегі өзгерістер. Астана: Нұр-Сұлтан баспасы.2017 ж.

3. Байбатшев, Т. Қазақ әдебиетін оқытудың тиімді жолдары. Шымкент: Кітап баспасы. 2020 ж.

АБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Миноварова Бибинур Жолдасбековна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, А.Гайдар атындағы ЖББМ
қазақ тілі және әдебиет пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада Абай Құнанбайұлының шығармаларын мектеп бағдарламасы бойынша оқытудың әдістемелері талданады. Бұл бағытта білім беру жүйесінде Абайдың ақындық, философиялық және әлеуметтік шығармаларын оқытудың өзекті мәселелері мен әдіс-тәсілдері қарастырылады. Мақалада Абай шығармаларын оқыту барысында дидактикалық, психологиялық және педагогикалық негіздерге ерекше көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, Абайдың шығармалары арқылы оқушылардың рухани құндылықтарын, ұлттық санасын қалыптастыру мақсатында әртүрлі педагогикалық тәсілдер ұсынылады. Оқыту әдістері, оқу жоспарлары, сабақ үлгілері мен оқыту стратегиялары туралы талқыланып, Абай шығармашылығының қазіргі білім беру жүйесінде алатын орны айқындалады.

Summary

The article analyzes the methods of teaching the works of Abay Kunanbayuly according to the school curriculum. In this direction, topical issues and methods of teaching the poetic, philosophical and social works of Abai in the education system are considered. The article pays special attention to the didactic, psychological and pedagogical foundations of teaching Abai's works. In addition, through the works of Abai, various pedagogical approaches are proposed in order to form the spiritual values and national consciousness of students. Teaching methods, curricula, lesson models and teaching strategies are discussed, and the place of Abai's work in the modern education system is determined.

Абай Құнанбайұлы – қазақ әдебиетінің ұлы тұлғасы, ақын, философ, ойшыл, жазушы. Оның шығармалары әдебиеттің алтын қорына еніп, ұлттық әдебиетіміздің дамуында айрықша роль атқарды. Осы тұрғыда Абайдың шығармашылығын мектеп бағдарламасында оқытудың әдістемесі аса маңызды болып табылады. Абай шығармаларының мән-мағынасын дұрыс түсіндіру, оқушыларға ұлы ақынның философиялық көзқарастарын ашу, оның шығармашылық мұрасын тереңнен меңгеру – бұл маңызды педагогикалық міндет.

Мақалада Абай Құнанбайұлының шығармашылығын мектепте оқытуда қолданылатын әдістемелік тәсілдер, оқыту мақсаттары мен міндеттері қарастырылады. Абай шығармашылығын оқыту тек әдебиет пәні ретінде ғана емес, сонымен қатар тәрбие құралы ретінде де қарастырылады. Оқушыларға Абайдың өлеңдері мен қара сөздеріндегі терең философиялық ойларды түсіндіру арқылы олардың дүниетанымын кеңейту, адамгершілік пен ұлттық сананы қалыптастыруға үлес қосу қажет.

Абай шығармашылығын оқытудың негізгі бағыттары

1. Абайдың поэзиясындағы адамгершілік және философия

Абай шығармаларының философиялық мазмұны мен адамгершілік құндылықтары, сондай-ақ ұлттық сана мен қазақ қоғамының әлеуметтік мәселелері кеңінен талқыланады. Абайдың шығармашылығын оқыту барысында оның ұлттық философиясы мен әлемге деген көзқарасын, адам өміріндегі ар-намыс пен рухани тазалық мәселелерін түсіндіру қажет.

2. Абайдың өлеңдеріне әдеби талдау жасау

Абайдың өлеңдері түрлі тақырыптар мен мәселелерді қамтиды: адамның қоғамдағы орны, оның моральдық келбеті, табиғаттың құпиялары, өз халқының болашағы мен тағдыры. Бұл өлеңдер оқушыларға шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға, сөз өнерінің мән-мағынасын түсінуге мүмкіндік береді.

3. Абайдың қара сөздері мен прозалық шығармаларын талдау

Абайдың қара сөздері оның философиялық көзқарастарының көрінісі болып табылады. Бұл шығармаларды оқыту барысында оқушылар тек әдеби білім ғана емес, сонымен қатар терең өмірлік ойларды түсініп, оларды өз өмірінде қолдануға үйренеді.

4. Абай шығармашылығының әлеуметтік және тарихи мәні

Абай Құнанбайұлының шығармашылығы қазақ қоғамының дамуындағы маңызды кезеңді бейнелейді. Оның өлеңдері мен қара сөздері қоғамның әл-ауқаты, әлеуметтік теңсіздігі, халықтың білімсіздігі мәселелеріне арналған. Абай шығармашылығын оқыту арқылы оқушылар қазақ халқының тарихи жолын, мәдениеті мен дәстүрлерін тереңірек түсіне алады.

5. Абайдың өлеңдеріндегі көркемдік құралдар

Абайдың өлеңдерінде көркемдік құралдар, оның ішінде метафора, теңеу, эпитеттер кеңінен қолданылады. Оқушыларға бұл құралдарды түсіндіріп, оларды шығармашылықпен қолдануға үйрету маңызды.

Абай шығармашылығын оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер

1. Әдеби талдау әдісі: Абай шығармаларын оқыту барысында әрбір өлең мен қара сөзді терең талдап, оның мағыналық, құрылымдық және көркемдік ерекшеліктерін ашу қажет. Бұл әдіс арқылы оқушылар өз пікірлерін білдіріп, шығарманы түсіну деңгейін арттырады.

2. Шығармашылық жұмыс: Оқушыларға шығармашылық тапсырмалар беру арқылы оларды өз пікірлерін айтуға, өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге және сыни тұрғыдан ойлауға ынталандыру керек. Мысалы, өлеңдерден үзінділер оқып, олардың мазмұны бойынша әңгіме немесе эссе жазу.

3. Салыстырмалы талдау: Абайдың өлеңдерін басқа ақындардың шығармаларымен салыстырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын талдау арқылы әдебиет тарихындағы орнын түсінуге болады.

4. Топтық жұмыс: Оқушыларды топтарға бөліп, әр топқа Абайдың шығармаларының бір бөлігін тапсырма ретінде беріп, оны талқылауға және қорытынды жасауға шақыру. Бұл әдіс оқушылардың топта жұмыс істей білу қабілетін дамытады.

5. Өмірмен байланыстыру: Абайдың шығармаларын оқыту барысында оның өмірі мен шығармашылық жолын оқушыларға таныстырып, шығармашылық мұрасымен танысудың маңыздылығын түсіндіру. Оқушыларға ақынның шығармаларының өмірлік мәнін көрсетіп, оларды қазіргі заманмен салыстыруға мүмкіндік беру.

Абай шығармашылығының тәрбиелік мәні

Абай шығармашылығы арқылы жас ұрпақты ұлттық рухпен тәрбиелеу – бұл педагогика мен әдебиеттегі маңызды бағыттардың бірі. Абайдың адамгершілік құндылықтары, өз халқының болашағына деген жауапкершілігі мен әлеуметтік теңдікке ұмтылысы – бұл қазіргі жастарға үлгі болатын мәңгілік тақырыптар.

Абай шығармашылығын оқыту барысында оқушылардың ұлттық санасын қалыптастыру, олардың адамгершілік және азаматтық борышын сезінуіне бағытталған тәрбие жұмыстарын жүргізу өте маңызды. Абайдың өлеңдері мен қара сөздері әрқашан өмірдің мәні мен оның құндылықтарын терең ұғынуға, адамзаттың рухани байлығын арттыруға шақырады.

Қорытынды

Абай Құнанбайұлының шығармашылығын мектеп бағдарламасында оқыту – бұл тек әдебиет пәнінің мақсаты ғана емес, сонымен қатар жастардың рухани дамуына, адамгершілік құндылықтарды бойына сіңіруге бағытталған маңызды процесс. Абайдың шығармашылығын терең зерттеу, оны оқу барысында шығармашылық тұрғыда талдау жасау оқушылардың ой-өрісін кеңейтеді, ұлттық сананы оятып, дүниетанымын қалыптастырады. Осылайша, Абай шығармашылығын оқу әдістемесі тек әдеби білім беру құралы емес, сондай-ақ тәрбиелік мәні зор әдіс болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Құнанбайұлы, А. Абай шығармалары: Өлеңдер мен қара сөздер. Алматы: Жазушы. 2005 ж.
2. Қарабаев, Ә. Абайдың философиясы: Тұлға мен заман. Алматы: Қазақ университеті. 2011 ж.
3. Байтұрсынов, А. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Қазақ кітап. 2009 ж.
4. Әбдірахманова, Р. Абай Құнанбайұлының әдеби мұрасы: оқу әдістемесі. Алматы: Мектеп. 2014 ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТКЕ ӘСЕРІ

Оспанқұлова Жанар Әбләкімқызы
Түркістан облысы, Созақ ауданы, І.Кеңесбаев атындағы жалпы білім беретін мектебі" КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың ұлттық мәдениетке әсері – бұл қазіргі білім беру жүйесінің маңызды аспектілерінің бірі. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мектептерде тек тіл білімін үйретумен ғана шектелмей, жастарға ұлттық мәдениетті, тарихты, дәстүрлер мен салттарды насихаттауда маңызды рөл атқарады. Мақалада қазақ тілін үйрету процесінің ұлттық мәдениетке әсері мен оның жастардың дүниетанымын қалыптастырудағы маңызы қарастырылады. Қазіргі заманғы педагогикада оқушының мәдениетіне, ұлттың тарихына және оның тілін білуіне аса көңіл бөлінеді. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ әдебиеті мен тілі оқу барысында ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті – қазақ халқының ұлттық мәдениетінің, тарихының, салт-дәстүрлерінің бейнесі болып табылады. Қазіргі білім беру жүйесінде осы пәндерге ерекше мән беріліп, ұрпақтың рухани және мәдени деңгейін көтеруге бағытталған оқыту әдістері қарастырылуда. Мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің ұлттық мәдениетке әсері қарастырылып, жастардың ұлт тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрлерін игеруіне қандай ықпалы бар екендігі туралы сөз болады.

Қазақ тілі мен әдебиеті – ұлттық мәдениеттің айнасы

Қазақ тілі мен әдебиетінің оқыту үрдісі тек білім беру мақсатында ғана емес, сонымен қатар ұлттық мәдениетті ұрпаққа жеткізу, салт-дәстүрлерді сақтап қалу, ұлттық рухты қалыптастыру мақсатында да маңызды рөл атқарады. Әдебиет пен тіл қазақ халқының дүниетанымын, тұрмысын, болмысын бейнелейді, ал оны оқыту арқылы ұрпақтың мәдени құндылықтарға деген сүйіспеншілігін арттыруға болады.

Қазақ әдебиетінде ұлттық мәдениеттің негізі ретінде адамның ішкі әлемі, қоғаммен байланысы, табиғатпен үйлесімі, елдік пен ерлік, достық пен махаббат сынды мәңгілік тақырыптар көтеріледі. Мектептерде қазақ әдебиетін оқыту осы тақырыптарды қамти отырып, оқушылардың ұлттық танымын кеңейтеді. Қазақ әдебиетінің шығармаларының көпшілігі халықтың әлеуметтік жағдайын, тұрмысын, оның арман-мұраттарын бейнелейді. Осы шығармаларды оқу барысында оқушылар қазақ халқының рухани мәдениетімен танысады.

Қазақ тілі мен әдебиетінің жастардың мәдени-рухани дамуына ықпалы

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарының негізгі мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту ғана емес, сонымен қатар олардың мәдени-рухани дамуына үлес қосу болып табылады. Бұл пәндер балалардың ой-санасын кеңейтеді, оларды адамгершілікке, тәрбиелі болуға, өз елінің тарихын құрметтеуге үйретеді. Мысалы, қазақ халқының батырлық эпостарында ерлік пен елге деген сүйіспеншілік, адалдық пен азаматтық борышты орындау құндылықтары айқын көрсетіледі. Мұндай шығармаларды оқыған оқушылар бойында патриотизм мен адамгершілік қасиеттері қалыптасады.

Сондай-ақ, қазақ әдебиеті арқылы балалар ұлттың рухани мұрасын меңгереді. Әдеби шығармалар қазақ халқының дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын, тарихи тұлғаларын дәріптейді. Қазақ халқының ұлттық мәдениеті мен тілін сақтап қалу үшін осындай шығармаларды оқыту маңызды.

Қазақ тілін үйрету және ұлттық мәдениет.

Қазақ тілін оқыту барысында тек тілдік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге тілдің мәдени контексті де маңызды. Қазақ тілі – ұлттық мәдениеттің бірегей көрінісі болып табылады. Оқушыларға тіл үйрету арқылы қазақ халқының тарихын, әдет-ғұрпын,

философиясын түсінуге мүмкіндік беріледі. Осы арқылы оқушылар өз халқының тілін меңгеріп қана қоймай, оны әлеуметтік тұрғыда дұрыс қолдана біледі.

Тіл мен әдебиет арқылы ұлттық мәдениетті үйретудің тағы бір тиімді жолы – халық шығармашылығын оқыту. Мысалы, халық ертегілерін, жыр-дастандарын, аңыздар мен шешендік сөздерді оқу арқылы оқушылардың тіл байлығын ғана емес, ойлау қабілетін, қиялын дамытуға болады. Қазақ тілінде сөйлеу арқылы балалар өздерінің мәдениетімен танысып, оны құрметтеуге үйренеді.

Әдебиетті оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері.

Қазақ әдебиеті мен тілін оқыту әдістері қазіргі заманғы педагогикада көп өзгеріске ұшырады. Мектептерде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылады. Бұл әдістер арқылы балалар тек мәтіндерді оқып қана қоймай, оларды өз өмірінде қолдануға үйренеді. Сонымен қатар, әдеби шығармаларды талдау, бағалау, шығармашылық жұмыстарды орындау арқылы балалардың интеллектуалдық дамуы жақсарады.

Қазіргі таңда қазақ әдебиеті сабағында оқушыларға өз пікірлерін білдіру, шығармашылық тапсырмаларды орындау, әдеби талдау жасау сияқты тапсырмалар жиі беріледі. Бұл тапсырмалар балалардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, олардың жеке пікірлерін қалыптастырады.

Қорытынды

Қазақ тілі мен әдебиеті оқыту барысында ұлттық мәдениетті ұрпаққа жеткізу, олардың мәдени-рухани дамуына ықпал ету үлкен маңызға ие. Бұл пәндер арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын ғана емес, олардың тұлғалық қасиеттерін де дамытуға болады. Қазақ әдебиеті мен тілі оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, оларды өз халқының тарихы мен мәдениетіне деген құрметке тәрбиелейді. Мектептерде қазақ тілі мен әдебиетін оқыту – бұл тек тіл үйрету ғана емес, сонымен қатар ұлттық мәдениетті сақтау мен дамыту процесі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Қоянбаев, Ж.Б. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Ғылым. 2015
2. Балақаев, М. Қазақ әдебиеті: тарихы мен теориясы. Алматы: Рауан. 2013
3. Мухамеджанов, С. Қазақ тілін оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері. Астана: Елорда. 2014
4. Мұхамбетова, Ә. Ұлттық мәдениет және тіл. Алматы: Қазақстан. 2016
5. Смағұлов, А. Тіл мен әдебиетті оқытудағы инновациялық әдістер. Алматы: Білім. 2017

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ГРАММАТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ОНЫ ҮЙРЕТУ ӘДІСТЕРІ

Пернебекова Индира Абдрахмановна
Түркістан облысы, Отырар ауданы, “Әбіш Байтанаев атындағы негізгі орта мектеп”
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Түйін

Қазақ тілінің грамматикалық құрылымдары оның құрылымдық ерекшеліктері мен тілдік жүйелерінің күрделілігін көрсетеді. Бұл мақалада қазақ тілінің грамматикалық құрылымдарының ерекшеліктері мен оны оқушыларға тиімді үйрету әдістері қарастырылады. Қазақ тілінің грамматикасы белгілі бір сөздердің байланысы мен тіркесін, сөйлем құраушы бөліктерді дұрыс пайдалану дағдыларын қалыптастыруды талап етеді. Оқушыларға қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдарды тиімді түрде үйрету, тілдік дағдыларды меңгерту үшін түрлі әдіс-тәсілдер мен жаңашыл тәсілдер қолдану қажеттілігі туындайды.

Қазақ тілі – өте бай әрі күрделі тілдердің бірі. Оның грамматикасы мен құрылымы басқа тілдерден бірқатар ерекшеліктерге ие. Бұл тілдің грамматикалық құрылымдарын түсіну және үйрету көптеген қиындықтарды туғызады. Қазақ тілінің грамматикалық құрылымдары тек сөздерді тіркестіріп қана қоймай, олардың бір-бірімен қарым-қатынасы мен дұрыс қолданылуын талап етеді. Қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдардың маңыздылығы мен күрделілігі оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруда ерекше рөл атқарады.

Қазақ тілінің грамматикалық құрылымдары: жалпы түсінік

Қазақ тілінің грамматикалық құрылымы бірнеше компоненттен тұрады: сөз таптары, сөз тіркестері, сөйлем мүшелері, сөзжасам жүйесі және тілдің негізгі заңдылықтары. Әрбір тілдің грамматикасы сол тілде ойлаудың, түсінудің және пікір алмасудың негізін құрайды. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ тілінің грамматикалық құрылымдары оның ойлау жүйесінің нақты көрсеткіші болып табылады.

1. Сөз таптары

Қазақ тіліндегі сөз таптары тілдің негізгі элементтері болып табылады. Сөз таптарының әрқайсысы белгілі бір грамматикалық қызмет атқарады. Оларға есімдер, етістіктер, сан есімдер, үстеулер, шылаулар, жалғаулықтар, одағайлар жатады. Бұл сөз таптарының әрқайсысы түрлі грамматикалық ережелерге бағынады.

2. Сөз тіркестері мен сөйлем мүшелері

Қазақ тіліндегі сөз тіркестері мен сөйлем мүшелері маңызды рөл атқарады. Сөз тіркесін құрастыруда сөздердің өзара байланысы, олардың бір-бірімен үйлесімділігі үлкен мәнге ие. Сөйлем мүшелері де ерекше орын алады. Мысалы, бастауыш, баяндауыш, толықтауыш, анықтауыш, пысықтауыш сияқты мүшелер сөйлемнің грамматикалық құрылымын қалыптастырады. Олардың әрқайсысының сөйлемдегі рөлі мен қызметі ерекше болады.

3. Сөзжасам

Қазақ тілінде сөзжасамның көптеген тәсілдері бар. Сөздер бір-бірімен қосылып, жаңа сөздер жасалады. Сөзжасамның маңызы өте зор, себебі ол тілдің байлығын арттырып, тілдің жаңа сөздермен толығуын қамтамасыз етеді. Бұл процестердің барлығы грамматикалық құрылымдардың қалыптасуына әсер етеді.

4. Сөйлемдердің құрылымы

Сөйлем құрылымы – қазақ тілінің грамматикасының негізі болып табылады. Сөйлемдер жай сөйлемдер, күрделі сөйлемдер, шартты сөйлемдер және сұраулы сөйлемдер болып бөлінеді. Әрбір сөйлемнің құрылымы грамматикалық ережелерге сәйкес құрылады.

Қазақ тілін оқытуда грамматикалық құрылымдарды үйрету әдістері

Қазақ тілінің грамматикалық құрылымдарын оқытуда қолданылатын әдістемелік тәсілдер оқушылардың тілдік білімдерін жетілдіріп, олардың сөздік қорын кеңейтуде маңызды рөл атқарады.

1. Түсіндірмелі әдіс

Бұл әдіс барысында мұғалім оқушыларға грамматикалық құрылымдарды түсіндіреді, олардың мәні мен қолданылуы туралы ақпарат береді. Әдетте, мұғалім теориялық түсіндірмелер мен мысалдар келтіре отырып, оқушыларға тілдік заңдылықтарды меңгертуге тырысады. Мұғалімнің түсіндірмесі мұқият әрі айқын болуы тиіс.

2. Жаттығулар мен тапсырмалар

Грамматикалық құрылымдарды оқытуда жаттығулар мен тапсырмалар тиімді әдіс болып табылады. Оқушыларға грамматикалық ережелер бойынша түрлі тапсырмалар беріліп, оларды орындау арқылы белгілі бір құрылымдарды меңгереді. Бұл әдіс оқушылардың дағдыларын қалыптастырып, ережелерді қолдану қабілетін дамытады.

3. Диалогтар мен мәтіндер

Қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдарды үйретуде диалогтар мен мәтіндер оқытуда өте тиімді. Бұл әдіс оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастырып, тілдік

құрылымдарды нақты өмірде қолдануға үйретеді. Мәтіндерде грамматикалық құрылымдардың қалай қолданылатынын түсініп, оларды өз сөзінде қолдануға мүмкіндік береді.

4. Ойын әдістері

Грамматикалық құрылымдарды ойындар арқылы оқыту – балалар үшін өте тиімді әдіс болып табылады. Ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оларды тілдік тапсырмаларды орындауға ынталандырады. Мысалы, грамматикалық ойындар, сөзжасамдық ойындар және сөйлемдермен жұмыс істеу ойындары.

5. Топтық жұмыс

Топтық жұмыс оқушылардың бір-бірімен тілдесіп, пікір алмасып, грамматикалық құрылымдарды қолданып, бірге жұмыс жасауын қамтамасыз етеді. Бұл әдіс олардың коммуникативтік дағдыларын арттырып, тілдік құрылымдарды қолдануға көмектеседі.

6. Кері байланыс және бағалау

Оқушылардың грамматикалық құрылымдарды меңгеру барысын бақылап, оларды бағалау өте маңызды. Кері байланыс оқушылардың өздерінің жетістіктері мен кемшіліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Мұғалім оқушыларға түзетулер мен кеңестер беріп, олардың грамматикалық дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Қорытынды

Қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдардың ерекшеліктерін түсіну және оны оқыту әдістері оқу үдерісінде өте маңызды орын алады. Оқушыларға грамматикалық ережелер мен құрылымдарды тиімді меңгерту үшін жаңашыл әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдану қажет. Бұл мақалада қазақ тілінің грамматикалық құрылымдарын оқыту әдістері мен тәсілдері туралы кеңінен талқыланды. Оқушыларды грамматикалық сауаттылыққа баулу, олардың сөздік қорын арттыру, сөйлеу дағдыларын дамыту үшін тиімді әдістемелерді қолдану қажет.

Әдебиеттер

1. Айтқұлов, А. Қ. Қазақ тілінің грамматикасы: теория және практика. Алматы: "Ғылым" баспасы. 2010 ж.
2. Қордабаев, М. (2005). Қазақ тілі: Сөзжасам. Алматы: Қазақ университеті. 2005 ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Сексенбаева Сандугаш Турлыбаевна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, А.Пушкин атындағы ақпараттық технологиялар мектеп-лицейінің қазақ тілі мен әдебиеті

Түйін

Қазақ тілінің функционалдық сауаттылығын арттыру қазіргі білім беру жүйесінде маңызды орын алатын мәселелердің бірі. Бұл мақалада қазақ тілін оқыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жолдары, әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Қазақ тілінің функционалдық сауаттылығы деп тілдің нақты жағдайда қолданылу қабілетін, яғни адамдардың ақпаратты түсініп, қолдана білуін, қоғамдағы түрлі жағдайларда тілдік дағдыларды тиімді пайдалануды айтады. Мақалада қазақ тілінің грамматикалық құрылымы, лексикасы, синтаксисі мен стилистикасының функционалдық сауаттылықты арттырудағы маңыздылығы талқыланады. Сонымен қатар, қазақ тілінің білім беру саласында функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған қазіргі заманғы әдіс-тәсілдер мен инновациялық тәсілдер ұсынылады. Бұл мақала педагогтар мен әдіскерлерге, сондай-ақ қазақ тілін оқытумен айналысатын барлық мамандарға функционалдық сауаттылықты арттыруда тиімді жолдарды табуға көмек болады.

Қазақ тілі – ұлттың мәдениеті мен дәстүрінің, тарихы мен рухани әлемінің айнасы. Білім беру жүйесінде қазақ тілінің функционалдық сауаттылығын арттырудың мәні мен маңызы зор.

Функционалдық сауаттылық – бұл тек оқу мен жазу дағдыларын ғана емес, сондай-ақ ақпаратты тиімді түрде түсіну, қолдану және өмірдің әртүрлі саласында тиімді пайдалану қабілетін білдіреді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту, әсіресе қазіргі заманда, түрлі әлеуметтік және кәсіптік жағдайларға дайын болу үшін қажет.

Қазіргі уақытта елімізде білім беру саласында сапалы өзгерістер мен жаңалықтар орын алуда. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру мәселесі Қазақстанның білім беру стандарттарында да қарастырылған. Бұл оқу бағдарламалары мен оқыту әдістерінде оқушыларды тек теориялық біліммен емес, сол білімді өмірде қолдану дағдыларымен қамтамасыз етуді мақсат етеді. Осы тұрғыдан алғанда қазақ тілі пәнінің функционалдық сауаттылықты арттыруда алатын орны ерекше. Тілді меңгеру тек сөздерді жаттап, грамматиканы білу ғана емес, сол тілде тиімді қарым-қатынас жасай білу, ақпаратты тиімді пайдалану дағдыларын қалыптастыруды қажет етеді.

Қазақ тілінің функционалдық сауаттылықты арттырудағы рөлі

Қазақ тілінің функционалдық сауаттылығын арттыру әртүрлі бағытта жүзеге асырылуы тиіс. Біріншіден, тілдік дағдыларды қалыптастыру үшін қазақ тілінің лексикалық, грамматикалық және стилистикалық құралдарын қолдану маңызды. Лексика мен грамматика – оқушыларға тілдің құрылымын түсіндірудің негізгі құралдары. Бірақ тек тілдің құрылымын үйретумен шектелмей, оны өмірде қолдану үшін дағдыларды қалыптастыру қажет. Әрбір оқушы күнделікті өмірде және жұмыс барысында қазақ тілінде дұрыс сөйлеп, сауатты жазып, ақпаратты түсініп қолдана білуі тиіс.

Екіншіден, қазақ тілінің мәдениет пен әлеуметтік қарым-қатынас үшін маңыздылығын түсіну оқушылардың тілдік дағдыларды меңгерудегі мотивациясын арттырады. Қазақ тілінде сөйлей білудің, жазу және оқу дағдыларын игерудің маңызы тек оқыту мен үйрету емес, сонымен қатар оқушының мәдени және әлеуметтік бейімделуі үшін қажет. Қазіргі заманда тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті әрбір адамның өмірінде маңызды орын алады.

Үшіншіден, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған әдістердің бірі – жобалық және зерттеу жұмыстары. Бұл жұмыстар арқылы оқушылар өз ойларын ашық жеткізіп, ғылыми негізде зерттеу жүргізіп, нәтижелерін дұрыс қорытындылауға үйренеді. Қазақ тілінде зерттеу жүргізу, жобалар жасау оқушылардың өздігінен ізденуін, шығармашылық қабілетін арттырады.

Қазақ тілінде функционалдық сауаттылықты арттырудың әдіс-тәсілдері

Қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың бірнеше тиімді әдістері бар. Олар:

1. Қолданбалы тапсырмалар мен жаттығулар. Бұл әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу қабілеттерін арттырады. Мысалы, мәтіндерді оқып, олар бойынша сұрақтарға жауап беру, мәтіннің негізгі идеясын анықтау, мәтінді қысқаша баяндау дағдыларын дамыту.

2. Ойын технологиялары. Ойындар балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін жеңіл әрі қызықты етеді. Мысалы, «Сөздер мен сөйлемдер» ойынын ойнау арқылы оқушылар тілдік құралдарды дұрыс қолдану дағдыларын игереді.

3. Шығармашылық жұмыстар. Шығармашылық жұмыстар арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізе білуге, тілдің ерекшеліктерін жақсы түсінуге үйренеді. Әңгімелер, эсселер, хаттар жазу арқылы қазақ тілін қолдану дағдылары дамиды.

4. Топтық және жұптық жұмыс. Бұл әдіс балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауына, топта жұмыс істей білуіне, бір-бірінен үйренуіне мүмкіндік береді.

5. Әдеби шығармалармен жұмыс. Әдеби шығармалар оқушылардың тілін дамытуға үлкен септігін тигізеді. Олар мәтінді оқып, автордың ойларын түсініп, өз пікірлерін айтуға үйренеді. Шығармашылық тапсырмалар мен талқылаулар оқушылардың тілдік мәдениетін арттырады.

Қорытынды

Қазақ тілінің функционалдық сауаттылығын арттыру қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту арқылы

олардың әлеуметтік өмірде, кәсіби қызметінде және қоғамдық қатынастарда тиімді әрекет ету қабілеттері артады. Қазақ тілін оқытуда қолданылатын әртүрлі әдістер мен тәсілдер оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған. Бұл жұмыстарды ұйымдастыруда мұғалімдерге шығармашылық тұрғыдан жақындап, инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Шмидт, В. В. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Мектеп. 2012 ж.
2. Маслова, В. А. Қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдар. Алматы: Рауан. 2013 ж.
3. Нұрғалиева, А. А. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру. Алматы: ҚазҰПУ баспасы. 2014 ж.
4. Мұсабекова, З. М. Қазақ тілін оқыту әдіснамасы. Алматы: Дарын. 2015 ж.
5. Караев, М. М., Исаев, Е. К. Білім беру үдерісінде қазақ тілінің маңызы. Алматы: Білім. 2016 ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Бейсенгір Мөлдір Есенқызы
Түркістан облысы, Отырар ауданы "Ергөбек негізгі орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің қазақ тілі мен әдебиет пән мұғалімі

Түйін

Қазақ тілінде шығармашылық жазу дағдыларын дамыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды мақсаттардың бірі болып табылады. Бұл мақалада қазақ тілін үйретуде шығармашылық жазу дағдыларын қалыптастыру әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Шығармашылық жазу – оқушылардың тілдік дағдыларын, ойлау қабілетін, сөздік қорын және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған маңызды құрал. Мақалада шығармашылық жазу дағдыларын дамытуға арналған әртүрлі әдістемелік тәсілдер мен тапсырмалар ұсынылған. Сонымен қатар, шығармашылық жазудың білім алушылардың тілдік тұлғасын қалыптастырудағы рөлі, оқу процесінде шығармашылық жазу тапсырмаларын орындау арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мүмкіндіктері қарастырылады. Мақалада шығармашылық жазуды оқытуға арналған тиімді әдістер мен олардың оқу үдерісіндегі маңызы, сондай-ақ мұғалімдердің кәсіби дағдыларын жетілдіру жолдары туралы пікірлер ұсынылған.

Шығармашылық жазу дағдыларын дамыту оқушылардың тілін байытуға, өз ойын дұрыс, дәл әрі әсерлі жеткізе білуіне ықпал етеді. Оқушылардың сөздік қорының кеңеюі, тілдік құрылымдардың дұрыс қолданылуы шығармашылық жазу арқылы жетілдіріледі. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде шығармашылық жазу оқушылардың өздерінің ішкі сезімдерін, ойларын білдіруіне мүмкіндік береді, сондай-ақ олардың өз идеялары мен көзқарастарын білдірген кезде тілдік біліктілігін арттыруға жағдай жасайды.

Шығармашылық жазу дағдыларын дамыту әдістері мен тәсілдері

Шығармашылық жазу дағдыларын дамытуға арналған бірнеше тиімді әдістер мен тәсілдер бар. Олардың қатарында:

1. Миға шабуыл әдісі: Оқушылардың жазу үшін идея табуына көмектесу. Мұғалімдер әртүрлі тақырыптарға қатысты қызықты сұрақтар қоя отырып, оқушылардың шығармашылық ойлауын қозғайды.

2. Эссе жазу: Оқушыларға түрлі тақырыпта эссе жазуды тапсырмалау олардың ой-өрісін дамытуға және өз ойын жазбаша жеткізу дағдыларын арттыруға көмектеседі.

3. Қысқа әңгімелер жазу: Әңгіме жазу барысында оқушылар өздерінің қиялын дамытып, тілдік және шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді.

4. Әдеби шығармаларды талдау: Әдеби шығармаларды талдай отырып, оқушылар шығарма туралы өз ойларын жаза алады, бұл олардың сыни ойлау қабілеттерін арттырады.

5. Топтық жұмыс: Оқушылар бірге жұмыс істеп, ортақ шығарма жазуы шығармашылық жазу дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Шығармашылық жазудың маңызы

Шығармашылық жазу – тілдік дағдыларды дамыту құралы ғана емес, ол оқушылардың өз ойларын тұжырымдап, шығармашылық ізденістерін көрсетуге мүмкіндік беретін маңызды құрал. Шығармашылық жазу кезінде оқушылардың жеке тұлғасы қалыптасады, олар өз ойларын жүйелі түрде баяндауға дағдыланады, сөйлеу мәдениетін жетілдіреді. Сонымен қатар, шығармашылық жазу оқушылардың оқуға, зерттеуге деген қызығушылығын арттырып, олардың әдебиетті, тіл мен мәдениетті тереңірек түсінуіне ықпал етеді.

Шығармашылық жазуды оқытудың тиімді әдістері

1. Жазу процесін кезеңдерге бөлу: Шығармашылық жазу барысында оқушылардың жазу дағдыларын қалыптастыру үшін бұл процесті бірнеше кезеңдерге бөлу қажет: тақырып таңдау, жоспар жасау, алғашқы мәтін жазу, оны өңдеу және түзету.

2. Тұрақты жазу жаттығулары: Әрбір сабақта тұрақты түрде жазу тапсырмалары беру оқушылардың шығармашылық жазу дағдыларын қалыптастырады.

3. Сын тұрғысынан ойлау: Шығармашылық жазу тек қана оқушылардың ойын жазу емес, олардың сыни тұрғыда ойлау дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Бұл дағдылар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ашуға көмектеседі.

4. Шығармашылық топтық тапсырмалар: Оқушыларға топ болып жұмыс істеуді ұсыну, оларды біріктіру, бірлесіп шығармашылық жұмыстар жасау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

5. Әдеби шығармаларға негізделген жазу: Оқушыларға белгілі бір әдеби шығарма негізінде жазу тапсырмасын беру арқылы олар тек жазу дағдыларын ғана емес, сонымен қатар әдебиет туралы білімдерін де тереңдетеді.

Қорытынды

Қазақ тілінде шығармашылық жазу дағдыларын дамыту оқушылардың тілдік тұлғасын қалыптастырудағы маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Бұл үрдіс тек жазу қабілетін арттырумен шектелмей, оқушылардың ойлау қабілеттерін, мәдениетке деген құрметін, шығармашылық әлеуетін дамытуға да бағытталған. Мақалада қарастырылған шығармашылық жазу әдістері мен тәсілдері оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді, оларды әдебиетке қызықтырып, шығармашылыққа жетелейді.

Әдебиеттер

1. Бектурова, Ә. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Білім. 2014 ж.
2. Әбдікәрімова, Ш. Шығармашылық жазу дағдыларын дамыту. Астана: ҚазҰПУ. 2015 ж.
3. Жұмабаев, М. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Алматы: Рауан. 2016 ж.
4. Құрманғалиева, М. Қазақ тілінде шығармашылық жазу әдістері. Астана: Литера. 2017 ж.
5. Сүлейменова, Н. Қазақ тіліндегі жазба жұмыстары. Алматы: ҚазМУ. 2018 ж.

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ МЕН ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ

Боранбаева Афуза Алпысбаевна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, А.Пушкин атындағы ақпараттық технологиялар мектеп-лицейінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Қазіргі қазақ әдебиеті еліміздің мәдени дамуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл мақалада қазіргі қазақ әдебиетінің даму тарихы мен оның жетістіктері, әдебиеттегі жаңа бағыттар мен үрдістер, әдеби процестің қазіргі жай-күйі және болашағы қарастырылады. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін қазақ әдебиеті жаңа биіктерге көтерілді, ұлттық әдебиетте өзекті мәселелер мен тақырыптардың кеңінен қарастырылуы, жаңашыл бағыттардың пайда болуы әдебиеттің қазіргі кезеңдегі жетістіктерінің айқын көрінісі болып табылады. Сонымен қатар, бұл мақалада қазіргі қазақ әдебиетінің болашағы, оның мүмкіндіктері мен сын-қатерлері туралы да сөз қозғалады. Қазақ әдебиетінің әлемдік әдебиетпен байланысы, оның түрлі жанрларындағы жетістіктері мен ағымдағы проблемалары талқыланады. Қазақ әдебиетінің болашағы ұлттық және әлемдік әдебиетте өз орнын табу, әдеби процестің жаңаруы, жаңа шығармашылық күштердің қалыптасуы сияқты мәселелер арқылы бағаланады.

Қазақ әдебиеті – өзінің терең тарихымен, бай дәстүрлерімен, ұлттық мәдениетінің бір бөлшегі болып табылатын іргелі өнер салаларының бірі. Бұл өнер түрі тәуелсіз Қазақстанның рухани өмірінде маңызды орын алады. Әдебиет ұлттың санасы мен дүниетанымын қалыптастыратын күш ретінде әдеби процеске әсер етеді, халықтың әлеуметтік, саяси жағдайын, мәдени мұрасын көрсетеді.

Қазақ әдебиетінің тарихы мыңжылдықтар бойы қалыптасып, қазіргі заманға дейін жетті. Тәуелсіздік алғаннан кейін қазақ әдебиетінде жаңа кезең басталды. Қазақ жазушылары жаңа тақырыптар мен жаңа стильдерге бет бұрды, ұлттық болмысты, қазақтың мәдениеті мен дәстүрлерін шынайы әрі терең зерттеуге кірісті. Қазіргі қазақ әдебиетінде жаңа ағымдар мен бағыттар қалыптасып, түрлі жанрларда шығармашылық ізденістер артып келеді.

Қазіргі қазақ әдебиетінің жетістіктері

Қазіргі қазақ әдебиетінің жетістіктері, әсіресе соңғы 30 жылда, айтарлықтай. Әдебиетте ұлттық рух, мәдени құндылықтарды сақтау мен насихаттау негізгі бағыт болып табылады. Әдебиеттің жаңа кезеңінде қоғамның әлеуметтік мәселелері, экологиялық, психологиялық, философиялық тақырыптар көбірек қозғалуда.

1. Жаңа тақырыптардың көтеріліп, терең зерттелуі

Қазіргі қазақ әдебиетінің басты ерекшелігі – бұрын-соңды ашылмаған тақырыптардың өзекті болуы. Қазақ жазушылары қоғамдағы әлеуметтік, саяси, мәдени өзгерістерді, адам тағдырын, ұлттық дәстүрлер мен ұлттық менталитетті жаңа көзқараспен қарастырып, шығармашылықта өзекті мәселелерді қозғауда. Көптеген авторлар адамгершілік, адалдық, махаббат, отбасы мәселелеріне кеңінен назар аударуда.

2. Жанрлық жаңалықтар мен жаңашылдық

Қазіргі қазақ әдебиеті дәстүрлі жанрларға жаңа мазмұн мен жаңашылдық енгізуде. Қазақ прозасының қазіргі көрнекті өкілдері жаңа стилдер мен формаларды қолданады, әңгіме, роман, эссе жанрларында шығармашылық ізденістер басым. Әсіресе психологиялық, философиялық жанрлардағы туындылар мен қазіргі қоғамның мәселелерін көтерген шығармалар көрнекті орын алуда.

3. Әдебиетте халықаралық деңгейде танылу

Қазақ әдебиеті өзіне тән ерекшеліктері мен құндылықтары арқылы әлемдік әдебиетте өз орнын табуда. Қазақстанда көптеген халықаралық әдеби байқаулар мен форумдар өткізіліп, қазақ жазушыларының туындылары шетелдерде жариялануда. Қазақ әдебиеті әлемдік әдебиетпен тығыз байланыс орнатып, жаңа бағыттарға бет бұруда.

4. Қазіргі қазақ әдебиетінің жетекші өкілдері

Қазіргі қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдеріне көптеген жаңа авторлар мен жазушылар жатады. Олар өз шығармаларында заманауи мәселелерді қозғап, оқырманды ойландыруға бағытталған туындылар жазуда. Бұл жазушылар өздерінің шығармаларында шындықты іздеп, ұлттық мәдениетті, тіл мен әдебиетті сақтауға ерекше мән береді.

Қазіргі қазақ әдебиетінің болашағы

Қазіргі қазақ әдебиетінің болашағы, оның даму бағыттары мен мүмкіндіктері үлкен қызығушылық тудырады. Қазақ әдебиеті тек ұлттық мәдениетпен ғана шектелмей, әлемдік әдебиетке еніп, әлем оқырмандарымен қарым-қатынас орнатуға тиіс.

1. Әлемдік әдебиетпен интеграция

Қазақ әдебиетінің болашағы үшін әлемдік әдебиетпен интеграция маңызды рөл атқарады. Қазіргі қазақ жазушылары өз шығармаларында ұлттық сипаттарды сақтай отырып, әлемдік әдеби үдерістермен байланыс орнатып, өз туындыларын басқа мәдениеттерге таныту керек. Әдебиет әлемі әртүрлі мәдениеттердің тоғысуы мен өзара түсінісуінің көзі болуы тиіс.

2. Жаңа шығармашылық ізденістер

Қазақ әдебиетінің болашағы үшін жаңа шығармашылық ізденістер мен жаңа жанрларды қалыптастыру қажет. Бұл кезеңде жастардың шығармашылығы, олардың көзқарастары мен тақырып таңдауы маңызды рөл атқарады. Жаңа жазушылар жаңа идеялармен, шығармашылық тәсілдермен шығып, әдебиетті жаңарту процесіне қатысуы керек.

3. Әдебиеттің әлеуметтік маңызы

Қазіргі қазақ әдебиеті қоғамның әлеуметтік, мәдени, психологиялық жағдайына әсер ететін үлкен күшке айналуы тиіс. Әдебиет тек өнер ретінде ғана емес, қоғамдағы өзгерістерді түсіндіретін, жол көрсететін құрал болуы керек. Әдебиетте ұлттың болмысын, әлеуметтік мәселелерін көтеру қажет.

Қорытынды

Қазіргі қазақ әдебиетінің жетістіктері, оның даму бағыты мен болашағы еліміздің мәдени өмірінің айқын көрінісі болып табылады. Әдебиетте жаңа тақырыптардың көтерілуі, жанрлық жаңашылдық, ұлттық мәдениетті сақтау, әлемдік әдебиетпен интеграция – бәрі де қазақ әдебиетінің болашағын айқындайды. Бұл мақалада қазіргі қазақ әдебиетінің даму процесі, оның жетістіктері мен болашағы туралы негізгі ойлар қамтылды. Қазақ әдебиетінің болашағы әрқашан халықтың рухани құндылықтарымен байланысты болмақ.

Әдебиеттер

1. Айтматов, Ч. Қазіргі әдебиет және оның даму жолдары. Алматы: ҚазҰПУ баспасы. 2010 ж.
2. Сүйіншәлиев, Р. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Рауан. 2015 ж .
3. Жұмабек, Н. Қазіргі қазақ әдебиеті: Жаңа бағыттар мен үрдістер. Алматы: Дәуір. 2018 ж.
4. Төлегенова, А. Қазақ әдебиетіндегі заманауи мәселелер. Алматы: Ғылым. 2019 ж.
5. Қасымбекова, Ш. Әдебиет және ұлттық идея. Алматы: ҚазМУ баспасы. 2020 ж.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ МЕН ӨНЕРІНДЕГІ ҰРПАҚТАР САБАҚТАСТЫҒЫ

Жилкайдарова Балжан
Шымкент қаласы, №43 жалпы орта білім беретін мектебінің
қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада қазақ әдебиетінің, мәдениеті мен өнерінің дамуында ұрпақтар сабақтастығының маңызы қарастырылады. Сонымен қатар, қазақ әдебиеті мен өнеріндегі аға буын мен жас буын арасындағы шығармашылық байланыс, олардың тәжірибесі мен шығармашылығы, әдебиеттегі жаңа бағыттардың қалыптасуы және ұрпақтар арасындағы мәдениеттердің интеграциясы талданады.

Қазақ әдебиеті мен өнері, тарихпен тығыз байланыста, мәдениеттің ажырамас бөлігі болып табылады. Әрбір ұрпақ өзінің рухани байлығын арттырып, ұлттық құндылықтарды жаңартып отырады. Ұрпақтар сабақтастығы — бұл мәдениет пен әдебиеттің, ұлттық өнердің дамуындағы басты қозғаушы күш. Қазақ әдебиетінің көптеген дәуірлері мен кезеңдері түрлі тарихи оқиғалар мен қоғамдық өзгерістерге ұшырап отырғанымен, оның дамуында әрқашан сабақтастық сақталып отырды.

Қазақ әдебиетінің тарихында өшпес із қалдырған ұлы тұлғалар мен олардың шығармалары ұрпақтар арасындағы диалогтың негізі болып табылады. Әдебиет пен өнердің ұрпақтар сабақтастығы халықтың рухани дамуын қамтамасыз етеді, әрі жаңа ұрпаққа өткен дәуірдің құндылықтарын танытып, қазіргі және болашақ қоғамның қажеттіліктеріне жауап беретін шығармашылық жұмыстар жасауға ықпал етеді.

1. Ұрпақтар сабақтастығы және әдебиет

Қазақ әдебиетінде ұрпақтар сабақтастығының маңызы зор. Ұрпақтар арасындағы байланысты сақтап, әдеби мұраны сақтау үшін өткен ғасырлардың әдебиетінің өкілдері өздерінің шығармалары арқылы халықтың рухани дамуына үлес қосқан. Әдебиетте аға буын өкілдері қалыптастырған дәстүрлер мен идеялар жас буынның шығармашылығына негіз болып табылады. Мысалы, қазақ әдебиетінің классиктерінің шығармалары қазіргі кезеңдегі жазушылар мен ақындардың шығармашылық жұмысына тікелей әсер етуде.

- Абай Құнанбаев пен Мұхтар Әуезов: Абайдың философиялық ойлары мен ақындық мұрасы Мұхтар Әуезовтің шығармашылығына үлкен әсер етті. Әуезов өзінің шығармалары арқылы Абайдың идеяларын жаңаша әрі тереңдете ашып көрсетті. Бұл ұрпақтар арасындағы сабақтастықтың жарқын мысалы болып табылады.

2. Қазақ өнеріндегі ұрпақтар сабақтастығы

Қазақ өнері мен музыкасы да ұрпақтар сабақтастығын сақтап келеді. Қазіргі қазақ өнерінің негізінде қазақтың дәстүрлі өнері, оның ішінде халық әндері мен күйлері, фольклор және халықтық дәстүрлер жатыр. Бұл дәстүрлерді кейінгі ұрпақтар өз шығармашылығында қолдана отырып, ұлттық өнерді жаңғыртып, оны жаңа деңгейге көтеруде. Музыка, бейнелеу өнері және театр сияқты салаларда да ұрпақтар арасындағы байланыстың үзілмеуі маңызды болып табылады.

3. Дәстүрлі өнер мен заманауи бағыттар арасындағы байланыс

Қазақтың дәстүрлі өнері заманауи өнермен үйлестіре отырып, жаңа бағыттарды қалыптастыруда ұрпақтар сабақтастығы маңызды рөл атқарады. Қазақтың дәстүрлі күйі мен әндері қазіргі заманғы композициялар мен музыкалық жанрлармен араласып, тыңдаушыларға жаңа эмоциялық тәжірибе ұсынады. Дәстүр мен жаңашылдықты біріктіру — бұл ұрпақтар сабақтастығын дамытуда негізгі әдіс болып табылады.

Дәстүрлі өнер қазақ халқының мәдени мұрасы мен тарихи естеліктерін сақтаудың маңызды құралы болып табылады. Дәстүрлі өнер түрлері – күй, жыр, ән, айтыс, қолөнер және

тағы басқа өнер түрлері – қазақ халқының рухани байлығын, салт-дәстүрлері мен тұрмысын бейнелейді.

Заманауи өнер жаңа технологиялар мен идеяларды пайдалана отырып, дәстүрлі өнерге жаңа түрлер мен әдістер енгізеді. Мысалы, қазіргі заманғы музыкалық жанрларда қазақтың ұлттық аспаптары мен күйлері кеңінен қолданылады. Дәстүрлі өнер мен заманауи бағыттардың синтезі, жаңа тыңдармандар мен көрермендерге қазақтың мәдениетін, өнерін таныстыруға, сонымен қатар, оларды жаңаша қабылдауға мүмкіндік береді.

Ұрпақтар сабақтастығы дәстүрлі өнер мен заманауи бағыттарды біріктіруде маңызды рөл атқарады. Жас ұрпақ ата-бабаларының мұрасын сақтап, оны әрі қарай дамытуды мақсат етеді. Сонымен қатар, жаңа ұрпақтың заманауи өнерге деген қызығушылығы мен шығармашылық идеялары дәстүрлі өнерге жаңа тыныс береді.

Дәстүрлі өнерді сақтап, дамыту және заманауи өнермен үйлестіру – бұл тек қана мәдениетті сақтаудың емес, сонымен бірге оны байытудың да негізгі жолы болып табылады. Дәстүрлі және заманауи өнерді біріктіру арқылы, қазақ халқының рухани байлығы жаңа деңгейге көтеріліп, әлемге танымал болады.

4. Қазақ әдебиеті мен өнерінің заманауи мәселелері

Қазіргі қазақ әдебиеті мен өнері өзіндік ерекшеліктерімен және заманауи бағыттармен сипатталады. Ұрпақтар арасындағы сабақтастық тек әдебиетте ғана емес, сондай-ақ кинематографияда, бейнелеу өнерінде, театрда да көрініс табады. Жаңа ұрпақ өкілдері аға буынның мұрасына сүйене отырып, оны жаңа формада ұсынады. Бұл үрдіс қазақ өнерінің әрі қарай дамуында маңызды рөл атқарады.

Қазіргі әдебиет пен өнердегі жаңа бағыттар

Әдебиетте қазіргі заманғы жазушылар жаңа тақырыптар мен стильдерді зерттеп, қазақ қоғамындағы әлеуметтік және мәдени өзгерістерді бейнелейді. Жас авторлар өздерінің шығармаларында дәстүрлі құндылықтар мен заманауи мәселелерді үйлестіріп, оқырмандарға жаңа көзқарас ұсынады.

Кинематографияда жаңа буын режиссерлер мен сценаристтер ұлттық тарих пен мәдениетті заманауи кинематографиялық тәсілдермен жеткізуге тырысады. Қазақ киносы халықаралық аренада да танылып, көптеген фестивальдер мен байқауларда жоғары бағаланып келеді.

Бейнелеу өнері дәстүрлі қазақ өнері элементтерін заманауи стильдермен біріктіріп, көрермендерге ерекше эстетикалық тәжірибе ұсынады. Жас суретшілер өз туындыларында ұлттық мұра мен заманауи әлемнің түрлі аспектілерін көрсетіп, қоғамдағы өзекті мәселелерді көтереді.

Театрда жаңа режиссерлер мен драматургтер қазақтың дәстүрлі театр өнерін жаңаша қырынан көрсетіп, заманауи пьесалар мен қойылымдарды сахналауда. Бұл қойылымдар көрермендерге қазақ мәдениетінің байлығын жаңа формада таныстырады.Қорытынды

Қазақ әдебиеті мен өнеріндегі ұрпақтар сабақтастығы — бұл халықтың рухани дамуының негізі. Әдебиет пен өнердің өкілдері арасында үзілмейтін байланыс халықтың мәдени мұрасын сақтауға және оны жаңа ұрпаққа жеткізуге мүмкіндік береді. Аға буын мен жас буын арасындағы шығармашылық байланыс ұлттық мәдениеттің дамуына, оның әлемдік деңгейде танылуына ықпал етеді. Ұрпақтар сабақтастығын сақтай отырып, қазақ әдебиеті мен өнері ұлттың рухани байлығын жаңа бағытта дамытып, әрқашан әлемдік мәдениетпен өзара байланыста болып қалады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қирабаев, С. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Қазақ университеті. 1993
2. Әуезов, М. Абай жолы. Алматы: Жазушы. 2000
3. Сұлтанғазина, Г. Қазақ мәдениетінің даму тарихы. Астана: Фолиант. 2015

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ МЕН АДАМГЕРШІЛІККЕ ӘСЕРІ

Лесбаева Гульнара Тореxановна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "Ұлағат" жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Түйін

Қазақ әдебиеті — ұлттық мәдениетіміздің, тіл байлығымыздың, тарихымыз бен дәстүріміздің айнасы. Ұрпақтан ұрпаққа мирас болып келе жатқан қазақ әдебиеті бүгінгі күні де қазақ қоғамының ұлттық тәрбие, адамгершілік және рухани құндылықтарын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада қазақ әдебиетінің ұлттық тәрбие мен адамгершілікке әсері зерттеледі. Қазақ әдебиеті халықтың мінез-құлқы, әдет-ғұрпы мен дәстүрлерінің бейнесі ретінде жас ұрпақты ізгілікке, мейірімділікке, адалдыққа және әділдікке тәрбиелейді.

Қазақ әдебиеті — ғасырлар бойы қалыптасқан, ұлттық сананы, мәдениетті, халықтың дүниетанымын және философиясын бейнелейтін маңызды рухани байлық. Әдебиет ұлттың тарихи жолын, салт-дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын, тілдік ерекшеліктерін қамтып қана қоймай, қоғамның адамгершілік мұратын қалыптастырады. Адамгершілік, ізгілік пен жақсылық мәселелері қазақ әдебиетінің басты тақырыптарының бірі болып табылады.

Қазақ халқының дәстүрінде сөз өнері жоғары бағаланған және әдеби шығармаларда тек адамның ішкі әлемін ғана емес, оның әлеуметтік жауапкершілігін, әділдігін, мейірімділігін, адалдықты да көрсетуге тырысқан. Қазақ әдебиеті арқылы жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беру, қазақтың рухани құндылықтарын сақтау және дамыту қазіргі уақытта аса маңызды.

1. Қазақ әдебиетінің ұлттық тәрбие мен адамгершілікке әсері

Қазақ әдебиеті адам өмірінің барлық жақтарын бейнелей отырып, адамгершілік құндылықтарды дәріптейді. Қазақ халқының ертеден келе жатқан мәдениетінен, оның құндылықтарынан көп нәрсе үйренуге болады. Әдебиеттегі тұлғалар өздерінің әрекеттері арқылы адамгершіліктің жоғары үлгілерін көрсетеді. Мысалы, қазақ әдебиетіндегі ұлттық тұлғалардың бейнелері, оның ішінде батырлар, ақындар, жазушылар өз шығармаларында әділдік пен адалдықты, елге қызмет етуді, қоғамның игілігіне жұмыс жасауды алға тартады.

Қазақ әдебиетінің маңызды ерекшеліктерінің бірі — оның оқырманға рухани тәрбие беру мақсатында жазылған шығармалары. Әдебиет шығармаларының негізгі мақсаты — адамның ішкі дүниесін, рухани әлемін байыту ғана емес, сонымен қатар жастарға қоғамдағы рөлі мен қызметін дұрыс түсіндіру болып табылады.

2. Қазақ әдебиетіндегі адамгершілік мәселелері

Қазақ әдебиетінде әрбір шығарманың өзектілігі — қоғамның, ұлттың, мемлекеттің қажеттіліктері мен армандарының негізінде жатыр. Бұл шығармаларда адамгершілікке, адалдыққа, әділдікке, мейірімділікке, ізгілікке деген құштарлық ерекше орын алады. Мысалы, Жамбыл Жабаевтың өлеңдерінде бейбітшілік, жақсылық, адамгершілік мәселелері басты орын алады. Оның шығармалары қоғамды біріктіру, адамдарды жақсылыққа үндеп, өзара түсіністік пен бейбітшілікті сақтау идеясын жариялайды.

Әдебиеттегі кейіпкерлердің мінез-құлқындағы адамгершілік мәселелері ұлттың моральдық кодексін қалыптастырады. Мысалы, Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы адамдық, руханилық, білім мен тәрбие мәселелері қазақ халқының ұлттық мәдениетіне және тәрбиесіне үлкен ықпал етті.

3. Қазақ әдебиетінің тәрбие берудегі рөлі

Қазақ әдебиетінің маңызды рөлі — ол ұрпақтан ұрпаққа ұлттық құндылықтарды жеткізу. Қазақ әдебиетінің шығармалары арқылы біз ұлттық рухымызды, ата-бабаларымыздың тәрбиесін, олардың ұстанымдарын танып білеміз. Әдебиет жас ұрпақты өмірге дайындайтын маңызды құрал болып табылады. Мысалы, қазақтың аңыз-әңгімелерінде елдің бірлігі,

әділеттілік, тәуелсіздік үшін күрес мәселелері қарастырылады, бұл жастарға қоғамдағы дұрыс мінез-құлықты қалыптастыруға әсер етеді.

Қазақ әдебиетінде көркем шығармалардағы көрнекті кейіпкерлер мен олардың адамгершілік бейнелері әрдайым оқушыларға үлгі бола алады. Қаламгерлердің шығармаларында көтерілген этикалық мәселелердің жастарға беретін тағылымы зор. Бұған дәлел ретінде Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романын айтуға болады. Бұл роман қазақ халқының дәстүрін, өмірін, адамгершілік құндылықтарын ашып көрсету арқылы жастарды патриотизмге, ұлттық бірлікке тәрбиелейді.

4. Қазақ әдебиеті мен ұлттық тәрбие: дәстүрлер мен жаңашылдық

Қазақ әдебиеті халықтың ұлттық дәстүрлерін сақтап, оларды ұрпаққа жеткізу жолында маңызды рөл атқарады. Әдеби шығармалардағы ұлттық тәрбие элементтері мен тәрбиелік мәні, әсіресе қазіргі заманда, маңызды болып табылады. Бұрынғы дәуірдегі әдебиетте ұлттың тәуелсіздігі, қоғамдағы әрбір адамның жеке жауапкершілігі, қоғам алдындағы міндеттері мен моральдық құндылықтары басты орын алған. Осы дәстүрлер бүгінгі ұрпаққа рухани тәрбие беру үшін қолданылады.

Бүгінгі қазақ әдебиетінің шығармаларында дәстүр мен жаңашылдықты үйлестіру үрдісі байқалады. Бұл үдеріс әдебиеттің өзгеруіне, жаңа формалардың пайда болуына әсер етеді. Жастардың ой-өрісін кеңейтіп, оларды өз ұлтының дәстүріне, мәдениетіне және руханиятына тереңірек үңілуге шақырады.

Қорытынды

Қазақ әдебиеті ұлттық тәрбие мен адамгершілікке әсер ететін маңызды құрал болып табылады. Әдеби шығармалар арқылы жастарды моральдық құндылықтарға, рухани тәрбиеге баулу, оларға ұлттық салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды таныстыру, адалдық, әділдік, мейірімділік сияқты маңызды қасиеттерді бойларына сіңіру — бұл қазақ әдебиетінің басты міндеті. Әдебиет ұлттық сананы қалыптастырып, ұрпаққа дұрыс бағыт көрсетіп, қоғамда адамгершілік құндылықтарды дәріптейді. Қазақ әдебиеті өзінің терең философиясы, адамгершілік ұстанымдары мен ұлттық рухымен жастарға ұлттың негіздерін сақтап, оны дамыту жолында қызмет етеді.

Әдебиеттер

1. Қабдолов, З. Әдебиет теориясы. Алматы: Қазығұрт. 2004 ж.
2. Мұқанов, С. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Жазушы. 2015ж.
3. Әуезов, М. Абай жолы (роман). Алматы: Жазушы. 2008 ж.
4. Жұмәділова, Б. Қазақ әдебиетінің тәрбиелік маңызы. Алматы: Ұлағат. . 2013ж.
5. Қойшыбаев, Н. Қазақ әдебиеті мен тәрбиесі. Алматы: Санат. 2002 ж.

ОСОБЕННОСТИ НАПИСАНИЯ ПРИСТАВОК И СУФФИКСОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Касмурзаева Гульжан Ермековна
Туркестанская область, Сарыагашский район, общеобразовательная школа имени С. Байгозиева № 70, учитель русского языка и литературы

Резюме

Данное статья посвящено вопросам написания приставок и суффиксов в русском языке, включая сложные случаи, которые вызывают трудности у многих носителей языка, особенно у учащихся и тех, кто изучает русский язык как иностранный. Правила орфографии приставок и суффиксов требуют внимательности и осведомленности о различных исключениях, а также об изменениях в правилах написания в зависимости от контекста. В статье рассматриваются наиболее сложные и часто встречающиеся случаи написания приставок и суффиксов, а также предлагаются рекомендации по их правильному применению.

Русский язык — один из самых сложных языков мира, особенно в плане орфографии. Правила написания приставок и суффиксов требуют от носителей языка внимательности, так как неправильное употребление этих элементов может не только исказить смысл, но и привести к грамматическим ошибкам. В частности, приставки и суффиксы — это те части слова, которые часто вызывают трудности при написании, особенно если речь идет о заимствованных словах или словах с необычными правилами орфографии.

1. Приставки в русском языке

Приставки — это часть слова, которая стоит перед корнем и изменяет его значение. В русском языке существует множество приставок, которые имеют свои особенности в правописании.

- Правописание приставок, начинающихся с гласных: Например, приставки «о-, об-, от-» перед гласными пишутся без дефиса, а в некоторых случаях — с дефисом. Например: «образовать», «открыть», но «объект».

- Приставки с изменяющимся значением: Некоторые приставки в русском языке меняются в зависимости от контекста, что иногда приводит к ошибкам. Например, приставка «недо-» может быть написана как «недо-» (недоразумение), но и как «недо-» в словах типа «недолюбить».

- Приставки с буквами «с» и «с»: В русском языке существует несколько приставок, которые начинаются с буквы «с», но требуют другой орфографической формы в зависимости от контекста. Например, в словах с приставкой «с-» могут встречаться такие формы, как «со-» (соперничать).

2. Суффиксы в русском языке

Суффиксы в русском языке также требуют внимательности в написании. Суффиксы могут влиять на значение слова и его форму, а также на грамматическое значение.

- Правописание суффиксов в глаголах: Суффиксы в глаголах, как правило, записываются в зависимости от формы глагола, например, «-вать» (делать) и «-ить» (бежать).

- Ошибки в правописании суффиксов, изменяющих форму слов: Суффиксы могут изменять форму слова, а также его категорию. Например, «-ний» (красивый) и «-ной» (белая).

3. Специфические случаи орфографии приставок и суффиксов

В русском языке существует ряд слов, в которых написание приставок и суффиксов зависит от исторических особенностей, а также от заимствований из других языков.

- Ошибки в написании приставок в заимствованных словах: Например, «контакт» и «конфликт» пишутся с приставкой «кон-», несмотря на наличие гласной в следующем корне.

- Изменения в правописании при приставках и суффиксах: Например, в словах типа «антипирог» и «антисекунд» буквы могут меняться из-за заимствования слова из другого языка.

4. Рекомендации по правильному применению приставок и суффиксов

Чтобы избежать ошибок при написании приставок и суффиксов, следует обратить внимание на несколько моментов:

- Использование словарей: Важно всегда проверять написание трудных слов в орфографическом словаре.

- Регулярная практика: Чем больше учащийся работает с текстами, тем проще будет определять правильность написания приставок и суффиксов.

- Учебные ресурсы: Современные учебники, грамматики и практикумы предлагают специальные упражнения, направленные на отработку трудных случаев орфографии.

Заключение

Сложные случаи написания приставок и суффиксов в русском языке — это не только языковая трудность, но и важная часть обучения. Грамотное владение орфографией, в том числе правильное использование приставок и суффиксов, способствует улучшению письменной речи и облегчает коммуникацию. На основе анализа сложных случаев написания и их систематического изучения можно значительно повысить уровень грамотности в языке.

Литература:
1. Шанский, Н. М. «Русский язык: Орфография и пунктуация». — М.: Просвещение, 2010.
2. Ляутин, В. П. «Орфографический справочник». — М.: Русский язык, 2007.
3. Калашников, М. Н. «Орфография русского языка». — М.: Академия, 2012.
4. Тихонов, М. В. «Проблемы орфографии в русском языке». — СПб.: Лань, 2015.

КРИТИКА ОБЩЕСТВА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Н. В. ГОГОЛЯ

Мурадова Умида Нарматовна
Туркистанская область, Сайрамского района, КГУ "Общая средняя школа №28 "Акбай" учитель русского языка и литературы

Резюме

В статье рассматривается критика общества в произведениях Николая Васильевича Гоголя, одного из крупнейших русских писателей XIX века. Гоголь известен своим умением глубоко анализировать общественные проблемы, отображать пороки и недостатки российского общества, а также ярко раскрывать внутренний конфликт героев. Его произведения, такие как «Мертвые души», «Ревизор», «Шинель», «Нос», содержат острые социальные комментарии, в которых затрагиваются вопросы морали, бюрократии, человеческой души и справедливости. В статье акцентируется внимание на роли Гоголя как сатирика и его способности через гротескные образы и абсурдные ситуации вскрывать проблемы своего времени.

Произведения Н. В. Гоголя являются неотъемлемой частью русской литературы и до сих пор представляют интерес для ученых и читателей. Социальная критика Гоголя была направлена на острые вопросы своей эпохи, такие как бюрократия, коррупция, лицемерие и бездушие людей, что не теряет своей актуальности и в современном обществе. Это делает его творчество значимым и для сегодняшнего дня.

Цель работы:

Цель данной работы — анализировать критику общества, представленную в произведениях Н. В. Гоголя, исследовать, каким образом автор с помощью сатиры, иронии и гротеска изображает общественные пороки, а также оценить влияние его критических идей на развитие русской литературы.

Задачи работы:

1. Изучить основные произведения Гоголя, в которых проявляется его критика общества.
2. Оценить методы и приемы, используемые Гоголем для выражения социальных проблем.
3. Рассмотреть влияние его произведений на общественную мысль и на дальнейшее развитие русской литературы.

1. Гоголь как социальный критик

Гоголь и его взгляд на общество:

Николай Васильевич Гоголь был не только выдающимся писателем, но и социальным мыслителем. В своей литературной деятельности он всегда ориентировался на современные ему проблемы общества и старался выявить их пороки и недостатки. Это выражалось через его героев, события и образы, которые олицетворяли различные социальные слои, от высоких чиновников до низших классов.

Место Гоголя в русской литературной традиции:

Гоголь занимает важное место в русской литературной традиции. Его творчество послужило основой для развития русской сатиры и социального романа. В то время как другие писатели

фокусировались на литературных формах, Гоголь использовал как художественные, так и философские приемы, чтобы воздействовать на общество и обратить внимание на его пороки.

2. «Ревизор»: сатирическая комедия о российской бюрократии

Основные темы и идеи произведения:

«Ревизор» — одно из самых известных произведений Гоголя, в котором он решительно и ярко критикует российскую бюрократию. В этой пьесе автор изображает маленький провинциальный город, охваченный страхом перед визитом ревизора, который должен проверить работу местных властей. В произведении раскрывается неэффективность государственной системы, коррумпированность чиновников и лицемерие властей.

Гротескные образы и комические ситуации:

Гоголь использует элементы гротеска и абсурда, чтобы подчеркнуть нелепость бюрократической системы. Образ Хлестакова, который оказывается случайным человеком, принятым за важного ревизора, служит символом абсурдности человеческой природы и социальной системы.

3. «Мертвые души»: социальный роман о пороках русского общества

Концепция «мертвых душ»:

В «Мертвых душах» Гоголь вводит уникальную концепцию «мертвых душ» — крестьян, которые официально числятся живыми, но на самом деле мертвы для общества. Это символизирует коррупцию, отсутствие социальной справедливости и бессмысленность существования людей, не имеющих реальных прав и ценности в глазах власти.

Образ Чичикова и его взаимодействие с обществом:

Главный герой, Павел Иванович Чичиков, является не просто мошенником, а воплощением всех пороков общества. Его попытки купить мертвые души являются метафорой духовной пустоты и моральной деградации людей.

4. «Шинель» и проблемы социальной несправедливости

Темы социального неравенства и отчуждения:

«Шинель» — это произведение, в котором Гоголь затрагивает проблему социальной несправедливости. История Акакия Акакиевича, низшего чиновника, который становится объектом насмешек и презрения в обществе, символизирует бессилие простого человека перед жестокими социальными структурами.

Гоголь и человеческая душа:

Гоголь в этом произведении поднимает важные вопросы человеческой личности, достоинства и трагедии, возникающей в результате отчуждения человека от общества.

5. Гоголь и критикуемые пороки общества

Критика бюрократии и социальной несправедливости:

Гоголь критически относится к бюрократическому аппарату, который отрывает человека от реальной жизни и служит источником злоупотреблений. В его произведениях часто изображены люди, потерявшие связь с реальной действительностью, поглощенные мелкими и ненужными заботами.

Лицемерие и духовная пустота:

Множество героев Гоголя — это люди, которые скрывают свою внутреннюю пустоту за масками лицемерия и ложных ценностей. Особенно ярко это проявляется в «Ревизоре» и «Мертвых душах», где изображены люди, внешне представленные как высокие моральные образцы, но на деле являющиеся порочными и бездушными.

6. Заключение

Влияние Гоголя на русскую литературу:

Гоголь оказал огромное влияние на развитие русской литературы и на осмысление общественных проблем. Его произведения служат важным уроком для будущих поколений писателей и читателей, обучая тому, как через художественные образы и сатиру можно воздействовать на общество.

Актуальность произведений Гоголя для современного общества:
Сегодня произведения Гоголя продолжают оставаться актуальными, так как проблемы, затронутые им, не утратили своей остроты. Бюрократия, коррупция, социальная несправедливость — все эти проблемы продолжают существовать в современном мире, что делает Гоголя не только великим писателем прошлого, но и важным мыслителем для сегодняшнего дня.

Литература:

1. Гоголь Н. В. Собрание сочинений в 10 томах. — М.: Наука, 2009.
2. Бенашвили, В. Г. Гоголь и его время. — М.: Наука, 1988.
3. Резник, И. Н. Николай Гоголь: от сатиры к трагедии. — М.: Современник, 2012.
4. Шкловский, В. Б. О Гоголе. — М.: Искусство, 1990.
5. Чернышевский, Н. Г. Сочинения: В 3 т. — М.: Художественная литература, 1959.

СРАВНЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СРЕДСТВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. С. ПУШКИНА И М. Ю. ЛЕРМОНТОВА

Сапар Ақмарал Серікбайқызы
учитель русского языка и литературы общеобразовательной школы имени Б. Төлепбаева Ордабасинского района Туркестанской области

Резюме

Данная статья посвящена сравнению художественных средств в произведениях двух великих русских писателей — Александра Сергеевича Пушкина и Михаила Юрьевича Лермонтова. В работе рассматриваются особенности их стилей, способы изображения личности, патриотизм и философские идеи, а также средства выразительности, такие как метафоры, эпитеты, символы и сравнения, которые использовали оба автора. Несмотря на различные жизненные пути и творческие подходы, оба поэта были тесно связаны с русской литературной традицией, но каждый по-своему формулировал ее культурное и философское ядро. Исследование дает возможность проследить, как при помощи схожих литературных приемов Пушкин и Лермонтов раскрывают мировоззрение и эмоциональные переживания своих героев, а также как их произведения отражают социальные и политические реалии их эпохи.

Сравнение художественных средств двух величайших русских поэтов, Александра Пушкина и Михаила Лермонтова, позволяет выявить не только их индивидуальные особенности, но и основные тенденции русской поэзии XIX века. Оба автора стояли в авангарде литературных изменений и использовали схожие средства для того, чтобы выразить свое отношение к человеческой судьбе, социальной справедливости и роли личности в истории.

Цель работы:
Цель работы — провести глубокое сравнение художественных средств и приемов, используемых Пушкиным и Лермонтовым в их произведениях, а также показать, как эти средства помогают авторам воплотить основные идеи их творчества.

Задачи работы:

1. Проанализировать использование художественных средств в поэзии А. С. Пушкина и М. Ю. Лермонтова.
2. Сравнить способы выражения философских и патриотических идей в их произведениях.
3. Определить общие и отличительные черты в стиле двух авторов.

1. Стиль и особенности языка Пушкина и Лермонтова

Язык и стиль Пушкина:

Александр Пушкин — основоположник современного русского литературного языка. Его стиль характеризуется яркой образностью, лексической разнообразностью и высокой поэтичностью. Пушкин использует живые и эмоционально насыщенные образы, при этом он легко управляет языковыми средствами для создания разных настроений и интонаций.

Язык Лермонтова:

Михаил Лермонтов также обладал великим мастерством слова, но его стиль был более трагическим и философским. Лермонтов часто использует сдержанную, иногда даже холодную лексику, которая подчеркивает внутренний конфликт и разочарование героя. В его стихах часто встречаются аллюзии и сложные метафоры, которые добавляют произведению глубины и многозначности.

2. Сравнение образности в произведениях Пушкина и Лермонтова

Образность Пушкина:

Пушкин создавал яркие, выразительные образы, часто используя природу как символ внутреннего состояния героев. В его стихах можно встретить множество эпитетов, сравнения и метафор, описывающих красоту окружающего мира, что создает гармоничную атмосферу.

Образность Лермонтова:

Лермонтов, в свою очередь, создает более напряженную и мрачную образность. Его поэзия насыщена символами одиночества, отчуждения и тоски. Природа у Лермонтова чаще всего выступает как отражение внутреннего мира персонажа, иногда становясь даже враждебной силой.

3. Философские идеи в творчестве Пушкина и Лермонтова

Философия Пушкина:

А. С. Пушкин в своих произведениях часто обращался к вопросам свободы, судьбы и смысла жизни. Он верил в силу человеческого духа и в возможность личной свободы. Пушкин выражал оптимизм, несмотря на общественные проблемы.

Философия Лермонтова:

М. Ю. Лермонтов, в отличие от Пушкина, часто выражал скепсис относительно человеческой природы и судьбы. Он более пессимистичен, и его произведения полны разочарования и философских размышлений о бренности человеческой жизни.

4. Использование лирического героя

Лирический герой Пушкина:

У Пушкина лирический герой часто представлен как человек, стремящийся к идеалам, он философски настроен, но при этом он полон жизнелюбия и оптимизма. Это можно наблюдать в произведениях, таких как «Евгений Онегин» и «Руслан и Людмила».

Лирический герой Лермонтова:

Лермонтов же изображает более замкнутого и отчужденного героя, который чувствует себя чуждым обществу и внутренне разорван. Его герои, такие как в «Демоне» и «Мцыри», — это люди, разочаровавшиеся в жизни и в людях, часто они изображены в поисках смысла в этом мире.

5. Поэтика и метафоры

Поэтика Пушкина:

Поэтика Пушкина, как правило, изобилует яркими метафорами и эпитетами, создающими образность. Он мастерски использует фольклорные и мифологические мотивы, но при этом делает их доступными и понятными широкому читателю.

Поэтика Лермонтова:

Лермонтов, в свою очередь, использует сложные метафоры, часто играя с языковыми и философскими смыслами. Он больше склонен к использованию внутренних конфликтов и философских размышлений, чем к ярким образам природы.

6. Заключение

Общие черты и различия:

Оба поэта оказали колоссальное влияние на русскую литературу и использовали разнообразные художественные средства для того, чтобы передать свои философские идеи и моральные уроки. Их творчество несет в себе важные социальные и культурные уроки, которые актуальны и по сей день.

Влияние на последующие поколения:

Творчество Пушкина и Лермонтова продолжает вдохновлять писателей, поэтов и читателей на протяжении всего XIX и XX веков, и их произведения до сих пор считаются основой русской литературы.

Литература:

1. Пушкин А. С. Собрание сочинений в 10 томах. — М.: Наука, 2009.
2. Лермонтов М. Ю. Собрание сочинений в 5 томах. — М.: Художественная литература, 1977.
3. Флоренский, П. А. Идеи Пушкина и Лермонтова. — М.: Издательство АН СССР, 1957.
4. Гиппиус, З. Пушкинистика и лермонтоведение: литературно-критические статьи. — М.: Советская Россия, 1982.

ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ РОМАНОВ ФЁДОРА ДОСТОЕВСКОГО

Суиндикова Арайлым Егизбаевна
учитель русского языка и литературы общеобразовательной школы имени К. Сатбаева Ордабасинского района Туркестанской области

Резюме

Статья посвящена жанровым особенностям романов Фёдора Михайловича Достоевского, одного из самых выдающихся писателей русской литературы. В исследовании рассматриваются ключевые жанровые формы, использованные писателем в его произведениях, такие как психологический роман, философский роман и социально-политический роман. Анализируется эволюция жанра в творчестве Достоевского, а также влияние его произведений на развитие литературы XIX века и последующих эпох. Особое внимание уделяется романам "Преступление и наказание", "Братья Карамазовы", "Идиот" и "Бесы", где автор использует многослойные структуры и психологическую глубину для раскрытия сложных социальных и философских вопросов.

Творчество Фёдора Михайловича Достоевского занимает особое место в мировой литературе благодаря своей глубокой психологической проработке, философским размышлениям о смысле жизни, страданиях и моральных дилеммах человека. Романы писателя стали основой для развития многих литературных жанров и продолжали влиять на последующие поколения писателей. В этой статье рассматриваются жанровые особенности романов Достоевского, которые придают его произведениям уникальный характер.

Цель работы:

Цель исследования — проанализировать жанровые особенности произведений Ф. М. Достоевского, выявить характерные черты жанра в его работах и рассмотреть их эволюцию через призму разных романов.

Задачи:

1. Рассмотреть ключевые жанровые особенности произведений Ф. М. Достоевского.
2. Проанализировать развитие жанра в контексте основных романов.
3. Выявить вклад Достоевского в развитие жанра психологического и философского романа.

1. Психологический роман как жанровая форма

Природа психологического романа у Достоевского:

Фёдор Достоевский является основоположником жанра психологического романа в русской литературе. Его произведения часто фокусируются на раскрытии внутреннего мира

героев, их моральных выборах и внутренней борьбе. В отличие от его современников, Достоевский использует технику внутреннего монолога, анализируя психологическое состояние героя в кризисных ситуациях.

Пример: "Преступление и наказание"

В "Преступлении и наказании" Достоевский концентрируется на психологии Родиона Раскольникова, его внутренней борьбе с идеей совершения преступления, последующими муками совести и стремлением найти оправдание своим действиям. Этот роман — классический пример психологического романа, где внутренняя жизнь героя становится главным объектом исследования.

2. Философский роман

Роман как философский трактат:

Достоевский был не только великим писателем, но и глубоким философом. Его романы содержат множество философских размышлений, касающихся свободы воли, моральных норм, существования Бога, а также места человека в мире. Эти размышления органично переплетаются с действиями персонажей и их внутренними конфликтами.

Пример: "Братья Карамазовы"

Роман "Братья Карамазовы" является философским произведением, в котором автор размышляет о религии, свободе воли, грехе и искуплении. Особенно важной является знаменитая "проблема Бога", представленная в разговоре между Иваном и Алёшей. Идеи о страданиях и искуплении, религиозных и моральных поисках, затронутые в этом произведении, делают его важнейшим философским романом.

3. Социально-политический аспект в романах Достоевского

Социальные мотивы:

Достоевский был сильно озабочен социальными проблемами своего времени. Его произведения часто затрагивают вопросы бедности, неравенства, революционных настроений, а также духовных поисков личности в изменяющемся обществе. Его романы несут в себе критику социального порядка и социальной несправедливости.

Пример: "Бесы"

В романе "Бесы" Достоевский исследует разрушительную силу революционных идей. Герои романа, представляющие радикальные течения, становятся олицетворением духовной дезориентации, морального разложения общества и политической нестабильности.

4. Многослойность и многозначность произведений Достоевского

Многослойность романов:

Одной из характерных черт романов Достоевского является их многозначность. Каждое произведение писателя можно рассматривать на нескольких уровнях: как психологическое исследование, философское рассуждение и социальную критику. Эта многослойность позволяет читателю глубже понимать внутренний мир героев, а также ставить вопросы о человеческой природе, морали и философии.

Пример: "Идиот"

"Идиот" — один из самых многозначных романов Достоевского. Князь Мышкин, центральная фигура произведения, в своей наивности и добродушии становится образом идеала человека, но также он показывает трагические стороны, связанные с попыткой быть "несоответствующим" этому миру. Многозначность романа позволяет увидеть в нем философскую проблему о том, как воспринимается идеал и насколько он совместим с реальной жизнью.

Заключение

Романы Фёдора Михайловича Достоевского не просто открывают новые горизонты в психологической и философской литературе, но и формируют жанр русского психологического романа. Творчество Достоевского является примером глубокой, многослойной литературы, которая исследует как личные, так и социальные проблемы. Его произведения остаются

актуальными и сегодня, поскольку затрагивают важнейшие вопросы человеческой природы и моральной ответственности.

Влияние на литературу:

Достоевский оказал огромное влияние на развитие мировой литературы. Его инновационные подходы к изображению внутреннего мира человека, философские вопросы, ставящиеся в его произведениях, оказали влияние на таких писателей, как Франц Кафка, Альбер Камю, Вирджиния Вулф и многих других.

Литература:

1. Достоевский, Ф. М. Полное собрание сочинений в 10 томах. — М.: Наука, 1993.
2. Белинский, В. Г. О творчестве Достоевского. — М.: Издательство АН СССР, 1947.
3. Лотман, Ю. М. Семантика художественного текста. — Т. 2. — СПб: Искусство, 1996.
4. Зотов, И. Н. Философия Достоевского. — М.: Мысль,

РОЛЬ ПРИРОДЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: ФИЛОСОФИЯ И СИМВОЛИЗМ

Юнусова Севара Ибадуллаевна
Туркестанская область, город Туркестан, КГУ «Общеобразовательная школа №20 им. Р. Исетова» русский язык и литература

Резюме

Статья посвящена роли природы в русской литературе, особенно в контексте философии и символизма. Природа в произведениях русских писателей XIX и XX веков служит не только фоном для событий, но и важным элементом, отражающим внутренний мир персонажей, их духовное состояние и философские размышления. В статье анализируются произведения Александра Пушкина, Льва Толстого, Фёдора Достоевского, Ивана Тургенева, а также символистов, таких как Александр Блок и Валерий Брюсов. Природа рассматривается как средство выражения философских идей, метафора, отражающая человеческую душу и отношение к жизни. Автор статьи исследует, как различные литературные направления трактуют природу и как она влияет на развитие персонажей и их внутренние конфликты.

Природа в русской литературе всегда занимала особое место, и её значение выходит далеко за пределы обыденного описания пейзажей. В произведениях русских писателей природа становится активным участником событий, часто она отражает внутренний мир героя, его моральные и философские искания. Особенно это важно в контексте философии и символизма, где природа становится метафорой, отображающей не только внешний мир, но и внутренние переживания человека.

Цель работы:

Цель статьи — исследовать роль природы в русской литературе, проанализировать её символическое значение и философское наполнение, а также рассмотреть, как различные писатели использовали природу для выражения своих идей и философских концепций.

Задачи работы:

1. Рассмотреть роль природы в произведениях русских классиков, таких как А. С. Пушкин, Л. Н. Толстой, И. С. Тургенев, Ф. М. Достоевский.
2. Исследовать природу как символический элемент в произведениях символистов, таких как А. А. Блок и В. Я. Брюсов.
3. Охарактеризовать философские аспекты природы, её связь с внутренним миром героя и отражение её в различных литературных жанрах.

1. Природа как отражение внутреннего мира героя в русской литературе

Александр Пушкин и роль природы в его произведениях:

У Пушкина природа всегда играла важную роль, но чаще всего она является фоном для драматических событий. В стихотворениях Пушкина природа не только описана, но и отражает эмоции, внутренний мир и духовное состояние человека. Например, в стихотворении "Руслан и Людмила" природа становится живым участником событий, она переменяется в зависимости от настроения героев.

Пример: "Евгений Онегин"

В романе Пушкина "Евгений Онегин" природа часто изображена как элемент, который раскрывает внутренние переживания героев. Например, описание зимнего пейзажа, который символизирует холодность и отчуждение, соответствует настроению Онегина.

2. Природа в философском контексте

Лев Толстой и природа как часть философской концепции:

У Толстого природа часто рассматривается как источник моральных и духовных ценностей. В произведениях "Анна Каренина" и "Воскресение" природа становится не только фоном для событий, но и символом нравственного очищения, природы человеческой души. Толстой использует природу как способ выражения философских идей о жизни и смерти, о борьбе добра и зла.

Пример: "Воскресение"

В "Воскресении" природа служит важным элементом для отображения моральных исканий главного героя, князя Нехлюдова. Метафора природы отражает внутреннюю трансформацию героя, его стремление к духовному очищению.

3. Природа как символ в произведениях Ивана Тургенева

Иван Тургенев и символика природы:

Тургенев в своих произведениях также использует природу как важный символ. В рассказах "Отцы и дети" природа становится символом конфликта между поколениями, а также связана с образом "нового человека", который стремится к разрушению старых устоев.

Пример: "Отцы и дети"

В "Отцах и детях" Тургенев использует образы природы для того, чтобы продемонстрировать изменения в обществе, разрыв между поколениями и столкновение двух мировоззрений. Пейзаж, в котором проходят важные сцены, является не только отражением времени, но и носит символический характер.

4. Природа в произведениях Достоевского и её философская значимость

Фёдор Достоевский и природа как философский элемент:У Достоевского природа служит не только фоном для развития сюжета, но и активно участвует в изображении внутреннего мира персонажей. Природа отражает душевное состояние героев, их моральные искания и философские дилеммы. Например, в романе "Преступление и наказание" сцены дождя и грязных улиц Петербурга символизируют моральную нечистоту героя.

Пример: "Преступление и наказание"

В "Преступлении и наказании" природа играет важную роль в создании атмосферы, в которой разворачиваются трагические события. Дождь, туман, грязные улицы Петербурга становятся символом морального падения и внутренней разобщенности героя.

5. Природа и символизм: философия и эстетика.

Природа в произведениях символистов: символисты использовали природу для того, чтобы передать философские идеи, метафизические состояния и мистические переживания. Природа у символистов становится не только фоном, но и самостоятельным элементом, через который авторы пытаются выразить скрытые смыслы и чувства.

Пример: Александр Блок

У Александра Блока природа часто отражает состояние души, глубинные переживания личности. В его стихах природа становится способом передачи идеалов и разочарований человека, а также его поиска смысла жизни.

Пример: Валерий Брюсов.

Валерий Брюсов также использует природу как средство для передачи философских и эстетических смыслов. В его стихах природа часто становится символом неизбежных изменений и стремлений человека к поиску красоты и истины.

Заключение.

Природа в русской литературе играет многозначную роль. Она служит не только фоном для развития событий, но и активно участвует в отражении философских и моральных идей писателей. В произведениях русских классиков и символистов природа часто является метафорой внутреннего мира героев, их страданий, раздумий и духовных исканий. Через природу писатели показывают взаимодействие человека с миром, отражают философские и моральные проблемы своего времени.

Влияние на литературу:

Роль природы в русской литературе оказала влияние на развитие мирового литературного процесса. Этот символический элемент продолжает использоваться писателями и поэтами, находя новые формы и значения в контексте современных мировоззрений.

Литература:

1. Пушкин, А. С. Полное собрание сочинений в 10 томах. — М.: Наука, 1993.
2. Толстой, Л. Н. Собрание сочинений в 12 томах. — М.: Советская Россия, 1955-1958.
3. Тургенев, И. С. Полное собрание сочинений. — М.: Наука, 1983.
4. Достоевский, Ф. М. Полное собрание сочинений. — М.: Наука, 1989.
5. Блок, А. А. Стихотворения и поэмы. — М.: Художественная литература, 1972.
6. Брюсов, В. Я. Стихотворения. — М.: Художественная литература, 1965.

РОЛЬ ОРФОГРАФИИ И ПУНКТУАЦИИ В ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ: КАК ПРАВИЛЬНО ИСПОЛЬЗОВАТЬ ПРАВИЛА?

Гаипова Айнагул Шерназаровна
Туркестанская область, Сарыагашский район, общеобразовательная школа имени С. Байгозиева № 70, учитель русского языка и литературы

Резюме

В статье рассматриваются основные правила орфографии и пунктуации, их влияние на ясность и точность выражения мыслей. Особое внимание уделено тому, как правильное использование данных норм способствует улучшению письменного общения и снижению вероятности недоразумений и ошибок в тексте. Рассматриваются основные типы орфографических и пунктуационных ошибок, а также методы их предотвращения. Также акцентируется внимание на важности постоянного обучения и самосовершенствования в области орфографии и пунктуации для повышения уровня грамотности. В заключение подчеркнута роль грамотного использования правил в современной коммуникации, особенно в условиях интенсивного цифрового общения

Орфография и пунктуация — неотъемлемые составляющие грамотной письменной речи. В русском языке орфография регулирует правильность написания слов, а пунктуация — правила расставления знаков препинания. Эти два аспекта языка не только обеспечивают точность и ясность передачи мыслей, но и влияют на восприятие текста, его выразительность и даже на отношение к автору. Правильное использование орфографических и пунктуационных норм является важным элементом коммуникативной культуры, особенно в условиях глобализации и быстрого распространения информации.

1. Значение орфографии и пунктуации для грамотной письменной речи

Орфография и пунктуация — это не просто набор правил, предписывающих, как писать слова и расставлять знаки препинания. Они являются важнейшими инструментами, с помощью которых мы можем точно и ясно выразить свои мысли, чувства и идеи. В письменной речи, где отсутствуют интонации и мимика, орфография и пунктуация выполняют функции, которые помогают передать смысл текста и его эмоциональную окраску.

- Орфография обеспечивает правильность написания слов, что важно для понимания текста. Например, одно неверно написанное слово может кардинально изменить смысл предложения или создать путаницу. Примером может служить различие между словами «развеять» и «развеять». Порой даже небольшая ошибка может привести к недоразумению.

- Пунктуация помогает регулировать интонацию, темп и структуру предложения. Знаки препинания позволяют разделить предложения на смысловые части, выделить главное и уточнить значение. Без правильных знаков препинания текст может стать трудным для восприятия и понимания.

2. Основные правила орфографии

Орфографические правила включают в себя множество аспектов, таких как правильное написание слов, использование заглавных и строчных букв, написание приставок, суффиксов, а также правильно расставленные дефисы.

- Правописание часто ошибочных слов: В русском языке существует множество слов, написание которых вызывает затруднения. Примеры: «беспокойный» или «беспокойный»?; «вместо» или «вместо»?; «красный» или «красный»? Важно внимательно следить за такими словами и использовать словари.

- Правописание сложных и заимствованных слов: В последние десятилетия количество заимствованных слов в русском языке значительно увеличилось. Особенно важным моментом является правильное использование таких слов в письменной речи, чтобы сохранить их соответствие грамматическим и орфографическим нормам.

- Употребление дефиса: Писатели и преподаватели часто сталкиваются с трудностью правильного использования дефиса, что является важной частью орфографии. Например, в сложных прилагательных или при образовании сложных существительных.

3. Основные правила пунктуации

Пунктуация регулирует расстановку знаков препинания, что оказывает прямое влияние на понимание текста. Среди важнейших правил — постановка запятой, точек с запятой, двоеточий, восклицательных и вопросительных знаков.

- Запятая: Запятая используется для разделения частей сложных предложений, а также при перечислениях. Она помогает организовать текст, делая его более понятным для восприятия. Например, в предложении: «Вчера мы побывали в театре, в музее и в парке» запятая разделяет элементы перечисления.

- Точка с запятой: Точка с запятой используется для разделения частей сложных предложений, если между ними есть большая пауза, а также в сложных перечнях. Пример: «Она пришла в магазин; купила все необходимые продукты; вернулась домой поздно вечером».

- Двоеточие: Этот знак используется, когда перед ним стоит утверждение, а после него следует пояснение или список. Пример: «Он был обязан выполнить одну задачу: привести все документы в порядок».

- Тире и многоточие: Тире используется для обозначения паузы, многоточие — для передачи незавершенной мысли или неясности. Оба знака могут придавать тексту эмоциональную окраску, что делает речь более выразительной.

4. Ошибки в орфографии и пунктуации

Ошибки в орфографии и пунктуации — частое явление в письменной речи, особенно в условиях быстрого общения и написания сообщений через интернет. Ошибки могут быть случайными или обусловленными незнанием правил.

- Ошибки в орфографии: Например, перепутанные буквы в словах, неверное использование приставок и суффиксов. Такие ошибки могут изменять значение предложения или сделать его трудным для понимания.

- Ошибки в пунктуации: Неправильное использование запятой, отсутствие точки или двоеточия может значительно изменить смысл предложения. Например, «Я люблю читать, и рисовать» и «Я люблю читать и рисовать» имеют разные значения. В одном случае речь идет о двух действиях, а в другом — о привязанности к чтению и рисованию.

- Ошибки, связанные с интонацией: В живой речи интонация помогает правильно понимать смысл. В письменной речи интонация передается с помощью пунктуации, и ее неправильное использование приводит к недоразумениям.

5. Как правильно использовать правила орфографии и пунктуации?

Чтобы использовать правила орфографии и пунктуации правильно, важно постоянно практиковаться и внимательно следить за написанием. Вот несколько рекомендаций:

- Чтение вслух: Один из способов проверить правильность использования пунктуации — это читать текст вслух. Это помогает выявить места, где логика предложения требует дополнительного знака препинания.

- Использование словарей: Для проверки орфографии полезно использовать орфографические словари, которые помогают разобраться в трудных словах.

- Развитие навыков редактирования: Редактирование — важный этап в процессе написания текста. При этом важно не только исправить орфографические ошибки, но и внимательно проверить пунктуацию.

Заключение

Орфография и пунктуация играют ключевую роль в эффективной письменной коммуникации. Правильное использование этих норм позволяет сделать речь более понятной, выразительной и точной. Ошибки в орфографии и пунктуации могут привести к недоразумениям, а иногда и изменению смысла текста. Поэтому так важно внимательно изучать правила и применять их на практике.

Литературы

1. Дьякова, Н. Н. «Орфография русского языка». — М.: Наука, 2010.
2. Кобрин, А. С. «Русская пунктуация: практическое руководство». — М.: Просвещение, 2015.
3. Скворцов, И. А. «Основы орфографии и пунктуации». — М.: Академия, 2008.
4. Иванова, Л. И. «Русский язык: орфография и пунктуация в таблицах и схемах». — М.: Русский язык, 2012.
5. Фёдорова, О. Г. «Современная орфография и пунктуация». — СПб.: Лениздат, 2016.
6. Ефимова, Н. П. «Справочник по орфографии и пунктуации для школьников». — М.: Просвещение, 2014.

СОВРЕМЕННЫЙ РУССКИЙ ЯЗЫК: КАК МЕНЯЕТСЯ РЕЧЬ В ЭПОХУ ТЕХНОЛОГИЙ?

Жалгасбаева Жанат Болысбековна
Туркестанская область, Жетысайский район школа N39 "Асыката "
учительница русского языка и литературы

Резюме

В статье рассматривается влияние технологий на современный русский язык, исследуется, как цифровизация и использование новых технологий меняют способы общения, лексическую структуру и грамматику языка. Особое внимание уделяется явлению "цифрового языка", включающего интернет-сленг, смайлы, аббревиатуры и англицизмы. Рассматриваются плюсы и минусы этих изменений, а

также возможные последствия для языковой культуры. В работе приводятся примеры из повседневной жизни, социальных сетей, СМИ и научной сферы.

С развитием информационных технологий и их интеграцией в повседневную жизнь, меняются не только социальные практики, но и способы коммуникации. В том числе меняется и русский язык. Появление новых форм общения, в том числе через интернет, диктует необходимость адаптации языка, появления новых слов, выражений и стилей общения. Особенно ярко это проявляется в молодежной среде, где использование технологий стало неотъемлемой частью повседневной жизни.

1. Технологии и их влияние на коммуникацию

Интернет и социальные сети как пространство для изменений языка:

Современные технологии, в первую очередь интернет и социальные сети, становятся основным местом для общения. Платформы, такие как Facebook, Instagram, Twitter, ВКонтакте, Telegram и другие, создают новые условия для быстрого обмена информацией. Здесь преобладает короткое, емкое общение, основанное на визуальных и текстовых сокращениях, что оказывает влияние на структуру языка.

Развитие мобильных технологий и их влияние на письменную речь:

Смартфоны и мобильные приложения становятся основными средствами общения для молодежи. Это приводит к развитию языковых сокращений (например, "смс-ку", "классно", "хватит"), а также к введению новых графических элементов, таких как эмодзи, которые заменяют слова.

2. Цифровой язык и его особенности

Сленг и аббревиатуры:

Одним из наиболее ярких проявлений изменения языка является появление сленга и аббревиатур в русском языке. Применение сокращений в социальных сетях и мессенджерах позволяет ускорить процесс общения, но это может привести к снижению уровня грамотности и формированию языка, который трудно воспринимать людям, не владеющим современными интернет-терминами.

Эмодзи и их влияние на речь:

Эмодзи (или смайлы) стали неотъемлемой частью современной письменной речи. Вспышки эмоций, реакций и мыслей, которые раньше выражались только через слова, теперь заменяются эмодзи. Это способствует визуализации общения, но также создает новые трудности для грамматической и семантической структуры языка.

Англицизмы и международное влияние:

Многочисленные заимствования из английского языка — явление, с которым сталкивается не только русский язык, но и многие другие языки. В частности, английские слова, используемые в технологии, маркетинге и IT-сфере, становятся частью повседневной речи (например, "хакер", "стартап", "блогер").

3. Язык молодежи и его особенности

Особенности молодежного сленга:

Молодежь активно использует интернет, и в этом контексте создаются новые формы общения, в том числе специфический сленг, который является адаптацией и расширением словарного запаса русского языка. Молодежный сленг активно заимствует англицизмы, сокращает слова и фразы, используя неформальные и ироничные выражения.

Интернет-жаргон:

В интернете сформировался жаргон, который активно используется в блогах, мемах, комментариях. Это включает в себя специфические аббревиатуры (например, "лол", "имхо", "факап") и фразы, часто являющиеся результатом нажатия кнопок или шаблонных выражений в сети.

4. Проблемы и вызовы для сохранения языка

Риски утраты языковой идентичности:

Интенсивное заимствование слов и структур из других языков может привести к потере уникальных черт национального языка. Это может повлиять на культуру, на общественное восприятие языка и его роли в формировании нации.

Снижение грамотности и нарушение грамматических норм:

Появление многочисленных сокращений, изменение синтаксической структуры предложений, а также нарушение грамматических норм в интернете приводит к снижению уровня грамотности среди молодежи. Эти изменения требуют внимания со стороны образовательных учреждений и языковых авторитетов.

5. Перспективы развития русского языка в эпоху технологий

Как сохранить язык в условиях глобализации и цифровизации?

В условиях глобализации и цифровизации необходима работа по сохранению чистоты языка, сохранению его богатства и уникальности. Важно, чтобы системы образования, медиа и государственные органы активно способствовали правильному использованию русского языка, проводили информационные кампании и создавали условия для распространения грамотного, осознанного использования языка в разных сферах жизни.

Образовательные и культурные инициативы:

Одним из способов сохранения чистоты русского языка является интеграция грамотности в учебный процесс. Включение в школьную программу курса по языковой культуре, написанию текстов и правильному использованию языка в цифровой среде поможет сформировать у молодежи осознанное отношение к языку. Важно, чтобы будущие поколения имели способность воспринимать как традиционные, так и новые формы коммуникации, сохраняя при этом уважение к языковым традициям.

Роль СМИ в языковой политике:

Медиа, социальные сети и интернет-платформы имеют огромную силу в формировании речевых норм. СМИ, популярные блогеры, журналисты и редакторы могут и должны работать на развитие грамотности и сохранение чистоты языка, используя правильные формы и обогащая лексику современными терминами.

Государственная поддержка и нормативные акты:

Нормативные акты, направленные на регулирование использования заимствований и сохранение языковой чистоты, играют важную роль в развитии языковой политики. Регулярные обновления в законодательствах, акцент на уважение к родным языкам в многоязычных странах и поддержка национальных языков через официальные государственные каналы может помочь сбалансировать влияние глобальных языков.

6. Положительные и отрицательные стороны влияния технологий на язык

Положительные аспекты:

1. Ускорение обмена информацией: Технологии способствуют быстрой коммуникации и распространению знаний. Например, через интернет стало возможным мгновенно делиться новыми научными открытиями, культурными событиями и событиями на мировом уровне, что способствует росту словарного запаса и внедрению новых терминов в повседневную жизнь.

2. Развитие медиаграмотности: Ожидается, что использование цифровых технологий создаст условия для развития новых форм грамотно структурированного текста. Например, появление подкастов, видеоуроков, блого-сетей способствует улучшению умения кратко и ясно излагать мысли.

Отрицательные аспекты:

1. Снижение качества письменной речи: Одним из основных минусов является упрощение речи. Существование аббревиатур, смайлов и других элементов неформального общения приводит к тому, что многие пользователи забывают основы орфографии и грамматики, особенно при неформальном общении в мессенджерах.

2. Утрата языковых традиций: Избыточное использование заимствованных слов и фраз, а также усиленная зависимость от технологий могут привести к утрате уникальных языковых

особенностей и региональных диалектов. Это негативно сказывается на лексической и синтаксической системе русского языка.

7. Заключение

Современный русский язык, как и любой другой живой язык, находится в постоянном процессе изменений. Технологии оказывают глубокое влияние на его развитие, включая позитивные и негативные стороны. Современные реалии требуют от нас способности адаптировать язык к новым условиям, но при этом необходимо сохранять его богатство, многообразие и способность передавать ценности, традиции и культуру. Для этого необходимо продолжать образовательные инициативы, направленные на сохранение грамотности, уважение к языковой культуре и противодействие чрезмерному заимствованию.

В конечном счете, будущее русского языка зависит от нас. Мы должны активно работать над тем, чтобы в эпоху глобализации и цифровизации русский язык оставался живым, эффективным и гармонично развивающимся.

Литература:

1. Гальперин, И. Р. Языковая культура современного общества. — М.: Наука, 2010.
2. Карасик, В. И. Язык как средство коммуникации. — М.: РОССПЭН, 2007.
3. Чеснокова, Н. П. Современный русский язык в условиях глобализации. — М.: Флинта, 2015.
4. Михайлова, С. А. Влияние интернета на развитие русского языка. — СПб: Издательство РГПУ, 2018.

АҒЫЛШЫН ПӘНІНІҢ МҰҒАЛІМІ-ЖАҢА ИДЕЯЛАР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ЖЕТЕКШІСІ

Байбосынова Н.П
Шымкент қаласы, Индустриалды-техникалық колледж
ағылшын пәні мұғалімі

Резюме

Статья посвящена роли учителя английского языка в современном образовательном процессе, акцентируя внимание на внедрении новых идей и технологий. В условиях развития информационного общества одной из важных задач школьного образования является формирование информационной культуры учащихся и раскрытие их творческого потенциала с помощью информационно-коммуникационных технологий. Учителя, освоившие интернет-технологии, способны эффективно обучать современную молодежь, готовя их к профессиональной деятельности в высокоразвитой информационной среде. Статья также рассматривает значимость сетевого взаимодействия и инновационных образовательных методик для улучшения педагогической практики.

Summary

The article is dedicated to the role of the English language teacher in the modern educational process, emphasizing the introduction of new ideas and technologies. In the context of the development of the information society, one of the important tasks of school education is to form students' information culture and to unlock their creative potential through information and communication technologies. Teachers who have mastered internet technologies are capable of effectively educating modern youth, preparing them for professional activities in a highly developed information environment. The article also discusses the importance of network interaction and innovative educational methodologies for improving pedagogical practice.

Ақпараттық қоғамды дамыту жағдайында мектептегі білім берудің маңызды міндеті гуманитарлық, гуманистік және мәдениеттану принциптері мен дәстүрлері негізінде оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашу болып табылады. Сондықтан мектеп алдында проблема туындайды – оқушыны жоғары дамыған ақпараттық

ортадағы өмірге және кәсіби қызметке, үлкен көлемдегі ақпаратты тез қабылдауға және өңдеуге дайындау, ұжымдық білім негізінде шешім қабылдау үшін ақпаратпен жұмыс істеу технологиясын үйрету. Интернет-технологияларды меңгерген және өз тәжірибесінде желінің ресурстары мен мүмкіндіктерін пайдаланатын мұғалім ғана заманауи жастарды тиімді оқыта алады. Қазіргі уақытта сыни, шығармашылық игеру және қолдану, ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық жетістіктер арқылы өз қызметінің мазмұнын модернизациялауға қабілетті мұғалімге деген қажеттілік артты.

Жақында мектептің көптеген мұғалімдері АКТ технологияларын игерудің шұғыл қажеттілігін сезінді, оларды игере бастады, бірақ желіні сенімді пайдаланушылар жеткіліксіз болды. Сонымен қатар, біздің оқушылар ақпараттық ортада өздерінің тәлімгерлерінен әлдеқайда жақсы бағдарланғаны белгілі болды. Сондықтан білім беру процесінің барлық қатысушыларының ақпараттық өзара әрекеттесуінің формалары мен түрлерінің ауқымын кеңейту идеясы пайда болды.

Қазіргі қоғамға аналитикалық ойлауы, қиялы бар, әлеуметтік, кәсіби, отбасылық қатынастарда диалогқа, ынтымақтастыққа және бірлесіп құруға дайын шығармашылық адам қажет. Балалар инновацияларға ең сезімтал екені белгілі. Олар губка сияқты барлық жаңа және ерекше нәрселерді "сіңіруге" дайын, олар өз жұмыстарында креативті. Олар тәлімгерлерді де жаңа нәрселерді түсінуге дайын. Бірге оқу әрдайым қызықты, сондықтан бастауыш сынып мұғалімдері федералды мемлекеттік білім беру стандартына көшіп, сенбі күндері информатика кабинетінде жобалық жұмыстарды жүргізе бастады.

Педагогтардың, оқушылардың және олардың ата-аналарының қашықтықтан олимпиадаларға, конференцияларға, шығармашылық конкурстарға, Интернет – жобаларға қатысуы-қызықты іс. Бірақ әркім өзін қызықтыратын конкурсты табу үшін "интернетті" еркін шарлай алмады, сондықтан информатика мұғалімі үйлестіруші болды, ол арқылы білім беру процесінің барлық қатысушыларына қашықтықтан олимпиадаларды өткізу мерзімдері, әртүрлі пәндер бойынша Интернет жобалары туралы ақпарат берілді.

"Весточка" мектеп газетінің балалары бағдарламалардың, мектеп грамоталарының, шақырулардың шаблондарын әзірледі. Ақпараттық буклеттер шығарылды, мектеп өмірінің электрондық мұрағаты, мектеп тарихы альбомының электрондық нұсқасы жасалды.

Желілік өзара іс-қимылды дамыту біздің мектеп педагогтері қызметінің белсенді дамып келе жатқан бағыттарының біріне айналды. Желілік қауымдастықтардағы жұмыс мұғалімдердің қосымша дайындығын қажет етті, ол ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы біліктілікті арттыру жүйесі арқылы жүзеге асырыла бастады. Алайда инновацияларды игеруде информатика және АКТ мұғалімдері, сондай-ақ бастауыш сынып мұғалімдері ерекше рөл атқарады. Олар коммуникациялық технологияларды және Интернет желісінің әлеуметтік қызметтерін меңгеруде консультациялық көмек көрсетеді.

Желіде көптеген әлеуметтік-педагогикалық қауымдастықтар бар, бәрін қамту мүмкін емес. Информатика мұғалімдері әртүрлі мұғалімдер мен оқушылар үшін ең қызықты және пайдалысын таңдауға көмектеседі.

Жаңадан бастаушы пайдаланушыға Сайтта тіркелу, "пошта жәшігін" ашу, қажетті ақпаратты табу немесе желіге орналастыру оңай емес.

Ресми мектеп сайтының, мұғалімдер порталындағы мектеп беттерінің ашылуымен ПроШколу.ги. білім беру қызметкерлерінің әлеуметтік желісі информатика және АКТ мұғалімдері виртуалды кеңістікте жаңа "лауазымдарға" ие болды. Бұл әкімшілер, модераторлар, кеңесшілер, редакторлар және тіпті фоторепортерлер.

Бұл қызмет саласы біз үшін де жаңа. Алда, атап айтқанда, мұғалімдердің дербес сайттарын құру, бірлескен желілік жобаларға, мастер-кластарға қатысу арқылы қала мен облыстың басқа мектептерінің әріптестерімен өзара іс-қимылды кеңейту бойынша көп жұмыс күтіп тұр. Бұл қызмет өзекті, қызықты, сондықтан перспективалы. Интернет-технологияларды пайдалану мұғалімдердің бір-бірімен өзара әрекеттесуінің уақытша және кеңістіктік шектеулерін алып тастайды, біліктілікті арттыруға, жұмыс тәжірибесімен алмасуға, пікірлес адамдарды табуға,

бірлескен жобалармен жұмыс істеуге, көкжиегіңізді, қарым-қатынас шеңберіңізді кеңейтуге мүмкіндік береді. Бұл оның барлық қатысушыларының іс-қимыл еркіндігін кеңейте отырып, мұғалімнің, оқушылардың, олардың ата-аналарының педагогикалық өзара әрекеттесуінде маңызды бола отырып, желілік өзара әрекеттесу.

Әдебиеттер

1. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. 2007.
2. Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. Cooperative Learning: Improving University Instruction by Basing Practice on Validated Theory. 2014.
3. Kapp, K. M. The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. 2012.

ENHANCING VOCABULARY ACQUISITION THROUGH TECHNOLOGY

Esenbekova Aygul Lesbaevna

Teacher of English Language at T. Tazhibayev Secondary School-Gymnasium №47, Shymkent City

Резюме

В данной статье рассматриваются различные технологические инструменты и методологии, которые поддерживают и улучшают процесс обучения словарному запасу у школьников. Исследуя образовательные приложения, цифровые игры, онлайн-платформы и другие технологические ресурсы, статья выявляет, как эти инструменты могут создавать более увлекательные, эффективные и персонализированные образовательные среды. Через примеры и исследования из современных классов статья иллюстрирует эффективность технологий в расширении словарного запаса, улучшении запоминания и стимулировании практического применения знаний в реальных жизненных контекстах.

Түйін

Осы мақалада оқушылар үшін сөздік қорды үйренуге қолдау көрсететін және оны жақсартатын түрлі технологиялық құралдар мен әдістемелер қарастырылады. Білім беру қосымшаларын, сандық ойындарды, онлайн платформаларды және басқа да технологиялық ресурстарды зерттей отырып, мақала бұл құралдардың оқу ортасын қалайша қызықты, тиімді әрі жеке-дара етуге мүмкіндік беретінін анықтайды. Қазіргі сыныптардан алынған іс-тәжірибелер мен мысалдар арқылы мақала технологиялардың сөздік қорды кеңейту, есінде сақтау және білімдерді нақты өмір жағдайларында қолдану бойынша тиімділігін көрсетеді.

Vocabulary acquisition is a fundamental aspect of language learning, and its importance cannot be overstated. A rich vocabulary allows learners to express themselves more effectively, comprehend texts with greater ease, and engage in more meaningful communication. Traditional methods of vocabulary learning, such as rote memorization, have often proven ineffective in the long term. However, the advent of technology in education has introduced new, interactive ways for learners to expand their vocabulary in a more dynamic and engaging manner.

1. The Role of Technology in Language Learning

Technology has revolutionized the way language is taught and learned. It provides pupils with a wide range of resources, from interactive dictionaries to language-learning apps, that cater to various learning styles. One of the key advantages of technology is its ability to create interactive, engaging environments where vocabulary can be learned in context, which helps to improve retention.

2. Digital Tools for Vocabulary Learning

Language Learning Apps

- Applications such as Duolingo, Babbel, and Memrise have revolutionized language learning by offering engaging and gamified experiences. These apps use spaced repetition algorithms, quizzes, and flashcards to help learners practice and retain vocabulary over time.

Interactive Online Dictionaries

- Online dictionaries such as WordReference and Merriam-Webster provide learners with not only definitions but also synonyms, example sentences, audio pronunciations, and related words, enabling a deeper understanding of vocabulary.

Digital Flashcards

- Tools like Quizlet allow teachers and pupils to create digital flashcards, which are an effective tool for reinforcing vocabulary. Digital flashcards can be reviewed at the pupil's own pace and are designed with features like spaced repetition to enhance memory retention.

Gamification and Vocabulary Games

- Platforms such as Kahoot! and Quizizz turn vocabulary learning into a game, which encourages pupils to participate actively while reinforcing vocabulary in an enjoyable way. Games increase motivation and allow pupils to compete with each other in a positive and fun environment.

3. Benefits of Technology for Vocabulary Acquisition

Personalization of Learning

- Technology allows for a personalized approach to vocabulary learning. Pupils can progress at their own pace, choose topics of interest, and receive immediate feedback on their progress. Personalized learning experiences make vocabulary acquisition more relevant and engaging.

Interactive Learning

- The use of interactive platforms enables learners to actively engage with the material, rather than passively receiving information. This interactive nature helps pupils practice and apply new vocabulary in various contexts, improving retention.

Accessibility and Convenience

- Technology offers the advantage of being accessible anytime and anywhere, which means pupils can continue their vocabulary learning outside of the classroom. With smartphones and tablets, pupils have access to learning tools at their fingertips, allowing for consistent practice.

Motivation and Engagement

- The gamification of vocabulary learning through apps, quizzes, and challenges can significantly increase pupil motivation. The immediate rewards, such as points and levels, keep learners engaged and excited to continue learning.

4. Challenges and Limitations of Using Technology

While technology offers many benefits, it also presents some challenges:

- Overreliance on Technology: There is a risk that pupils may become too reliant on technology, which could undermine their ability to learn vocabulary through traditional methods like reading and conversation.
- Access and Equity: Not all pupils have equal access to the technological resources required for digital vocabulary learning. Disparities in access to devices and the internet can create inequalities in learning opportunities.
- Distractions: Technology-based platforms can sometimes be distracting, with pupils tempted to focus on entertainment rather than educational content.

5. Case Studies and Real-World Examples

In this section, we can explore real-world examples and case studies of how teachers have integrated technology into their vocabulary lessons. For instance:

- Case Study 1: A High School English Class – A teacher uses Duolingo and Quizlet to help pupils learn academic vocabulary for standardized tests, showing how these tools improve retention and engagement.
- Case Study 2: An ESL Classroom – A teacher uses a combination of interactive apps and games to help non-native speakers learn everyday vocabulary, demonstrating the effectiveness of technology in supporting language immersion.

6. Strategies for Teachers

Incorporating Technology into the Classroom

Teachers can effectively integrate technology into their vocabulary instruction by combining it with traditional methods such as reading, writing, and speaking activities. Using a balanced approach that incorporates both digital and non-digital resources can enhance vocabulary learning.

Selecting the Right Tools

Not all digital tools are equally effective for vocabulary acquisition. Teachers should carefully select tools that align with their pupils' needs, taking into account their proficiency level, interests, and learning goals.

Creating a Blended Learning Environment

By combining in-class instruction with online activities, teachers can create a blended learning environment where technology supports and reinforces vocabulary learning. This approach fosters greater pupil engagement and provides opportunities for additional practice outside of the classroom.

Conclusion

The use of technology in vocabulary learning is transforming how pupils acquire and retain new words. Digital tools provide personalized, interactive, and engaging experiences that can enhance traditional vocabulary instruction. By incorporating apps, games, and online platforms into their teaching practices, educators can create dynamic learning environments that foster better vocabulary acquisition. However, it is important to balance technology with other forms of instruction and address the challenges associated with its use to maximize its potential.

References

1. Nation, I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press. 2001.
2. Schmitt, N. Researching Vocabulary: A Vocabulary Research Manual. Palgrave Macmillan. 2010.
3. Cobb, T. Computing the Vocabulary Demands of L2 Reading. Language Learning Technology, 11(3), 38–60.2007
4. Al-Seghayer, K. The Effect of Multimedia Annotation Modes on L2 Vocabulary Acquisition: A Comparative Study. Language Learning & Technology, 5(1), 28–45. 2001

INTERACTIVE METHODS AND THEIR APPLICATION IN THE CLASSROOM FOR EFFECTIVE ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Kaldybaeva Gulbanu Bolatbekovna
English Language Teacher at M. Auezov IT School-Lyceum, Badekbek District, Turkestan Region

Түйін

Бұл мақала ағылшын тілін үйренушілер үшін оқыту тәжірибесін жетілдіріп, нәтижелерді жақсартуға арналған түрлі интерактивті оқыту әдістерін зерттейді. Кейс-стадилер мен білім беру зерттеулерін қарастыра отырып, мақала үздік тәжірибелерді анықтап, интерактивті әдістерді сыныптарында жүзеге асыруға ниеттенген оқытушыларға практикалық ұсыныстар ұсынады.

Резюме

В данной статье рассматриваются различные интерактивные методы обучения, направленные на улучшение учебного процесса и достижение лучших результатов для учащихся английского языка в школах. Изучая примеры из практики и образовательные исследования, статья выявляет лучшие практики и предоставляет практические рекомендации для педагогов, стремящихся внедрить интерактивные методики в свои классы.

The challenge of teaching English as a second language (ESL) has spurred educators to seek innovative teaching methods. Interactive teaching methods, in particular, have gained traction for their ability to engage students actively in the learning process. These methods, which include cooperative learning, gamification, and technology integration, not only make learning more enjoyable but also

more effective. This article delves into the various interactive methodologies, their theoretical underpinnings, and practical applications in the ESL classroom.

Theoretical Framework: **Constructivist Learning Theory**: Constructivism posits that learners construct knowledge through their experiences and interactions with the world. This theory emphasizes the importance of active engagement and hands-on learning. Constructivist principles underpin many interactive teaching methods, which encourage students to actively participate in their learning process rather than passively receiving information.

Sociocultural Theory: Sociocultural theory, developed by Lev Vygotsky, emphasizes the social nature of learning. According to Vygotsky, cognitive development is largely a result of social interactions and cultural tools. In the context of language learning, this theory highlights the importance of collaborative activities and the use of culturally relevant materials and practices.

The Role of Motivation in Language Learning: Motivation is a critical factor in language learning. Interactive teaching methods can enhance motivation by making learning more engaging and enjoyable. By providing opportunities for meaningful interaction and real-world application, these methods can help sustain students' interest and commitment to learning English.

Interactive Teaching Methods: **Cooperative Learning**: Cooperative learning involves students working together in small groups to achieve common goals. This method fosters collaboration, communication, and mutual support. Research has shown that cooperative learning can improve academic achievement, increase student motivation, and enhance social skills.

Group Work Dynamics: Effective cooperative learning requires careful planning and organization. Teachers must consider group composition, task design, and assessment methods. It is essential to create a positive interdependence among group members, ensuring that each student's contribution is valued.

Case Studies and Examples: Numerous studies have demonstrated the effectiveness of cooperative learning in language education. For example, a study conducted in a Korean high school found that students who participated in cooperative learning activities showed significant improvements in their English language skills compared to those who received traditional instruction.

Gamification: Gamification involves incorporating game elements into non-game contexts to enhance learning and engagement. By making learning fun and interactive, gamification can motivate students to participate actively in the learning process.

Benefits of Gamified Learning: Gamification can provide immediate feedback, set clear goals, and create a sense of achievement. These elements can enhance motivation, improve retention, and increase student engagement. Additionally, games can provide a safe environment for students to practice language skills without the fear of making mistakes.

Implementation Strategies: Teachers can incorporate gamification in various ways, such as using language learning apps, creating classroom competitions, or designing educational games. It is essential to align game elements with learning objectives and ensure that the games are challenging yet achievable.

Technology Integration: The use of digital tools and resources can significantly enhance language learning. Technology can provide access to a wealth of authentic materials, facilitate communication with native speakers, and offer interactive and personalized learning experiences.

Use of Digital Tools and Resources: Language learning apps, online platforms, and multimedia resources can make learning more dynamic and engaging. Tools such as Duolingo, Quizlet, and Kahoot! can provide interactive and gamified learning experiences. Additionally, virtual classrooms and online forums can facilitate collaborative learning and real-time communication.

Interactive Language Learning Apps and Platforms: Many language learning apps and platforms offer features such as speech recognition, interactive exercises, and real-time feedback. These tools can help students practice their listening, speaking, reading, and writing skills in an engaging and supportive environment.

Case Studies: Several case studies highlight the successful implementation of interactive teaching methods. For example, a study conducted in a Japanese university found that students who

used a language learning app demonstrated significant improvements in their speaking and listening skills. Another study in a Spanish high school reported that students who participated in gamified learning activities showed increased motivation and engagement.

Comparative Analysis of Traditional vs. Interactive Methods: Research has shown that interactive teaching methods can lead to better learning outcomes compared to traditional methods. For instance, a study conducted in a Chinese university found that students who participated in cooperative learning activities performed better on language tests than those who received traditional instruction.

Student Feedback and Outcomes: Students generally report positive experiences with interactive teaching methods. They often find these methods more enjoyable and engaging, which can lead to increased motivation and better learning outcomes. For example, students who participated in gamified learning activities in a German language course reported higher levels of satisfaction and engagement compared to those who received traditional instruction.

Practical Recommendations: **Steps for Incorporating Interactive Methods in the Classroom**:

Assess students' needs and preferences.
Select appropriate interactive methods and tools.
Plan and organize activities carefully.
Provide clear instructions and support.
Monitor and assess student progress.

Potential Challenges and Solutions: Implementing interactive methods can present challenges, such as resistance from students or a lack of resources. To overcome these challenges, teachers can provide training and support, seek feedback from students, and adapt activities to fit the available resources.

Best Practices and Tips for Educators:

Foster a positive and supportive learning environment.
Encourage active participation and collaboration.
Provide timely and constructive feedback.
Use a variety of interactive methods to keep students engaged.
Continuously assess and refine teaching practices.

Conclusion: Interactive teaching methods offer numerous benefits for English language learners. By actively engaging students in the learning process, these methods can enhance motivation, improve language skills, and foster a positive attitude toward learning. Educators are encouraged to explore and implement interactive methodologies to create a more dynamic and effective language learning environment.

Suggested Literature:

1. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education. 2007
2. Willis, J. A Framework for Task-Based Learning. Longman. 1996
3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH: NEW APPROACHES AND TOOLS

Muhitdinova Shokhida Salikhovna
English Language Teacher at Nekrasov Secondary School-Gymnasium № 9, Turkestan City

Түйін

Бұл мақала ағылшын тілін оқыту контекстінде цифрлық технологиялардың рөлін зерттейді, білім беру болашағын қалыптастырып жатқан жаңа тәсілдер мен инновациялық құралдарға ерекше назар аударады. Мақала цифрлық құралдарды интеграциялаудың артықшылықтарын, қиындықтарын және мүмкіндіктерін талдайды, технологияның тіл оқыту сыныптарында қалай жүзеге асырылып

жатқанын көрсететін түрлі іс жүзіндегі мысалдармен бөліседі. Цифрлық технологиялардың оқыту тәжірибесіне тигізетін әсерін зерттей отырып, бұл мақала ағылшын тілін оқытудағы даму үрдісін терең түсінуге мүмкіндік береді.

Резюме

В данной статье рассматривается роль цифровых технологий в контексте преподавания английского языка, с акцентом на новые подходы и инновационные инструменты, которые формируют будущее образования. В статье выделяются преимущества, вызовы и возможности, связанные с интеграцией цифровых инструментов, приводятся примеры и реальные кейс-стадии того, как технологии применяются в языковом обучении. Изучив влияние цифровых технологий на педагогическую практику, статья предоставляет глубокое понимание развивающегося ландшафта образования в области английского языка.

The role of technology in education has grown exponentially in recent years, particularly in the realm of language learning. Digital tools such as interactive platforms, mobile apps, and virtual classrooms are reshaping how students learn English, offering new opportunities for engagement, personalized learning, and enhanced collaboration. This article examines how digital technologies influence English language teaching, exploring both the benefits and challenges of their implementation in classrooms. By delving into modern teaching strategies, such as blended learning, gamification, and personalized learning, this study will present a comprehensive view of how teachers can leverage technology to facilitate language learning and improve student outcomes.

2. The Historical Context of Digital Technologies in Language Teaching

The use of technology in language teaching can be traced back to the early 20th century, with the introduction of audio-visual aids such as language laboratories, radio broadcasts, and television programs. Over time, technology continued to evolve, giving rise to the internet, digital classrooms, and interactive language learning apps.

In the 1990s, the rise of the internet revolutionized language education, with resources such as online dictionaries, language forums, and websites dedicated to language learning becoming accessible to a global audience. The introduction of online platforms like Moodle and Blackboard further advanced the integration of technology in education, enabling distance learning and virtual classrooms.

Today, technology has expanded beyond the classroom to include mobile applications, gamification, artificial intelligence, and virtual reality, each of which plays a pivotal role in enhancing the learning experience.

3. New Trends in Digital Technologies for English Language Teaching

Digital technologies have paved the way for a range of new teaching methods and tools. This section will discuss some of the most prominent trends and innovations in the field.

3.1 E-Learning Platforms and Virtual Classrooms

One of the most significant developments in recent years is the rise of e-learning platforms such as Moodle, Google Classroom, and Edmodo. These platforms offer teachers and students a wide array of digital tools to enhance language learning. Teachers can upload materials, conduct assessments, and communicate with students in real-time. E-learning platforms also allow for asynchronous learning, enabling students to access lessons and assignments at their convenience.

Virtual classrooms, powered by tools like Zoom, Microsoft Teams, and Google Meet, have become increasingly popular in recent years, particularly due to the global COVID-19 pandemic. These platforms provide a space for real-time learning and interaction, making it possible for students to participate in language lessons from anywhere in the world.

3.2 Mobile Apps for Language Learning

Mobile apps such as Duolingo, Babbel, Memrise, and HelloTalk have revolutionized the way language learners engage with English. These apps use gamification techniques to motivate users, offering lessons in bite-sized formats that can be accessed on smartphones or tablets. They are ideal for independent learning, allowing students to practice vocabulary, grammar, pronunciation, and speaking skills outside the traditional classroom setting.

3.3 Gamification in Language Learning

Gamification is the application of game design elements to non-game contexts, such as education. In language teaching, gamification has gained popularity as a tool for increasing student engagement and motivation. Platforms like Kahoot, Quizlet, and Quizizz provide teachers with interactive quizzes, polls, and games that can be integrated into lessons to make learning more dynamic and enjoyable. By turning language learning into a fun and competitive experience, gamification encourages students to stay motivated and continue practicing their skills.

4. Benefits of Digital Technologies in English Language Teaching

4.1 Increased Student Engagement

Digital tools provide a more interactive and engaging learning experience for students. By incorporating multimedia elements such as videos, podcasts, and interactive exercises, teachers can capture students' attention and make lessons more appealing. Students are also more likely to participate actively in lessons when technology is involved, as it offers a variety of ways to engage with the content.

4.2 Accessibility and Flexibility

Digital technologies allow for greater accessibility and flexibility in language learning. With e-learning platforms, students can access lessons and materials at any time, enabling them to learn at their own pace. This flexibility is particularly beneficial for learners with busy schedules, as it allows them to fit language learning into their daily routines.

Additionally, digital technologies provide access to a wealth of resources that were once unavailable to many learners, including online dictionaries, grammar guides, and language forums. These resources help learners develop their language skills independently and beyond the classroom.

4.3 Personalized Learning

Digital technologies enable personalized learning, where content and activities can be tailored to the individual needs of each student. Tools like language learning apps and adaptive learning platforms adjust the difficulty level of exercises based on the learner's progress, providing a customized experience. Personalized learning ensures that each student receives the support and challenges they need to improve their language skills.

5. Challenges of Integrating Digital Technologies in English Language Teaching

While the benefits of digital technologies are undeniable, there are also several challenges associated with their integration into language classrooms.

5.1 Technological Barriers

One of the main challenges of implementing digital tools in the classroom is ensuring that all students have access to the necessary technology. In some regions, access to reliable internet and modern devices remains limited, which can hinder the effectiveness of digital learning.

Additionally, teachers may face difficulties in mastering new technologies or integrating them into their teaching practices. Ongoing professional development and training are essential to ensure that educators are equipped to use digital tools effectively.

5.2 Over-Reliance on Technology

While digital technologies are valuable, it is important to strike a balance between traditional teaching methods and the use of technology. Over-reliance on digital tools may lead to a lack of face-to-face interaction and personal connection between teachers and students. It is crucial to use technology in a way that complements traditional teaching practices rather than replacing them entirely.

5.3 Privacy and Security Concerns

As digital platforms collect and store personal data, concerns about privacy and security have become more prevalent. Teachers and students must be mindful of data protection regulations and ensure that their use of digital tools adheres to privacy guidelines.

6. The Future of Digital Technologies in English Language Teaching

The future of digital technologies in language teaching is promising, with innovations in artificial intelligence (AI), virtual reality (VR), and augmented reality (AR) offering new possibilities

for enhancing language learning experiences. AI-powered tools can provide instant feedback on student performance, while VR and AR have the potential to create immersive language learning environments that replicate real-life situations.

As technology continues to evolve, the role of the teacher will also change. Teachers will need to adopt new skills and approaches to integrate emerging technologies into their classrooms. The increasing use of AI, machine learning, and data analytics will allow for more personalized learning experiences, improving language outcomes for students.

7. Conclusion

In conclusion, digital technologies have transformed English language teaching by offering new tools, approaches, and opportunities for enhancing student engagement, personalized learning, and academic performance. While there are challenges in integrating digital technologies into classrooms, the benefits far outweigh the drawbacks. As technology continues to evolve, educators must remain adaptable and embrace these innovations to provide students with the best possible language learning experience.

Suggested Literature:

1. Hockly N. The Digital Classroom: The Role of Technology in Language Teaching. ELT Journal. 2017.
2. Thomas, M. Blended Learning in English Language Teaching. Cambridge University Press. 2013.
3. Dudeney G., Hockly N. Digital Literacies: Teaching and Learning in the Digital Age. Routledge. 2016
4. Stockwell G., Hubbard P. Computer-Assisted Language Learning: A Comprehensive Approach. Routledge. 2013.
5. Godwin-Jones R. Emerging Technologies for English Language Teaching. TESOL Quarterly. 2018.

ENGLISH LITERARY WORKS AS A MEANS OF LEARNING ENGLISH

Abisheva Perne Adilkhanovna
English Teacher at School №83, Shymkent City

Резюме

Изучение английского языка и литературы невозможно без их взаимосвязи, и роль литературы в процессе обучения языку трудно переоценить. Литературные произведения, с их разнообразными жанрами и стилями, не только служат источником культурных и исторических знаний, но и становятся мощным инструментом для развития языковых навыков. Влияние английской литературы на изучение языка огромно. Чтение произведений таких авторов, как Шекспир, Джейн Остин, Чарльз Диккенс, Джордж Оруэлл и более современных писателей помогает учащимся улучшать словарный запас, грамматику и навыки восприятия текста. В статье рассматривается влияние английской литературы на усвоение языка через различные аспекты: от расширения словарного запаса до улучшения навыков письма и устной речи. Также обсуждается, как различные литературные произведения и их жанры влияют на развитие критического мышления и аналитических навыков при работе с текстами.

Түйін

Ағылшын тілін және әдебиетін оқыту бір-бірінен ажырамас болып табылады, және әдебиеттің тіл үйрену процесіндегі рөлі өте маңызды. Әдеби шығармалар, олардың әртүрлі жанрлары мен стильдері, тек мәдени және тарихи білім көздері ғана емес, сонымен қатар тіл дағдыларын дамыту үшін күшті құрал ретінде қызмет етеді. Ағылшын әдебиетінің тіл үйренуге әсері зор. Шекспир, Джейн Остин, Чарльз Диккенс, Джордж Оруэлл және басқа да қазіргі заманғы авторлардың шығармаларын оқу студенттердің сөздік қорын, грамматикасын және мәтінді түсіну дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Бұл мақала ағылшын әдебиетінің тіл үйренуге әсерін түрлі аспектілер арқылы қарастырады: сөздік қорды кеңейтуден бастап жазу және сөйлеу дағдыларын дамытуға дейін.

Сондай-ақ, әртүрлі әдеби шығармалар мен олардың жанрлары мәтіндермен жұмыс істеу кезінде сын тұрғысынан ойлау мен аналитикалық дағдылардың дамуына қалай әсер ететіндігі талқыланады.

The study of language and literature is intrinsically linked, and the role of literature in learning the English language goes beyond just expanding vocabulary. Literary works help learners develop a wide range of skills: from understanding grammar and style to enhancing critical thinking and text analysis. Reading literary works allows students not only to immerse themselves in language practice but also to understand the cultural, historical, and philosophical aspects of the language.

English literature as a means of language study provides students with a unique opportunity to not only master basic language rules but also to understand how these rules function in real texts, how they can be adapted to various contexts, and how they are used in different communication styles. This article explores the role of English literature in language teaching, providing examples of how various works can be used to improve language proficiency.

1. Literature as a Tool for Expanding Vocabulary:

English literature is a vast repository of texts that encompass a diverse vocabulary, which is used in various contexts. Reading classic and contemporary literature allows learners to familiarize themselves with new words, expressions, and idioms. This not only helps expand vocabulary but also deepens understanding of the nuances of word meanings, their contextual usage, and sentence structure.

2. The Role of Literature in Learning Grammar and Style:

Literary works are an excellent resource for learning grammar and stylistic techniques. Reading novels, plays, and poems allows learners to understand how grammar functions in real-world language use, as well as to develop a sense of style. In literary works, grammatical structures are often used to create specific effects, and analyzing these texts provides deeper insights into how grammar and syntax can influence the perception of a text.

3. Literature and Writing Skills:

Reading literary works helps develop writing skills. Attention to text structure, character development, dialogue, and interaction between words and sentences fosters a critical approach to writing one’s own texts. Working with literary works teaches students how to organize their thoughts, build strong arguments, and use stylistic devices to achieve the desired effect.

4. Literary Genres and Their Impact on Language Learning:

English literature includes a wide variety of genres: from poetry and drama to novels and short stories. Each of these genres has its own characteristics that can be useful for language learning. For instance, poetry helps develop an awareness of the phonetic aspects of language, teaching students to analyze rhythm, metaphors, and other literary devices. On the other hand, drama and novels allow students to focus on dialogues, interpersonal relationships, and character development, which helps enhance communication skills.

5. Using English Literature in the Classroom:

In English language classrooms, teachers actively use literary texts to enhance various language skills. This article explores methods for incorporating literature into English lessons, such as text analysis, role-plays, reading aloud, writing assignments, and other interactive approaches to working with texts. Special attention is given to how literary works can be used to develop listening and speaking skills.

6. Cultural Significance of English Literature:

English literature provides students with a unique opportunity to learn about the cultural and historical aspects of English-speaking countries. Reading works by Shakespeare, Jane Austen, Charles Dickens, and contemporary authors allows students to better understand the context in which the language developed, as well as the major social and cultural changes that took place during these periods.

Conclusion:

English literature is an essential tool in the study of the English language. It not only helps expand vocabulary and improve grammar skills but also fosters the development of all aspects of language proficiency: reading, writing, speaking, and listening. Using literature in language learning also enhances critical thinking, analytical skills, and the ability to interpret texts, as well as offering deeper insight into the cultural and historical characteristics of English-speaking countries. In the future, the use of literary works in language education will continue to play a crucial role, helping students become more competent and confident language users.

References:

1. Shakespeare, W. (1599). Hamlet.
2. Austen, J. (1813). Pride and Prejudice.
3. Dickens, C. (1861). Great Expectations.
4. Orwell, G. (1945). Animal Farm.
5. Woolf, V. (1925). Mrs. Dalloway.
6. Hemingway, E. (1929). A Farewell to Arms.
7. Fitzgerald, F. S. (1925). The Great Gatsby.

ОБРАЗ РОДИНЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: ОТ ПУШКИНА ДО СОВРЕМЕННОСТИ

Макулбекова Айжамал Ерланқызы
Туркестанская область, Ордабасинский район, ООШ имени Сакена Сейфуллина, учитель русского языка и литературы

Түйін

Родина бейнесі орыс әдебиетінде маңызды элемент болып табылады, ол ғасырлар бойы өзгеріп, дамып, тарихи, әлеуметтік және философиялық контексттердің өзгеруін бейнелеп отырды. XIX ғасырдың басында Ресей ішкі және сыртқы өзгерістерді бастан кешіріп жатқан кезде жазушылар Родина тақырыбына белсенді түрде жүгінді, оны әртүрлі аспектілерде сипаттай отырып: Отанның маңызы туралы философиялық ойлардан бастап, тарихи оқиғаларға эмоционалдық және патриоттық жауаптарға дейін. Александр Пушкин, Михаил Лермонтов, Лев Толстой, Иван Тургенев, Фёдор Достоевский және басқа да орыс әдебиетінің классиктері осы бейненің негізін қалады. XX ғасырда Родина тақырыбы Александр Солженицын, Борис Гребенщиков, Василий Гроссман сияқты авторлардың шығармаларында жаңа мәнге ие болды. Қазіргі заманғы жазушылар да осы бейнемен жұмыс істей отырып, бірақ постсоветтік шындық жағдайында Родина бейнесіне көзқарастар өзгерді, жаңа саяси және мәдени шындықтарды бейнеледі.

Annotation

The image of the Motherland in Russian literature is an important element that has evolved and developed over the centuries, reflecting changing historical, social, and philosophical contexts. Since the early 19th century, when Russia was undergoing deep internal and external changes, writers began to actively address the theme of the Motherland, depicting it in various aspects: from philosophical reflections on the significance of the Fatherland to emotional and patriotic responses to historical events. Alexander Pushkin, Mikhail Lermontov, Lev Tolstoy, Ivan Turgenev, Fyodor Dostoevsky, and other classics of Russian literature laid the foundation for this image. In the 20th century, the theme of the Motherland acquired new meaning in the works of authors such as Alexander Solzhenitsyn, Boris Grebenshchikov, and Vasily Grossman. Contemporary writers continue to work with this image, but in the context of post-Soviet reality, the approaches to the image of the Motherland have changed, reflecting new political and cultural realities.

Тема Родины в русской литературе пронизывает всю русскую классическую литературу, начиная с первых произведений XIX века и заканчивая современными произведениями. Родина — это не только географическое понятие, но и символ духовной и культурной идентичности. В

различных исторических периодах этот образ претерпел изменения, отражая социально-политическую реальность, внутренние переживания писателей и нравственные поиски общества. В статье рассмотрены эволюция образа Родины от пушкинской эпохи до современности, ключевые моменты, которые повлияли на восприятие Родины, и исследованы работы крупнейших представителей русской литературы.

1. Образ Родины в произведениях Александра Пушкина

Александр Пушкин — основатель русской классической литературы и значимый автор в создании образа Родины. Для Пушкина Родина представляет собой гармоничное единство природы, народа и исторической судьбы. Его произведения, такие как стихотворения «Узник», «К Чаадаеву», «Руслан и Людмила», в которых он размышляет о свободе, судьбе народа и исторической миссии России, оказали глубокое влияние на развитие патриотических тем в русской литературе.

2. Родина в произведениях Михаила Лермонтова

Михаил Лермонтов продолжает традицию Пушкина, но в его произведениях образ Родины часто связан с мотивами одиночества, отчуждения и трагической судьбы человека. В поэмах «Мцыри», «Демон» и стихах Лермонтова разворачивается образ Родины, как места, где сталкиваются личные переживания и национальная судьба. Лермонтов не идеализирует свою страну, но его поэтика наполнена глубоким размышлением о смысле Родины в жизни человека.

3. Родина в романах Льва Толстого

Лев Толстой — один из величайших писателей России, который в своих произведениях, таких как «Война и мир», «Анна Каренина», и «Воскресение», раскрывает образ Родины как связующего элемента между личностью и народом. В его творчестве часто звучит мысль о высоком долге человека перед Родиной и обществом, а также о том, как личная жизнь и судьба каждого индивида переплетаются с судьбой всей нации. Толстой видел в Родине не только политическое объединение, но и моральную ценность, которая влияет на развитие личности.

4. Образ Родины у Фёдора Достоевского

У Достоевского Родина связана с глубокими философскими размышлениями о духовности и нравственности. В произведениях «Преступление и наказание», «Братья Карамазовы», «Идиот» писатель затрагивает вопросы патриотизма, социальной справедливости и духовного возрождения России. В этом контексте образ Родины для Достоевского является не просто территориальной единицей, а связующим звеном духовных исканий человечества и поиска нравственного пути.

5. Образ Родины в произведениях XX века

В XX веке образ Родины изменился под воздействием исторических событий, таких как революция 1917 года, Великая Отечественная война и социально-политические изменения в Советском Союзе. Писатели, такие как Борис Гребенщиков, Михаил Шолохов, Василий Гроссман, Александр Солженицын, создают новые образы Родины, в которых прослеживается тема противостояния личности и власти, а также искания смысла жизни и возвращения к национальным корням.

6. Современная литература и образ Родины

Современные писатели рассматривают тему Родины в контексте новых социокультурных изменений, происходящих в постсоветской России. Например, в произведениях Виктора Пелевина, Людмилы Улицкой, Владимира Сорокина и других авторов отразилась сложность отношения к Родине в условиях глобализации и культурных изменений. Эти авторы предлагают новые способы понимания Родины, которые могут быть связаны как с внутренней борьбой человека, так и с поиском национальной идентичности.

Образ Родины в русской литературе — это многогранное и динамичное понятие, которое менялось на протяжении веков. От Пушкина и Лермонтова, через Толстого и Достоевского, до современной литературы — тема Родины оставалась центральной, но с каждым временем раскрывалась по-новому. Литературные герои и сами писатели становятся частью большого исторического контекста, а их отношения с Родиной глубоко отражают нравственные и

философские искания своего времени. Таким образом, образ Родины в русской литературе продолжает оставаться актуальной темой, способствующей поиску глубинных смыслов и истоков русской национальной идентичности.

Список литературы

1. Пушкин А.С. Собрание сочинений в 10 томах. — М.: Художественная литература, 1958.
2. Лермонтов М.Ю. Полное собрание сочинений. — М.: Наука, 1984.
3. Толстой Л.Н. Война и мир. — М.: Издательство «Художественная литература», 1960.
4. Достоевский Ф.М. Братья Карамазовы. — М.: Наука, 1976.
5. Шолохов М.А. Тихий Дон. — М.: Советский писатель, 1965.
6. Гроссман В. Жизнь и судьба. — М.: Захаров, 2000.
7. Солженицын А.И. Архипелаг ГУЛАГ. — М.: Московский рабочий, 1993.
8. Пелевин В. Чапаев и Пустота. — М.: Искусство, 1996.

ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ГЕРОЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКИХ КЛАССИКОВ

Мирзакулова Шахла Хайруллаевна
учитель русского языка и литературы Туркестанская область, Сайрамский район КГУ"Общая средняя школа №28 "Акбай"

Түйін

Орыс әдебиетінде әдеби кейіпкердің қалыптасу процесі тек шығарма сюжетінің бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар дүниетанымдық және эстетикалық көзқарастарды терең зерделеудің маңызды аспектісі болып табылады. Лев Толстой, Фёдор Достоевский, Антон Чехов және басқа да орыс классиктерінің әдеби кейіпкерлері ішкі күрделі өзгерістерді бастан өткереді, адамның табиғатының сан алуандығын, моральдық дилеммаларды және философиялық мәселелерді ашады. Орыс классикасындағы кейіпкердің қалыптасу процесі түрлі тарихи кезеңдердегі қоғамдық өзгерістерді бейнелейтін психологиялық және социологиялық аспектілерді зерттеуге мүмкіндік береді. Мақалада ұлы орыс жазушыларының шығармаларында әдеби кейіпкерлердің қалыптасу процесі қарастырылады және олардың дамуының негізгі ерекшеліктері анықталады.

Abstract

In Russian literature, the process of forming a literary hero is not only part of the plot of a work, but also an essential element of philosophical and aesthetic reflection on the world. The literary heroes of Russian classics such as Leo Tolstoy, Fyodor Dostoevsky, Anton Chekhov, and others go through complex internal changes, revealing the diversity of human nature, moral dilemmas, and philosophical questions. The process of hero formation in Russian classical literature allows for the exploration of psychological and sociocultural aspects that embody societal changes in various historical periods. This article will examine the process of the formation of literary heroes in the works of great Russian writers and identify the characteristic features of their development.

Литературные герои русских классиков не являются статичными персонажами. Они часто представляют собой динамичные личности, чьи взгляды и мировосприятие меняются под воздействием внутренних и внешних факторов. Этот процесс изменений является ключевым в большинстве произведений и позволяет глубже понять как самого героя, так и авторскую концепцию. Процесс становления героя отражает не только личностный рост, но и динамику социальных, философских и исторических процессов, происходящих в России того времени.

Основными методами анализа в этой статье будут являться исследование психологии персонажей, а также использование культурологического и социологического подходов для

понимания, как изменение героя соотносится с исторической реальностью и философскими течениями того времени.

1. Формирование литературного героя в произведениях Льва Толстого

Лев Толстой в своих произведениях уделял большое внимание развитию своих героев, их внутренним переживаниям и духовному росту. Примером является роман «Анна Каренина», в котором героиня, Анна Каренина, переживает внутренний кризис, связанный с поиском любви и душевного покоя. Столкновение её личных стремлений с социальными нормами приводит к трагедии, и в этом процессе становления её личности наблюдается глубокий психологический анализ.

Толстой также в своем романе «Воскресение» исследует процесс трансформации героя через его борьбу с собственным моральным и социальным сознанием. Принц Дмитрий Нехлюдов, начавший как типичный представитель аристократии, претерпевает кардинальные изменения в своём мировоззрении, что отражает не только личностный рост, но и философский поиск смысла жизни.

2. Формирование героев у Фёдора Достоевского

Достоевский создает героев, которые всегда находятся в состоянии духовной борьбы. Процесс становления этих персонажей через страдания, сомнения и моральные дилеммы занимает центральное место в его произведениях. Одним из самых ярких примеров является роман «Преступление и наказание». Родион Раскольников — персонаж, чьи внутренние метания и борьба с собственными убеждениями и моральными нормами служат основным двигателем сюжета. Его путь от уверенности в своей исключительности до осознания собственной греховности и искупления через страдания является примером глубокого психоанализа и философского осмысления.

В «Братья Карамазовы» Достоевский также занимается процессом духовного становления, но на более масштабном уровне. Герои романа, каждый по-своему, проходят путь саморазрушения или самоосвобождения, и этот процесс связан с их отношением к вере, моральным ценностям и поиску смысла жизни.

3. Роль общественных и философских идей в становлении героя в произведениях Антона Чехова

Чехов, как мастер краткости и точности, создавал персонажей, в которых процесс становления происходил не через прямое изменение, а через осознание неизбежности изменений. В его произведениях персонажи часто не проходят через очевидное преобразование, но наблюдается их глубокое личностное осознание реальности.

В рассказах, таких как «Человек в футляре» и «Дама с собачкой», Чехов показывает, как герои, несмотря на внешнее спокойствие, переживают внутренние кризисы, и, несмотря на наличие социального давления, стремятся к душевному освобождению.

4. Образ героя в русской литературе XIX века и исторический контекст

Не только внутренние переживания, но и исторические изменения влияют на процесс становления героя. Литературные герои XIX века отражают социальные и политические изменения, происходившие в России, такие как реформы Александра II, отмена крепостного права и развитие буржуазного общества. Эти изменения оказывали влияние на моральные и философские вопросы, которые ставили русские писатели, а их герои становились связующим звеном между этими переменами и личной судьбой.

Заключение

Процесс становления литературного героя в произведениях русских классиков является важным элементом для понимания их философских и психологических концепций. Взгляд на этих персонажей не только как на героев их собственных историй, но и как на отражение социокультурных процессов того времени, позволяет глубже понять ценности, которые лежат в основе русской классической литературы. Герои, созданные Толстым, Достоевским, Чеховым и другими великими писателями, переживают сложные внутренние и внешние изменения,

которые являются неотъемлемой частью их формирования как личности и как символа их времени.

Список литературы:

1. Толстой Л.Н. Анна Каренина. М.: Издательство Академии наук, 1978.
2. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание. М.: Художественная литература, 1983.
3. Чехов А.П. Собрание сочинений. М.: Издательство "Прогресс", 1960.
4. Соловьев В.С. История русской философии. М.: Мысль, 1992.
5. Шкловский В.Б. Лев Толстой и его время. М.: Искусство, 1970.
6. Ефимов, Л.В. Философия и литература: встреча с Достоевским. Л.: Лениздат, 1979.
7. Белинский В.Г. Философия литературы. М.: Академия, 1998.

ТЕМА ЛЮБВИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКИХ ПИСАТЕЛЕЙ: ТРАГЕДИЯ И СЧАСТЬЕ

Туртбаева Эльмира Амантаевна
учитель русского языка и литературы средней школы № 83 города Шымкента

Түйін

Махаббат тақырыбы орыс әдебиетінде классиктердің шығармаларында орталық орын алады. Махаббат сезімі әртүрлі қарама-қайшылықтармен байланысты: ол бақыт пен шабыт әкелуі мүмкін, бірақ сонымен қатар трагедия мен азаптың көзі болуы мүмкін. Ұлы орыс жазушылары – Пушкин, Толстой, Достоевский, Лермонтов, Чехов – шығармаларында махаббатты жан-жақты бейнелеп, кейіпкерлердің ішкі өзгерістері арқылы адам эмоциялары мен философиялық ойларының кең ауқымын ашады. Махаббат арқылы авторлар кейіпкерлердің жеке сезімдерін ғана емес, сонымен бірге адам болмысы, моральдық таңдаулар және әлеуметтік жауапкершілік сияқты тереңірек сұрақтарды да бейнелейді. Мақалада орыс жазушыларының шығармаларында махаббаттың трагедия мен бақыт ретінде көрінісі қарастырылады, махаббаттың негізгі түрлері, оның кейіпкерлердің дамуына әсері және осы сезімдерді әдеби құралдар арқылы жеткізу тәсілдері талданады.

Abstract:

The theme of love occupies a central place in Russian literature, particularly in the works of classical writers. Love as a feeling is fraught with various contradictions: it can bring happiness and inspiration, but at the same time, it can be a source of tragedy and suffering. In the works of great Russian writers—Pushkin, Tolstoy, Dostoevsky, Lermontov, Chekhov—love is depicted in a multifaceted way, going through the internal transformations of characters, revealing a whole range of human emotions and philosophical reflections. Through love, authors not only reflect the individual experiences of the characters but also deeper questions about human existence, moral choices, and social responsibility. This article will examine love as both tragedy and happiness in the works of Russian writers, analyzing the main types of love, its influence on character development, as well as the literary means of conveying these feelings.

1. Любовь в произведениях А.С. Пушкина: идеализация и трагедия

Александр Пушкин — один из величайших русских писателей, чье творчество обогатило литературу изображением любви в разных её проявлениях. В его произведениях любовь часто предстает как высшее чувство, которое связано с идеалами, возвышенной мечтой, но также может быть источником трагедии.

- Евгений Онегин и Татьяна Ларина

В романе в стихах «Евгений Онегин» Пушкин изображает любовь как однобокую, несправедливую и несчастную для Татьяны Лариной. Татьяна влюбляется в Онегина, но её чувства остаются неразделёнными, и её любовь перерастает в глубокую трагедию. В то же время Онегин, переживший разочарование, начинает осознавать свою ошибку, но для него поздно.

- Руслан и Людмила: идеализированная любовь

В поэме «Руслан и Людмила» Пушкин создает образ любви как утопического чувства, связывая её с героизмом, борьбой и победой добра. Любовь Людмилы и Руслана - это мечта о единстве, идеал, который преодолевает все препятствия.

2. Любовь как трагедия в произведениях Л.Н. Толстого

Лев Толстой стал одним из тех авторов, которые в своих произведениях дали глубочайшее понимание любви как чувства, связанного с нравственными и философскими вопросами. Его герои часто переживают драму любви, которая приводит их к личному и социальному разрушению.

- Анна Каренина

В «Анне Карениной» любовь между Анной и Вронским изображена как трагедия, что в итоге ведет к разрушению не только семейной жизни героини, но и к её саморазрушению. Любовь Анны становится вызовом для общественных норм, и последствия этого вызова оказываются катастрофическими для нее и её близких.

- Война и мир: любовь и долг

В «Войне и мире» Толстой рассматривает любовь как одно из важнейших человеческих чувств, однако здесь она взаимодействует с понятием долга. Пьер Безухов и Наташа Ростова начинают свою историю любви, полную иллюзий и переживаний, которая превращается в гармонию и любовь через испытания, осознание своего места в жизни и ответственности перед обществом.

3. Любовь в творчестве Ф.М. Достоевского: моральные и экзистенциальные поиски

Фёдор Достоевский был писателем, который обращался к теме любви через призму психологии и философии. Для него любовь — это не только сильное чувство, но и трагическое испытание, которое требует моральных и нравственных жертв.

- Преступление и наказание: любовь как спасение

В «Преступлении и наказании» Родиона Раскольникова и Соню Мармеладову связывает сложная моральная дилемма, где любовь становится не только моральным ориентиром, но и спасением для героя. Соня, несмотря на своё страдание, оказывается источником света для Раскольникова, и её любовь становится катализатором его духовного преображения.

- Братья Карамазовы: любовь как искупление

В «Братьях Карамазовых» любовь рассматривается через философскую призму, где чувство любви связано с искуплением, страданием и поиском смысла жизни. Идея о том, что любовь — это путь к Богу, спасение души, доминирует в религиозных размышлениях главных героев.

4. Любовь и разочарование в произведениях М.Ю. Лермонтова

Михаил Лермонтов был одним из тех авторов, чьи произведения пропитаны трагизмом и отчаянием, а любовь часто представляется как неоправданное чувство, которое сталкивается с жестокой реальностью.

- Герой нашего времени: любовь как мучение

В романе «Герой нашего времени» Печорин сталкивается с глубоким разочарованием в любви, пытаясь найти смысл и идеал, но оказываясь в тупике. Его отношение к любви меняется: сначала он ищет страсть, но потом понимает, что любовь, как и все в жизни, является временной и несущественной.

- Мцыри: любовь и одиночество

В поэме «Мцыри» Лермонтов изображает любовь как невозвратное чувство, которое приводит к внутреннему конфликту и страданиям героя, отчаянно ищущего смысл жизни в одиночестве и стремлении к свободе.

5. Тема любви в произведениях А.П. Чехова: меланхолия и невозможность

Антон Чехов известен тем, что изображает любовь как тихую боль и меланхолию. Его герои, как правило, не находят полного счастья в своих чувствах, и часто любовь представлена как недосягаемый идеал.

- Чайка: любовь, которая не принесет счастья

В пьесе «Чайка» любовь становится причиной трагедий и разочарований. Персонажи, такие как Нина Заречная и Тригорин, испытывают любовь, но не могут найти счастья из-за социального давления, внутренних страхов и неспособности понять свои собственные чувства.

- Иванов: любовь как растерянность и утрата

В пьесе «Иванов» Чехов показывает, как любовь может привести к растерянности и разочарованию. Главный герой, Иванов, теряет свою любовь из-за своего внутреннего разлада и невозможности быть честным с собой и с окружающими.

Список литературы:

1. Пушкин А. С. Евгений Онегин. Москва: Эксмо. 1999
2. Толстой Л. Н. Анна Каренина. Москва: Азбука-Аттикус. 2007
3. Достоевский Ф. М. Преступление и наказание. Москва: Русский путь. 2001
4. Лермонтов М. Ю. Герой нашего времени. Москва: Вече. 2005
5. Чехов А. П. Рассказы. Москва: Художественная литература. 1999

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: КАК ОНИ ВЛИЯЮТ НА ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ РЕЧИ

Бекмурзаева Гульпаршын Сансызбаевна
Туркестанская область, Жетысайский район, село "Кызылкум"
№ 57 Сарыарка Общеобразовательная школа КММ

Түйін

Фразеологизмдер — бұл тұрақты тіркестер, олар орыс тілінде тек ақпарат беру құралы ғана емес, сонымен қатар сөйлеудің көркемдігі мен әсерлілігін арттыру үшін пайдаланылатын құрал болып табылады. Бұл мақалада фразеологизмдердің орыс тіліндегі сөйлеудің көркемдігіне әсері және олардың әдебиетте, күнделікті тілде және білім беру саласындағы рөлі қарастырылады. Біз фразеологизмдердің сөйлеуге жарқындық, бейнелілік және эмоциялық байлық қалай қосатынын және олардың түрлі қарым-қатынас салаларындағы маңыздылығын талдаймыз.

Abstract

Idioms are fixed expressions in the Russian language that serve not only as a means of conveying information but also as a tool for enhancing the expressiveness of speech. This article explores the impact of idioms on the expressiveness of speech in the Russian language, as well as their role in literature, everyday speech, and education. We analyze how idioms add brightness, imagery, and emotional richness to speech and discuss their importance in various spheres of communication.

Фразеологизмы составляют важную часть русского языка, придавая речи уникальную выразительность и образность. Применение фразеологизмов помогает делать высказывания яркими и запоминающимися, а также облегчает выражение сложных мыслей и эмоций. В данной статье будет рассмотрено влияние фразеологизмов на речь как средство обогащения языка и улучшения коммуникации.

1. Определение фразеологизмов. Что такое фразеологизм?

Фразеологизмами называются устойчивые выражения, которые состоят из двух или более слов, образующих одно смысловое целое. Эти выражения имеют значение, отличное от буквального, и характеризуются стабильностью структуры. Примеры: вешать нос, пальцы веером, сильный как бык.

Разновидности фразеологизмов

- Метафорические (переносное значение): плыть по течению, пальцы веером.
- Идиоматические (непонятные без знания культуры): вылить из ведра.
- Крылатые выражения (популярные фразы): не все то золото, что блестит.

2. Функции фразеологизмов в языке

Усиление выразительности речи

Фразеологизмы придают речи образность и насыщенность. Например, выражение грызть гранит науки — это более яркая и наглядная замена фразы изучать науки.

Эмоциональная окраска речи

Фразеологизмы могут выражать чувства, эмоции и настроения. Например, фраза держать камень за пазухой означает скрывать злые намерения.

Упрощение восприятия

Устойчивые выражения облегчают понимание сложных понятий. Сравните фразу всегда идти в ногу с модой и следить за тенденциями.

3. Происхождение фразеологизмов

Народная и литературная традиция

Многие фразеологизмы происходят из фольклора, пословиц и поговорок. Например, с глаз долой — из сердца вон возникло из народной мудрости.

Исторические и культурные корни

Некоторые фразеологизмы связаны с историческими событиями, например, жить на широкую ногу, что связано с эпохой Ренессанса, когда богатые люди имели роскошный образ жизни.

Современные фразеологизмы

В последние десятилетия появляются новые фразеологизмы, связанные с изменениями в языке и культуре. Например, запустить мем или выходить в тренде — это современные фразы, использующиеся в интернете и социальной сети.

4. Фразеологизмы в литературе

Фразеологизмы у Пушкина, Толстого, Достоевского

В произведениях великих русских писателей фразеологизмы служат не только средством передачи эмоций, но и создают специфическую атмосферу и образность. Например, у Пушкина мы находим фразеологизм бить баклуши в стихах.

Роль фразеологизмов в литературной стилистике

Фразеологизмы помогают создать яркий, насыщенный стиль, который легко воспринимается читателями. Лермонтов использует фразеологизмы для подчеркивания драматизма в своих произведениях.

5. Фразеологизмы в повседневной речи

Использование фразеологизмов в разговорной речи

Фразеологизмы в разговорной речи делают общение более живым и натуральным. Например, выражение пойти на поводу в разговорной речи означает следовать чужим желаниям без собственных инициатив.

СМИ и реклама

Современные фразеологизмы часто используются в СМИ и рекламе, чтобы привлекать внимание аудитории и усилить эмоциональный эффект. Например, вкус жизни в рекламе продуктов питания.

6. Методы и приемы работы с фразеологизмами в обучении

Преподавание фразеологизмов в школе

Учителям важно обучать школьников не только использованию фразеологизмов, но и пониманию их значения и происхождения. Использование текстов, в которых встречаются фразеологизмы, помогает учащимся осваивать их в контексте.

Игровые методы

Для того чтобы учащиеся научились правильно использовать фразеологизмы, можно применять игровые методики, такие как найди пару или переделай фразу с фразеологизмом.

7. Тенденции и влияние интернета на фразеологизмы

Появление новых фразеологизмов в интернете

С развитием интернет-технологий и социальных сетей появляются новые устойчивые выражения, такие как лайкать или поставить дизлайк, которые в свою очередь становятся фразеологизмами.

Использование фразеологизмов в интернет-коммуникации

В виртуальной реальности фразеологизмы помогают передать эмоции, которые можно выразить коротким сообщением или картинкой. Например, мемы часто основываются на устойчивых выражениях.

Заключение

Фразеологизмы — это важный элемент языка, который не только придает речи выразительность и образность, но и служит зеркалом культуры и истории народа. Их использование помогает улучшить коммуникацию, выразить эмоции и глубокие философские мысли. Мы видим, что фразеологизмы имеют важную роль не только в литературе, но и в повседневной речи, СМИ и рекламе, а также в обучении. Обучение фразеологизмам способствует развитию языковой культуры, улучшению восприятия речи и является неотъемлемой частью образования.

Литература

1. Кузнецов В. И. Русская фразеология: основные проблемы. Санкт-Петербург: Наука, 2007.
2. Мельчук И. А. Фразеология русского языка: структура, функционирование, классификация. Москва: Наука, 1999.
3. Соловьев С. П. Фразеологизмы в языке и речи. Санкт-Петербург: Питер, 2018.
4. Черниловская И. М. Фразеология и стиль. Москва: РГГУ, 2011.
5. Шмидт Н. Г. Фразеологизмы в русском языке: теория и практика. Москва: РГГУ, 2010.
6. Беликов М. А. Лексика и фразеология в языке: основные тенденции и подходы. Екатеринбург: Урал, 2015.

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ МЕН ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ

Айтбаева Кулаш Асканбаевна
Шымкент қаласы, Алпамыс батыр атындағы N40 мектеп –гимназиясының қазақ тілі мен әдебиетіпәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена анализу достижений современного казахского литературного процесса и его будущего. Казахская литература прошла через значительные изменения и этапы развития. В советский период и после обретения независимости в литературе появились новые течения и направления, а в настоящее время казахская литература устанавливает связи с мировой культурой. В статье рассматриваются ключевые аспекты современной казахской литературы: появление новых произведений и писателей, поиски в области художественного и стилевого выражения, отражение социальных проблем в литературе, а также взаимосвязь литературы и общества.

Abstract:

This article is dedicated to analyzing the achievements of contemporary Kazakh literature and its future prospects. Kazakh literature has gone through significant changes and stages of development. During the Soviet period and after gaining independence, new movements and directions emerged in literature, and today Kazakh literature is establishing connections with global culture. The article explores key aspects of contemporary Kazakh literature: the emergence of new works and writers, artistic and stylistic experiments, the reflection of social issues in literature, and the relationship between literature and society.

Қазақ әдебиеті — еліміздің мәдени мұрасының маңызды бөліктерінің бірі болып табылады. Оның даму тарихы бай әрі күрделі, кеңестік кезеңдегі идеологиялық қысымдар мен тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдердегі ізденістер қазақ әдебиетіне көптеген түрлі ағымдар

мен жанрлар әкелді. Әдебиет – қоғамның айнасы ретінде әр дәуірде қоғамның әлеуметтік-саяси жағдайын, халықтың ішкі жан дүниесін көрсетіп отырды. Тәуелсіздік алғаннан кейін қазақ әдебиетінде жаңа шығармашылық кезең басталды, онда ұлттың болашаққа деген ұмтылысы, ұлттық сана-сезімнің оянуы, қоғамдық мәселелердің әдебиетте көрініс табуы айқын байқалады.

Қазіргі қазақ әдебиетінің қоғамдағы маңызы өте зор, себебі ол ұлттың рухани әлемін, мәдениетін, тарихын жаңаша бағалауға мүмкіндік береді. Қазақ әдебиеті әлемдік әдеби кеңістікте өзіндік орны мен ықпалы бар, оның көркем шығармалары тек қазақ халқы үшін ғана емес, халықаралық деңгейде де қызығушылық тудырып отыр. Әдебиеттің қоғамдағы рөлі халықтың рухани дамуына, ұлттық сана-сезімнің қалыптасуына және тілдің сақталуына ықпал етеді.

1. Қазіргі қазақ әдебиетінің қалыптасуы

Кеңес дәуіріндегі қазақ әдебиеті

Кеңес дәуірінде қазақ әдебиеті зор идеологиялық және саяси қысымдардың астында болды. 1917 жылғы Қазан революциясынан кейін кеңестік идеология мен социалистік реализм әдебиетте басымдық алды. Бұл кезеңде қазақ әдебиетінде кеңестік партияның идеологиясына сәйкес тақырыптар, көркемдік әдістер мен стильдер таңдалды. Әдебиетте жеке адамға емес, қоғамға, ұжымға, еңбекке, жеңіске, коммунистік қоғамға деген көзқарас басты рөл атқарды.

Кеңес дәуірінде қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдері ретінде Мұхтар Әуезов, Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов, Қасым Аманжолов сияқты жазушылар танылды. Олар өз шығармаларында халықтың тарихы, тұрмысы мен мәдениетін кеңестік идеология тұрғысынан көрсетті. Әдебиеттегі бұл кезеңде ұлт пен тілдің мәселелері екінші кезекке қалып, кеңестік тәртіпке бағындыру, идеологияға қарсы шықпау басты талап болды. Мұның өз кезегінде шығармашылық еркіндікті шектеді және жазушылардың шығармаларында жан-жақты ізденістерге жол бермеді.

Дегенмен, Кеңес дәуіріндегі қазақ әдебиеті ұлттың тарихы мен мәдениетін сақтау және оны болашақ ұрпаққа жеткізу тұрғысынан маңызды рөл атқарды. Сол кезеңде қазақ халқының әдеби мұрасы сақталды, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлер сақталды және олар әдебиет арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетті.

2. Қазіргі қазақ әдебиетінің жетістіктері

Қазіргі қазақ әдебиеті тәуелсіздік кезеңінде көптеген жаңа өзгерістерге ұшырап, өзінің дамуында жаңа бағыттар мен шығармашылық ізденістерді байқатты. Бұл кезеңде қазақ әдебиеті ұлттық мәселелер мен әлеуметтік тақырыптарды қамтумен қатар, әлемдік әдебиетпен байланыс орнату арқылы жаңа белестерге жетті. Қазақ әдебиетінің жетістіктері оның жаңа жанрлар мен стильдерде жасалған шығармаларында, әлеуметтік мәселелерді көтеруде және қоғамға тигізген ықпалында көрініс тапты.

Жазушылар мен шығармашылық бағыттар

Қазіргі қазақ әдебиетінде көптеген танымал жазушылар мен ақындар өз шығармашылығын дамытуда, түрлі стильдер мен әдістерді қолдануда белсенділік танытуда. Олар ұлттық тақырыптармен бірге заманауи әлеуметтік мәселелерді де көтеріп, әдебиеттің қоғамға деген рөлін арттырып келеді. Қазіргі қазақ әдебиетінің танымал өкілдері ретінде:

- Дулат Исабеков: Бұл жазушының шығармалары қазақ қоғамының рухани дамуына әсер етіп, ұлттық құндылықтарды сақтау мен жаңғырту мәселелерін көтереді. Оның еңбектері адамгершілік, адам құқықтары мен қоғамдағы әділеттілік тақырыптарын терең қамтиды.
- Қабдеш Жұмаділов: Қазақ халқының тарихи мұрасын бейнелейтін шығармалары арқылы оның көптеген әдеби мәселелерді шешуге ықпал етті. Әсіресе, ұлттық бірлік, тарих пен мәдениет мәселелеріне көп көңіл бөлді.
- Бексұлтан Нұржекеев: Қазақ әдебиетінің жаңа бағыттары мен формаларын енгізіп, өзінің шығармаларында ұлттық мәселелерді, сонымен қатар кеңестік дәуірдің зардаптарын терең зерттеді.

Бұл жазушылардың шығармалары қазақ әдебиетінде жаңа ағымдардың пайда болуына ықпал етті. Бұлардың шығармашылығы арқылы қазақ әдебиетінің жаңа кезеңі басталып, қоғамдағы өзгерістер мен дамуды көрсету маңызды орын алады.

3. Қазақ әдебиетінің болашағы

Қазақ әдебиеті тәуелсіздік алғаннан кейін өз дамуының жаңа кезеңіне қадам басты. Қазіргі уақытта әдебиет тек ұлттық деңгейде ғана емес, сонымен қатар халықаралық аренада да танымал болуға бағытталған. Әдебиеттің болашағы жаһандану процесіне, жаңа ұрпақ жазушылардың шығармашылығына және цифрлық дәуірдің ықпалына тікелей байланысты. Әдебиеттің бүгінгі және болашақтағы рөлі тек ұлттық мәдениетті сақтау мен дамыту ғана емес, сонымен қатар әлемдік әдебиетпен диалог құруда да маңызды.

Жаһандану және қазақ әдебиетінің халықаралық деңгейде танысу мүмкіндігі

Жаһандану әлемнің әртүрлі мәдениеттері мен әдебиеттерін жақындастырып, өзара байланыс орнатуға жол ашады. Қазақ әдебиетінің болашағы әлемдік әдебиетке интеграциялану мен оны жаңа деңгейге көтеруге бағытталған. Қазіргі таңда қазақ әдебиеті көптеген халықаралық әдеби іс-шараларға қатысып, әлемнің түрлі тілдерінде аударылып, кеңінен тарала бастады. Қазақ жазушыларының шығармалары басқа тілдерге аударылып, әлемнің әдеби қауымдастығы арасында танылуда.

Қорытынды:

Қазіргі қазақ әдебиеті өзінің тарихи және мәдени мұраларын сақтай отырып, жаңа заманның талаптарына сай дамып, әлемдік әдебиетпен өзара байланыс орнатуда. Қазақ әдебиетінің жетістіктері көп жылғы дамудың нәтижесінде қалыптасып, ұлттық идентичность пен мәдениеттің маңызды бөлігін құрайды. Оған жаңа ұрпақ жазушыларының шығармашылығы, көркемдік ізденістер мен инновациялар, сондай-ақ жаһандану процестерінің әсері ерекше ықпал етуде. Әдебиет – тек өнер түрі емес, сонымен қатар қоғамның әлеуметтік, мәдени және рухани өмірінің айнасы болып табылады. Қазіргі қазақ әдебиеті ұлттық мәдениеттің дамуына, оның әлемдегі орнын анықтауға және ұлттық бірегейлікті сақтауға бағытталған маңызды күш болып қала береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұратбекова Г. «Қазақ әдебиетінің тарихы». Алматы: Қазақ университеті, 2019.
2. Әбдіманұлы Қ. «Қазіргі қазақ әдебиетінің мәселелері мен тенденциялары». Алматы: Рауан, 2018.
3. Ахметов Т. «Тәуелсіз Қазақстан әдебиеті: өткені мен бүгіні». Астана: Фолиант, 2020.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Акжолова Гулзейнеп Сейтхановна
Түркістан облысы, Сауран ауданы
М.Мұса атындағы жббм бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию методов и подходов к развитию языковых навыков у учащихся начальных классов. Начальная школа является важным этапом в формировании языковых способностей и навыков ребенка. Правильное развитие языковых навыков способствует улучшению способностей учащихся к чтению, письму, аудированию и говорению. В статье рассматривается значение языковых навыков, их роль в процессе обучения в начальной школе, а также современные методы и подходы, применяемые для их развития. Кроме того, обсуждаются вопросы повышения методической квалификации учителей и использование новых технологий для развития языковых навыков. Статья подчеркивает важность развития языковых навыков у учащихся начальной школы и предлагает инновационные методы и подходы, которые могут быть включены в школьную программу.

Annotation:

This article is dedicated to exploring methods and approaches for developing language skills in primary school students. Primary education is a crucial stage in the development of a child's language abilities and skills. The proper development of language skills contributes to improving students' reading, writing, listening, and speaking abilities. The article discusses the significance of language skills, their role in the primary school learning process, as well as modern methods and approaches used for their development. Additionally, it addresses the issues of enhancing teachers' methodological qualifications and the use of new technologies to promote language skills. The article emphasizes the importance of developing language skills in primary school students and offers innovative methods and approaches that could be incorporated into the school curriculum.

1.1. Тілдік дағдылардың бастауыш сыныптардағы рөлі мен маңызы.

Бастауыш сынып — оқушылардың тілдік дағдыларының қалыптасатын алғашқы кезеңі болып табылады. Бұл жаста балалардың сөйлеу, тыңдау, оқылым және жазу дағдылары дамиды, олар өзінің ой-пікірін айқын әрі түсінікті түрде жеткізе алатын қабілеттерге ие болады. Тілдік дағдылардың қалыптасуы тек қана оқу процесіне емес, оқушының жеке тұлғалық дамуына да үлкен әсер етеді. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту — бұл олардың когнитивті қабілеттерін, әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын және шығармашылық ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді.

Сондықтан бастауыш сыныптарда тілдік дағдыларды дамыту — оқу үдерісінің маңызды бөлігі болып табылады. Бұл кезеңде балалардың оқу мен жазу арқылы өз ойларын дұрыс жеткізу қабілеті дамып, тыңдау мен түсіну дағдылары жетіледі. Тілдік дағдылардың дұрыс дамуы кейінгі білім деңгейлерінде де маңызды рөл атқарады, себебі бастауыш сыныпта алған білім олардың оқу қабілетін және жалпы дамуын қамтамасыз етеді.

1.2. Мақала мақсаты мен міндеттері

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамытуға арналған заманауи әдіс-тәсілдер мен педагогикалық стратегиялар қарастырылады. Мақалада тілдік дағдылардың түрлері, оларды дамытудағы қиындықтар мен мүмкіндіктер, сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларының тілдік қабілеттерін жақсарту жолдары талданады. Мақала келесі міндеттерді көздейді:

- Тілдік дағдылардың әр түрін түсіндіру;
- Оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға арналған әдіс-тәсілдер мен стратегияларды сипаттау;
- Мұғалімдер үшін тиімді құралдар мен практикалық ұсыныстар беру;
- Тілдік дағдыларды дамытудағы инновациялық әдістерді талдау.

2. Тілдік дағдылардың мәні және түрлері

2.1. Тілдік дағдылардың психологиялық және педагогикалық тұрғыдан түсінігі.

Тілдік дағдылар — бұл адамның тіл арқылы өз ойын жеткізу, ақпаратты қабылдау және түсіну қабілеті. Психологиялық тұрғыдан алғанда, тілдік дағдылар когнитивті даму мен әлеуметтік қатынастарға әсер етеді. Олар баланың санасының дамуына, логикалық ойлау қабілетінің артуына ықпал етеді.

Тілдік дағдылардың құрылымы бірнеше деңгейге бөлінеді:

- Сөйлеу дағдылары — бұл өз ойларын түсінікті, дұрыс әрі толық айту қабілеті. Бұл дағды балаларды қарым-қатынас жасауға, пікір алмасуға үйретеді.
- Жазу дағдылары — ойды жазбаша түрде жеткізу қабілеті. Жазу дағдыларын дамыту оқушылардың жазбаша сөйлеу дағдыларын жақсартуға және грамматикалық ережелерді меңгеруге көмектеседі.
- Оқылым дағдылары — жазбаша мәтіндерді дұрыс оқып, түсіну қабілеті. Оқылым дағдысы балалардың білімін тереңдетіп, оқу арқылы ақпарат алу қабілетін дамытады.
- Тыңдау дағдылары — басқа адамның сөзін дұрыс тыңдап, оны түсіну және жауап беру қабілеті. Бұл дағды балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытады.

2.2. Тілдік дағдылардың түрлері

Тілдік дағдыларды төрт негізгі категорияға бөлуге болады:

1. Сөйлеу дағдылары — пікір алмасу, сұрақ қою, жауап беру, дискуссия жүргізу.

2. Жазу дағдылары — еркін және түсінікті жазу, шығарма, эссе, хат жазу.

3. Оқылым дағдылары — мәтіндерді оқу, мазмұнын түсіну, сұрақтарға жауап беру.

4. Тыңдау дағдылары — тыңдаған мәтіннің мазмұнын түсіну, тыңдау нәтижесінде өз пікірін білдіру.

Әрбір дағды жеке-жеке дамып қана қоймай, өзара тығыз байланысты болып табылады. Оқушының бір дағдысы дамыған сайын, басқа да дағдылар да дамиды.

3. Бастауыш сыныптарда тілдік дағдыларды дамытудың әдіс-тәсілдері

3.1. Әңгімелесу және рөлдік ойындар арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту

Сөйлеу дағдыларын дамытуда әңгімелесу мен рөлдік ойындар маңызды рөл атқарады. Әңгімелесу — бұл оқушылардың пікір алмасу дағдыларын қалыптастырып, өз ойларын түсінікті түрде жеткізу қабілетін дамытады. Оқушылар мұғаліммен және өзара қарым-қатынас жасай отырып, сөйлеу барысында логикалық тұрғыдан дұрыс тұжырымдар жасайды.

Рөлдік ойындар — оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда қолданылатын шығармашылық әдіс. Ойындар арқылы балалар түрлі әлеуметтік рөлдерді атқарып, тілін дамытады, жаңа сөздер мен тіркестер үйренеді.

3.2. Оқылым және тыңдау дағдыларын дамыту

Оқылым дағдыларын дамыту үшін балаларға түрлі деңгейдегі мәтіндер беріледі. Мәтіндерді оқып, мазмұнын түсіну, басты идеяны анықтау және мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру дағдыларын дамыту маңызды.

Тыңдау дағдыларын дамытуда арнайы тыңдау жаттығуларын қолдану тиімді. Мұғалім белгілі бір мәтін немесе тапсырма оқып берген соң, оқушылар тыңдап, оның мазмұнын түсініп, сұрақтарға жауап береді.

3.3. Жазу дағдыларын дамыту әдіс-тәсілдері

Жазу дағдыларын дамыту үшін балаларға шығармашылық тапсырмалар беріледі. Әсіресе, еркін тақырыпта жазу, эссе немесе шығарма жазу оқушылардың жазбаша тілін жетілдіреді. Бұл оқушыларға өз ойларын жазбаша түрде жүйелі жеткізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Бастауыш сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамыту — білім беру жүйесінде маңызды міндеттердің бірі. Тілдік дағдыларды дамыту арқылы балалардың когнитивті және әлеуметтік қабілеттері жетіледі. Мұғалімдер қолданатын әдіс-тәсілдер, педагогикалық жаңашылдықтар мен тіл дамытуға арналған құралдар оқушылардың сөйлеу, жазу, тыңдау және оқылым қабілеттерін жақсартуға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдулина Г. М. Тіл дамыту әдістемесі: бастауыш сыныптар үшін. Алматы: Мектеп 2019 ж.

2. Баймұратова К. Б. Тілдік дағдыларды дамыту және бастауыш сыныпта оқу әдістемесі. Астана: Қазмембаспа 2020 ж.

3. Әбдіқалықова Ш. А. Бастауыш сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамыту тәсілдері. Шымкент: Жастар 2021 ж.

4. Молдабекова, С. Т. Педагогикалық технологиялар және тілдік дағдыларды дамыту. Қарағанды: ҚарМУ 2020 ж.

ӘДЕБИ ТАЛДАУ: ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ КЛАССИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР

Кубеева Айгуль Сабыргалиевна
Шымкент қаласы, Алпамыс батыр атындағы N40 мектеп –гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена анализу классических и современных методов в казахской литературе. За свою долгую историю казахская литература использовала различные литературные направления и методы, меняясь и развиваясь в соответствии с эпохой. Классическая казахская литература основывалась на своих традициях и стилях, тогда как современная казахская литература включает произведения, написанные в новых формах и с новым содержанием. В статье рассматриваются особенности классических методов и новые направления современной литературы, а также анализируются сильные и слабые стороны каждого метода. Обсуждается влияние этих двух направлений друг на друга в истории казахской литературы, их литературное и культурное значение, а также то, как эти методы применяются в современной литературе.

Abstract

This article is dedicated to analyzing the classical and modern methods in Kazakh literature. Throughout its long history, Kazakh literature has utilized various literary directions and methods, evolving and developing according to the times. Classical Kazakh literature is based on its own traditions and styles, while modern Kazakh literature consists of works written in new forms and with new content. The article examines the characteristics of classical methods and the new directions of modern literature, analyzing the strengths and weaknesses of each method. It also discusses the influence of these two directions on each other in the history of Kazakh literature, their literary and cultural significance, and how these methods are applied in contemporary literature.

Қазақ әдебиеті өзінің қалыптасуы мен дамуы барысында көптеген классикалық әдістерді қолданды. Бұл әдістер көбінесе халықтың мәдениеті мен өмір сүру салтына негізделген, әрі эстетикалық талаптарға сай келетін шығармашылықты қалыптастырды. Классикалық қазақ әдебиетінің ерекшеліктері кең көлемде фольклорға, эпикалық шығармаларға, сондай-ақ ақындар мен жыраулардың поэзиясына сүйенеді. Осы кезеңдегі әдебиет әдетте халықтың әлеуметтік мәселелерін, тұрмысын, батырлықты, ерлікті, отансүйгіштікті сипаттайды. Сонымен қатар, классикалық әдебиеттің эстетикалық талаптары мен құрылымдары да өзіне тән ерекшеліктерге ие.

Дәстүрлі эпикалық шығармалар: Жыр-дастандар, батырлық эпостар мен аңыздар

Классикалық қазақ әдебиетінің басты құндылықтарының бірі — оның эпикалық шығармалары. Қазақ халқының батырлық эпостары мен жыр-дастандары — ұлттық әдебиетіміздің алтын қорына айналған шығармалар. Бұл шығармалар негізінен батырлар мен ерлердің ерліктерін, олардың қоғамдағы орындарын, жанқиярлық күрестерін сипаттайды. Батырлық эпостар мен жырлар — халықтың ұлтжандылық қасиеттерін, ар-намысын, еліне деген сүйіспеншілігін көрсетуге бағытталған туындылар.

Жыр-дастандардың мазмұны көбінесе батырлардың халықты жаудан қорғау, әділетсіздікке қарсы тұру мен елдің еркіндігі үшін күресу сияқты тақырыптарды қамтиды. Мұндай шығармаларда батырлардың өмір жолы, олардың ішкі жан дүниесі, сезімдері мен ойлары терең сипатталады. Мысалы, "Қобыланды батыр", "Алпамыс батыр", "Ер Тарғын" сияқты эпостар қазақ халқының тарихи жауынгерлік дәстүрін бейнелейді.

Классикалық әдістердің негізгі белгілері

Қазақ әдебиетіндегі классикалық әдістер өзіне тән белгілермен ерекшеленеді, олар шығармалардың мазмұнын, құрылымын, тілін және поэтикалық әдістерін сипаттайды. Әр кезеңнің әдебиетінде белгілі бір стильдер мен эстетикалық талаптар басым болып, олар халықтың мәдениетіне, әлеуметтік жағдайына сай өзгеріп отырады. Осы әдістердің негізгі белгілерін қарастырайық.

Нарративтік құрылым: Шығармалардың композициясы, әңгімелеу стилі

Классикалық қазақ әдебиетінің шығармаларында әңгімелеу мен композицияның белгілі бір құрылымы болды. Бұл шығармаларда сюжеттер әдетте табиғаттан, адам тағдырынан, батырлықтан, ерлік пен отансүйгіштіктен алынған. Классикалық әдебиеттің нарративтік құрылымы көбінесе эпикалық сипатта болды, онда бастау, дамуы, кульминациясы және шешімі айқын түрде бөлінді.

Мысалы, қазақтың батырлық эпостарында көбіне сюжеттер кейіпкердің саяхаты немесе ерліктері арқылы баяндалады. Көркем шығармалардың құрылымында оқиғаның басталуы мен аяқталуы, оның орталық оқиғалары мен мағыналық тұстары дәл есептеліп, оқырманға не айтқысы келетіндігі айқын болады. Әңгімелеу стилі көбінесе эпикалық және айқын көркемдік сипаттамаларды қамтитын болды. Шығармадағы әңгіменің дамуында немесе оқиғалардың баяндалуында үнемі күшейтілген сезімдер мен эмоциялар, батырлардың мінез-құлқындағы өзгерістер, қоршаған ортаға және ішкі жан дүниесіне деген әсерлер басым болды.

Заманауи қазақ әдебиеті және жаңа әдістер

Заманауи қазақ әдебиетінің басталуы

Тәуелсіздік алғаннан кейін қазақ әдебиеті жаңа даму кезеңіне аяқ басып, өзіндік бағыттары мен стильдерін қалыптастыруға кірісті. Кеңес кезеңіндегі шектеулер мен цензураның ықпалынан кейін, әдебиетте өзіндік еркіндік пайда болып, көптеген жаңа бағыттар мен стилдер пайда болды. Әдебиеттің бұл жаңа кезеңі қазақ халқының тарихында маңызды кезең болып табылады, өйткені ол жаңа көзқарастарды, жаңа шығармашылық әдістерді қабылдауға мүмкіндік берді. Заманауи қазақ әдебиетінің қалыптасуында келесі басты ерекшеліктер мен өзгерістер орын алды:

Тәуелсіздік алғаннан кейінгі әдебиеттің өзгеруі

Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейінгі әдебиет елдің саяси, әлеуметтік және мәдени өзгерістеріне байланысты үлкен өзгерістерге ұшырады. Кеңес дәуіріндегі әдебиет көбінесе маркстік-лениндік идеологияға негізделген болса, тәуелсіздік кезеңінде қазақ әдебиеті тәуелсіздік, ұлттық дербестік және қоғамдық өзгерістер мәселелерін қозғай бастады. Әдебиет еркіндік ала отырып, түрлі тақырыптарды, ұлттық сәйкестікті, тарихты, және жеке тұлғаның еркіндігін зерттеу мүмкіндігіне ие болды.

Қорытынды:

Қазіргі қазақ әдебиеті өзінің даму барысында классикалық және заманауи әдістердің арасындағы үйлесімділікті сақтап келеді. Әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен ұтымды жақтары бар. Классикалық әдістер әдебиетке терең тарихи, мәдени және философиялық мазмұн беріп, қоғамды тәрбиелеу мен қалыптастыруда маңызды рөл атқарды. Заманауи әдістер, өз кезегінде, қоғамның жаңаруымен бірге жаңа тақырыптарды, стильдер мен көзқарастарды енгізіп, әдебиетке жаңашылдық пен тың серпін берді. Екі әдістің бірлесіп қолданылуы қазақ әдебиетінің көпқырлы әрі терең болуын қамтамасыз етіп отыр.

Әдебиеттер тізімі

1. Әуезов М. "Қазақ әдебиетінің тарихы". – Алматы: "Жазушы", 2003.
2. Қабдолов З. "Әдебиеттану: теориясы мен тарихы". – Алматы: "Қазақстан", 2010.
3. Сейітов Б. "Қазақ әдебиеті: ұлттық дәстүр мен жаңашылдық". – Алматы: "Ғылым", 2015.

THE ROLE OF PHONETICS IN LEARNING ENGLISH PRONUNCIATION

Рахманова Вазира Бахтияровна
город Шымкент, Школа-гимназия N40 им. Алпамыс батыра
учитель английского языка

Резюме

В статье рассматривается роль фонетики в изучении английского произношения. Фонетика как раздел лингвистики изучает звуковую сторону языка, включая способы образования звуков, их восприятие и использование в речевом потоке. В контексте изучения английского языка фонетика имеет особое значение, поскольку английское произношение, как и в любом другом языке, представляет собой систему, в которой правильное воспроизведение звуков, интонации и акцентов влияет на взаимопонимание и точность передачи смысла. В статье будет рассмотрено, как фонетика помогает студентам овладеть правильным произношением, избавиться от акцентов, улучшить восприятие и понимание речи на слух. Также будут обсуждены методы и техники, используемые преподавателями при обучении произношению, а также влияние фонетических правил на общую эффективность обучения.

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тіліндегі дұрыс айтылымды үйренудегі фонетиканың рөлі қарастырылады. Фонетика — тіл білімі саласы, ол тілдің дыбыстық жағын, дыбыстардың қалай жасалатынын, олардың қабылдануы мен сөйлеу барысында қолданылуын зерттейді. Ағылшын тілін үйрену барысында фонетика ерекше маңызға ие, себебі ағылшын тілінің айтылымы, басқа тілдердегідей, жүйе болып табылады, онда дыбыстардың, интонацияның және екпіннің дұрыс айтылуы өзара түсінісу мен мағынаның дәл берілуіне әсер етеді. Мақалада фонетика студенттерге дұрыс айтылымды меңгеруге, екпіннен құтылуға, есту арқылы сөйлеу қабылдауын жақсартуға қалай көмектесетіні қарастырылады. Сонымен қатар, оқытушылардың айтылымды үйретудегі қолданатын әдіс-тәсілдері және фонетикалық ережелердің жалпы оқу тиімділігіне әсері талқыланады.

Phonetics plays a crucial role in language learning, especially in terms of pronunciation. For English language learners, it is important not only to understand how words are written but also to learn how to pronounce them correctly, as pronunciation directly impacts communication, how interlocutors perceive each other, and success in language learning. Unlike many other languages, English has a significant number of exceptions in spelling and pronunciation, which requires careful attention to phonetic features.

1. Key Aspects of Phonetics in the English Language

- Sounds of the English language: vowels and consonants. There are more than 40 sounds in English, which significantly differs from many other languages. This includes 12 vowels and 24 consonants. It is essential to learn how to correctly reproduce these sounds to improve pronunciation and avoid misunderstandings.

- Length and shortness of sounds. In English, the distinction between long and short vowels is significant, and this distinction affects the meaning of words. For example, the words "ship" (a vessel) and "sheep" (an animal) differ only in the length of the vowel.

- Intonation and stress. Stress in English words often falls on a specific syllable, which changes the meaning of the word. For example, in the words "record" (noun) and "record" (verb), the stress is on the first and second syllables, respectively.

2. Phonetics and Its Role in Teaching Pronunciation

The phonetic features of the English language influence its perception and understanding. In order to speak English with correct pronunciation, students must master the skills of perceiving and reproducing all types of sounds. Phonetic training allows students to accurately reproduce sounds and intonations, as well as increase their confidence in speech.

3. Methods of Teaching Pronunciation Through Phonetics

There are several methods used by teachers to improve pronunciation:

- Phonetic charts and transcription. Learning with the use of the International Phonetic Alphabet (IPA) helps students see how a word is pronounced in different languages. This helps avoid pronunciation errors and provides a clear understanding of sounds.

- Repetition of sounds and words. Practicing the pronunciation of individual sounds, complex words, and phrases with consideration of their phonetic structure helps improve pronunciation. Repetition helps students master the sounds that may be unfamiliar to them.

- Interactive lessons and audio materials. The use of audio and video materials featuring native speakers helps students get used to the natural speech tempo and intonation.

- Group and individual lessons. It is important to give students the opportunity to work both individually and in groups. In a group, students can listen to and analyze different accents, while individual lessons help focus on personal mistakes and challenging aspects.

4. The Influence of Accents and Dialects on Pronunciation

In English, there are various accents and dialects, and it is important for learners to understand the differences between them. Studying accents such as British, American, or Australian English allows learners to understand how different pronunciation variants affect speech comprehension and interaction with native speakers.

5. Challenges in Learning English Pronunciation

Some of the main issues faced by English language learners include:

- Errors in pronouncing sounds that do not exist in the native language. Many sounds in English, such as [θ] or [ð], can be difficult for speakers of other languages.

- Inability to distinguish subtle differences in sound. This refers to the difficulty in perceiving and reproducing sounds that vary in length or pitch.

- Inconsistency in pronunciation depending on the region. Learners may face difficulties trying to adapt to different accents if they are unsure which accent or pronunciation is standard in the context they are studying.

Literature:

1. Underhill A. Sound Foundations: Learning and Teaching Pronunciation. Macmillan Education, 2005.

2. Celce-Murcia M., Brinton D. M., & Goodwin J. M. Teaching Pronunciation: A Course Book and Reference Guide. Cambridge University Press, 2010.

3. Swan M., & Smith B. Learner English: A Teacher's Guide to Interference and Other Problems. Cambridge University Press, 2001.

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНДЕГІ АНТОНИМДІК ТҰРАҚТЫ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІН САЛҒАСТЫРА ОҚЫТУ МӘСЕЛЕСІ ЖАЙЫНДА

Байбосынова Нагима Оналбаевна

Түркістан облысы Қазығұрт ауданы Қ.Тұрсынқұлов атындағы мектеп-гиманазиясы қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы сопоставления антонимических регулярных словосочетаний на казахском и английском языках

Abstract:

This article discusses the issues of comparing antonymic regular phrases in Kazakh and English.

Тіл білімінің тарихи даму барысында тілдерді салыстыра зерттеу мәселесіне көп көңіл бөлініп келген. ХУІІІ ғ. соңы мен ХІХ ғ. бас кезінде-ақ белгілі неміс филологы В. Гумбольд тек туыстас тілдерді ғана емес, құрылымы жағынан әр тектес тілдерді де салғастыра зерттеудіңмаңызын атап көрсеткен еді. Қазақ тілі мен шелел тілдерін салғастыру ХХ ғасырдың

2-ші жартысында жарық көрген Е.Н. Нұрмағанбетов, В.А. Герман, Э.И. Рабинович, Е.И. Миллер, М. Сәбитова, С. Әбдіғалиевтің т.б. еңбектерінен бастау алған. Зерттеуші ғалымдардың соңғы жылдары назар аударып отырған көкейкесті мәселелерінің бірі – салыстырмалы (салғастырмалы) фразеология. Тіл-тілдегі тірақты сөз тіркестерін салыстыра немесе салғастыра зерттеудің теориялық және практикалық маңызы айрықша. Өзінің ерекше бейнелігімен, айшықты мәнділігімен көзге түсетін фразеологизмдер әрбір ұлт тілінің ерекше көрінісі болып табылады. Аталмыш құбылыс әр халықтың тарихымен, салт-дәстүрімен, тұрмыс жағдайымен тығыз байланысты болып, тілдердің өзіндік ерекшеліктері негізінде дамып, өмір сүреді. Тұрақты сөз тіркестердің лексикалық мағынасында халықтың тұрмыс күйін, өмір шындығын көрсететін белгілері айқын көрініп тұрады. Бір сөзбен айтқанда, мұндай тіркестер айтайын деген ойға айрықша әр, мәнерлілік беретін, халық даналығымен суарылған бейнелі түрде ойлау тілінің үлгісі болып табылады. Осы уақыт ішінде жинақталған зерттеушілердің, әдіскер оқытушылардың істәжірибелерімен танысқанымызда, шетел тілін оқыту барысында шәкірттердің ана тілінің ерекшеліктерін, оның шетел тілін меңгеруге тиімді ықпалын ескере отырып, шетел тілін үйрету, осы тілдегі күрделі теориялық мәселелерді меңгерту жолында айтарлықтай нәтижелерге жетуге болатындығын аңғарамыз. Шәкірттердің ана тілінің ерекшеліктері шетел тілін үйтеруге жан-жақты ықпал ететінін, оны әрқашан ескеріп отыру қажеттігіе кезінде академик Л.В. Щерба «Ана тілін шетел тілі сабағынан аластауға болады, алайда оны оқушылардың санасынан аластау мүмкін емес», – деп тұжырымдаған еді [1].

Шетел тілін оқытуда ана тілін аластамай, керісінше оқушылардың, студенттердің ана тілін меңгерудегі тәжірибесіне сүйенген орынды. Екінші тілді, яғни шетел тілін үйрету барысында екі тілге де ортақ немесе ұқсас тілдік құбылыстарды, заңдылықтар мен ережелерді жан-жақты толық қамтыған жағдайда шәкірттердің тілді үйренуге деген қызығушылығы артатыны күмәнсіз. Осы орайда, ағылшын тілі лексикологиясы курсы бағдарламасына сәйкес студенттерге ағылшын тіліндегі тұрақты сөз тіркестерін меңгерту барысында қазақ және ағылшын тілдеріндегі аталмыш тілдік құбылыстың, атап айтқанда, фразеологиялық антонимдердің бір-біріне ұқсастық немесе айырмашылық дәрежесін айқындау, тілдің ұлттық ерекшеліктерін тереңірек түсінуге, екі тілдегі тұрақты сөз тіркестерінің өзіндік ерекшеліктерін жете түсінуге мүмкіндік туғызады. Антонимия құбылысы тіл-тілде тек лексканы ғана емес, фразеологияны да қамтитыны белгілі. Өйткені фразеологизмдер көп жағдайда сапалық-бағалық сипатта қолданылғандықтан, көптеген фразеологиялық тіркестер бір-біріне қарама-қарсы мәнде жұмсала береді. Тіл білімінде фразеологиялық антонимдерді зерттеу мәселесі кейінгі 20-30 жыл ішінде қолға алынды десек, аталмыш құбылыс қазақ және ағылшын тілдері фразеологиялық жүйесінде әлі толық шешімін тапқан жоқ. Қазақ тіліндегі антоним құбылысы жайлы мағлұматтармен Ә.Т. Қайдаров пен Р.Е. Жайсақованың, К. Ахановтың, Ж. Мусиннің және Ж.К. Қонақбаеваның еңбектерінен таныс болсақ, ағылшын тіліндегі фразеологиялық антонимдер жөнінде жазылған А.И. Алехина мен А.М. Эмированың еңбектерін атауға болады. Антонимдік қатынастар тұрақты сөз тіркестеріне де тән болғандықтан, фразеологиялық антонимдердің тілдегі қолданылу аясы антоним-сөздерге қарағанда әлдеқайда тар болып келеді. Лексикалық антонимдердің пайда болуындағы негізгі шарт – олардың мағыналарының бір-біріне қарама-қайшы болуы [2].

Дегенмен, кез келген қарсылықты мәнді сөздер бір-бірімен антонимдік жұп құрау барысында әдетте төмендегідей шарт сақталады: 1) Антонимдік қатынасқа түсу үшін, екі немесе одан да көп фразеологиялық тіркестердің қарама-қайшы мағыналары олардың бастапқы құрылымдық-грамматикалық тұлғаларында сақталуы қажет. Мәселен, ақ жүрек – қара жүрек, беделін көтерді – беделін түсірді, бейілі адал(ақ) – бейілі арам(қара); ағылшын тілінде: with a good grace (бейілмен, шын көңілмен) – with a bad grace(қынжылып, лажсыздан); in cold blood (сабырлылықпен, салмақтылықпен)- in hot blood (қызулықпен) т.б. 2) Бір фразеологиялық тіркестің құрамдас сыңарлары екінші бір фразеологиялық тіркестің сыңарларымен көп жағдайда қарама-қарсы мәнде жұмсалып, соның нәтижесінде тұрақты тіркестердің бүтіндей мағынасы екінші тіркестің мәніне қарама-қарсы болып келеді. Мысалы, аузынан ақ май ағу –

аузы аққа жарымау, көпті көрген – бесіктен белі шықпаған; сондай-ақ, ағылшын тілінде: as gay as a lark (шат көңілмен) – as cross as a bear(ашулы); peace of mind (ішкі сезімнің байсалдылығы) – brain storm (жан күйзелесі) т.б. Осы орайда, қазақ және ағылшын тілдеріндегі фразеологиялық антонимдерді құрамдас сыңарлары тұрғысынан біртектес және әртектес деп шартты түрде екі топқа бөлуге болады. Біртектес /антонимдік қатардың екінші сыңары бір ғана зат немесе ұғым/ фразеологиялық антонимдердің құрамындағы қарама-қарсы мәнді сөздер тұрақты сөз тіркестерін жасауға қатыса отырып, өздерінің алғашқы/негізгі/ қарсылықты мағыналарын сақтап қалады. Мәселен, ақ сақал – қара сақал, ақ сүйек – қара сүйек; немесе, ағылшын тілінде: good faith(адалдық) – bad faith (арамдық); to come to the right shop(тап басып бару, дұрыс бару) – to come to the wrong shop(жаңылысу, қателесу). Мұндағы «ақ», «қара», «good» (жақсы), «bad» (жаман), «right» (дұрыс) және «wrong» (бұрыс) сөздерінің арасындағы антонимдік қатынастар жоғарыда аталған фразеологиялық антогимдердің пайда болуына себепші болып отыр. Демек, жоғарыда келтірілген мысалдар антоним сөздермен (ақ-қара, good – bad, right – wrong) фраэеологиялық антонимдер арасында тығыз органикалық байланыс бар екенін көрсетеді.

Әртектес (антонимдік қатардың екінші сыңарлары әр түрлі зат иә құбылыс) фразеологиялық антонимдердің бір-бірімен лексикалық және синтаксистік құрамы жағынан айырмашылықтары болады. Мәселен, ақ сүйек – қарадан шыққан, аузы аққа тиді – аузы аққа жарымады; сондай-ақ, ағылшын тілінде: ass as grain (нағыз ақымақ) – nobody's fool (әжептәуір ақылды), dumm dog (момын, үндемес), bag of wind (сөзуар, мылжың) т.б. Қазіргі қазақ тілі фразеологиялық жүйесіндегі фразеологиялық антонимдерде ассиметрия құбылысы да кездеседі, яғни екі немесе одан да көп синонимдік фразеологизмдерге бір ғана антонимдік фразеологизм сәйкес келеді. Мысалы, көк айыл – көк долы – көк бет – көк ауру – қойдан қоңыр. Фразеологиялық бірліктердің көп мағыналы болуына байланысты бір фразеологиялық синонимдік бірлікке бірнеше синонимдік антоним сәйкес келеді де, ал кей жағдайда бірнеше фразеологиялық синонимдерге қарама-қарсы мәнді антонимдердің болмауы да мүмкін. Мәселен, қара сөзді қамшы қылды – қызыл сөзден бал жақты – ала құйындатып сөйледі – байыптап, пайымдап сөйлеу. Бұл жерде фразеологиялық синонимдер мен фразеологтялық антонимдердің кейбір ерекшеліктерін салыстыра көрсетуіміздің себебі синонимия мен антонимия құбылыстары бір-бірімен тығыз байланыста өмір сүретін, бір-бірінің лингвистикалық табиғатын ашып, айқындауда да атқаратын қызметі тұрғысынан да тепе-тең құбылыстар. Қорыта айтқанда, оқу үрдісінде шетел тілін оқыту барысында салыстыру (салғастыру) әдісін қолдану екі жақты құбылыс. Біріншіден, ана тілінің сыр сипаты шетел тілін үйретуге өзіндік тиімді ықпалын тигізсе, екіншіден, шетел тілінің ерекшеліктерін оқып-үйрену, оны ана тіліндегі ұқсас құбылыстармен салғастыра меңгеру, студенттің өз ана тілін бұрынғыдан да тереңірек түсінуге, өзге тіл жүйесі жайында жаңа мағлұматтар алуына, ана тілінің сан алуан қырсырына тереңірек бойлауына себеп болары айқын.

Әдебиеттер

1. Щерба Л.В. Избранные работы по русскому языку (Электронный ресурс). – М., Флинта, 2017.

2. Аханов К. Тіл білімінің негіздері. – 2-ші басылым. – Алматы, 2011.

3. Алехина А.И. Некоторые вопросы сопоставительного изучения фразеологических единиц в современном английском, немецком и русском языках // Вопросы фразеологии. Труды СамГУ им. Навои , вып. 219, Новая серия, ч. 2. – Самарканд, 1972.

4. Копыленко М.М. Избранные труды по языкознанию. Т. 1. – Алматы, Институт языкознания им. А. Байтурсынова, 2010.

5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – М., «Высшая школа», 1996

АБАЙ ҚАРАСӨЗДЕРІНДЕГІ ТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАРДЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Айтаева Меруерт Маханбетқызы
Шымкент қаласы, Лермонтов атындағы №17 жалпы білім беретін мектептің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В этой статье рассматриваются вопросы преподавания новшеств в рассказах Абая

Summary

This article discusses the issues of teaching innovations in Abai's stories.

Абайдың қарасөздері – қазақ әдебиетіндегі дара туынды. Қарасөз дегеніміз – ғылым туралы, философия туралы, дін туралы қара сөзбен жазылған еңбек. Абай Құнанбайұлының 1890-1898 жылдар арасында жазылған 46 қарасөзі бар. Жалпы қарасөздерден мазмұн, тақырып жағынан өзгешерек тұратыны – Қырық алтыншы сөз. Ол тарихтық мақала – очерк тәрізді. Қазақ халқының қайдан шыққандығына арналған дәлелді, деректі қысқа зерттеу сияқты. Қарасөз – арабтың «ғақлия» деген сөзімен мәндес. Ғақлия көркем сөз, дана сөз, асыл сөз деген мағынаны береді. Абайдың қарасөздері гуманистік, ағартушылық, әлеуметтік ойлары, дін туралы пікірімен бірігіп, тұтас қазақ халқының философиялық концепциясын құрайды, көркем сана мен философиялық сананы ұштастырған... Қарасөздің басты ерекшеліктерін М.Әуезов дәл айтқан: «Стиль, мазмұн жағынан алғанда, осы шығармалар Абайдың өзі тапқан, бір алуан көркем сөздің түрі. Кейде бұлар сыншылдық, ойшылдық және көбінесе адамгершілік, мораль мәселелеріне арналған өсиет толғау тәрізді». Абай тағылымы, Абай қарасөздерімен тәрбиелену – барашамыздың міндетіміз. «Бұрынғы ата-бабаларымыздың бұл замандағылардан артық екі мінезі бар екен. Ол екі мінез қайсы десең, әуелі, ол заманда ел басы, топ басы деген кісілер болады екен. Көші қон болса, дау-жанжал болса, билік соларда болады екен... Оны зор тұтып, әулие тұтып, онан соң ел жақсылары да көп азбайды екен. Бәрі де өз бауыры, бәрі өз малы болған соң, шыныменен жетесінде жоқ болмаса, солардың қамын жемей қайтеді?» Екіншісі – намысқор келеді екен. Ат аталып, аруақ шақырылған жерде ағайынға өкпе, араздыққа қарамайды екен, жанын салысады екен. «Ағайынның азары болса да, безері болмайды» деп, «Алтау ала болса, ауыздағы кетеді, төртеу түгел болса, төбедегі келеді» десіп. Кәнеки, осы екі мінез қайда? (39-шы қарасөзден) Осы екі мінездің дәл бүгін бәрінен де керегірек болып тұрғанын қалай ғана мойындамассыз... Шындығында да, бәрі де өзімізге байланысты. Абайдың сол кездің өзінде-ақ айтқан ұлағатты сөздері бүгінгі күні шындыққа айналып отыр. Ақын бірінші қарасөзінде «Ақыры ойладым: осы ойыма келген нәрселерді қағазға жаза берейін, ақ қағаз бен қара сияны ермек қылайын, кімде-кім ішінен керекті сөз тапса, жазып алсын, я оқысын, керегі жоқ десе, өз сөзім өзімдікі дедім де ақыры осыған байладым, енді мұнан басқа ешбір жұмысым жоқ», - демей ме. Ғылым жолына түсіп, ақындықты мұрат еткен Абайды сонда толғандырған не екен десек «Қартайдық, қайғы ойладық, ұлғайды арман», «Қартайдық, қайғы ойладық, ұйқы сергек» болыпты. Ұйқысын сергітіп, арманын ұлғайтқан қалың елі қазағымның тағдыры екен. Халқын шексіз сүйе отырып заманының «шайтан өрнек тауып бұзылғанын», «терін сатпай, телміріп көзін сатқанын» замандастарының бишаралығына күйіне отырып, замандастарына жақсы мен жаманның, алыс пен жақынның нарқын ажыратып беріп, заманды, оның адамын түзетудің жолын көрсетеді. Ол – адал еңбек етіп, ғылым тану, адам болып сөзді ұғу, ел бірлігі достық, махаббат, өнерді сүю «толық адам болу», азаматты сүю, жаратылысты, жаратушыны тануға ұмтылу жолдары. Сондықтан ақынның қарасөздерін өз дәрежесінде түсіну және оны заманымыздың талабына сай кейінгі ұрпақтарға баяндай білу – оңайлықпен қолға түспейтін жайт. Өйткені, қарасөзердің мән-мазмұны ғасырлар бойы жаңаруда. Сондықтан әрбір сабақта оқыту әдісін дұрыс қолданған жағдайда ғана оқушылардың ой-өрісін тереңірек дамытуға мүмкіндік туады. Оқыту әдісін тиімді қолдану, әрбір қарасөздің түпкі мағынасын толықтай түсіну оқушылардың зерде-зейінін арттырады. Осы орайда замана жылжып, өмір озған сайын оқыту әдісінің белсенді түрлерін шығармашылық жолмен зерттеп табу мақсат

етіледі. Мұның нәтижесінде оқыту әдісінде маңызды өзгерістер болады. Абай қарасөздерінің тәлім-тәрбиелік мәнін оқушыларға тиянақты жеткізу – бүгінгі күннің көкейтесті мәселерінің бірі. Демек, қай жағынан алып қараған күнде де Абай қарасөздерінің көтеріп отырған тақырыбы бүгінгі күн үшін өзекті болып табылады. Абайдың дарқан даналығының ең басты бастау көзі – «Қалың елім, қазағымның» тарихи тәлім-тәрбиелік аса бай қазынасында жатыр. Ол – өз жұртының, рухани мол мұрасындағы жақсылықты, адамгершілік қасиетті сүйсіне жырлаған, жамандықты ашына жазған, жақсы үлгісінен өнеге алуды үлгі еткен. Ақын қарасөздерінде адам бойындағы ізгі қасиеттерді анықтап көрсетіп қана қоймай, олардың өзара қарым-қатынасын, басқа адамгершілік қасиеттерімен байланысын кең зерттеп толғайды. Бұл орайда «Он төртінші сөз», «Он бесінші сөз», «Он жетінші сөз» жүйелерінде айтылған. Адал еңбек етіп мал табу, ерінбей-жалықпай ғылым үйрену қажеттігі туралы ойын «Оныншы сөзінде» басқа бір қырынан келіп бала тәрбиелеу мәселесіне жалғастыра өрістетеді. «Естілген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар: әуелі, көкірегі байлаулы берік болмақ керек. Екінші, сол нәрсені естігенде, я көргенде ғибратлану керек, көңілденіп, тұшынып, ынтамен ұғыну керек. Үшінші, сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайтарып ойланып, көңілге бекіту керек. Төртінші, ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер ой кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері: уайымсыз, салғырттық, ойыншы күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмарлық пайда болу секілді. Бұл төрт нәрсе - күллі ақыл мен ғылымды тоздыратұғын нәрселер». Абайдың бұл әңгімелерінің кім үшін болса да, тәрбиелік мәні зор. Әйтсе де білімге ұмтылушы жастар үшін айрықша құнды. Өйткені ғылым да, өнер де жастар үшін. Адамның қолын бақытқа жеткізетін ілім-білімді игеру де жастардың ғана қолынан келетін іс. Қартайған адам қанша ұмтылса да, өндірері аз болмақ. Сондықтан білімге ұмтылған жастар ұлы ақынның бұл айтқандарын берік есте сақтауы қажет. Абайдың «Алтыншы», «Сегізінші», «Он бірінші» сөздері жоғарғы ілім-білімге ұмтылуға бөгет жасайтын надандық, мақтаншақтық мінездерді шенеуге арналады. «Бірлік, тірлік» деген сөз ұғымдарының мәнін аша келіп, «Алтыншы сөзінде» Абай: «Бірлік - ақылға бірлік, малға бірлік емес», – десе, сол әңгімесінің екінші жерінде: «Ырыс алды - тірлік» дейді. Ол қай тірлік? Ол осы жан кеудеден шықпағандық па? Жоқ, ондай тірлік итте де бар... Жанын қорғалап жаудан қашып, қорқақ атанып, еңбек қылудан, қызмет қылудан қашып, еріншек атанып, ез атанып, дүниеде әлгі айтылған ырысқа дұшпан болады... Тірлік олар емес, көкірегі, көңілі тірі болса, соны айтады, өзің тірі болсаң да, көкірегің өлі болса, ақыл табуға сөз ұға алмайсың. Ал еңбекпен ерінбей мал табуға жігер қыла алмайсың. Кеселді жалқау, қылжақ бас, Әзір тамақ, әзір ас, Сыртың – пысық, ішің – нас, Артын ойлап ұялмас, – болып жүріп, тірімін деме, онан да Алла жіберген ақ бұйрықты өлімнің өзі артық», - дейді. Ұлы ақын осы пікірін «Үшінші», «Он бірінші» сөздерінде де толықтырып, ұштай түседі. Мал үшін ар-намысын сату, бірінің үстінен бірі арыз беріп пәлелеу, ауызбірліктің болмауы тәрізді мінездердің бәрі де надандықтан, мәдениетсіздіктен, жалқаулықтан, еңбексіздіктен туатынын дәлелдей келіп, ақын өзінің оқырмандарын бұл мінездерден қашық болуға тәрбиелейді. Бұл әңгімелердің идеялық мазмұны да, кейінгі ұрпақтар үшін құндылығы да осында.

Қорыта келгенде, Абайдың қарасөздері – оның ақындық мұраларына қосылған бағалы қазына дейміз...

Әдебиеттер:

1.Қ.Салғараұлы «Таным баспалдақтары» – Алматы, «Қазақстан», 1993. – 120.б.

2. Занков Л.В. Избранные педагогические труды-М: Педагогика, 1990-98-115.

3. Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста. Сост.Л.А.Венгер, О.М.Дьяченко. –М: Просвещения, 1989-212.

4. Өмірәлиев Ө. Абай афоризмі – Алматы: «Қазақстан», 1993-128 б.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТӘСІЛДЕРІ

Айткул Айсауле Асанкызы
Шымкент қаласы Т.Рысқұлов атындағы №25 мектеп-гимназиясы Қазақ тілі мен әдебиеті

Резюме

В данной статье рассматриваются способы развития у учащихся критического мышления на казахском языке и в литературе.

Annotation:

This article discusses how students develop critical thinking in the Kazakh language and literature.

Сыни тұрғыдан ойлау – қазіргі таңда Қазақстандағы білім беруді дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық түсінік. Сыни тұрғыда ойлауға, сабақ барысында оқушыларға өз ойларын жеткізуге, білімдерін толықтыруға, жан – жақты ойластыруға, тақырыпты интерпретациялауға, дұрыс шешім қабылдауға, ынталандыру сұрақтарын қоюға айтылған болжамдарға күмәнмен қарауға мүмкіндік береді. Сын тұрғысынан ойлаудың дағдыларын дамыту сыныпта тиісті орта жасауды талап етеді. Сыни тұрғыдан ойлауға үйретуде балаларға, жекелеп немесе топтарға олардың меңгерген білімдеріне негізделген әр түрлі тапсырмалар берілді. Аса қабілетті балаларға айтарлықтай жоғары деңгейде ойлауды дамытуға мүмкіндік беретін, проблемаларды шешу қабілеттері мен зерттеу қабілетін пайдалануды талап ететін күрделі тапсырмалар беруге болады. Бастапқы ойды немесе үдерісті түсіне алатындай етіп басқаларға қалай түсіндіру керек екенін түйсіну өте күрделі, сонымен қатар өте тартымды іс болып табылады. Қабілетті баладан басқа балаларға қандай да бір нәрсені түсіндіруді немесе қандай да бір затты үйретуді өтінуге болады, басқа жастағы балалар үшін бірдеңе жазуды немесе жасауды сұрауға болады. Қабілетті бала басқаларға қарағанда негізгі міндеттерді жұмсауға аз уақыт жұмсайтынын болжауға болады, ал содан кейін айтарлықтай күрделі жұмысты орындауға кірісе алады (яғни, келесі оқу мақсатына көшпей, негізгі оқу жоспары мақсатының мәнмәтінінде оқытуды кеңейту және қиындату бойынша жұмыс істеу). Көптеген қабілетті балалар қызығушылық пен ұмтылыстың жоқтығынан негізгі тапсырманы өте баяу орындағандықтан, мүмкіндігінің болуына қарамастан қосымша тапсырмаларды орындауға үлгермейді. Кей жағдайларда кейбір балаларға барлық тапсырманы орындамай («тығыздау» деген атпен белгілі болған әдіс), қосымша жұмысқа бірден кірісуге рұқсат етуге болады. Балалар жалпы тапсырманы орындайды, бірақ олардың кейбіреуіне басқаларға қарағанда көп немесе кем қолдау көрсетіледі. Қабілетті балаға білімнің кейбір салаларында жеке көмек қажет болуы мүмкін, мысалы, жазба, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, оқу машықтарын немесе бірлесіп оқу машықтарын дамыту. Балалар ортақ тапсырма орындайды, бірақ айтарлықтай дамыған оқу немесе зерттеу машықтарын қажет ететін әр түрлі ресурстар беру арқылы тапсырманы сатылатып орындау арқылы оқушының ойлау деңгейін дамытуға болады. Оқушылардың кейбіреуіне өзі жасаған жұмыстарын таныстыру үшін оқытудың балама әдістерін ұсынуға болады. Сыныпта оқушыларды топтастырғанда оқушылардың танымдық қажеттіліктеріне қарай гомогенді гетерогенді топтар арқылы топтастыра отырып, ортақ тапсырма беруге болады. Қабілетті оқушылар құрдастарымен тапсырманы әртүрлі ақпарат көздеріненала отырып, айтарлықтай жоғары деңгейде орындап шыға алады. Сондай - ақ олар ортақ тапсырманы орындауда әрқайсысысы әртүрлі роль атқарады. Сыныпта мұғалім оқушылардың деңгейіне қарай өзі қоятын сұрақтары мен оқушылар қоятын сұрақтарға жауаптарын саралайды. Сыни тұрғыдан ойлау сұрақ қоюдың, дәлелдеудің басты дағдыларын және төмендегі қабілеттерді дамытуды көздейді: Айтқандарын негіздеуге және өзіміздің өмірлік тәжірибемізге қарай оны тәртіпке келтіріп, мәнін құруға әзірлік; • Күн ілгері кесіп-пішіп қоюға ұмтылмай, сұрақ қою, тапсырма беру және басқалардың идеяларын сыни бағалау; • Басқалардың өзіңнің пікіріңді сыни

бағалауына және өз пікіріңнің қате болуына ашық болу; • Идеяларды сынау және «шындықты» іздеу. Балаларға негізделген, әділ сыни тұрғыдан ойлауды қалай дамыту керектігін көрсету қажет. Оларға сұрақ қою, негіздеу, болжам жасау мен үлгілеу дағдыларын жаттықтыру қажет. Сыни тұрғыдан ойлауға оқыту мыналар туралы негізді бағалауға үйрету дегенді білдіреді: • Қалай, қашан және қандай сұрақтарды қою қажет. • Қалай, қашан және қандай негіздеу әдістерін пайдалану керек. Мысалы: «Қыз Жібек» жыры» тақырыбында өткізген сабағымда жырдың тақырыбын, мазмұнын, идеясын ашу үшін 4 топқа төрт түрлі тапсырма бердім: I топ: «Қыз Жібек» жырының зерттелуі; II топ: Жырдың мазмұны; III топ: Жырдың ерекшелігі; IV топ: Жырдың композициялық жоспары. Мұндағы мақсатым, жаңа білім бойынша өз болжамдары мен жобаларын талқылату, өзіндік қорытындыларының қаншалықты ғылыми шындыққа жақын екенін саралату, білімді өз бетімен алуға деген ынтасын, топтық жұмыстарға деген белсенділігін арттыру болатын. Нәтижесінде бұл жырдың 15 нұсқасы бар екенін, бірақ көп нұсқалы болса да мазмұндық жағынан бір-бірінен алшақ еместігін, жырға сценарий жазылып, фильм түсірілгенін және оны әлемнің 43 елінде көрсеткендігін, жыр оқиғасының өмірде болған оқиғаға негізделгенін және адал махаббатқа құрылғанын т.т. мұғалімнің қатысуынсыз өздері тауып, дәлелдеп айтып берді. IV топ, жырдың композициялық құрылымын жоспарлауда жырдың қалай басталатынын, оқиға қалай дамитынын, байланыс қай кезеңінде орын алатынын, жырдың ең шиеленіскен тұсы қай сәт, шарықтау шегіне қай оқиға кіретінін, шешімі қалай аяқталатынын сыни тұрғыдан ойлану арқылы ортақ шешім табу қажет болатын, топ мүшелерінің жобалауы, бірлесе отырып қабылдаған шешімдері дұрыс шықты, тек шарықтау шегін нақты жеткізе алмапты. Осы сабақта кестемен жұмыс арқылы кейіпкерлер бейнесін ашу тапсырылды. Кейіпкер Қандай? Жырдан дәлел үзінді 1. Төлеген Уәдесіне берік Көктем шыға қазбен бірге келем 2. ... ... 3. ... ... 4. ... ... Оқушылар кейіпкерлерді талдағанда, кейіпкерлердің іс-әрекетіне жан-жақты талдау жасап, олардың жан дүниесін ашатын сөздерді тауып сыни тұрғыдан баға беріп, өз пікірлерін жырдан үзінді келтіре отырып дәлелдеп жазып шықты. Нәтижесінде: оқушы сыни тұрғыдан ойлауға үйретудің тәсілдерін қолдана отырып, алған біліміне рефлексия жасауды, бірлесіп, ұйымшылдықта топтық жұмыстарды орындауға, бірін-бірі үйретуге, білгенін ортаға салуға, сабаққа енжар қатысып отыратын және өз-өзіне сенімсіз оқушыларда ерекше белсенділік пайда болды.

Әдебиеттер:

1. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық 2017ж.
2. Eуге материалдары бойынша (1997). Кәдімгі мектепте Қабілетті Балаларды оқыту.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДА ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бегимбетова Куралай Муратовна
Түркістан облысы Сайрам ауданы №93 Абылайхан атындағы жалпы білім беретін омектептің қазақ тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются пути формирования навыков письма в преподавании предметов казахского языка и литературы

Abstract:

This article examines the ways of developing writing skills in teaching subjects of the Kazakh language and literature

Әдеби тілді қолдану деңгейі төмендеп бара жатқанын да ескерсек, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сөйлесім әрекетінің барлық түрлерін жетілдіруге бағытталуымыз заңды

құбылыс. Оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, оқылым, тыңдалым, жазылым, айтылым дағдыларын қалыптастыру қажет. Тілдік қарым-қатынаста айқын білінетін жазылым және айтылым әрекеттерінің орны ерекше. Білім алушы оқылым және тыңдалым әрекетінде ақпаратты қабылдауға мүмкіндік алса, жазылым және айтылым әрекеті арқылы өзінің ой-пікірін, белгілі бір тақырыптағы ақпаратты өз сөзімен жеткізе білу деңгейін көрсете алады. «Жазылым» термині «жазу» деген мағынаны емес, «жаза білу», «ойыңды басқа біреуге түсінікті болу үшін, қағаз бетінде сауатты жеткізе білу» дегенді білдіреді. Жазылым - тілдік тұлғалардың графикалық, фонемалық жүйесіне негізделген; лингвистикалық, психологиялық, физиологиялық, әдістемелік ерекшеліктерге қатысты тілдік материалдың мазмұны мен формасын бірдей қамтитын адамдардың ұзақ мерзімдегі қарым-қатынасына мүмкіндік жасайтын күрделі тарихи әрекет. Жазылым біріншіден, әріптің, сөздің графикалық таңбасы арқылы іске асады; екіншіден, бұл графикалық таңбалар белгілі бір фонемалық, мағыналық қасиетке ие болады; үшіншіден, жазылым құбылысында сөйлесім әрекетінің барлық түрі қатысады; төртіншіден, жазу үстінде тіл үйренуші адам сөйлемнің мазмұн-мағынасына ғана емес, формасына да көңіл аударуға мәжбүр болады; бесіншіден, жазылым қағаз бетіне түскен материалдың түсінікті, жүйелі болуына тікелей байланысты жүзеге асырады. [2] Кіріктірілген жаңа оқу бағдарламасында осы мақсатта РАФТ әдісі жиі қолданылады. Роль (жазушының рөлі): Сіз кімсіз? Кейіпкер ме? Өсімдік пе? Аудитория: Кімге жазып жатырсыз? Өзіңізге ме? Достарыңызға ма? Формат: Қандай форматта жазасыз? Қай стильде? Мақала ма, хат па, тілек пе? Тақырып: Не туралы жазып жатырсыз? Қандай тақырыпта? РАФТ тапсырмалары оқушылардың өздері оқып жатқан ақпараттың мазмұны бойынша ойларымен таныстыру үшін, олардың пікірлері мен жеткізу форматтарын анықтауға ынталандырады. Оқушылар әртүрлі пікірлері мен ойларын талап етілген жазбаша түрде жауап беруге үйренеді. [3] Жазылым әрекеті арқылы жазу дағдыларын дамыту бойынша стратегиялардың алғашқысы – жазуды жоспарлау екендігін баршамыз білгенмен нақты бірізді және мақсатты мазмұнды нәтижеге жеткізетін үлгілерін жаңартылған білім беру бағдарламасымен танысқанда білдік. Жоспарлау үдерісіне: аудиторияны анықтау, мақсатты анықтау, оқырмандар білгісі келген ақпаратты анықтау, ықтимал жоспар түрінде ақпаратты ұйымдастыру, ақпаратты кеңейту жатады. Жазылым әрекеті арқылы жазу дағдыларын дамыту бойынша стратегиялардың екінші сатысы – құру және өзгерту, үшінші, өзгерту үдерісінің соңғы кезеңі – түзету болса, мұғалім жауаптарды өзгерту, түзетуді нақтылау керек екенін шешеді. Сонымен қатар, оқушының жазу стильдерін анықтау да жазуға зор ықпал етеді. Түсіндірме жазу, мәлімдеу үшін жазу, сипаттамалы жазу, сендірмелі жазу, кереғар жазу, айқын ойларды көрсетудің әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар.[4] Үнемі қолданылатын бірсарындылық жазған оқушының да, оқырманның да қызығушылығын төмендетеді. Сондықтан сабақ барысында әртүрлі бағыт сілтеп, түрлі шығармашылық туындылар жазуға жетелеу қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің басты мақсаттарының бірі болуы тиіс. Жазу тақырыбы мен стилін түсіндіріп, тапсырманы тиянақтап бергенмен кез-келген оқушы талап үдесінен шыға бермейді. Сондықтан, шығармашылық жазу әрекетіне алғашқы саты ретінде мазмұндама жаздырып бастауға болады. Алғашқы кезде жоспарын құрып, стилін таңдауға көмектесу керек. Тақырыпқа сай қолданылған тыңдалым немесе оқылым әрекетінен кейінгі ойтолғау жаздыру да өз пікірлерін жеткізе білуге үйретеді. Шығармашылық диктант, есте сақтау диктантын да сауаттылықтарын арттыру үшін жаздырса болады. Әр жазу стилінің ерекшеліктерін түсіндіре отырып, қызықты тақырыптар ұсыну арқылы оқушыларға алғашқы кездері жақсы қолдау көрсетілсе, машықтанған оқушылар ұсынылған тақырыптарға өз көзқарастарын білдіру арқылы жақсы жазба жұмыстарын көрсете алады. Шындығында осы кезге дейін жазба жұмыстарының бірнеше түрлерін сабақ барысында және үйге тапсырма түрінде жаздырып жүргенмен, жоғары нәтижеге қол жеткізуге бағытталған, дәл осындай мақсатты жоспар арқылы жұмыс жасалмайтын. Оқушылар осы кезге дейінгі өз білгені мен түйгенін жалпылама түрде жазып бере салады және көп жағдайда шығарма тек мұғалімнің оқуына ғана арналады. Қазақ тілінде оқытылатын мектептердегі қазақ тілін оқытуға арналған жаңартылған оқу бағдарламасынан күтілетін нәтижелелерге қол жеткізу

мақсатында критериалды бағалау жүйесін түсініп, болашақ мамандардың қолдана білуіне жағдай туғызу оқу орындарына жүктелген кезекті мақсат. Осыған орай, барлық қазақ тілі және әдебиеті сабақтарында тілдік құзыреттіліктерді жетілдіруге назар аударатын болсақ, болашақ мамандардың айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым дағдылары қалыптасар еді. Ал, әдістемелік сабақтарда осы төрт тілдік дағды бойынша түсініктерін кеңейтіп, мүмкіндіктері мен ұсынылатын әдіс-тәсілдерін талдап, таныстырған жөн. Критериалды бағалау жүйесі енгізілмеген оқу орындарында да жеке оқушыға бағытталған сындарлы оқытуды меңгеріп, бейімдеп қолдана білуі болашақ мамандардың келешектегі жаңалықтар мен өзгерістерге ілесе алатындай тілдік дағдыларын қалыптастырады. «Жазылым мен айтылым тек сабақтың тар шеңберінде ғана қалып қоймай, мектеп өмірімен астасып, өмірде қолданылып жатса ғана нәтижесін беретінін ескеріп, дебат сайыстарын жандандыру керек. Нәтижесінде, өз ойын айтып қана қоймай дәлелдеп, мақсатына жете алатын жеке тұлға қалыптасады»,- деген әріптесімнің пікірі орынды деп ойлаймын.[5] Өз ойын дәлелдеп айта білетін, пікір таластыра алатын оқушы жазылым әрекетіне де тез бейімделеді. Бұл айтылымды меңгергенде ғана жазылым дағдысы қалыптасады деген сөз емес. Кейбір оқушылар ауызша айта алмаған ойларын қағаз бетінде өте жақсы жеткізеді. Бірақ, ұлттық санамыздағы табиғи ерекшелігімізге орай жастарымыздың бойында ұяңдық пен ұялшақтық басым екенін байқаймыз. Барлық жерде белсенді іс-әрекетімен көзге түсіп жүрген жастардың өзі көп жағдайда ел алдында сөз сөйлеуге қысылады.

Газетке мақала жазу, пікір жазуға келгенде қиналып, ойын білдіре алмайтындар да көп. Еліміздің ертеңі – белсенді жастар. Олар ойындағысын ойып айтып, қиялындағыны қиыстырып жеткізе алатындай еркіндікте тәрбиеленуі керек. Аузынан сөзі, қойнынан бөзі түсіп тұрған жастарды кешегі күннің еншісіне қалдырып, жалындап, жарқылдаған, сөзі алмастай қиып түсетін, елжанды, отансүйгіш тұлғаны тәрбиелеу керек. Қағазға түскен дүниенің тарихтың бір парағы секілді құнды дүние бола алатындығын ескеріп, біз, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері, оқушыларымыздың шығармашылық мүмкіндіктерін тереңірек зерттеп, қабілеттерін ашуға ұмтылуымыз керек. Олар жазған әр туынды ертеңгі күнгі атақты жазушы немесе қайраткердің алғашқы тырнақалды шығармасы болып зерттелуі ғажап емес. Осы тұрғыда жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша тілдік құзыреттіліктерді қалыптастырудың, оның ішінде жазылым дағдысын жетілдірудің маңызы зор дегім келеді. Ізденімпаз, шығармашыл ұстаздан ғана шығармашыл шәкірт тәрбиеленетінін ұмытпайық.

Әдебиеттер тізімі

1.Ф. Оразбаева «Тілдік қатынас: Теория және әдістемесі» Алматы, 2000 2. Жазылым дағдысын қалыптастыруда қолданылатын инновациялық технологияның тиімді жолдары - https://oqu-zaman.kz/?p=12496

2.Айтбайұлы Ө.Қазақ фразеологизмдері мен перифраздары.–Алматы: «Абзал-Ай», 2013 – 400 бет.

МЕКТЕПТЕ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАНЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН ФОРМАСЫНЫҢ БІРЛІГІН, ЖАЗУШЫ ШЕБЕРЛІГІН ТАНЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ, ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Беркімбай Нургул Мусалықызы
Шымкент қаласы Ш.Уәлиханов атындағы 18 жалпы орта білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются теоретические, методические вопросы проявления единства содержания и формы художественного произведения, мастерства писателя

Abstract:

The article examines the theoretical and methodological issues of the manifestation of the unity of the content and form of a work of art, the skill of the writer.

Мектеп бағдарламасындағы пәндердің ішінде оқушыларға терең білім, жан-жақты тәрбие беруде әдебиет пәнінің алар орны өлшеусіз. Әдебиет адамзатты рухани құндылықтарға баулиды, жан сұлулығына тәрбиелейді, гуманизмге, рухани-адамгершілікке баулиды.

«Балалардың төртінші, бесінші сыныптан бастап құлақтарына мазмұн мен түр бірлігі жөнінде құя бастаймыз. Бірақ оның бірлігі қай ретте қалай жүзеге асады дегенге келгенде өзіміз тайғанақтай береміз. Көп адамның ұғымында мазмұн дегеніміз өмір шындығынан алынған құбылыс қана. Ол көркем шығармада көркемдік түр тапқан ба, гармониялық бірлік негізінде жарасымды қиысқан ба – ол арасы есепке алынбайды.» [1, 182 б.]. – дейді белгілі ғалым, сыншы *М.Қаратаев*.

Форма мен мазмұн ажырамас бірлікте. Шығарма мазмұны сол шығарманың бүкіл құрамында қалыптасып шыңдалады, форманың әр элементі, әр компоненті – белгілі бір мазмұн иесі, әрқайсысы автор идеясына қызмет етеді, жазушының эстетикалық идеалын ашуға көмектеседі. Сондықтан көркем шығармада мазмұн мен форма, мазмұн мен бейнелілік, ой мен сезім, идея мен көркемдік біте жаратылған, бірінсіз бірі тұл дүние, бірінсіз бірін тануға болмайтын дүние деп қарауымыз қажет.

Ақын-жазушы тек өзіндік қолтаңбасымен, даралық суреткерлігімен, өз стилімен айқындалады. Демек, стилін таныту деген сөз – жазушыны таныту.

Стилді мектепте әр жазушының шығармашылық ерекшелігі ретінде қолданамыз. Ол ерекшелік шығарманың әр түрлі компоненттерінен көрінеді. Мысалы, бір жазушы шығармасында юморлық, сатиралық элементтер басым. (Н.Гоголь, Ғ.Мүсірепов), ал енді бірінде терең психологизм, лиризм басым (М.Әуезов)т.т. Осыдан біз әр жазушының өзіндік даралығын танимыз.

Әрине, орта мектепте жазушы стилінің бүкіл ой- қырын ашып беру парыз саналмайды. Бірақ, орта мектептен әр оқушы әр суреткердің өзіне тән стильдік ерекшелігін аңғартып, соны мектеп бағдарламасы талабына сай талдап бере алатын болуы керек. Профессор Қ.Жұмалиев те өзінің «Стиль өнер ерекшелігі» деген еңбегінде стилге шығарманың формалық элементтерімен қатар жанрлық ерекшеліктерін, тақырыбы мен идеясын жатқызады. «Стиль ұғымы дейді ол, - жазушының тілі, сөйлем құрылысы, мәнері, шығарманың композициясы, оқиға дамыту әдістері, тақырып таңдаулары, жанрлық ерекшеліктері, т.б. компоненттері кіреді. Ең ортақ мәселе - идея» [2, 13 б.]. Осылайша, стиль сан алуан мағынада қолданылады. Стиль деген ұғым академик В.Виноградовтың «Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика» деген еңбегінде, Қ.Жұмалиевтің «Стиль өнер ерекшелігі» деген еңбегінде жақсы қарастырылған. Солардың ішінен біз көркем әдебиет стилисткасының мақсаты, жазушы стилі деген мәселені аламыз. «Көркем әдебиет стилистикасының, – дейді академик В.Виноградов – басты мақсаты – ол әдебиеттің құрылымдық формасының эстетикалық табиғаты мен эстетикалық қуатын ашу және де әржақты ашу» десе, екінші бір жерде ғалым көркем стилистиканың мақсатын одан да

айқындай түседі. «Көркем әдебиет стилистикасының мақсаты – дейді ол, – белгілі талдау арқылы әдеби шығарманы стильдік жағынан құрау тәсілдерінің заңдылығын, жазушының даралық стилін, әдеби мектептің, әдеби шығарманың құрылымдық жүйесінің ерекшелігін ашу» [3, 164 б.]. Көркем шығармадағы бүкіл идеялық-эстетикалық қат-қабат ой жүйесін, оның сан алуан көркемдік құрылымдарын лингвистикалық стилистика ашып бере алмайды. Өйткені ол көркем шығарманың бір ғана компонентін – тілін ғана зерттейді. Мысалы, ол көркем шығарма тілінің лексикасын, грамматикалық конструкциясын (морфологиялық,синтаксистік, фонетикалық құрылымын, сонан граматикалық стилистика деген ғылым саласы туады.), сөздің экспессивтік айшықтарын, жалпыхалықтық тілді кәдеге жарату, сөйлем, сөздерді орнын тауып қолдану сияқты мәселелерді зерттейді. Ол көркем шығарманың идеясын, тақырыбын, жанрын, композициясы мен сюжетін, кейіпкер характерінің қалыспасуын, жазушының дүниеге көзқарасын, шығарманың көркемдік ой дамуындағы орнын бере алмайды. Сондықтан академик В.Виноградов: «Сөздің – эстетикалық ойдың жалпы мақсаты және соған байланысты сөз зергерінің дүниетанымы лингвистикалық ғылымның құрал-тәсілімен шешілу мүмкін емес», – деп орынды түйін жасайды.

Мектеп бағдарламасындағы шығармалардың идеялық-эстетикалық мазмұнын тұтастықта тани білсе, ақыл-оймен, сезімімен тұшына қабылдаса ғана өздігінен қабылдайды. Көркем әдебиет туындысының эмоциялық-эстетикалық табиғатын түсінген шәкірт қана шығарманың ой-өзегіне тереңдей алады.

Сыншы С.Әшімбаев: «Көркем шығарма негізінен үш компоненттен тұрады Олар: ой-идея, тіл және образ немесе характер. Осы үшеуі бар шығарманың қашан да ғұмыры ұзақ әрі абыройлы. Бұларды ешуақытта бір-бірінен бөлуге болмайды. Бұл үш ұғымның аясы да кең, айтарлық ой деген сөз жазушы концепциясы, ал тіл бар жерде стиль бар немесе характердің жаңалығы – жаңаша тың форма таба біулу екені анық. Осы үш атаудың бір туындының бойынан табылуы жазушы шеберлігін ғана дәлелдеп қоймай, сол шығарманың келісті көркемдігін де айғақтайды. Біз көбінде шеберлік пен көркемдікті жалаң шығарма тілінен ғана іздейміз», [4, 80 б.]. - деген.

Жазушы тілі мен көркемдік әлеміне енгенде, сөз таңдауына автор тіліне, сондай-ақ кейіпкер тіліне қажетті лексика топтарын дұрыс, орынды, шебер қолдануына айрықша назар аударылады. Шеберлігіне: сөз таңдау, сөз қолданысы, сөз әрлеуі кіреді – деп қарастырады Р.Сыздық өзінің «Сөз құдіреті» атты зерттеу еңбегінде.Ол төмендегідей жіктейді:

«Сөз **қолданысы** дегенде, көркем шығарманың тілін танытудың ең бір өзекті тұсы, мұнда стильдік-шеберлік жайттары сөз болады. Мысалы, бір сөздің қайталануы, белгілі бір тұлғалардың жиі (актив) немесе сирек қолданылуы, синонимдердің қолданысы дегендерге барып тіреледі.» [5, 30 б.].

«Сөз **таңдауын** дегені жазушының көріктеу құралдарын жұмсауы, яғни поэтикалық – көркем тілі сөз болмақ.» [Сонда].

«Сөз ***әрлеу*** деп отырғанымыз да, айналып келгенде сөз таңдау, сөз қолданысы дегендеріміз сияқты, көркем шығарма тіліндегі жеке сөздердің (және тіркестердің) «қылығы»: қызметі, стильдік жүгі (орысша айтқанда «поведение слова в художественном тексте») деген тұтас құбылысқа кіреді. Әсіресе, «сөз әрлеу» дегенде сөздің көріктеу құралы ретінде келген, сөз-бейне болып көрінген сәттері талданады.» [5, 31 б.]. Осының ішінде бізге аса қажеттісі сөз қолданысына талдау жасау.

Қорыта айтқанда, мұғалім көркем шығарманы талдауға қандай да бір әдіс-тәсілді тиімділігіне қарай қолдануға ерікті. Бірақ, шығарманың бойындағы тұтастықты бұзбай, образдар жүйесіне сүйене отырып, оның идеялық-эстетикалық мазмұнын таныта алса, оқушыны өзіне жақын тарта бастаса сол әдісі оқушы үшін тиімді болмақ.

Пайдаланған әдебиеттер

1. М.Қаратаев Шығармалар жинағы, Алматы «Ана тілі» 2010. – 400 б.
2.Қ.Жұмалиев «Стиль өнер ерекшелігі» «Жазушы» баспасы – Алматы, 1966, –228 б.

3. 9. В.Виноградов Силистика.Теория поэтической речи. «Поэтика» М.1963, ст. 164 .
4. 11.С.Әшімбаев «Парасатқа құштарлық» - Алматы: «Жазушы», 1985, –248 б.
5. Р.Сыздық «Сөз құдіреті» - Алматы «Атамұра» 2005, –272 б.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ОТБАСЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Қанатбекова Гульмира Кеңесбекқызы
Түркістан облысы Бәйдібек ауданы Қазата ауылы Тұрмыс-1 жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются пути создания через литературное произведение модели позитивных отношений между бабушками и дедушками, родителями и детьми, уважения к священному дому и народным традициям. Анализируя героев литературного произведения, читатель может оживить семейные отношения. Узнает способы сохранения семейных ценностей.

Abstract:

The article considers ways to create a model of positive relations between grandparents, parents and children, respect for the sacred house and folk traditions through a literary work. Analyzing the characters of a literary work, the reader can revive family relationships and learn ways to preserve family values.

Әдебиет – өмір айнасы. Көркем шығарма арқылы оқушы замана тынысын, халықтың басынан кешкен түрлі оқиғаларын, халықтың тұрмыс-салты, әдет - ғұрпын, адамның жан дүниесі арқылы табиғаттың керемет келбетін сезіне алады. Сезіне отырып, ненің жақсы, ненің жаман, ненің қажет екенін түсініп, кейіпкер әрекетін дұрыс бағалауға, одан әсер алуға, терең пайымдауға үйренеді. Яғни әдебиет пәні оқушы бойында биік эстетикалық талғамды дамытып, өмір сүруіне керекті кеңес береді. «Отан отбасынан басталады» деп, жерді, отанды, ұлтты сүюді, үлкендерді құрметтеп, бауырды қадірлеуді бала отбасынан үйренеді. Әйтсе де, бүгінгі заманауи отбасының келбеті- смартфонға таңылған отбасы. Көпшілік ата - аналар жұмысбасты болуымен қатар, заманауиланғаны сонша -отбасына жауапкершілікті төмендетіп алғанының куәсі болып жүрміз. Осы орайда халқымыздың батыр ұлы Б.Момышұлының: «Жаудан да, даудан да қорықпаған қазақ едім, енді қорқынышым көбейіп жүр. Балаларын бесікке бөлемеген, бесігі жоқ елден қорқам. Екінші, немересіне ертегі айтып беретін әжелерінің азаюынан қорқам. Үшінші, дәмді, дәстүрді сыйламайтын балалар өсіп келеді. Оның қолына қылыш берсең, кімді де болса шауып тастауға даяр. Қолына кітап алмайды. Үйреніп жатқан бала жоқ, үйретіп жатқан әже, әке жоқ», – деген өсиеті ойға оралады [1].

Бұл – үлкен алаңдаушылық. Өзін халықтан бөліп қарай алмайтын тұлғаның алаңдауы. Бұл үн бүгінгі дәуірмен үндесіп жатыр. Сондықтан әдебиет сабағында да бұл үн өзекті. Оқылатын әдеби шығарманың идеясын отбасы құндылықтарымен сабақтастырып отыру – ұстаздың міндеті. Отбасындағы жақсы дәстүр, жағымды қасиет, өнегелі тәрбие – ортақ Отанымыздың дамуы мен өркендеуінің жемісі. 5- сыныпта Н.Ақыштың «Нағыз әже қайда» әңгімесін оқыта отырып, автордың баяндауындағы «... басында аппақ кимешегі бар екен деймін. Ескі мақаммен ыңылдап ән айтып, ұршық иіріп отыр. Мен болсам әжемнің бүйіріне басымды тығып, еш алаңсыз ірімшік жеп жатыр екенмін....Әже – сендер сияқты балалардың папалары мен мамаларын өсірген кісі, – дейтінмін өзімнің олақтау тіліммен. – Өзі мейірімді де, ақылды адам. Ешкімге ешқашан ұрыспайды, ұрса қалса, орнымен, теріс қылығына өзің ұялатындай етіп ұрсады. Үні де, қолы да, көзқарасы да жұмсақ, жұрттың бәрімен: «Қарағым, айналайын», – деп жылы сөйлесетін иман жүзді қария. Өзі ылғи шаруа істеп, күйбеңдейді де жүреді. Тіпті, ештеме

істемеген күннің өзінде ұршық иіріп отырады...» деген жолдарынан нағыз әженің асыл бейнесі ашылады[2].

Осы орайда, отбасындағы әженің рөлі, немере тәрбиесіндегі жасаған қызметі теңдесі жоқ тәрбие екенін Абайдың әжесі Зере, Шоқанның әжесі Айғаным әжелер арқылы білдіруге болады. «...Зере Абайдың кітапқа берген ықыласын байқап бір күні кешке: – Қарағым, осының ақыл. Ішкен менен жегенге мәз боп, мойны-басы былқылдап, ақылдан да, өнерден де кенде боп жүрген бай баласы аз ба? Осы ала қағазыңнан айрылма! Ұқсама аналарға!..Әжесі кітап қадірін жақсы айтқанға Абай ырза болып, жаңағы сөзден соң күн сайын бір тамаша әңгіме айтатын болды… Бір түрлі шешен, шебер боп барады...» [3].

Балаларға Абайдың кітапқа құмар болуына Зере әжесінің үлесі зор екендігін көрсеткен жөн. Ағартушы атамыз ЫБырай Алтынсариннің «Шеше мен бала», «Кім сендерді балалар сүйетұғын, «Аурудан аяған күштірек» т.б шығармаларынан бастау алатын ана тақырыбы-мәңгілік тақырып. Кім сендерді, балалар тербететін, Еркелетіп, ойнатып, сергітетін ? Жалқау болсаң, балалар, жаман болсаң, Қамқор анаң көз жасын көлдететін, – деген өлең жолдарынан отбасындағы ата – ана тәрбиесі мен баланы сүйіп, еркелететіндігін және ата – ана баланың алғашқы табиғи тәрбиешісі, балажандық қасиеті мен ерекше мейірімдігін көреміз [4].

7-сыныпта өтілетін «Қонақтар» әңгімесі де өткен ғасырдың 80 - жылдар келбетін қамтыған. Бұл уақытта қазақ халқы өзінің ұлттық құндылықтарынан, салт-дәстүрінен айырыла бастаған кезі. Жазушы әңгімеде ата салтты ұстанған қария арқылы қоғамда болып жатқан жат дүниелерге, әсіресе еуропалық мәдениетке еліктеген жас ұрпаққа өкпе-назын жеткізеді. Олардың ата мұраны, қазақ түсінігіндегі іргелі ұғым – қара шаңырақты сыйламайтынын бетіне басады «...Бірақ әкем көрген, әкемнің әкесі көрген қара орнымнан айырылып көрген күнім жоқ.... Әке жолын қуса, мына менің жолымды қусын, Ие болсын мына қу шаңыраққа!..»[5].

Бұл арқылы жалғыз ұлы Сапабекке көңілі толмайтынын көреміз. Оған ұлының қара шаңырақты құрметтеп, ата-ананы сыйлап, шаңыраққа ие болғаны керек. Заманмен жараса киініп, орысша сөйлеген, ауыл тұрмысына бейімі жоқ келіні мен қазақша түсінбейтін немересіне де шалдың көңілі толмайды. Ерғабыл қария үшін өзі өсіп өнген үйдің түтінін өшірмей, қара шаңырақты ұстап қалған бала - ата-ана парызын өтеген бала. "Қонақтар" әңгімесі – әлі күнге дейін өзектілігін жоймаған шығарма.«Әке көрген оқ жонар, шеше көрген тон пішер», – деп бекер айтпаса керек. Бұл жағынан Ерғабыл қария - ұлттық болмыс пен құндылықтарды сақтаушы, қара шаңырақ деген киелі ұғымды қадірлеуші тұлға. Т.Әбдіковтың «Қонақтар» әңгімесі бойынша қалада тұратын Сапабектің қарт әке-шешесіне салқын, жасанды қарым-қатынасын көрсетіп, әлпештеп өсірген ата-ана алдындағы баланың мәңгілік перзенттік парызы туралы ұғындыру керек. Ұлтымыздың дәстүр-салтынан қол үзіп қалған, перзенттік борыш-парызды жеңіл түсінетін, ата-анасына мейірімі жоқ ұрпақ көбейіп, қариялар жасы ұлғайғанда қараусыз қалып, қарттар үйін паналауға мәжбүр екенін жете түсінуге, отбасындағы әке мен бала, ата мен немере, ене мен келін сыйластығы, қонақ күту дәстүрін үйренуде бұл шығарманың берері көп. Қорыта келе, қазақ әдебиеті сабақтарында шығарма кейіпкерлерінің бейнесін бүгінгі отбасындағы әке мен ана, ата мен әже бейнесімен байланыстыра өтіп, оқушылардың бойына отбасылық құндылықтарды сіңіре білсек, баланың ата-ана алдындағы мәңгілік перзенттік парызын түсіндіре аламыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Қалдыбай.Қ. Мен - халқымның Бауыржанымын.- Алматы: Келешек, 2017.
2. Ақыш.Н. Нағыз әже қайда? - Kitap.kz электрондық порталы, 5-бет 679
3. Әуезов.М. Абай жолы. Роман-эпопея (БІРІНШІ КІТАП) Шытырманда 103-бет
4. Алтынсарин. Ы. Алматы: Жалын, 1991. 55- бет.
5. Әбдік. Т. Қонақтар. - Kitap.kz электрондық порталы, 34-бет

ТІЛ БІЛІМІНДЕГІ ТҰРАҚТЫ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ТАРИХЫ

Сатымбекова Жания Нуржановна
Шымкент қаласы Т.Рысқұлов атындағы №25 мектеп-гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

В этой статье рассматривается история изучения регулярных словосочетаний в языкознании

Abstract:

This article examines the history of the study of regular phrases in linguistics.

Өмірдің барлық саласын қамтып ішкі мазмұны жағқан өте бай болып келетін, тілімізге бейнелі және мәнерлі рең беретін, озіндік құрылысы мен белгілі мағынасы болатын тұрақты сөз тіркестері тіл-тілдің қай- қайсында болса да көптен кездеседі. Мұндай тіркестерді құраушы компоненттердің орнына кез-келген басқа бір сөзді қолдануға болмайды, олай етсек тіркесінің мағынасы ауысып, не мүлдем өзгеріп кетеді. Оларга тән белгілі тұрақтылық жойылады. Ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа өтіп келе жатқан осындай тұрақты сөз тіркестеріне тіл мамандары көптен-ақ көңіл бөліп келеді. Құрамындағы сыңарлары орын жағынан бұлжымастай берік, сыңарлар арасындағы грамматикалық қатынастары тұрғысынан мүшеленбей бір тұтас тұлға қызметін атқаратын осындай топтар тұтасымен тұрып дайын күйінде қолданылады. Тұрақты сөз тіркесі термині еркін сөз тіркестеріне қарсы мағынада қолданылып, "фразеологиялық тіркес", "фразеологиялық единица", "фразеологизм", тұрақты сөз тіркестері терминдерімен синоним ретінде қолданылып жүр. Фразеологиялық тіркестер тілдік единицалар жүйесінде басқа тұлгалармен қатар өмір сүріп, көп уақыт бойы лексикологиялық зсрггеу объектісі қызметін атқарып, сөздермен қатар сөздіктерде беріліп, бір жүйеге келтірілместен тілдің лексикасына, сөздік қорға телініп келді. "Жалпы" фразеологиялық тіркестер тілде жеке сөздерге ұқсас қызмет атқарады, құрылымы жағынан мүшсленбейтін бір тұтас тұлғада тұрып, сол дербес сөздің орнына толығымен қолданыла береді, Мысалы, казақ тілінде төбесі көкке жету "қуану", төбе шашы тік тұру "қорқу",қайтыс болу "өлу", дүниеге келу "туылу" . Бұл мысалдардан көрініп тұрғандай фразеологиялық бірліктер лексикалық бірлік есебінде бір ғана сөздің орнына қолданылып отыр. Фразеологизмдердің бағалағыштық сипаты мен образдылығы өте жоғары. Фразеологизмдер сөйлеу тілінде де, жазу тілінде де көп қолданылатын құрылыс материалы. Фразеологиялық тіркестертердің қай-қайсысы болмасын бәрі де алғаш халықтың сөйлеу тілі негізінде қалыптасқан. Сондықтан олар өмірдің барлық саласын қамтып, ішкі мазмұны жағынан өте бай болады [1,2]. Тіл білімі мамандары фразеологияның теориясын әр түрлі тілдердің материалдарына сүйеніп, жан- жақты зерттеуде. А.И.Смирницкий: "фразеологиялық тіркестерді зерттеумен лексикологиялық бөлім болып табылатын ғылым - фразеология айналысқанмен, фразеологиялық тіркестс тілдің синтаксистік құрылымын оқып үйрену міндетті түрде ескерілуі кажет" [1,4]. Тіл мен сөйлеу тілінің құбылыстары тәуелділігіне және құрылымдық байланысына қарай тұрақты сөз тіркестерінің дайын күйде тұйықталып, тұтасқан қалпында қолданылатындығы жөнінде дәлелді пікір айтты. Сөйтіп, ғылымда тұрақты сөз тіркестерін құрылым және қызметі жағынан білінетін ерекше белгілері негізіндс басқа тектес құбылыстардан айыру, осы белгілерге сүйеніп тіл байлығының фразеологиялық ядросын анықтау тенденциясы туды. Фразеологияның дәстүрлі проблемаларынан: Оның құрамын анықтау, фразеологиялық тіркестер түрлерін айыру және олардың шегін анықтау, тағы басқа мәселелер қазіргі кезеңде жан-жақты зерттелуде...

Тіркестегі бұндай алалыққа қарамастан орыс ғалымдары Н.Н.Амосова, В.А.Архангельский, А.В.Кунин, И.И.Чернышев, қазақ тіл білімі ғалымдары І.Кеңесбаев, Р.Жайсақова, Г.Смағұлова, және тағы басқа ғалымдардың зсрттеу жұмыстары өте-мөте нәтижелі. Ғалымдар фразеологиялық тіркестерді анықтаудағы басты белгі ретіндс төмендегі белгілерді ұсынады: басқа тілге тікелей аударылмай, образды мағына, дайын

қолданылатындық, лексикалардың тіркесімділігі, компонент аралық байланыс, идиомалық тұтас атау, шындық өмірге қатысты, мағына тұтастығы, лексикалық бөлшектенбеу, орта тағы басқа фразеологиялық тіркестердегі ішкі құрылымдық белгілеріне бағытталған зерттеулер де бар. Негізінен Ю.Д.Апресян айтқандай, фразеологиялық тіркестер өз табиғатынан "сөз тіркестері" болып табылады. Фразеологиялық единицалардың қатарында предикативті сөз тіркестері мен сөйлем түрлеріндегі единицаларды қарау проблемасы қазіргі күнге дейін даулы күйінде қалуда. Фразеологиялық тіркестерге В.Л.Архангельский "белгілі тұрақты құрамы бар және граматикалық құрылымы қалыптасып кеткен, жалпыға түсінікті тұрақты мағыналы, сөйлемде оның белгілі бір мүшесінің немесе оны бір бөлімі, немесе тіпті сөйлемнің құрылысынан тыс тұрып-ақ дербес тұрақты фраза қызметін атқаратын сөздердің тұрақты тіркестерін" жатқызады.

Фразеология мәселесіне және фразеологиялық сөздіктер жасау жайында тамаша пікірлер айтты.Кейінінен "Түркі тілдеріндегі тұрақты сөз тіркестері" деген атпен С.Н.Мұратовтың монографиялық еңбегі жарық көрді. Мұнда күрделі сөздер, қос сөздер, біріккен сездер, лексикаланған және грамматикаланған тұрақты сөз тіркестері, тұрақты сөз тіркестеріне жататын тұлғалар да араласады, еңбектің құнын төмендететін де жай кездеседі. Түркі тілдерінде фразеологияны жан-жақты теориялық тұрғыдан зерттеген З.Г.Ураксин. Бұл еңбекті ғалымдар жоғары бағалауда. Қазақ фразеологиясына үлкен үлес қосқан еңбектердің қатарына, К.А.Ахановтың, Р.Е.Жайсақова, А.Байтелиев, Х.Қожахметова тағы басқа еңбектерін де атаған дұрыс.

Қорыта айтқанда, фразеологиялық тіркестер топтасып біраз мағынаға ие болатындықтан, оларды бөлінбейтін синтаксистік фразеологиялық тіркестер деп атаймыз. Бірақ фразеологиялық тіркестер біртұтас, сондықтан оларды структуралық жағынан зерттеуге болмайды деген пікір тумау керек.

Әдебиеттер:

1.Авакова Р. Фразеология теориясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 314 б.
2.Смағұлова Г. Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық-мәдени аспектілері. – Алматы: Ғылым, 2008. – 235 б.
References:
1.Avakova R. Phraseological theory. - Almaty: Kazakh University, 2009. - 314 p.
2.Smagulova G. National and cultural aspects of semantic phraseology. - Almaty: Science, 2008. - 235 p.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЭССЕ ЖҰМЫСЫН ЖАЗДЫРУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Спабекова Клара
Шыкент қаласы N58 жалпы білім беретін орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается теоретическое обоснование методики записи эссе на уроках казахского языка

Abstract:

The article considers the theoretical justification of the method of writing essays in Kazakh language lessons.

Қазіргі таңда еліміздегі жас ұрпақты білімді де сапалы етіп тәрбиелеу заман талабы екенін ескерсек, білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – болашақ ұрпақтан бәсекеге қабілетті шәкірт тәрбиелеу. Оқушының рухани – шығармашылық тұрғыдан дамыған, жаңалыққа ұмтылысымен

танылатын азамат етіп шығару тікелей мұғалімнің шеберлігіне, жаңа технологияларды пайдалана алуына байланысты. Сондықтан «Ескіден қол үзіп, жаңаға қол жеткізгендер ғана мұғалім бола алады», - деп Қытайдың дана ойшылы Конфуций айтқандай, мұғалім өткен тәжірибесін жаңамен ұштастыра алатын, кәсіби қызығушылығы жоғары, танымы биік, бастаған ісінің нәтижесін көре алатын, ғылыми зерттеу жұмыстарын таңдай білетін, педагогикалық үрдістің заңдылықтарымен етене таныс, оқытудың әдістемелік жаңалықтарынан хабардар, оқыту үрдісін ізденімпаздықпен арттыратын өз ісінің шебері болуы керек. Білім берудің маңызды шарты – оқу үдерісін жаңарта отырып, оқушылардың қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, олардың өздігінен білім алуға құштарлығын жетілдіру, қол жеткен табыстарды дұрыс бағалауға үйрету. Осы мақсаттарды іске асыруда эссе жұмысын жаздырудың маңызы зор. Қай елдің әдебиетінде болса да көркем шығармашылықтың құнды жанры ретінде эссе туындап жатады. Жанрлардың ішіндегі қандай құбылыстар болмасын белгілі бір стильдік, көркемдік мақсатта жұмсалып, көркем шығармалардың ішінде айрықша қызметке ие болып тұрған жанрлардың бірі – эссе. Эссе-соны пікірлерге көбірек мән беріліп, оқырманды ой теңізінде жүздіретін таңдай қақтыратын, өзінше ойлап-сезіну қажеттілігін туғызатын, қанығы қыздырып, рухани әлемнен азық сыйлайтын, дүние құбылыстарын өткір қабылдаумен ерекшеленетін көркем туынды [1].

Эссе – бір нәрсенің әсерінен болатын толғаныстан туған шағын әдеби шығарма [2] қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде берілген анықтама осындай болса, «Эссе» сөзі француз тілінен аударғанда тәжірибе, шығарма, мүмкіншілік деген бірнеше мағына береді. Бұл жанрдың негізін салушы француз ойшылы Мишель Монтень («Опыты», 1580-1588 г.г.) Н.Л. Лейдерман, Л.В. Куприяновский, З.И. Кирнозе, Г.М. Цвайг сияқты зерттеушілер бұл жанрды автобиография, биография, күнделік, мемуарлар, очерк, эпистолярлық әдебиет, құжаттық драма және т.б. қатарына жатқызады [3].

Бүгінде эссе жанры жаңа рөлге ие, маңызды функция атқарады. Қазіргі заманғы эссенің негізі – қоғамдық өмірдің әр саласындағы құбылыстарынан пайда болған «теория», анықталған концепцияны ерекше бейнелеу мен жеткізуде жатыр. Сонымен қоса, эссе – білім алушының пәндік білімі мен білігін танытатын қорытынды жазба жұмыс түрі. Эссе – білім алушының қысқаша ғылыми жұмысы, яғни білім алушының тар шеңбердегі өзекті сұрақты шешуі. Эссенің басқа ғылыми жұмыстрдан өзгешелігі – берілген тақырыпты қысқа әрі нақты жеткізе білуінде. Эссе (білім) – алғашқы оқу жылдарында студенттердің дағдыларын қалыптастыру үшін АҚШ және басқа елдердің көпшілігінде оқытудың базалық пәні болып есептеледі. Оқыту барысында студенттер эссе құрылымының принциптері мен негізгі түрлерінен мағлұмат алады. Соңғы жылдры осы тектес эссе түрлері Ресейдің филологиялық емес жоғары оқу орындарына да енгізілген. Қазақстан Республикасы Назарбаев Зияткерлік мектептері 2012-2013 оқу жылында Кембридж университетімен бірлесе кіріктірілген жаңа бағдарлама құрастырып, экспериментке енгізді. Көріп отырғанымыздай, эссе жаздыру әдісі қазіргі кезеңде қолданылу өрісі жағынан кеңеюде. Жаңа бағдарламаның өзгешеліктерінің бірі тілдік және тілдік емес пәндердің бірқатарының күтілетін нәтижесі эссе жазба жұмысымен қорытындыланады. Қазақ тілі және әдебиеті пәндерінің де жинақтық бағалау жұмысының бір түрі – эссе. Эссенің мақсаты – өз бетінше автордың шығармашылық ойлау дағдысын жетілдіру. Эссе жазу пайдалы, себебі ол автордың өз ойын нақты және сауатты тұжырымдауына көмектеседі. Эссе қойылған мәселенің нақты мазмұнын көрсетеді. Онда өз бетінше жүргізілген талдаулар жазылуы тиіс. Эссе формалары қандай пәнге немесе тақырыптарға байланысты жеке ерекшелігіне сай жазылады. Эссе тақырыбы нақты бір түсінікті анықтау мазмұнын ғана жазбауы тиіс, оның мақсаты – адамды ой толғауға итермелеу. Эссе – шағын көлемді ой бөлісу, қандай болса мәселені еркін баян ету, дәлелді зиятты ізденіс. Эссе тақырыбы эссенің мақсатын, эссенің өн бойында не сұралып отырғандығын, қандай мәселені қозғайтындығын көрсетеді. Эссе төмендегідей үш бөлімнен тұрады: 1. Кіріспе 2. Негізгі бөлім 3. Қорытынды бөлім 1. Кіріспе – берілген тақырыптың мәні ашатын бөлім. Бұл бөлімде қандай сұрақтарға жауап істейтіндігіміз анықталады. Кіріспе берілген тақырыпты негіздеу болып табылады, ол логикалық және және

стилистикалық байланысқан компоненттер қатарынан тұрады. Бұл кезеңде өз зерттеу барысында ашқалы отырған тақырыпқа қойылатын сұрақты дұрыс қою керек.

Кіріспе жазу барысында "Аталған тақырыпқа анықтама беру керек пе?", "Мен алған тақырып неліктен маңызды?", "Менің тұжырымдауымда қандай түсініктер қолданылуы мүмкін?", "Мен тақырыпты кішкене тақырыпшаларға бөле аламын ба?", т.с.с. сұрақтарға жауап іздеген жөн. 2. Негізгі бөлім – негізгі ой мен мәселеге байланысты аргументтер жинақталған бөлім. Негізгі бөлімде дәлелдер, дәйектемелерді, түрлі статистикалық мәліметтер мен схемаларды қолданып, тақырыпты ашады, көтерілген мәселені айқындап, оның туу себептерін көрсетеді. Тақырыптың теориялық негізі мен сұрақтың мазмұнын ашып жазады. Бұнда эссенің негізгі мазмұны жазылады және ол біраз қиындық тудырады. Сондықтан негізгі бөлімді шағын тақырыпшаларға бөлуге болады. Әр тақырыпшаларды аргументті түрде тұжырымдау негізгі сұраққа жауап беруге көмектеседі. Берілген тақырыптағы аргументтер мен талдаулар, позицияларды көрсету арқылы негізгі бөлімді толық жазуға мүмкіндік туады. 3. Қорытынды – тақырып бойынша түйін. Қорытындыда жаңа ой енгізілмей, дәлелдемелер бойынша түйін шығарады, шешу жолдарын көрсетеді. Қорытынды – жалпыланған және аргументі бар, қолдану аймағы көрсетілген және т.б. түрде болуы мүмкін. Эссенің қорытынды бөлімінде негізгі бөлімде айтылған сұрақтың мәнін бекітеді және мазмұнының маңыздылығын ашады. Қорытынды бөлімінде қолданылатын әдістер: қайталау, иллюстрация, цитата, әсер беретін тұжырым. Дәлелдеу – белгілі бір тұжырымға негізделген және оған байланысты шын мәніндегі тұжырымды анықтау үшін қолданатын логикалық тәсілдер жиынтығы. Дәлелдеудің құрылымына 3 құраушы бөліктері енеді. Олар: тезис, аргумент, қорытынды. Тезис – дәлелденуге тиісті жағдай. Аргументтер – тезистің анық, шын екендігін дәлелдеу үшін қолданылатын категория. Қорытынды – фактілерді талдауға негізделген ой түйін. Бағалаушы тұжырым – біздің сенімімізге, нанымымызға және көзқарасымызға негізделген. Адамның шығармашыл тұлға ретінде дамуына ықпал ететін факторлардың бірі – жазба тіл. Тіл арқылы әрбір адам өз ойын, пікірін, сезімін, жеткізеді. Баланың сөздік қоры, өз ойын жеткізе білу мектепке келісімен-ақ бірден байып, дамып кетпейді. Бұл өте күрделі үрдіс. Оқытушының үздіксіз ізденісін қажет етеді. Қазақ тілін үйретуде эссе жұмысын жаздырту арқылы, оқушының логикалық ойлай алу қабілетін, өзінің ой-пікірін еркін және нақты білдіре алу қабілетін және шығармашылығының одан әрі дамуына үлес қоса аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: Санат, 2002.

2. Жанұзақов Т. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. – Алматы:Дайк-Пресс, 2008. – 968 б.

3. Методические рекомендации по написанию эссе. Государственный Университет Высшая Школа Экономики Санкт-Петербургский филиал. – СПб., 2005.

THE IMPACT OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES ON LEARNING ENGLISH

Әзімбаева Балауса Бауыржанқызы

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме

Мультимедийные технологии занимают все более важное место в обучении иностранным языкам, в том числе и английскому. Использование аудиовизуальных средств обучения, интернета, программного обеспечения и различных приложений оказывает значительное влияние на процесс изучения английского языка, способствует улучшению всех языковых навыков: восприятия речи на слух, чтения, письма и говорения. В этой статье рассматривается влияние мультимедийных технологий на обучение английскому языку, с акцентом на возможности и преимущества, которые они предоставляют.

Түйін

Мультимедийлік технологиялар шетел тілдерін, соның ішінде ағылшын тілін оқытуда маңызды рөл атқара бастады. Аудиовизуалды оқу құралдарын, интернетті, бағдарламалық қамтамасыз етуді және әртүрлі қосымшаларды қолдану ағылшын тілін үйрену процесіне елеулі әсер етіп, тыңдалым, оқу, жазу және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Бұл мақалада мультимедийлік технологиялардың ағылшын тілін оқытудағы ықпалы, олардың мүмкіндіктері мен артықшылықтары қарастырылады.

In recent decades, multimedia technologies have significantly transformed the field of education, including the area of foreign language learning. With the development of digital technologies and the emergence of the internet, traditional teaching methods have been supplemented by modern multimedia tools such as videos, audio files, computer programs, as well as various apps and online resources. These technologies greatly expand the possibilities for teaching and language perception, making the learning process more dynamic and interactive.

Multimedia Technologies in Language Learning

- The Concept of Multimedia Technologies

Multimedia technologies refer to the integration of multiple forms of media—such as text, audio, video, and graphics—into a cohesive learning experience. In the context of language learning, multimedia technologies utilize digital tools to enhance the learning process by offering a variety of modes of interaction. This includes incorporating images, sounds, videos, and interactive elements into language education materials, allowing students to engage with the language on multiple sensory levels.

These technologies serve as a bridge between the traditional methods of teaching and modern, digital approaches. They aim to create a more dynamic and immersive learning environment, making it possible to access language resources at any time, anywhere. With the rapid advancement of technology, the range of multimedia tools available for language learners has grown, offering numerous opportunities for engaging and effective language acquisition.

-Types of Multimedia Technologies Used in Language Learning

Multimedia technologies include a variety of tools that can be used in language learning. These tools often work together to engage students and provide a richer, more interactive experience. The most common multimedia technologies used in language learning are:

1. Audio and Video Materials

Audio and video are powerful tools for improving listening comprehension and pronunciation. They offer authentic language input, such as podcasts, dialogues, TV shows, movies, and interviews, allowing students to hear native speakers and understand the context of different situations. These resources help learners get used to natural speech patterns, accents, and intonation.

2. Interactive Software and Applications

Interactive software programs and apps (such as Duolingo, Babbel, and Memrise) use a combination of text, audio, and visual stimuli to teach vocabulary, grammar, pronunciation, and sentence structure. These tools provide real-time feedback, allowing learners to track their progress and reinforce their understanding of language concepts.

3. Online Courses and Virtual Classrooms

Online learning platforms (such as Coursera, edX, and Udemy) and virtual classrooms allow learners to interact with teachers and fellow students in real-time or asynchronously. These platforms often feature a wide range of multimedia resources, including video lectures, quizzes, discussion forums, and interactive exercises.

4. E-books and Digital Textbooks

Digital textbooks and e-books, with interactive features such as embedded audio clips and videos, offer learners the opportunity to practice reading and listening comprehension simultaneously. These resources can also include hyperlinks to additional explanations, exercises, and relevant resources.

5. Games and Simulations

Language learning games and simulations are increasingly popular tools for engaging students in a playful and immersive way. Games create opportunities for learners to practice their language skills in

a non-traditional, fun environment. These games often provide instant feedback, rewards, and challenges, motivating students to continue learning.

- Advantages of Multimedia Technologies for English Learners

The use of multimedia technologies in learning English provides numerous benefits for learners, some of which include:

1. Enhanced Engagement

Multimedia resources, including videos, games, and interactive exercises, make the learning process more engaging and stimulating. These resources capture students' attention and encourage active participation, which improves motivation and enhances learning outcomes.

2. Improved Listening and Speaking Skills

Audio and video materials provide students with authentic language input, improving their ability to understand spoken English in various accents and contexts. Multimedia technologies offer opportunities to practice pronunciation, intonation, and rhythm, which are essential components of effective spoken communication.

3. Individualized Learning

Multimedia technologies allow learners to study at their own pace. Applications and software programs often offer personalized learning paths, allowing students to review lessons, repeat exercises, and skip ahead according to their individual needs. This flexibility supports learners with different learning styles and levels of proficiency.

4. Cultural Immersion

Multimedia resources, such as films, music, and documentaries, expose learners to the culture associated with the language they are studying. By providing context through cultural references, these materials enhance learners' understanding of the language, making the learning process more meaningful and relevant.

5. Improved Motivation and Retention

Interactive exercises, games, and multimedia presentations provide immediate feedback, helping learners stay motivated and focused on their learning goals. The interactive nature of multimedia encourages students to experiment with language in a low-stakes environment, boosting their confidence and helping them retain information more effectively.

6. Access to a Variety of Resources

Multimedia technologies provide learners with a wide range of resources to choose from, such as videos, podcasts, online dictionaries, and language learning platforms. This variety of materials makes it easier for learners to find resources that suit their interests and learning preferences, making the language learning process more enjoyable.

7. Facilitation of Collaborative Learning

Online platforms and virtual classrooms enable students to interact with others in a collaborative, supportive environment. Language exchange platforms, chatrooms, and video conferencing tools allow learners to practice speaking and writing with their peers, receiving constructive feedback and developing their social language skills.

Conclusion:

In conclusion, the ongoing development and integration of multimedia technologies in language learning present vast opportunities for improving English language teaching and learning. By embracing innovative tools and resources, educators can create engaging, interactive, and effective language learning environments that cater to the diverse needs of students and prepare them for success in an increasingly globalized world.

References:

1. S. P. S. R., S. S. F. The role of multimedia in foreign language education. Cambridge University Press, 2021.
2. M. A. Johnson, P. L. Roberts Multimedia tools in the English language classroom: A comprehensive approach. Routledge, 2019.
3. D. H. Brown Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education, 2018.

БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСНАМАСЫ: ЗАМАНАУИ КӨЗҚАРАСТАР

Тайгараева Райхан Сабитовна
МКҚК N 74”Айдана» бөбекжай бақшасы қазақ тілі мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются различные технологические средства, используемые в процессе обучения начальных классов, их возможности и преимущества. Обсуждаются способы эффективного использования технических средств с целью повышения интереса учащихся, улучшения качества образования и поддержки учителей в организации учебного процесса. Также рассматриваются психологические аспекты применения ИКТ и педагогические навыки, необходимые для их внедрения в уроки. Представленные методы и подходы направлены на помощь учителям начальных классов в интеграции новых технологий в учебный процесс.

Abstract:

This article discusses various technological tools used in the teaching process of elementary school students, their capabilities, and advantages. It explores ways to effectively use technical tools to increase students' interest, improve the quality of education, and provide support to teachers in organizing the learning process. Additionally, the psychological aspects of using ICT and the pedagogical skills required for integrating them into lessons are highlighted. The methods and approaches presented aim to assist elementary school teachers in incorporating new technologies into the educational process.

Балабақшадағы қазақ тілін оқыту – баланың алғашқы білім беру кезеңінде аса маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы кезеңде бала өзінің ана тілін үйрену арқылы қоршаған әлемді түсінуді, түрлі әлеуметтік жағдайларға байланысты жауаптар беру, пікірлерін білдіру дағдыларын қалыптастырады. Сондай-ақ, тіл үйрету тек баланың тілдік қабілеттерін дамытумен ғана шектелмей, оның ақыл-ойының, эмоционалды және шығармашылық дамуының бір бөлігіне айналады.

1. Баланың жас ерекшеліктеріне сай оқыту принципі

Балабақшадағы оқыту процесі балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып құрылуы тиіс. Әр жас кезеңі өзіне тән психологиялық және физиологиялық сипаттамалармен ерекшеленеді. Сондықтан да баланың даму деңгейі мен қызығушылығына сай әдістер мен тәсілдер таңдалып, олардың танымдық қабілеттерін ескере отырып, сабақтар ұйымдастырылуы керек. Мысалы, 3-4 жастағы балаларға визуалды және қозғалысқа бағытталған әдістер тиімді болса, 5-6 жастағы балалар үшін тапсырмалар күрделене түсуі мүмкін, бұл олардың тілдік дағдыларын дамытуды қамтамасыз етеді.

2. Тілдің интегративті оқыту принципі

Тіл үйрету тек грамматикалық ережелерді меңгеру ғана емес, ол баланың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын кешенді түрде дамыту процесі болып табылады. Осыған орай, қазақ тілін оқытуда интеграцияланған тәсіл қолдану маңызды. Әр түрлі тапсырмалар мен іс-әрекеттер арқылы балалардың тілін жан-жақты дамытуға бағытталған оқыту әдістемелері тиімді болып табылады. Мысалы, балалар ән айту арқылы жаңа сөздерді үйренсе, сол сөздерге қатысты әңгімелер құрастырып, оқу мен жазуды да жетілдіруге болады.

3. Тілдік қарым-қатынасты дамыту принципі

Балалар тіл арқылы айналадағы дүниемен танысады. Сондықтан да тілдік қарым-қатынасты дамыту — балабақшадағы қазақ тілін оқытудың негізгі аспектісі болып табылады. Мұғалім балалармен қарым-қатынас барысында оларды еркін сөйлеуге, өз ойын ашық жеткізуге ынталандырады. Балалар бір-бірімен сөйлесу, пікір алмасу арқылы жаңа сөздер мен тілдік құрылымдарды меңгереді. Мұғалімнің балаға қойылатын сұрақтары, оның жауаптарын тыңдау, түзету және қолдау көрсету арқылы тілдік дағдыларды дамытуды қамтамасыз етеді.

4. Ойын арқылы оқыту принципі

Балалар үшін ойын — ең тиімді оқыту әдісі болып табылады. Ойын процесінде балалар тек тіл үйреніп қана қоймай, олар жаңа мәліметтерді меңгеріп, алған білімдерін практикада

қолданады. Сонымен қатар, ойын балалардың тілдік қорын байытып, олардың белсенділігін арттырады, жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ойындардың ішінде рөлдік ойындар, тақпақтар, өлеңдер мен әңгімелер арқылы балалардың сөздік қорын байытуды жүзеге асыруға болады.

5. Жеке және топтық оқыту принципі

Балабақшадағы оқыту балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған болуы керек. Осы себепті жеке және топтық оқыту әдістерін қолдану маңызды. Жеке оқытуда әр балаға жеке көңіл бөлініп, оның тілдік даму деңгейі мен қажеттіліктері ескеріледі. Топтық оқыту балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Балалар бір-бірімен жұмыс істей отырып, топта ынтымақтастық, сыйластық, жауапкершілік сияқты әлеуметтік қасиеттерді меңгереді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қазіргі білім беру жүйесінде кеңінен қолданылып келеді. Балабақшада АКТ құралдарын пайдалану балалардың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мультимедиялық бағдарламалар, интерактивті тақта, компьютерлік ойындар мен қосымшалар арқылы балалардың қазақ тіліне деген қызығушылығы мен түсініктері кеңейтіледі.

Қолдану мысалдары:

- Интерактивті тақта арқылы түрлі тапсырмалар мен жаттығулар жасау, балаларды қазақ тіліне қатысты сұрақтар мен жауаптарға тарту.
- Мультимедиялық бағдарламалар мен бейнемазмұн балаларға тілдің құрылымын және оның түрлі аспектілерін түсінуге көмектеседі. Мысалы, мультфильмдер, қазақ ертегілерін көрсету арқылы балаларды қазақ тіліндегі сөздер мен сөйлемдерге жаттықтыру.
- Қазақ тілі бойынша арнайы қосымшалар балалардың сөздік қорын байытып, тілдік дағдыларын арттырады. Бұл қосымшалар ойын түрінде ұсынылып, балаларға тиімді әрі қызықты түрде үйретуге мүмкіндік береді.

Ойын технологиялары

Ойын — балалардың танымдық және тілдік дамуын қамтамасыз ететін ең тиімді әдіс. Балабақшада ойын технологияларын қолдану баланың қызығушылығын арттырып, оның өздігінен тіл үйренуіне жол ашады. Ойын арқылы балалар жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйренеді, тілдің грамматикалық құрылымдарын меңгереді.

Қолдану мысалдары:

- Рөлдік ойындар: Балалар өздерін әртүрлі кейіпкерлер ретінде сезініп, қазақ тілінде диалогтар құрады. Бұл ойындар балаларға сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.
- Креативті ойындар: Балалар шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады, мысалы, ертегілерді немесе әңгімелерді қазақ тілінде құрастыру.
- Логикалық ойындар: Сөздік қорды байытуға және қазақ тілінің грамматикалық құрылымдарын түсінуге көмектесетін түрлі логикалық тапсырмалар мен ойындар.

Қорытынды

Қазақ тілін балабақшада оқыту қазіргі заман талаптарына сай әдістемелік жаңашылдықтарды енгізуді қажет етеді. Бұл бағыттағы әдістер мен тәсілдер балалардың тілді үйрену үдерісін қызықты әрі тиімді етіп қана қоймай, олардың жалпы когнитивті және әлеуметтік дамуында да маңызды рөл атқарады. Мақала барысында қазақ тілін балабақшада оқытудың түрлі әдіс-тәсілдері мен инновациялық технологиялардың тиімділігі, олардың балалардың тілдік дағдыларын дамытудағы рөлі, сондай-ақ тіл үйрену процесіндегі қиындықтар мен жетістіктер талқыланды.

Әдебиеттер тізімі

1. Ә. Қасымова, "Балаларға қазақ тілін үйретудің әдіс-тәсілдері," Алматы, 2018.
2. М. Мырзахметұлы, "Қазақ тілі: Жаңашыл әдістер," Астана, 2020.
3. Р. Омарова, "Мультимедиялық технологиялар балабақшада," Қарағанды, 2019.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ТІЛ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ: ТИІМДІ ТӘСІЛДЕР МЕН ӘДІСТЕМЕЛЕР

Туртбаева Индира Джурсинбековна
Шымкент қаласы, МКҚК N68 "Балауса " бөбекжай бақшасы қазақ тілі мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается эффективность методов развития речи, их психологические аспекты, а также роль педагогов в этом процессе. Также исследуются различные методы и программы, направленные на развитие речи у детей, их теоретические основы и практическое применение. Представленные в статье методы направлены на облегчение работы педагогов по развитию речи и улучшение языковых навыков детей.

Abstract:

This article discusses the effectiveness of speech development methods, their psychological aspects, as well as the role of educators in this process. It also examines various methods and programs aimed at developing children's language skills, their theoretical foundations, and practical application. The methods presented in the article are designed to facilitate the work of educators in speech development and improve children's language skills.

Тіл — адамның қоғамдағы өз орнын табуына, қарым-қатынас жасауына және әлемді тануына мүмкіндік беретін маңызды құрал. Балабақшада тіл дамыту — балалардың болашақтағы академиялық жетістіктеріне, әлеуметтік қарым-қатынасына және жалпы тұлғалық дамуына ықпал ететін басты факторлардың бірі. Тілдік дағдылардың дұрыс қалыптасуы баланың сөйлеу қабілетін, ойлау дағдыларын және өз эмоцияларымен, тілектерімен бөлісу мүмкіндігін арттырады.

1. Тіл дамыту әдістерінің теориялық негіздері:

Тіл дамыту дегеніміз не?

- Тіл — бұл белгілі бір жүйе бойынша ұйымдасқан сөздер мен таңбалар арқылы адамның ойларын, сезімдері мен ақпараттарын жеткізу құралы. Балабақшада тіл дамыту әдістері — бұл балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға және байытуға арналған мақсатты іс-әрекеттердің жиынтығы.

Тілдің дамуы мен оның кезеңдері:

- Баланың сөйлеу қабілетінің қалыптасуы біртіндеп жүреді. Балабақшаға келген бала алғашқы сөздерін айту, сөйлемдер құрау, сөздік қорын кеңейту сияқты кезеңдерді өтеді.

Тіл дамыту әдістерінің психологиялық аспектілері:

- Тіл дамуы психологиялық тұрғыдан баланың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына әсер етеді. Осы аспектілердің әрқайсысы тіл дамыту әдістерінің тиімділігіне байланысты.

2. Балабақшада тіл дамыту әдістері:

Сөздік қорды байыту:

- Сөздік қорды байыту әдістері — бұл балалардың сөздермен танысуын, жаңа сөздерді меңгеруін және оларды сөйлеу кезінде қолдануын қамтиды. Мұнда ойындар, суретпен жұмыс, сұрақ-жауап әдістері тиімді болып табылады.

Әңгімелесу және ертегілер айту:

- Әңгімелесу — баланың сөздік қорын байыту мен сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс баланың айналасындағы әлемді түсінуіне, өз ойын жеткізуіне ықпал етеді.

- Ертегілер айту арқылы балаларды тілдік қатынасқа тарту, жаңа сөздер мен ұғымдарды үйрету, балалардың шығармашылық ойлауын дамыту.

Ойын әдістері:

- Ойын арқылы тіл дамыту — балалар үшін ең тиімді әдіс. Ойын балаларды қызықтырып, олардың назарын аударады. Тіл дамыту ойындары арқылы балалар тыңдауды, сөйлеуді, сұрақ қоюды, жауап беруді үйренеді.

Қисынды сөйлеу дағдыларын дамыту:

- Балаларға түрлі тақырыптар бойынша әңгімелер құрастыру, талдау жасау, пікір алмасу арқылы қисынды сөйлеу дағдылары дамиды.

3. Тіл дамытуға бағытталған жаңа әдіс-тәсілдер:

Мультимедиялық құралдарды пайдалану:

- Мультимедиялық құралдар (бейнемазмұн, аудио-жазбалар, интерактивті тақталар) тіл дамуына жағымды әсер етеді. Бұл құралдар балалардың ойын түрінде ақпаратты қабылдау қабілетін жақсартады.

Технологияны енгізу:

- Цифрлық технологиялар мен қосымшалар (мысалы, тіл үйренуге арналған мобильді қосымшалар) балалардың білім алуға қызығушылығын арттырады. Мұндай құралдар тілдік тәжірибе арқылы сөздерді жақсы меңгеруге мүмкіндік береді.

Оқыту мен ойын элементтерін үйлестіру:

- Оқыту мен ойынның біріккен әдісі балалардың тілді үйренуін жеңілдетеді. Ойын кезінде балалар өз бетінше әрекет етіп, әлеуметтік жағдайларға қатысты өз пікірлерін білдіре алады.

4. Педагогикалық тәсілдер мен мұғалімдердің рөлі:

Мұғалімнің қатысуы және оның жұмысының ұйымдастырылуы:

- Мұғалімнің балалармен жұмыс істеуі — баланың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мұғалім балаларға тиімді кері байланыс беру, оларды дұрыс сөйлеуге бағыттау, тілдік материалды ұғындырып, қолдануға мүмкіндік береді.

Педагогтың эмоционалды интеллекті мен тіл дамыту:

- Мұғалімнің эмоционалдық интеллектінің жоғары болуы балалармен тілдесу кезінде маңызды. Балалардың эмоцияларын дұрыс түсініп, оларды дұрыс бағыттау тіл дамуына ықпал етеді.

5. Балалардың тілін дамытуда ата-аналардың рөлі:

Ата-аналармен ынтымақтастық:

- Ата-аналар баланың алғашқы тәрбиешілері болғандықтан, балабақшадағы тіл дамыту жұмысына қатысу маңызды. Үйде балалармен қарым-қатынас жасау, ертегілер оқу, пікір алмасу арқылы тіл дамуына ықпал етуге болады.

Қарым-қатынас арқылы тіл дамыту:

- Балалармен қарым-қатынас жасау, сұрақ қою, балаларды тыңдау арқылы олардың сөйлеу дағдыларын арттыруға болады.

Қорытынды:

Балабақшада тіл дамыту — бұл тек қана сөздерді меңгеру ғана емес, баланың ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын, әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамыту үдерісі. Тіл дамыту әдістері балалардың жеке тұлғалық дамуына ықпал етіп, олардың болашақтағы жетістіктеріне негіз қалайды. Мұғалімдер мен ата-аналар бірге жұмыс істей отырып, балалардың тілдік дағдыларын дамытуда тиімді нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Акимова Г. А. Тіл дамыту әдістері және олардың психологиялық негіздері. Алматы: Рауан, 2012.
2. Сүлейменова Б. Ж. Балалар әдебиеті және тіл дамыту. Астана: Фолиант, 2014.
3. Шахидуллина Н. Г. Тіл мен ойлау: Теория және практика. Алматы: Қазақ университеті, 2015.

АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕГІ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАРДЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жанысбек Ләззат Қасымқызы
«Өрлеу» БАҰО» АҚ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИФ «Мектепке дейінгі тәрбие және бастауыш білім беру» кафедра кафедрасының аға оқытушысы

Резюме

В этой статье рассматриваются вопросы преподавания философских соображений в устах Абая

Summar

This article discusses the teaching of philosophical considerations in the mouth of Abai.

Мектеп бағдарламасында Абайдың «Бірінші сөз», «Жетінші сөз», «Отыз бірінші сөзі», «Он жетінші сөз», «Отыз бірінші сөз», «Отыз екінші сөз», «Отыз үшінші» қара сөздері оқытылады. Осыған орай бұл мақаламызда Абайдың қара сөздерінің шығу тарихына және аталып өткен қара сөздеріндегі философиялық тың тұжырымдарын оқыту мәселелерін қысқаша қарастырып көрелік.

Абайдың «Қара сөздері» – оның ақындық мұраларына қосылған бағалы қазына XIX ғасыр ойшылдары мен зиялыларының, суреткерлерінің елдік, ұлттық қасиетті қастерлеген, қайтсек те ұлт боламыз, мемлекеттілікті нығайтамыз дескен еңбектері нақ осы кезде жазылып, кейін елтанудың құбылысты мұраларына айналды. Макс Вебердің, Михаил Бакуниннің, Карл Каутскийдің, Сунь Ятсеннің, Махатма Гандидің, Н.Карамзиннің, А.Радищевтің әйгілі саяси-әлеуметтік көзқарастары жарыққа шықты.

Н.Алексеевтің «Мемлекеттілік теориясы», Н. Бердяевтің қоғамдық, діни психология, интеллигенцияның рухани күйзелісі жайлы толғамдары жазылды. Наполеон түзетулер қосқан Француздың азаматтық кодексі, Америка Құрама Штаттарының, Ресей патшалығының мемлекеттік хақындағы тарихи құжаттары қабылданды. Сол елдердегі ойшылдардың ел мен ұлт тағдырын талдаған, болашағын болжаған шығармалары жария болды. Түрлі саяси- танымдық ағымдағы алуан көзқарастардың, толғамдардың соншалық қайшылықты ағыстар тудыруы, бір ғана Еуразия кеңістігінің өзіндегі түрлі саяси-әлеуметтік иірімдер сол уақыттың өзгеше сипатын білдірсе керек. Дәл осы кезде Абай қаламынан даналық «Қара сөздері» түзілді. Хандық мемлекеттік жүйесі үзілген, елдік санасы сарсаңға түскен қазақ қауымының дәл осы кезінің ахуалы «Қара сөздердің» тууының басты алғышарты еді.

Абайдың толық жинағында 1890 мен 1898 жж. арасында жазылған бір алуан шығармалары-«Қара сөз» деп аталады**.** Бұл ақынның философиялық еңбегі. Барлығы 45 сөз және бұған «Біраз сөз қазақтың түбі қайдан шыққаны туралы» деген тарихи мақаласы да қосылады.

Абайдың «Қара сөздерінің» соңғы нұсқасы Мүрсейіттің 1905, 1907 және 1910 жж. қолжазбалары бойынша жарияланып келген. Ақынның 150 жылдық мерейтойы қарсаңында «Қара сөздердің» бұрын кеткен текстегі кемшіліктері түзетіліп, түпнұсқамен дәлдігі мүмкіндігінше қалпына келтірілген.

«Қара сөздер» деген атау өлең сөзден бөлек дүниелер мағынасын білдіреді. Өлең өнерін қазақ «Қара сөз» демейді. «Қара сөз» проза деген мағынада айтылған. Әдетте, адам ауызекі тілде өленді емес «Қара сөзді» қолданады. Осы ретте, Абайдың қара сөздері «Ғақлия» деген атпен де қолданыста жүр.

«Қара сөз» дегеннің мағынасын белгілі ғалым және саясаткер Ғ. Есім: «...Абай ойына келген нәрселерін еркін айту үшін, өзі арнайы жанр ойлап тапқан. Ол – сөз жанры.

Ақынның қара сөздері – нағыз еркін ойдың жанры. Мұнда ешқандай бір дәстүрге, тәсілге бағынушылық жоқ. Ой еркін айтылған, мазмұн өзіне лайықты форма тапқан.

Көптеген философтар ойларын формаға бағындырып немесе жүйе құрып әуре болғанын білеміз. Абай болса, ондай істермен айналыспаған, өзінің айтқысы келген ойларын еркін білдірген. Абай ашқан «сөз» жанры, өкінішке орай, қазақ мәдениетінде өріс алмады. Сірә, оған кінәлі, Шәкәрім тілімен айтсақ, «нақтылы ойдың» заманы болса керек. Адам өз ойындағысын айтқаны үшін кінәлі болған заманда, әрине, сөз жанрының өрістеуі, Абай дәстүрін жалғастыруы мүмкін емес еді. Абай дәстүрі, яғни сөз жанры бүгінде жаңғырып, жалғасуы керек, оған алғышарт бар. Қазіргі плюрализм деп жүргеніміз, кезінде Абай қолданған ойлау тәсілі...», – деп сараптама жасап, талдап берді.

Абайдың қара сөздері – оның өнертанымының өзегін құрайтын өзгеше өнер түрі. Олардың ішкі мазмұны бірін-бірі толықтырып, бірін-бірі ашып, бірте-бірте ауқымды кеңейе түсетін, Күннің нұрындай жарыса тарамдала тарап жатқан ой сәулелері секілді. Адамның дүние есігін ашқанынан бастап, ақыретке кеткенге дейінгі аралықтағы өмір сырын жік-жікке бөліп, жүйелеп түсіндіреді. Онда нәпсі мен қанағаттың, бай мен кедейдің, ақ пен қараның, адал мен арамның көзге көрінбейтін, қолға ұсталмайтын нәзік пернелері рентгенмен түсіргендей аса бір дәлдікпен дөп басып ажыратылып отырады.

Сөзінің басында елді жайлаған ауыр дерттің тамырын басып, нақ айтқан Абай, келесі кезекте сол аурудың қайдан, неден пайда болғанын, себебін анықтайды. Ал одан кейінгі сөздерінде оның емін өзі де ұсынатындай.

Сондықтан да біз осы қара сөздердің мәнісін түсініп, оны тура мағынасында тани білуіміз керек.

Ғұлама Абай «Қара сөзді» шешендік өнер мәнінде айтқан. Шаршы топқа шығып сөз айту әркімнің қолынан келе бермейтін іс. Абай осындай ниетпен айтқан сөздерін қағазға жазып қалдырады. Көрген-білгенін, таным-тәжірибесін, танып-түстегенін ақыл-көрігінде қорытып, таразыға салады. Қысқа ғұмырдың алдамшы, өткіншілігіне де қапа болады. Баянсыз, тұрлаусыз сиқына бас шайқап, іштен тынады. Оның мән-мәнісін бірінші сөзінде былай білдіреді: «Бұл жасқа келгенше жақсы өткіздік пе, жаман өткіздік пе, әйтеуір бірталай өмірімізді өткіздік: алыстық, жұлыстық, айтыстық, тартыстық – әурешілікті көре-көре келдік. Енді жер ортасы жасқа келдік: қажыдық, жалықтық; қылып жүрген ісіміздің баянсызын, байлаусызын көрдік, бәрі қоршылық екенін білдік. Ал енді қалған өмірімізді қайтып, не қылып өткіземіз? Соны таба алмай өзім де қайранмын...» .

Ақын алдағы өмірге барлау, талдау жасайды.

Адам мұраты, өмірі мен еңбегіне еркін енеді. Өмірдің бұралаң жолдарына, кәсіп-дағдыларға, тұрмыс-тірліктің мың сан арналы, тараулы жолдарына көңіл тоқтатып, көз жібереді. Әсіресе ел бағу, мал бағу, ғылым бағу, софылық қылып, дін бағу, балаларды бағу сынды сан салалы, алуан арналы бағыт-бағдарларға, өмір-тұрмыстың, уақыт-сынаптың сырлы сипаттарына ден қояды. Оның арасында білім-ғылым, кәсіп-қызмет, дәстүрдің, тәлім-тәрбие иірімдеріне де көңіл бөліп, жіті назар аударады. Бәріне де мән-маңыз береді. Басым бағыттарына еркін енеді. Сыр-сипаттарын ашады. *Нәтижесінде*: «Ақыры ойладым: осы ойыма келген нәрселерді қағазға жаза берейін, ақ қағаз бен қара сияны ермек қылайын, кімде-кім ішінен керекті сөз тапса, жазып алсын, я оқысын, керегі жоқ десе, өз сөзім өзімдікі дедім де, ақыры осыған байладым, енді мұнан басқа ешбір жұмысым жоқ», – деген қағидалы көзқарастарын алға шығарады. Өмір мұратына ден қойып, тәлім-тәжірибесіне тоқтайды.

Алтыншы сөздегі ойын Абай жетінші сөзінде де қайталап: «Көкіректе сәуле жоқ, көңілде сенім жоқ. Құр көзбенен көрген біздің хайуан малдан неміз артық?» Қайта бала күнімізде жақсы екенбіз. Білсек те, білмесек те, білсек екен деген адамның баласы екенбіз. Енді осы күнде, хайуаннан да жаманбыз. Хайуан білмейді, білемін деп таласпайды. Біз түк білмейміз, біз де білеміз деп надандығымызды білімділікке бермей таласқанда, өлер-тірілерімізді білмей, күре тамырымызды адырайтып кетеміз», – деп жетілдіре түседі. Бұл – надандықтан сақтандырып, көкірекке білім, ғылым нұрын түсіруге шақыру.

Данышпан Абай он жетінші сөзі сжетке құрылған. Негізінен, қайрат, ақыл, жүрек үшеуін айтыстырып, әрқайсысының қадір-қасиетін өз ауыздарымен жеткізеді. Еңбек дүниеде

лайықты өнер, мал табу, абырой мен мансап, бойды таза сақтап, көрсеқызар, жеңілтектіктен, нәпсі мен шайтанның азғыруынан құтқаратынын, адасқанды түзу жолға салатынын; Ақыл бұл дүниеде де, о дүниеде де не пайдалы, не залалды, бәрін білетінін, онсыз ғылымды игеру мүмкін еместігін; Жүрек адам денесіне қан таратынын, онсыз Тіршілік жоқ екенін; Ғылым үшеуінің де айтқандарының дұрыстығын айтып:

«...Үшеуіңнің басыңды қоспақ - менің ісім, –депті. Бірақ сонда билеуші, әмірші жүрек болса жарайды. Ақыл сенің қырың көп, жүрек сенің ол көп қырыңа жүрмейді: Жақсылық айтқаныңа жаны–дініқұмар болады. Көнбек түгіл қуанады. Жаманшылық айтқаныңа ермейді. Ермек түгіл жиреніп, үйден қуып шығарады.

- Қайрат, сенің қаруың көп, күшің мол, сенің де еркіңе жібермейді. Орынды іске күшіңді аятпайды. Орынсыз жерге қолыңды босатпайды. Осы үшеуің басыңды қос, бәрін жүрекке билет, – деп ұқтырып айтушының аты ғылым екен». Осы үшеуі тең табылған кісі – қасиетті адам.

Отыз бірінші сөз ақынның педагогтық, ұстаздық ойларының жемісі. Бұл сөз бір абзацтан тұрады: «Естіген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар: әуелі көкірегі байлаулы берік болмақ керек; екінші – сол нәрсені естігенде я көргенде ғибрәтлану керек, көңілденіп, тұшынып, ынтамен ұғу керек; үшінші- сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайтарып ойланып, көңілге бекіту керек: төртінші - ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері: уайымсыз, салғырттық, ойыншы-күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмарлық пайда болу. Бұл төрт нәрсе – күллі ақыл мен ғылымды тоздыра-тұғын нәрселер».

Отыз екінші сөзі отыз бірінші сөздің жалғасы іспеттес. Ақын шын мерейленіп, ықылас-жігермен ізденген адам ғана ғылымға жетеді, оның түпкі рахатына кезігеді дейді. Бастапқы тұста білім-ғылым ісіне қадам басу үшін талаптың керегін, оның біраз шарттары барын еске салады. Білім-ғылымға құштарлық арман-аңсарлармен шектелмейді. Оның үстіне біліп-көріп, көңілге тоқығанның мәні зор. Мақсат айқын, бағыт белгілі болу керектігі көрсетіледі. Әр ілімі үлгі етіледі. Ғылымды, ақылды сақтай-тұғын – мінез жөнінде мынандай байыпты байламдар жасалады: «Ғылымды, ақылды сақтай- тұғын мінез деген сауыты бар. Сол мінез бұзылмасын! Көрсе қызарлықпен, жеңілдікпен, я біреудің орынсыз сөзіне, я бір кез келген қызыққа шайқалып қала берсең, мінездің беріктігі бұзылады. Онан соң оқып үйреніп те пайда жоқ. Қоярға орны жоқ болған соң, оларды қайда сақтайсың? Қылам дегенін қыларлық, тұрам дегенінде тұрарлық мінезде азғырылмайтын ақылды, арды сақтарлық беріктігі, қайраты бар болсын? Бұл бір ақыл үшін, ар үшін болсын!»

Отыз үшінші сөзінде қазақтың қолы өнерлі адамын Абай әулие санайды. Мал - бір жұттық, ал өнер - мәңгілік. Бірақ Құдайдың берген аз-мұз өнерлі жандарының өзінде де қазақтық кеселдері болады. Оларды Абай санап береді: 1. Талапсыздық. Қолынан келгенге мәз, ал Құдайдың берген қасиетін әрмен қарай жетілдіру, ұштауға қыры жоқ. Осы білгеніміз де жетер деп, соған мақтанып, алыстан өнер іздеп, менен де артық бар-ау, солардан үйренсем деген ой жоқ. 2. Еріншектік. Қолына бірер қара біте қалса, тоқмейілсіп, байлыққа бөккен кісімсіп, бойкүйездікке салыну. Мұндай адам бойындағы қасиетті жойып, жадағай болып қалады. 3. Тамыршылдық. Сәл нәрсеге алданып, «жоғары шыққа» мәз болып, тамырым, досым десе ішкен асын жерге қойып, соның ісімен жүріп, өзінің алданғанын білмей, далбасамен өмір өткізу. Сөйтіп жүріп біреуге борышты болып, басы дауға қалып жүргені. Сірә, мұндайлар тамыршылдау адамгершілігін әрі іскерлік деп түсінетін болуы керек. Абай өнерлі жандарға сүйсіне отырып, олардың іс-әрекетіндегі жоғарыда айтылған қазақтың кеселдерінен жойылатын жолдарын көрсеткен.

Қорыта айтарымыз, егер де ұлы ақынның «Қара сөздері» әрбір қазақтың төрінен орын алса, егемен еліміздің ертеңгі болашағы жастарымыздың анағұрлым саналы азамат болып қалыптасатындығына игі ықпалы мол екендігін айтқымыз келеді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қ.Салғараұлы «Таным баспалдақтары» – Алматы, «Қазақстан», 1993. – 120.бет.

2. Өмірәлиев Ө. Абай афоризмі – Алматы: «Қазақстан», 1993-128 бет.
3. Әліпхан Мақсат Кенжеқұлұлы.Адамершілік ілімі және Хакім Абай.– Алматы, «Қазақ кітабы», 2020. – 480.бет.
4. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. Оқулық. – Алматы, «Санат», 2006. –904 бет.
5. Мырзахметұлы М. Абайды оқы таңырқа... – Алматы: Ана тілі, 1993.– 160 бет.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ СИНОНИМДЕР МЕН АНТОНИМДЕРДІҢ РӨЛІ

Есдаблетова Жанар Сауытбекқызы
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация:

В статье рассматриваются лексические, грамматические и стилистические особенности синонимов и антонимов. Также приводятся примеры использования синонимов и антонимов в казахской литературе и фольклоре. Это исследование позволяет лучше понять богатство и особенности казахского языка, а также способствует эффективной организации языковой коммуникации.

Abstract:

The article discusses the lexical, grammatical, and stylistic features of synonyms and antonyms. Additionally, examples of the use of synonyms and antonyms in Kazakh literature and oral literature are provided. This study allows for a better understanding of the richness and uniqueness of the Kazakh language and contributes to the effective organization of language communication.

Қазақ тілі – өзінің терең және бай лексикалық құрылымымен ерекшеленетін тіл. Оның сөздік қоры өте кең әрі сөздердің мағыналарының ауысуы, олардың түрлі мәнде қолданылуы қазақ тілінің байлығын көрсетеді. Бұл тілде синонимдер мен антонимдер үлкен рөл атқарады. Синонимдер – мағыналары ұқсас немесе жақын болатын, бірақ дыбысталуы мен құрылымы әртүрлі сөздер. Ал антонимдер – бір-біріне қарама-қарсы, контекстке байланысты теріс мағынаны білдіретін сөздер. Осы сөздер тілдің айқын, түрлі қырлы және нақты болуына ықпал етеді.

Синонимдердің мағынасы мен түрлері

Синонимдер дегеніміз не және олардың лексикалық құрылымы

Синонимдер — мағынасы ұқсас немесе жақын сөздер, бірақ әртүрлі дыбыстық құрылымға ие. Бұл сөздер тілде бір-бірінің орнын ауыстырып қолданылуы мүмкін, бірақ олардың контекстке байланысты мәні мен қолданылу ерекшеліктері болуы мүмкін. Синонимдер тілдің лексикалық байлығын арттырып, сөздердің әртүрлі мағыналарын және сөйлеу барысында олардың әртүрлі мақсаттарға қолданылуын көрсетеді.

Синонимдер бір тілде бола отырып, өзінің мағынасы мен қолданылуы бойынша бірнеше деңгейлерде топталады. Синонимдердің лексикалық құрылымы бірнеше маңызды аспектілерді қамтиды: дыбыстық құрылым, морфологиялық ерекшеліктер, семантикалық байланыс. Олардың мағынасы ұқсас болғанымен, әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен қолданылатын контексті бар. Осы ерекшеліктердің барлығы синонимдердің тілдегі қызметін түсінуге мүмкіндік береді.

Синонимдер түрлері: абсолюттік, жақын, толық синонимдер

Синонимдердің бірнеше түрі бар. Олар мағынасына, қолданылу ерекшеліктеріне байланысты бөлінеді:

1. Абсолюттік синонимдер

   Абсолюттік синонимдер — мағынасы толық бірдей болатын және бір-бірінің орнын ауыстыра алатын сөздер. Бұл түрдегі синонимдер, әдетте, басқа бір сөзбен алмастырылуы мүмкін, және екі сөздің де семантикалық мазмұны толығымен сәйкес келеді. Мысалы, қазақ тіліндегі «қалам» мен «көгершін» сөздері абсалюттік синонимдер деп аталмайды, өйткені

олардың контексті мен мәні әртүрлі. Бірақ кейбір ғылыми терминдер мен арнайы лексикада абсолюттік синонимдер жиі кездеседі.
Мысал: «алдыңғы» мен «алғашқы», «жоғары» мен «үстіңгі» (кейде олар бір-бірін толық ауыстырып қолданылуы мүмкін).
2. Жақын синонимдер
Жақын синонимдер — мағынасы ұқсас, бірақ кейбір жағдайларда әртүрлі контексте қолданылатын сөздер. Бұл синонимдер бір-біріне жақын болғанымен, бір-бірін 100%-ға алмастырмайды. Олардың қолданылу аясында айырмашылықтар бар. Мысалы, «жақсы» мен «тамаша» сөздері жақын синонимдер болып табылады, бірақ әрбірі әртүрлі контексте қолданылып, жеке мәнділікті білдіреді.
Мысал: «жақсы» — жақсы сипатталған дүние, ал «тамаша» — біршама жоғары бағаланған нәрсе.
3.Толық синонимдер
Толық синонимдер — мағынасы да, қолданылуы да бірдей болатын сөздер. Олар ешқандай өзгешелігі болмайды, әрі сөйлеу мен жазуда бірін-бірі толық ауыстыруға болады. Қазақ тілінде мұндай синонимдер көп емес, өйткені әрбір сөздің өз қолдану ауқымы мен мәдени ерекшелігі бар.
Мысал: «құлақ» пен «есту мүшесі» толық синонимдер ретінде қарастырылады, себебі бұл сөздер бірдей мағына береді, бірақ қолдану аясында контексте айырмашылықтары болуы мүмкін.

Антонимдер және олардың түрлері

Антонимдер: анықтама және мағыналық құрылым

Антонимдер — бір-біріне қарама-қарсы немесе түбегейлі қарама-қайшы мағынадағы сөздер. Олар лексикалық жүйеде бір-бірімен контекстке байланысты ажыратылады, яғни бір сөздің мәні басқа сөзбен қарама-қарсы болып келеді. Антонимдер тілдегі мағыналық қайшылықтарды білдіріп, ойды анықтап, сөйлеудің эмоционалды әсерін күшейтеді.

Антонимдер — сөздердің мағынасы арасындағы қарама-қайшылықты көрсетуге мүмкіндік береді. Олар табиғатында қарама-қарсы немесе қайшы болғанымен, көбінесе бір ұғымды немесе қасиетті білдіргенде қолданылады. Мысалы, «жарық» — «қараңғы», «жоғары» — «төмен» сияқты қарама-қарсы ұғымдар бір-бірімен байланысқан әрі бір-бірін толықтыратын сөздер болып табылады.

Антонимдер тілдегі маңызды құбылыстың бірі болып табылады, себебі олар сөйлеудің нақтылығын, эмоционалдылығын және әсерлілігін арттырады. Антонимдердің көмегімен түрлі тілдік құрылымдар мен ойын білдіруге болады.
Антонимдердің түрлері: лексикалық, контекстік және логикалық антонимдер
Антонимдер бірнеше түрге бөлінеді, олар өздеріне тән ерекшеліктері мен қолдану аясымен ерекшеленеді:
1. Лексикалық антонимдер
Лексикалық антонимдер — сөздердің өз мағынасы мен қолданылу аясында қарама-қарсы болатын сөздер. Олар тұрақты түрде бір-біріне қарама-қарсы мағына береді және сөздік қорда белгілі бір жұптар ретінде кездеседі. Лексикалық антонимдер сөздердің қарама-қарсы мағыналық құрылымдарынан тұрады, мысалы, «жоғары» мен «төмен», «жарық» пен «қараңғы», «ашық» пен «жабық» сөздері. Бұл сөздер бір-біріне қарсы тұрып, бір-бірін түсіндіруге немесе толықтыруға қызмет етеді. Лексикалық антонимдер — тілде тұрақты және көп қолданылатын антонимдер болып табылады.
2. Контекстік антонимдер
Контекстік антонимдер — сөздердің белгілі бір контексте қарама-қарсы мағынада қолданылуы. Мұндай антонимдер лексикалық тұрғыдан өздері қарама-қарсы емес, бірақ белгілі бір сөйлемде немесе мәтінде қарама-қарсы мағынада түсініледі. Контекстік антонимдер тек сөйлеу немесе жазу барысында қолданылып, контекске байланысты мағыналарын өзгертіп отырады. Мысалы, «күшті» сөзі контекстке байланысты екі түрлі

мағынада қолданылуы мүмкін: бірде физикалық күші бар адамды сипаттау үшін, ал екінші жағдайда жан-жақты қуатты сипаттау үшін.

3.Логикалық антонимдер

Логикалық антонимдер — ұғымдар немесе қасиеттер арасындағы қарама-қарсылықты көрсететін сөздер. Олар логика тұрғысынан қарағанда бір-біріне қайшы келеді, бірақ өздерінің мағыналық құрылымдары бірдей болып қалады. Логикалық антонимдер көбінесе философиялық және ғылыми мәтіндерде, сондай-ақ дәлелдер мен теорияларда қолданылады. Мысалы, «жақсы» мен «жаман» логикалық антонимдер болып табылады, өйткені олар адамның моральдық немесе сапалық бағасын білдіретін бір ұғымды білдіреді.

Қорытынды:

Қазақ тіліндегі синонимдер мен антонимдер тілдің байлығы мен тереңдігін көрсететін маңызды тілдік құралдар болып табылады. Олар тек сөздер арасындағы мағыналық айырмашылықты ғана емес, сондай-ақ қоғам мен мәдениеттің өзара байланысты жүйелерін, адам санасының түрлі деңгейлерін бейнелейді. Синонимдер мен антонимдер қазақ тілінде сөйлеу мен жазу үдерісінде айрықша роль атқарады, өйткені олар тілдік қарым-қатынасты тиімді әрі дәл жасауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Сәрсенбаева Б. Қазақ тілінің лексикологиясы. Алматы: Ғылым, 2010.
2. Сүлейменова М. Қазақ тілінің лексикалық жүйесі. Алматы: Қазақ университеті, 2007.
3. Тілдер білімі энциклопедиясы Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2012.

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ДЫБЫСТЫҚ ЖҮЙЕСІ: ФОНЕТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР МЕН ҚИЫНДЫҚТАР

Өмірәлиева Гүлмира Низамбекқызы
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается структура звуковой системы казахского языка, особенности гласных и согласных звуков, а также фонетические изменения и их значение в языкознании. Кроме того, обсуждаются трудности, с которыми сталкиваются изучающие казахский язык в фонетическом аспекте, и пути их преодоления. Описание различных уровней языковых трудностей и ошибок, которые допускают учащиеся при изучении звуковой системы, а также методы и подходы для развития фонетических знаний.

Abstract:

This article analyzes the structure of the phonetic system of the Kazakh language, the characteristics of vowels and consonants, as well as phonetic changes and their significance in linguistics. Furthermore, the article discusses the difficulties encountered in the phonetic aspects of the Kazakh language and ways to overcome them. It also covers various levels of linguistic difficulties and errors made by learners in relation to the phonetic system, as well as methods and approaches for developing phonetic knowledge.

Қазақ тілінің дыбыстық жүйесі, оның ішінде дауысты және дауыссыз дыбыстардың құрылымы мен олардың өзара байланысы, тіл білімінің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Қазақ тілінің фонетикасын зерттеу тілдің дыбыстық құрылымын түсіну ғана емес, сонымен қатар тіл үйренушілерінің қателіктерін анықтап, оларды түзету жолдарын табу үшін де қажет. Мақалада қазақ тілінің фонетикалық ерекшеліктері, дыбыстық өзгерістер мен

олардың тілде қалай қолданылатыны талқыланады. Сонымен қатар, тіл үйренушілеріне қиындық тудыратын дыбыстық мәселелер мен олардың шешілу жолдары ұсынылады.

1. Қазақ тілінің дыбыстық жүйесі

Қазақ тілінің дыбыстық жүйесі негізінен дауысты және дауыссыз дыбыстардан тұрады. Бұл жүйе тілдің барлық грамматикалық және лексикалық құрылымдарымен тығыз байланысты. Қазақ тіліндегі фонетикалық құбылыстардың ерекшеліктерін зерттеу оның грамматикасы мен лексикасын түсінуге үлкен көмек береді. Дыбыстардың түрлері мен олардың сөйлеу тіліндегі қолданылу заңдылықтары белгілі бір тілдік нормаларға бағынады. Қазақ тілінің фонетикалық жүйесінің негізгі ерекшеліктері мен оның құрылымы туралы мәліметтерді келесі бөлімдерде қарастырамыз.

- Дауысты дыбыстар

Дауысты дыбыстар – тілдің негізгі дыбыстарының бірі. Қазақ тіліндегі дауысты дыбыстардың саны мен олардың айтылу ерекшеліктері басқа тілдерден ерекшеленеді. Қазақ тілінде жалпы 9 дауысты дыбыс бар: а, ә, е, о, ө, ү, ұ, ы, і. Бұл дауысты дыбыстар әртүрлі фонетикалық жағдайларға байланысты дыбысталуы мүмкін. Мысалы, қазақ тіліндегі «ы» дауысты дыбысы өзге тілдерден ерекше болып табылады және оның айтылуында қиындықтар туындауы мүмкін.

- Дауыссыз дыбыстар

Дауыссыз дыбыстар қазақ тілінде белгілі бір ретпен топталып, сөйлеу барысында әртүрлі фонетикалық өзгерістерге ұшырайды. Қазақ тілінде дауыссыз дыбыстардың ішінде ұяң, қатаң, үнді дыбыстар бар. Қазақ тілінің дауыссыз дыбыстарының ерекшеліктері оның грамматикалық құрылымдарымен тығыз байланысты. Әсіресе, дауыссыз дыбыстардың буын ішінде орналасуы, сөйлеу кезінде дауыссыздардың араласуы жиі кездеседі.

- Дауысты және дауыссыз дыбыстардың үйлесімі

Қазақ тілінде дауысты және дауыссыз дыбыстардың араласуы сөздердің айтылуында маңызды рөл атқарады. Мысалы, сөздің соңындағы дауыссыз дыбыстардың айтылуы дауысты дыбыстың түріне байланысты болады. Қазақ тілінің фонетикалық жүйесінде дауысты дыбыстар мен дауыссыздардың үйлесіміне байланысты ерекше ережелер бар.

2. Фонетикалық өзгерістер мен олардың түрлері

Қазақ тілінде дыбыстардың өзгеруі жиі кездеседі. Бұл фонетикалық өзгерістер әртүрлі түрлерге бөлінеді:

- Метатеза

Метатеза – дыбыстардың орын ауыстыруы. Қазақ тілінде бұл құбылыс көбінесе сөздердегі бір-бірімен ұқсас дыбыстардың орын ауыстыруы арқылы жүзеге асады. Мысалы, «жолда» сөзінің «жолды» деп айтылуы.

- Ламбдация

Ламбдация – дауыссыз дыбыстардың бір-біріне жақындап, кейде бірігуі. Бұл құбылыс қазақ тілінің фонетикасында өте маңызды және тілдің дамуы барысында жиі кездеседі.

- Диссимиляция

Диссимиляция – дыбыстардың өзара өзгеруі, көбінесе ұқсас дыбыстардың айтылу барысында өзгеруі. Бұл қазақ тілінде өте кең тараған құбылыс болып табылады.

- Фонетикалық қысқару

Фонетикалық қысқару – сөздердегі дыбыстардың кейбірінің айтылмай қалуы немесе қысқарып айтылуы. Қазақ тілінде сөздердің қысқаруы көбінесе сөйлеу жылдамдығын арттыру мақсатында орын алады.

3. Қазақ тілінің фонетикалық ерекшеліктері мен қиындықтары

Қазақ тілінде фонетикалық ерекшеліктер мен қиындықтар өте көп кездеседі. Оқушылардың немесе тіл үйренушілерінің кейбір дыбыстарды дұрыс айтуы қиын болуы мүмкін.

- Қазақ тіліндегі қиын дыбыстар

Қазақ тілінде көптеген дыбыстар басқа тілдерден өзгеше айтылады, және оларды дұрыс айту тіл үйренушілері үшін қиын болуы мүмкін. Мысалы, «ы», «ө», «ұ» дыбыстары көбінесе әртүрлі тілдерде айтылады, бірақ қазақ тілінде оларда белгілі бір ерекшеліктер бар.

- Дыбыстардың үндесуі мен үндестік заңдары

Қазақ тіліндегі үндестік заңдары да көптеген қиындықтарды тудырады. Әсіресе, сөздердің ішінде дауысты дыбыстардың үйлесуі, дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстардың үндесуі тіл үйренушілер үшін қиындық туғызады.

4. Қазақ тілін оқытудағы фонетикалық мәселелерді шешу жолдары

Қазақ тілінің фонетикалық мәселелерін шешу үшін түрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың дыбыстарды дұрыс айтуына, тілдің фонетикалық заңдылықтарын дұрыс түсінуіне көмектеседі.

- Дыбыстық жаттығулар

Дыбыстық жаттығулар оқушылардың тілінің дұрыс дамуына ықпал етеді. Мұғалімдер тілдің фонетикалық заңдарын түсіндіруде түрлі жаттығулар мен ойындарды қолдана алады.

- Кинофильмдер мен аудио материалдар

Кинофильмдер мен аудио материалдар арқылы оқушылар қазақ тілінің дыбыстарын дұрыс тыңдап, дұрыс айтуға машықтана алады.

Қорытынды:

Қазақ тілінің дыбыстық жүйесі – өте күрделі әрі көп деңгейлі жүйе. Оның фонетикалық ерекшеліктері мен қиындықтарын түсіну тіл үйренушілер үшін маңызды. Бұл мақалада қазақ тілінің фонетикасын зерттеудің маңызы, оның қиындықтары мен оларды шешу жолдары қарастырылды. Қазақ тілін оқытуда дұрыс дыбыстауды үйрену және тілдің фонетикалық заңдылықтарын түсіну маңызды компонент болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Ахмедиярова М. Ә. Қазақ тілінің фонетикасы: теориясы мен практикасы. Алматы: Қазақ университеті, 2014.
2. Жұбанов Қ. Қазақ тілінің фонетикасы. Алматы: Қазақ мемлекеттік баспасы, 1966.
3. Қордабаев Т. Қазақ тілінің сөзжасамы және фонетикасы. Алматы: Білім, 1991.

ТІЛ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ГРАММАТИКА МЕН СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Раджапова Жұлдызай Орынтайқызы
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Данная статья рассматривает важность и эффективные способы развития речи у учеников начальных классов. Формирование грамматических знаний и культуры речи является одним из ключевых аспектов дошкольного и начального образования. Освоение грамматических знаний и развитие языковых навыков помогает обогатить речь учащихся, развить правильное произношение и письменные навыки, а также улучшить культуру речи.

Abstract:

This article explores the importance and effective methods of developing language skills in elementary school students. The formation of grammatical knowledge and speech culture is one of the key aspects of preschool and primary education. Acquiring grammatical knowledge and developing language skills enables the enrichment of students' speech, the formation of correct speaking and writing habits, and the improvement of speech culture.

Тіл – адам баласының негізгі қарым-қатынас құралы, ойлау мен түсінік процесінің негізі, мәдениеттің, тарихтың және ұлттық ерекшеліктердің тасушысы болып табылады. Тіл дамуы, әсіресе бастауыш сыныптарда, балалардың ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын, сонымен қатар әлеуметтік және тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді. Сондықтан тіл дамыту үдерісі мектепке дейінгі кезеңде де, бастауыш білім беруде де ерекше маңызды.

1.Тіл дамыту — бұл баланың ойлау қабілетін, әлеуметтік және тұлғалық дамуын, жалпы сөйлеу дағдыларын жетілдіру үдерісі. Әрбір баланың тілін дамыту оның білім алу процесінің негізі болып табылады, өйткені тіл адамның ойлау жүйесін, эмоциялық әлемін және оның әлеуметтік қарым-қатынасын айқындайды. Тіл арқылы балалар қоршаған әлем туралы білім алып, ойларын жеткізеді, басқа адамдармен қарым-қатынас жасайды.

Тіл дамытудың негізгі мақсаты — баланың өз ойын ашық, дұрыс әрі сауатты жеткізе білуіне, сөздік қорын арттыруына, грамматикалық және фонетикалық ережелерді дұрыс қолдануына мүмкіндік жасау. Бастауыш сынып оқушылары үшін тіл дамыту тек қана сөздік қорды кеңейтіп, сөйлеу дағдыларын қалыптастырумен шектелмейді. Ол олардың тұлғалық дамуында да маңызды рөл атқарады, себебі жақсы дамыған тіл балалардың оқу және жазу дағдыларын жетілдіреді, олардың өмірде табысты болуына ықпал етеді.

2. Грамматика мен сөйлеу мәдениетінің байланысы

Грамматика мен сөйлеу мәдениеті арасында тығыз байланыс бар, өйткені грамматикалық құрылымдарды дұрыс меңгермей сөйлеу мәдениеті қалыптаспайды. Грамматика — бұл тілдің құрылымы, яғни сөздердің дұрыс орын тәртібі, сөйлемдердің дұрыс құрылуы, сөздердің өзара байланысы. Ал сөйлеу мәдениеті — бұл адамның тілін қоғамда дұрыс қолдану, яғни тілдік құралдарды дұрыс таңдап, мәнерлеп сөйлеу дағдысы.

Бастауыш сыныптарда грамматиканы меңгеру арқылы балалар сөздерді дұрыс қолдануға үйренеді, сөйлемдерді дұрыс құрып, мағынасын терең түсінеді. Грамматикалық құрылымдар мен сөйлеу мәдениеті арасындағы байланыс арқылы оқушылардың сөйлеу дағдылары дамиды, дұрыс және ұғынықты сөйлеуге мүмкіндік туындайды. Сонымен қатар, грамматика мен сөйлеу мәдениеті бір-бірін толықтыра отырып, баланың тілін байытып, өз ойын еркін әрі дәл жеткізуіне ықпал етеді.

3. Тілдік дағдыларды қалыптастырудағы психологиялық аспектілер

Тілдік дағдылардың қалыптасуы баланың психологиялық даму деңгейімен тығыз байланысты. Тіл дамыту — бұл когнитивті, эмоционалдық және әлеуметтік дамудың үйлесімді үдерісі. Балалардың тілдік дағдыларын қалыптастыруда олардың танымдық қабілеттері, ойлау процесі және қабылдау қабілеті үлкен рөл атқарады.

Грамматикалық білім мен дағдыларды қалыптастыру

1. Грамматикалық категориялар мен ережелер

Грамматикалық білім — оқушылардың тілдік құрылымдар мен олардың дұрыс қолданылуын түсіну қабілетін қалыптастыратын маңызды аспект. Қазақ тілінде грамматикалық категориялар сөздің мағынасына, сөз таптарына, сөйлем құрылымына әсер ететін негізгі элементтер болып табылады. Олар сөйлеудің дұрыс құрылуын қамтамасыз етіп, тілдің логикалық тұтастығын сақтайды.

Бастауыш сыныптарда грамматикалық категорияларды меңгеру маңызды рөл атқарады. Оқушыларды грамматикалық құрылымдарды меңгеруге үйрету барысында мынадай категориялармен таныстыру қажет:

- Сөз таптары: Зат есім, сын есім, сан есім, етістік, үстеу, шылау, есімдік, одағай.
- Сөйлем құрылымы: Сөйлем мүшелері, сөйлем түрлері, сөйлемнің мағынасына қарай сұрау, құрмалас, жай сөйлемдер.
- Сөздің түрленуі: Жіктеу, септеу, көптік, тәуелдік, шақ, болымсыздық, есімдік және оның түрлері.
- Тыныс белгілері: Үтір, нүкте, сұрау белгісі, көп нүкте, қос нүкте, тырнақша сияқты тыныс белгілерінің қолданылуы.

Оқушылар грамматикалық категорияларды тек жаттап қана қоймай, олардың тілдегі қызметін түсінуі керек. Мысалы, олар зат есімнің тәуелдік жалғауын тек дұрыс жазып қана қоймай, сонымен қатар оның сөйлемдегі қызметін де түсінуі қажет.

Бастауыш сыныптарда грамматикалық категорияларды меңгеру маңызды рөл атқарады. Оқушыларды грамматикалық құрылымдарды меңгеруге үйрету барысында мынадай категориялармен таныстыру қажет:

- Сөз таптары: Зат есім, сын есім, сан есім, етістік, үстеу, шылау, есімдік, одағай.
- Сөйлем құрылымы: Сөйлем мүшелері, сөйлем түрлері, сөйлемнің мағынасына қарай сұрау, құрмалас, жай сөйлемдер.
- Сөздің түрленуі: Жіктеу, септеу, көптік, тәуелдік, шақ, болымсыздық, есімдік және оның түрлері.
- Тыныс белгілері: Үтір, нүкте, сұрау белгісі, көп нүкте, қос нүкте, тырнақша сияқты тыныс белгілерінің қолданылуы.

Оқушылар грамматикалық категорияларды тек жаттап қана қоймай, олардың тілдегі қызметін түсінуі керек. Мысалы, олар зат есімнің тәуелдік жалғауын тек дұрыс жазып қана қоймай, сонымен қатар оның сөйлемдегі қызметін де түсінуі қажет.

2. Грамматика әдістемесі: оқытудың тиімді әдістері

Грамматикалық білім мен дағдыларды қалыптастыруда қолданылатын әдістемелер оқушылардың өздігінен білім алуы, шығармашылық қабілеттерін дамыту және грамматикалық түсініктерді тереңірек меңгеруіне мүмкіндік береді. Оқыту әдістері мен тәсілдері балалардың қызығушылығын арттырып, олардың грамматикалық қателіктерін болдырмауға бағытталуы керек.

Тиімді әдістердің бірі — сараланған оқыту әдісі. Бұл әдіс оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оларға қажетті деңгейде білім беру мүмкіндігін береді. Грамматика әдістемесінде балалардың деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріліп, олардың әрқайсысының қажетті білімді алуына жағдай жасалады. Сондай-ақ, жеке-дара жұмыс арқылы балалардың жеке даму ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмалар беріледі.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының грамматикалық білімін қалыптастыру мен сөйлеу мәдениетін дамыту — олардың тілдік дағдыларын қалыптастырудағы маңызды әрі қажетті кезең. Осы кезеңде баланың грамматикалық негіздерді меңгеруі, тілдік құрылымдарды дұрыс қолдануы, сөйлеу мәдениеті мен стилін дамытуы болашақтағы білім алу процесінің негізін қалап береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова С. А., Мұқамбетжанова А. Қ. «Тіл дамыту әдістемесі: бастауыш сыныпта грамматиканы меңгерту». Алматы, 2017.
2. Ғабитов Ә. Ғ. «Тілдік және сөйлеу мәдениеті: бастауыш сынып оқушыларының дағдыларын қалыптастыру». Қазақ тілі мен әдебиеті, 2018.
3. Ілиясова Н. Б. «Грамматикалық ережелер мен сөйлеу мәдениетін дамыту жолдары». Оқушы, 2020.

CULTURAL SENSITIVITY IN ESL EDUCATION

Рустамова Рафина Тухтамуратовна
Түркістан облысы, "Арыс қаласының Білім бөлімі" мемлекеттік мекемесіне қарасты С. Адамбеков атындағы жалпы білім беретін мектебінің ағылшын тілі пән мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается важность культурной чувствительности в обучении английскому языку как второму (ESL). Культурная чувствительность относится к способности распознавать, уважать и понимать культурные различия и их последствия для преподавания и обучения. В контексте ESL, где студенты происходят из различных культурных сред, крайне важно, чтобы преподаватели осознавали эти различия для создания инклюзивной и поддерживающей учебной среды.

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін екінші тіл ретінде (ESL) оқытудағы мәдени сезімталдықтың маңызы қарастырылады. Мәдени сезімталдық — бұл мәдени айырмашылықтарды тану, құрметтеу және түсіну қабілетін білдіреді, сондай-ақ олардың оқыту мен оқу үдерісіне әсерін түсінуді қамтиды. ESL контекстінде, мұнда студенттер әртүрлі мәдени ортадан келетін болса, мұғалімдер осы айырмашылықтарды білуі өте маңызды, себебі бұл инклюзивті және қолдау көрсететін оқу ортасын қалыптастыруға көмектеседі.

In a globally interconnected world, English has become the lingua franca for communication, business, education, and technology. As a result, the number of non-native speakers of English continues to rise, leading to an increasing need for effective English as a Second Language (ESL) education. ESL classrooms are often diverse, with students coming from various linguistic, ethnic, and cultural backgrounds. In such environments, cultural sensitivity plays a crucial role in ensuring that the teaching process is not only linguistically effective but also culturally appropriate and inclusive.

Cultural sensitivity in ESL education refers to the awareness and understanding of cultural differences among students and how these differences influence language acquisition and classroom dynamics. It involves recognizing that learners' experiences, values, and communication styles may vary based on their cultural backgrounds and that these differences should be acknowledged and respected in the teaching process. By adopting culturally sensitive teaching strategies, educators can create a more inclusive, respectful, and effective learning environment.

This paper aims to explore the concept of cultural sensitivity in ESL education, its significance for both teachers and students, and its impact on learning outcomes. The article will provide an overview of the challenges faced by ESL teachers in multicultural classrooms, highlight the importance of culturally responsive teaching, and offer practical recommendations for integrating cultural sensitivity into ESL instruction.

Chapter 1: Understanding Cultural Sensitivity in ESL Education

- Defining Cultural Sensitivity

Cultural sensitivity refers to the ability to acknowledge and respect cultural differences and to use that understanding to guide interactions and teaching strategies. In the context of ESL education, it is essential that teachers consider students' cultural backgrounds when designing lessons, as cultural differences can significantly influence students' language learning experiences.

- The Role of Cultural Sensitivity in Language Acquisition

Language learning is not only a cognitive process but also a social and cultural experience. ESL students bring with them unique worldviews, values, and communication styles that can influence their interaction with the English language and its cultural context. A lack of cultural sensitivity may lead to misunderstandings, disengagement, or feelings of isolation among students.

- Cultural Sensitivity and its Impact on Learning

Culturally sensitive teaching can enhance student engagement, motivation, and retention. When students feel that their cultural identity is recognized and respected, they are more likely to participate actively in class, take risks in language use, and develop a positive attitude toward learning English.

Chapter 2: The Challenges of Teaching ESL in a Multicultural Context

- Cultural Misunderstandings and Stereotyping

One of the primary challenges in a multicultural ESL classroom is overcoming cultural misunderstandings and stereotypes. Teachers may unintentionally project biases onto their students or make assumptions based on cultural generalizations, which can hinder effective teaching and learning.

- Diverse Learning Styles and Expectations

Cultural differences affect students' learning styles, motivation, and expectations of the classroom environment. For example, students from collectivist cultures may emphasize group work and collaboration, while those from individualistic cultures may prioritize independent study. Recognizing and accommodating these differences can be challenging for educators but is essential for fostering an inclusive learning environment.

- Language Barriers and Cultural Differences

In addition to language barriers, cultural differences in communication patterns can lead to challenges in the ESL classroom. For example, directness in communication may be valued in some cultures but seen as impolite in others. Teachers must be aware of these differences to ensure that students feel comfortable expressing themselves and to prevent miscommunications.

Chapter 3: The Benefits of Culturally Sensitive Teaching

- Increased Student Engagement and Motivation

Students who feel respected and valued for their cultural identity are more likely to be engaged in the learning process. When teachers incorporate cultural references, examples, and materials relevant to students' backgrounds, they create a more relatable and stimulating learning environment that encourages participation.

- Improved Learning Outcomes

Research has shown that culturally responsive teaching leads to improved academic performance. By recognizing and accommodating students' cultural differences, teachers can better meet the diverse needs of their students, which can result in higher levels of language proficiency and academic success.

- Promoting Inclusivity and Social Justice

Culturally sensitive teaching practices help to foster inclusivity and social justice in the classroom. By recognizing the value of each student’s cultural background, educators contribute to a more equitable learning environment that encourages respect for diversity and challenges stereotypes and biases.

Chapter 4: Strategies for Promoting Cultural Sensitivity in ESL Classrooms

- Culturally Relevant Curriculum Design

One of the most effective ways to promote cultural sensitivity is by designing a culturally relevant curriculum that reflects the diversity of the students in the classroom. This includes incorporating a variety of cultural perspectives into lesson plans, using culturally diverse texts and materials, and addressing cultural topics that are relevant to students' lives.

- Building Cultural Awareness Among Students

Teachers can facilitate discussions about culture and identity to help students recognize and appreciate their own cultural backgrounds as well as the diversity of their peers. Activities such as cultural exchange programs, collaborative projects, and discussions on cultural differences can foster mutual respect and understanding.

- Adapting Teaching Methods to Diverse Learning Styles

To accommodate different learning styles, teachers should employ a variety of instructional methods. For example, visual learners might benefit from multimedia resources, while kinesthetic learners might engage more with hands-on activities. Understanding students' preferences and adapting teaching methods accordingly helps ensure that all learners can access the content.

- Creating a Culturally Inclusive Classroom Environment

The physical and social environment of the classroom plays a significant role in promoting cultural sensitivity. Teachers should create a welcoming atmosphere by displaying multicultural posters, celebrating cultural holidays, and incorporating students' cultural artifacts into the classroom. This helps students feel comfortable and valued in the learning environment.

Conclusion:

Cultural sensitivity is a critical aspect of effective ESL education. As the classroom becomes increasingly diverse, teachers must recognize the importance of understanding and respecting students' cultural backgrounds to facilitate language learning and promote inclusivity. By adopting culturally sensitive teaching strategies, educators can create a more engaging and supportive learning environment that fosters respect for diversity, encourages student participation, and enhances academic success.

References:

1. Gay G. Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice. Teachers College Press, 2010.
2. Cummins J. Language, Power, and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Multilingual Matters, 2001.
3. Ladson-Billings G. The Dreamkeepers: Successful Teachers of African American Children. Jossey-Bass, 1994.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Сырымбетова Гульнар Даткабековна
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные методы обучения, включая информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), мультимедийные инструменты, онлайн-платформы, электронные учебники и другие инновационные методы, а также их практическое внедрение в преподавание казахского языка. Исследуются возможности использования этих технологий для повышения интереса учащихся, упрощения учебного процесса и повышения его эффективности. Также в статье представлены рекомендации для учителей и образовательных учреждений по внедрению инновационных методов.

Abstract:

This article discusses modern teaching methods, including information and communication technologies (ICT), multimedia tools, online platforms, e-books, and other innovative methods, as well as their practical implementation in teaching the Kazakh language. The possibilities of using these technologies to increase student interest, simplify the learning process, and enhance its effectiveness are explored. Additionally, recommendations for teachers and educational institutions on the implementation of innovative methods are provided.

Қазақ тілін оқытуда инновациялық технологиялардың қолданылуы – бұл қазіргі заманғы білім беру үрдісінің бір бөлшегі. Инновациялық технологиялар білім беру процесін жаңарту мен жетілдірудің маңызды құралы болып табылады. Қазақ тілін оқытуда осы технологиялардың қолданылуы тілдің сапалы меңгерілуіне, оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруға және оқу үдерісін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Мақалада қазақ тілін оқытуда қолданылатын инновациялық технологиялардың түрлері мен олардың тиімділігі қарастырылады.

1. Инновациялық технологиялар және білім беру саласы

Инновациялық технологиялар – бұл білім беру процесін ұйымдастыруда жаңа және тиімді әдістер мен құралдардың қолданылуы. Олар білім беру сапасын арттыру, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру үшін пайдаланылады. Қазіргі уақытта қазақ тілін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), мультимедиялық құралдар, интернет-ресурстар, мобильді қосымшалар мен білім беру платформалары кеңінен қолданылады.

2. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) қазіргі білім беру жүйесінің басты құралы болып табылады. АКТ оқушыларға ақпаратты жылдам әрі тиімді жеткізуге мүмкіндік береді. Қазақ тілін оқытуда АКТ-ның рөлі зор. Ол оқу үдерісін жандандырып, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. АКТ-ны қолдану арқылы мұғалімдер сабақты интерактивті етіп, әртүрлі визуалдық және аудио құралдар арқылы оқушыларға жаңа ақпаратты жеткізе алады.

-Мультимедиялық құралдар мен бағдарламалар

Қазақ тілін оқытуда мультимедиялық құралдар (видеоматериалдар, аудио жазбалар, анимациялар, интерактивті ойындар) қолданылады. Бұл құралдар оқушылардың ақпаратты жан-жақты қабылдауына ықпал етеді. Мультимедиялық материалдар арқылы тілдің грамматикасы мен лексикасы бойынша түрлі жаттығулар орындалады, сөйлеу дағдылары дамиды.

-Электронды оқулықтар

Қазақ тілін оқытуда электронды оқулықтар қолдану тиімді. Электронды оқулықтар оқушылардың қазақ тілі грамматикасын терең меңгеруге, сөздік қорын арттыруға, мәтіндерді түсінуге көмектеседі. Электронды оқулықтар интерактивті, сондықтан оқушылар тек оқып қана қоймай, өз бетімен тапсырмаларды орындап, нәтижелерін көреді.

Интернет-ресурстар мен онлайн платформалар

Қазақ тілін оқытуда интернет-ресурстар мен онлайн платформалар маңызды рөл атқарады. Оқушылар интернет арқылы қазақ тіліндегі мәтіндерді оқып, жаңа сөздерді үйренеді, жазу дағдыларын жетілдіреді, сөйлесуге үйренеді. Онлайн курстар, тіл үйренуге арналған қосымшалар мен сайттар оқушылардың өздігінен білім алуына көмектеседі.

3. Мобильді технологиялар

Мобильді технологиялар – бұл қазіргі білім беру саласында қолданысқа енгізілген жаңа құралдар. Оқушылардың смартфондары мен планшеттері арқылы қазақ тілін үйренуге мүмкіндік береді. Мобильді қосымшалар мен онлайн платформалар оқушыларға кез келген жерде және кез келген уақытта тіл үйренуге мүмкіндік береді.

- Мобильді қосымшалар

Қазақ тілін үйренуге арналған мобильді қосымшалар оқушыларға тілдің әртүрлі аспектілерін меңгеруге көмектеседі. Мысалы, лексика мен грамматиканы үйрететін қосымшалар, сөздік қоры мен сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған ойындар, дыбыстарды дұрыс айтуға арналған жаттығулар.

- Ойын қосымшалары

Мобильді ойындар оқушылардың қазақ тілін үйрену үдерісін қызықты әрі жеңіл етеді. Ойындар арқылы оқушылар тілдік дағдыларды жақсарта алады, қазақ тілінде сөйлеуге машықтанады.

4. Виртуалды және артық шындық технологиялары

Виртуалды және артық шындық технологиялары (VR және AR) қазақ тілін оқытуда қолдануға болатын жаңа тәсілдер болып табылады. Бұл технологиялар оқушыларға қазақ тілін үйренуде өз тәжірибесін арттырып, шынайы өмірге жақын жағдайларды көрсетуге мүмкіндік береді. Виртуалды турлар, интерактивті оқыту құралдары мен ойындар оқушылардың қазақ тілін үйренуге деген қызығушылығын арттырады.

5. Оқытуда ойын технологиялары

Ойын технологиялары оқушылардың қызығушылығын арттырып, оларды білім алу үдерісіне тартуға мүмкіндік береді. Қазақ тілін оқытуда ойындар балалардың тіл үйрену процесін қызықты әрі әсерлі етеді. Ойындар арқылы оқушылар грамматикалық ережелерді, сөздерді және сөз тіркестерін игереді.

- Ойындардың түрлері

Қазақ тілін оқытуда қолданылатын ойындар түрлі болуы мүмкін: рөлдік ойындар, пікірталас ойындары, сөздермен жұмыс істеу ойындары, диктант ойындары, және тағы басқа.

- Ойындар арқылы тіл дамыту

Ойындар арқылы оқушылар қазақ тілінде сөйлеуге, тыңдауға және жазуға қажетті дағдыларды жетілдіреді. Ойындар тілдің грамматикалық ережелерін, жаңа сөздерді және сөйлеу мәнерін үйретеді.

6. Педагогикалық мониторинг және бағалау жүйелері

Қазақ тілін оқытуда педагогикалық мониторинг пен бағалау жүйелері өте маңызды рөл атқарады. АКТ құралдарын қолдану арқылы оқушылардың білім деңгейін бағалау және бақылау жеңілдетіледі. Бұл мұғалімдерге әрбір оқушының жетістіктерін анықтап, қажет болған жағдайда қосымша көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Қазақ тілін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану – білім беру процесін тиімді әрі сапалы етудің маңызды жолы. Бұл әдістер оқушылардың қазақ тілін тез әрі тиімді үйренуіне мүмкіндік береді, сондай-ақ олардың тілдік дағдыларын дамытуға үлкен үлес қосады. Сонымен қатар, мұғалімдер мен білім беру ұйымдары үшін инновациялық әдістерді енгізу тиімділігін арттырады. Осы орайда, жаңа технологияларды тиімді пайдалану арқылы қазақ тілін оқыту сапасын жоғарылатуға мүмкіндік туындайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Айтмағамбетова Н. А. Қазақ тілі оқыту әдістемесі. Алматы: Жібек Жолы, 2019.
2. Мусина А. А., Жанбосынова Г. К. Инновациялық педагогикалық технологиялар. Астана: Педагогика, 2020.
3. Абдуллаева Ж. Ж. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және қазақ тілін оқыту. Қызылорда: Қазақ университеті, 2018.

THE USE OF AUTHENTIC MATERIALS IN LANGUAGE TEACHING

Мырзабекова Жақсыгүл

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы. "Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат" КММ ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме:

В этой статье рассматривается значимость и эффективность использования аутентичных материалов в обучении языкам. Аутентичные материалы, такие как тексты из реального мира, медиа и материалы, не созданные специально для учебных целей, предоставляют учащимся более погруженный и практичный языковой опыт. Использование этих материалов может значительно повысить языковую компетентность студентов, предоставляя им возможность ознакомиться с языком в его естественном контексте.

Түйін

Бұл мақалада тіл оқытуда аутентикалық материалдарды қолданудың маңыздылығы мен тиімділігі қарастырылады. Аутентикалық материалдар, мысалы, нақты әлем мәтіндері, медиа және оқу мақсатында арнайы жасалмаған материалдар, оқушыларға шынайы және практикалық тіл

тәжірибесін ұсынады. Бұл материалдарды қолдану студенттердің тілдік біліктілігін айтарлықтай арттыруы мүмкін, себебі олар тілмен табиғи контексте танысады.

Language acquisition is an intricate process that involves more than just the ability to manipulate grammar rules and vocabulary. To be truly proficient, learners must be able to interact meaningfully with native speakers and understand how the language functions in various contexts. Traditional language teaching materials, often created specifically for educational purposes, tend to focus on controlled vocabulary and grammar structures, which can limit learners' exposure to real-world language use. In contrast, authentic materials—those that were created for purposes other than language teaching—offer learners the opportunity to engage with language in its natural context, reflecting real-life usage.

The use of authentic materials in language teaching has become a popular and widely accepted approach due to its numerous benefits. These materials offer learners exposure to authentic language, promote cultural awareness, and create opportunities for meaningful communication. Authentic texts, such as news articles, songs, advertisements, podcasts, and videos, provide learners with language that reflects the way it is used in everyday life, outside of a classroom setting.

This article delves into the theoretical foundations, practical applications, and the impact of authentic materials on language acquisition. It also explores the challenges that teachers face when incorporating authentic materials into their lessons and provides practical strategies for using these materials effectively.

Chapter 1: Understanding Authentic Materials in Language Teaching

Defining Authentic Materials

Authentic materials refer to any resources that were created for real-world purposes and not for the sole intention of teaching a language. These can include newspapers, novels, films, websites, recipes, instructional videos, and advertisements. The key characteristic of authentic materials is that they represent the language used in real communication.

Theoretical Background of Authentic Materials

The theoretical basis for using authentic materials in language teaching stems from communicative language teaching (CLT) and the belief that language acquisition is most effective when learners engage with the language as it is used in the real world. According to the input hypothesis proposed by Stephen Krashen (1985), learners acquire language best when they are exposed to “comprehensible input” that is just beyond their current level of proficiency but still understandable. Authentic materials provide just such input, as they offer language in real contexts.

Types of Authentic Materials

There are numerous types of authentic materials that can be used in language classrooms. These include:

- Written Materials: Articles, stories, advertisements, blogs, emails, official documents.
- Oral Materials: Conversations, radio shows, podcasts, interviews, speeches.
- Visual Materials: Photos, artwork, maps, advertisements.
- Multimedia: Movies, YouTube videos, documentaries.

Chapter 2: Benefits of Using Authentic Materials

Exposure to Real-World Language Use

One of the primary advantages of using authentic materials is that they expose students to language as it is naturally used in real-world settings. These materials are often rich in colloquialisms, idioms, slang, and cultural references that textbooks may not include, providing learners with a more accurate and nuanced understanding of the language.

Cultural Awareness

Authentic materials provide a window into the culture of the target language. By engaging with materials from the target culture, students develop a deeper understanding of the social, political, and historical context in which the language is used. This enhances not only language skills but also cultural competence, which is essential for effective communication in real-life situations.

Enhanced Learner Motivation

When students engage with authentic materials, they are often more motivated and excited to learn. The materials resonate more with their interests and offer a sense of connection to the real world. For instance, listening to a podcast about a topic of interest or reading an article about current events can be far more engaging than reading a textbook passage.

Development of Critical Thinking Skills

Authentic materials often require students to think critically and analyze information. This is particularly true for materials such as news articles, debates, and opinion pieces. Students must evaluate the content, understand different perspectives, and sometimes even identify bias, which helps them develop important cognitive skills.

Improvement of Listening and Speaking Skills

Authentic audio and video materials, such as podcasts, interviews, and TV shows, offer students exposure to various accents, speech patterns, and pronunciation that they might not encounter in textbooks. By listening to natural conversations, students improve their listening comprehension and develop their speaking skills, as they learn to mimic the rhythm, stress, and intonation of native speakers.

Chapter 3: Challenges of Using Authentic Materials

Level Appropriateness

One of the main challenges of using authentic materials is ensuring that they are appropriate for the learners' proficiency level. Authentic materials can be difficult for beginners, who may struggle to understand the language and context. To mitigate this challenge, teachers must select materials that are not too complex but still offer the opportunity for meaningful language exposure.

Time-Consuming Preparation

Authentic materials often require more preparation from the teacher. Teachers need to curate materials, design relevant activities, and provide scaffolding for students to understand the content. This can be time-consuming, especially for teachers with large classes or limited planning time.

Cultural and Linguistic Barriers

Sometimes, authentic materials include cultural references, slang, or idiomatic expressions that may be unfamiliar to students. Without proper guidance, these references can confuse learners and hinder comprehension. Teachers must be prepared to provide explanations or pre-teach cultural context to ensure students can fully engage with the material.

Student Resistance

In some cases, students may feel overwhelmed or resistant to using authentic materials, especially if they perceive them as too challenging. It is important for teachers to gradually introduce authentic materials and provide support to build students' confidence.

Chapter 4: Practical Strategies for Integrating Authentic Materials

Selecting Appropriate Materials

Teachers should select authentic materials that are relevant to their students' interests, cultural backgrounds, and language levels. Using real-world materials that align with students' needs and life experiences helps create a more meaningful learning experience.

Task-Based Approach

Using authentic materials within task-based learning activities encourages students to use the language in meaningful ways. Tasks might include activities such as summarizing a news article, preparing a presentation based on a video, or discussing a podcast episode.

Pre-Teaching Vocabulary and Concepts

To ensure that students can engage effectively with authentic materials, teachers may need to pre-teach some vocabulary and concepts before using the material in class. This helps bridge the gap between the learners' existing knowledge and the new language they will encounter in the materials.

Encouraging Autonomy

Authentic materials provide opportunities for students to work independently. Teachers can encourage learners to explore materials outside the classroom, such as reading online articles, listening to podcasts, or watching TV shows in the target language. This promotes learner autonomy and self-directed language development.

Conclusion:

The use of authentic materials in language teaching offers numerous benefits, including exposure to real-world language, increased motivation, cultural awareness, and improved language skills. While challenges exist, such as ensuring appropriateness and dealing with cultural and linguistic barriers, the advantages of using authentic materials far outweigh the drawbacks. By carefully selecting and integrating these materials into lessons, educators can provide students with a more engaging, meaningful, and effective language learning experience.

References:

1. Gilmore A. Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning. Language Teaching, 40(2), 97-118, 2007.
2. Richards J. C. Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press, 2006.
3. Nunan D. Task-Based Language Teaching. Cambridge University Press, 2004.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАЗЫЛҒАН ШЫҒАРМАЛАРДЫҢ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тулебаева Улбосын
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы. "Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат" КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Эта статья исследует художественные особенности произведений, написанных на казахском языке. Казахская литература охватывает различные литературные направления и жанры на протяжении своей долгой истории. Каждое произведение имеет свои особенности, которые раскрываются через языковой стиль, композиционную структуру, характеры персонажей и их отношения, художественные образы. Художественные свойства и особенности казахской литературы тесно связаны с национальным мировоззрением, культурой и традициями.

Abstract:

This paper explores the artistic features of works written in the Kazakh language. Kazakh literature, over its long history, has encompassed various literary movements and genres. Each work has its own distinct features, which are revealed through linguistic style, compositional structure, character traits, and their relationships, as well as artistic imagery. The artistic qualities and features of Kazakh literature are closely connected with national worldview, culture, and traditions.

Қазақ тіліндегі көркем шығармалар – қазақ халқының мәдениетінің, дәстүрінің және тарихының айнасы. Олар халықтың өмірін, тұрмысын, салт-дәстүрін, ұстанымдарын

бейнелейтін туындылар ретінде тіл мен әдебиеттің ажырамас бөлігі болып табылады. Көркем шығармалар – тілдің байлығын, көркемдігі мен әсемдігін танытатын, сондай-ақ қоғамның дамуына, ұлттық мәдениетінің қалыптасуына әсер ететін маңызды құралдардың бірі.

1. Қазақ әдебиетінің тарихи және мәдени негіздері

Қазақ әдебиеті өзінің ерекше мәдени құндылықтарымен және тарихымен бай. Ол тек көркем шығармашылықтың ғана емес, сондай-ақ қазақ халқының рухани әлемін, ой-санасын және өмір сүру тәсілін бейнелейтін айрықша өнер түрі болып табылады. Қазақ әдебиеті тарихы өзінің бастау көздерінен бастап, қазіргі заманға дейін көптеген кезеңдер мен түрлер арқылы дамып келеді.

Қазақ әдебиетінің бастау көздері мен тарихи даму жолдары

Қазақ әдебиеті өз бастауын көне дәуірлерден алады, оның алғашқы көріністері халық ауыз әдебиетінде қалыптасқан. Қазақтың ауыз әдебиетінің негізінде ұлттық болмысты, тұрмыс-тіршілікті, әлеуметтік құрылымды, дүниетанымды бейнелейтін шығармалар жинақталған. Қазақ халқының ежелгі дәуірлердегі әдеби мұрасы, негізінен, ауызша айтылған эпостық шығармалар, жырлар, аңыздар, ертегілер мен шешендік сөздер болып табылады. Бұл шығармалар халықтың дүниетанымын, тарихын, болмысын дәріптеп, ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып келеді.

2.Қазақ әдебиетінде қолданылатын тілдік құралдар әдеби шығармалардың мазмұны мен құрылымын түсіну, оның эстетикалық және эмоциялық әсерін қабылдау үшін өте маңызды. Әдебиет тілінің байлығы мен ерекшелігі – оның бейнелі, көркемдік мәні мен күрделілігі. Қазақ әдебиетінде тілдік құралдар кең ауқымды және түрлі формада қолданылады. Олардың ішінде поэзиялық, прозаикалық, драмалық шығармаларда әртүрлі тілдік амалдар қолданылады, олар оқырманға шығарманың мағыналық тереңдігін жеткізіп, эмоциялық әсер етуге мүмкіндік береді. Бұл құралдар кейіпкерлердің мінез-құлқын, олардың ішкі әлемін ашып көрсетуге, оқиғаның дамуына әсер етуге бағытталған.

3. Жазушылардың шығармашылық ізденістері

Қазақ жазушыларының шығармашылығында көркемдік тәсілдер мен әдеби инновациялар жаңа дәуірде қалыптасқан қазақ әдебиетінің айқындаушы белгілеріне айналды. Олар өздерінің шығармашылық ізденістерін ұлттық тіл мен әдебиет саласында жетілдіру, заман талабына сай жаңалықтар енгізу арқылы жалғастырды. Бұл үдеріс қазақ әдебиетінің мазмұнын, пішінін, жанрларын жаңа деңгейге көтерді.

Қазақ жазушыларының көркемдік тәсілдеріндегі жаңашылдық

Қазақ жазушыларының шығармашылық ізденістерінің негізінде әртүрлі көркемдік тәсілдер мен әдеби әдістерді қолдану жатыр. Әдебиетте жаңашылдық - бұл тек дәстүрлі шығармашылық әдістерден ауытқу ғана емес, сондай-ақ жаңа мазмұн мен пішіндерді ұсыну, ұлттық ерекшеліктерді сақтай отырып, әлемдік әдебиетке ену мақсатында жасалатын тәжірибелер. Осы тұрғыда көптеген жазушылар шығармаларында жаңа көркемдік тәсілдерді қолдана отырып, қазақ әдебиетін әлемдік деңгейде танытуға ұмтылды. Мысалы, тұңғыш рет қазақ әдебиетінде модернизм мен постмодернизмнің элементтері, символизм мен сюрреализмнің тәсілдері пайдаланылды. А.Байтұрсынұлы, М.Жұмабаев, Қ.Мұхамедханов секілді тұлғалар қазақ әдебиетіндегі көркемдік тәсілдер мен әдебиеттің түрлі ағымдары мен мектептерін зерттеп, шығармашылық ізденістердің жаңа жолдарын ашты.

4. Қазақ тіліндегі прозаның көркемдік ерекшеліктері

Қазақ прозасының тарихы және даму кезеңдері

Қазақ прозасының тарихы терең әрі бай, оның дамуы қазақ халқының әлеуметтік, мәдени және әдеби өміріндегі маңызды кезеңдермен байланысты. Қазақ прозасы алғаш рет ауыз әдебиеті жанрларында көрініс тапқанымен, жазбаша түрде дамуы тек XIX ғасырда басталды. Ауыз әдебиеті, әсіресе, халық эпостары мен аңыздары, қазақ халқының тарихын, тұрмысын және рухани дүниесін бейнелеп көрсетті.

XIX ғасырдың екінші жартысында қазақ әдебиетінде прозаның жаңа түрлері, оның ішінде хикаялар мен әңгімелер пайда болды. Осы кезеңде жазба әдебиеттің алғашқы өкілдері – Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаев әдеби процестің дамуына үлкен үлес қосты.

Абайдың прозалық шығармаларының маңызы өте зор, ол қазақ прозасының алғашқы көркем үлгілерін қалыптастырды.

XX ғасырдың басында қазақ прозасы жаңа деңгейге көтерілді. Осы кезеңде ұлт-азаттық қозғалысының ықпалымен әдебиетке қоғамдық мәселелер, патриотизм, ерлік және адамгершілік тақырыптары кірді. Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы – қазақ прозасының классикасы ретінде дүниеге келді. Бұл шығарма қазақ әдебиетінде терең философиялық, психологиялық талдауды енгізді және ұлттық рухты, мәдениетті танытты.

Қорытынды:

Қазақ тіліндегі шығармалардың көркемдік ерекшеліктері мәдени және әдеби маңызы жағынан зор. Әдеби шығармалар тек қана эстетикалық құндылықтарды емес, сонымен қатар ұлттық құндылықтарды, тарихты, салт-дәстүрлерді, ұлттық ерекшеліктерді сақтап, дамытуда маңызды рөл атқарады. Қазақ әдебиетінің көркемдік ерекшеліктері оның дүниетанымдық мазмұнындағы тереңдігін, тіл байлығын, образдар мен метафоралардың алуандығын, ұлттық болмысқа деген бейімділігін көрсетеді. Шығармалар арқылы қазақ халқының рухани дүниесі, оның мәдениеті мен әлеуметтік болмысы көркем түрде бейнеленеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Б. Кенжебаев. «Қазақ әдебиеті» — Алматы, 2005.
2. М. Әуезов. «Әдебиет тарихы» — Алматы, 1999.
3. С. Сейфуллин. «Қазақтың әдеби мұрасы» — Алматы, 2007.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ОЛАРДЫҢ ЖАС ҰРПАҚҚА ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Тұяқбаева Раушан

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы. "Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат" КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются этапы развития казахской литературы и их воспитательное значение для молодого поколения. Каждый этап казахской литературы является зеркалом её социально-культурного развития, а каждое произведение оказывает значительное влияние на духовное становление молодежи. Народное творчество, классическая литература, литература XX века и современная литература являются важными средствами формирования моральных ценностей у молодежи. Особенно важными являются вопросы морально-этического характера, национальный характер, патриотизм, любовь к родной земле, которые играют значительную роль в воспитании подрастающего поколения.

Abstract:

This article discusses the stages of Kazakh literature and their educational significance for the younger generation. Each stage of Kazakh literature serves as a reflection of its socio-cultural development, and each work has a profound impact on the spiritual formation of youth. Oral literature, classical works, 20th-century literature, and contemporary literature are among the key tools for shaping moral values in the younger generation. Especially significant are the moral-ethical issues, national character, patriotism, and love for one's homeland, which are of great importance for the upbringing of the younger generation.

Қазақ әдебиетінің тарихы — халықтың рухани әлемі мен мәдениетінің айнасы. Әдебиет халықтың күрделі әлеуметтік тарихын, тұрмыс-салтын, ой-санасын бейнелеп, ұрпақтан-ұрпаққа сабақ болып жетті. Қазақ әдебиетінің әр кезеңінде түрлі тарихи оқиғалар, әлеуметтік өзгерістер және мәдени-рухани ерекшеліктер көрініс тапты. Бұл кезеңдер, өз кезегінде, жас ұрпақты тәрбиелеуде маңызды рөл атқарды.

Қазақ әдебиетінің тәрбиелік мәні оның мазмұнынан айқын байқалады. Әсіресе, тарихи тұлғалардың өмірі мен шығармашылық мұрасы, ерлік пен батырлық туралы жырлар, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлер — барлығы жас ұрпақтың бойына адамгершілік, патриотизм, еңбек сүйгіштік, отбасы мен елге деген құрмет сезімдерін сіңірді.

1. Қазақ әдебиетінің кезеңдері мен олардың ерекшеліктері

Қазақ әдебиеті өзінің дамуы барысында бірнеше маңызды кезеңдерден өтті. Әрбір кезең өзіндік тарихи және мәдени ерекшеліктермен сипатталады.

- Алғашқы ауыз әдебиеті

Алғашқы ауыз әдебиеті қазақ халқының бай фольклорлық мұрасын құрайды. Бұл кезеңде жазба әдебиет болмағандықтан, шығармалар ауызша таралған. Эпос, жырлар, мақал-мәтелдер мен жұмбақтар сол дәуірдің дүниетанымын бейнелеп, халықтың өмір сүрген ортасы мен салт-дәстүрлерін көрсетеді. Бұл әдебиет жас ұрпаққа ата-бабаларымыздың ерлік істерін, батырлықты, адалдықты, отансүйгіштікті үйретіп, өмірлік тәжірибелерді ұрпақтан ұрпаққа жеткізген.

- XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті

Бұл кезеңде қазақ әдебиеті айтарлықтай жаңару кезеңіне қадам басты. Қазақтың ақын-жазушылары әлеуметтік мәселелер мен қоғамдағы өзгерістерді өз шығармаларында ашық көрсете бастады. Қазақ халқының өздік санасының қалыптасуы, отарлауға қарсы күрес, әлеуметтік теңсіздік және ұлттық тәуелсіздік үшін күрес мәселелері кеңінен көрініс тапты.

Ұлттық әдебиет пен мәдениетке қосылған үлкен үлес — Абай Құнанбаевтың шығармашылығында жатыр. Абайдың поэзиясы тек эстетикалық жағынан ғана емес, моральдық және философиялық мағынасы жағынан да ерекше орын алады. Ол өзінің шығармаларында адамгершілік, білім, еңбек, әділеттілік мәселелерін көтеріп, жас ұрпақтың бойына рухани күш-қуат берді.

- Кеңес дәуіріндегі әдебиет

Кеңес үкіметі кезеңінде әдебиет социалистік реализм идеологиясы негізінде дамыды. Бұл кезеңде әдебиет қоғамдық сана мен мемлекеттік идеологияға қызмет етті. Алайда, бұл кезеңде де қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдері өз шығармашылығында халықтың тарихы мен мәдениетін насихаттады, ұлттық құндылықтарды дәріптеді. Сәкен Сейфуллин, Ілияс Жансүгіров, Мұхтар Әуезов сынды тұлғалар ұлттық әдебиетті жаңа бағыттармен байытты. М. Әуезовтің "Абай жолы" эпопеясы қазақ халқының ғасырлар бойғы мәдениеті мен тарихын көрсетіп, қазақ әдебиетінің әлемдік деңгейде танылуына себеп болды.

- Тәуелсіздік кезеңіндегі әдебиет

Тәуелсіздік кезеңінде қазақ әдебиеті жаңаша бағыттар мен мүмкіндіктерге жол ашты. Қазақстанның тәуелсіздігімен бірге әдебиет те өз еркіндігін тапты, шығармашылықтың жаңа мүмкіндіктері пайда болды. Әдебиетте ұлттық болмыс, дәстүрлер мен салттарды сақтай отырып, қазіргі заманның мәселелері, қоғамның әлеуметтік өзгерістері, экологиялық және саяси сұрақтар қозғалды.

2. Әдебиеттің тәрбиелік мәні

Әдебиеттің тәрбиелік мәні оның әртүрлі аспектілерінде көрінеді. Қазақ әдебиетінің барлық кезеңдерінде жазушылар мен ақындар ұрпаққа дұрыс тәрбие беруге ұмтылды. Әрбір дәуірдің өкілдері өз туындыларында адамгершілік, адалдық, батырлық, елге деген құрмет сияқты құндылықтарды насихаттап, жас ұрпақтың бойында осы қасиеттерді тәрбиелеуге тырысты.

- Абайдың тәрбиелік мұрасы

Абай Құнанбаевтың шығармалары қазақ әдебиетінде ерекше орын алады. Оның поэзиясы тек сөздік шеберлікпен ғана емес, сондай-ақ терең философиялық, педагогикалық және моральдық мазмұнымен ерекшеленеді. Абайдың адамгершілік, білім мен еңбек туралы өлеңдері, оның ұлттық руханиятты сақтап, дамытудағы рөлі ұрпақ тәрбиесіндегі маңызды аспект болып табылады.

- Ұлттық дәстүрлер мен салттар

Қазақ әдебиетінде ұлттық дәстүрлер мен салттарды дәріптеу маңызды орын алады. Ертегілер, батырлар жыры, аңыздар мен ақындардың шығармаларында қазақ халқының рухани құндылықтары, өмірге деген көзқарасы мен моральдық нормалары айқын көрініс табады. Бұл құндылықтар жас ұрпақтың рухани жетілуіне, ұлттық санасының қалыптасуына үлкен ықпал етеді.

Қазақ халқының әдеби мұрасында үлкен орын алатын ертегілер мен батырлар жыры елдің тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрлерін жеткізуші ретінде қызмет атқарады. Бұл шығармаларда қазақтың ұлт ретінде қалыптасу кезеңі, батырлардың ерлігі мен халықтың ұстанған моральдық құндылықтары айқын көрсетіледі. Әрбір ертегінің немесе батырлар жырының өз ішінде шынайы өмірмен, табиғатпен және қоғаммен байланысты терең мағыналар мен көркем бейнелер бар.

Қорытынды:

Қазақ әдебиетінің кезеңдері мен олардың жас ұрпаққа тәрбиелік мәні қазақ халқының мәдениеті мен рухани байлығын танытуда маңызды рөл атқарады. Әдебиет – тек қана сөз өнері ғана емес, сонымен қатар қоғамның рухани құндылықтарын, тарихын, дәстүрлерін және ұлттық идеяларын сақтаушы әрі дамытушы құрал. Әр кезеңнің әдебиеті жас ұрпақты отансүйгіштікке, адалдыққа, еңбекқорлыққа, елді сүюге, қайсарлыққа тәрбиелейді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қасымбекова А. Қазақ әдебиеті: Тарихи кезеңдер мен олардың тәрбиелік мәні. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
2. Ысқақова С. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Мектеп баспасы, 2017.
3. Жұбанов М. Қазақ әдебиетінің тарихи кезеңдері. Астана: Елорда баспасы, 2015.
4. Нұрғалиева Ә. Қазақ әдебиетінің дамуындағы маңызды кезеңдер. Алматы: Атамұра, 2018.

CULTURAL SENSITIVITY IN ESL EDUCATION

Бұрхан Анэль Тыныштыққызы
Шымкент қаласы, Samruk mektebi, ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается важность культурной чувствительности в обучении английскому как второму языку (ESL). В условиях все более глобализированного мира понимание культурных различий и интеграция этих знаний в преподавание языка становятся необходимыми. Культурная чувствительность помогает преподавателям создать уважительную и инклюзивную атмосферу в классе, позволяя учащимся из разных культурных слоев чувствовать себя ценными и понятыми.

Түйін

Бұл мақала ағылшын тілін екінші тіл ретінде үйретуде мәдени сезімталдықтың маңыздылығын қарастырады. Қазіргі уақытта жаһандану үдерісімен байланысты, мәдени айырмашылықтарды түсіну және осы білімді тіл үйретуде қолдану өте маңызды болып отыр. Мәдени сезімталдық мұғалімдерге сыныпта құрмет пен инклюзивтілікті қалыптастыруға көмектеседі, бұл әр түрлі мәдени ортадан келген студенттерге өздерін бағалы әрі түсінікті сезінуге мүмкіндік береді.

Cultural sensitivity in ESL education refers to an understanding of and respect for the diverse cultural backgrounds of learners. It involves recognizing the cultural nuances, communication styles, and values that different students bring to the classroom. As the world becomes more interconnected, classrooms are becoming increasingly diverse, with students from various linguistic and cultural backgrounds. ESL educators, therefore, must not only teach the English language but also cultivate an

environment where cultural differences are acknowledged, celebrated, and leveraged for the benefit of the learning process.

1. Defining Cultural Sensitivity in ESL Education

- What is Cultural Sensitivity?

Cultural sensitivity is the ability to acknowledge and respect cultural differences, understanding how these differences can impact communication, behavior, and learning. In ESL education, this means adapting teaching methods to accommodate the cultural backgrounds and experiences of learners, ensuring that their needs are met in an inclusive and effective manner.

- Importance of Cultural Sensitivity in ESL Teaching

Teaching a language is not just about grammar, vocabulary, and pronunciation; it is about understanding how culture influences the way language is used. Learners bring their own cultural perspectives into the classroom, and educators must recognize how these factors shape communication styles, learning preferences, and classroom dynamics.

2. The Role of Culture in Language Learning

- Culture and Communication Styles

Language and culture are intertwined. In some cultures, indirect communication is preferred, while others favor directness. Understanding these differences helps teachers navigate language barriers and miscommunication more effectively, allowing students to feel more comfortable and confident in their language use.

- Cultural Barriers in Language Acquisition

For ESL learners, cultural differences can create challenges in understanding certain idiomatic expressions, humor, or references in the target language. These barriers can be discouraging if not addressed appropriately by the teacher, potentially hindering the language acquisition process.

3. Challenges of Cultural Sensitivity in ESL Classrooms

- Cultural Stereotypes and Bias

One of the challenges in implementing cultural sensitivity is the prevalence of cultural stereotypes and biases. Teachers may unintentionally bring their own biases into the classroom, which can affect their interactions with students. It is essential for educators to recognize and challenge these biases to create an inclusive classroom environment.

- Diverse Cultural Needs

In a multicultural ESL classroom, students may have different educational backgrounds, social norms, and communication styles. Meeting these varied needs requires flexibility, creativity, and a commitment to understanding each student's unique perspective. Teachers need to adapt their teaching methods and materials to ensure that they address the diverse needs of their students.

4. Strategies for Promoting Cultural Sensitivity in ESL Education

- Culturally Responsive Teaching Methods

Culturally responsive teaching involves recognizing the importance of students' cultural backgrounds in the learning process. Teachers can use diverse teaching strategies, such as incorporating students' native cultures into lessons, allowing for cultural discussions, and celebrating diversity in the classroom.

- Building Cross-Cultural Understanding

Teachers can promote cross-cultural understanding by encouraging students to share their cultural experiences and stories. This helps build empathy and mutual respect among students from different cultural backgrounds.

- Incorporating Cultural Content into the Curriculum

Including culturally diverse materials in the curriculum, such as literature, media, and historical contexts from various cultures, can provide students with a richer understanding of the language and the world around them. It also fosters a greater appreciation for diversity.

5. The Benefits of Cultural Sensitivity in ESL Education

- Improved Student Engagement and Participation

Students who feel that their cultural identity is acknowledged and respected are more likely to be engaged in the classroom. A culturally sensitive approach can help build trust between students and teachers, which in turn enhances participation and collaboration.

- Increased Language Proficiency

Cultural sensitivity can improve language learning by providing students with a context-rich environment in which they can better understand the nuances of language. This leads to greater fluency and a deeper understanding of the language.

- Fostering Global Citizenship

By embracing cultural sensitivity, ESL educators are not only helping students learn English but also preparing them to be global citizens who understand and respect cultural diversity in an interconnected world.

6. Case Studies and Real-World Applications

- Case Study 1: A Multicultural ESL Classroom

This section could explore a case study in which cultural sensitivity was successfully implemented in an ESL classroom. It could describe the challenges faced, the strategies employed, and the positive outcomes achieved.

- Case Study 2: Overcoming Cultural Barriers

A second case study could discuss a situation where cultural barriers were initially a significant challenge, but through cultural sensitivity training and adjustments to teaching methods, the issue was addressed and resolved.

Conclusion:

Cultural sensitivity is a vital component of effective ESL teaching. As classrooms become more diverse, it is essential for teachers to acknowledge and embrace cultural differences in order to foster an inclusive and supportive learning environment. By implementing culturally responsive teaching strategies, educators can enhance student engagement, improve language proficiency, and contribute to the development of global citizenship. As the world becomes increasingly interconnected, cultural sensitivity in ESL education will continue to play a crucial role in preparing students for success in a globalized society.

References:

1. Gay G. Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice. Teachers College Press, 2010.
2. Ladson-Billings G. The dreamkeepers: Successful teachers of African American children. Jossey-Bass, 1994.
3. Nieto S. The light in their eyes: Creating multicultural learning communities. Teachers College Press, 2010.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ОРФОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ОРФОЭПИЯЛЫҚ ҚАТЕЛЕРДІ АЛДЫН АЛУ ЖОЛДАРЫ

Дарибаева Гульмира Абилькасимовна
Шымкент қаласының ДСБ ШЖҚ "Жоғары медицина колледжі" МКК,
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі

Резюме

Қазақ тілінің орфографиялық және орфоэпиялық қателері – тілдің қолданылуында жиі кездесетін мәселелердің бірі. Бұл мақалада орфография мен орфоэпияның айырмашылықтары қарастырылып, олардың қазақ тіліндегі маңызы мен қолданылуы жөнінде толық түсінік беріледі. Сонымен қатар, орфографиялық және орфоэпиялық қателердің алдын алу үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер мен ұсыныстар қарастырылады. Осы мәселе бойынша тіл мамандары мен педагогтарға арналған нақты қадамдар мен стратегиялар ұсынылып, тіл мәдениетін арттыруға бағытталған тиімді жолдар көрсетіледі.

Түйін

Ошибки орфографии и орфоэпии в казахском языке — это одна из часто встречающихся проблем в использовании языка. В данной статье рассматриваются различия между орфографией и орфоэпией, а также их значение и применение в казахском языке. Кроме того, обсуждаются методы и рекомендации по предотвращению орфографических и орфоэпических ошибок. Предлагаются конкретные шаги и стратегии для языковедов и педагогов, направленные на повышение языковой культуры.

Abstract:

Orthographic and orthoepic errors in the Kazakh language are among the most common issues in language use. This article discusses the differences between orthography and orthoepy, as well as their significance and application in the Kazakh language. Additionally, methods and recommendations for preventing orthographic and orthoepic errors are presented. The article offers specific steps and strategies for linguists and educators aimed at improving language culture.

Қазақ тілі – әлемдегі бай әрі алуан түрлі тілдердің бірі. Бірақ осы тілдің түрлі аспектілерінде қателердің болуы тілдің дұрыс қолданылуы мен мәдениетіне кері әсерін тигізеді. Тілдің дұрыстығы мен таза қолданылуы тек оның теориялық аспектілеріне ғана емес, сонымен қатар күнделікті өмірде де маңызды. Осы орайда, орфография (жазу ережелері) мен орфоэпия (сөйлеу ережелері) – қазақ тілін дұрыс қолданудың негіздері болып табылады. Осы мәселелердің дұрыс шешілуі, ең алдымен, мектеп бағдарламасындағы қазақ тілі пәнін оқыту мен әдіс-тәсілдерді тиімді қолдануды талап етеді.

1. Орфографияның негіздері және оның қателері

Қазақ тіліндегі орфография – сөздерді дұрыс жазу ережелері мен нормаларының жиынтығы. Бұл нормалар, ең алдымен, тілдің жазба нұсқасында қателіктерді болдырмау мақсатында жасалады. Мысалы, дыбыстардың жазылуы мен әріптерінің үйлесімділігі, сөздердің емлесі және бас әріптерді қолдану сияқты мәселелер.

Орфографиялық қателерді алдын алу жолдары:

- Орфографиялық ережелерді оқушыларға дұрыс түсіндіру.
- Жазу барысында ережелерді қолдану дағдыларын дамыту.
- Қазақ тілінің емле сөздігімен жұмыс жасау.
- Білім беру жүйесіндегі оқытушылардың білімдерін жетілдіру.
- Сауат ашу сабақтарында грамматикалық ережелерді жүйелі түрде қолдану.

2. Орфоэпияның негіздері және оның қателері

Орфоэпия – сөздердің дұрыс айтылуын және дұрыс дыбысталуының ережелері. Қазақ тілінде орфоэпиялық қателер жиі кездеседі, олар көбінесе сөздердің дыбысталуы мен айтылуына қатысты болады. Мысалы, бір сөздің екі түрлі айтылуы (сөздің дұрыс айтылмауы) немесе сөздің ерекшеліктерін ескермеу.

Орфоэпиялық қателерді алдын алу жолдары:

- Қазақ тілінің фонетикасын терең зерттеу мен үйрету.
- Сөздердің дыбысталуы мен айтылуы бойынша арнайы жаттығулар жүргізу.
- Қоғамдық орындарда дұрыс сөйлеуге үйрету.
- Әдеби сөйлеу нормаларын сақтау.
- Оқушылар мен студенттерге дұрыс сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.

3. Мұғалімдер мен оқушылардың рөлі

Қазақ тіліндегі орфографиялық және орфоэпиялық қателердің алдын алу үшін мұғалімдер мен оқушылар арасында тығыз байланыс болуы тиіс. Мұғалімдер оқушыларды тілдің нормаларын дұрыс үйретіп, тілдің таза қолданылуына үлкен мән беруі керек. Сонымен қатар, оқушылардың тілдік дағдыларын дұрыс дамыту үшін олардың тілге деген қызығушылығын арттыру қажет.

Мұғалімдер мен оқушылардың рөлі қазақ тілін дұрыс қолдануда өте маңызды. Қазақ тілінің орфографиялық және орфоэпиялық нормаларын сақтау тілдің тазалығын және ұқыптылығын қамтамасыз етеді. Мұғалімдер оқушыларды осы нормалармен таныстырып,

олардың дұрыс қолданылуын үнемі қадағалауы тиіс. Тілдік қателіктердің алдын алу үшін мұғалімдер арнайы сабақтар мен жаттығулар өткізіп, дұрыс айтылым мен жазылым дағдыларын қалыптастыруға бағытталған жұмыстарды жүргізуі керек.

Сонымен қатар, оқушылар тілге деген қызығушылықтарын арттыру үшін түрлі ойындар, тақырыптық шығармашылық тапсырмалар, әдебиетпен танысу арқылы қызықты әрі тиімді тәсілдер қолдануы қажет. Оқушылардың тілге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруда мұғалімнің үлесі зор, себебі ол балалардың дұрыс сөйлеу мен жазу дағдыларын жетілдірумен қатар, тілдің маңыздылығын түсіндіреді. Тек осындай тығыз байланыс пен өзара түсіністік арқылы тілдің дұрыс қолданылуы қамтамасыз етіледі.

4. Қазақ тілінің онлайн платформалары мен әдістемелері

Қазіргі уақытта интернет пен сандық технологиялар арқылы қазақ тілі мен әдебиетін оқыту, оның ішінде орфография мен орфоэпияны үйрету мүмкіндіктері кеңейіп отыр. Онлайн ресурстар мен мобильді қосымшалар арқылы тіл үйренушілерге тілдің дұрыс қолданылуын үйрету оңай әрі тиімді бола түседі.

Ұсыныстар:

- Қазақ тілінің онлайн грамматикасы мен орфоэпиясы бойынша қосымшаларды енгізу.
- Тіл үйренушілерге арналған вебинарлар мен мастер-класстар өткізу.
- Оқушылар мен мұғалімдерге арналған тілдік қорларды жиі қолдану.

Қорытынды:

Қазақ тілінің орфографиялық және орфоэпиялық қателерін алдын алу үшін жүйелі әрі тиімді жұмыстар атқарылуы тиіс. Бұл жұмыстың негізі мектепке дейінгі білімнен бастап, жоғары оқу орындарына дейінгі деңгейде жүргізілуі керек. Мұғалімдердің білімі мен тілдік мәдениеті, сондай-ақ оқушылардың сауаттылығы мен тілге деген қызығушылығы – бұл мәселені шешудің басты құралы болып табылады. Тілдің дұрыс қолданылуы әрбір адамның мәдени деңгейінің айнасы болып табылатындықтан, осы мәселені шешу – болашақ ұрпақтың тіл мәдениетін қалыптастыру жолындағы маңызды қадам.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ тілінің орфографиясы мен орфоэпиясы: А.Құнанбаев, 2015.
2. Қазақ тіліндегі жазу мен айтылу нормалары: Ғ.Мұхамедқұлов, 2010.
3. Қазақ тілінің емле сөздігі, 2019.
4. Қазақ тілінің фонетикасы мен грамматикасы: А.Жүнісбек, 2017.
5. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: Б.Қанай, 2018.

ADVANTAGES OF MULTILINGUAL EDUCATION

Дауталиева Жаннат Азретовна
Шымкент қаласы, №83 ЖОББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі

Түйін:

Данная статья посвящена преимуществам многоязычного образования, которое становится все более актуальным в современном мире. В условиях глобализации и интеграции знание нескольких языков приобретает ключевое значение, как для личностного, так и для профессионального роста. Многоязычное образование способствует развитию когнитивных и коммуникативных навыков, расширяет культурные горизонты и способствует формированию более глубокой взаимосвязи между различными культурами.

Аннотация:

Бұл мақала қазіргі әлемде барған сайын маңызды болып келе жатқан көптілді білім берудің артықшылықтарына арналған. Глобализация және интеграция жағдайында бірнеше тіл білу жеке тұлғаның да, кәсіби өсуінің де маңызды факторына айналуда. Көптілді білім беру когнитивті және

коммуникативтік дағдылардың дамуына ықпал етеді, мәдени көкжиектерді кеңейтеді және әртүрлі мәдениеттер арасында тереңірек өзара байланысты қалыптастыруға септігін тигізеді.

Multilingual education has become an integral part of the global educational landscape. In an increasingly interconnected world, the ability to communicate in multiple languages is not only a valuable skill but a necessity. The cognitive, social, and economic advantages of multilingualism have been widely recognized, and as such, multilingual education is seen as a critical tool in preparing students for the challenges of the modern world. This article will explore the various advantages of multilingual education, examining how it impacts individuals and societies at large.

1. Cognitive Benefits of Multilingual Education

Multilingual education offers a wide range of cognitive benefits that contribute significantly to the intellectual development of students. Research has shown that learning multiple languages not only enhances linguistic skills but also improves various cognitive functions. Below are some key cognitive benefits associated with multilingual education:

Enhanced Memory and Problem-Solving Skills

One of the most prominent cognitive benefits of multilingual education is its positive impact on memory. Studies have shown that multilingual individuals tend to have superior memory retention and recall abilities compared to monolinguals. This is because learning multiple languages requires students to retain a variety of vocabulary, grammar rules, and syntactical structures, all of which contribute to strengthening the memory system.

Improved Multitasking and Mental Flexibility

Multilingual individuals have been shown to be more adept at multitasking. This is because switching between languages enhances the brain's ability to shift between different cognitive tasks. The act of switching from one language to another requires mental effort, which in turn strengthens cognitive flexibility. Students who are exposed to multilingual education are trained to navigate multiple tasks at once and can switch between tasks more efficiently.

Development of Better Listening Skills and Concentration

Learning a new language sharpens listening skills because it requires students to pay close attention to pronunciation, intonation, and subtle differences in meaning. Multilingual individuals are often better at distinguishing sounds and words, which improves their overall listening skills. This heightened sensitivity to auditory input allows them to better understand spoken language, whether in their native language or a foreign one.

Research Findings on the Cognitive Advantages of Learning Multiple Languages

Numerous studies have highlighted the cognitive advantages of learning multiple languages. Research conducted by Bialystok (2001) found that bilingual individuals exhibit greater cognitive flexibility and have a higher capacity for problem-solving. Additionally, bilingualism has been shown to delay the onset of cognitive decline in older adults (Bialystok et al., 2007). This finding underscores the long-term cognitive benefits of multilingual education and suggests that the advantages extend well beyond childhood.

2. Social and Cultural Benefits

The integration of authentic materials in language teaching not only improves language proficiency but also offers significant social and cultural benefits for learners. By engaging with real-world texts and media, students are exposed to diverse cultures, perspectives, and experiences, all of which contribute to their personal and social growth. Below are key social and cultural benefits that arise from using authentic materials in the language classroom.

Increased Cultural Awareness and Sensitivity

One of the primary benefits of using authentic materials is that they provide learners with firsthand exposure to the cultural nuances and contexts in which a language is used. By interacting with authentic content—such as newspapers, advertisements, movies, music, and podcasts—students gain a deeper understanding of the culture associated with the language they are learning. This type of exposure goes beyond textbook content and teaches learners about local customs, traditions, social

norms, and contemporary issues. As a result, learners develop increased cultural awareness and sensitivity, which is essential for effective communication in multicultural environments.
Understanding the cultural context in which a language is spoken also helps learners avoid potential cultural misunderstandings or misinterpretations. For example, certain expressions, idioms, or gestures that might be common in one culture could be considered inappropriate or offensive in another. Authentic materials offer an opportunity for students to identify these cultural differences and approach communication with more empathy and awareness.

Ability to Connect with a Broader Range of People

Authentic materials can help learners connect with a broader range of people by exposing them to various accents, dialects, and registers of the target language. Unlike traditional textbooks that often focus on a "standard" form of the language, authentic materials showcase the language as it is spoken in real-life contexts, including regional variations, informal speech, and diverse cultural expressions. This exposure helps learners appreciate the diversity within a language and feel more confident in their ability to communicate with a wider range of speakers.

Conclusion

Multilingual education has far-reaching and lasting benefits for both individuals and society at large. At the individual level, learning multiple languages provides cognitive advantages, such as enhanced problem-solving skills, better multitasking abilities, and improved memory retention. It also allows for greater cultural understanding, empathy, and communication skills, which are invaluable in our increasingly globalized world. By mastering more than one language, individuals gain the ability to navigate diverse environments, whether in personal, academic, or professional contexts.

Literature and References

1. Cummins J. Language, Power, and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Multilingual Matters, 2000.
2. Baker C. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Multilingual Matters, 2011.
3. Grosjean F. Bilingual: Life and Reality. Harvard University Press, 2010.

THE USE OF AUTHENTIC MATERIALS IN LANGUAGE TEACHING

Қоспанова Гулжанат Көшербайқызы
Шымкент қаласы, №83 ЖОББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме

В этой статье рассматривается значение аутентичных материалов в обучении языкам. Аутентичные материалы, такие как газеты, подкасты, телешоу и реклама, предоставляют студентам реальные контексты, в которых используется язык. В отличие от традиционных учебников, эти материалы обеспечивают учащихся более погружающим и практичным опытом, способствуя улучшению их языковой грамотности.

Түйін

Бұл мақала тіл оқытудағы аутентикалық материалдардың маңыздылығын зерттейді. Аутентикалық материалдар, мысалы, газеттер, подкасттар, телешоулар және жарнамалар, студенттерге тіл қолданылатын шынайы контексттерді ұсынады. Дәстүрлі оқулықтардан айырмашылығы, бұл материалдар оқушыларға неғұрлым шынайы және практикалық тәжірибе беріп, олардың тілдік қабілеттерін арттырады.

Authentic materials in language teaching refer to materials that were originally created for native speakers and were not specifically designed for educational purposes. These materials include books, newspapers, websites, videos, and songs, among others. Using authentic materials in the

classroom provides students with exposure to language as it is used in real-life contexts, unlike textbook examples that are often simplified.

1.Types of Authentic Materials

- Printed Materials: These include texts such as newspapers, magazines, advertisements, flyers, brochures, and even menus. They offer learners insight into the variety of language used in different written forms and allow them to engage with real-world issues.
- Audio-Visual Materials: TV shows, podcasts, songs, movies, and radio programs provide an authentic source of spoken language. These resources expose learners to different accents, colloquial expressions, and conversational language.
- Digital Resources: Websites, blogs, social media platforms, and online news outlets are examples of digital resources that reflect current, informal language use. The internet has created an entirely new world of authentic language materials that reflect the latest trends and issues.
- Authentic Tasks and Real-Life Contexts: Role plays, interviews, phone calls, and real-world projects give students the opportunity to use language for communication in realistic scenarios, helping them develop practical language skills.

2. Benefits of Using Authentic Materials in Language Teaching

- Exposure to Real Language Use: Students learn how language is used by native speakers in real-world contexts, improving their understanding of language nuances and idiomatic expressions.
- Improvement in Vocabulary and Grammar: Authentic materials provide an opportunity to learn new words, phrases, and grammatical structures within context, making it easier for learners to retain and use them.
- Cultural Awareness and Context: Language and culture are deeply intertwined. Authentic materials provide students with a window into the culture associated with the language they are learning, fostering a more comprehensive understanding of both.
- Enhanced Motivation and Engagement: Authentic materials are often more interesting and relevant to students' lives, which helps increase their motivation to learn. Students are more likely to engage with materials that reflect their personal interests and contemporary issues.
- Developing Critical Thinking Skills: By analyzing and discussing authentic materials, students learn to think critically about the information they encounter and evaluate the accuracy, purpose, and bias of the materials they read or listen to.
- Real-World Applications: Authentic materials help students see the practical value of language learning. They gain skills that can be used in real-life situations, which boosts their confidence in using the language outside the classroom.

3. Challenges of Using Authentic Materials

- Language Complexity: Authentic materials can often be challenging for beginners or intermediate learners, as they tend to use more complex vocabulary, sentence structures, and colloquial language.
- Cultural Sensitivity and Relevance: Some authentic materials may contain cultural references, idioms, or slang that are unfamiliar or inappropriate for certain student populations. Teachers must be sensitive to these issues when selecting materials.
- Time and Resource Constraints: Authentic materials can require more preparation and adaptation to suit the needs of different students. Teachers may not always have access to a wide range of resources, and time constraints can limit their ability to create custom materials.
- Adaptation for Different Proficiency Levels: Not all authentic materials are appropriate for all language proficiency levels. Teachers need to adapt or modify materials to suit the language skills of their students, which can be time-consuming.

4. Effective Integration of Authentic Materials in the Classroom

- Selecting Relevant Materials: It is essential to choose materials that align with students' proficiency levels, interests, and learning objectives. Teachers should consider the difficulty level of the material, as well as its relevance to the lesson.

- Task-Based Language Teaching: Using authentic materials in task-based language teaching can enhance students' problem-solving and communication skills. Tasks can include summarizing news articles, discussing advertisements, or analyzing movie scenes.
- Scaffolded Learning: To ensure students can understand and engage with authentic materials, teachers can provide scaffolding such as pre-reading activities, vocabulary lists, and comprehension questions.
- Encouraging Student Participation: Teachers should encourage students to actively engage with the materials by asking questions, making predictions, and discussing their thoughts and ideas.
- Developing Communication Skills: Authentic materials allow students to practice their listening, speaking, reading, and writing skills in a realistic context, preparing them for real-world communication.

5. Case Studies and Research on the Effectiveness of Authentic Materials

Research has shown that the use of authentic materials leads to improved language acquisition. Studies by scholars such as Peacock (1997) and Gilmore (2007) suggest that authentic materials increase students' motivation, improve language fluency, and enhance cultural awareness.

Conclusion:

In conclusion, the use of authentic materials in language teaching provides numerous benefits, including real-world language exposure, improved language skills, and increased motivation. Despite challenges such as language complexity and cultural sensitivity, when effectively integrated into the curriculum, authentic materials can significantly enhance the language learning experience.

References

1. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. Language Teaching, 40(2), 97-118, 2007.
2. Peacock M. The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners. ELT Journal, 51(2), 144-156, 1997.
3. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press, 2014.

МҰХТАР ӘУЕЗОВТІҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ОҚЫТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Науанова Акбота Мухамедгалиевна
Түркістан облысы, Созақ ауданы
Ісмет Кеңесбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі

Түйін

Мұхтар Әуезовтің шығармалары қазақ әдебиетінің алтын қорына енген бай мұра болып табылады. Оның туындылары қазақ халқының рухани және мәдени өмірін бейнелеп, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерді ұрпақтан ұрпаққа жеткізуде маңызды рөл атқарады. Әуезовтің шығармаларын оқыту оқушылардың қазақ халқының тарихы мен мәдениетін тереңірек түсінуіне, ұлттық сана-сезімнің қалыптасуына, сондай-ақ олардың әдеби және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Осы мақалада Мұхтар Әуезовтің шығармаларының оқытудағы маңыздылығы жан-жақты қарастырылып, оның шығармаларының тәрбиелік және білімдік аспектілері талданады.

Резюме

Произведения Мухтара Ауэзова являются ценным наследием в сокровищнице казахской литературы. Его произведения отражают духовную и культурную жизнь казахского народа, играя важную роль в передаче национальных ценностей и традиций из поколения в поколение. Изучение творчества Ауэзова способствует более глубокому пониманию истории и культуры казахского народа, формированию национального самосознания, а также развитию литературных и творческих способностей учащихся. В данной статье рассматривается значимость творчества Мухтара Ауэзова

в процессе обучения, а также анализируются воспитательные и образовательные аспекты его произведений.

Abstract:

The works of Mukhtar Auezov are a valuable legacy in the treasury of Kazakh literature. His works reflect the spiritual and cultural life of the Kazakh people, playing an important role in passing down national values and traditions from generation to generation. Studying Auezov's works contributes to a deeper understanding of the history and culture of the Kazakh people, the formation of national consciousness, as well as the development of students' literary and creative abilities. This article discusses the importance of teaching Mukhtar Auezov's works, with an analysis of the educational and formative aspects of his works.

Мұхтар Әуезов – қазақ халқының ең ірі жазушыларының бірі ғана емес, сонымен қатар оның жазушылығының терең мазмұны мен көпқырлығына байланысты әдебиеттануда үлкен із қалдырған тұлға. Әуезовтің шығармаларының білім беру саласында алатын орны да ерекше. Оның шығармалары қазақ халқының тарихы мен мәдениетіне терең бойлаған, ұлттық менталитетті зерттеген, адамдардың өмір жолы мен арманы туралы көптеген маңызды тақырыптарды қозғаған. Шығармаларының мазмұны терең философиялық ойлармен, ұлттық дүниетаныммен үндесіп жатыр. Әуезовтің шығармаларын оқыту арқылы шәкірттерге қанағаттылық, рухани байлық, адамгершілік, ізгілік сияқты құндылықтарды түсінуге мүмкіндік беріледі. Бұл мақалада Әуезов шығармаларының қазақ әдебиетін оқытудағы, жастарға рухани байлық беру мен олардың дүниетанымын кеңейтуге қосар үлесі қарастырылады.

Әуезовтің шығармаларының тарихи маңызы:

Мұхтар Әуезовтің шығармалары қазақ халқының тарихын бейнелейді. "Абай жолы" эпопеясы қазақ әдебиетінің ұлы туындыларының бірі болып табылады. Бұл шығарма қазақ халқының ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына үлкен әсер етті. Әуезовтің басқа да шығармалары, мысалы, "Қилы заман", "Көксерек" және "Қараш-қараш оқиғасы" қазақ халқының тарихи кезеңдерін сипаттайды. Осы шығармаларды оқыту арқылы оқушылар қазақ халқының өткенімен танысып, оның болашағын түсінуге үйренеді.

Мұхтар Әуезовтің шығармаларының қазақ тілі мен әдебиет пәнінде маңызды орны бар. Оның еңбектері, әсіресе «Абай жолы» эпопеясы, қазақ әдебиетіндегі көркемдік ерекшеліктердің, тілдік құралдардың және тарихи контекстің жақсы мысалдарын ұсынады. Бұл шығармалар жастарға тек әдеби білім ғана емес, сонымен бірге қазақ халқының тарихын, мәдениетін, дәстүрін түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Әуезовтің философиялық ойлары мен адамзаттық құндылықтар туралы ойлар оқушылардың дүниетанымын қалыптастырады.

Әуезовтің шығармаларының тәрбиелік маңызы да зор. Олардың тәрбиелік мәні баланың адамгершілік және моральдық құндылықтарын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Әуезов шығармалары арқылы жастарда ізгілік, достық, отаншылдық, қанағатшылдық сияқты ұғымдар қалыптасады. Сонымен қатар, ұлттың тәуелсіздігі, ұлттық қадір-қасиет, дінге деген құрмет және басқа да тақырыптар туралы ойларды таратуға мүмкіндік береді.

Әуезовтің шығармаларының әдеби маңызы: Мұхтар Әуезовтің шығармаларының тілі бай және көркем. Ол қазақ тілінің көркемдік мүмкіндіктерін толықтай пайдаланған жазушы. Әуезовтің шығармаларын оқыту оқушылардың әдеби тілін дамытып, олардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға септігін тигізеді.

Әуезов шығармаларын оқытуда педагогтың рөлі де маңызды. Мұғалім тек шығарманы оқыту арқылы ғана емес, оқушыларға шығарманың терең мағыналарын түсіндіру арқылы олардың ойлау қабілетін дамытады, әрі шығармашылық деңгейін көтереді. Педагог мұғалімдер оқушыларға шығарманың идеясын дұрыс жеткізіп, оның ішкі мазмұнын ашуға тырысуы керек.

Қорытынды: Мұхтар Әуезовтің шығармаларын оқыту арқылы біз оқушыларға қазақ әдебиетінің үздік үлгілерін таныстырып қана қоймай, оларды рухани-адамгершілік және мәдени тұрғыдан дамытуға үлес қосамыз. Әуезовтің шығармалары оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастырып, олардың әдеби және шығармашылық қабілеттерін арттыруға ықпал етеді. Бұл шығармаларды оқыту маңызды әрі қажет екендігін ұмытпауымыз керек.

Әдебиеттер тізімі:
1. Әуезов М. Абай жолы. – Алматы, 2007.
2. Әуезов М. Әдебиет туралы ойлар. – Алматы, 1991.
3. Нұрғали Р. Мұхтар Әуезов: әдеби портрет. – Алматы, 2012.
4. Қирабаев С. Әуезов шығармашылығы: теориялық зерттеулер. – Алматы, 2005.
5. Сыздықова Р. Мұхтар Әуезов және тіл. – Алматы, 2006.
6. Айтматов Ш. Мұхтар Әуезов: өмірі мен шығармашылығы. – Алматы, 2010.
7. Кекілбаев Ә. Әуезов әлемі. – Алматы, 2008.

ASSESSMENT AND TESTING METHODS IN ESL

Сейлова Газиза Нарсутбаевна
Шымкент қаласы, №83 ЖОББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются различные методы оценки и тестирования, используемые в обучении английскому языку как второму (ESL). Оценка в ESL служит инструментом для определения уровня знаний студентов, выявления областей для улучшения и отслеживания прогресса на протяжении времени. В статье обсуждаются традиционные и современные методы, включая формативные и суммативные оценки, а также роль тестов в оценке языковых навыков. Кроме того, рассматривается важность культурно-чувствительного тестирования, проблемы, связанные с оценкой носителей других языков, и лучшие практики внедрения оценок в классы ESL.

Түйін

Бұл мақала ағылшын тілін екінші тіл ретінде оқыту (ESL) саласында қолданылатын әртүрлі бағалау және тестілеу әдістерін қарастырады. ESL-дағы бағалау студенттердің тіл деңгейін анықтауға, жақсартуды қажет ететін салаларды анықтауға және уақыт өткен сайын даму динамикасын бақылауға арналған құрал болып табылады. Мақала дәстүрлі және заманауи әдістерді, оның ішінде қалыптастырушы және жиынтық бағалауларды, сондай-ақ тіл дағдыларын бағалаудағы тестілердің рөлін талқылайды. Сонымен қатар, мәдени тұрғыдан сезімтал тестілеудің маңызы, ана тілінде емес адамдарды бағалаудың қиындықтары және ESL сыныптарында бағалау жүргізудің үздік тәжірибелері зерттеледі.

Assessment and testing are integral components of English as a Second Language (ESL) education, playing a crucial role in both teaching and learning processes. In ESL education, effective assessment and testing methods help educators evaluate students' language proficiency, identify areas for improvement, and monitor progress. Testing also enables teachers to understand the specific needs of their students, tailor lessons accordingly, and ensure that the goals of the curriculum are being met.

1. Formative Assessment

Definition and Purpose:

Formative assessment refers to a variety of informal, ongoing evaluations that are conducted during the learning process. Its primary purpose is to provide both the teacher and students with feedback on progress and understanding while instruction is still in progress. It helps identify areas where students might need additional support, ensures that learning objectives are being met, and guides future teaching strategies. Formative assessments are typically low-stakes, which means they do not contribute significantly to the final grade but are essential for improving student learning.

In the context of ESL (English as a Second Language), formative assessment plays a crucial role in language development. It allows educators to adjust teaching techniques, content, and activities according to individual students' needs, ensuring that language learners develop their skills effectively over time.

Techniques:

1. Quizzes:

Quizzes are quick, low-pressure assessments that can gauge a student's understanding of vocabulary, grammar, or specific language structures. They are often given after a lesson or unit to measure retention and comprehension. In an ESL setting, quizzes can focus on reading comprehension, writing tasks, or even listening exercises.

2. Class Participation:

Class participation involves observing students' engagement during lessons. This includes how actively they answer questions, contribute to discussions, or interact with peers. In ESL, participation can be a reflection of speaking and listening proficiency. Teachers may use participation as a tool to encourage student involvement and evaluate their fluency and comprehension in a real-world context.

3. Peer Reviews:

Peer reviews involve students assessing each other's work, providing feedback, and suggesting improvements. This collaborative process not only reinforces students' understanding of language concepts but also develops their critical thinking skills. In an ESL classroom, peer reviews are especially useful for practicing writing, improving pronunciation, and encouraging active communication.

4. Informal Observations:

Teachers can make informal observations of students' language skills in various contexts, such as during group work, conversations, or independent tasks. This allows educators to note progress or difficulties in speaking, listening, writing, and reading. For instance, a teacher may informally assess students' conversational English during small group activities or assess reading fluency by observing how students approach texts.

2. Summative Assessment

- Definition and Purpose

Summative assessment refers to the type of evaluation that is designed to measure the overall learning progress or achievement of a student at the end of an instructional period, such as a unit, semester, or course. Its primary purpose is to evaluate students' mastery of content and determine whether the learning objectives have been met. Summative assessments are typically used for grading, reporting, and sometimes for making decisions about further educational placement or progression.

- Techniques

Summative assessments can be conducted through various techniques, depending on the subject, level, and context of instruction. Some common techniques include:

1. Final Exams: These are comprehensive exams administered at the end of a course or unit to assess the cumulative knowledge and skills acquired by students throughout the instructional period.

2. Large-Scale Standardized Tests: These tests are often designed to assess students' abilities on a broader scale and allow for comparison across different groups of students, schools, or regions. They may cover a range of subjects and are used for large-scale assessment purposes, such as state or national exams.

3. End-of-Unit Tests: These tests are administered after a specific learning unit to evaluate how well students have grasped the material covered in that particular section. They typically focus on specific content and skills from the unit.

4. Projects and Portfolios: In some cases, summative assessment may involve students submitting a final project, research paper, or portfolio that demonstrates their understanding and ability to apply the knowledge gained during the instructional period.

- Benefits and Limitations

Benefits:

- Clear Measurement of Student Achievement: Summative assessments provide a clear, objective way to measure whether students have achieved the learning goals set out for a course or unit.
- Standardization: Standardized summative assessments allow for comparisons between students across different educational settings, providing a benchmark for educational performance.

- Feedback for Future Instruction: While summative assessments primarily focus on evaluating past performance, they can provide valuable feedback for teachers and curriculum developers, helping to identify areas where students may need further support in future lessons.

Conclusion:

In conclusion, this paper has highlighted the importance of authentic materials in language teaching, illustrating how their use can provide a more engaging and practical learning experience for students. Authentic materials offer a unique opportunity for learners to experience the language in its natural context, helping them build language proficiency and improving their ability to understand real-world communication.

References

1. Bachman L. F., Palmer, A. S. Language Testing in Practice. Oxford University Press, 1996.
2. Brown H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. Pearson Education, 2004.
3. Hyland K. English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book. Routledge, 2006.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ АВТОРЛАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Карибаева Нуржамал Шалдаровна
Түркістан облысы, Отырар ауданы
"Шеңгелді шағын жинақты жалпы білім беретін мектеп " КММ -нің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Түйін

Мақалада осы кезеңдегі әдебиеттің басты өкілдері мен олардың шығармашылығы, әдеби үрдістегі жаңа бағыттар мен ізденістер қарастырылады. Сонымен қатар, авторлардың әдебиеттегі жаңа тенденциялары, тілдік ерекшеліктері мен стильдік ізденістері талданады.

Резюме

В статье рассматриваются ведущие представители литературы данного периода и их творчество, а также новые направления и поиски в литературном процессе. Кроме того, анализируются новые тенденции в творчестве авторов, языковые особенности и стильовые поиски.

Abstract:

The article examines the leading representatives of literature in this period and their works, as well as new directions and explorations in the literary process. Additionally, the new trends in the authors' works, language features, and stylistic searches are analyzed.

Қазіргі қазақ әдебиеті өзінің дамуының жаңа кезеңінде тұр. Өткен ғасырдың соңында тәуелсіздік алған елімізде жаңа қоғамдық жағдайларға, саяси өзгерістерге байланысты әдебиеттің де бағыты өзгерді. XX ғасырдың соңындағы әдеби процесс ұлттық мұра мен әлем әдебиетінің үздік жетістіктерін синтездеу, жаңаша ойлау мен шығармашылық ізденістердің нәтижесі болып табылады. Қазақ әдебиетінде соңғы 30 жылда жаңа буын авторлары, қазіргі заманның талаптарына жауап беретін жаңа шығармалар дүниеге келді. Осы мақалада қазіргі қазақ әдебиетінің жетекші авторлары мен олардың шығармашылығы, әдебиеттің қазіргі жағдайы мен даму бағыты қарастырылады.

1. Қазіргі заманғы қазақ әдебиетінің даму ерекшеліктері.

Қазақ әдебиеті жаңа тарихи кезеңде көптеген жаңа мәселелерді көтеріп отыр. Қазіргі қазақ жазушылары әдебиетте әлемдік әдеби үрдістермен үйлесімді жұмыс істеп қана қоймай, өздерінің ұлттық болмысын сақтай отырып, заманауи мәселелерге де терең талдау жасайды. Олар тарихи тақырыптарды, қоғамның әлеуметтік проблемаларын, жеке тұлғаның рухани

ізденістерін жан-жақты суреттейді. Қазіргі әдебиетте психологиялық, философиялық, әлеуметтік тақырыптарға бағытталған шығармалар көптеп жазылып жатыр.

2. Қазіргі қазақ әдебиетінің жетекші өкілдері мен олардың шығармашылығы

Қабдеш Жұмаділов – Қабдеш Жұмаділов қазақ әдебиетінің белгілі өкілдерінің бірі. Оның шығармалары қазақ халқының ұлттық болмысын, тарихын, салт-дәстүрін бейнелейді. «Соңғы көш», «Жарқын болашақ», «Қазтуған» секілді шығармалары оқырмандар арасында кеңінен танымал.

Бексұлтан Нұржекеев – Бексұлтан Нұржекеев қазақ әдебиетінің қазіргі кезеңдегі маңызды авторларының бірі. Оның шығармалары кең ауқымды тақырыптарды қамтиды: қазақ халқының тағдыры, мәдениеті, өркениетпен өзара қарым-қатынасы.

Әнес Сарай – Әнес Сарай қазақ әдебиетінде жаңа ағымдарды енгізген, әсіресе драма жанрына елеулі үлес қосқан автор. Оның «Өркениет», «Жаңғыру» атты шығармалары қазір қазақ театрларында қойылып, халыққа кеңінен таныс.

Әбіш Кекілбаев (1939–2015)

Әбіш Кекілбаев — қазақ әдебиетінің көрнекті өкілі, жазушы, драматург және қоғамдық қайраткер. Оның шығармашылығында адам мен қоғам арасындағы қайшылықтар, жеке тұлғаның адамгершілік мәселелері, сондай-ақ қазақ халқының тарихы мен мәдениеті кеңінен суреттеледі. "Аңыздың ақыры", "Үркер", "Біз серік болдық" шығармалары қазақ әдебиетінде маңызды орын алады.

Мұхтар Шаханов

Мұхтар Шаханов — қазақ поэзиясының белгілі өкілі, ақын, драматург. Оның шығармаларында әлеуметтік мәселелер, адам құқықтары, туған жерге деген махаббат ерекше орын алады. Шахановтың "Тасжарған", "Жоғалған жұртым", "Менің елім" сияқты өлеңдері қазақ әдебиетінде маңызды орын алады.

Қабдеш Жұмаділов

Қабдеш Жұмаділов — қазіргі қазақ әдебиетінің маңызды өкілдерінің бірі, жазушы, драматург, зерттеуші. Оның "Таңғажайып дүние", "Дарабоз", "Атамекен" шығармалары қазақ халқының тарихы мен мәдениетін жаңа қырынан қарауға мүмкіндік береді.

Сайын Мирзаев

Сайын Мирзаев — қазақ әдебиетінде ерекше орын алатын жазушы, оның шығармалары көбінесе адамдардың ішкі жан дүниесі мен қоғамдағы мәселелерді терең зерттейді. Оның шығармалары заманауи өмірге, адамгершілік мәселелеріне арналған.

Гүлназ Салықова

Гүлназ Салықова — қазіргі қазақ әдебиетінің жас талантты өкілдерінің бірі. Ол қоғамның қиындықтары мен әйелдер мәселелерін көтеретін шығармаларды жиі жазып келеді. Салықованың "Шығыс күндері" кітабы — әйелдердің ішкі сезімдері мен қоғамдағы рөліне терең үңілетін шығарма.

Төлен Әбдіков

Төлен Әбдіков — қазақ әдебиетінің қазіргі заманғы авторы, оның шығармалары жеке тұлғаның қиындықтарын, қоғаммен үйлесімділікті іздеуді сипаттайды. Оның "Жүз жылдық құм", "Соңғы көш" шығармалары қазақ әдебиетінің алтын қорына енген туындылар.

Дария Жүсіп

Дария Жүсіп — қазіргі қазақ әдебиетіндегі жас жазушы. Оның шығармалары негізінен адамның өмірлік жолындағы қиыншылықтар мен жеңістерін, махаббатты және адамгершілікті терең қарастырады.

Бексұлтан Нұржекеев

Бексұлтан Нұржекеев — қазақ әдебиетінің белгілі өкілі, әдебиеттанушы. Оның шығармалары көбінесе қазақ халқының ұлттық дәстүрлеріне, адамның рухани дүниесіне және қазақ қоғамының бүгінгі жағдайына қатысты.

3. Қазіргі әдебиеттің тілдік ерекшеліктері мен стильдік ізденістері.

Қазіргі қазақ әдебиетінде тілдің жаңа формалары, стильдік жаңалықтар мен ізденістер байқалады. Әсіресе, жаңа жазушылардың шығармаларында өмірдің шынайы бейнесі, қазіргі қоғамның мәселелері анық көрінеді. Қазіргі авторлар өз шығармаларында ұлттық тілдің байлығын, әдеби дәстүрді сақтай отырып, соларды заман талабына сай жаңартып, жаңа мән беріп отыр. Әдебиеттің тілдік құралы ретінде қазақтың бай ауыз әдебиеті мен көне дәстүрлерінен ұтымды пайдалану үрдісі де көрінеді.

4. Қазақ әдебиетіндегі жаңа бағыттар мен ізденістер

Қазіргі әдебиетте постмодернистік, жаңа реалистік бағыттардың пайда болуы байқалады. Әсіресе, қазіргі қазақ жазушылары өздерінің шығармаларында жеке тұлғаның ішкі әлемін, рухани ізденістерін, адамның әлеуметтік және рухани өміріндегі шиеленістер мен қайшылықтарды көрсетуде ерекше назар аударып отыр. Сондай-ақ, ұлттық дәстүрлер мен мәдениетке деген қызығушылық арта түскен.

Қорытынды.

Қазіргі қазақ әдебиетінің ерекшелігі — ол қоғамдық өзгерістер мен ұлттық қайта өрлеу кезеңінде өзінің жаңа сипатымен, тақырыптық және тілдік қырларымен ерекшеленеді. Қазақ әдебиетінде қалыптасып келе жатқан жаңа бағыттар мен жанрлар қазақ қоғамының заманауи дамуымен тығыз байланысты. Қазақ жазушылары қазіргі таңда әлемдік әдебиетке өз үлестерін қосуда, ұлттық рухани мұраны сақтап, оны жаңа көркемдік құндылықтармен толтыруда үлкен жауапкершілік танытуда.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әуезов М. Қазақ әдебиеті тарихы. Алматы: Қазақстан. 1984 ж.
2. Жұмаділов Қ. Соңғы көш. Алматы: Жазушы. 2007 ж.
3. Нұржекеев Б. Өркениет және дәстүр. Алматы: Санат. 2005 ж.
4. Сарай Ә. Жаңғыру. Алматы: Ғылым. 2003 ж.
5. Қабдеш Ж. Қазтуған. Алматы: Атамұра. 2010 ж.
6. Кәрім Ә. Қазақ әдебиетінің жаңа кезеңі. Алматы: Қазақ университеті. 2012 ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Сагындикова Дана Калхозовна
Түркістан облысы, Созақ ауданы
Ісмет Кеңесбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиет пәнін оқытудың мектептегі интеграциялық әдістері қарастырылады. Интеграциялық оқыту әдісі – бұл пәндер арасындағы байланысты орнату және әртүрлі оқу салаларын бір-бірімен үйлестіре отырып, студенттің жан-жақты дамуына мүмкіндік беру. Мақалада осы әдістің теориялық негіздері, оның оқыту процесіне енгізілуінің тиімділігі, сондай-ақ қазақ тілін және әдебиетті оқытуда басқа пәндермен үйлесімділікті қалай дамытуға болатындығы туралы ұсыныстар беріледі. Оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыру, креативті ойлау қабілетін дамыту, білімді жүйелі түрде меңгеру мақсатында интеграциялық әдіс қолданудың маңызы ерекше.

Резюме

В статье рассматриваются интеграционные методы преподавания казахского языка и литературы в школьном обучении. Интеграционный подход в обучении — это создание связей между различными дисциплинами и согласованное использование различных областей знаний для всестороннего развития учащихся. В статье представлены теоретические основы данного метода, его эффективность при внедрении в учебный процесс, а также рекомендации по развитию интеграции

казахского языка и литературы с другими предметами. Акцент сделан на повышение познавательного интереса учеников, развитие креативного мышления и системного освоения знаний посредством применения интеграционного подхода.

Abstract:

This article explores the integration methods of teaching the Kazakh language and literature in school education. The integration teaching method is about establishing connections between subjects and harmonizing different areas of learning to promote the comprehensive development of students. The article outlines the theoretical foundations of this method, its effectiveness when implemented in the teaching process, as well as suggestions on how to develop the integration of Kazakh language and literature with other subjects. The significance of applying the integration method is emphasized in enhancing students' cognitive interests, developing creative thinking, and mastering knowledge systematically.

Қазақ тілі мен әдебиеті – оқушылардың сөздік қорын байытатын, мәдениетін қалыптастыратын, ұлттық рухын көтеретін пәндер болып табылады. Осы пәндерді оқытудың тиімділігін арттыру үшін оқытудың дәстүрлі әдістерімен қатар жаңа инновациялық әдістердің бірі – интеграциялық әдіс жиі қолданылады. Интеграциялық әдіс оқу процесінде бірнеше пәндер мен білім салаларының өзара байланысын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, бұл оқушының жан-жақты дамуына ықпал етеді.

1. Интеграциялық әдістің мәні мен маңызы:

Интеграциялық әдіс – бірнеше пәндер арасындағы байланысты орнату мақсатында қолданылатын әдіс. Оның негізгі мақсаты – оқушыға білім беруде әртүрлі пәндер мен білім салаларын байланыстырып, оқу процесін терең әрі кешенді түрде ұйымдастыру. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда бұл әдіс қолдану оқушының логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

2. Интеграциялық әдістердің түрлері:

- Пән аралық байланыс: Бұл әдіс әртүрлі пәндердің мазмұнын біріктіруді көздейді. Мысалы, қазақ тілі мен әдебиет пәндерін біріктіріп оқыту арқылы әдеби шығармалардың тілдік құрылымын талдай отырып, оқушының грамматикалық білімін тереңдетуге болады.
- Кросс-куррикулумды әдіс: Бұл әдіс оқушының бір пәнді үйрене отырып, басқа пәндермен байланысын қарастырады. Мысалы, әдеби шығарманы талдағанда тарих, өнер және музыка пәндерімен байланыс орнатуға болады.
- Жобалық әдіс: Бұл әдіс оқушыны шығармашылық жұмыстарға тарта отырып, олардың көп пәнді біріктіре отырып, тапсырмаларды шешуіне ықпал етеді. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында бұл әдіс түрлі тақырыптар бойынша жобалар ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

3. Қазақ тілі мен әдебиет пәндерін интеграциялау арқылы оқушылардың дамуына ықпал ету:

Қазақ тілін және әдебиетін бірлескен сабақтар арқылы оқыту оқушылардың сөйлеу дағдыларын, жазу қабілеттерін және шығармашылық ойлауын дамытуға көмектеседі. Мысалы, әдеби шығармаларды талдау барысында олардың ішкі мазмұнын түсіну, кейіпкерлердің мінез-құлқын сипаттау және олардың өмірлік жағдайларына сәйкес пікір білдіру арқылы оқушылардың сыни ойлау қабілеттері дамиды.

4. Интеграциялық әдіс қолданудың тәжірибелік маңызы:

Бұл әдіс оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырады. Әрбір пәннің өзіне тән ерекшеліктері мен әдістерін біріктіре отырып, оқушыларға тұтас дүниетаным қалыптастыруға мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда басқа пәндермен интеграция жасау оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін арттырумен қатар, олардың жеке тұлғасын дамытуға ықпал етеді.

5. Интеграциялық әдістердің тиімділігі мен қиындықтары:

Интеграциялық әдіс оқушылардың бір пән бойынша білімін тереңдетіп, оның басқа пәндермен байланысын көруге мүмкіндік береді. Дегенмен, бұл әдіс мұғалімдерден жоғары кәсіби біліктілікті және сабақтарда уақытты тиімді ұйымдастыруды талап етеді. Сондай-ақ, әрбір мұғалімнің пән аралық байланыс жасауы біршама қиындығымен ерекшеленеді.

Мысалы тапсырмалар:

1. Тақырыптық жазба жұмыстары:

Оқушыларға белгілі бір тақырып беріліп, сол тақырыпта екі пәнді (қазақ тілі мен әдебиет) байланыстырып, эссе немесе шағын шығарма жазуды ұсыныңыз.

- Мысалы: «Қазақ халқының ұлы тұлғалары туралы әдебиеттен алған білімдеріңді қазақ тілінің грамматикасы мен сөйлеу тіліне байланысты түсініктемелермен толықтыр».

2. Лексикалық тапсырмалар:

Әдеби шығармадан түрлі сөздерді, сөз тіркестерін алып, олардың мағынасына, қолданылуына және қазақ тілі грамматикасына сәйкес тапсырмалар жасаңыз.

- Мысалы: «Абайдың қара сөздерінен үзінді алып, сол үзіндіні қазіргі тілдік нормаларға сәйкес түзетіп, түсіндіріп беріңіз».

3. Әдеби шығармаларды салыстыру:

Қазақ әдебиетінің классикалық және қазіргі шығармаларын салыстыру арқылы, оларға тән тілдік ерекшеліктерді талқылау.

- Мысалы: «Жамбыл Жабаевтың поэмасы мен қазіргі қазақ ақынының өлеңін салыстырып, олардың тілдік стильдеріндегі айырмашылықтарды анықтаңыз».

4. Кроссвордтар мен жұмбақтар:

Қазақ әдебиетінен белгілі шығармалар немесе кейіпкерлер туралы кроссворд немесе жұмбақ құру, сол арқылы тілдік дағдыларды пысықтау.

- Мысалы: «Қазақ әдебиетінің белгілі тұлғалары мен олардың шығармаларын кроссвордқа салып, оқушылардың білімін тексеру».

5. Әдебиет және тіл сабақтарында рөлдік ойындар:

Әдеби шығармалардан үзінділерді таңдап, оқушыларға сол үзіндіні рөлдік ойын түрінде оқып шығуды ұсыну. Бұл тапсырма арқылы оқушылар өзара пікір алмасып, шығарманың тілдік ерекшеліктерін түсінеді.

- Мысалы: «М. Әуезовтің "Абай жолы" романынан үзінді таңдап, рөлдік ойындар арқылы кейіпкерлердің мінез-құлықтарын көрсету».

6. Шығарма жазу және мәтінмен жұмыс жасау:

Оқушыларға қазақ тілінің грамматикалық ережелерін қолдана отырып, белгілі бір әдеби шығарманың талдауын жасау тапсырмасын беру.

- Мысалы: «Шығармаға негізделген грамматикалық жаттығуларды орындау: стильдік элементтерді анықтап, сол арқылы сөйлем құрылымдарын талдаңыз».

Қорытынды:

Қазақ тілі мен әдебиет пәнін оқытудың интеграциялық әдістері оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың білімді терең меңгеруіне көмектеседі. Интеграция әдісі арқылы оқушыларды тек пән бойынша емес, жалпы білім алу процесінде жан-жақты тәрбиелеуге болады. Әрбір мұғалімнің пән аралық байланыстарды тиімді қолдануы, оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың ойлау дағдыларын тереңдетуге септігін тигізеді. Интеграциялық әдістерді кеңінен қолдану, білім сапасын арттырып, оқушылардың терең білім алуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мамытова Ж.К. Педагогикадағы инновациялық әдістер. Алматы: Дарын. 2012 ж.
2. Нұрғалиева А.Ә. Қазақ тілін оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері. Астана: Фолиант. 2014 ж.
3. Шақашева М.К. Қазақ әдебиетінің оқыту әдістемесі. Алматы: Атамұра. 2015 ж.
4. Ахметова, Ж.Ш. (2016). Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында жаңа технологияларды қолдану. Алматы: Мектеп.
5. Құдайбергенова, С.Ж. (2018). Интеграциялық оқыту әдістері. Астана: Ақорда.

ЖАС ҰРПАҚҚА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Кабылбаева Роза Пайзуллаевна
«Өрлеу»БАҰО АҚ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИ филиалы
«Психология, инклюзивті білім беру және кәсіби даму» кафедрасының аға оқытушысы

Резюме

В настоящее время новые методы и подходы в обучении казахскому языку играют важную роль. Для обеспечения развития и использования государственного языка Республики Казахстан в образовательной системе внедряются новые инновационные подходы. В данной статье рассматриваются новые методы преподавания казахского языка, а также анализируются их эффективность и преимущества. Особое внимание уделено современным технологиям и методикам, применяемым в обучении, моделям, направленным на развитие языковых навыков студентов и повышение их творческих способностей, а также вопросам использования игровых технологий и информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе.

Abstract:

Currently, new methods and approaches in teaching the Kazakh language are of great importance. To ensure the development and usage of the state language of the Republic of Kazakhstan, new innovative approaches are being introduced in the education system. This article discusses new methods of teaching Kazakh language, analyzing their effectiveness and advantages. Particular attention is given to modern technologies and methods used in teaching, models aimed at developing students' language skills and enhancing their creative abilities, as well as the use of game technologies and information and communication technologies in the educational process.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан бері мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру мақсатында қазақ тілінің білім беру саласында көптеген өзгерістер мен жаңалықтар енгізілді. Қазақ тілінің қоғамда кеңінен қолданылуы, оны еркін меңгерген азаматтардың санының артуы – еліміз үшін басты міндеттердің бірі. Бұл мақсатта қазіргі заманғы білім беру жүйесі өзекті бағыттармен жұмыс жүргізіп келеді. Жас ұрпаққа қазақ тілін үйрету тек тіл үйретумен шектелмейді, ол мәдениет, тарих, ұлттың ерекшелігін таныту жолы болып табылады. Осы орайда жаңашыл тәсілдер мен әдіс-тәсілдердің маңызы арта түсуде.

1. Қазақ тілін оқытуда жаңашыл тәсілдердің мәні

Қазақ тілін оқыту процесінде жаңашыл тәсілдерді қолдану – оқу сапасын арттырудың, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тиімді жолдардың бірі. Жаңашыл тәсілдер тіл үйренушілердің белсенділігін арттырып, олардың жеке тұлға ретінде дамуына мүмкіндік береді. Бұндай тәсілдерге коммуникативті әдіс, диалогты оқыту, контекстік оқыту, жобалық оқыту әдістері жатады.

2. Инновациялық әдістер мен техникалар

Қазақ тілін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану маңызды рөл атқарады. Бұл әдістер оқушылардың қазақ тілінде қарым-қатынас жасау дағдыларын арттырады, сонымен қатар олардың тіл меңгеру процесін ойын арқылы қызықты етіп көрсетеді. Интернет-ресурстар, электрондық оқулықтар мен онлайн платформалар арқылы білім беру қазақ тілін оқытудың тиімділігін арттырады.

3. Ойын технологиялары

Ойындар арқылы білім беру – оқушыларды белсенді оқыту әдісі болып табылады. Ойындар арқылы қазақ тілінің грамматикасы мен лексикасын үйрету, сөз қорын байыту, сөйлеу дағдыларын дамыту үшін қолдануға болады. Мұндай әдістер балаларды оқуға ынталандырады, оларды қызықтырып, тіл үйренуді жеңілдетеді.

Мысалы:

1. Сөздер ойыны (Word Game): Бұл ойын түрі балаларға жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйретуде тиімді. Мысалы, мұғалім тақтаға немесе карточкаға сөздердің түбірін жазып,

оқушылар осы сөздердің жұрнақтарымен толықтырып, жаңа сөздер құрастыруы тиіс. Ойын оқушыларды сөздермен жұмыс істеуге, олардың мағынасын түсінуге және қолдануға ынталандырады.

2. Сөз тіркестерін құру ойыны: Оқушыларға белгілі бір сөздер беріледі, оларды пайдаланып сөйлемдер немесе сөз тіркестері құрастыруы қажет. Мысалы, «жасыл», «көк», «қызыл» сөздері берілсе, балалар оларды байланыстырып, жаңа сөз тіркестері мен сөйлемдер құрайды.

3. «Кім көп сөз ойлап табады?» ойыны: Бұл ойын оқушылардың сөздік қорын кеңейтуге көмектеседі. Мысалы, мұғалім белгілі бір тақырып немесе категория бойынша, мысалы, жануарлар, көкөністер, табиғат деген сияқты, сөздер ұсынады, оқушылар кезекпен осы тақырыпқа сәйкес сөздер ойлап табады. Кім көп сөз табады, сол жеңіске жетеді.

4. Рөлдік ойындар (Role play): Бұл әдіс оқушыларға қазақ тілінде сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, мұғалім әртүрлі жағдайларды немесе өмірлік сәттерді ойлап тауып, оқушылар сол рөлдерге кіріп, қазақ тілінде диалогтар жүргізеді. Мысалы, «Дүкенге бару», «Дәрігерге бару» және т.б. тақырыптар бойынша рөлдермен жұмыс істейді.

5. Кроссвордтар мен жұмбақтар: Оқушыларға кроссвордтар немесе жұмбақтар шешу тапсырмалары беріледі. Мұндай тапсырмалар оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға, сөздік қорын байытуға және дұрыс грамматикалық құрылымды пайдалануға бағытталған.

Ойындар оқу үдерісін жеңілдетіп, оны қызықты әрі есте қаларлық етеді. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушыларды бір-бірімен жұмыс жасауға, топтық жұмысты үйлестіруге үйретеді. Ойын арқылы тіл үйрену барысында балалар тек тіл білмей, сонымен қатар өзара қарым-қатынас дағдыларын да қалыптастырады.

4. Қазақ тілін оқытуда шығармашылық тәсілдер

Қазақ тілін шығармашылық тұрғыдан оқыту оқушылардың тілдік ойлау қабілетін дамытады. Тақырыптық рөлдік ойындар, пікірталастар, эссе жазу секілді әдістер оқушыларды шығармашылыққа баулиды, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, ойлау қабілетін кеңейтеді.

5. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мультимедиялық құралдарды қолдану

Мультимедиялық құралдар (видеороликтер, анимациялар, суреттер және т.б.) қазақ тілін оқытуда оқу материалын көбірек қызықты әрі түсінікті етеді. Мультимедиялық құралдарды қолдану арқылы сабақтарды әртүрлі әдістермен өткізуге болады. Бұл әдіс оқушылардың назарын жинақтап, олардың тақырыпты тереңірек түсінуіне мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Қазақ тілін оқытуда жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдану – заман талабына сай білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Жаңа технологиялар мен инновациялық әдістердің тиімділігі, оқушылардың оқу нәтижелерін жақсартуға, олардың тіл үйренуге деген қызығушылықтарын арттыруға ықпал етеді. Болашақта қазақ тілін оқытудың жаңа тәсілдерін кеңінен қолдану арқылы біз тілдің мемлекеттік тіл ретіндегі маңызын арттырып, оны кеңінен қолдануға мүмкіндік жасай аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қожахметова Ж.А. Қазақ тілін оқытудың тиімді әдістері. Алматы: Қазақ университеті. 2017 ж.
2. Ысқақова М.Б. Жаңа әдістер мен тәсілдер арқылы қазақ тілін оқыту. Астана: Ғылым. 2018 ж.
3. Әбдуахитова А.Е. Қазақ тілін үйретудің инновациялық тәсілдері. Алматы: Қазақстан. 2019 ж.
4. Нұртазина С.А. Қазақ тілін оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері. Алматы: Білім. 2016 ж.
5. Тұяқова Г.Р. Оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылығын арттыру жолдары. Қарағанды: ҚарМТУ баспасы. 2017 ж.

БАЛАЛАРДА БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУ МЕН ӘДЕБИЕТКЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ҚАЛАЙ ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Кумисбекова Сауле Кумисбековна
Түркістан облысы, Отырар ауданы
Ж. Егембердиев атындағы шжно мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются способы развития интереса младших школьников к чтению и литературе. Повышение интереса учащихся к литературе способствует улучшению их познавательных и творческих способностей, расширению словарного запаса и более глубокому пониманию мира. Чтение литературы помогает детям формировать моральные ценности, уважение к культуре и развивать эмоциональный интеллект.

Abstract:

This article discusses ways to develop primary school students' interest in reading and literature. Increasing students' interest in literature helps to enhance their cognitive and creative abilities, expand their vocabulary, and gain a deeper understanding of the world. Reading literature promotes the formation of moral values, respect for culture, and the development of emotional intelligence.

- Оқудың маңызы:

Оқудың жеке тұлғаны қалыптастырудағы рөлі, сонымен қатар бастауыш сынып оқушылары үшін әдебиетке деген қызығушылықтың маңызы. Оқу мәдениеті мен әдебиетті оқуға деген қызығушылық бала өмірінде үлкен орын алады, себебі ол сөздік қорын байытады, ойлау қабілетін дамытады және әлеуметтік бейімделуін жеңілдетеді.

- Оқушылардың қызығушылығын арттыру:

Қазіргі педагогикадағы білім беру процесінде оқушылардың қызығушылығын арттыру өте маңызды, әсіресе бастауыш сыныптарда. Әдебиетке деген қызығушылық арқылы оқушы әлемді танып, өз ойларын жүйелеп жеткізу қабілетін дамытады.

1. Оқу мен әдебиетке қызығушылықты қалыптастырудың теориялық негіздері

- Психологиялық аспектілер:

Балалардың оқу мен әдебиетке деген қызығушылығын дамыту үшін олардың жас ерекшеліктері мен психологиялық даму кезеңдерін ескеру қажет. Баланың қызығушылығы мен ынтасын арттыру үшін оқыту процесінің жағымды, әрі қызықты болуы тиіс.

- Әдебиет пен оқу арқылы тұлғалық даму:

Оқу мен әдебиет балаларды әртүрлі дүниетанымдарға, мәдениеттерге, сезімдер мен эмоцияларға жақындатады, бұл олардың тұлғалық дамуына, өзіне деген сенімділікке ықпал етеді. Әдебиетке қызығушылық баланың рухани дамуына жол ашады.

- Оқушы мотивациясы:

Балалардың әдебиетке деген қызығушылығы көбінесе олардың ішкі мотивациясына негізделеді. Әдеби шығармаларды оқу арқылы оқушылар өзінің қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандыра алады.

2. Оқу мен әдебиетке қызығушылықты дамыту әдістері мен тәсілдері

- Кітапты сүйіспеншілікпен оқу:

Балаларды кітап оқуға деген сүйіспеншілікті қалыптастыру үшін алдымен олардың қызығушылығын тудыратын шығармаларды таңдап, қызықты, көңілді әдістер арқылы оқу процесін қызықты ету керек. Мысалы, әдеби шығармаларды оқудан кейін балалармен пікірталас өткізу, олардың ойларын тыңдау.

- Әдеби шығармаларды өздігінен таңдау:

Оқушыларға өздері оқығысы келетін кітаптарды таңдау еркіндігін беру маңызды. Бұл олардың оқуға деген қызығушылығын арттырады және өз пікірін айтуға мүмкіндік береді.

- Әңгімелер мен ертегілердің маңызы:

Әртүрлі әңгімелер мен ертегілер балалардың қиялын дамытады. Оқушылар ертегілердің сюжеті мен кейіпкерлері арқылы түрлі құндылықтар мен өмірлік сабақтар алады.

- Шығармашылық тапсырмалар:

Оқушыларды кітапты оқып болған соң өз ойларын, пікірлерін жазбаша немесе ауызша түрде білдіруге ынталандыру керек. Мысалы, балалар оқыған шығарманың желісі бойынша шағын әңгімелер жазуы немесе сурет салуы мүмкін.

- Оқыту әдістемесін жаңарту:

Мұғалімдер шығармашылық бағытта жұмыс жасауы тиіс, әр сабақ жаңа идеялар мен әдіс-тәсілдерге бай болуы керек. Бұл оқу үдерісін қызықты етеді әрі оқушылардың ынтасын арттырады.

3. Оқу мен әдебиетке деген қызығушылықты арттырудың педагогикалық тәсілдері

- Әдеби шығармаларға жан-жақты қарау:

Әдеби шығармаларды жан-жақты талдау арқылы балалардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға болады. Сонымен қатар, балалардың әртүрлі көзқарастарын тыңдап, өздерінің ойларын білдіруге мүмкіндік беру маңызды.

- Педагогикалық ойындар мен әдіс-тәсілдер:

Әдеби шығармаларды талқылау кезінде педагогикалық ойындарды пайдалану өте тиімді. Мысалы, кейіпкерлерді талдау, оқыған шығарманы сахналай отырып, балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту.

- Әдебиет пен шығармашылық тапсырмаларды үйлестіру:

Оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту үшін әдебиет пен шығармашылық тапсырмаларды үйлестіре отырып, әр түрлі шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыру қажет. Мысалы, балаларға шығарманың соңын өзгерту немесе кейіпкердің мінезін бейнелеу тапсырмалары берілсе, олар шығармашылық тұрғыдан еркін ойлай алады.

- Жеке жұмыс:

Әр бала үшін жеке оқыту жолдарын таңдап, олардың қызығушылығын арттыратын шығармаларды ұсыну арқылы әр оқушының өзіндік ерекшеліктеріне қарай жұмыс істеуге болады.

4. Әдебиет пен оқуды мектептегі оқу бағдарламаларына енгізу

- Бағдарламаларды жаңарту:

Мектеп бағдарламаларында әдебиетті оқытудың тиімді әдістерін қолдану үшін бағдарламаларды жаңартып, шығармашылық бағыттағы жаңа әдістерді енгізу қажет.

- Әдеби шығармаларды кезеңдер бойынша оқыту:

Әр сынып үшін әртүрлі әдеби шығармаларды таңдап, олардың деңгейіне сәйкес оқу тапсырмаларын ұсыну қажет.

- Әдебиет пен мәдениет:

Оқушыларға әдебиетті оқудың маңыздылығын түсіндіру үшін әдеби шығармаларды тек оқып қана қоймай, олардың мәдени мағынасын да үйрету керек.

Қорытынды

Балаларда бастауыш сыныптарда оқу мен әдебиетке қызығушылықты дамыту — бұл балалардың ой-өрісін кеңейтуге, тіл байлығын арттыруға, сондай-ақ олардың шығармашылық қабілеттерін шыңдауға жол ашатын маңызды процесс. Оқытушылар мен педагогтар осы бағытта өз жұмыстарының сапасын арттырып, балаларды әдебиет әлемімен таныстыра отырып, олардың болашақта кең көлемде білім алуға деген ынтасын қалыптастыруы тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова М. Оқушыларға әдебиет оқу процесін ұйымдастыру әдістемесі. Алматы: Білім, 2017.
2. Баймаханов М. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыру жолдары. Астана: Қазақстан білім академиясы, 2019.
3. Жақсылықова З. Әдебиетке қызығушылықты дамытуда жаңа педагогикалық технологиялар. Алматы: Рауан, 2018.

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫҢ ЛАСТАНУЫ: БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ШЕШУ

Асанова Жадра Сағынтайқызы
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының биология пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қоршаған орта ластануы мәселесі және оны шешу жолында биология пәнінің рөлі қарастырылады. Қоршаған ортаның ластануы – экологиялық апаттардың ең негізгі себептерінің бірі. Осы мәселені шешуде биология пәні оқушыларының экологиялық білімін арттыру, табиғатқа деген жауапкершілік сезімін тәрбиелеу және өмірге деген экологиялық көзқарасын қалыптастырудың маңызы зор. Биология сабағында экологиялық тақырыптарды оқыту арқылы оқушыларды қоршаған ортаға қамқорлық жасауға баулу қажет. Бұл мақалада қоршаған орта ластануының түрлері, оның адам өміріне әсері және биология пәнін оқытуда экологиялық проблемаларды шешуге бағытталған әдістер мен тәсілдер қарастырылады. Сонымен қатар, оқушыларға экологиялық сауаттылықты қалыптастырудың тиімді әдістері, экологиялық білім мен тәрбие беру, табиғатқа қамқорлық жасауға тәрбиелеудің жолдары ұсынылады.

Summary

This article discusses the problem of environmental pollution and the role of the subject of Biology in solving it. Environmental pollution is one of the most fundamental causes of environmental disasters. In solving this problem, it is important to increase the environmental knowledge of biology students, foster a sense of responsibility for nature and form an ecological attitude to life. In biology classes, it is necessary to train students to take care of the environment by teaching environmental topics. This article discusses the types of environmental pollution, its impact on human life and methods and approaches aimed at solving environmental problems in the study of biology. In addition, students are offered effective methods for the formation of environmental literacy, environmental education and upbringing, ways to educate in caring for nature.

Қоршаған орта ластануы қазіргі таңдағы ең өткір мәселелердің бірі болып табылады. Табиғаттың ластануы адамның денсаулығына, тіршілікке әсер ететін маңызды факторлардың бірі ретінде күннен-күнге өзекті болуда. Қоршаған ортаның ластануы көптеген экологиялық дағдарыстарға әкеліп соқтырады, бұл жағдай адамзаттың өмір сүру сапасына үлкен қауіп төндіреді. Сондықтан да мектеп бағдарламасында экологиялық білімді арттыру, оқушыларға табиғаттың әртүрлі компоненттерін таныстыру және экологиялық проблемаларды шешудің жолдарын көрсету маңызды болып табылады. Биология пәні арқылы қоршаған орта мәселесін қарастыру, экологиялық сауаттылықты арттыру және білім беру үдерісінде осы мәселелерді түсіндіру аса маңызды.

1. Қоршаған ортаның ластануының түрлері және олардың әсері

Қоршаған орта ластануының көптеген түрлері бар: ауа ластануы, су ластануы, топырақ ластануы, сондай-ақ, радиациялық және шу ластанулары. Әрбір түрдің өзіне тән себептері мен нәтижелері болады. Мысалы, ауаның ластануының басты себебі – өнеркәсіптік өндіріс, көлік құралдары, тұрмыстық қалдықтар. Ал, су ластануы өндірістік қалдықтар мен ауыл шаруашылығында қолданылатын химикаттардың ағын суларға түсіп, табиғи су көздерін ластауынан пайда болады. Топырақтың ластануы ауыл шаруашылығында қолданылатын пестицидтер мен химиялық тыңайтқыштардың әсерінен болады.

2. Биология пәні арқылы экологиялық сауаттылықты арттыру

Биология пәні оқушыларына табиғаттың құрылымы, биологиялық процестер, экосистема туралы терең білім береді. Биология сабағында экологиялық проблемаларға назар

аудару, оларды талқылау және шешу жолдарын іздеу оқушылардың экологиялық жауапкершілік сезімін дамытуға көмектеседі. Биология пәнін оқытудың басты мақсаты – оқушылардың табиғатқа деген оң көзқарасын қалыптастыру, оларды экологиялық проблемалар туралы хабардар ету және қоршаған ортаға қамқорлық жасауға тәрбиелеу.

3. Биология сабағында экологиялық проблемаларды шешуге бағытталған әдістер мен тәсілдер

Биология сабағында экологиялық проблемаларды шешу үшін бірнеше әдістер мен тәсілдер қолданылуы мүмкін. Мысалы:

- Дебаттық тәсілдер: Оқушыларға қоршаған ортаға қатысты экологиялық мәселелерді талқылауға мүмкіндік беру, олардың пікірлерін тыңдау.
- Жобалау әдісі: Оқушыларға қоршаған ортаны қорғау бойынша жобалар жасау, зерттеулер жүргізу.
- Зертханалық жұмыстар: Қоршаған ортаға әсер ететін факторларды зерттеу, мысалы, су немесе топырақтың ластану деңгейін анықтау.
- Практикалық шаралар: Оқушыларды табиғатқа қамқорлық жасауға баулу үшін мектеп ауласында ағаш отырғызу, қоқыс жинау сияқты шаралар ұйымдастыру.

4. Экологиялық білім мен тәрбие беру

Экологиялық білім беру – оқушылардың табиғатқа деген көзқарасын қалыптастыру үшін маңызды. Оқушыларға экологияның негізгі принциптерін, қоршаған ортаны қорғау тәсілдерін түсіндіру маңызды. Мысалы, экологиялық таза энергия көздерін қолдану, суды үнемдеу, қайта өңдеу мәселелерін талқылау, табиғаттың әртүрлі түрлерінің адам өміріндегі рөлін түсіндіру.

5. Жаңа технологияларды қолдану арқылы экологиялық проблемаларды шешу

Қазіргі уақытта экологиялық проблемаларды шешуде жаңа технологиялар мен инновациялар маңызды рөл атқарады. Мысалы, жасыл технологиялар, қайта қалпына келтірілетін энергия көздері, қалдықтарды өңдеу және қайта пайдалану әдістері экологиялық проблемаларды шешудің тиімді жолдары болып табылады.

Қорытынды:

Қоршаған орта ластануы – әлемдік деңгейдегі өзекті мәселе болып қала береді. Оны шешуде биология пәнінің рөлі зор. Биология сабағында экологиялық білім мен тәрбие беру, қоршаған ортаны қорғау мәселелерін талқылау, оқушыларды табиғатқа қамқорлық жасауға тәрбиелеу экологиялық сауаттылықты арттырады. Болашақта экологиялық білім мен тәрбиенің маңызы одан әрі артып, балалардың табиғатқа деген жауапкершілігін қалыптастыру маңызды болады. Биология пәні арқылы экологиялық мәселелерді шешу жолдарын табу және оларды жүзеге асыру біздің ортақ міндетіміз болып табылады.

Әдебиеттер

1. Мамедов А., Қоршаған орта және экология, Алматы: «Ғылым», 2018.
2. Қожахметов М., Экологиялық білім беру: теория және практика, Астана: «Білім», 2017.
3. Жұмабекова Г., Биология пәні арқылы экологиялық сауаттылықты арттыру, Алматы: «Ұлағат», 2020.
4. Каримов С., Қоршаған ортаны қорғау мәселелері, Шымкент: «Экология», 2019.
5. Рахметова Ш., Экологиялық тәрбие және білім беру, Қарағанды: «Қарағанды университеті», 2016.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Садыкова Балнур Пернебековна
Шымкент қаласы, №119 Маятас жоббм КММ биология пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья исследует методы и подходы повышения экологической грамотности учащихся на уроках биологии. Экологическая грамотность является одной из важнейших потребностей современного общества, так как экологический кризис и истощение природных ресурсов представляют угрозу будущему человечества. Биология играет ключевую роль в объяснении и решении экологических проблем, поскольку она обучает основам природы и экологии. В статье рассматриваются основные аспекты формирования экологической грамотности, влияние этого процесса на развитие научного и критического мышления учащихся, а также применение практических методов для решения экологических проблем. Автор анализирует использование интерактивных методов, проектной деятельности, организации дискуссионных площадок и выполнения практических заданий по охране природы для повышения экологической грамотности. В статье предложены пути изменения отношения учащихся к экологическим проблемам и формирования ответственности за охрану окружающей среды.

Summary

This article explores methods and approaches for enhancing ecological literacy among students in biology classes. Ecological literacy is one of the key needs of modern society, as the environmental crisis and depletion of natural resources pose a threat to the future of humanity. Biology plays a crucial role in explaining and addressing environmental issues, as it teaches the basics of nature and ecology. The article discusses the main aspects of forming ecological literacy, its impact on the development of scientific and critical thinking in students, as well as practical methods for solving ecological problems. The author analyzes the use of interactive methods, project-based work, organizing discussion platforms, and practical tasks related to environmental conservation to enhance ecological literacy. The article proposes ways to change students' attitudes toward ecological problems and to foster responsibility for environmental protection.

Экологиялық сауаттылық — бұл адамзаттың табиғатпен өзара байланысынан, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану мен қоршаған ортаны қорғаудан туындайтын маңызды білім мен дағды жиынтығы. Қазіргі таңда экологиялық дағдарыстар мен табиғи ресурстардың сарқылуы адамзаттың болашағына үлкен қауіп төндіруде. Осыған байланысты экологиялық сауаттылықты арттыру, әсіресе жас ұрпақ арасында, қажеттілікке айналды. Биология пәні экологиялық сауаттылықты қалыптастырудың негізгі құралы болып табылады, өйткені ол табиғаттың негізгі заңдылықтарын түсіндіреді, экологияның негіздерін үйретеді және қоршаған орта мен қоғам арасындағы байланыстарды ашады.

Экологиялық сауаттылықтың мәні және оның маңызы.

Экологиялық сауаттылық адамның табиғатты түсіну қабілеті, экологиялық мәселелерді шешу үшін қажетті білім мен дағдыларды игеруі болып табылады. Бұл сауаттылық адамға табиғатпен үйлесімді өмір сүруге, экологиялық проблемаларды шешуге және қоршаған ортаны қорғауға жауапкершілікпен қарауға мүмкіндік береді. Биология пәні осы бағытта өте маңызды рөл атқарады. Биология арқылы оқушылар экологияның негіздерімен танысып, табиғатқа тереңірек түсінік ала алады. Бұл олардың экологиялық сауаттылығын арттырады және оларды экологиялық мәселелерді шешуге белсенді қатысуға дайын етеді.

Биология сабағында экологиялық сауаттылықты арттырудың әдіс-тәсілдері

1. Интерактивті әдістер мен тәжірибелер

Биология сабағында экологиялық сауаттылықты арттыру үшін интерактивті әдістер мен тәжірибелік жұмыстар маңызды рөл атқарады. Оқушыларға табиғатқа қатысты тәжірибелер мен зерттеулер жүргізу, экологиялық жүйелердің жұмысын бақылау, табиғатты қорғау шараларын жүзеге асыру арқылы олар экологияны тереңірек түсінеді. Мысалы, оқушылар экологиялық

мониторинг жүргізу, өсімдіктер мен жануарлар әлемінің өзгерістерін бақылау арқылы нақты деректер жинап, экологиялық мәселелердің шешімін табуға тырысады.

2. Жобалық әдіс

Жобалық әдіс — оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттырудың тиімді тәсілдерінің бірі. Бұл әдіс оқушыларды нақты экологиялық мәселелерді шешуге тарту арқылы олардың шығармашылық қабілеттерін, зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар экологиялық жобалар жасап, оларды қорғау бойынша нақты жоспарлар әзірлейді, қоршаған ортаға әсер ету жолдарын зерттейді.

3. Пікірталас алаңдары мен симуляциялар

Биология сабағында экологиялық сауаттылықты арттыру үшін пікірталас алаңдарын ұйымдастыру да тиімді. Бұл оқушыларды экологиялық мәселелер жөнінде пікірлесуге, түрлі көзқарастарды тыңдауға және қоршаған ортаға қатысты сыни ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Пікірталастар экологиялық дағдарыстардың алдын алу және табиғатты қорғау шараларын талқылау үшін жақсы алаң бола алады.

4. Қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарау

Биология сабақтарында оқушылардың экологиялық жауапкершілігін арттыру маңызды. Бұл үшін қоршаған ортаға әсер ететін адамның әрекеттерін түсіндіру, ресурстарды үнемді пайдалану, қалдықтарды азайту және экологиялық таза өнімдер қолдануды насихаттау қажет. Оқушылардың экологиялық жауапкершілігін дамыту олардың өмір бойы табиғатты сақтауға және қорғауға деген жауапкершілігін арттырады.

Экологиялық сауаттылықты арттыруда оқушылардың қатысуы.

Оқушыларды экологиялық мәселелерді шешуге қатыстыру, оларды экологиялық жобаларға тарту, ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру — оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттырудың тиімді жолдары болып табылады. Оқушыларды табиғат қорғау шараларына қатыстыру, экологиялық білімді мектептен тыс іс-шаралар арқылы тарату — олардың қоршаған ортаға деген жауапкершілігін қалыптастырады.

Қорытынды

Экологиялық сауаттылықты арттыру — бұл болашақ ұрпақ үшін маңызды міндет. Биология пәні экологиялық сауаттылықты дамытуда басты рөл атқарады. Оқушыларды табиғатпен үйлесімді өмір сүруге, экологиялық мәселелерді шешуге және қоршаған ортаны қорғауға шақыру керек. Бұл міндетті орындау үшін интерактивті әдістерді, тәжірибелік жұмыстарды және экологиялық жобаларды қолдану өте маңызды. Биология сабағында экологиялық сауаттылықты арттыру оқушылардың ғылыми көзқарастарын дамытуға, оларды экологиялық мәселелерге бейімдеуге және табиғатқа жауапкершілікпен қарауға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. К. Л. Омарова, С. А. Абдрахманова Биология пәнінде экологиялық сауаттылықты қалыптастыру. Алматы: «Білім» баспасы. 2020 ж.

2. С. Қ. Баймұхамбетов. Биология сабағында экологиялық білім берудің әдістемесі. Қарағанды: ҚарМУ баспасы. 2019 ж.

3. M. S. Houghton, J. L. Byrne. Environmental Education in Biology: Challenges and Opportunities. Journal of Science Education, 29(3), 134-142.2018ж.

4. М. Ж. Мұсабекова. Экологиялық сауаттылықты арттырудың әдістемелері. Астана: ҚазМУ баспасы. 2018 ж.

5. G. A. Vukovic, S. A. Matic. Enhancing Ecological Literacy in Secondary Education. Educational Science Review, 15(4), 90-105.2012 ж.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Сопиева Бибигуль Куанышбековна
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Б.Момышұлы атындағы жалпы білім беретін мектебінің биология пәні мұғалімі

Резюме

В этом эссе рассматриваются методы и подходы, направленные на развитие функциональной грамотности учащихся при обучении биологии. В современном обществе важность функциональной грамотности возрастает, поскольку человек должен не только обладать теоретическими знаниями, но и уметь применять их в повседневной жизни. Биология играет особую роль в этом контексте, так как она помогает понять законы природы, экологию и взаимосвязь человека и окружающей среды. В статье анализируются методы, такие как интерактивные подходы, проектная деятельность, развитие исследовательских навыков и повышение критического мышления учащихся, направленные на эффективное изучение биологии и развитие функциональной грамотности. Также предлагаются методы STEM, практические задания и экологические проекты, которые способствуют развитию функциональной грамотности на уроках биологии.

Summary

This essay explores methods and approaches aimed at developing students' functional literacy in the teaching of biology. In modern society, the importance of functional literacy is growing, as individuals should not only possess theoretical knowledge but also be able to apply it in everyday life. Biology plays a special role in this context, as it helps understand the laws of nature, ecology, and the relationship between humans and the environment. The essay analyzes methods such as interactive approaches, project-based work, the development of research skills, and enhancing critical thinking, which contribute to effective learning of biology and the development of functional literacy. Additionally, STEM methods, practical tasks, and ecological projects are proposed as effective strategies for promoting functional literacy in biology classes.

Білім беру саласында функциональдық сауаттылықтың маңызы артып келеді. Бұл ұғым адамның тек белгілі бір салалардағы білімін ғана емес, сондай-ақ осы білімді өмірде пайдалану қабілетін білдіреді. Осыған байланысты, әртүрлі пәндерді оқыту барысында оқушылардың функциональдық сауаттылығын дамыту мақсатында түрлі әдіс-тәсілдер қолданылуда. Биология пәні осы тұрғыдан маңызды рөл атқарады, өйткені ол табиғаттың заңдылықтарын, қоршаған ортаны түсінуге, экологиялық проблемаларды шешуге және адам мен табиғат арасындағы байланысты орнатуға мүмкіндік береді. Бұл мақалада оқушылардың биология пәнін оқыту барысында функциональдық сауаттылығын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер қарастырылады.

Функциональдық сауаттылық және оның маңызы

Функциональдық сауаттылық — адамның тек теориялық білімін ғана емес, оның күнделікті өмірде қолдана білуін білдіретін ұғым. Оқушы тек кітаптан білім алып қана қоймай, сонымен қатар өзіне және қоғамға пайдалы әрекеттер жасау үшін осы білімді қолдана білуі керек. Бұл білімнің практикалық маңыздылығы мен өмірде қолданылуы оның функциональдық сауаттылығын арттыруды қамтамасыз етеді. Биология пәні — экологиялық мәселелерді түсіну, табиғаттың заңдылықтарын зерттеу, адам мен табиғат арасындағы тепе-теңдікті сақтауға бағытталған кешенді білімдерді қамтитын пән болып табылады. Оқушыларға биология сабағында тек теориялық білім емес, сонымен қатар осы білімді өмірде қолдану дағдылары берілуі тиіс.

Биология сабағында функциональдық сауаттылықты дамыту әдістері

1. Интерактивті әдістер

Биология сабағында функциональдық сауаттылықты арттыру үшін интерактивті әдістер тиімді қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың белсенді қатысуын талап етеді, оларды сабақта топтық жұмыс жасауға, талқылауларға қатысуға және шешімдер қабылдауға тартуға

бағытталған. Мысалы, экологиялық проблемаларды шешу бойынша топтық жобалар, табиғи ресурстарды үнемдеу шараларын талқылау сияқты тапсырмалар оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін арттырып, олардың экологиялық сауаттылығын дамытады.

2. Жобалық әдіс

Жобалық әдіс — оқушыларды нақты бір мәселеге немесе проблеманы шешуге бағыттайтын тиімді тәсілдердің бірі. Биология сабағында жобалық әдіс оқушыларды ғылыми зерттеу жүргізуге, эксперименттер жасап, қорытындылар шығару арқылы шешім қабылдауға үйретеді. Жоба жұмысы барысында оқушылар биология пәнінің әртүрлі аспектілерін зерттей отырып, экология мен табиғатты қорғауға қатысты іс-шаралар жасайды. Бұл олардың функциональдық сауаттылығын арттырып, алған білімдерін өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

3. Сыни ойлау дағдыларын дамыту

Биология сабағында функциональдық сауаттылықты дамыту үшін сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру маңызды. Сыни ойлау оқушыларға өздерінің пікірлерін қалыптастыруға, ғылыми зерттеулер жүргізуге және алған білімдерін нақты өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Биология пәнінде сыни ойлау арқылы оқушылар экологиялық мәселелердің шешімін табу жолдарын іздестіріп, табиғаттың әртүрлі заңдылықтарын тереңірек түсінеді.

4. STEM әдістемесі

STEM әдістемесі (ғылым, технология, инженерия және математика) оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыруда маңызды құрал болып табылады. STEM әдісін қолдану биология сабағында оқушыларды ғылыми зерттеулер жасауға, экологиялық мәселелерді шешуге, жаңа технологияларды қолдануға бағыттайды. Биология сабағында STEM әдісін қолдану арқылы оқушылар тек табиғаттың заңдылықтарын зерттеп қана қоймай, сонымен қатар нақты өмірдегі экологиялық мәселелерге ғылыми тұрғыдан шешім табуды үйренеді.

5. Практикалық тапсырмалар мен зерттеулер

Биология пәнінде практикалық тапсырмаларды орындау оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыруда маңызды рөл атқарады. Оқушылар экологиялық жобаларды жүзеге асырып, тәжірибелік зерттеулер жүргізу арқылы табиғатты қорғау шараларын үйренеді. Практикалық тапсырмалар оларды табиғатқа жауапкершілікпен қарауға, экологиялық мәселелерді шешуге дағдыландырады.

Қорытынды

Биология сабағында оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыру — қазіргі білім беру жүйесінің маңызды аспектісі болып табылады. Оқушылардың тек теориялық білім алып қана қоймай, сонымен қатар осы білімдерін өмірде қолдана білуі функциональдық сауаттылықтың маңызды көрсеткіші болып табылады. Биология пәні оқушыларға экологиялық сауаттылықты арттыру, табиғаттың заңдылықтарын түсіну, экологиялық мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылардың функциональдық сауаттылығын дамыту үшін интерактивті әдістер, жобалық жұмыстар, сыни ойлау және STEM әдістемесі тиімді құралдар болып табылады.

Әдебиеттер

1. Омарова, К. Л., Абдрахманова, С. А. Биология пәнінде функциональдық сауаттылықты қалыптастыру. Алматы: «Білім» баспасы. 2020 ж.

2. Баймұханов, С. Қ. Биология сабағында оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыру әдістері. Қарағанды: ҚарМУ баспасы. 2018 ж.

3. M. S. Houghton, J. L. Byrne. Promoting Functional Literacy in Science Education. Journal of Science Education, 29(3), 134-142.2018 ж.

4. С. Ж. Мұсабекова. Жобалық әдіс арқылы биология сабағында функциональдық сауаттылықты дамыту. Астана: ҚазҰПУ баспасы. 2021 ж.

STEM БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУ

Акимханова Бибигул Талиповна
Шымкент қаласы, №120 Б.Момышұлы атындағы жом КММ
биология пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья рассматривает применение концепции STEM в преподавании биологии для развития функциональной грамотности учащихся. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) — это интеграция образовательных дисциплин науки, технологии, инженерии и математики, направленная на обеспечение учащихся комплексными знаниями и навыками. Биология может быть эффективным инструментом для преподавания основ науки и технологий в рамках этой системы, так как она требует понимания закономерностей природы, жизни и экологии, а также взаимодействия окружающей среды и общества.

Summary

This article explores the application of the STEM education concept in teaching biology to develop students' functional literacy. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) is the integration of education in the fields of science, technology, engineering, and mathematics, aimed at providing students with comprehensive knowledge and skills. Biology can be an effective tool for teaching the fundamentals of science and technology within this system, as it requires an understanding of the laws of nature, life, and ecology, as well as the interaction between the environment and society.

Мақалада STEM әдістемесін биология сабақтарына енгізу арқылы оқушылардың функциональдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары талқыланады. Функциональдық сауаттылық — бұл адамды өмірдің түрлі салаларында өз білімі мен дағдыларын тиімді қолдануға қабілетті етіп тәрбиелеу. Бұл мақалада биология пәнінде функциональдық сауаттылықты дамытуға арналған нақты әдіс-тәсілдер мен стратегиялар ұсынылған. STEM интеграциясы оқушыларға тек биологиялық білімді ғана емес, сонымен қатар зерттеу, шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін де дамытуға мүмкіндік береді. Жоба әдістерін қолдану, тәжірибелік зерттеулер жүргізу, проблемаларды шешу арқылы оқушылар өз білімдерін нақты өмірде қолдануға үйренеді.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушыларға тек теориялық білім берумен ғана шектелмейді, сонымен қатар олардың функциональдық сауаттылығын дамытуға да бағытталған. Қазақстанның білім беру саласында оқу бағдарламаларының жаңартылуы және жаңа білім беру технологияларының енгізілуі оқушылардың заманауи талаптарға сай дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл тұжырымдама STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру модельдерінің аясында жүзеге асырылуда. STEM интеграциясы білім беру жүйесінде инновациялық тәсілдер мен әдістерді қолдануды, сондай-ақ оқушылардың практикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Биология пәні ғылым мен табиғатты түсіну негізінде оқу процесін жетілдірудің тиімді құралы бола алады. Оның негізгі мақсаты — оқушыларды табиғаттың заңдылықтарын түсінуге, қоршаған орта мен экологияның маңызды мәселелерін шешуге қабілетті етіп тәрбиелеу. Биология пәнін STEM әдістемелерімен үйлестіре отырып оқыту оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттырады, оларды ғылыми зерттеулер жүргізуге, экологиялық мәселелерге шығармашылықпен қарауға, табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға үйретеді.

STEM білім беру және оның мәні

STEM білім беру жүйесі — бұл тек ғылымды емес, барлық өмір салаларын қамтитын кешенді бағыт. Ол оқушыларға ғылыми білім мен дағдыларды қалыптастыруға, нақты мәселелерді шешуге және практикалық өмірде қолдануға мүмкіндік береді. STEM дегеніміз — ғылым, технология, инженерия және математика пәндерінің байланысы. Оқушылар осы төрт

салада білім алып, білімдерін бір-бірімен байланыстыра отырып, шынайы проблемаларды шешуге дайын болады.

STEM білім беру моделі оқушыларды сыни ойлау, зерттеу дағдыларын дамытуға және ақпаратты өңдеу қабілеттерін арттыруға бағытталған. Бұл модель бойынша оқыту оқушыларға теория мен практиканы біріктіре отырып, жаңа білімдер мен дағдыларды нақты өмірлік жағдайда қолдануға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыруға ықпал етеді, өйткені функциональдық сауаттылық тек теориялық біліммен ғана шектелмейді, ол белгілі бір салада әрекет ету үшін қажетті дағдыларды білдіреді.

Биология пәні және функциональдық сауаттылық

Биология пәні өзінің мазмұны мен әдістері арқылы функциональдық сауаттылықты дамытуға ерекше ықпал етеді. Биологияда оқушылар табиғаттың, экологияның және биологиялық жүйелердің қалай жұмыс істейтінін зерттейді, бұл олардың ғылыми түсініктерін кеңейтеді. Биологияны оқыту барысында оқушылар тек фактологиялық білімді ғана емес, сонымен бірге ғылыми зерттеу дағдыларын, тәжірибелер жүргізу, гипотезаларды тексеру, қорытындылар жасау қабілеттерін де қалыптастырады.

Биология пәні функциональдық сауаттылықты дамытуда маңызды рөл атқарады, өйткені ол оқушылардың табиғатқа, қоршаған ортаға және экологияға деген түсініктерін кеңейтіп, оларды ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізуге, экологиялық мәселелерді шешуге бағыттайды. Биология пәнін оқытуда оқушылар ғылыми әдіс-тәсілдермен танысып, практикалық зерттеулер жүргізу арқылы білімдерін нақты өмірге қолданады.

STEM әдістемесін биология сабағына енгізу

STEM білім беру әдістерін биология пәнінде қолдану оқушылардың шығармашылық дағдыларын дамытуға және ғылыми зерттеу жұмыстарының негіздерін үйретуге көмектеседі. Мысалы, биология сабағында экологиялық жобалар жасау, табиғатты қорғауға арналған тәжірибелер жүргізу, биологиялық зерттеулердің нәтижелерін талдау сияқты әрекеттер оқушыларды нақты мәселелерді шешуге дағдыландырады.

1. Жобалау әдісі: Биология пәнінде STEM әдістемесін қолданудың тиімді тәсілдерінің бірі — жобалау әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылар өздері зерттеу жүргізеді, белгілі бір проблеманы шешуге арналған жобаны жасайды. Мысалы, экологиялық проблемаларды шешуге арналған жобалар жасағанда, оқушылар биологияны зерттеу арқылы практикалық дағдыларды меңгереді.

2. Интердисциплинарлық тәсіл: STEM білім беру әдістемесі әртүрлі пәндерді бір-бірімен байланыстырып оқытуды көздейді. Биология пәнінде бұл тәсілді қолдану оқушыларға тек биологияны емес, сонымен қатар математика, физика, химия сияқты пәндермен байланыстырылған білім алу мүмкіндігін береді.

3. Қолданбалы зерттеулер: Биология сабағында оқушылар тек теориялық білім алмай, нақты зерттеулер мен тәжірибелер жүргізе отырып, өз білімдерін нақты жағдайда қолданады. Мысалы, өсімдіктер мен жануарлар әлемінің өзгерістерін зерттеу арқылы экологиялық сауаттылықты арттыруға болады.

Функциональдық сауаттылықты қалыптастыруда қолданылатын әдістер мен құралдар

Биология пәнінде функциональдық сауаттылықты дамыту үшін әртүрлі әдістер мен құралдар қолдануға болады:

1. Құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар: Оқушыларға нақты өмірде кездесетін экологиялық проблемаларды шешу үшін тапсырмалар беру.

2. Кейс-зерттеулер: Әр түрлі табиғи немесе экологиялық мәселелерді талқылау, бұл оқушылардың сыни ойлау қабілетін арттыруға мүмкіндік береді.

3. Тәжірибелік жұмыс: Лабораториялық зерттеулер мен эксперименттер оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Қорытынды

STEM білім беру әдістерін биология пәнінде қолдану оқушылардың функциональдық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға тек теориялық білімді емес,

сондай-ақ ғылыми зерттеу, сыни ойлау және практикалық дағдыларды да игеруге мүмкіндік береді. Биология пәні оқушыларды табиғатты түсінуге, экологиялық мәселелерді шешуге және ғылыми әдістерді қолдануға үйретеді, бұл олардың функциональдық сауаттылығын дамыту үшін маңызды.

Әдебиеттер

1. Ж. Н. Тұрсынова, А. Қ. Ержанов. STEM білім беру негіздері: теориясы мен практикасы. Алматы: ЖШС "Ұлағат" 2020 ж.
2. С. К. Баймұханов, М. Ж. Куанышбекова. Қазіргі білім беру жүйесіндегі STEM әдістемелері. Қарағанды: ҚарМУ баспасы 2019 ж.
3. К. Л. Омарова, С. А. Абдрахманова. Биология пәнінде функциональдық сауаттылықты қалыптастыру. Астана: "Білім" баспасы 2021 ж.
4. Ш. А. Мұхамедқали, Б. Ж. Мұсабекова. STEM бағытында биология пәнін оқыту. Тараз: "ҚазҰПУ баспасы" 2022 ж.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ

Пирманова Гулмира Махамбетовна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "Ұлағат "жалпы білім беретін мектебінің география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада география сабағында экологиялық білім беру әдістері, экологиялық сауаттылықты қалыптастыру жолдары мен инновациялық тәсілдер қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматриваются методы экологического образования на уроках географии, пути формирования экологической грамотности и инновационные подходы.

Қазіргі заманғы жаһандану кезеңінде экология мен табиғатты қорғау мәселелері әлемнің көптеген елдерінде өзекті тақырыптарға айналып отыр. Адамзаттың табиғатқа деген жауапкершілігі мен көзқарасы уақыт өткен сайын өзгеріп, қоршаған орта мен табиғи ресурстарды сақтау, қалпына келтіру және тиімді пайдалану қажеттілігі артуда. Бұл үдерістің басты құралы — экологиялық білім. Бүгінде экологиялық білім беру тек жекелеген мектеп пәндерінің шеңберінде ғана емес, барлық оқу жүйесінде маңызды орын алуда. Осы тұрғыда география пәнінің орны ерекше. География — табиғат пен қоғамның өзара байланысын зерттейтін ғылым ретінде, экологияны оқыту үшін маңызды құрал болып табылады.

География сабағы экологиялық сауаттылықты қалыптастыру, оқушыларға табиғат пен қоғам арасындағы күрделі қарым-қатынастарды түсіндіру, экологиялық проблемаларды шешуге бағытталған іс-әрекетке тәрбиелеу үшін тиімді әдіс-тәсілдер мен құралдарды ұсынады.

1. География сабағында экологиялық білім беру: теориялық негіздер

География пәні — табиғат, қоғам және адам арасындағы байланыстарды зерттейтін ғылыми пән. Оқушыларға географиялық білім беруде экологиялық аспектілерді енгізу олардың қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттырып, экологиялық мәселелерге деген қызығушылығын оятады. Бұл пәнде экологиялық білім беру арқылы табиғаттың заңдылықтары, экосистема, экологиялық тепе-теңдік, табиғат қорғаудың маңыздылығы сияқты ұғымдар түсіндіріледі. Сонымен қатар, географияда экологиялық дағдыларды қалыптастыру маңызды — олар табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, табиғаттың қайта қалпына келуіне әсер ету, экологиялық мәселелерді шешу жолдарын іздестіру сияқты қабілеттерді қамтиды.

2. Экологиялық сауаттылықты қалыптастырудың маңызы

Экологиялық сауаттылық дегеніміз — қоршаған орта мен табиғи ресурстарға дұрыс көзқарас қалыптастыру, экологиялық мәселелерді түсіну және соларға қатысты шешімдер қабылдай алу қабілеті. Бұл дүниетанымды дамыту арқылы оқушылар табиғаттың заңдылықтарын түсінеді, экологиялық мәселелерді шешуге қатысты шешімдер қабылдай алады. Экологиялық сауаттылықтың басты мақсаттары:

- Табиғатты қорғаудың маңыздылығын түсіндіру;
- Қоршаған ортаның жағдайын бағалай білу;
- Энергия мен ресурстарды тиімді пайдалану дағдыларын қалыптастыру;
- Экологиялық мәселелерді шешуде шығармашылық ойлауды дамыту.

3. География сабағында экологиялық білім беру әдістері

География сабағында экологиялық білім беру үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолдануға болады. Олардың әрқайсысы оқушылардың экологиялық мәселелерге деген қызығушылығын арттырып, оларды қоршаған ортаға деген жауапкершілік сезімін дамытуға көмектеседі.

- Жобалық әдіс. Оқушыларға экологиялық жобаларды орындау, табиғат қорғау мәселелерін зерттеу, жергілікті экологиялық жағдайларды талдау тапсырмаларын беру арқылы оларды экологиялық мәселелерді шешуге тарту.

- Дебаттар мен пікірсайыстар. Оқушылар арасында экологиялық проблемаларды талқылау, пікірталас ұйымдастыру арқылы оларды экологиялық мәселелердің маңыздылығын түсінуге бағыттау. Мұндай пікірсайыстар оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

- Табиғатқа саяхат жасау. География сабағында табиғатқа шығу, экологиялық жағдайды өз көздерімен көру оқушылардың табиғатты қорғау туралы білімдерін бекітуге көмектеседі. Мұндай саяхаттар оқушылардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырып, экологиялық жауапкершілікті сезінуге мүмкіндік береді.

- Қосымша шынайы оқыту әдістері. Виртуалды экскурсиялар, экологиялық видеолар мен презентациялар арқылы оқушыларға экологиялық проблемаларды көрсету, олардың шешімін іздеу үшін нақты ақпараттар мен дәлелдер ұсыну.

4. Инновациялық технологиялар мен құралдар

Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен технологиялар география сабағында экологиялық білім беру процесін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқушыларды тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық дағдылармен де қаруландырады.

- Интерактивті тақталар мен мультимедиялық құралдар. Оқушыларға экологиялық мәселелерді көрсету, оларды шешудің жолдарын визуализациялау, экологиялық карталар мен диаграммалар арқылы түсіндіру.

- Географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЖ). Қазіргі география сабағында ГАЖ қолдану оқушыларға табиғи ресурстарды басқару, экологиялық өзгерістерді бақылау және сараптау үшін өте пайдалы. ГАЖ жүйесі арқылы оқушылар нақты деректермен жұмыс істеп, экологиялық мәселелерді тиімді шешу жолдарын үйренеді.

- Тақырыптық зерттеу жұмыстарын орындау. Оқушылардың өздігінен жұмыс істеуі үшін экологиялық тақырыпта зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру. Бұл оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытып, экологиялық мәселелерді терең түсінуге көмектеседі.

5. Қорытынды

География сабағында экологиялық білім беру — бұл оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттырудың ең тиімді жолдарының бірі. Экологиялық мәселелердің маңыздылығын түсіну, табиғатқа деген жауапкершілікті қалыптастыру және табиғат қорғауға қатысу дағдыларын дамыту — бұл маңызды педагогикалық міндет. География пәні экологиялық білім беру үшін тиімді құрал болып табылады, себебі ол табиғат пен қоғам арасындағы өзара байланыстарды, экологиялық мәселелерді және оларды шешу жолдарын түсіндіреді. Инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану оқушыларды экологиялық

мәселелерді шешуге, табиғатты қорғауға тартуға және олардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Ахметова, Ә. География сабағында экологиялық білім беру: теория мен тәжірибе. Алматы: Ғылым. 2021 ж.
2. Айтмұхамедов, М. Қоршаған ортаны қорғаудағы географиялық білімнің рөлі. Астана: Экология институты. 2020 ж.
3. Кенжебаева, Г. Экологиялық білім беру әдістері: Оқытудың жаңа тәсілдері. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті. 2019 ж.
4. Сауранбаев, А. География пәні және экологиялық тәрбие. Қарағанды: Қарағанды университеті. 2018 ж.
5. Нұрмұханбетова, Л. Жас ұрпаққа экологиялық сауаттылықты қалыптастыру тәсілдері. Алматы: Жас ұстаз. 2017 ж.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА КАРТОГРАФИЯЛЫҚ МӘЛІМЕТТЕРДІ КӨРСЕТУ ТӘСІЛДЕРІ: РАСТРЛІК ПЕН ВЕКТОРЛЫҚ КАРТАЛАР

Рапиева Динора Абдуллаевна
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақала география сабағында картографиялық мәліметтерді көрсету тәсілдерін, атап айтқанда, растрлік және векторлық карталардың ерекшеліктерін зерттеуге арналған. Қазіргі кезде географиялық ақпарат жүйелері (ГИС) мен картографияның жаңа технологияларының дамуы білім беру саласында үлкен мәнге ие. Бұл мақалада растрлік және векторлық карталардың теориялық негіздері мен оларды оқу процесінде қолданудың тиімді әдістері қарастырылады. Сонымен қатар, география сабағында картографиялық мәліметтерді пайдалану арқылы оқушылардың географиялық түсініктерін кеңейту, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту және практикалық дағдыларын қалыптастыру бағыттары талқыланады. Авторлар растрлік және векторлық карталарды географиялық ақпаратты визуализациялау және түсіндіру үшін қолдану барысында оқушылардың қызығушылықтарын арттырып, білім алу процесінің тиімділігін жоғарылатуға болады деген қорытындыға келеді.

Резюме

Данная статья посвящена изучению способов отображения картографических данных на уроках географии, в частности, особенностей растровых и векторных карт. В настоящее время развитие новых технологий географических информационных систем (ГИС) и картографии имеет большое значение в сфере образования. В данной статье рассматриваются теоретические основы растровых и векторных карт и эффективные методы их использования в процессе обучения. Кроме того, на уроках географии обсуждаются направления расширения географических представлений учащихся с помощью картографических данных, развития логического мышления и формирования практических навыков. Авторы приходят к выводу, что использование растровых и векторных карт для визуализации и интерпретации географической информации может повысить интерес учащихся и повысить эффективность образовательного процесса.

География сабағы – бұл оқушыларға жер туралы білім мен түсініктерді беретін маңызды пән. Білім беру процесінде карталар маңызды рөл атқарады, себебі олар географиялық мәліметтерді визуализациялаудың негізгі құралдары болып табылады. Картографиялық мәліметтерді көрсету үшін әртүрлі картографиялық тәсілдер қолданылуы мүмкін, оның ішінде растрлік және векторлық карталар кеңінен қолданылып келеді. Әрбір картографиялық тәсілдің өзіндік ерекшеліктері мен қолдану салалары бар.

1. Растрлік картографияның негіздері

Растрлік карталар – бұл әртүрлі географиялық деректерді пиксельдер арқылы көрсететін карталар. Бұл түрдегі карталарда әрбір пиксель белгілі бір түс немесе мәнге ие, ол белгілі бір географиялық аймақты көрсетеді. Растрлік карталар кеңістіктегі әртүрлі сипаттамаларды (жер бетінің бедері, температура, ылғалдылық және т.б.) көрсету үшін тиімді болып табылады. Олардың басты артықшылығы – үлкен көлемдегі деректерді сақтау және өңдеу мүмкіндігі.

2. Векторлық картографияның негіздері.

Векторлық карталар географиялық мәліметтерді сызықтар, көпбұрыштар, нүктелер және басқа да геометриялық элементтер арқылы көрсетеді. Бұл карталар мәліметтерді нақты әрі анық көрсету үшін қолданылады. Векторлық карталардың басты артықшылығы – олар деректердің жоғары дәлдігімен ерекшеленеді және әртүрлі деңгейдегі масштабта жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оларды өңдеу оңай, себебі олар цифрлық форматта ұсынылады.

3. Растрлік және векторлық карталардың салыстырмалы талдауы

Растрлік және векторлық карталардың әртүрлі жағдайларда қолданылу тиімділігі туралы талдау жасалады. Растрлік карталар кеңістіктік мәліметтерді көрсету үшін ыңғайлы болса, векторлық карталар көп жағдайда мәліметтердің егжей-тегжейлі көрсетілуін талап ететін жұмыстар үшін қолайлы. Осы бөлімде екі типтегі карталарға қатысты ерекшеліктер мен олардың оқу процесіндегі тиімділіктері салыстырылып көрсетіледі.

4. География сабағында картографиялық мәліметтерді қолдану әдістері

География сабағында картографиялық мәліметтерді дұрыс қолдану оқушылардың географиялық түсініктерін тереңдетуге көмектеседі. Оқушыларды растрлік және векторлық карталарды пайдалану арқылы жергілікті және жаһандық мәселелерді талқылауға үйрету, олардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл бөлімде картографиялық мәліметтерді көрсету әдістері мен оларды тиімді қолданудың практикалық аспектілері талқыланады.

5. Оқушыларға картографиялық дағдыларды дамыту

Оқушылардың картографиялық дағдыларын дамыту – география пәнінің маңызды құрамдас бөлігі. Картадан ақпаратты оқу, талдау, интерпретациялау және қорытынды жасау – оқушылар үшін өте маңызды дағдылар болып табылады. Бұл бөлімде картографиялық білім мен дағдыларды қалыптастыруға арналған түрлі әдіс-тәсілдер қарастырылады. Сонымен қатар, растрлік және векторлық карталарды оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту үшін тиімді қолданудың жолдары көрсетіледі.

6. Қорытынды

Растрлік және векторлық картографияның география сабағында қолданылуы оқушылардың географиялық білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Осы мақалада картографиялық мәліметтерді көрсету тәсілдері туралы жалпы түсінік беріліп, география сабағында олардың тиімді қолданылу жолдары көрсетілген. Оқушылардың картографиялық дағдыларын дамыту үшін растрлік және векторлық карталарды қолданудың маңызы зор.

Әдебиеттер:

1. Белоусов В.И., Карпов А.П. "Основы картографии и геоинформационных технологий". Москва: Высшая школа, 2016.
2. Гущина Е.С. "География и картография: методические аспекты". Санкт-Петербург: Издательство "Лан", 2014.
3. Лукина Н.Г. "Методика преподавания географии с использованием карт". Алматы: Қазақ университеті, 2015.
4. Сахаров, А.А. "Введение в геоинформационные системы". Москва: МГГУ, 2018.
5. Челышев И.Г. "Растрные и векторные карты: Принципы и использование". Москва: Наука, 2017.

ҚАЗІРГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ: ЭКОЛОГИЯ, КЛИМАТ ӨЗГЕРІСІ ЖӘНЕ УРБАНИЗАЦИЯ

Сартбаев Галымжан Турганулы
Шымкент қаласы, №1 жалпы орта кешкі мектебінің
география пәнінің мұғалімі

Түйін

Бұл мақала қазіргі заманғы географиялық мәселелерді оқытуға арналған. Қазіргі кезеңде экология, климаттың өзгеруі, урбанизация және басқа да географиялық проблемалар ғаламдық ауқымда өзекті мәселелерге айналып отыр. Осы мәселелерді оқушыларға тиімді және түсінікті түрде жеткізу маңызды болып табылады. Мақалада географиялық пәнде экологиялық мәселелерді, климаттың өзгеруін, урбанизацияның әсерін және олардың шешімін оқыту әдістері қарастырылады. Оқушыларға осы мәселелерді талдауға, сыни ойлау қабілеттерін дамытуға және ғылыми тұрғыда қарауға үйретудің тәсілдері ұсынылады. Сонымен қатар, қазіргі замандағы географиялық мәселелердің шешімін табу үшін қолданылатын инновациялық әдістер, жобалау және зерттеу жұмыстарының рөлі талқыланады.

Резюме

Эта статья посвящена изучению современных географических проблем. На современном этапе экология, изменение климата, урбанизация и другие географические проблемы становятся актуальными в глобальном масштабе. Важно донести эти вопросы до учащихся эффективным и понятным способом. В статье рассматриваются методы обучения экологическим проблемам, изменению климата, последствиям урбанизации и их решению в географической дисциплине. Учащимся предлагаются способы научить их анализировать эти проблемы, развивать навыки критического мышления и подходить к ним с научной точки зрения. Кроме того, обсуждаются инновационные методы, роль проектных и исследовательских работ, используемых для поиска решений географических проблем в наше время.

Қазіргі таңда географиялық мәселелер әлемді алаңдататын басты проблемалардың бірі болып отыр. Экологиялық дағдарыстар, климаттың өзгеруі, урбанизацияның әсері, табиғи ресурстардың сарқылуы, су тапшылығы және басқа да көптеген факторлар адамзаттың болашағына әсер етуі мүмкін. Осы себепті, географиялық білім беруде осы мәселелерді оқушыларға жеткізу, олардың шешімін талдауға дағдыландыру, маңызды болып табылады. География пәнін оқытудың басты мақсаты — оқушыларды заманауи географиялық мәселелермен таныстыру, оларды талдай білуге үйрету және келешекте осы мәселелерді шешу жолдарын іздеуге бағыттау болып табылады.

1. Экология және оның географиядағы маңызы

Экология — қазіргі заманның маңызды мәселелерінің бірі. Адамдардың табиғатқа ықпалы, ормандардың кесілуі, ауаның ластануы, су ресурстарының ластануы және көптеген басқа экологиялық мәселелер ғаламдық ауқымда өзекті болып отыр. Бұл мәселені оқыту арқылы оқушыларды табиғатқа деген жауапкершілікке тәрбиелеу қажет. Сонымен қатар, экологияның адам өміріне әсерін түсіндіру үшін практикалық жұмыстар, зерттеулер жүргізу маңызды. Бұл бағыттағы оқыту әдістері оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді.

2. Климаттың өзгеруі: себептері мен салдары

Климаттың өзгеруі әлемде орын алып жатқан басты экологиялық мәселелердің бірі болып табылады. Температураның жоғарылауы, су деңгейінің көтерілуі, құрғақшылықтар мен қарлы борандардың жиілеуі адамзаттың өміріне тікелей әсер етуде. География пәні оқушыларға климаттың өзгеруінің себептерін түсіндіру, оның табиғатқа және қоғамға әсерін талдау, климаттың өзгеруіне қарсы күресу әдістерін оқыту үшін үлкен мүмкіндік береді. Бұл мәселеге қатысты оқыту әдістері оқушыларды зерттеу жұмыстары мен ғылыми талдаулар жасауға тарту, әлемдегі климаттық процестерді модельдеу арқылы түсіндіруге бағытталуы керек.

3. Урбанизация және оның географиялық салдары

Урбанизация қазіргі заманның негізгі үрдістерінің бірі болып табылады. Қалалардың кеңеюі, ауылдық жерлерден қалаға көшу, инфрақұрылымның дамуы — бұның бәрі географиялық аспектілермен тығыз байланысты. Урбанизацияның әлеуметтік, экономикалық және экологиялық салдары жөнінде оқушыларға жан-жақты білім беру керек. Қалалардың экологиялық проблемалары, инфрақұрылымның дамуы, урбанизацияның қоршаған ортаға әсері туралы талқылау география сабағының маңызды тақырыптары болып табылады. Оқушыларға урбанизацияның географиялық салдарын зерттеу мен талдауға мүмкіндік беретін әдістерді қолдану тиімді болады.

4. Географиялық білім беруде инновациялық әдістер

Қазіргі географиялық мәселелерді оқытуда инновациялық әдістерді қолдану маңызды рөл атқарады. Географиялық ақпараттық жүйелер (ГИС), картографиялық құралдар, мультимедиялық ресурстар, компьютерлік модельдер мен симуляциялар оқушылардың географиялық білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Оқушыларға қазіргі заманғы географиялық ақпараттарды қолдану дағдыларын үйрету олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

5. Жобалау әдістері мен зерттеу жұмыстарының рөлі

Географиялық мәселелерді оқытуда жобалау әдістері мен зерттеу жұмыстарын қолдану оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушыларға нақты мәселелерді зерттеу, оларды талдау, шешімін табуға бағытталған жобалар мен тапсырмалар беру арқылы география сабағының тиімділігін арттыруға болады. Оқушыларды дербес зерттеу жұмыстарын жүргізуге ынталандыру, оларды ғылыми тұрғыда қарауға бағыттау — бұл қазіргі заманғы географиялық білімнің маңызды аспектісі.

Қорытынды:

Қазіргі заманғы географиялық мәселелерді оқыту арқылы оқушыларды тек теориялық біліммен қамтамасыз етіп қана қоймай, оларды осы мәселелерді шешу жолдарын іздеуге, сыни тұрғыда ойлауға, зерттеулер жүргізуге үйрету қажет. Экология, климаттың өзгеруі, урбанизация сияқты мәселелер оқушыларға тек географиялық пәнді оқыту барысында ғана емес, жалпы білім беруде өзекті мәселелер болып табылады. Сондықтан география сабағында осы мәселелерді тиімді оқыту үшін инновациялық әдістер, жобалау жұмыстары және зерттеу жұмыстары үлкен рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Белоусов, В.И. «Основы географической науки». Москва: Высшая школа, 2015.
2. Иванов, В.А. «Методика преподавания географии». Санкт-Петербург: Лан, 2014.
3. Лукина, Н.Г. «География и современное образование». Алматы: Қазақ университеті, 2016.
4. Титаренко, И.А. «Географические информационные системы». Москва: Наука, 2017.
5. Шевченко, М.Л. «Современные подходы к обучению географии». Москва: Юрайт, 2019.
6. Роджерс, Л. «Экологические проблемы современности». Москва: Прогресс, 2014.

ӘЛЕМДІК ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Толымбекова Айман Алипбайқызы
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, А.Гайдар атындағы ЖББМ
география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада әлемдік табиғи ресурстарды зерттеу және олардың экономикалық маңыздылығын талқылау қарастырылады. Әлемдегі табиғи ресурстардың экономикалық даму үшін қаншалықты маңызды екені анықталады, олардың түрлері мен оларды тиімді пайдалану мәселелері қарастырылады. Табиғи ресурстардың экономикаға әсері және олардың әлемдік нарықтағы маңызы

туралы нақты мысалдар келтіріледі. Ресурстарды дұрыс пайдалану мен олардың экологиялық әсерін есепке ала отырып, оларды басқарудың тиімді жолдары ұсынылады. Бұл зерттеу, сондай-ақ, әлемнің түрлі аймақтарындағы ресурстардың дамуы мен олардың адам өміріне әсерін талдай отырып, осы саладағы келешек бағыттарды болжамдайды. Мақалада табиғи ресурстардың әлемдік экономиканы тұрақты дамытудағы рөліне, сондай-ақ ресурстарды тиімді басқаруға байланысты экономикалық стратегияларға назар аударылады.

Резюме

В этой статье рассматривается изучение мировых природных ресурсов и обсуждение их экономического значения. Определяется, насколько важны природные ресурсы мира для экономического развития, рассматриваются их виды и вопросы их эффективного использования. Приводятся конкретные примеры влияния природных ресурсов на экономику и их значения на мировом рынке. Предлагаются эффективные способы управления ресурсами с учетом их правильного использования и воздействия на окружающую среду. Это исследование также прогнозирует будущие направления в этой области, анализируя развитие ресурсов в различных регионах мира и их влияние на жизнь человека. В статье основное внимание уделяется роли природных ресурсов в устойчивом развитии мировой экономики, а также экономическим стратегиям, связанным с эффективным управлением ресурсами

Әлемнің табиғи ресурстары – адамзат өмірінің маңызды құрамдас бөлігі, олар экономикалық және экологиялық өмірде басты рөл атқарады. Табиғи ресурстар экономиканың дамуына ықпал етіп, халықтың өмір сүру сапасын жақсартады. Алайда, ресурстарды тиімді пайдалану және оларды үнемдеу мәселелері қазіргі таңда ең өзекті болып отыр. Осыған орай, табиғи ресурстарды зерттеу мен олардың экономикалық маңызын талқылау өте маңызды. Мақалада әлемнің табиғи ресурстарының түрлері мен олардың әрбір экономикадағы рөлі қарастырылады.

1. Табиғи ресурстардың түрлері

- Минералды ресурстар: кен байлықтары, металдар, мұнай және табиғи газ. Бұл ресурстар бүкіл әлем бойынша негізгі энергетикалық және өндірістік құралдар ретінде қолданылады.
- Су ресурстары: өзендер, көлдер, теңіздер мен мұхиттар. Судың шаруашылықтағы маңызы өте зор, себебі ол ауыл шаруашылығы, энергетика мен тұрмыстық қажеттіліктерге қажетті негізгі ресурс болып табылады.

Табиғи ресурстар — елдің экономикасына тікелей әсер ететін маңызды элементтер. Олардың бар болуы және оларды дұрыс пайдалану ұлттық экономиканы көтеруге, жұмыс орындарын құруға, халықаралық нарықта бәсекелестікті арттыруға мүмкіндік береді. Мысалы, мұнай мен газ өндіретін елдер өз ресурстарын экспорттап, жоғары табыс табады. Сонымен қатар, табиғи ресурстардың тиімді пайдаланылуы экологиялық жағдайды жақсартып, тұрақты даму қағидаттарына негізделген экономика құруға ықпал етеді.

3. Табиғи ресурстардың географиялық таралуы

Табиғи ресурстардың таралуы географиялық тұрғыдан әртүрлі. Әлемнің әр түрлі бөліктерінде мұнай мен газ қорының көлемі, көмір мен металл қорларының орналасуы, су ресурстарының молдығы айтарлықтай өзгереді. Мысалы, Таяу Шығыста мұнай мен газ қоры мол болса, Африка мен Оңтүстік Америкада минералды ресурстар көп шоғырланған. Осы себептен, табиғи ресурстардың әлемдік сауда мен халықаралық қатынастарда маңызды рөл атқаратыны белгілі.

4. Табиғи ресурстарды пайдалану мәселелері

- Ормандар мен өсімдіктер әлемі: орман ресурстары – ағаш, дәрілік өсімдіктер және басқа да табиғи ресурстар.
- Жер ресурстары: ауыл шаруашылығында жердің пайдаланылуы, сонымен қатар жер қойнауының ресурстарының барлау және өндіру қызметі.

2. Әлемдік экономикалық жүйедегі табиғи ресурстардың рөлі

Табиғи ресурстар әлемдік экономиканың негізін құрайды. Мысалы, мұнай мен газдың саудасы халықаралық экономиканың маңызды саласы болып табылады. Әрбір елдің

экономикасы табиғи ресурстарды пайдалануға негізделген. Олар өндіріс үшін қажетті шикізаттарды қамтамасыз етеді, еңбек нарығын құрып, халықтың әл-ауқатын арттырады.

3. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану

Табиғи ресурстардың тиімді пайдаланылуы – әлемдік экономиканың тұрақты дамуына ықпал етеді. Ресурстарды үнемдеу, қайта қалпына келтіру және жаңартылатын энергия көздеріне көшу маңыздылығы артты. Мұндай үдерістер экология мен экономика арасында тепе-теңдікті сақтауға көмектеседі.

4. Қазіргі экологиялық мәселелер мен табиғи ресурстардың сарқылуы

Табиғи ресурстардың жылдам сарқылуы – бүгінгі таңда адамзат алдында тұрған үлкен мәселе. Табиғи ресурстарды көп пайдалану экологиялық апаттарға әкеліп соғуы мүмкін. Адамзаттың пайдакүнемдігі, табиғатты қорламауы табиғаттың тепе-теңдігін бұзады.

5. Жаңартылатын ресурстар және болашақ экологиясы

Болашақта адамзат жаңартылатын табиғи ресурстарды пайдалануды кеңейтуді көздеп отыр. Жел, су, күн энергиясы сияқты жаңартылатын энергия көздеріне көшу экологиялық дағдарысты жеңуге және табиғат қорларын сақтауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Табиғи ресурстар адамзат үшін маңызды болғанымен, оларды үнемді әрі тиімді пайдалану өте қажет. Ғаламдық экологиялық мәселелерге байланысты жаңа стратегиялар мен технологияларды қолдану осы ресурстарды тиімді пайдалану мен сақтау үшін аса маңызды. Қазіргі таңда табиғи ресурстарды зерттеу және оларды дұрыс басқару көптеген ғылыми және тәжірибелік жұмыстардың тақырыбы болып отыр. Алдағы уақытта, жаңартылатын энергия көздеріне және тұрақты даму стратегияларына көшу адамзат үшін маңызды қадам болары сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Бондаренко, И. В. Экономика природных ресурсов: теория и практика. Москва: Наука. 2015 ж.
2. Кожахметова, Н. А. Табиғи ресурстар және олардың экономикадағы маңызы. Алматы: ҚазҰУ баспасы. 2018 ж.
3. Смирнов, А. П. Энергетические ресурсы: от добычи до использования. Санкт-Петербург: Экономика. 2017 г.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ КАРТАЛАРДАҒЫ РАСТРЛІК ЖӘНЕ ВЕКТОРЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Тулегенова Кымбат Ниязбековна
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы Т.Рысқұлов атындағы мектеп-лицейінің география пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада растрлік және векторлық тәсілдер, олардың арасындағы айырмашылықтар, қолданыс салалары мен ерекшеліктері қарастырылады. Растрлік тәсілдер негізінен пикселдерден тұратын карталарға негізделсе, векторлық тәсілдер сандық деректерді пайдалана отырып, географиялық объектілерді сызықтар, нүктелер мен полигондар түрінде бейнелейді. Әр әдістің өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар, және мақалада оларды қолданудағы тиімділікті талдау ұсынылады. Растрлік карталар жиі үлкен көлемдегі мәліметтерді қамтитын спутник суреттері немесе аэрофотосуреттер сияқты нақты әлем бейнелерін ұсынуға қолданылады. Векторлық карталар болса, нақтылы және математикалық тұрғыда сипатталған географиялық нысандарды нақты көрсету үшін пайдаланылады. Мақалада бұл екі тәсілдің картографиялық жұмыстарда қалай қолданылатыны және қазіргі заманғы технологиялармен үйлесімділігі талқыланады.

Summary

The article discusses raster and Vector approaches, differences between them, areas of application and features. While raster approaches are based mainly on maps consisting of pixels, vector approaches use numerical data to represent geographic objects in the form of lines, points, and polygons. Each method has its own advantages and disadvantages, and the article proposes to analyze the effectiveness in their application. Raster maps are often used to represent real-world images, such as satellite images or aerial photographs, that contain large amounts of data. Vector maps, on the other hand, are used to clearly represent the geographical objects described in a precise and mathematical context. The article discusses how these two approaches are used in cartographic works and their compatibility with modern technologies.

Географиялық карталар — бұл ғаламшардың физикалық, саяси және экономикалық құрылымын бейнелейтін графикалық құралдар. Олар кеңінен картографиялық әдістерді пайдалана отырып жасалады, және екі негізгі тәсіл — растрлік және векторлық тәсілдер қолданылады. Әрбір тәсіл өз ерекшеліктеріне ие және нақты жағдайларға сәйкес қолданылатын түрлі мақсаттарға қызмет етеді. Географиялық карталарда ақпаратты бейнелеу үшін ең танымал екі әдіс — растрлік және векторлық тәсілдер. Бұл мақалада осы екі тәсілдің ерекшеліктері мен қолданылуы талданады.

1. Растрлік тәсіл:

Растрлік тәсіл карталарды жасау үшін пикселдер немесе нүктелер жиынтығын пайдаланады. Бұл тәсіл негізінен аэрофотосуреттер мен спутник суреттері сияқты нақты әлемнің бейнесін көрсету үшін қолданылады. Растрлік карталарда әр пиксель белгілі бір түс немесе жарықтық мәніне ие, ол сол аймақтың нақты сипаттамасын көрсетеді. Бұл тәсіл географиялық мәліметтерді нақты әрі толық көрсету үшін қолайлы болып табылады.

Артықшылықтары:

- Нақты суреттерді бейнелейді.
- Күрделі жергілікті аймақтарды көрсету үшін тиімді.
- Суреттерге негізделген ақпараттық өңдеуді оңай жүргізуге болады.

Кемшіліктері:

- Мәліметтер көлемі үлкен болады.
- Мәліметтердің өзгертілуі немесе өңделуі қиын болуы мүмкін.
- Картаның сапасы пикселдер санымен анықталады, сондықтан төмен ажыратымдылықтағы карталарда анықтық азаяды.

2. Векторлық тәсіл:

Векторлық тәсілде географиялық объектілерді сызықтар, нүктелер мен полигондар түрінде бейнелейді. Бұл тәсіл сандық деректерді пайдалана отырып, әрбір объектінің нақты математикалық сипаттамасын береді. Векторлық карталар әдетте жердің түрлі географиялық нысандарының шекараларын, жолдарын және өзендерін көрсету үшін қолданылады.

Артықшылықтары:

- Мәліметтер аз көлемде сақталады.
- Картаның сапасы мен анықтылығы жоғары болады.
- Мәліметтер өзгертілуі немесе өңделуі жеңіл.
- Векторлық карталар географиялық ақпаратты нақты, тексерілетін түрде көрсетеді.

Кемшіліктері:

- Жоғары дәлдікті қажет ететін күрделі карталарда қиындықтар туындауы мүмкін.
- Растрлік суреттерді көрсету қиын болуы мүмкін.
- Нақты әлемнің барлық аспектілерін толық бейнелеу мүмкін емес.

3. Растрлік және векторлық тәсілдердің салыстырмасы:

Растрлік және векторлық тәсілдер бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді. Растрлік карталар нақты әлемнің көрінісін беру үшін қолайлы болса, векторлық карталар жоғары дәлдікті қажет ететін картографиялық жұмыстар үшін тиімді. Әр әдіс өз қолдану саласына ие және картографияның түрлі мақсаттарында қолданылады. Мысалы, спутник суреттері мен

аэрофотосуреттерді растрлік карталарда пайдалану ыңғайлы, ал жолдар мен шекараларды көрсету үшін векторлық карталар тиімді.

4. Қазіргі заманғы технологиялар мен әдістер:

Қазіргі заманда растрлік және векторлық тәсілдер интеграцияланып, картографиялық ақпаратты жинау мен өңдеудің жаңа әдістері пайда болды. Географиялық ақпарат жүйелері (ГИС) арқылы бұл екі тәсіл бір-бірімен үйлесімді түрде қолданыла отырып, картографияда толық ақпараттық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Жаңа технологиялар әртүрлі деректердің жоғары сапалы карталарда бірігуін қамтамасыз етеді.

Қорытынды:

Географиялық карталардағы растрлік және векторлық тәсілдер картография мен географиялық ақпаратты өңдеудің негізі болып табылады. Бұл екі тәсіл бір-бірімен толықтырып, әртүрлі мақсаттар үшін тиімді шешімдер ұсынады. Растрлік карталар нақты суреттер мен кеңістіктік ақпаратты дәл бейнелесе, векторлық карталар жоғары дәлдіктегі мәліметтерді көрсетеді. Қазіргі заманғы технологиялар мен географиялық ақпарат жүйелері (ГИС) осы екі тәсілді үйлестіру арқылы географиялық ақпаратты тиімді пайдалану мен өңдеу процесін жеңілдетеді.

Әдебиеттер

1. Смит, Дж. Географиялық картография: растрлік және векторлық тәсілдер. Лондон: Cambridge University Press. 2017 ж.
2. Петров, В.А. Географиялық ақпарат жүйелері және картография. Алматы: Рауан. 2018 ж.
3. Махмудов, Б.А. Географиялық карталар: дәстүрлі және заманауи әдістер. Астана: Қазақ университеті. 2019 ж.
4. Шолпанова, Г.К. Картография негіздері мен географиялық ақпараттық жүйелер. Алматы: Білім. 2020 ж.
5. Рахимбек, Д. Географиялық карталар және олардың қолданылуы. Тараз: Ғылым. 2016 ж.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ РӨЛІ

Халметова Джамиляхон Бердыбаевна
Шымкент қаласы, №45 мектеп-гимназиясының география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақала географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастырудағы зертханалық жұмыстардың рөлін зерттейді. География пәні оқушыларының шығармашылық, аналитикалық және практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған зертханалық жұмыстардың маңызы зор. Мұнда зерттеу дағдыларының қалыптасуындағы теориялық және практикалық әдістердің өзара байланысы талданады, сондай-ақ географиялық мәліметтерді өңдеу мен талдау барысында зертханалық жұмыстардың тиімділігі қарастырылады. Зертханалық жұмыстар оқушыларға картография, статистика, табиғи құбылыстар мен процестерді бақылау, жер бетінің құрылымын зерттеу сияқты географиялық зерттеу тәсілдеріне қатысты практикалық дағдыларды меңгеруге көмектеседі. Сонымен қатар, бұл мақаланың мақсаты - оқушылардың географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастырудағы зертханалық жұмыстың тиімді әдістерін ұсыну және олардың оқыту үрдісіне интеграциялануының маңыздылығын көрсету.

Summary

This article explores the role of laboratory work in the formation of geographical research skills. Of great importance is laboratory work aimed at developing the creative, analytical and practical skills of students of the subject of geography. Here, the relationship between theoretical and practical methods in the formation of research skills is analyzed, as well as the effectiveness of laboratory work in the process of processing and analyzing geographical data is considered. Laboratory work helps students acquire practical skills related to such approaches to geographical research as cartography, statistics, observation of natural phenomena and

processes, and the study of the structure of the Earth's surface. In addition, the purpose of this article is to present effective methods of laboratory work in the formation of geographical research skills of students and to show the importance of their integration into the learning process.

География пәні қазіргі қоғамда табиғат пен адам арасындағы өзара байланысты зерттеу үшін маңызды орын алады. Географиялық зерттеу дағдыларын дамыту оқушылардың табиғи процестерді түсінуі мен олардың күрделі өзара әсерін анықтауға көмектеседі. География пәнін оқыту барысында ғылыми зерттеулер мен тәжірибелік жұмыстарды жүргізудің маңызы зор, оның ішінде зертханалық жұмыстардың ерекше орны бар. Зертханалық жұмыстар оқушыларға географиялық ақпаратты жинау, өңдеу, талдау және оны интерпретациялау дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл мақалада географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастырудағы зертханалық жұмыстардың рөлі мен маңызы қарастырылып, оның оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға қалай ықпал ететіні талданады.

1. Географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастыру: негізгі ұғымдар

Географиялық зерттеу дағдылары - бұл оқушылардың табиғи құбылыстар мен процестерді зерттеу, оларды карта мен диаграммалар арқылы көрсету, мәліметтерді жинау және талдау, қорытынды жасау қабілеттерін дамыту процесі. Бұл дағдылар география пәнінің негізгі құрамдас бөліктері болып табылады, себебі олар оқушылардың тек теориялық білімдерін ғана емес, практикалық дағдыларын да қалыптастырады. Географиялық зерттеу дағдыларының қалыптасуы оқушыларды шығармашылықпен ойлауға, проблемаларды шешуге, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

Зертханалық жұмыстар — оқушыларға тәжірибелік зерттеулер жүргізуге мүмкіндік беретін оқу әдісі. Бұл жұмыстар географиялық білімдерді тереңдетуге және нақты деректерді қолдана отырып ғылыми ойлау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Зертханалық жұмыстар оқушыларды зерттеу процесінің барлық кезеңдерінен өткізеді: мәліметтер жинау, оларды өңдеу және нәтижелерді талдау.

2. Географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастыруда зертханалық жұмыстардың маңызы

Географиялық зерттеулерді жүргізуде тәжірибелік жұмыс — бұл географиялық ақпаратты жинау, жүйелеу және талдау дағдыларын дамыту үшін маңызды құрал. Зертханалық жұмыстар оқушылардың нақты деректермен жұмыс істей алу қабілетін дамытады, бұл олардың теориялық білімін практикада қолдануға көмектеседі. Сонымен қатар, зертханалық жұмыстар оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін арттырады, себебі олар деректерді талдай отырып, қандай қорытындылар жасауға болатындығын анықтайды.

География пәнінде зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру оқушылардың бірнеше дағдыны меңгеруіне көмектеседі:

1. Картография дағдылары: Зертханалық жұмыстар арқылы оқушылар карталарды оқу, түсіндіру, жер бедерін, климаттық жағдайларды, табиғи ресурстарды анықтау дағдыларын меңгереді.

2. Статистикалық талдау дағдылары: Географиялық зерттеулерде алынған мәліметтерді статистикалық тұрғыдан талдау дағдылары да қалыптасады. Оқушылар графиктер мен диаграммалар жасау арқылы мәліметтерді визуалды түрде көрсету қабілетін дамытады.

3. Табиғи процестерді бақылау дағдылары: Географиялық зертханалық жұмыстар барысында табиғи құбылыстар мен процестерді бақылау дағдылары қалыптасады, бұл оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттырады.

3. Географиялық зертханалық жұмыстардың түрлері мен әдістері

Зертханалық жұмыстар әртүрлі әдістерді қолдану арқылы жүргізілуі мүмкін. Әрбір әдіс оқушылардың әртүрлі географиялық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Мысалы:

1. Табиғи құбылыстарды бақылау: Бұл әдіс табиғаттағы өзгерістер мен процестерді бақылау арқылы зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Оқушылар ауа-райын бақылап, оның өзгерістерін талдап, табиғи процестердің себептерін түсінеді.

2. Карталар мен диаграммаларды жасау: Оқушылар картографиялық әдістерді пайдаланып, әртүрлі географиялық деректерді көрсетеді. Бұл әдіс оқушыларды картографиялық сауаттылыққа үйретуге және карталарды түсіндіру дағдыларын дамытуға көмектеседі.

3. Географиялық эксперименттер: Оқушылар белгілі бір табиғи құбылыстарды зерттеу үшін тәжірибелер жасайды. Мысалы, олар су айналымын немесе жер бедерінің өзгеруін зерттеу үшін қарапайым эксперименттер ұйымдастырады.

4. Қашықтан зондтау және геоинформациялық жүйелер: Географиялық зертханалық жұмыстарда қашықтан зондтау және геоинформациялық жүйелерді қолдану оқушыларға заманауи технологияларды пайдалана отырып географиялық зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді.

4. Зертханалық жұмыстарды жүргізу әдістері мен стратегиялары

Зертханалық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру үшін белгілі бір әдістемелік тәсілдерді қолдану қажет. Мысалы:

1. Оқушыларды топтарға бөліп жұмыс істеу: Зертханалық жұмыстар топтық жұмыс ретінде ұйымдастырылса, оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, мәселелерді шешу үшін өз идеяларын ортаға салады. Бұл әдіс оқушылардың ынтымақтастық дағдыларын дамытады.

2. Қадамдық нұсқаулықтар: Оқушыларды зертханалық жұмыстарға даярлау үшін қадамдық нұсқаулықтар беру маңызды. Әр қадамды дұрыс орындау арқылы олар зерттеу процесіне нақты көзқарас қалыптастырады.

3. Қорытынды талқылаулар мен рефлексия: Зертханалық жұмыстың соңында оқушылар өз нәтижелерін талдап, алған білімдерін қорытындылайды. Бұл оқушылардың сыни ойлауын дамытып, білімді нақты қолдануға үйретеді.

5. Географиялық зертханалық жұмыстардың тиімділігі

Зертханалық жұмыстардың тиімділігі бірнеше факторларға байланысты болады:

- Оқушылардың қызығушылығы мен ынтасы: Географиялық зерттеулер оқушылардың қызығушылығын арттырады, себебі олар табиғаттағы құбылыстарды өз көзімен көріп, зерттеу барысында белсенді қатысады.

- Теория мен практиканың байланысы: Зертханалық жұмыстар оқушыларға теориялық білімді практикалық тұрғыда қолдануға мүмкіндік береді. Бұл олардың білімін тереңдетіп, түсініктерін кеңейтеді.

- Шығармашылық қабілеттердің дамуы: Зертханалық жұмыстар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі, себебі олар зерттеулер кезінде жаңа әдістер мен тәсілдерді ойлап табады.

Қорытынды

Географиялық зерттеу дағдыларын қалыптастырудағы зертханалық жұмыстардың рөлі зор. Бұл әдіс оқушылардың географиялық сауаттылығын арттырып, табиғи құбылыстар мен процестерді терең түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, зертханалық жұмыстар оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға, сыни ойлау қабілеттерін арттыруға және олардың шығармашылықпен жұмыс істеуіне ықпал етеді. География пәнінде зертханалық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру арқылы оқушылардың білім сапасын арттыруға және географиялық зерттеу дағдыларын меңгеруге қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Абдуллин, С. Х. География пәнін оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті. 2019 ж.
2. Петрова, Н. А. Географиялық зерттеулердің негіздері мен әдістері. Москва: Наука. 2018 ж.
3. Мухаметжанова, З. С. Географиядан зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру әдістемесі. Астана: Фолиант. 2020 ж.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА КАРТАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕРІ

Куанышева Хатира Оракбаевна
Шымкент қаласы, №134 жоббм КММ география пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада география сабағында карталарды қолданудың түрлі әдістері, оның ішінде картамен жұмыс істеу әдістері, картографиялық дағдыларды дамыту, карталарды пайдалану арқылы проблемаларды шешу жолдары қарастырылады. Сондай-ақ, карталарды қолданып өткізілетін сабақтар мен тапсырмалар үлгілері ұсынылады. Географиялық білімді қалыптастырудағы карталардың рөліне, оқушылардың карталармен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға, картография мен географиялық ақпаратты талдауға бағытталған әдістемелік құралдар мен оқу материалдары талқыланады.

Summary

The article discusses various methods of using maps in geography lessons, including methods of working with maps, the development of cartographic skills, ways to solve problems using maps. It also offers samples of classes and tasks that are conducted using cards. Methodological manuals and educational materials aimed at the role of maps in the formation of geographical knowledge, the development of students ' skills in working with maps, cartography and analysis of geographical information are discussed.

География пәні оқушыларға әлемді, оның табиғат құбылыстарын, халықтар мен мәдениеттерді, экологиялық жағдайды зерттеуге мүмкіндік береді. География сабағында карталар — маңызды оқу құралдарының бірі болып табылады. Карталар арқылы кеңістіктік ойлауды дамыту, жергілікті және халықаралық деңгейде географиялық процестерді түсіну оңайырақ болады. Карталар географиялық білімнің негізі ретінде оқушыларға кеңістіктік ұғымдарды меңгеруге және әлемнің әртүрлі бөліктері мен географиялық объектілерін түсінуге көмектеседі.

1. Карталар түрлері және олардың географиялық білімді қалыптастырудағы маңызы:

- Карталардың түрлері: саяси, физикалық, климаттық, экономикалық және тақырыптық карталар.
- Карталардың әртүрлілігі оқушылардың географиялық білімін кеңейтуге және әртүрлі мәселелерді талдауға мүмкіндік береді.
- Карталарды оқытудың тиімділігі мен артықшылықтары.

2. Карталармен жұмыс істеу әдістері:

- Карталарды оқу және түсіну әдістері.
- Картографиялық дағдыларды дамыту: картада орналасқан нысандарды табу, картаны оқу, оның шкаласы мен масштабын түсіну.
- Карталарды салыстыру және талдау әдістері.
- Картографиялық мәселелерді шешу (географиялық проблемаларды карталар арқылы шешу).

3. Географиялық білімді қалыптастырудағы карталардың рөлі:

- Карталар арқылы оқушыларға кеңістіктік көзқарасты дамыту.
- Географиялық объектілер мен процестер туралы толық ақпарат беру.
- Әртүрлі географиялық деректерді талдау және интерпретациялау.
- Қоршаған орта мен экологиялық жағдайды түсіндіру үшін карталарды пайдалану.

4. Карталарды қолдану арқылы сабақты өткізу әдістері:

- Интерактивті сабақтарда карталарды қолдану.
- Картографиялық тапсырмалар мен ойындар: «Картамен ойнау», «Картаны шешу», «Географиялық жұмбақтар».
- Карталар арқылы практикалық жұмыстар мен зерттеулер жүргізу.
- Картографиялық жобаларды ұйымдастыру: әртүрлі карталар мен диаграммаларды құрастыру және талдау.

5. Карталар арқылы географиялық ақпаратты жинау және талдау дағдыларын дамыту:
- Карталарды қолдана отырып, оқушылардың деректерді жинау дағдыларын дамыту.
- Географиялық ақпараттық жүйелер (ГИС) мен картографияның заманауи әдістерін оқыту.
- Қоршаған ортаға қатысты мәселелерді шешуде карталарды пайдалану.

Қорытынды:

Географиялық білімді қалыптастыруда карталардың маңызы зор. Олар тек теориялық біліммен шектелмей, оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытуға, практикалық дағдыларын қалыптастыруға және географиялық ақпаратты дұрыс талдауға мүмкіндік береді. Қазіргі заманда карталар тек қағаз түрінде ғана емес, сонымен қатар сандық форматта да қолданылады. Сондықтан оқушыларды картографиялық дағдылармен қамту өте маңызды.

Әдебиеттер

1. География. Под ред. Н. А. Гусева, М. С. Мельниченко. — М.: Просвещение, 2018.
2. Демидова Н. Н. Методы преподавания географии в школе. — М.: Высшая школа, 2017.
3. Соловьев В. А. Использование карт в школьном обучении. — М.: Российская академия образования, 2019.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУҒА ӘСЕРІ

Нурлыбекова Балжан Нуржановна
Шымкент қаласы, N121 Текесу жалпы орта білім беретін мектебінің
география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада Қазақстанның табиғи ресурстары мен олардың экономикалық дамуға әсері қарастырылады. Қазақстан минералды ресурстарға бай ел болып табылады және осы ресурстар экономикалық өсімнің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Мақалада мұнай, газ, көмір, металдар және басқа да табиғи ресурстардың маңызы, олардың өндіру және экспорттау процесі, сондай-ақ табиғи ресурстардың экономикалық дамуға тигізетін әсері талқыланады. Сонымен қатар, экологиялық мәселелер мен тұрақты даму стратегиялары қарастырылады.

Summary

This article discusses the natural resources of Kazakhstan and their impact on economic development. Kazakhstan is a country rich in mineral resources, and these resources are the main drivers of economic growth. The article discusses the importance of oil, gas, coal, metals and other natural resources, the process of their production and export, as well as the impact of natural resources on economic development. In addition, environmental issues and sustainable development strategies are considered.

Қазақстан минералды және табиғи ресурстарға бай елдердің бірі болып табылады. Елдің экономикасы табиғи ресурстарды өндіру және экспорттау арқылы дамып келеді. Бұл мақалада Қазақстанның табиғи ресурстары, олардың экономикалық дамуға әсері, сондай-ақ экологиялық мәселелер мен тұрақты даму стратегиялары талқыланады.

Қазақстанның табиғи ресурстары

Қазақстанның табиғи ресурстары әртүрлі және мол. Оларға мыналар жатады:

- Мұнай және газ: Қазақстан мұнай және газ кен орындарына бай. Елдегі ең ірі мұнай кен орындарына Теңіз, Қашаған және Қарашығанақ жатады. Мұнай және газ өнеркәсібі елдің негізгі экономикалық секторы болып табылады.
- Көмір: Қазақстан көмір қоры бойынша әлемде алдыңғы орындардың бірін алады. Елдегі негізгі көмір кен орындарына Қарағанды және Екібастұз жатады.

- Металдар: Қазақстан мыс, алюминий, қорғасын, мырыш және басқа да металдар өндірісінде жетекші елдердің бірі болып табылады. Жезқазған, Балқаш және Риддер кен орындары металдарды өндірудің маңызды орталықтары болып табылады.
- Уран: Қазақстан уран өндіру бойынша әлемде бірінші орын алады. Уран өндіру елдің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.
- Су ресурстары: Қазақстанда өзендер, көлдер және су қоймалары бар. Су ресурстары ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіпте кеңінен қолданылады.
- Жер ресурстары: Қазақстанның кең аумағы ауыл шаруашылығы үшін қолайлы болып табылады. Еліміздің жер ресурстары бидай, мақта, көкөніс және жеміс-жидек өсіру үшін пайдаланылады.

Табиғи ресурстарды өндіру және экспорттау

Қазақстанның табиғи ресурстарын өндіру және экспорттау елдің экономикалық дамуына үлкен әсер етеді. Мұнай, газ, көмір және металдар Қазақстанның негізгі экспорттық тауарлары болып табылады. Бұл ресурстарды экспорттау елдің экономикасына үлкен табыс әкеледі және бюджетке қаржы түсіреді.

Экономикалық дамуға әсері

Қазақстанның табиғи ресурстары елдің экономикалық дамуының негізгі қозғаушы күші болып табылады. Бұл ресурстарды өндіру және экспорттау жұмыс орындарын құруға, инфрақұрылымды дамытуға және халықтың өмір сүру деңгейін жақсартуға мүмкіндік береді. Алайда, табиғи ресурстарға тәуелділік экономиканың әртараптандырылмауына және тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін.

Экологиялық мәселелер

Табиғи ресурстарды өндіру мен өңдеу экологиялық мәселелерді туындатады. Мұнай және газ өндірісі атмосфераға зиянды газдарды шығарады, көмір өндіру жер қыртысын бұзады, ал металдар өндірісі су және топырақтың ластануына әкеледі. Қазақстанда экологиялық мәселелерді шешу үшін түрлі бағдарламалар мен шаралар қабылдануда.

Тұрақты даму стратегиялары

Қазақстанның экономикалық дамуы үшін табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету маңызды. Бұл үшін келесі стратегиялар жүзеге асырылуда:

- Жасыл экономика: Қазақстан жасыл экономикаға көшу бағдарламасын қабылдады. Бұл бағдарлама табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, экологиялық таза технологияларды енгізу және қайта өңдеу салаларын дамытуға бағытталған.
- Энергия тиімділігі: Энергия тиімділігін арттыру арқылы энергияны үнемдеу және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мүмкіндігі жасалуда.
- Қайта жаңартылатын энергия көздері: Қазақстанда жел, күн және гидроэнергия сияқты қайта жаңартылатын энергия көздерін дамытуға ерекше көңіл бөлінуде.
- Экологиялық заңнамалар: Экологиялық заңнамаларды күшейту арқылы табиғи ресурстарды өндіру және өңдеу процесінде экологиялық стандарттарды сақтау талап етіледі.

Қорытынды

Қазақстанның табиғи ресурстары елдің экономикалық дамуының негізгі қозғаушы күші болып табылады. Алайда, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету маңызды. Бұл үшін жасыл экономикаға көшу, энергия тиімділігін арттыру және қайта жаңартылатын энергия көздерін дамыту стратегиялары жүзеге асырылуда. Қазақстанның табиғи ресурстары мен олардың экономикалық дамуға әсері туралы терең зерттеулер жүргізу арқылы елдің болашақ даму бағыттарын анықтауға болады.

Әдебиеттер

1. Сапарбаев, Н. Қазақстанның мұнай-газ өнеркәсібі. Алматы: Энергетика баспасы. 2021 ж.
2. Қожахметов, С. Металлургия және тау-кен ісі. Нұр-Сұлтан: Қазақстан баспасы. 2019 ж.

3. Тұрсынбаев, Ә. Қазақстанның минералды ресурстары. Шымкент: Геология баспасы. 2020 ж.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Пердебаева Роза Дауреновна
Түркістан обылысы, Бәйдібек ауданы, Домалақ ана атындағы жалпы білім беретін мектеп
география пәнінің мұғалімі

Түйін

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде сыни ойлау қабілеттерін дамыту оқушылардың ой-өрісін кеңейтетін, дүниетанымын қалыптастыратын, нақты мәліметтерді дұрыс қабылдауға және солардың негізінде өз пікірін қалыптастыруға мүмкіндік беретін маңызды дағды болып табылады. Әсіресе, география пәні оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамыту үшін ерекше мүмкіндіктер ұсынады, себебі бұл пән жер шарындағы әртүрлі құбылыстарды, олардың арақатынасын, сондай-ақ табиғат пен қоғамның өзара байланысын зерттеуді қамтиды.

Резюме

Развитие навыков критического мышления в современной системе образования является важным навыком, расширяющим кругозор учащихся, формирующим их мировоззрение, позволяющим правильно воспринимать конкретные данные и формировать на их основе собственное мнение. В частности, предмет география предлагает уникальные возможности для развития у учащихся навыков критического мышления, поскольку этот предмет включает изучение различных явлений на земном шаре, их соотношений, а также взаимосвязи природы и общества.

Сыни ойлауды дамыту үшін география сабағында қолданылатын әдістерге топтық жұмыс, пікірталастар, кейс-стади, проблемалық тапсырмалар, карталармен жұмыс, жоба жұмыстарын ұйымдастыру және т.б. әдіс-тәсілдер кіреді. География пәнінің мазмұны мен құралдары оқушылардың аналитикалық қабілеттерін арттыруға, оларды жаңа білімді өздігінен меңгеруге ынталандырады.

Қазіргі білім беру жүйесінде сыни ойлау қабілетін дамыту оқушылардың жеке тұлғалық қалыптасуына ықпал етеді. Бұл дағды білім алушылардың түрлі жағдайларда дұрыс шешімдер қабылдай білуіне, өз көзқарастарын дәлелдеуге және әртүрлі ақпарат көздерін талдай отырып, дұрыс тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді. География пәні осы тұрғыдан маңызды рөл атқарады, себебі ол оқушыларға тек табиғат пен қоғамның байланысын ғана емес, сонымен қатар адамның қоршаған ортаға, қоғамға, мәдениетке, экономикаға әсерін түсінуге мүмкіндік береді.

География сабағында сыни ойлау әдістерін қолдану оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, оларды зерттеушілік жұмысына тартуға бағытталған. Оқушылар карталармен жұмыс істеп, түрлі тақырыптарға зерттеулер жүргізіп, осы арқылы сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыта алады. Сонымен қатар, география пәні арқылы оқушыларға жер бетіндегі түрлі құбылыстар мен олардың өзара байланысы туралы түсінік беріледі, бұл да сыни ойлауды дамыту үшін өте маңызды.

1. Сыни ойлаудың мәні және география пәні контекстінде оның маңызы

Сыни ойлау – бұл адамның әлемді тануда, ақпаратты сараптап, қорытынды шығару кезінде қолданатын әдіс-тәсілдері мен дағдылардың жиынтығы. География пәні сыни ойлауды дамытудың тиімді алаңы болып табылады, себебі ол оқушыларды күрделі географиялық мәселелерді шешуге тартатын пән болып саналады. География сабағында сыни ойлау қабілеті кеңінен дамиды, өйткені бұл пәннің мазмұны әртүрлі географиялық құбылыстарды түсінуге бағытталған. Оқушыларға әртүрлі тақырыптар бойынша тапсырмалар беріп, олардың ойлау қабілетін қалыптастыру қажет.

2. География сабағында сыни ойлауды дамыту әдістері

География пәнінде сыни ойлау қабілетін дамытуға арналған бірқатар әдістер мен тәсілдер бар:

- Топтық жұмыс: Бұл әдіс оқушыларды біріктіріп, бір мәселені шешуге бағыттайды. Топта жұмыс істеу балалардың пікірін бөлісуіне, ортақ шешім қабылдауына мүмкіндік береді.

- Пікірталастар: Тақырыпқа қатысты пікірталастар ұйымдастыру арқылы оқушылар әртүрлі көзқарастарды талдап, өз пікірлерін қорғауға үйренеді.

- Кейс-стади: География сабағында нақты жағдайларды талдау үшін оқушыларға кейс-стади беру әдісі өте тиімді. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытады.

- Проблемалық тапсырмалар: География пәні бойынша проблемалық тапсырмалар оқушыларды мәселені терең түсінуге, онымен жұмыс істеуге және әртүрлі көзқарастарды қарастыруға мәжбүр етеді.

- Жоба жұмыстары: География пәні бойынша жобалар жасау оқушылардың өз бетінше зерттеу жүргізу, деректер жинау және талдау жасау дағдыларын дамытады.

- Карталармен жұмыс: Географиялық карталарды талдау және олармен жұмыс істеу оқушылардың кеңістік ойлау қабілеттерін арттырады.

3. География сабағында сыни ойлауды дамытудың нәтижелері

География сабағында сыни ойлау дағдыларын дамыту оқушылардың білім сапасын арттырады. Оқушылар бұл пән арқылы өздерінің зерттеушілік қабілеттерін дамытып, ақпаратты талдай алатын болады. Сонымен қатар, сыни ойлауды дамыту балалардың әлеуметтік дағдыларын да жетілдіреді, өйткені олар бірлесіп жұмыс істеуге, пікірлерін білдіруге және тыңдауға үйренеді.

Қорытынды

География сабағында сыни ойлау әдістерін қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың аналитикалық және зерттеушілік қабілеттерін дамытады. География пәні оқушыларға тек теориялық білім ғана бермей, сонымен қатар оларды шынайы әлемге үңіліп, оның күрделілігін түсінуге бағыттайды. Сондықтан география сабағында сыни ойлау әдістерін қолдану білім беру процесін жақсартуға және оқушыларды өз бетімен шешім қабылдауға үйретуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Алтаев, К.К. Географияны оқытудың жаңа әдістері. Алматы: Ғылым. 2017
2. Құнанбаев, Ж.Б. География және сыни ойлау. Астана: Қазақ университеті. 2018
3. Мырзахметова, Б. Сыни ойлау қабілеттерін дамыту: теория және практика. Алматы: Білім. 2016
4. Ахметова, С.К. Географиялық зерттеулер мен сыни ойлаудың байланысы. Алматы: Рауан. 2015

ХИМИЯ ПӘНІНДЕ STEM БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Изтаева Нурзат Алжановна
Шымкент қаласы, №15 Д.И.Мендеев атындағы мектеп-лицей КММ химия пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья исследует применение методов STEM (наука, технологии, инженерия и математика) в преподавании химии. Основная цель STEM-образования — это привлечение учеников к изучению этих предметов и развитие их научного мышления. Когда химия преподается в рамках STEM, ученики вооружаются не только теоретическими знаниями, но и практическими навыками. В статье обсуждаются основные принципы применения методов STEM в химии, их эффективность и преимущества. Рассматриваются различные инструменты, методы и подходы, которые могут быть использованы для преподавания химии в рамках STEM, а также их вклад в развитие химических знаний

учащихся. Кроме того, использование методов STEM способствует развитию интерактивных, исследовательских, творческих и проблемно-ориентированных навыков у учеников.

Summary

This article explores the application of STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) education methods in teaching chemistry. The main goal of STEM education is to engage students with these subjects and develop their scientific thinking skills. When chemistry is taught through the STEM approach, students are equipped with not only theoretical knowledge but also practical skills. The article discusses the key principles of applying STEM methods in chemistry, their effectiveness, and advantages. Various tools, methods, and techniques that can be used in teaching chemistry through STEM are considered, along with their contribution to the development of students' chemical knowledge. Additionally, the use of STEM methods fosters the development of interactive, research-based, creative, and problem-solving skills in students.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде STEM білім беру әдістемесі кеңінен таралуда. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) дегеніміз — ғылыми, техникалық, инженерлік және математикалық пәндер салаларында оқушылардың терең білім алуы мен практикалық дағдыларын дамытуды көздейтін білім беру жүйесі. Бұл тәсіл оқушыларды кешенді біліммен қамтамасыз етіп, олардың ғылым мен технологияға деген қызығушылығын арттырады. Химия пәні STEM бағдарламасы үшін маңызды компонент болып табылады, себебі ол табиғаттағы құбылыстарды түсіну мен технологияларды дамытуда үлкен рөл атқарады.

Химия пәнін STEM әдістері арқылы оқыту, оқушылардың логикалық ойлау, тәжірибе жасау, зерттеу жүргізу және мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл әдіс білім алушыларды өз бетінше әрекет етуге, өз идеяларын қорғауға және ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелерін ұсынуға үйретеді. Осы мақалада STEM әдісін химия сабағында қолдану арқылы оқушылардың ғылыми ойлауын дамыту, шығармашылық қабілеттерін арттыру және болашақтағы кәсіби қызметке даярлау жолдары қарастырылады.

1. STEM әдісінің химия пәнінде қолданылуының негіздері.

STEM әдісінің негізінде оқушыларды кешенді және терең біліммен қамтамасыз ету мақсаттары жатыр. Химия пәнінде STEM әдісін қолдану оқушыларға:

- Табиғат құбылыстарын зерттеу – химиялық реакциялар мен заттардың қасиеттерін тәжірибе арқылы үйрену.
- Жобалық жұмыстар – белгілі бір химиялық мәселені шешу үшін жобалар жасау.
- Қолданбалы ғылымды зерттеу – химияның нақты өмірмен байланысын көрсету.

2. STEM әдісінің химия пәнінде тиімділігін көрсету.

STEM әдісін химия сабақтарында қолдану, оқушылардың ғылым мен технологияға қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың маңызды дағдыларын дамытады. Бұл әдіс оқушылардың:

- Зерттеу дағдыларын қалыптастыру – эксперименттер мен ғылыми жобалар жүргізу.
- Шығармашылық ойлауын дамыту – жаңа идеялар мен шешімдер табу.
- Технологияны қолдану – химия мен техниканың байланысын түсіну және жаңа технологиялық шешімдер ұсыну.

3. STEM әдісін химия сабағында қолданудың практикалық әдістері

- Интерактивті оқыту әдістері: Оқушыларға химиялық ұғымдарды түсіндіру үшін интерактивті тақталарды, онлайн ресурстар мен бейнемазмұндарды қолдану.
- Жобалық оқыту әдістері: Химия пәніндегі проблемаларды шешу үшін жобалық тапсырмалар беру, мысалы, экологиялық проблемаларды химиялық жолмен шешу жобалары.
- Зертханалық жұмыстар: Химиядағы теориялық білімді нақты тәжірибелер арқылы тексеру, зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру.
- Құрылымдық оқыту: Химияның әртүрлі аспектілерін ғылыми тұрғыда байланыстырып, олардың арасындағы интеграцияны көрсету.

4. STEM әдісін қолданудағы құралдар мен ресурстар

- Қазіргі заманғы технологиялар: Химия пәнін оқытуда компьютерлік бағдарламалар мен модельдерді қолдану.
- Виртуалды зертханалар: Оқушыларға химиялық реакцияларды онлайн режимде бақылау мүмкіндігі.
- Жобалау құралдары: Химиялық процестерді моделдеу үшін қолданылатын құрылғылар мен бағдарламалар.

5. STEM әдісі арқылы химия пәнін оқытуда кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары

- Ресурстардың жетіспеушілігі: STEM әдісін толыққанды қолдану үшін арнайы зертханалық құралдар мен технологиялық жабдықтар қажет.
- Мұғалімдерге арналған кәсіби дамудың тапшылығы: STEM әдісін тиімді қолдану үшін мұғалімдердің арнайы дайындық қажет.
- Оқушылардың дайындық деңгейі: Оқушылардың химия мен технологияға деген қызығушылығы мен дайындық деңгейі әртүрлі болады, сондықтан әрбір оқушының деңгейіне сай әдістерді қолдану қажет.

6. STEM әдісінің болашағы мен химия пәнінде қолданылуының даму үрдістері

- Жаңа білім беру стандарттары: STEM әдісін енгізу жаңа оқу бағдарламаларымен тығыз байланысты. Бұл әдіс баланың білімін ғана емес, оның жеке қабілеттерін де дамытуды мақсат етеді.
- Технологиялық және ғылыми прогресс: Химия пәнінің болашағы жаңа технологиялардың дамуына байланысты, мысалы, жасыл химия, нано-технологиялар және жасанды интеллектті қолдану салаларында.
- Интердисциплинарлық тәсілдер: STEM әдісі ғылыми пәндердің интеграциясы мен оқушыларды әртүрлі пәндер бойынша терең біліммен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Химия пәнінде STEM білім беру әдістерін қолдану оқушылардың ғылыми және практикалық дағдыларын дамытуға зор мүмкіндік береді. STEM әдісі арқылы химия пәнін оқыту оқушылардың химиялық құбылыстарды түсінуге ғана емес, сондай-ақ шығармашылық, аналитикалық және зерттеушілік дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Бұл әдіс оқушыларға ғылым мен технологияның өзара байланысын түсінуге көмектесіп, болашақта оларды ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге, инновациялық жобаларды іске асыруға және қоршаған ортаны қорғауға бағытталған жобалар жасауға ынталандырады.

Әдебиеттер

1. Прокопенко, Л. С., Иванова, М. А. STEM образование: Проблемы и перспективы внедрения в школьное обучение. Москва: Просвещение. 2020 г.
2. Родионова, О. В., Соколова, В. А. Использование методов STEM в преподавании химии в старших классах. Вестник образования, 12(3), 15-19.2019 г.
[Хромова, И. С. Проектное обучение в STEM-образовании: Применение на уроках химии. Санкт-Петербург: Питер. 2018г.
4. Крылова, Н. И. Роль STEM-образования в химии: Инновационные подходы и результаты. Международный журнал химического образования, 5(2), 28-35. 2021 г.
5. Смирнова, Т. Е., & Павлова, Ю. В. Интеграция STEM и химии: от теории к практике. Химия и образование, 34(4), 45-52.2022 г.

ХИМИЯЛЫҚ РЕАКЦИЯЛАРДЫҢ ТАБИҒАТЫ МЕН ОЛАРДЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Кыдыралиева Азиза Досымбеккызы
Шымкент қаласы, ШҚББББ «Б. Момышұлы атындағы №120 жоббм» КММ химия пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья рассматривает природу химических реакций и их значение в преподавании химии в школе. Химические реакции — один из важнейших процессов в природе, и их понимание является основным аспектом изучения химии. Рассмотрение методов и подходов преподавания химических реакций в школьном курсе химии является основой эффективного обучения этому предмету. В статье анализируются типы химических реакций, их особенности, а также новые методы их преподавания. Также обсуждаются традиционные и инновационные методы и технологии преподавания химии, проведение экспериментов, а также интерактивные подходы, помогающие учащимся понять механизмы реакций. Рассматриваются методы и подходы, которые помогают развивать у учащихся логическое мышление, навыки проведения экспериментов и научно-исследовательские умения через изучение химических реакций.

Summary

This article examines the nature of chemical reactions and their importance in teaching chemistry in schools. Chemical reactions are one of the most significant processes in nature, and understanding them is a fundamental aspect of studying chemistry. Considering the methods and approaches to teaching chemical reactions in the school chemistry curriculum is essential for effective teaching of the subject. The article analyzes the types of chemical reactions, their characteristics, and the new methods of teaching them. It also discusses traditional and innovative methods and technologies in teaching chemistry, experiments, as well as interactive approaches that help students understand the mechanisms of reactions. The article explores methods and approaches that enable the development of students' logical thinking, experimentation skills, and scientific research abilities through the study of chemical reactions.

Химиялық реакциялар табиғатта және өндірісте кеңінен таралған құбылыстар болып табылады. Олар химияның ең маңызды тақырыптарының бірі болып табылады, себебі барлық заттар химиялық реакцияларға түсе отырып, жаңа заттарға айналады. Оқушылардың химиялық реакциялар туралы түсініктері тек теориямен шектелмей, оларды тәжірибе жүзінде зерттеуге бағытталуы керек. Химия пәнін оқытуда химиялық реакциялардың түрлері, механизмі, кинетикасы, термодинамикасы және теңдеулері сияқты көптеген аспектілерді түсіну маңызды. Осы мақсатта химиялық реакцияларды оқыту әдістері мен құралдарын тиімді қолдану қажет.

Химияны оқытуда химиялық реакцияларды тек теориялық тұрғыдан түсіндіру жеткіліксіз. Оқушыларға химиялық реакцияларды эксперименттер арқылы көрсетіп, олардың заңдылықтарын тәжірибе жүзінде анықтау қажет. Осы мақалада химиялық реакцияларды оқытудағы заманауи әдіс-тәсілдер мен олардың тиімділігін талдау, сондай-ақ химиялық реакцияларды оқытуда кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары қарастырылады.

1. Химиялық реакциялардың табиғаты және олардың негізгі түрлері.

Химиялық реакциялар табиғаттағы барлық маңызды өзгерістерді сипаттайды. Олар — заттардың бір-бірімен әрекеттесіп, жаңа заттар түзу процесі. Химиялық реакциялардың типтері мен классификациясы кең ауқымда қарастырылады:

- Синтез реакциялары — екі немесе одан да көп заттардың бірігуі.
- Диссоциациялау реакциялары — күрделі молекулалардың қарапайым молекулаларға немесе атомдарға ыдырауы.
- Оксидация-восстановление реакциялары — электрондардың алмасуы арқылы жүретін реакциялар.
- Қышқылдық-негіздік реакциялар — қышқылдар мен негіздердің өзара әрекеттесуі.
- Алмасу реакциялары — екі заттың өзара алмасуы.
- Изомерлеу реакциялары — молекулалардың құрылымдық өзгерістерге ұшырауы.

Бұл реакцияларды оқыту барысында олардың ерекшеліктері мен жүретін механизмі түсіндірілуі керек.

2. Химиялық реакцияларды оқытудың негізгі әдіс-тәсілдері

Химиялық реакцияларды оқытудың бірнеше әдіс-тәсілдері бар, олардың әрқайсысы оқушылардың білімін арттыру мен химияны меңгеру деңгейін көтеруге бағытталған:

- Дәстүрлі әдіс: Лекция, тақтада жазу, формулаларды талдау және олардың реакцияларының типтері мен теңдеулерін түсіндіру.
- Практикалық әдіс: Химиялық реакцияларды зертханалық жұмыстармен түсіндіру. Тәжірибелер мен эксперименттер арқылы реакциялардың заңдылықтарын көрсету.
- Интерактивті әдіс: Химиялық реакцияларды оқыту үшін электронды құралдар мен симуляторларды қолдану, виртуалды зертханалар мен анимацияларды пайдалану.
- Проблемалық оқыту: Оқушыларға химиялық реакцияларға қатысты тапсырмалар мен сұрақтар беріп, оларды шешуге бағыттау.
- Жобалық әдіс: Оқушыларды химиялық реакциялар бойынша жобалар жасауға ынталандыру, мысалы, экологиялық мәселелерді шешуге арналған химиялық реакциялар жобаларын әзірлеу.
- Диалогтік оқыту: Оқушы мен мұғалім арасындағы сұхбат арқылы химиялық реакциялардың механизмдерін талқылау.

3. Химиялық реакцияларды зерттеудің эксперименттік әдістері

Химиялық реакциялардың теориясын түсіну үшін оларды тәжірибе жүзінде зерттеу қажет. Зертханалық жұмыстар оқушыларға химиялық реакциялардың дәлелдерін өз көздерімен көруге мүмкіндік береді. Әр түрлі реакцияларды зерттеу кезінде:

- Заттардың әсерін зерттеу: Температура, қысым, катализаторлар мен концентрацияның химиялық реакцияларға әсерін көрсету.
- Реакцияның жылдамдығын өлшеу: Реакцияның жүру жылдамдығын түрлі әдістермен зерттеу, мысалы, уақыт аралығында өзгерістерді бақылау.
- Реакциялардың термодинамикасын түсіндіру: Реакциялардың энергия алмасуын және энтропияны талдау.

4. Химиялық реакцияларды оқытудың инновациялық тәсілдері

Химия сабағында химиялық реакцияларды оқыту үшін жаңа технологияларды енгізу тиімді нәтиже береді. Бұл тәсілдерге:

- Виртуалды зертханалар: Интернет арқылы химиялық реакцияларды компьютерлік модельдер арқылы көру.
- Геймификация: Химиялық реакцияларды ойын түрінде көрсету, оқушыларды реакцияларды шешуге қызықтыру.
- Анимациялар мен симуляциялар: Қиын химиялық процестер мен реакцияларды анимациялық бейнелер арқылы көрсету.

5. Химиялық реакцияларды оқытудың қиындықтары мен оларды шешу жолдары

Химиялық реакцияларды оқыту барысында кейбір қиындықтар туындайды:

- Теорияның күрделілігі: Химиялық реакциялардың механизмдерін түсіндіру күрделі болуы мүмкін.
- Зертханалық жұмыстардың тапшылығы: Қажетті зертханалық құралдардың болмауы тәжірибелерді жүргізуге кедергі келтіреді.
- Оқушылардың қызығушылығын арттыру: Химиялық реакцияларды оқыту кезінде оқушылардың қызығушылығын сақтау қиын болуы мүмкін.

Бұл мәселелерді шешу үшін инновациялық оқыту әдістері мен құралдарды енгізу, оқушыларға қызықты тапсырмалар беру және тәжірибелерді көбейту қажет.

6. Қорытынды

Химиялық реакцияларды оқыту химия пәнінің ең маңызды бөліктерінің бірі болып табылады. Бұл тақырыпты оқыту барысында оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға, эксперименттер мен ғылыми зерттеулер жүргізуге мүмкіндік беріледі. Химиялық реакцияларды оқытудың заманауи әдістері мен технологиялары олардың теориялық негіздерін

ғана емес, тәжірибелік дағдыларын да арттырады. Химия пәнін оқытуда химиялық реакцияларды зерттеу арқылы оқушылардың ғылыми және зерттеу дағдылары қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Кузнецова, Л. М. Химия: теория мен тәжірибе. Москва: Бином. 2019 ж..
2. Павлов, А. В. Химиялық реакциялардың механизмі мен термодинамикасы. Санкт-Петербург: Питер. 2020 ж.
3. Лебедев, П. И. Химия сабағында эксперименттік әдістерді қолдану. Химия және білім беру, 34(2), 40-45.2021 ж.
4. Ивлева, И. С. (Химиялық реакцияларды оқытудың инновациялық әдістері. Вестник химического образования, 19(4), 59-65.2018 ж.
5. Мищенко, Т. В. Қазіргі заманда химияны оқыту: жаңа технологиялар мен тәсілдер. Алматы: Мектеп. 2022 ж.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚАРАСТЫРУ

Құрбан Гаyһар Нағашбекқызы
Шымкент қаласы, З.Космодемьянская атындағы №23 мектеп лицей КММ химия пәні мұғалімі

Резюме

Эта статья исследует важность формирования понимания экологических проблем у учащихся через предмет химию и воспитания их экологической граммотности. В настоящее время экологические проблемы являются одной из главных проблем человеческого общества, поэтому их рассмотрение в системе образования, особенно на уроках химии, имеет огромное значение.

Summary

This article explores the importance of developing students' understanding of environmental issues through chemistry education and fostering their environmental literacy. Nowadays, environmental problems are one of the major issues facing human society, making it crucial to address them in the education system, particularly in chemistry classes.

Қазіргі таңдағы әлемдік деңгейде экологиялық мәселелер өзекті болып отыр. Адамдардың экологиялық дағдыларының жетіспеушілігі, табиғи ресурстарды шектен тыс пайдалану, өнеркәсіптік ластану және климаттың өзгеруі — бұл мәселелердің бәрі планетамыздың болашағына қауіп төндіреді. Сондықтан, экологиялық сауаттылықты дамыту қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеті болып табылады. Химия пәнінің негізі табиғаттың химиялық процестерін зерттеу болса, экология осы процестердің әсерін зерттейді. Осылайша, химия мен экология арасындағы байланыс оқушылардың экологиялық мәселелерге деген көзқарасын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады.

Химия сабағында экологиялық мәселелерді қарастыру оқушыларға тек ғылыми білім берумен шектелмей, олардың жауапкершілік пен экологиялық сана қалыптастыруына көмектеседі. Бұл мақалада химия сабағында экологиялық мәселелерді оқыту әдістері мен тәсілдері, олардың тиімділігі және практикалық қолданылуы қарастырылады. Сонымен қатар, химия пәнінде экологиялық тақырыптарды оқытудағы инновациялық әдіс-тәсілдер мен педагогикалық тәсілдер талқыланады.

1. Экологиялық мәселелер мен химияның өзара байланысы

Экологиялық мәселелердің химиямен тығыз байланысы бар, себебі химия табиғаттағы барлық химиялық процестерді түсіндіреді, ал экология осы процестердің адамға және қоршаған ортаға тигізетін әсерін зерттейді. Қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, экологиялық таза технологияларды енгізу — бұлардың бәрі химия ғылымымен

байланысты. Осыған орай, химия пәні экологиялық білім беру мақсатында маңызды рөл атқарады. Мысалы, атмосферадағы ластану, су мен топырақтың ластануы, парниктік газдардың әсері, ядролық апаттардың салдары сияқты мәселелер химияның зерттеу саласына кіреді.

2. Химия сабақтарында экологиялық мәселелерді оқыту әдістері.

Химия пәнінде экологиялық мәселелерді оқыту әдістері әр түрлі болуы мүмкін. Оқушылардың экологиялық сауаттылығын дамыту үшін оқыту әдістері ғылыми түсініктерді қарапайым және түсінікті етіп жеткізуді көздеуі тиіс. Экологиялық білім беру әдістерінің ішінде мынадай әдіс-тәсілдер бар:

- Тәжірибелік әдіс: Химиялық тәжірибелер арқылы экологиялық мәселелерді көрсету. Мысалы, су мен ауаның ластануын көрсету үшін түрлі химиялық реакцияларды қолдану.

- Дискуссия мен талқылау: Экологиялық мәселелерді талқылау арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамыту. Бұл әдіс оқушыларға мәселеге терең үңілуге мүмкіндік береді.

- Жобалық әдіс: Оқушыларды экологиялық жобаларға қатыстыру. Мысалы, экологиялық таза технологияларды зерттеу немесе өздеріне жақын аумақтардағы экологиялық проблемаларды зерттеу.

- Құралдар мен ресурстарды қолдану: Экологиялық мәселелерді түсіндіру үшін мультимедиялық құралдар мен ресурстарды пайдалану. Қазіргі заманғы интернет ресурстары мен бейнемазмұндар экологиялық білім беру саласында тиімді қолданылады.

- Интерактивті әдістер: Оқушыларды симуляциялар, виртуалды зертханалар мен ғылыми зерттеулерге қатыстыру. Оқушыларға химиялық реакцияларды түрлі жағдайларда көруге мүмкіндік беретін қосымша бағдарламаларды пайдалану.

3. Химия сабағында экологиялық білім беру құралы ретінде

Химия пәнін экологиялық тұрғыдан оқыту оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастырып қана қоймай, олардың қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді. Мұғалімдер химия пәнін оқытуда экологиялық мәселелерді әр түрлі аспектіде қарастыра алады:

- Қоршаған ортадағы химиялық процестер: Ауа, су, топырақтағы химиялық өзгерістерді талдау.

- Химиялық заттардың экологиялық әсері: Қауіпті химиялық заттардың табиғатқа, жануарлар мен өсімдіктерге әсерін түсіндіру.

- Қалдықтарды қайта өңдеу және қалдықсыз өндіріс: Химия пәнінде қалдықтарды қайта өңдеу процесін оқыту арқылы экологиялық таза өндірістерді зерттеу.

4. Экологиялық мәселелерді химия пәнінде оқытудың инновациялық әдістері

Инновациялық әдістер химия сабағында экологиялық мәселелерді оқытуда кеңінен қолданылуда. Олар оқушыларға тақырыпты қызықты етіп жеткізуге және практикалық дағдыларды игеруге мүмкіндік береді. Қазіргі кезде білім беру саласында жаңа технологиялар мен әдістердің қолданылуы өте маңызды. Мысалы:

- Мультимедиялық құралдарды қолдану: Экологиялық мәселелер туралы фильмдер мен бейнемазмұндарды пайдалану, оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге көмектеседі.

- Ғылыми зерттеу жобалары: Оқушыларды экологиялық зерттеулерге бағыттап, оларды өз зерттеулерін жүргізуге ынталандыру.

- Симуляторлар мен виртуалды зертханалар: Экологиялық процестерді симуляциялап, химиялық реакцияларды тексеру үшін онлайн зертханаларды қолдану.

5. Экологиялық мәселелерді оқытудағы қиындықтар мен шешу жолдары

Химия сабақтарында экологиялық мәселелерді оқыту барысында кейбір қиындықтар туындайды:

- Техникалық құралдардың жетіспеушілігі: Экологиялық мәселелерді зерттеу үшін арнайы құралдар мен материалдардың болмауы.

- Мұғалімдерге арналған дайындықтың жетіспеушілігі: Мұғалімдерге экологиялық мәселелерді тиімді оқыту үшін қосымша білім мен дағдылар қажет болуы мүмкін.

- Оқушылардың қызығушылығының төмендігі: Кейде оқушылар экологиялық мәселелерді өздеріне қызықсыз деп қабылдауы мүмкін.

Бұл мәселелерді шешу үшін оқу бағдарламаларын жаңарту, жаңа технологияларды енгізу және мұғалімдер үшін экологиялық білім беру бағдарламаларын ұйымдастыру маңызды болып табылады.

6. Қорытынды

Химия сабағында экологиялық мәселелерді оқыту — бұл оқушылардың экологиялық сана-сезімін қалыптастыру, олардың қоршаған ортаға жауапкершілікті қарауы мен экологиялық дағдыларын дамыту жолында маңызды қадам болып табылады. Химия пәнін экологиялық тұрғыдан оқыту оқушылардың ғылыми тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға, оларды зерттеу жұмыстарын жүргізуге ынталандыруға мүмкіндік береді. Бұл мақалада химия сабағында экологиялық мәселелерді оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдер мен инновациялық тәсілдер қарастырылды, сондай-ақ оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыруға бағытталған педагогикалық шаралар ұсынылды.

Әдебиеттер

1. Дьякова, Е. В. Экология в образовательном процессе: проблемы и решения. Санкт-Петербург: Питер. 2021 г.
2. Лебедева, С. М. Химия и экология: интеграция знаний в школьном обучении. Москва: Бином. 2020 г.
3. Исаков, А. А. Экологическое образование в школе: роль химии в формировании экологической культуры учащихся. Вестник химического образования, 34(3), 65-70. 2019 г.
4. Павлов, В. Л. Химия и экология: взаимосвязь и педагогические аспекты. Москва: Наука.2018 г.
5. Борисова, Т. П. (2022). Инновационные методы эколого-химического образования. Химия и окружающая среда, 19(1), 42-48.2022 г.

ФОТОСИНТЕЗ: ПРОЦЕСТІҢ АНЫҚТАМАСЫ, АШЫЛУ ТАРИХЫ, ФАЗАЛАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАҢЫЗЫ

Байдос Айжан Әбутәліпқызы
Шымкент қаласы, Қ.Сыпатаев атындағы №7 ІТ Мектеп-лицейінің
биология пәні мұғалімі

Резюме

В этой статье рассматривается определение процесса фотосинтеза, его история открытия, различные фазы и его значение для жизни на Земле. Многолетние исследования и опыты ученых привели к открытию процесса фотосинтеза и выявлению его сложных химических реакций. Благодаря фотосинтезу появилась жизнь на Земле, и стала возможна жизнь человека. В статье обсуждаются значение процесса фотосинтеза, его история открытия и его экологическое значение.

Summary

This article discusses the definition of the photosynthesis process, its discovery history, its various phases, and its significance for life on Earth. The numerous years of research and experiments conducted by scientists have led to the discovery of the photosynthesis process and the identification of its complex chemical reactions. Thanks to photosynthesis, life on Earth emerged, making human existence possible. The article examines the significance of the photosynthesis process, its discovery history, and its ecological importance.

Фотосинтездің ашылу тарихына, әртүрлі фазаларда жүретін процесс пен реакциялардың мәніне тоқталайық.

Фотосинтездің ашылу тарихы

Қазіргі уақытта мектеп оқушылары фотосинтездің күрделі процестерімен алғаш рет 6-сыныпта танысады.

Бірақ бұдан 300-400 жыл бұрын да «өсімдіктер жасушаларын құру үшін қоректік заттарды қайдан алады?» Деген сұраққа жауап берді. дүние жүзіндегі ғалымдардың санасын жаулап алды. Бірінші және айқын жауап жерден деген болжам болды. Дегенмен, сонау 1600 жылы фламанд ғалымы Ян Батист ван Хельмонт топырақтың өсімдіктердің өсуіне әсерін тексеруді ұйғарып, қарапайымдылығымен ерекше тәжірибе жүргізді. Табиғаттанушы талдың бұтағы мен бір бөшке топырақ алды. Мен оларды бірінші болып өлшедім. Сосын талдың өркенін бір бөшке топыраққа отырғызды.

Ван Хельмонт бес жыл бойы жас ағашты тек жаңбыр суымен суарды. Ал бес жылдан кейін ағашты қазып, қайтадан ағашты бір бөлек, топырақты бөлек өлшейді. Таразы ағаштың салмағын отыз есеге жуық арттырғанын және ваннаға отырғызылған қарапайым бұтаққа мүлдем ұқсамайтынын көрсеткенде, оның таңданысын елестетіп көріңізші. Ал топырақтың салмағы небәрі 56 грамға кеміген. Ғалым қорытындылады. топырақ іс жүзінде өсімдіктерді құрылыс материалымен қамтамасыз етпейді, ал зауыт барлық қажетті заттарды судан алады.

Ван Хельмонттан кейін әртүрлі ғалымдар оның тәжірибесін қайталады және «өсімдіктердің қоректенуінің су теориясы» пайда болды. Бұл теорияға қарсы шығуға тырысқандардың бірі М.В. Ломоносов. Және ол өз қарсылықтарын сирек жаңбыр жауатын бос, аз солтүстік жерлерде биік, қуатты ағаштардың өсетіндігіне негіздеді. Михаил Васильевич өсімдіктердің жапырақтар арқылы қоректік заттардың бір бөлігін сіңіруін ұсынды, бірақ ол өз теориясын тәжірибе жүзінде дәлелдей алмады. Ғылымда жиі болатындай, Мәртебелі мүмкіндік көмектесті. Бір күні шіркеу керек-жарақтарынан пайда табуды ойлаған бейқам тышқан абайсызда құмыраны аударып жіберіп, қақпанға түсіп қалады. Және біраз уақыттан кейін ол қайтыс болды. Біздің бақытымызға орай, бұл құмырада тышқанды Джозеф Пристли тапты, ол жай діни қызметкер ғана емес, сонымен қатар химик болды және газдар химиясы мен бұзылған ауаны тазарту әдістеріне қатты қызығушылық танытты. Олар ағылшын ғалымының түрлі тәжірибелеріне қатысушылар болды.

Джозеф Пристли бір құмыраның астына жанып тұрған шамды қойып, екіншісіне тышқан қойды. Шам сөнді, кеміргіш өлді.

Біздің кезімізде жануарлар құқығын қорғаушылар оны құмыраға салар еді, бірақ сонау 1771 жылы ғалымның тәжірибелерін жалғастыруына ешкім кедергі болған жоқ. Пристли тышқанды бұрын шам сөніп қалған құмыраға салды. Жануар одан да тез өлді.

Содан кейін Пристли Жердегі барлық тіршілік әлі өлмегендіктен, Құдай (Престлидің діни қызметкер болғаны есімізде) ауаны қайтадан өмірге қолайлы ету үшін белгілі бір процесті ойлап тапты деген қорытындыға келді. Және, ең алдымен, ондағы негізгі рөл өсімдіктерге тиесілі.

Мұны дәлелдеу үшін ғалым тышқан өлген құмыраның ауасын алып, екіге бөлген. Жалбызды бір құмыраға қазанға салды. Ал екінші банк қанатында күтіп тұрды. 8 күннен кейін зауыт өліп қана қоймай, тіпті бірнеше жаңа қашу берді. Және кеміргіштерді қайтадан банкаларға салды. Жалбыз өскен жерде тышқан жапырақ жеп, көңілді болды. Ал жалбыз жоқ жерде бірден өлі тышқан өлексесі табылды.

Пристлидің тәжірибелері ғалымдарды шабыттандырды және бүкіл әлемде олар кішкентай кеміргіштерді ұстап, оның тәжірибелерін қайталауға тырысты.

Бірақ Пристлидің діни қызметкер болғаны және кешкі қызметке дейін күні бойы зерттеу жүргізе алатыны есімізде.

Ал Швейцариядан келген фармацевт Карл Шееле бос уақытында үй зертханасында тәжірибе жасады, т.б. түнде, ал оның тышқандары құмырада жалбыздың болуына қарамастан өлді. Оның тәжірибелерінің нәтижесінде өсімдіктер ауаны жақсартпай, тіршілікке жарамсыз ететіні белгілі болды. Ал Шееле Пристлиді ғылыми қауымдастықты алдады деп айыптады. Пристли көнбеді, ғалымдар арасындағы текетірес нәтижесінде ауаны қалпына келтіру үшін өсімдіктерге күн сәулесі қажет екені анықталды.

Дәл осы эксперименттер **фотосинтезді** зерттеудің негізін қалады.

Фотосинтез бойынша зерттеулер қарқынды түрде жалғасты. 1782 жылы Пристлидің зерттеулерінен небәрі 11 жыл өткен соң швейцариялық ботаник Жан Сенебье өсімдік органеллалары күн сәулесінің әсерінен көмірқышқыл газын ыдырататынын дәлелдеді. Ал 1864 жылы неміс ғалымы Юлиус Сакс өсімдіктердің көмірқышқыл газын тұтынып, оттегін 1:1 қатынасында бөлетінін дәлелдей алуы үшін тағы жүз жылға жуық сәтсіз және сәтті тәжірибелер әртүрлі мамандықтағы ғалымдарға қажет болды.

Фотосинтездің жердегі тіршілік үшін маңызы.

Ал енді фотосинтез процесінің жер бетіндегі тіршілік үшін маңызы айқын бола бастады. Дәл осы күрделі химиялық процестің арқасында жер бетінде тіршіліктің пайда болуы және адам тіршілігі мүмкін болды. Біреу Жер бетінде ағаштар да, бұталар да өспейтін жерлер бар деп дауласуы мүмкін, мысалы, шөлдер немесе Арктикалық мұз. Ғалымдар ормандардың, бұталардың және шөптердің жасыл массасынан бөлінетін оттегінің үлесі – яғни жер бетінде өмір сүретін өсімдіктер газ алмасудың шамамен 20% -ын ғана құрайды, ал оттегінің 80% -ы ауа ағындары арқылы бүкіл планетада тасымалданатын ең кішкентай теңіз және мұхит балдырларынан келеді, бұл жануарлардың экстремалды тыныс алуына мүмкіндік береді. , біздің таңғажайып планетамыздың өсімдік аймақтарынан іс жүзінде жоқ. Фотосинтездің арқасында планетамыздың айналасында жердегі барлық тіршілікті ғарыштық және күн радиациясынан қорғайтын қорғаныш озон қалқаны пайда болды, тірі организмдер мұхит тереңінен құрлыққа жете алды. Өкінішке орай, қазіргі уақытта оттегі тек тірі тіршілік иелеріне ғана емес, сонымен қатар өнеркәсіпте де тұтынылады. Тропикалық ормандар жойылып, мұхиттар ластанған, бұл газ алмасуының төмендеуіне және оттегі тапшылығының артуына әкеледі.

Әдебиеттер:

1. Никитин, С. И. Физиология растений. Москва: Просвещение. 2014.
2. Кураев, Г. И. Биохимия растений. Санкт-Петербург: Наука. 2012.

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Балтабай Аида Серікқызы
Шымкент қаласы, Қ. Сыпатаев атындағы №7 ІТ мектеп-лицейі
биология пәні мұғалімі

Abstract:

This article examines the role and importance of information technology in teaching biology. It emphasizes the need to use digital tools and internet services to effectively educate modern children. The article discusses the differences between digital immigrants and digital natives, and suggests effective digital resources and methods that can be used in biology lessons. It explores ways to enhance students' knowledge through the use of QR quests, interactive tasks, online platforms, and other modern technologies.

Резюме

В данной статье рассматривается роль и значение информационных технологий в преподавании биологии. Подчеркивается необходимость использования цифровых инструментов и интернет-услуг для эффективного обучения современных детей. В статье обсуждаются различия между цифровыми иммигрантами и цифровыми аборигенами, предлагаются эффективные цифровые ресурсы и методы, которые можно использовать на уроках биологии. Рассматриваются способы повышения знаний учащихся с помощью QR-квестов, интерактивных заданий, онлайн-платформ и других современных технологий.

Қазіргі балаларға жаңа көзқарас қажет - бұл үшін барлық ресурстар бар. Біз ыңғайлы интернет қызметтерін ұсынамыз және оларды не үшін пайдалану керектігін түсіндіреміз.

«Телефонды қоя сал!» Әлде қалдыра ма? – Жаңа буын балаларымен қалай жұмыс істеу керек

Бүгінгі таңда IT саласында пайдаланушылардың екі ұрпағын ажыратуға болады: цифрлық иммигранттар және цифрлық жергілікті тұрғындар. Мұғалімдер қандай категорияға жатады? Өкінішке орай, дұрыс жауап: иммигранттарға, өйткені компьютерлік қызметтер заманауи мұғалімдердің өміріне бірден енген жоқ. Бірақ оқушылар үшін «цифрлық» олардың табиғи мекендеу ортасы болып табылады, көбінесе өмірдің алғашқы жылдарында таныс.

Цифрлық жергілікті тұрғындар ақпаратты мультимедиялық және гиперсілтемелер арқылы алуға дағдыланған. Өңдеуді қажет ететін әртүрлі деректердің көптігі көп тапсырманы орындауға әкелді, яғни оқушылардың үй тапсырмасын орындауы және сонымен бірге сыныптасымен немесе досымен хат алмасуы әдеттегідей. Ақпараттың үлкен көлемі де интуитивті оқыту үрдісін тудырды. Балалардың барлық осы қасиеттерін жақсылыққа пайдалануға болады, әсіресе олар белгілі мета-пәндік құзыреттіліктердің дамуына ықпал етеді.

Қуаныштысы, көптеген мұғалімдер қазірдің өзінде білім берудің болашағы саналатын дидактикалық инженериямен айналысуда. Профессор Мұрат Чошанов (жаңа технологияларды пайдалана отырып оқыту бойынша кітаптардың авторы) атап өткендей, дидактикалық инженерия қажетті нәтижелерге жету үшін дидактикалық жүйелер мен объектілерді талдауды, жобалауды, құруды және қолдануды қамтиды. Біз осылай істеп жатырмыз: аталған әрекеттерсіз заманауи сабақты дайындауды елестету қиын. Қандай жүйелер мен нысандарды пайдалану жақсы екенін анықтау қалады. Көптеген нұсқалар бар, және сарапшылар мұғалімдерге қажет емес қосымшалар мен сайттарды оқуға қымбат уақытты жоғалтпау үшін оларды құрылымдауға тырысады.

Аллан Каррингтонның «Оқыту дөңгелегі».

Құрылымдаудың танымал мысалдарының бірін келтірейік. Б.Блумның атақты педагогикалық таксономиясына сүйене отырып, австралиялық Аллан Каррингтон (Аделаида университеті) өзінің педагогикалық дөңгелегін құрды, онда ол негізгі тәрбиелік міндеттер мен оларды шешу жолдарын көрсетті. Дөңгелек мақсаттарға бөлінеді: есте сақтау, түсіну, қолдану, талдау, бағалау, құру. Әрбір мақсат үшін қимыл етістіктері, іс-әрекет түрлері, соған сәйкес қызметтер белгіленеді.

Танымал ресурстар

Назарларыңызға биология сабағында инженерия үшін дәлелденген цифрлық ресурстарды ұсынамыз.

PLICKERS – бұл карталар мен смартфон арқылы бақылау қызметі. Оқушылар өздерінің жауап нұсқаларын көрсету үшін карталарды пайдаланады, ал мұғалім оларды қолданба арқылы камера арқылы «оқиды». Тапсырмалар мен нәтижелерді интерактивті тақтада көрсетуге болады. Технология сабақтың басында немесе соңында сауалнама жүргізуге, тест ұйымдастыруға және жауаптар бойынша статистиканы жылдам алуға көмектеседі.

ЯКласс – мұғалімдерге, оқушыларға және ата-аналарға арналған Сколково цифрлық білім беру ресурсы. Сайтта тапсырмалардың кең банкі, сондай-ақ өзіңіздің тест тапсырмаларыңызды жасауға және жүктеп салуға арналған пішіндер бар. Бәсекелестік компонент оқушының ынтасын арттырады.

LearningApps — мұғалімдерге арналған әртүрлі цифрлық әзірлемелерге оңай қосылуға болатын интерактивті тапсырмаларды жасауға арналған қызмет. Сайт оқушылар туралы статистиканы алу үшін өзіңіздің «виртуалды сыныптарыңызды» құру мүмкіндігін береді.

Office365 – әмбебап веб-қызметтердің жиынтығы. Оларды әртүрлі білім беру мәселелерін шешу үшін пайдалануға болады: мысалы, қарапайым блокнот, егер оқушыларге рұқсат берілсе, жобаны басқаруды ұйымдастыруға көмектеседі.

QR коды – білім беруде, соның ішінде QR квестін жүргізуде кеңінен қолданылатын технология. Ол үлкен көлемдегі ақпаратты қарапайым белгішеге шифрлауға мүмкіндік береді: тапсырмаларды, бейнелерді, фотосуреттерді және басқа материалдарды қоса.

Мысал: биологиядан QR квестін қалай жүргізу керек

1. 7 тапсырма дайындаңыз және олардың әрқайсысын арнайы генераторлардың бірі (мысалы, QR кодері) арқылы QR кодына «шифрлаңыз».
Тапсырма нұсқасы: Түс соқырлығы және гемофилиямен ауыратын ер адам әкесі гемофилиямен ауыратын, ал анасы түс соқырлығымен ауыратын әйелге үйленді. Бұл отбасында осы екі аурумен ауыратын балалардың болу ықтималдығын анықтаңыз.
2. Оқиға кезеңдерін, квест ережелерін және нұсқауларды сипаттайтын жалпыға қолжетімді «Генетикалық QR Quest» құжатын дайындаңыз.
3. Басылған QR кодтарын мектептің айналасына (стендтерге, есіктерге) іліңіз.
4. Параллель оқушылар командаларға бөлініп, капитандарды сайласын.
5. Командаларға планшеттері мен смартфондарын QR оқу құралдары арқылы тексеруге рұқсат етіңіз. Әрбір командада кем дегенде бір осындай құрылғы болуы керек.
6. Кодталған сұрақтарға жауаптарды жазу үшін жұмыс парақтарын таратыңыз.
7. Қатысушыларға мектепте сұрақтар жасырылған 7 QR коды бар екенін хабарлаңыз. Олардың барлығын табу және сканерлеу (дешифрлау), сұрақтарға жауаптарды жұмыс парағына енгізу қажет.
8. Тапсырманы орындауға бір сағат беріледі.
9. Жауап парақтарын жинап, нәтижелерді есептеңіз. Шешімі жоқ дұрыс жауап 1 ұпай, шешімі бар дұрыс жауап 2 ұпай, бонустық ұпайларға рұқсат етіледі (мысалы, жылдамдық үшін).
Қорытындылау.
Студент іс-әрекет арқылы білім алған кезде, ол бұл білімді өмір бойына сіңіреді, сондықтан QR квесттері және пайдалануға байланысты басқа әрекеттер жаңа ақпараттық технологиялар биология және басқа пәндер бойынша білім деңгейін арттыруды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Блум Б. С. Таксономия педагогических целей. Москва: Просвещение. 1956 г.
2. Каррингтон, А. Оқыту дөңгелегі: педагогикалық мақсаттар мен қызметтер. Аделаида: Аделаида университеті баспасы. 2012 ж.
3. Чошанов, М. Жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқыту. Алматы: Рауан. 2013 ж.

ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Адеханова Гульмира Аманкуловна
Мақтаарал ауданы, Ы.Алтынсарин атындағы №26 ЖББМ
география пән мұғалімі

Түйін

Жобалық әдіс білім беру саласында оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған, бұл оларды өз күштерімен зерттеу жүргізуге, мәселелерді шешуге және алған білімдерін іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді.

Abstract:

The article examines the essence of the project method in teaching geography, its advantages and disadvantages, as well as the methods of its application. It also analyzes how geographical knowledge and skills develop as a result of project work and evaluates the effectiveness of this method in the educational process.

Географияны оқытуда жобалық әдіс оқу процесін жетілдіріп, оқушылардың зерттеу қабілеттерін арттырады, оларды географиялық құбылыстар мен процестерді тереңірек зерттеуге ынталандырады. Бұл әдіс оқушыларға сыни ойлау, шығармашылық және ұжымдық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі.

1. Жобалық әдістің түсінігі және ерекшеліктері

Жобалық әдіс — бұл оқушыларға шынайы өмірден алынған мәселелерді зерттеуге мүмкіндік беретін оқыту әдісі. Оқушылар жобаны жүзеге асыру барысында түрлі дереккөздерден ақпарат жинап, өз шешімдерін ұсынып, нәтижелерін жұртшылыққа немесе сыныптастарына көрсетеді. Бұл әдіс оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып, білімнің тереңдеуіне ықпал етеді.

2. Географияны оқытудағы жобалық әдістің рөлі

Географияны оқытуда жобалық әдіс оқушыларға нақты географиялық мәселелерді зерттеу мүмкіндігін береді. Мысалы, жер бедерін, климатты, экологиялық мәселелерді зерттеуге арналған жобалар оқушыларға осы тақырыптар бойынша өз бетінше зерттеу жұмыстарын жүргізуге көмектеседі. Сонымен қатар, жобалық әдіс сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыруға да ықпал етеді, бұл оқушылардың топтық жұмыстарда тиімді байланыс орнатуына, бірлескен мақсаттарға жетуге бағытталған дағдыларды қалыптастырады.

3. Жобалық әдіс арқылы географиялық білімді дамыту

Жобалық әдіс оқушылардың географиялық білімдерін кеңейтуге мүмкіндік береді. Жоба тапсырмаларын орындау барысында оқушылар зерттеу жүргізіп, географиялық деректерді жинақтайды, оларды талдайды және нақты шешімдер ұсынады. Бұл оқушылардың географиялық құбылыстар мен процестерді тереңірек түсінуіне, сонымен қатар осы білімдерін күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

4. Жобалық әдіс пен географиялық дағдылардың байланысы

Жобалық әдіс оқушыларға географиялық дағдыларды қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Оқушылар жобаларды орындау барысында топтық жұмыстарда ынтымақтастық танытып, өз пікірлерін ашық білдіріп, шынайы зерттеулер мен нәтижелерді ұсынуға үйренеді. Олар карталар мен схемаларды қолдануды, географиялық деректерді жинауды, талдауды және қорытынды жасауды үйренеді. Бұл дағдылар оқушылардың географиялық білімдерін тиімді қолдануына және тереңдетуіне көмектеседі.

5. Жобалық әдістің тиімділігі

Жобалық әдістің тиімділігі әртүрлі аспектілерде көрінеді. Біріншіден, бұл әдіс оқушыларға өз бетінше жұмыс істеу мүмкіндігін береді, олардың шығармашылық қабілеттерін арттырады. Екіншіден, оқушылар практикалық дағдыларды меңгереді, олар зерттеу жүргізу, топта жұмыс істеу, шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, жобалық әдіс оқушыларды сын тұрғысынан ойлауға және өз пікірлерін негіздеуге үйретеді, бұл болашақта олардың шешім қабылдау қабілеттерін арттырады.

6. Жобалық әдісті география сабағында қолданудың әдістері мен тәсілдері

Жобалық әдісті география сабағында қолдану үшін мұғалім түрлі тәсілдерді пайдалана алады. Оқушыларға нақты географиялық мәселе беру арқылы оларды зерттеу жүргізуге және түрлі дереккөздерден ақпарат жинауға ынталандыруға болады. Мысалы, экологиялық мәселелер, климаттың өзгеруі, су ресурстарын пайдалану мәселелері бойынша жобалар ұйымдастыруға болады. Оқушыларға осы мәселелерді шешу жолдарын ұсыну үшін оларды топтарға бөліп, әр топқа жеке зерттеу тапсырмалары беруге болады.

9. Жобалық әдіс пен бағалау

Жобалық әдіс оқушылардың жеке және топтық жетістіктерін бағалау үшін әртүрлі тәсілдерді қолдануды қажет етеді. Бағалау критерийлері зерттеу жұмысының сапасына, дереккөздердің толықтығына, тұжырымдардың негізделуіне, топтық жұмыстың тиімділігіне және қорытындының дәлдігіне негізделуі мүмкін. Сонымен қатар, бағалау оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, сын тұрғысынан ойлау дағдыларын және өз пікірлерін дәлелді түрде жеткізуін ескере отырып жүргізілуі тиіс.

8. Қорытынды

Географияны оқытуда жобалық әдіс қолдану — білім берудің қазіргі заманғы тәсілі. Бұл әдіс оқушыларды географиялық құбылыстар мен процестерді терең зерттеуге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және өз бетінше жұмыс істеуге ынталандырады. Жобалық әдіс

оқушыларға географиялық дағдыларды меңгеруге, сыни ойлауды қалыптастыруға және практикалық дағдыларды дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, бұл әдіс білім беру процесінде жаңа мүмкіндіктер ашып, оқу үдерісінің тиімділігін арттырады.

Әдебиеттер

1. Шевченко Л. Г. «Жобалық әдіс: білім берудегі жаңа тәсілдер». Алматы: "Білім" баспасы. 2019 ж.
2. Иванова Н. А. «Географияны оқытуда жобалық әдіс: теория мен практика». Мәскеу: «Просвещение». 2018 ж.
3. Кемп Д. «Жобалық оқыту әдістемесі». Лондон: Routledge.
4. Аюпова С. М. «Жобалық әдістер және географиялық білімді жетілдіру». Ташкент: «Мектеп» баспасы.
5. Макарова В. И. «Географиялық зерттеулер мен жобаларды ұйымдастыру». Санкт-Петербург: «Образование» баспасы.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ

Амангелді Орынай Бахытжанқызы
Түркістан облысы, Сауран ауданы
М.Мұса атындағы ЖББМ биология пәні мұғалімі

Резюме

Эта статья посвящена важности экологического образования и воспитания на уроках биологии и исследует, как это реализуется в современной образовательной системе. Экологическое образование является основой для формирования отношения человека к природе и понимания необходимости её охраны. В статье рассматриваются теоретические основы экологического образования и воспитания, методы и приемы преподавания экологического содержания на уроках биологии, а также пути вовлечения учеников в решение экологических проблем.

Abstract:

This article focuses on the importance of ecological education and upbringing in biology lessons and explores how it is implemented in the modern education system. Ecological education forms the basis for shaping a person's attitude towards nature and understanding the need to protect it. The article discusses the theoretical foundations of ecological education and upbringing, methods and techniques of teaching ecological content in biology lessons, as well as ways to engage students in solving environmental issues.

Қазіргі таңда экологиялық мәселелер әлемдік деңгейде маңызды болып табылады. Табиғаттың ластануы, климаттың өзгеруі және биологиялық әртүрліліктің жоғалуы адамзаттың өмір сүруіне тікелей әсер етуде. Осы тұрғыда, экологиялық білім беру мектепте экологияның негіздерін үйретумен шектелмей, оқушыларды табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыруға, оның сақталуына үлес қосуға үйретуді мақсат етеді. Биология сабағы табиғат пен адам арасындағы өзара байланысты түсіндіретін пән ретінде экологиялық тәрбие беруде ерекше рөл атқарады.

1. Биология сабағында экологиялық білім мен тәрбие беру:

Биология пәні табиғаттың және тірі ағзалардың құрылымын, дамуын және өзара әрекеттесуін зерттейтін ғылым болып табылады. Бұл пәннің маңыздылығы экологиялық мәселелерді зерттеуде ерекше орын алады. Биология сабағында экологиялық тәрбие беру оқушыларды табиғаттың қыр-сырын терең түсінуге, экологиялық мәселелерді саналы түрде шешуге ықпал етеді.

1.2. Экологиялық білім мен тәрбие беру әдістері

Биология сабағында экологиялық білім мен тәрбие беру үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылады:

- Лекциялар мен семинарлар: Экологиялық мәселелерді түсіндіру үшін теориялық материалдар мен интерактивті әдістер қолдану.

- Табиғатпен тікелей байланыс орнату: Оқушыларды табиғатқа шығарып, табиғи процестер мен экологиялық өзгерістерді бақылауға мүмкіндік жасау.

- Проблемалық оқыту әдісі: Оқушыларға экологиялық мәселелерді шешудің жолдарын талқылауға мүмкіндік беру.

- Интерактивті технологиялар: Компьютерлік модельдер мен мультимедиялық құралдарды пайдалану арқылы экологияны визуалды түрде көрсету.

1.3. Экологиялық білім мен тәрбие берудің маңызы

Биология пәнінде экологиялық тәрбие беру оқушыларға экология туралы теориялық білім беріп қана қоймай, табиғаттың қорғаушысы болуға деген сезімін қалыптастырады. Бұл білім олардың табиғатты қорғауда белсенді позиция қабылдауына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру, оларды жауапты азаматтар ретінде тәрбиелеу мақсатында жүргізілетін жұмыстар да аса маңызды.

2. Биология сабағында экологиялық тәрбие берудің тиімділігі:

Биология сабағында экологиялық тәрбие беру оқушылардың ойлау қабілетін дамытады, оларды ғылыми дүниетанымға баулиды. Оқушылар экологиялық мәселелерді шешуге нақты және тиімді жолдар ұсынуға қабілетті боларлықтай білім алады.

2.1. Табиғатпен тікелей байланыс

Табиғатпен жұмыс істей отырып, оқушылар табиғаттағы өзгерістер мен экологиялық құбылыстарды зерттейді. Мысалы, табиғаттағы ластанудың салдарынан тірі ағзаларға қалай әсер ететінін бақылау, жергілікті экосистемадағы биологиялық әртүрліліктің өзгеруін талдау сияқты зерттеулер арқылы экологиялық білім қалыптастырылады.

2.2. Оқушылардың экологиялық ойлауын дамыту

Оқушылардың экологиялық ойлауын дамыту биология сабағында ерекше маңызға ие. Бұл процесс оқушылардың табиғатқа деген көзқарасын қалыптастыру мен олардың экологиялық проблемаларды шешуге деген қызығушылығын арттыруға бағытталған. Экологиялық ойлау дегеніміз — бұл қоршаған ортаға қатысты құбылыстарды, оның заңдылықтарын терең түсіну және экологиялық мәселелерді шешу жолдарын табуға бағытталған аналитикалық және шығармашылық қабілеттілік.

Экологиялық ойлауды дамыту үшін қажетті дағдылар:

1. Себеп-салдарлық байланысты түсіну:

Оқушыларға экологиялық мәселелердің себептері мен салдарын талдауға мүмкіндік беру арқылы олар табиғаттағы өзгерістердің өзара байланысын түсінеді. Мысалы, ауа мен судың ластануының экосистемаға, адам денсаулығына және экономиканың басқа салаларына тигізетін әсерін талқылау.

2. Құбылыстарды көпаспектілі тұрғыда бағалау:

Экологиялық ойлау тек бір ғана бағытта емес, көп аспектілі түрде дамиды. Оқушыларға экологиялық мәселелерді әр түрлі қырынан қарастыруды үйрету маңызды. Мысалы, орман өртінің экологиялық, әлеуметтік, экономикалық және мәдени салдарларын бір уақытта қарастыру арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін кеңейту.

3. Табиғатқа деген жауапкершілікті сезіну:

Оқушылардың табиғатқа деген қатынасы оның қоршаған ортаны қорғауға деген жауапкершілігімен анықталады. Сондықтан, оларды табиғаттың әрбір бөлшегіне құрметпен қарауға, экологиялық мәселелерге белсенді қатысуға ынталандыру қажет. Оқушыларға табиғаттың біртұтас екенін және әрбір адамның қоршаған ортаны қорғауға атсалысуы қажет екенін түсіндіру керек.

Қорытынды:

Биология сабағында экологиялық білім мен тәрбие беру — оқушыларды табиғатқа деген құрметпен қарауға, экологиялық мәселелерді түсініп, оларды шешуге белсене атсалысуға тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Қазіргі заманғы қоғамда экологиялық жағдайлардың

күрделенуі мен табиғи ресурстардың сарқылуы, климаттың өзгеруі сияқты мәселелердің өршуі экологиялық білімнің қажеттілігін арттырады. Сондықтан, биология сабағында экологиялық тәрбие беру тек білім беру ғана емес, сонымен қатар экологиялық сана мен жауапкершілікті қалыптастыру болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мухина И. Г. Экологическое воспитание школьников в системе образования: теоретические основы и практическое применение. – М.: Издательство Просвещение, 2019.
2. Иванова Л. В. Экологическая культура как важнейший компонент общей культуры учащихся. – Спб.: Издательство "Речь", 2018.
3. Коваленко Н. В. Современные технологии экологического образования в школах: пути и методы. – Киев: Гуманитарий, 2020.

ЖАһАНДЫҚ ЖЫЛЫНУДЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Байдосова Гульнар Абуталиповна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы
Т.Тоғысбаев атындағы жббм география пәні мұғалімі

Резюме

Эта статья посвящена географическим аспектам глобального потепления. Глобальное потепление — это явление, связанное с повышением средней температуры планеты, которое оказывает влияние не только на экосистемы, но и непосредственно на повседневную жизнь людей. В статье рассматриваются географические проявления глобального потепления, его воздействие на различные регионы, изменения климата и их влияние на экосистемы, сельское хозяйство, водоснабжение и здоровье человека.

Abstract:

This article is dedicated to the geographical aspects of global warming. Global warming refers to the increase in the average global temperature, and its impact affects not only ecological systems but also directly influences human life. The article explores the geographical manifestations of global warming, its impact on different regions, climate change, and its effects on ecosystems, agriculture, water supply, and human health.

Жаһандық жылыну — қазіргі уақытта экологиялық, әлеуметтік және экономикалық тұрғыдан ең маңызды мәселелердің бірі. Әлемнің әртүрлі аймақтарында климаттың өзгеруі байқалып отыр, бұл өз кезегінде табиғи жүйелерге, адам өміріне және экономикалық тұрақтылыққа теріс әсер етуде. Жаһандық жылыну мен климаттық өзгерістердің салдары ұзақ мерзімді болады және олардың кең көлемдегі әсерлері жер бетінің барлық аймақтарына таралмақ. Бұл процесс тек табиғи ортаға ғана емес, сонымен қатар адамдардың өмір сүру жағдайларына да айтарлықтай өзгерістер әкелуде.

Климаттың өзгеруіне қатысты зерттеулер мен болжамдар әлемнің барлық елдерінде маңызды мәселе болып табылады. Жаһандық жылыну табиғи ресурстардың сарқылуына, мұздықтардың еруіне, теңіз деңгейінің көтерілуіне, өсімдік және жануарлар әлемінің өзгеруіне алып келеді. Бұл өзгерістер, әсіресе жағалаудағы аймақтар мен арал мемлекеттерінде айтарлықтай байқалуда. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығына, су ресурстарының қолжетімділігіне және адамның денсаулығына қатысты бірқатар дағдарыстық мәселелер туындауда.

1. Жаһандық жылынудың географиялық аспектілері

Жаһандық жылыну — бұл жаһандық климаттың орташа температурасының тұрақты түрде жоғарылауы. Бұл құбылыс табиғаттың барлық компоненттеріне әсер етеді, оның ішінде атмосфераның, гидросфераның, литосфераның және биосфераның өзгеруі орын алады.

Географиялық тұрғыдан алғанда, жаһандық жылыну әртүрлі аймақтарда әр түрлі деңгейде байқалады, оның салдары жергілікті экосистемалар мен табиғи ресурстардың өзгеруіне алып келеді. Осы бөлімде біз жаһандық жылынудың географиялық аспектілерін, оның табиғи ортаның әртүрлі бөліктеріне әсерін, сонымен қатар климаттың өзгеруі әсерінен орын алатын экологиялық мәселелерді талқылаймыз.

1.2. Жаһандық жылынудың әсері: Жер шарының түрлі аймақтарындағы айырмашылықтар

Жаһандық жылынудың әсері бүкіл әлем бойынша біркелкі таралмайды. Кейбір аймақтар жылынуды көбірек сезінсе, басқалары салыстырмалы түрде тұрақты болып қалады. Бұл географиялық өзгерістердің басты себебі жергілікті климаттық ерекшеліктер мен табиғи жағдайларға байланысты.

- Арктика мен Антарктида: Бұл аймақтар жаһандық жылынуға ең көп ұшырайтын өңірлердің қатарында. Арктикада соңғы бірнеше онжылдықта температураның шамамен екі есе жоғарылауы байқалған. Бұл мұздықтардың еруіне, теңіз мұздарының азаюына және теңіз деңгейінің көтерілуіне алып келеді. Арктикалық мұздардың еруі климаттық жүйенің жалпы тұрақтылығын бұзып, көптеген тіршілік иелерінің өмір сүру жағдайларын өзгертуі мүмкін.

- Тропикалық аймақтар: Тропикалық аймақтардағы климаттық өзгерістер көбінесе жауын-шашынның артуына, құрғақшылықтың күшеюіне және ормандардың жойылуына әкеледі. Осы аймақтағы тропикалық ормандар мен экожүйелердің тепе-теңдігі бұзылып, биологиялық әртүрлілікке қауіп төнеді.

- Сахара шөлі мен субтропикалық аймақтар: Сахара мен басқа да шөлдерде жаһандық жылыну құрғақшылықтың артуына, ауаның температурасының жоғарылауына әкеледі. Бұл өз кезегінде ауыл шаруашылығына және сусыздануға әкеледі. Шөлдер мен жартылай шөлдердегі өсімдіктер мен жануарлардың тіршілігіне тікелей әсер ететін осы климаттық өзгерістер экологиялық апаттарға алып келуі мүмкін.

2.Жаһандық жылынудың экологиялық және әлеуметтік салдары

Жаһандық жылыну қазіргі заманның ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Ол тек климаттық өзгерістерге ғана әсер етпейді, сонымен қатар табиғи экосистемаларға, ауыл шаруашылығына, су ресурстарына және қоғамның әлеуметтік салаларына да айтарлықтай ықпал етеді. Осы бөлімде біз жаһандық жылынудың экологиялық және әлеуметтік салдарларын талдаймыз.

2.1. Экосистема мен биологиялық әртүрлілікке әсері

Жаһандық жылыну экосистемалардың тұрақтылығын және биологиялық әртүрлілікті айтарлықтай өзгертуде. Температураның көтерілуі мен табиғи құбылыстардың өзгеруі әртүрлі тіршілік иелерінің өмір сүру жағдайларына әсер етеді.

- Табиғи ормандар мен теңіз экосистемаларының өзгеруі: Ормандардың климаттық өзгерістерге жауап беруі олардың өсуі мен түр құрамының өзгеруі арқылы көрінеді. Бұл, әсіресе, экваторлық аймақтардағы тропикалық ормандарда байқалады. Теңіздерде судың температурасы көтерілуі тіршілік үшін маңызды коралдар мен теңіз экосистемаларына қауіп төндіреді. Құрылымдық өзгерістер экосистемалардың биологиялық біркелкілігін бұзып, көптеген теңіз тіршіліктерінің жойылуына әкелуі мүмкін.

3. Жаһандық жылынуға қарсы шаралар мен саясат

Жаһандық жылынудың экологиялық, әлеуметтік және экономикалық салдарлары өте ауыр болғандықтан, әлемдік қауымдастық бұл мәселені шешуге бағытталған көптеген шараларды қабылдауда. Бұл шаралар тек ұлттық деңгейде ғана емес, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты талап ететін мәселелер болып табылады. Жаһандық жылынуға қарсы іс-қимылдарды жүйелі түрде жүзеге асыру үшін әлем елдері бірқатар келісімдер мен саясаттарды қабылдады. Осы бөлімде біз жаһандық жылынуға қарсы халықаралық деңгейде қабылданған негізгі шаралар мен келісімдерге, оның ішінде Париж келісіміне тоқталамыз.

3.1. Халықаралық деңгейдегі келісімдер: Париж келісімі

Париж келісімі — жаһандық жылынуға қарсы күресудің ең маңызды халықаралық келісімдерінің бірі болып табылады. 2015 жылдың 12 желтоқсанында Парижде өткен Біріккен Ұлттар Ұйымының Климат өзгерісі жөніндегі конференциясында (COP21) қабылданған бұл келісім әлемдегі көптеген елдер үшін климаттың өзгеруімен күресте негізгі құқықтық құжат болып саналады.

- Келісімнің мақсаты: Париж келісімінің негізгі мақсаты — әлемдегі орташа температураның көтерілуін 2°C шегінде ұстап тұру және тіпті 1.5°C деңгейіне дейін шектеп қалу. Осылайша, климаттық өзгерістердің ең нашар салдарларын болдырмауға тырысу керек. Париж келісімі ғаламдық жылынуға қарсы тиімді шаралар қолдану арқылы экологиялық тепе-теңдікті сақтау, энергетикалық тиімділік пен жаңартылатын энергия көздерін дамыту үшін негіз қалыптастырады.

- Ұлттық міндеттемелер: Париж келісімі әрбір елдің өз климаттық жағдайына қарай міндеттемелер мен мақсаттар белгілеуіне мүмкіндік береді. Келісімде мемлекеттер нақты шаралар қабылдау арқылы көмірқышқыл газын шығарындыларын азайту міндетін мойындарына алады. Сонымен қатар, олар өздерінің ұлттық деңгейде көмірқышқыл газын шығару көлемін шектеу үшін арнайы жоспарлар әзірлеуі тиіс.

- Қаржыландыру және қолдау: Париж келісімі дамушы елдерге климаттық өзгерістерге бейімделу және көмірқышқыл газын шығарындыларын азайту үшін қажетті қаржылық және техникалық қолдау көрсету шараларын қамтиды. Атап айтқанда, дамыған елдер дамушы елдерге жыл сайын 100 миллиард доллардан астам қаржы бөлуге міндеттелген.

Қорытынды:

Жаһандық жылынудың географиялық аспектілері қазіргі заманның ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады, және оның адамзатқа әсері ұзақ мерзімді әрі кешенді сипатқа ие. Ғаламдық жылынудың әртүрлі аспектілері жер бетінде тіршілік ететін барлық биологиялық және экологиялық жүйелердің тұрақтылығын бұзуға, әлеуметтік-экономикалық құрылымдарды өзгертуге, сондай-ақ адам денсаулығына да зиян келтіруге әкеп соғады. Жаһандық жылыну процесінің түпкі нәтижелері экологиялық өзгерістер мен климаттың өзгеруіне байланысты тек қана табиғатқа емес, бүкіл әлем қоғамдарына да теріс әсерін тигізуде.

Әдебиеттер тізімі

1. Хоукинс Э. Климат өзгеруі және жаһандық жылыну: Жаңа көзқарастар. Мәскеу: Наука, 2018.
2. Смит, Дж. & Браун С. Жаһандық жылынудың экологиялық әсерлері. Лондон: Routledge, 2015.
3. Қарабаев А. Климаттың өзгеруі және жергілікті географиялық аймақтардағы салдары. Алматы: ҚазМҰУ, 2020.

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА ТАБИҒАТҚА ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР ЖҮРГІЗУДІҢ МАҢЫЗЫ

Қалдарбек Жансая Мадиярқызы
Түркістан қаласы, N35 жббм биология пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья рассматривает важность и роль проведения научных исследований природы при обучении биологии. Научные методы и подходы способствуют повышению интереса учащихся к природе и развивают их навыки научного мышления. Проводя научные исследования природы, учащиеся смогут собирать конкретные данные о внешней среде, экологии и различных областях биологии и анализировать их с научной точки зрения. В статье рассматриваются теоретические основы проведения исследований на уроках биологии, методы и приемы, пути организации участия учащихся в исследовательской работе и ее эффективность.

Abstract:

This article discusses the importance and role of conducting scientific research on nature in biology education. Scientific research methods and techniques enhance students' interest in nature and contribute to the development of their scientific thinking skills. By conducting research on nature, students will be able to collect specific data about the environment, ecology, and various branches of biology and analyze them from a scientific perspective. The article covers the theoretical foundations of conducting research in biology lessons, methods and techniques, ways to organize students' participation in research work, and its effectiveness.

Биология пәні ғылымның маңызды саласы ретінде оқушыларды табиғаттың түрлі құбылыстарымен таныстырады. Оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру үшін табиғатқа зерттеу жүргізу маңызды әдіс болып табылады. Бұл әдіс арқылы оқушылар өздері алған теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде дәлелдей алады және ғылыми деректер жинау арқылы биология пәнін тереңірек түсіне алады. Кіріспе бөлімінде зерттеу жүргізудің маңыздылығы, оның білім беру жүйесіне қосқан үлесі мен мақсаттары талқыланады.

1. Биология пәнінде ғылыми зерттеу жүргізудің теориялық негіздері

Ғылыми зерттеу — бұл жүйелі және бақылауға негізделген әдістермен табиғат құбылыстарын зерттеу процесі. Биологияны оқытуда осы әдісті қолдану оқушылардың ғылыми ойлауын қалыптастыруға көмектеседі. Бұл бөлімде ғылыми зерттеудің негізгі қағидалары, биология пәні аясында зерттеу жүргізудің тәсілдері, ғылыми әдіснаманың негіздері және оны оқу үдерісінде қолданудың артықшылықтары туралы айтылады.

2. Биология сабағында табиғатқа зерттеу жүргізудің әдіс-тәсілдері

Бұл бөлімде биология сабағында зерттеу жүргізу үшін қолданылатын түрлі әдіс-тәсілдер қарастырылады. Оларға ғылыми бақылаулар, тәжірибелер, зертханалық жұмыстар, табиғатқа шығып зерттеу жүргізу және деректерді талдау әдістері жатады. Сондай-ақ, зерттеулерді топтық және жеке түрде ұйымдастыру, оқушылардың ынтасын арттыруға бағытталған тәсілдер мен әдістер талданады.

3. Оқушылардың ғылыми зерттеу жұмыстарына қатысуын ұйымдастыру

Оқушылардың зерттеу жұмыстарына белсенді қатысуы олардың білім деңгейін арттыруға және қызығушылығын күшейтуге ықпал етеді. Бұл бөлімде зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың түрлі жолдары мен мұғалімнің рөлі қарастырылады. Оқушыларды зерттеу жұмыстарына тартудың психологиялық аспектілері, олардың өз бетінше зерттеу жүргізу дағдыларын дамыту жолдары, сондай-ақ оқушылардың ғылыми зерттеу жұмысында пайдалану үшін қажетті құралдар мен ресурстар қарастырылады.

4. Табиғатқа зерттеу жүргізудің экологиялық маңызы

Зерттеу жүргізу арқылы оқушылар табиғаттың экологиялық тепе-теңдігін түсінеді, жер бетінің өзгеруіне әсер ететін факторларды зерттейді. Бұл бөлімде табиғатқа зерттеу жүргізудің экологиялық аспектілері, қоршаған ортаға қатысты ғылыми зерттеулердің маңызы мен оларды оқу процесінде қолданудың тиімділігі талқыланады. Оқушыларды табиғаттың сақталуына жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеудің жолдары қарастырылады.

5. Биология сабағында ғылыми зерттеу жүргізудің нәтижелері мен тиімділігі

Бұл бөлімде ғылыми зерттеулер жүргізудің нәтижелері мен оның оқу үдерісіне қосқан үлесі сараланады. Зерттеу жүргізу оқушылардың табиғатқа деген қызығушылығын арттырып, оларды қоршаған ортаға қамқор болуға тәрбиелейді. Сонымен қатар, оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға, ғылымға деген қызығушылығын арттыруға, ғылыми тұрғыда шешім қабылдай білу дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді.

6. Биология пәнінде ғылыми зерттеу жүргізу арқылы оқу мотивациясын арттыру

Ғылыми зерттеулердің оқу мотивациясын арттырудағы рөлі өте маңызды. Оқушылар эксперименттер мен зерттеулер жүргізу арқылы білімнің практикалық тұрғыда іске асатынын сезінеді. Бұл бөлімде ғылыми зерттеулердің оқушылардың оқу мотивациясына әсері және оларды ғылыми білімге тартудың жолдары қарастырылады.

7. Мұғалімнің биология сабағында зерттеу жүргізудегі рөлі

Мұғалім — зерттеу жұмыстарын тиімді ұйымдастырушы және ғылыми зерттеу әдістерін оқушыларға дұрыс жеткізуші. Бұл бөлімде мұғалімнің оқушыларды зерттеу жұмыстарына бағыттау, олардың зерттеу дағдыларын дамыту, ғылыми әдістерді қолдану барысындағы педагогикалық рөлі туралы сөз болады.

Қорытынды:

Биология сабағында ғылыми зерттеулер жүргізу оқушылардың ғылыми тұрғыда ойлау дағдыларын дамытуға үлкен ықпал етеді. Мұғалімдер экологиялық, биологиялық және табиғаттану салаларындағы зерттеулерді тиімді ұйымдастыру арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыра алады. Сондай-ақ, бұл жұмыстардың оқушылардың білім алу процесіне қосқан үлесі мен болашақта ғылыми зерттеулерге деген ынтаны қалыптастырудағы маңызы ерекше.

Әдебиеттер тізімі

1. Смирнов В. Н. Научные методы и их применение в биологии. Москва: Просвещение, 2014.
2. Иванова А. И. Экологическое образование: принципы, методы, технологии. Санкт-Петербург: Лань, 2017.
3. Назарова М. С. Методика преподавания биологии в школе. Москва: Академический проект, 2015.

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ТАБИҒАТ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Нурсейтова Алия Ахметовна
Түркістан облысы, Сауран ауданы,
М.Мұса атындағы ЖББМ химия пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья анализирует важность рассмотрения экологических проблем на уроках химии. В настоящее время экологический кризис затрагивает различные регионы мира, и для решения этой проблемы важно эффективно использовать возможности химии. Химическая наука может предложить методы, которые помогут в охране природы, включая переработку вредных отходов, снижение уровня загрязнения и развитие экологически чистых технологий. В статье рассматриваются способы и методы изучения экологических проблем на уроках химии, а также роль учителей и учеников в этом процессе.

Abstract

This article analyzes the importance of addressing environmental issues in chemistry lessons. Nowadays, the ecological crisis is affecting various regions of the world, and it is essential to make effective use of chemistry to solve this problem. Chemistry science can offer methods that contribute to nature conservation, including the recycling of harmful waste, reducing pollution levels, and developing environmentally friendly technologies. The article discusses ways and methods of addressing environmental issues in chemistry lessons, as well as the role of teachers and students in this process.

Химия пәні қазіргі қоғамда маңызды орын алады және оның табиғат қорғау мәселелеріне тигізетін әсері ерекше. Бұл пән экологиялық дағдарыстың шешілуіне өз үлесін қосатын ғылыми сала ретінде танылып отыр. Әсіресе, химия ғылымының негіздері мен оның технологиялары табиғаттың тазалығын сақтауға, қоршаған ортаға зиянды әсерлерді азайтуға бағытталған шешімдерді ұсынуға мүмкіндік береді. Тәуелсіздік алған кезеңде Қазақстанның да экологиялық мәселелері күрделене түсті. Бұл мәселелердің арасында атмосфералық ластану, су ресурстарының тапшылығы, зиянды қалдықтардың жинақталуы, топырақтың бүлінуі секілді жаһандық экологиялық дағдарыстар тұр.

1. Химияның экологиялық мәселелердегі рөлі

Химия ғылымының табиғатты қорғаудағы маңызы

Химия ғылымы қазіргі заманғы экологиялық мәселелерді шешуде маңызды рөл атқарады. Химияның табиғатты қорғау саласындағы рөлі оның қоршаған ортаны зерттеу және оның ластануын болдырмау әдістерін ұсыну қабілетіне негізделген. Химия ғылымы арқылы экологиялық таза технологиялар жасалып, қалдықтарды қайта өңдеу, ластануды азайту және экологиялық процестердің тиімділігін арттыру үшін жаңа әдістер енгізіледі.

Табиғатты қорғауда химияның рөлі оның ғылым ретінде экологиялық және индустриалды технологиялар саласындағы жетістіктерінде айқын көрінеді. Мысалы, химия өнеркәсібі экологиялық таза өнімдер мен технологияларды шығару арқылы қоршаған ортаға зиянды әсерді азайтуға мүмкіндік береді. Химияның көмегімен азотты, күкіртті, көмірқышқыл газдарын азайту бойынша түрлі әдістер енгізілген, олар ауадағы зиянды заттардың мөлшерін азайтуға, атмосфераның ластануын болдырмауға мүмкіндік береді.

2. Табиғат қорғау мәселелері мен оларды шешу жолдары

Жер шарының экологиялық жағдайы

Қазіргі уақытта жер шарының экологиялық жағдайы дағдарыс кезеңінде тұр. Өнеркәсіптің дамуы, ауыл шаруашылығының кеңеюі, қала құрылысы және көлік жүйелерінің жетілуі — барлығы табиғатқа теріс әсерін тигізіп келеді. Жер шарында ауа мен судың ластануы, ормандардың кесіліп, биологиялық әртүрліліктің төмендеуі секілді мәселелер күннен күнге өзекті болып отыр.

Экологиялық дағдарыс — тек табиғатқа ғана емес, адамзаттың өмір сүруіне де қатер төндіріп отыр. Жер бетіндегі климаттың өзгеруі, озон қабатының бұзылуы, экосистемалардың бұзылуы мен ресурстардың сарқылуы көптеген әлеуметтік және экономикалық мәселелер туғызуда. Сондықтан, қазіргі таңда экологиялық мәселелерді шешу үшін бүкіл әлем болып бірігу қажеттілігі туындап отыр. Бұл міндетті орындау үшін химияның мүмкіндіктерін тиімді пайдалану аса маңызды.

Техногендік әсерлер мен химиялық ластану

Техногендік әсерлер мен химиялық ластану — қазіргі кездегі ең өзекті экологиялық мәселелердің бірі. Өнеркәсіптік өндірістердің өсуі, химиялық заттардың көптеп қолданылуы табиғаттың түрлі компоненттерін ластайды. Ауадағы зиянды газдар, судың химиялық ластануы, топырақтың улануы — мұның бәрі химиялық өндірістің нәтижесі болып табылады.

Өнеркәсіптік қалдықтар мен химиялық заттар көптеген экологиялық және адам денсаулығына қатысты мәселелер туғызады. Бұл заттар жер асты суларын, өзендер мен көлдерді, ауаны ластайды, соның нәтижесінде экосистемалар бұзылып, биологиялық түрлердің азаюына әкеледі. Сонымен қатар, химиялық заттар адам ағзасына да зиянды әсер етіп, түрлі аурулардың туындауына себеп болады. Адамдар мен жануарлардың ағзасында химиялық қосылыстардың жиналуы көптеген ұзақ мерзімді зардаптарға әкеп соғуы мүмкін.

3. Химия сабағында экологиялық мәселелерді қарастыру

Химия сабағында экологиялық мәселелерді қарастыру қазіргі білім беру жүйесінде аса маңызды болып табылады. Химия ғылымы табиғаттың құбылыстарын, оның құрамын және экосистемалардағы химиялық процестерді зерттейді. Бұл пән оқушылардың қоршаған ортаны түсінуіне, экологиялық проблемаларды дұрыс бағалауға және оларды шешуге бағытталған әдістерді үйренуге мүмкіндік береді. Химия сабағында экологиялық мәселелерді қарастыру, ең алдымен, оқушыларға табиғаттың тұтастығы мен оның адамзатқа қажеттілігін түсіндіру үшін маңызды.

3.1. Химия сабақтарында экологиялық білім беру

Химия сабағында экологиялық білім беру — табиғаттың химиялық процестерін тереңірек түсіну, экосистемалардың тепе-теңдігін сақтау және зиянды химиялық заттарды бақылау мен жою жолдарын үйрену арқылы оқушылардың экологиялық ойлауын қалыптастыруды көздейді. Бұл білімді берудің бірнеше әдіс-тәсілдері бар:

1. Экологиялық тақырыптарды енгізу: Химия сабақтарында экологиялық мәселелерді қарастыру үшін пәннің әрбір бөліміне экологиялық тақырыптарды енгізу қажет. Мысалы,

судың химиялық құрамы мен оның экосистема үшін маңыздылығын, ауа мен топырақтың ластануын, экологиялық зиянды химиялық заттардың әсерін талқылау.

2. Табиғи процестер мен химиялық реакцияларды экологиялық тұрғыдан талдау: Табиғи процестер мен химиялық реакцияларды экологиялық тұрғыдан талдау арқылы оқушылар табиғаттағы химиялық процестердің адамзат өмірі үшін қаншалықты маңызды екенін түсінеді. Мысалы, фотосинтез процесі, азот айналымы және көмірқышқыл газының айналымы туралы түсінік беру.

3. Қоршаған ортаға зиянды химиялық заттар туралы ақпарат беру: Оқушыларға өндірістік қалдықтар, пестицидтер, химиялық тыңайтқыштар мен басқа да зиянды заттар туралы ақпарат беріп, олардың қоршаған ортаға тигізетін әсерін түсіндіру. Мұндай білім оқушылардың зиянды заттарды қолдануды шектеуге, олардың орнына экологиялық таза әдістерді қолдануға бағыттайды.

4. Химиялық қауіпсіздік және экологиялық тұрақтылық: Химия пәні экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі құралдарының бірі болып табылады. Оқушыларды химиялық заттармен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік шараларын сақтау, экологиялық таза технологияларды пайдалану, табиғатты қорғау және ресурстарды үнемдеуге шақыру маңызды.

5. Ғылыми зерттеулер мен жобалар: Оқушыларға экологиялық мәселелер бойынша ғылыми зерттеулер жүргізуді ұсыну, экологиялық жобалар жасау, сондай-ақ табиғатты қорғауға қатысты жаңа идеялар мен шешімдерді іздестіру маңызды. Бұл арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттері дамып, экологиялық мәселелерге белсенді қатысуға ынталандырылады.

Қорытынды:

Табиғат қорғау мәселелерін шешу қазіргі уақытта адамзаттың басты міндеттерінің біріне айналды. Экологиялық дағдарысқа ұшыраған әлемде қоршаған ортаның ластануын болдырмау, табиғи ресурстарды үнемді пайдалану және экологиялық апаттардың алдын алу үшін білім беру жүйесі мен қоғамның барлық мүшелері өз үлестерін қосуға тиіс. Бұл орайда химия пәні табиғат қорғау мәселелерін шешу үшін маңызды құрал ретінде қарастырылады, себебі химия ғылымы қоршаған ортадағы химиялық процестерді, зиянды қалдықтарды қайта өңдеу технологияларын, экологиялық таза заттарды пайдалану жолдарын зерттейді.

Әдебиеттер тізімі

1. Смағұлова А. Б. Экологиялық білім беру және тәрбиелеу: теориясы мен тәжірибесі. – Алматы: Ғылым, 2019.
2. Жұмабеков Н. Қ. Химия пәнін оқытуда экологиялық мәселелер. – Астана: ЭКОПАРТ, 2020.
3. Беляев В. И., Морозова И. А. Химия және экология: ұрпақтар арасындағы байланыс. – М.: Экологическое образование, 2018.

ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ

Мурзакаева Гузаль Гумарқызы
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп- гимназиясының математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные методики и подходы в обучении географии. Анализируется значение географической науки и эффективные способы её преподавания. Описаны инновационные методы и инструменты, используемые для обеспечения географического образования учащихся, развития их картографических навыков и повышения познавательных способностей. Особое внимание уделено современным технологиям в преподавании географии, мультимедийным средствам, картографическим программам и интернет-ресурсам, а также их эффективности.

Abstract

The article explores modern methods and approaches in geography education. It analyzes the significance of geography as a science and effective ways of teaching it. The article describes innovative methods and tools used to provide geographical knowledge, develop cartographic skills, and enhance cognitive abilities of students. Special attention is given to modern technologies in teaching geography, multimedia tools, cartographic programs, and internet resources, as well as their effectiveness.

География – табиғат пен қоғам арасындағы байланыстарды зерттейтін ғылым ретінде мектеп білімінде маңызды орын алады. География пәнін оқыту барысында білім алушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, олардың әлем туралы түсініктерін кеңейтуге ерекше көңіл бөлінеді. Заманауи әдіс-тәсілдер мен инновациялық технологиялар білім алушылардың қызығушылығын арттырып, оларды жаңа білімдермен таныстыру үшін тиімді әдіс болып табылады. География пәнін оқытуда дәстүрлі әдістермен қатар заманауи әдістемелерді қолдану білім беру үдерісін едәуір жетілдіреді.

1. Географияны оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері

Географияны оқытудың жаңа әдіс-тәсілдеріне түрлі интерактивті әдістер мен жобалық оқыту жатады. География пәні бойынша оқу үдерісін жаңаша ұйымдастыру үшін оқытушының инновациялық тәсілдерді қолдануы маңызды. Жаңа әдістер арқылы оқушылардың географиялық білімдерін тексеріп, олардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік туады.

Интерактивті әдістер:

Оқу барысында оқушылардың белсенділігін арттыру үшін әртүрлі интерактивті құралдар мен әдістер пайдаланылады. Мысалы, топтық жұмыс, пікірталас, рөлдік ойындар, сұрақ-жауап әдісі география пәнінде кеңінен қолданылады.

Жобалық оқыту:

Жобалық оқыту әдісі оқушылардың географиялық білімін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушыларға белгілі бір тақырыпты зерттеп, нәтижелерін сынып алдында қорғау тапсырмасын беру арқылы, олардың дербес жұмыс жасау, талдау қабілеттерін дамытамыз.

2. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану

Заманауи білім беру жүйесінде ақпараттық технологияларды қолдану білім беру үдерісін едәуір жетілдіреді. География пәнінде АКТ құралдарының қолданылуы оқыту әдістерін әртараптандырып, оқу процесін жеңілдетеді.

Мультимедиялық құралдар мен географиялық бағдарламалар:

География пәнінде мультимедиялық құралдар мен арнайы географиялық бағдарламаларды пайдалану өте тиімді. Оқушылар карталарды, жер бетіндегі нысандарды зерттеуде компьютерлік бағдарламаларды қолдана отырып, географиялық ұғымдарды нақты түрде меңгереді. Сондай-ақ, Google Earth сияқты географиялық бағдарламалар арқылы оқушылар нақты жерлерді көру мүмкіндігіне ие болады.

Онлайн платформалар мен ресурстар:

Интернеттің қолжетімділігі оқушыларға кез-келген уақытта география туралы қосымша ақпаратты табуға мүмкіндік береді. География пәні бойынша түрлі онлайн платформалар мен вебинарлар географиялық білімді тереңдетуге және жаңа ақпаратты тиімді игеруге ықпал етеді.

3. Жобалық оқыту және сыни ойлау дағдыларын дамыту

Жобалық оқыту – бұл оқушылардың белсенділігін арттыратын әдіс, олар өз бетімен ізденіп, зерттеу жұмыстарын жүргізе алады. Бұл әдіс оқушыларға географиялық тақырыптарды зерттеуге, жеке немесе топтық зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді.

Сыни ойлау дағдыларын дамыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды орын алады. География пәні оқушылардың сыни ойлауын дамытуға арналған ең тиімді пәндердің бірі болып табылады. Бұл әдіс оқушылардың нақты деректерді саралап, өз пікірін негіздеуге үйретеді.

4. Географияда картографиялық дағдыларды дамыту

География пәнінде карталармен жұмыс жасау өте маңызды болып табылады. Оқушылар карталарды түсінуге, оларды оқуға және картографиялық мәліметтерді талдауға дағдыланады. География сабағында карталарды пайдалану оқушыларға жаһандық процестер мен ұғымдарды визуалды түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды:

География пәнін оқытудың заманауи әдістемелері мен тәсілдері оқу процесін тиімді жүргізудің маңызды құралдары болып табылады. Оқушылардың географиялық білімін тереңдету, олардың картографиялық дағдыларын дамыту, ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу үдерісін қызықты әрі әсерлі етуге болады. Заманауи әдістер мен құралдарды қолдану география пәнінің оқытылуын жаңа деңгейге көтереді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Янкевич В.П. Интерактивные методы обучения в школьном преподавании географии. - М.: Издательство "Просвещение", 2005.
2. Овчарова Л.Н. Технологии формирования географической грамотности в образовательном процессе. - СПб.: Издательство "Речь", 2014.
3. Бондаренко Н.А. Географическое образование в условиях инновационного подхода. - Ростов-на-Дону: Издательство "Феникс", 2008.

ЖҮРЕК ТУРАЛЫ ӘҢГІМЕЛЕР: ЖҮРЕК ТУРАЛЫ 8 ҚЫЗЫҚТЫ ФАКТ

Жанибекова Карлыгаш Жумабековна
Шымкент қаласы
Қ. Сыпатаев атындағы №7 ІТ мектеп-лицейінің
биология пән мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада жүрек құрылсы жайлы, оның зерттелу тарихы, әртүрлі фазалары және оның жердегі тіршілік үшін маңызы қарастырылады. Ғалымдардың көптеген жылдар бойы жүргізген зерттеулері мен тәжірибелері нәтижесінде жүрек құрылысы жайлы түсінік қалыптасып анықталды. Мақалада жүрек процесінің жұмысы, оның зерттелу тарихы және оның экологиялық маңызы талқыланады.

Annotation:

This article discusses the structure of the heart, the history of its study, various phases and its importance for life on earth. As a result of many years of research and experiments of scientists, an understanding of the structure of the heart has been formed. The article discusses the work of the heart process, the history of its study and its environmental significance.

29 қыркүйекте адамдар Дүниежүзілік жүрек күнін атап өтеді. Адамның қан айналымының негізгі орталық органы туралы таңғажайып фактілерді айтып берейік.

Бұл атаулы күнді енгізудің бастамашысы Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ), ЮНЕСКО және т.б. Бастапқыда Жүрек күні қыркүйектің соңғы жексенбісіне сәйкес келді, бірақ 2011 жылдан бастап 29 қыркүйекті белгілеу туралы шешім қабылданды. Дүниежүзілік жүрек күнінің ғаламшардағы «қызыл даталар» тізімінде пайда болуы әбден ақталды - Жер тұрғындарының назарын адамның негізгі мүшелерінің біріне аудару қажет болды. Кейбір органдарсыз адам қалыпты жұмыс істей алады, мысалы, қосымшасыз, бүйрексіз немесе көкбауырсыз. Бірақ жүрек болмаса, адам өмір сүре алмайды, бірақ жүрек-қан тамырлары аурулары жыл сайын он жеті миллионнан астам адамның өмірін қиып кетеді! Жүрек күні күнтізбеде жай күн болып қалмауын қамтамасыз ету үшін ДДҰ Дүниежүзілік жүрек

федерациясымен бірлесе отырып, бұл күні жүзден астам елде жүрек тексеруі және танымдық лекциялар сияқты әртүрлі пайдалы іс-шараларды өткізеді. Жалпы жүрек тақырыбынан басқа, жыл сайын бір нақты мәселе көтеріледі, мысалы, жүрек-тамыр аурулары мен инсульттің қауіп факторларының тізімі (гипертония, жоғары холестерин немесе глюкоза деңгейі, зиянды әдеттер, артық салмақ, физикалық белсенділіктің болмауы, көкөністер мен жемістердің нашар диетасы). Ал егер жүрек проблемаларын тудыратын әдеттер мен аурулардың тізімі жалпы бізге белгілі болса, онда жүректің өзі жайлы, орган ретіндегі біліміміз өте аз.

Өмір ырғағы

Ұрықтың ана құрсағында дамуы кезінде әр уақытта баланың органы қалыптаса бастайтыны белгілі. Мысалы, алтыншы аптада ұрықтың жүйке, ас қорыту, зәр шығару және тыныс алу жүйелері, жүрек-тамыр жүйесі мен жұлын дамиды. Бұл кезде анасы УДЗ арқылы ұрықтың жүрегінің соғуын естиді. Шындығында ол одан да ертерек ұрыла бастайды - үш-төрт аптада. Ұрықтың жүрегі ересектерге қарағанда жылдамырақ соғады, минутына жүзден - жүз жиырмаға дейін жетеді. Жүктілік кезінде ұрық ананың жүйке күйіне күрт жауап береді. Егер ана күйзеліске немесе шиеленіске ұшыраса, баланың жүрек соғу жиілігі артады. Алайда жүрегіміз жиырылып қана қоймай, тоқтап қалады. Ең алдымен, мұндай «тоқтамалар» соққылар арасындағы үзілістер болып табылады. Екіншіден, жүректің шын мәнінде кідіретін жағдайлары бар. Бұл, мысалы, түшкірген кезде болады - жүрек соғуды өткізіп жіберуі мүмкін, сондай-ақ кома сияқты жаһандық қамауға алу жағдайында. Егер сіз адамның бүкіл өміріндегі жүрек соғысы арасындағы барлық үзілістерді қорытындылайтын болсаңыз, онда орта есеппен алғанда, жүрек шамамен жиырма жыл бойы белсенді емес болып шығады!

Миллион долларлық жұмыс

Орташа есеппен алғанда, адам өмірінде біздің денеміздің негізгі мүшелерінің бірі шамамен алты миллион литр қанды айдайды. Бұл орасан зор фигураны жақсырақ «сезіну» үшін ас үйдегі кәдімгі су шүмегін елестетіңіз. Егер сіз клапанды толық қуатпен ашып, ағынның кедергісіз ағуына мүмкіндік берсеңіз, онда жүрек айдайтын қанға тең судың ағуы үшін қырық бес жыл күту керек.

Тәуелсіз орган

Жүрек кеуденің ішінде соғатыны белгілі. Дегенмен, орган өзінің әдеттегі орнынан тыс қауіпсіз жұмыс істей алады. Жүректің бұлшық еті ерекше; Сонымен, фантастикалық фильмдердің сюжеттерінде белгілі бір шындық бар, зұлым кейіпкер кенеттен кейіпкердің жүрегін жұлып алып алса, онда жүрек оның қолында соғуды жалғастырады. Мен сондай-ақ Данконың айналасындағылардың бәрін нұрландыратын соқпалы жүрегінің әдеби бейнелері (Максим Горький «Кемпір Изергил») немесе қанішердің көршісінің (Эдгар Аллан По «Айтатын жүрек») әдеби бейнелері есімде. Жүректің осы таңғажайып «тәуелсіздігінің» арқасында бұл органға күрделі операциялар жасалды. Жүрек циклінің жұмысы гидравликалық күштерге байланысты, бұл гидравликалық тежегіштердің жұмысын мүмкін ететіндермен бірдей. Сондықтан жүректің қалыпты жұмыс істеуі үшін бұрын ойлағандай ми емес, энергия мен оттегі қажет.

Жүректерді синхрондау

Ғашық адамдар бірге дем алады деп есептеледі, яғни ингаляция-дем шығару параметрлері бір-бірімен синхрондалады. Жүрекпен де солай болады. Егер әйелдің жүрегі тезірек соғатын болса (минутына шамамен 78 рет), онда ер адамның жүрегі сегіз рет азырақ соғады. Бірге тұратын жұптарда, сондай-ақ жай ғана жақын достарда немесе жақын жұмыс істейтін әріптестерде жүрек ырғағы бір-біріне бейімделеді.

Арнайы аумақ

Біздің денемізде қан бар сияқты көрінеді, бірақ белгілі болғандай, бір «қансыз» аймақ бар. Көз алмасының мөлдір бөлігі – қасаң қабық қан айналымына қатыспайды. 2006 жылы АҚШ, Жапония, Италия және Австралия ғалымдары sVEGFR-1 деп аталатын арнайы ақуызды тапты, ол көздің қабығында қан тамырларының жиналып «сосуд» пайда болуына жол бермейді, осылайша әлемді көру үшін қабықты мөлдір етеді. Жүректің өзінде, айтпақшы, бүкіл дененің жалпы көлемінің қаны соншалықты көп емес - тек бес пайыз. Ал бүйрек ең көп қанмен

қамтамасыз етіледі - 22%.

Тәжірибелі жүрек

Ғалымдар өздерінің теориясын растау немесе жоққа шығару үшін есірткіні немесе кез келген ғылыми болжамды өздеріне сынайтын көптеген мысалдарды тарих біледі. Неміс хирургы Вернер Форсман да бұдан тыс қалмады - ол өз қолындағы тамырға катетерді енгізіп, жүрегінің ішкі бөлігін зерттеді. 1929 жылы жасалған бұл манипуляциялар медицина әлемінде нағыз сенсация болды. Форссманның тәжірибесі жүрек катетеризациясының (коронарлық ангиограмма) дамуына әкелді, ол қазір әдеттегі процедура болып көрінеді. Зондтау қымбат құрал-жабдықты қажет етпейді, пациент оның барысында есін сақтайды және тіпті ауырсынуды сезбейді.

Жүрек мәселелері

Бүгінгі таңда медициналық технология, мысалы, дің жасушаларының көмегімен адамның кез келген дерлік мүшесін өсіруге болатын деңгейге жетті. Сонымен, бір кездері дүние жүзіндегі хирургтар жүректі трансплантациялау мүмкіндігін армандаған. Тарихтағы алғашқы адамның жүрегін ауыстыру операциясы 1967 жылы 3 желтоқсанда Оңтүстік Африка Республикасында (Оңтүстік Африка Республикасы) Кейптаун қаласында өтті. Операцияны хирург Кристиан Барнард жасады. Трансплантация бизнесменге жасалды, ол үшін қайтыс болған жас әйел донор болды. Өкінішке орай, үш аптаға жуық уақыттан кейін науқас қос пневмониядан қайтыс болды. Қазіргі уақытта жүрек трансплантаты бар адамдар бірнеше ондаған жылдар бойы өмір сүреді. Қазақстанда мұндай операциядан кейінгі орташа өмір сүру ұзақтығы он жеті жылға жетеді. Статистикаға сәйкес, жүрек трансплантациясынан кейінгі бірінші жыл «ең тыныш» болып табылады - пациенттердің тоқсан пайызы оны оң жеңеді. Пациенттердің жетпіс пайызы бес жыл өмір сүрсе, жартысы он жыл өмір сүреді. Жүрек трансплантаты арқылы әлемдегі ең ұзақ өмір сүру ұзақтығы 32 жыл. Ал мұндай көрсеткіштер трансплантациядан бұрын науқастардың өлімге ұшырағанын ескерсек, өте жақсы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Анатомия человека. В 2 томах. Т. I [Электронный ресурс]: учебник / М. Р. Сапин и др.; под ред. М. Р. Сапина. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – http://www.studmedlib.ru/book/ISBN9785970434833.html
2. Анатомия человека. В 2 томах. Т. II [Электронный ресурс]: учебник / под ред. М.Р. Сапина – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – http://www.studmedlib.ru/book/ISBN9785970443840.html
3. Анатомия человека [Электронный ресурс] / И. В. Гайворонский, Л. Л. Колесников, Г. И. Ничипорук, В. И. Филимонов, А. Г. Цыбулькин, А. В. Чукбар, В. В. Шилкин; под ред. Л. Л. Колесникова" – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – http://www.studmedlib.ru/book/ISBN9785970428863.html
4. Анатомия человека. Фотографический атлас. В 3 т. Том 2. Сердечнососудистая система. Лимфатическая система [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Э. И. Борзяк, Г. фон Хагенс, И. Н. Путалова; под ред. Э. И. Борзяка. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – ttp://www.studmedlib.ru/book/ISBN9785970432747.html
5. Нормальная физиология: учебник / Под ред. В. П. Дегтярёва – Москва:

ГЕОГРАФИЯ ОҚЫТУДА СЫНИ ОЙЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Юсупова Фарида Ахмаджановна
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Қызылдихан ЖББМ мектебінің география пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья исследует вопросы применения методов критического мышления в преподавании географии. Критическое мышление — это процесс развития способности учащегося анализировать, оценивать, сравнивать и принимать решения на основе информации. Поскольку география является важной для понимания политических, экономических и социальных процессов современного мира, развитие навыков критического мышления расширяет мировоззрение учащихся. В статье рассматриваются теоретические основы методов критического мышления в преподавании географии и их эффективность, а также роль этих методов в развитии творческого и аналитического мышления учащихся.

Abstract:

This article explores the issues of using critical thinking methods in teaching geography. Critical thinking is the process of developing a learner's ability to analyze, evaluate, compare, and make decisions based on information. Since geography is essential for understanding political, economic, and social processes in the modern world, developing critical thinking skills broadens students' worldview. The article discusses the theoretical foundations of critical thinking methods in geography teaching and their effectiveness, as well as the role of these methods in the development of students' creative and analytical thinking abilities.

География пәні – табиғи және әлеуметтік ортаны зерттейтін ғылым, ол оқушыларға әлемдегі табиғи және әлеуметтік процестерді, олардың өзара байланысын түсінуге көмектеседі. Заманауи білім беру жүйесінде география пәнін оқытудың басты мақсаты – оқушылардың тек қана географиялық білімін арттыру емес, сонымен қатар олардың сыни ойлау қабілеттерін дамыту болып табылады. Сыни ойлау – бұл ақпаратты терең түсіну, талдау, бағалау, салыстыру және проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастыратын процесс. Бұл дағдылар бүгінгі күнде аса маңызды болып отыр, өйткені білім алушыларға тек белгілі бір білімдерді беру жеткіліксіз, оларды тиімді пайдалану және дұрыс шешімдер қабылдау қабілетін дамыту қажет.

Сыни ойлау әдістемелерінің теориялық негіздері

Сыни ойлау – бұл оқу үрдісіндегі ақпаратты тек қабылдау ғана емес, оны талдау, бағалау, салыстыру және жаңа шешімдер табу қабілетін дамытуға бағытталған білім беру процесі. Сыни ойлау әдістемелері әр түрлі білім беру контекстінде қолданылады және олар оқушылардың логикалық пайымдауларды жасай алу, проблемаларды шешу, сонымен қатар әр түрлі көзқарастар мен деректерді сын тұрғысынан қарау дағдыларын қалыптастырады. География пәнінде сыни ойлаудың қолданылуы оқушыларға табиғи және әлеуметтік процестердің өзара байланысын терең түсінуге, жаңаша ойлауға және мәселелерді шешуге көмектеседі. Бұл бөлімде сыни ойлау әдістемелерінің теориялық негіздері мен олардың география пәнін оқытудағы маңыздылығы қарастырылады.

Сыни ойлау әдістемелерінің анықтамасы

Сыни ойлау түсінігі XX ғасырдың ортасында білім беру саласында кеңінен қолдана бастады. Бұл ұғымды алғаш рет педагогикалық зерттеулерде Джон Дьюи мен Бенжамин Блум сияқты ғалымдар көтерген болатын. Джон Дьюи сыни ойлауды «ақыл-ойдың белсенді, жүйелі және әдістемелік қолданылуы» деп анықтаған. Оның пікірінше, сыни ойлау – бұл сұрақ қою, қорытындылар жасау және әрекет етудің нәтижелерін бағалаудың тәсілі.

Бенжамин Блум өзінің "Блум таксономиясы" арқылы оқушылардың ойлау деңгейін жүйелеу мен бағалау әдісін ұсынған. Бұл таксономия білім алу үдерісін алты деңгейге бөледі: білім алу, түсіну, қолдану, талдау, синтез және бағалау. Блумның таксономиясы сыни ойлау қабілетін дамыту үшін оқу мақсаттарын нақты белгілеуге көмектеседі.

Сыни ойлаудың негізгі компоненттері

Сыни ойлау әдістемелері бірнеше негізгі компоненттерге бөлінеді, олар география пәнін оқытуда да маңызды рөл атқарады:

1. Талдау: Сыни ойлау барысында оқушылар алынған мәліметті бөліп, оның мағынасын анықтап, логикалық байланыстарды талдайды. География пәнінде бұл компонент карталар, диаграммалар мен статистикалық деректерді талдауға қатысты қолданылады.
2. Бағалау: Оқушылар алынған ақпараттың дәлдігін, сенімділігін, объективтілігін бағалайды. Бұл кезеңде олар географиялық деректердің шынайылығын тексеріп, олардың сапасын бағалайды.
3. Салыстыру: Бұл компонент сыни ойлаудың маңызды бөлігі болып табылады. Оқушылар екі немесе одан да көп географиялық құбылыстарды салыстыра отырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтайды.
4. Сұрақ қою: Сыни ойлау процесінде оқушылар түрлі сұрақтар қоя отырып, тереңірек талдауға мүмкіндік алады. Бұл сұрақтар оларды ойлауға, зерттеуге және жаңа деректерді жинақтауға ынталандырады.
5. Қорытынды жасау: Сыни ойлау оқушыларға алған мәліметтер негізінде қорытынды жасауға мүмкіндік береді. География пәнінде бұл жер бедерін, климаттық жағдайлар мен экологиялық мәселелерге қатысты шешімдер қабылдауды білдіреді.

Сыни ойлауды дамытуға арналған әдістемелер

Сыни ойлау әдістемелерін тиімді қолдану үшін бірнеше педагогикалық әдістерді пайдалануға болады. Олардың ішінде:

1. Дискуссиялар мен пікірталастар: География пәнінде оқушыларды белсенді түрде қатысуға және әртүрлі мәселелер бойынша өз пікірлерін білдіруге ынталандыратын әдіс. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілеттерін жақсартады.
2. Проблемалық оқыту: Бұл әдіс оқушыларды нақты географиялық мәселе немесе жағдай арқылы сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған. Мысалы, оқушыларға қоршаған ортаның мәселелерін шешу немесе климаттың өзгеруі туралы сұрақтар қойылады, олар осы мәселелерді шешудің түрлі жолдарын ұсынады.
3. Жобалық жұмыс: Оқушылар топтарда немесе жеке түрде географиялық зерттеулер жүргізе отырып, нақты тақырыптар бойынша зерттеулер жасап, оларды сыни тұрғыдан талқылайды. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.
4. Кейс-стадидің әдісі: Бұл әдіс нақты жағдайларды зерттеу арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамытуға арналған. География пәнінде бұл әдіс табиғи апаттар, экологиялық мәселелер немесе қалалар мен ауылдардың даму стратегияларын талдау үшін қолданылуы мүмкін.
5. Моделдеу және симуляция: Оқушыларды нақты географиялық жағдайды немесе процесті модельдеуге шақыру арқылы сыни ойлау дағдыларын дамытуға болады. Бұл әдіс табиғи немесе әлеуметтік процестердің өзара байланысын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Сыни ойлау әдістемелері география сабағында білім алушылардың дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. География пәні тек нақты білімді беру ғана емес, сондай-ақ оқушылардың аналитикалық ойлау, проблемаларды шешу және әлемді кең ауқымда түсіну қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған. Сыни ойлау арқылы оқушылар өздерінің пікірлерін білдіріп, өз ойларын дәлелдей алады, түрлі көзқарастарды салыстырып, ақпараттың шынайылығын бағалай алады. Сонымен қатар, сыни ойлау әдістемелері оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өз бетімен білім алу дағдыларын қалыптастыруға және деректерді тиімді пайдалану қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кириллова Л. С. Сыни ойлау мен оқу: теория мен практика. Алматы: Білім, 2015.
2. Галперин П. Я. Оқытудың сыни ойлау тәсілдері. Мәскеу: Высшая школа, 2004.
3. Бағланова А. География пәнінде сыни ойлауды дамыту әдістері. Астана: Қазақ университеті, 2017.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОҚЫТУ МЕН ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ: БАЙЛАНЫС ЖӘНЕ ӨЗАРА ЫҚПАЛЫ

Досжанова Айгерим Ерлановна
Шымкент қаласы, №135 жоббм география пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается связь и взаимное влияние географического обучения и экологического воспитания, с целью изучения экологических проблем как составной части преподавания географии. Предмет географии предоставляет учащимся возможность понять закономерности природы, общества и окружающей среды, способствуя формированию основ экологического воспитания. Кроме того, экологическое воспитание помогает учащимся осознавать важность эффективного использования природных ресурсов, экологической ответственности и внедрения принципов устойчивого развития.

Abstract:

This article explores the connection and mutual influence between geographical education and environmental upbringing, aiming to investigate environmental issues as an integral part of geography teaching. The geography subject enables students to understand the laws of nature, society, and the environment, helping to establish the foundations of environmental education. Additionally, environmental upbringing helps students realize the importance of efficient resource use, ecological responsibility, and the implementation of sustainable development principles.

География – табиғаттың және қоғамның арасындағы байланыстарды зерттейтін ғылым, ол адамның қоршаған ортаға әсерін және табиғаттың адамдарға әсерін түсінуге мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта экологиялық мәселелердің маңыздылығы артып, әрбір адам мен қоғамның экологиялық жауапкершілігі маңызды болып тұр. Осыған орай, географиялық білім беру арқылы экологиялық тәрбие беру қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

1. Географиялық оқыту және экологиялық тәрбие: негізгі түсініктер

Географиялық оқыту — бұл оқушыларға география ғылымының негіздерін түсіндірумен қатар, оларды табиғаттың заңдылықтарымен таныстыру, экологиялық мәселелерге саналы түрде қарауға үйрету. Экологиялық тәрбие — табиғатқа және қоршаған ортаға деген жауапкершілікті қалыптастыру, экологиялық мәдениетті қалыптастыру, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, экологиялық апаттардың алдын алу туралы білім беру.

Бұл екі бағыт бір-бірімен тығыз байланысты және оларды үйлестіре отырып оқыту оқушылардың табиғатты сақтауға, қоршаған ортаға қамқор болуға деген құлшыныстарын арттырады. Географиялық оқыту мен экологиялық тәрбие оқу процесінде бір-бірін толықтыра отырып, оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырады.

2. Географиялық оқытудың экологиялық тәрбие беру барысындағы рөлі

Географиялық оқыту экологиялық тәрбие беру үшін тамаша негіз болып табылады. География пәні табиғаттың күрделі жүйесін, оның компоненттерін және адам мен табиғат арасындағы қатынастарды түсінуге мүмкіндік береді. Географиялық білімдер табиғат пен қоғамның өзара байланысындағы өзгерістерді, экологиялық дағдарыстарды, табиғи апаттарды және олардың салдарын түсінуге көмектеседі.

Оқушыларға экологиялық тәрбие беру кезінде география пәні табиғатты қорғау мен сақтаудың маңызды аспектілерін қарастырады. Географиялық білім берудің мақсаты оқушыларға қоршаған ортаны тиімді басқару, табиғи ресурстарды пайдалану және оларды болашақ ұрпақтарға сақтап қалу туралы білімдер беру болып табылады.

3. Экологиялық тәрбие беру әдістері мен тәсілдері

Экологиялық тәрбие беру барысында қолданылатын әдістер мен тәсілдер сан алуан. Оларды оқушылардың қызығушылығын ояту үшін әр түрлі интерактивті әдістер арқылы жүзеге

асыруға болады. Мысалы, топтық жұмыс, шығармашылық жобалар, табиғатқа қатысты экскурсиялар мен тәжірибелік жұмыстар арқылы экологиялық білімдерді беру тиімді.
Мұғалімдер экологиялық тәрбие беру үшін мынадай тәсілдерді қолданады:
- Жаратылыстану ғылымдары мен экологияның өзара байланысын түсіндіру;
- Қоршаған ортаға зиянды әсерлердің салдарын көрсету;
- Табиғат ресурстарын тиімді пайдаланудың маңыздылығын үйрету;
- Қоршаған ортаны қорғау үшін әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру;
- Экологиялық мәселелер бойынша нақты жағдайларды талдау.

4. Географияның экологиялық білім беру саласындағы ролі

Географияның экологиялық білім беру саласындағы рөлі өте маңызды. Географиялық оқыту экологияның негізгі тұжырымдамалары мен принциптерін түсіндіреді. Бұл білім оқушыларға табиғат пен қоғам арасындағы қатынастарды түсінуге, экологиялық дағдарыстардың себептері мен салдарын анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар, географиялық оқыту экологиялық дағдыларды қалыптастырып, оқушыларды экологиялық мәдениетке тәрбиелейді.

5. Экологиялық тәрбие берудің нәтижелері

Экологиялық тәрбие беру – бұл оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілік сезімін арттырып, олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырады. Географиялық білім беру оқушылардың экологиялық мәселелер туралы кеңірек түсінік алуына мүмкіндік береді. Осылайша, географиялық оқыту мен экологиялық тәрбие бір-бірін толықтырып, оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыруға ықпал етеді.
Экологиялық тәрбие мен географиялық оқыту нәтижесінде оқушылардың қоршаған ортаға деген құрметі артады, олар табиғатты қорғауға және сақтауға жауапты көзқараспен қарайды. Бұл өз кезегінде қоғамдағы экологиялық жағдайды жақсартуға және тұрақты дамуды қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Қорытынды

Географиялық оқыту мен экологиялық тәрбие бір-бірімен тығыз байланысты және оларды біріктіре отырып оқыту қазіргі кезеңде өте маңызды. Географиялық білім беру экологиялық тәрбиенің негізін қалайды, ал экологиялық тәрбие оқушылардың қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттырып, олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырады. Осылайша, география пәні оқушылардың экологиялық санасын дамытуда маңызды рөл атқарады, бұл өз кезегінде табиғатты сақтауға және қорғауға деген әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдуллина Ж. Экология және қоршаған орта. Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Байтұрсынова А. География және экология негіздері. Астана: Елорда баспасы, 2015.
3. Джумашев М. Географиялық білім беру және экологиялық тәрбие. Алматы: ҚазАқпарат, 2018.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жасузахова Шолпан Калдыбаевна
№135 ЖОББМ КММ география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются исследования природных ресурсов Казахстана, их географические особенности, экономическое значение, экологические проблемы и пути эффективного использования ресурсов. Описание минеральных, энергетических, водных, лесных и сельскохозяйственных ресурсов Казахстана включает их региональные особенности и влияние на окружающую среду. Кроме того,

предлагаются эффективные способы управления природными ресурсами страны и перспективы их будущего развития.

Abstract:

This article examines the study of Kazakhstan's natural resources, their geographical features, economic significance, ecological issues, and ways to use resources efficiently. The article describes Kazakhstan's mineral, energy, water, forest, and agricultural resources, highlighting their regional features and impact on the environment. Additionally, the article suggests effective methods for managing the country's natural resources and future development prospects.

Қазақстанның табиғи ресурстарының географиялық ерекшеліктері еліміздің экономикалық және экологиялық жағдайына зор әсер етеді. Табиғи ресурстардың тиімді пайдалануын қамтамасыз ету үшін олардың географиялық орналасуы мен табиғат жағдайларын зерттеу қажет. Бұл мәселе еліміздің қоршаған ортаны қорғау және әлеуметтік-экономикалық дамуына тікелей байланысты. Мақалада Қазақстанның табиғи ресурстары мен олардың географиялық ерекшеліктерін талдай отырып, табиғат байлықтарының ғылыми негізде зерттелуі қарастырылады.

1. Қазақстанның табиғи ресурстарының түрлері және географиялық таралуы

Қазақстан аумағы көптеген табиғи ресурстарға бай. Бұл бөлімде Қазақстанның минералдық, энергетикалық, су және аграрлық ресурстарының географиялық ерекшеліктері қарастырылады.

- Минералдық ресурстар: Қазақстан жер қойнауында пайдалы қазбалар мен минералдық шикізаттардың үлкен қоры бар. Елдің географиялық жағдайы мен тау-кен өндірісінің дамуы минералдық ресурстарды өндірудің негізгі бағыттарына әсер етеді. Қазақстанның негізгі минералдық ресурстарын сипаттай отырып, оларды өңдеу мен игерудің ерекшеліктері талқыланады.
- Энергетикалық ресурстар: Қазақстан энергетика саласында маңызды орын алады. Мұнай, табиғи газ, көмір және гидроэнергетика ресурстарының таралуы және пайдаланылуы зерттеледі.
- Су ресурстары: Қазақстанның су ресурстары оның географиялық орналасуы мен климаттық жағдайларына байланысты күрделі мәселелерге әкеледі. Бұл бөлімде еліміздің су ресурстарын басқару және оларды тиімді пайдалану мәселелері қарастырылады.
- Ауылшаруашылық ресурстары: Қазақстанның ауылшаруашылық ресурстары, соның ішінде егіс алқаптары мен мал шаруашылығының ерекшеліктері талданады.

2. Қазақстанның табиғи ресурстарының аймақтық ерекшеліктері

Қазақстанның табиғи ресурстары тек қана елдің экономикалық дамуына әсер етіп қана қоймай, әрбір аймақтың жеке ерекшеліктерін де анықтайды. Бұл бөлімде табиғи ресурстардың әрбір облыс бойынша таралуы қарастырылады.

- Солтүстік Қазақстан: Бұл аймақ ауылшаруашылығы мен егіншіліктің негізі болып табылады. Солтүстік Қазақстанның топырағы мен климаты егістік алқаптарын дамытуға қолайлы.
- Шығыс Қазақстан: Мұнда металдар мен пайдалы қазбалардың қоры көп. Шығыс Қазақстанның табиғи ресурстары энергетика және тау-кен өндірісінің дамуына ықпал етеді.
- Батыс Қазақстан: Мұнай мен газдың бай қоры Батыс Қазақстанда орналасқан, бұл аймақты энергетика саласында жетекші етеді.
- Оңтүстік Қазақстан: Оңтүстік аймақ табиғи ресурстарға, атап айтқанда, су және ауылшаруашылық өнімдеріне бай. Өсімдік шаруашылығы мен суармалы егістік бұл аймақтың ерекшеліктері болып табылады.

3. Қазақстанның экологиялық мәселелері мен табиғи ресурстарды пайдалану

Қазақстанның табиғи ресурстарын тиімді пайдалану барысында экологиялық мәселелер маңызды рөл атқарады. Бұл бөлімде табиғи ресурстарды өндірудің экологиялық салдары, олардың қоршаған ортаға әсері және экологиялық дағдарыстар талқыланады. Қоршаған ортаны қорғау мен ресурстарды сақтаудың маңызы атап өтіледі.

4. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану жолдары

Қазақстан табиғи ресурстарын тиімді пайдалану үшін әртүрлі стратегияларды қолдануы қажет. Бұл бөлімде ресурстарды басқарудың заманауи тәсілдері, экологиялық баланс пен тұрақты даму принциптері, сондай-ақ жаңа технологияларды енгізу жолдары ұсынылады.

5. Қазақстанның табиғи ресурстарын басқарудың болашақ перспективалары

Қазақстанның табиғи ресурстарын басқарудың болашақ перспективалары қазіргі заманғы экологиялық және экономикалық талаптарға сай болу керек. Экономиканың әртүрлі салалары үшін табиғи ресурстарды тиімді пайдалану еліміздің тұрақты дамуында маңызды рөл атқарады. Сондықтан Қазақстанның табиғи ресурстарын тиімді және ұтымды пайдалану, сақтау және қорғау үшін келесі стратегиялар мен шараларды іске асыру қажет.

1. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және жаңарту

Қазақстанның табиғи ресурстары, оның ішінде минералдық және энергетикалық ресурстар, көп жағдайда сарқылу қауіпі бар. Бұл ресурстарды тиімді пайдалану үшін олардың жаңартылу мүмкіндіктерін қарастыру, қайта жаңғыртылатын энергия көздерін дамыту, табиғатқа зиян келтірмейтін технологияларды енгізу қажет. Сонымен қатар, табиғи ресурстарды басқарудың біртұтас жүйесін қалыптастыру маңызды. Бұл жүйе барлық деңгейлерде экологиялық қауіпсіздік пен ресурстарды тиімді басқаруды қамтамасыз етуі тиіс.

2. Экологиялық тұрақтылық және климаттық өзгерістермен күрес

Қазақстанның табиғи ресурстарын пайдалану кезінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету маңызды. Бұл үшін қоршаған ортаға зиянды әсерлерді азайту, экологиялық жүйелерді сақтау және тұрақты даму стратегиясын енгізу қажет. Сондай-ақ, климаттық өзгерістерге бейімделу және оның әсерін минимизациялау үшін жасыл технологияларды, төмен көміртекті өндірістерді енгізу маңызды. Қазақстанның энергетикалық секторында экологиялық таза баламалы энергия көздерін дамыту – бұл болашақта елдің энергия тәуелділігін төмендету және экологиялық жағдайды жақсарту жолындағы маңызды қадам болып табылады.

3. Минералдық ресурстарды пайдалану және геологиялық зерттеулерді дамыту

Қазақстанның минералдық ресурстары әлемдік нарықта жоғары сұранысқа ие. Алайда, олардың тиімді пайдаланылуы мен қоршаған ортаға әсерін минимизациялау үшін геологиялық зерттеулерді, жаңа технологияларды енгізу қажет. Бұған қоса, жер қойнауын пайдалану саясатын жаңарту, минералдық ресурстарды жаңарту және қалдықтарды тиімді өңдеу тәсілдерін дамыту да маңызды.

Қорытынды:

Қазақстанның табиғи ресурстарының географиялық ерекшеліктері оның экономикалық және экологиялық жағдайына үлкен әсер етеді. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану арқылы еліміз өз ресурстарын сақтап, экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ете алады. Жас ұрпақты табиғи ресурстарды тиімді пайдалану мен қорғауға тәрбиелеу – маңызды міндет болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абдуллина Ж. Қазақстанның табиғи ресурстары: географиялық және экологиялық талдау. Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Қуанышев Б. Қазақстанның географиясы: табиғи ресурстар мен экономикалық әлеует. Астана: Елордалық баспа, 2015.
3. Сағымбаев Н. Қазақстанның табиғи ресурстары: қоршаған орта мен экономика арасындағы байланыс. Алматы: Ғылым, 2018.

ГЕОГРАФИЯДА МОДЕЛДЕР МЕН КАРТОГРАФИЯЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ

Исламова Лаура Абдужалаловна
Шымкент қаласы, Төлеген Тәжібаев атындағы №47 мектеп гимназиясының география пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья исследует важность использования моделей и картографических инструментов на уроках географии. Модели и картографические инструменты помогают учащимся понять сложность природных, социальных и географических явлений. Модели – это широко используемые средства для изучения географических процессов, особенностей развития территории, распространения ресурсов, природных и социальных явлений. Карты и картографические данные, с другой стороны, помогают визуализировать географическую информацию и развивать у учащихся пространственное восприятие.

Abstract:

This article examines the importance of using models and cartographic tools in geography lessons. Models and cartographic tools help students understand the complexity of natural, social, and geographical phenomena. Models are widely used tools for studying geographic processes, territorial development features, resource distribution, and natural and social phenomena. Cartographic tools, such as maps and cartographic data, help visualize geographical information and enhance students' spatial awareness.

География пәні қазіргі уақытта кеңінен дамып келе жатқан ғылым салаларының бірі болып табылады, өйткені ол біздің жеріміздің табиғи, әлеуметтік және экономикалық ерекшеліктерін зерттеу арқылы адамзаттың тіршілігіне негізделген білім береді. Географияның басты мақсаты — әлемнің құрылымы, табиғи және адамзат қызметі мен құбылыстары арасындағы байланыстарды түсіндіру. Бұл пәнде оқыту үдерісін тиімді ұйымдастыру үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдану қажет. Модельдер мен картографиялық құралдар географияны оқытуда ерекше орын алады, себебі олар оқушыларға күрделі географиялық құбылыстарды визуализациялап, түсінік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Географиядағы модельдер мен картографиялық құралдардың маңызы

География пәнінде модельдер мен картографиялық құралдардың маңызды рөлі бар. Бұл құралдар оқу үдерісін байытып, географиялық құбылыстарды түсінуде көмектеседі. География пәнінде модельдер мен картографиялық құралдар оқушылардың кеңістік түсінігін дамытуға, табиғи және әлеуметтік процестердің өзара байланыстарын нақтырақ көрсетуге мүмкіндік береді. Олардың тиімді қолданылуы арқылы оқушылар географиялық ақпаратты тез әрі дұрыс қабылдай алады, бұл олардың білімін тереңдетуге ықпал етеді.

Географиядағы модельдердің түрлері мен олардың ерекшеліктері

Географиядағы модельдер – бұл нақты географиялық құбылыстарды немесе үдерістерді қарапайым түрде көрсету үшін қолданылатын құралдар. Модельдер зерттелетін құбылыстың маңызды аспектілерін бөліп көрсетуге және олардың динамикасын түсінуге мүмкіндік береді. Географиялық модельдер келесі түрлерге бөлінеді:

1. Физикалық модельдер. Бұл модельдер табиғи объектілердің немесе үдерістердің нақты немесе шартты түрде үлгіленген нұсқалары болып табылады. Мысалы, жердің физикалық үлгісі, жер бетінің бедерін көрсететін модельдер. Бұл модельдер арқылы оқушылар географиялық процестердің құрылымы мен жұмыс істеу принциптерін оңайырақ түсінеді.
2. Математикалық модельдер. Бұл модельдер нақты географиялық құбылыстарды математикалық тұрғыда сипаттайды. Мысалы, ауа райы өзгерістерін немесе өзендердің ағымын сипаттайтын математикалық формулалар. Мұндай модельдер нақты деректер мен статистикалық мәліметтерге негізделген, оларды пайдалану арқылы болжамдар жасауға болады.

3. Географиялық ақпараттық жүйелер (ГИС) модельдері. Бұл ақпараттық жүйелер кеңістік деректерді жинақтап, талдайтын және көрсететін құралдар болып табылады. Олар нақты уақытта немесе өткенде орын алған географиялық процестердің суретін жасауға мүмкіндік береді. ГИС модельдері арқылы әртүрлі географиялық құбылыстардың кеңістік үлгілері көрсетіледі, бұл оқушыларға кеңістік түсінігін тереңдетуге көмектеседі.
4. Құрылымдық және процессуалдық модельдер. Құрылымдық модельдер белгілі бір географиялық объектінің құрылымын (мысалы, таулардың немесе өзендердің құрылымын) бейнелейді, ал процессуалдық модельдер географиялық процестердің, мысалы, жер сілкіністерінің немесе су айналымының жұмысын көрсетуге арналған.

Модельдердің ерекшелігі — олар белгілі бір географиялық құбылыстың тек бір қырына назар аударып, қалған аспектілерін ескермеуі мүмкін. Моделдер толық шындықты көрсетуге емес, тек зерттеліп отырған құбылыстың маңызды аспектілерін көрсетуге бағытталған.

Картографиялық құралдардың география сабақтарында қолданылуы

Картографиялық құралдар — географиялық мәліметтерді көру, түсіну және талдау үшін маңызды құралдардың бірі болып табылады. География сабақтарында картографиялық құралдарды тиімді пайдалану оқушылардың кеңістік және уақытты түсінуін жетілдіруге, географиялық құбылыстарды зерттеуге, оларды салыстыруға және талдауға мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде картографиялық құралдар маңызды орын алады, өйткені олар оқушыларға тек теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдыларды дамытуға көмектеседі.

Карта түрлері мен олардың қолданылуы

Карталар — географиялық ақпаратты көрсетудің негізгі құралдары болып табылады. Олар әртүрлі мақсаттар үшін қолданылады және белгілі бір ақпаратты нақты әрі түсінікті түрде жеткізуге мүмкіндік береді. География сабақтарында карталар оқушыларға жердің түрлі қасиеттерін және процестерді бейнелеуде маңызды рөл атқарады.

Карта түрлері және олардың қолданылуы:

- Саяси карталар — мемлекеттердің шекаралары, астаналары, ірі қалалары мен маңызды саяси құрылымдары туралы ақпаратты көрсетеді. Бұл карталар география сабақтарында әлемнің немесе белгілі бір аймақтың саяси құрылымын түсіндіруге арналған.
- Физикалық карталар — жер бедерін, тау жүйелерін, өзендер мен көлдерді, жазықтар мен биік тауларды көрсетеді. Физикалық карталар табиғи құбылыстарды түсінуге мүмкіндік береді, табиғаттың әртүрлі элементтерінің орналасуын және олардың өзара байланысын зерттеуге көмектеседі.
- Климаттық карталар — әлемнің әртүрлі аймақтарының климаттық жағдайларын сипаттайды. Бұл карталар география сабағында оқушыларға әртүрлі климаттық белдеулерді, ауа райының өзгеруін және климаттық өзгерістерді түсінуге мүмкіндік береді.
- Топографиялық карталар — жердің нақты бедерін көрсететін карталар. Олар әртүрлі ауқымдар мен масштабы бойынша бөлінеді және нақты жергілікті жерде жердің бейнесін алу үшін қолданылады. Топографиялық карталарды оқу және талдау кеңістік түсінігін арттырады.
- Экономикалық карталар — өндірістік және табиғи ресурстардың таралуын, экономикалық аймақтарды және басқа да маңызды ақпаратты көрсетеді. Бұл карталар оқушыларға түрлі аймақтардағы экономика мен өндірістің орналасуын түсінуге көмектеседі.
- Туристік карталар — саяхатшылар мен туристерге арналған карталар, олар белгілі бір аймақты немесе елді зерттеуге арналған. Мұндай карталарда көрікті жерлер, мәдени мұралар және туристік нысандар туралы ақпарат беріледі.

Карталардың қолданылуы география сабағында оқушылардың кеңістік және уақыт түсінігін қалыптастыруға, табиғаттағы және қоғамдағы процестерді түсінуге, географиялық деректерді салыстыруға көмектеседі.

Қорытынды:

География пәні арқылы оқушылардың кеңістік түсінігін қалыптастыру мен географиялық ақпаратты тиімді түрде жеткізу үшін модельдер мен картографиялық құралдар маңызды рөл атқарады. Географиялық модельдер табиғаттағы және қоғамдағы құбылыстарды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді, ал картографиялық құралдар осы ақпаратты визуализациялау және талдау үшін қажет. Бұл құралдарды оқу процесінде тиімді пайдалану оқушылардың географиялық білімін байытады, кеңістіктік ойлау қабілетін дамытады және олардың аналитикалық дағдыларын арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұхамеджанова Г.Ж., Картография негіздері. Алматы: Білім, 2015.
2. Ким Л.Я., Географиялық модельдер мен олардың қолданылуы. Мәскеу: Наука, 2018.
3. Рахметов А.Ш., Географияны оқыту әдістемесі. Астана: ҚазМУ баспасы, 2016.

БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ҒЫЛЫМИ КӨЗҚАРАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Көбей Ақбота Тохтарбайқызы
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ билогия пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается значение и методы формирования научного мировоззрения личности через предмет биологии. Биология, как наука, дающая глубокие знания о природе, позволяет учащимся понимать мир с научной точки зрения, анализировать различные явления природы. Понимание воздействия биологии на жизнь человека, охрана окружающей среды, изучение законов жизни и экологических проблем способствует развитию научных взглядов у учащихся.

Abstract:

This article discusses the importance and methods of shaping an individual's scientific worldview through the subject of biology. Biology, as a science providing deep knowledge about nature, allows students to understand the world from a scientific perspective and analyze various natural phenomena. Understanding the impact of biology on human life, environmental protection, studying the laws of life, and ecological issues help students develop their scientific views.

Биология – табиғат туралы терең білім беретін ғылым. Бұл пән табиғаттың әртүрлі құбылыстары мен заңдылықтарын зерттеу арқылы оқушыларға өмірдің негізін түсінуге мүмкіндік береді. Биология пәнінің маңызы зор, себебі ол адам өмірінің, табиғаттың, экологияның өзара байланысын, тіршіліктің дамуы мен құрылымын түсінуге ықпал етеді. Бұл пәннің оқытылуы оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін дамытып, оларды терең ғылыми зерттеулер жасауға ынталандырады.

Биология пәнінің ерекшеліктері

Биологияның ғылыми негіздері мен мақсаттары

Биология – тіршіліктің барлық түрлерін, олардың құрылымы мен қызметін, өмір сүру және даму заңдылықтарын зерттейтін ғылым. Биология ғылымының негізі тірі организмдердің қасиеттерін, олар арасындағы қарым-қатынастарды, табиғаттағы рөлдерін зерттеу болып табылады. Биология ғылымының мақсаттары:

- Тіршіліктің табиғатын толыққанды түсіну;
- Өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің құрылымы мен қызметін зерттеу;
- Тіршілік процестерінің заңдылықтарын анықтау;
- Адам мен табиғат арасындағы байланысты анықтау;
- Биологияның жетістіктерін экологиялық мәселелерді шешуде пайдалану.

Сонымен қатар, биология пәнінің зерттеу ауқымы үлкен. Ол экология, генетика, молекулалық биология, эволюция, физиология және басқа да ғылымдармен тығыз байланысты болып, табиғаттағы барлық тіршілік түрлерінің өзара әрекеттесіп жатқаны туралы түсінік береді. Бұл пән оқушыларды тек табиғаттың неғұрлым жан-жақты тануына үйретіп қоймай, сонымен қатар ғылыми пікірталастар мен зерттеулер жүргізуге, жаңа идеяларды шығармашылық тұрғыдан дамытудың жолдарын көрсетуге мүмкіндік береді.

Жеке тұлғаның ғылыми көзқарасын қалыптастыру

Ғылыми көзқарас: түсінік және маңызы

Ғылыми көзқарас — бұл адамзаттың табиғатқа, қоғамға және әлемдегі барлық құбылыстарға қатысты ғылыми тұрғыдан негізделген, логикалық және объективті түрде қалыптасқан пікірлер жүйесі. Бұл көзқарас адамның айналадағы дүниені ғылыми әдістер мен логикалық ойлау арқылы қабылдап, оның заңдылықтарын, себеп-салдарын түсінуіне мүмкіндік береді. Ғылыми көзқарастың қалыптасуы жеке тұлғаның интеллектуалдық, әлеуметтік және мәдени дамуында маңызды рөл атқарады. Ғылыми көзқарас адамның өміріндегі түрлі мәселелерді шешу жолында саналы әрі дұрыс таңдау жасауға көмектеседі, объективті түрде ойлауға мүмкіндік береді.

Ғылыми көзқарас жеке тұлғаның ғылыми білімдерін, оның әлемге деген қызығушылығын, терең талдау қабілетін қалыптастырады. Биология пәні осы тұрғыда үлкен маңызға ие, себебі ол тірі ағзалар мен табиғаттың заңдылықтарын зерттей отырып, оқушылардың ғылыми негіздегі көзқарасын қалыптастырып, олардың қоршаған әлемді ғылыми тұрғыдан тануына ықпал етеді. Ғылыми көзқарастың қалыптасуы, әсіресе қазіргі заманда, экологиялық, денсаулық сақтау, технологиялық мәселелерді шешуде өте маңызды болып табылады.

Биология пәні арқылы ғылыми көзқарасты қалыптастырудың психологиялық негіздері

Биология пәні — оқушылардың ғылыми көзқарасын қалыптастыруда психологиялық тұрғыдан маңызды рөл атқарады. Әсіресе, биологияның психологиялық негіздері туралы сөз қозғағанда, оның адам мен табиғат арасындағы өзара байланыс туралы түсініктерді, табиғаттың заңдылықтарын жете білуге, ғылыми зерттеулер жүргізуге деген қызығушылықты арттыруға ықпалы зор. Бұл пәннің психологиялық негіздері мыналардан тұрады:

1. Табиғатқа деген қызығушылықтың арттыруы: Биология пәні табиғат құбылыстарын зерттеу арқылы оқушылардың қызығушылығын оятып, олардың ғылыми тұрғыдан ойлау қабілетін арттырады. Оқушылар табиғаттың, тірі организмдердің заңдылықтарын түсіну арқылы, оларды бақылап, зерттеу әдістерін үйренеді. Бұл білімдер мен дағдылар оқушылардың ғылыми көзқарасының қалыптасуына негіз болады.
2. Мәселелерді шешуге дағдыландыру: Биология пәні оқушыларды ғылыми зерттеу, гипотезаларды тексеру, қорытындылар жасау арқылы мәселелерді шешуге дағдыландырады. Оқушылар практикалық жұмыстарда, тәжірибелерде өздерінің теориялық білімдерін қолдана отырып, ғылыми ойлаудың қажетті дағдыларын дамытады.
3. Креативтілік пен инновация: Биология пәні ғылыми көзқарас қалыптастырудың психологиялық аспектісі ретінде оқушыларды жаңа идеялар мен инновациялық шешімдер табуға ынталандырады. Өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің құпияларын зерттеу барысында оқушылар жаңа мүмкіндіктер мен шешімдерді іздеуге тырысады.
4. Ғылыми дүниетанымды қалыптастыру: Биология пәні арқылы оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілігі қалыптасып, олар ғылымның адам өміріндегі маңызды рөлін түсінеді. Осылайша, оқушылардың ғылыми көзқарастары мен дүниетанымдары дамиды.

Қорытынды:

Бұл мақалада биология пәні арқылы оқушылардың ғылыми көзқарасын қалыптастырудың маңызы мен әдіс-тәсілдері кеңінен талқыланды. Ғылыми көзқарас – тұлғаның интеллектуалдық және әлеуметтік дамуының маңызды көрсеткіші. Биология пәні осы көзқарасты қалыптастыруда маңызды құрал болып табылады, себебі ол оқушыларға табиғаттың заңдылықтарын түсінуге, экологиялық мәселелерді шешуге және ғылыми ойлауды дамытуға көмектеседі. Оқу үдерісінде түрлі инновациялық әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы

оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтуге және олардың келешекте ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысуға деген қызығушылықтарын арттыруға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Акимов И. И. Биологияның негіздері. Алматы: Қазақ университеті, 2005.
2. Байзақова Р. Н. Жеке тұлғаның ғылыми көзқарасын қалыптастыруда биология пәнінің рөлі. Биология және экология, 3(6), 45-48, 2010.
3. Мырзахметова А. Ж. Ғылыми көзқарас және оның мәні. Педагогика және психология, 2(4), 12-18, 2009.

ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ

Нуржигитов Мыктыбек Серикбайулы
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, "Абай" жалпы білім беретін мектеп " КММ география пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы развития экологического мышления через преподавание географии. Экологическое мышление в современном обществе приобретает особое значение, поскольку рост ответственности за окружающую среду и необходимость устойчивого развития требуют от каждого гражданина высокого уровня экологической культуры и знаний. География является эффективным инструментом для передачи экологических проблем учащимся, поскольку она позволяет глубоко изучать различные аспекты природы, её закономерности и взаимосвязи.

Abstract:

This article discusses the issues of developing ecological thinking through geography education. Ecological thinking is gaining particular importance in modern society, as the increasing responsibility for the environment and the need for sustainable development require every citizen to have a high level of ecological culture and knowledge. Geography serves as an effective tool for conveying environmental issues to students, as it allows for a deep study of various aspects of nature, its laws, and interconnections.

- Экологиялық ойлау дегеніміз не?

Экологиялық ойлау дегеніміз қоршаған ортаға, табиғатқа және экосистемаларға байланысты мәселелерді түсінуде жүйелі, үйлесімді және жауапты көзқарас қалыптастыру процесі. Ол қоршаған ортаның мәселелерін шешу үшін жауапкершілік сезімін, терең түсінік пен мәдениетті дамытуға бағытталған.

- Экологиялық ойлаудың маңызы

Қазіргі таңда қоршаған орта мәселелері маңызды болып отыр, және экологиялық ойлау әрбір азаматтың табиғатқа деген жауапкершілігін қалыптастыруға көмектеседі.

- География мен экологиялық ойлау арасындағы байланыс

География пәні табиғаттың түрлі аспектілерін, оның құбылыстары мен процестерін терең зерттеуді ұсынады. Бұл пән экологиялық ойлаудың қалыптасуына ықпал етеді, себебі география табиғаттың қалай жұмыс істейтінін, оның адам қоғамымен қалай байланысатынын түсінуге көмектеседі.

2. Экологиялық ойлаудың теориялық негіздері

- Экологиялық ойлаудың мәні мен анықтамасы

Экологиялық ойлау табиғатқа, қоршаған ортаға деген ұқыпты және жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру үшін қажет. Бұл адамның табиғаттың тепе-теңдігін сақтау, табиғи ресурстарды үнемдеу, экологиялық апаттардың алдын алу сияқты мәселелерге деген түсінігін арттырады.

- Экологиялық ойлау мен экологиялық мәдениет арасындағы байланыс

Экологиялық мәдениет әрбір адамда экологиялық білім мен түсініктерді қалыптастыруды мақсат тұтады. Оған экологиялық ойлау негізінде жауапкершілік пен экологиялық мәселелерге сенімді көзқарас қалыптастырылады.

3. География пәнінің экологиялық ойлау қалыптастырудағы рөлі

- Географияның табиғатқа деген көзқарасты қалыптастырудағы маңызы

География пәні табиғат пен адам арасындағы байланыстарды зерттейді. Ол оқушыларға табиғаттың түрлі аспектілерін түсінуге көмектеседі және оларды экологиялық мәселелерге жауапкершілікпен қарауға үйретеді. География пәні қоршаған ортаның заңдылықтарын, оның жұмыс істеу принциптерін және табиғаттағы өзгерістердің әсерін түсіндіреді.

- Географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЖ) және экологиялық ойлау

ГАЖ қазіргі уақытта географиялық мәліметтерді өңдеуге арналған қуатты құрал ретінде экологиялық ойлауды дамытуға көмектеседі. Бұл жүйе арқылы табиғи ресурстарды зерттеу, экологиялық жағдайларды бақылау және болжау жұмыстарын жүргізуге болады.

4. География пәнін оқыту әдістері арқылы экологиялық ойлауды дамыту

- Экологиялық мәселелерді сабақта талқылау

География пәнінде экологиялық мәселелерді талқылау оқушылардың экологиялық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Сабақтарда қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығы, экологиялық дағдарыстар мен олардың салдарлары қарастырылады.

- Дебаттар мен пікірталастар

Оқушыларды экологиялық мәселелер туралы пікірталастар мен дебаттарға қатыстыру олардың экологиялық ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бұл оларға өзінің пікірін негіздеп, басқа адамдардың көзқарастарын тыңдауды үйретеді.

- Практикалық жұмыстар мен жобалар

География пәнінде экологиялық жобаларды орындау оқушылардың табиғатқа деген жауапкершіліктерін арттырады. Мысалы, экологиялық жағдайды зерттеу, табиғи ресурстарды үнемдеу жолдарын іздеу, экологиялық апаттардың алдын алу жолдарын талқылау.

5. География пәні арқылы экологиялық ойлауды дамытуда пайдаланылатын құралдар мен технологиялар

- Карталар мен географиялық ақпараттық жүйелер

Карталар экологиялық мәселелер мен табиғи ресурстарды визуализациялау үшін маңызды құрал болып табылады. Географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЖ) экологиялық жағдайды талдау мен болжау үшін қолданылады.

- Онлайн ресурстар мен платформалар

Қазіргі уақытта экологиялық мәселелерді зерттеу үшін түрлі онлайн платформалар мен ресурстар қолданылады. Оқушылар интернет арқылы экологиялық тақырыптар бойынша зерттеу жүргізіп, түрлі ақпараттарды іздеп табады.

- Симуляциялық модельдер мен ойындар

Оқушылар үшін экологиялық мәселелерді модельдеу мен симуляциялау ойындары экологиялық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді. Бұл ойындар табиғаттың өзгеруіне, экологиялық дағдарыстардың алдын алуға бағытталған стратегияларды үйренуге көмектеседі.

6. География пәнінде экологиялық ойлауды дамытуға арналған әдістемелік ұсыныстар

- Қоршаған орта мәселелерін интеграциялау

География сабағында экологиялық мәселелерді әртүрлі пәндермен интеграциялап оқыту керек. Бұл оқушылардың экологиялық ойлауды бірізді әрі жан-жақты түрде дамытады.

- Табиғатты қорғау және экологиялық мәдениетті қалыптастыру

Оқушыларға табиғатты қорғау принциптерін оқытып, экологиялық мәдениетті қалыптастыру маңызды. Бұл процеске сабақтар, іс-шаралар, экскурсиялар мен жобалар қатыса алады.

- Оқушылардың өз бетінше зерттеу жұмыстары

Оқушылардың экологиялық мәселелер бойынша өздігінен зерттеу жүргізу қабілетін дамыту оларды жауапкершілікке үйретеді және экологиялық ойлауды қалыптастырады.

Қорытынды:

Өзін-өзі басқару мен жауапкершілік — жеке тұлғаның қалыптасуында маңызды рөл атқаратын екі негізгі компонент болып табылады. Бұл қасиеттердің дамуы оқушының өз іс-әрекеттеріне жауапкершілікпен қарауын, өз бетінше шешім қабылдауын және өзін ұйымдастыру қабілеттерін жетілдіруіне ықпал етеді. Бастауыш сынып оқушыларында өзін-өзі басқаруды дамыту арқылы олардың психологиялық және әлеуметтік бейімделуі жақсарады, қоғаммен өзара әрекеттесу дағдылары қалыптасады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ашұмұрынова М. Ж. География пәнін оқыту әдістемесі: Қазіргі заманғы тәсілдер мен жаңа технологиялар. – Алматы: ҚазМУ баспасы, 2017.
2. Бейсенова К. С. Экологиялық ойлау және оның дамуы. – Астана: Фолиант баспасы, 2015.
3. Косарева Л. В. География және экология: білім беру жүйесіндегі интеграция. – Мәскеу: Просвещение, 2016.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Егизбаева Маржан Нурлановна
Шымкент қаласы, Космедемьянский атындағы №23 метеп-лицейінің биология пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается тема развития навыков критического мышления у учащихся на уроках биологии. Биология — наука о природе, и поэтому развитие навыков критического мышления в процессе обучения этому предмету занимает важное место. Через содержание и методы преподавания биологии предполагается развитие у учеников способностей к критическому мышлению, анализу информации, формированию выводов, решению проблем и ведению дискуссий.

Abstract:

This article discusses the development of critical thinking skills in students during biology lessons. Biology is a science about nature, and thus, the development of critical thinking skills plays a significant role in the teaching process. Through the content and methods of teaching biology, the aim is to develop students' abilities to analyze information, draw conclusions, solve problems, and engage in debates.

Биология пәні – табиғат пен тіршілік әлемін зерттейтін ғылым ретінде қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Биологияның маңызы ерекше, себебі ол оқушыларды тек қана биологиялық заңдылықтармен таныстырып қана қоймай, сонымен қатар ғылыми ойлау дағдыларын, анализ жасауды, зерттеу жұмыстарының тәсілдерін қалыптастырады. Бұл пән оқушыларға табиғи құбылыстар мен процестерді түсінуге көмектесіп, олардың қоршаған орта мен адам организмінің өзара әрекеттесуін сараптау қабілетін дамытады.

1. Сыни ойлау дағдыларының теориялық негіздері

Сыни ойлау: анықтамасы, мәні және мақсаттары

Сыни ойлау – бұл ақпаратты терең талдау, бағалау, сұрыптау, салыстыру, тұжырым жасау және шешім қабылдау қабілеті. Ол адамдардың дүниетанымын кеңейтетін, өмірлік маңызды мәселелерді шешуге көмектесетін ойлау процестерінің жиынтығы болып табылады. Сыни ойлау адамдарға түсінік пен сенімділікпен қабылданған ақпараттар мен идеялар арасындағы айырмашылықтарды көруге мүмкіндік береді. Сыни ойлау қабілеті жеке адамның білімін тереңдетіп, қоғамдағы әлеуметтік және мәдени мәселелерді шешуге деген жауапкершілікті арттырады.

Сыни ойлаудың негізгі мақсаты – оқушының шығармашылық ойлау дағдыларын дамыту, оның өз пікірін білдіруге, талдау жасауға және күрделі мәселелерді шешуге қабілетті болуын

қамтамасыз ету. Ол оқушының ақпараттарды қабылдауы мен өңдеуі арасында байланысты оңтайландырады, сын тұрғысынан қабылдаудың барлық кезеңдерін қамтиды. Сонымен қатар, сыни ойлау оқушының логикалық және критикалық қабілеттерін арттыруға, өзінің шешімдеріне сенімділігін күшейтуге ықпал етеді.

Сыни ойлау қабілеттерін дамытудағы психологиялық аспектілер

Сыни ойлау қабілеттерін дамыту психологиялық тұрғыдан маңызды, себебі адамның ақыл-ойының қалыптасуына, оның шешім қабылдауға дайын болуына және іс-әрекеттерінде жауапкершілік сезімін тәрбиелеуге әсер етеді. Психологтар сыни ойлаудың бірнеше кезеңдерін атап өтеді. Ол кезеңдер:

1. Ақпаратты жинау және өңдеу: Оқушы алдына жаңа мәселе қойылған кезде, ол мәселені шешу үшін қажетті ақпаратты іздей бастайды. Бұл кезеңде сыни ойлау дағдысы оқушының ізденушілік қабілетін дамытады.
2. Ақпаратты салыстыру және бағалау: Ақпаратты алғаннан кейін, оқушы оны өз тәжірибесімен салыстырып, бағалайды. Бұл кезеңде оқушы өз пікірін қалыптастырады.
3. Тұжырым жасау: Ақпаратты бағалау және талдау нәтижесінде оқушы қорытынды жасайды. Бұл сыни ойлау кезеңінде жасалған тұжырымдардың нақты әрі дәл болуы маңызды.
4. Шешім қабылдау: Ақырында, оқушы сыни тұрғыдан ойланып, алынған мәліметтер негізінде шешім қабылдайды. Бұл кезеңде оны нақты әрі тиімді шешімдер қабылдауға үйрету өте маңызды.

Сыни ойлаудың психологиялық тұрғыдан дамуы үшін педагогтар оқушыларды белсенді ойлауға, түрлі пікірлерді тыңдауға және оларды салыстыра отырып, шешімдер қабылдауға бағыттайды.

2. Биология сабағында сыни ойлауды дамыту әдістемесі

Биология пәні — табиғаттың, оның құбылыстары мен заңдылықтарын терең зерттеуге бағытталған ғылым. Оқушыларды биологияға қызықтырып, сыни ойлауды дамытудың маңызы зор. Сыни ойлау оқушылардың ақпаратты талдап, салыстырып, өз пікірін қалыптастыруына және шешім қабылдауына мүмкіндік береді. Биология сабағында сыни ойлауды дамыту әдістемесі көптеген тиімді әдістер мен тәсілдерді қамтиды. Осы әдістерді тиімді қолдану арқылы оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамытуға болады.

Биология пәнінде сыни ойлауды дамыту үшін қолданылатын негізгі әдіс-тәсілдер

1. Проблемалық оқыту әдісі:

Проблемалық оқыту сыни ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс оқушыларға өздігінен шешім қабылдау мүмкіндігін береді, себебі олар белгілі бір мәселені шешу үшін талдау жасайды. Мысалы, биология сабағында табиғаттағы экологиялық мәселелер, жануарлар мен өсімдіктер әлемінің өзгеруі туралы мәселелерді қарастыру арқылы оқушылар нақты жағдайларды талдап, мәселені шешудің жолдарын іздейді.

2. Зерттеу әдісі:

Зерттеу әдісі оқушыларды ғылыми әдістермен таныстырып, табиғаттағы құбылыстарды өздері зерттеуге мүмкіндік береді. Мұндай әдіс оқушыларға биологиялық тәжірибелер жасау, эксперименттер жүргізу, табиғи материалдарды зерттеу арқылы сыни ойлау дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Мысалы, оқушыларға экосистема мен оның компоненттерін зерттеу немесе өсімдіктердің өсуін бақылау тапсырмасы берілуі мүмкін.

3. Жобалау әдісі:

Жобалау әдісі оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытудың тағы бір маңызды тәсілі болып табылады. Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша жобалар жасайды, бұл оларға ақпаратты жинақтап, оны өңдеуге, нәтижелерді талдап, қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Биология пәнінде экология, табиғатты қорғау, ағзалардың өмір сүру жағдайлары туралы жобалар жасау оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

Әдістердің оқушылардың логикалық ойлауын, мәселені шешу қабілеттерін және ғылыми зерттеу дағдыларын дамытудағы рөлі

Биология сабақтарында қолданылатын әдістер оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, проблемалық оқыту оқушыларды мәселелерді талдап, қорытынды жасауға итермелейді. Зерттеу әдісі мен жобалау әдісі оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын дамытуға, нақты мәліметтерді жинақтап, оларды талдауға, сонымен қатар ғылыми болжамдар мен шешімдер қабылдауға бағытталған.

Қорытынды

Биология сабағында сыни ойлау дағдыларын дамытудың маңызы мен тиімділігі өте жоғары. Сыни ойлау дағдылары оқушыларды тек ақпаратты меңгерумен шектемей, оларды талдау, бағалау, салыстыру және өз пікірлерін дәлелді түрде ұсынуға үйретеді. Биология пәні – табиғат, экология, адам ағзасы, тіршілік үшін қажетті көптеген аспектілерді қамтитын ғылым. Бұл пәнде сыни ойлау дағдыларын дамыту оқушыларға ғылыми зерттеу әдістерін түсінуге, олардың табиғатқа және қоршаған ортаға деген көзқарасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Белибова М. А. Оқытуда сыни ойлау дағдыларын дамыту. Алматы: Ғылым, 2023.
2. Дьяченко А. П. Педагогика: теория және практика. Мәскеу: Редакция-2012.
3. Класс Д. Л. Developing Critical Thinking in Biology Students. New York: Springer, 2010.

ХИМИЯ ПӘНІ БОЙЫНША ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ: БАЛАНЫҢ БОЛАШАҚ КӘСІБИ ТАҢДАУЫ МЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ

Дадаев Руфат Мухамадович
Түркістан облысы, Жетісай ауданы "А.Жами атындағы N24 ЖББМ КММ химия пәнінен қосымша білім беру педагогы

Түйін

Бұл мақалада химия пәні бойынша қосымша білім берудің балалардың болашақ кәсіби таңдауы мен қызығушылығын дамытудағы маңызы қарастырылады. Химия пәні білім беру процесінде балалардың ғылыми білімдерін тереңдетумен қатар, оларды әртүрлі салалардағы кәсіби қызметке дайындау құралы ретінде қолданылуы мүмкін. Химия арқылы балалардың болашақ мамандықтарына деген қызығушылығы артып, олардың таңдауы кеңейе түсуі мүмкін. Қосымша білім беру мүмкіндіктері, ғылыми зерттеулер, тәжірибелер мен жобалар арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттері дамиды, бұл өз кезегінде олардың болашақ кәсіби мақсаттары мен ұмтылыстарын айқындайды.

Резюме

В данной статье рассматривается значение дополнительного образования по химии для развития будущего профессионального выбора и интересов детей. Химия как предмет может не только углублять научные знания детей, но и служить инструментом подготовки их к профессиональной деятельности в различных областях. Через химию у детей может возрастать интерес к будущим профессиям, что способствует расширению их выбора. Возможности дополнительного образования, научные исследования, эксперименты и проекты способствуют развитию творческого мышления учащихся, что, в свою очередь, помогает им определять свои будущие профессиональные цели и стремления.

Abstract:

This article explores the significance of supplementary education in chemistry for the development of children's future career choices and interests. Chemistry, as a subject, can not only deepen children's scientific knowledge but also serve as a tool for preparing them for professional activities in various fields. Through chemistry, children's interest in future professions may increase, expanding their career choices. Opportunities for supplementary education, scientific research, experiments, and projects foster the development of students' creative thinking, which, in turn, helps clarify their future professional goals and aspirations.

Химия пәні мектептерде ғылым мен техника саласындағы маңызды пәндердің бірі болып табылады. Оның баланың ой-өрісін кеңейтуде және болашақта кәсіби таңдауды жасаудағы рөлі орасан зор. Химияның терең білімін алу арқылы балалар өздерінің ғылыми қызығушылықтарын дамытып, нақты ғылымдар саласына деген құштарлығын арттыра алады. Сонымен қатар, химияның қазіргі қоғамдағы маңызы және оның адам өмірінде күнделікті қолданыста болуы балаларды осы пәнге деген қызығушылықтарын оятады.

Бұл мақалада химия пәні арқылы қосымша білім беру мүмкіндіктері және олардың балалардың болашақ кәсіби таңдауы мен қызығушылығын дамытудағы маңызы қарастырылады. Мақалада химия пәнін оқытуда қолданылатын инновациялық әдістер мен техникалар, ғылыми зерттеу дағдыларын дамыту жолдары, балалардың химия пәні арқылы кәсіби бағытталуына әсер ететін факторлар талданады. Мақалада сондай-ақ оқушылардың химияға деген қызығушылығын ояту үшін қажетті жағдайлар мен әдіс-тәсілдер ұсынылады.

1. Химия пәнінің білім беру жүйесіндегі рөлі

1.1 Химия пәні мен оның мазмұны

Химия пәні мектеп оқушылары үшін негізгі пәндердің бірі болып табылады. Ол оқушыларға табиғаттағы құбылыстарды түсіну мен зерттеуге мүмкіндік береді. Химияның зерттеу әдістері мен ұғымдары оқушыларға ғылыми тұрғыдан ойлау, тәжірибе жасау, зерттеу жүргізу дағдыларын үйретеді. Бұдан бөлек, химия ғылымы адамның өміріне күнделікті әсер етіп, оған қатысты көптеген салалар бар.

2. Химияның кәсіби таңдау мен қызығушылықты дамытуға әсері

Химия пәні болашақ мамандықтарға бағыттайтын негізгі құралдардың бірі болып табылады. Бұл пән арқылы оқушылардың қызығушылығы мен шығармашылық әлеуеті ашылады. Сонымен қатар, химияға негізделген мамандықтар саны өте көп (мысалы, фармацевтика, химиялық инженерия, экология, аналитикалық химия), және бұл салалардың бәрі болашақта сұранысқа ие болып отырған салалар екені белгілі.

3. Химия пәнін оқытудағы инновациялық әдістер мен тәсілдер

3.1 Жобалық әдіс және зерттеу жұмыстары

Жобалық әдіс химия пәнінде оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын дамыту үшін тиімді әдіс болып табылады. Бұл әдіс оқушыларға нақты бір тақырыпты зерттеуге мүмкіндік береді, оларды тәуелсіз жұмыс істеуге баулиды, әрі өздерінің ой-өрістерін кеңейтеді. Оқушыларға ғылыми жобалар мен зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы, олар химияны зерттеу жолында өздерінің қызығушылығын арттырып, болашақ мамандықтарын таңдауда маңызды шешімдер қабылдай алады.

3.2. Қосымша білім беру бағдарламалары

Химияны оқытуда қосымша білім беру бағдарламалары маңызды орын алады. Мектептен тыс білім беру арқылы балаларға қосымша ғылыми білім мен дағдылар беру мүмкіндігі артады. Оқушылардың химия пәні бойынша тереңдетілген білім алу үшін ғылыми зертханалар, қосымша курстар, ғылыми жобалар мен байқаулар ұйымдастыру маңызды. Мұндай бағдарламалар балалардың қызығушылықтарын дамыта отырып, олардың болашақ мамандықтарына бағыттайды.

3.3. Интернет-ресурстар мен мультимедиялық құралдар

Қазіргі заманда химияны оқыту үшін интернет-ресурстар мен мультимедиялық құралдарды қолдану өте тиімді болып табылады. Оқушыларға химиялық процестер мен реакцияларды бейнелеу арқылы оларды қызықтыруға болады. Оқытушының мультимедиялық құралдарды пайдалану арқылы сабақта химияны түсіндіру әдістері мен әдістемелерін жетілдіруге мүмкіндік бар.

4. Химия пәні арқылы балалардың болашақ кәсіби таңдауы мен қызығушылығын дамыту

4.1. Болашақ мамандықтарға бағыттау

Химия пәнін тереңдетіп оқытудың нәтижесінде балалар өздерінің болашақ мамандықтарына көзқарасын айқындай алады. Оларға химия пәні арқылы ғалым, инженер, дәрігер, эколог немесе

басқа да кәсіби мамандықтарды таңдау мүмкіндігі беріледі. Қосымша білім беру жүйесі арқылы осы мамандықтарға қажетті дағдыларды дамытуға болады.

4.2. Қызығушылықты арттыру әдістері

Химия пәніне қызығушылықты арттыру үшін оқушылардың табиғатқа деген қызығушылықтарын ояту, тәжірибелер мен лабораториялық жұмыстарды жиі өткізу, ғылыми жаңалықтармен таныстыру сияқты әдістерді қолдану керек. Сонымен қатар, балаларды ғылыми-зерттеу жұмыстарына баулу олардың кәсіби бағдарын анықтауға ықпал етеді.

5. Химия пәні бойынша қосымша білім беру: Жаһандық тәжірибе

5.1. Әлемдік тәжірибе

Әлемде химия пәнін оқытудың түрлі әдістері мен тәсілдері қолданылады. Мысалы, АҚШ, Германия және Жапония сияқты елдерде химия пәнін тереңдетіп оқыту, ғылыми жобалар мен зерттеулерге қатысу жастар арасында кеңінен таралған. Бұл әдістер оқушылардың ғылыми білімге деген қызығушылығын арттырып, олардың болашақ кәсіби таңдауына үлкен әсер етеді.

5.2. Қазақстандағы тәжірибе

Қазақстанда да химия пәнін оқыту бойынша бірнеше инновациялық бағдарламалар мен бастамалар бар. Оқушыларға химия пәнін тереңдете оқыту үшін қосымша білім беру жүйесі үнемі дамып келеді, мектептер мен ғылыми орталықтар арасында бірлескен жобалар жүзеге асырылуда.

6. Қорытынды

Қорыта айтқанда, химия пәні балалардың болашақ кәсіби таңдауы мен қызығушылығын дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылардың химияға деген қызығушылығын арттырып, ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру үшін инновациялық әдістер мен тәсілдер қолданылуы керек. Химия пәні арқылы балалар тек ғылыми білім ғана алмай, өздерінің болашақ мамандықтарына бағыттала алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ковальчук В. П. Химия және экология. Санкт-Петербург: Лань. 2017 г.
2. Михайлова О. П. Педагогика и методика химического образования. Москва: Академия. 2015 г.
3. Федоров А. Л. Инновационные методы в преподавании химии. Москва: Высшая школа. 2014 г.
4. Тимофеева И. А. Современные подходы к обучению химии. Екатеринбург: УрГУ. 2016 г.
5. Кузнецова С. В. Психологические аспекты химического образования. Алматы: Рауан. 2018 г.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Егенова Назгул Атаевна
«Өрлеу»БАҰО АҚ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИ филиалы
«Психология, инклюзивті білім беру және кәсіби даму» кафедрасының аға оқытушысы

Түйін

Мақалада Қазақстанның экологиялық мәселелерінің географиялық аспектілері, олардың салдары және оларды шешу жолдары қарастырылады. Экологиялық дағдарыстарды жеңу үшін қажетті ғылыми және практикалық шаралар талданады, сонымен қатар Қазақстандағы экологиялық тұрақтылықты арттыру үшін жүзеге асырылып жатқан жобалар мен бастамалар мысалдарымен көрсетіледі.

Резюме

В статье рассматриваются экологические проблемы Казахстана с географической точки зрения, их последствия и пути решения. Анализируются необходимые научные и практические меры для преодоления экологических кризисов, а также приводятся примеры проектов и инициатив, направленных на повышение экологической устойчивости в Казахстане.

Abstract

This article examines the environmental issues of Kazakhstan from a geographical perspective, their consequences, and possible solutions. It analyzes the necessary scientific and practical measures to overcome ecological crises, as well as examples of projects and initiatives aimed at enhancing ecological sustainability in Kazakhstan.

Қазақстан экологиялық тұрғыдан бай және әртүрлі табиғи ландшафттарға ие болғанымен, экологиялық мәселелер бұл аймақтың болашағына зор қауіп төндіруде. Елдегі экологиялық жағдайдың өзекті мәселелері тек адам қызметінің нәтижесінде ғана емес, табиғаттың өзі де әсер етеді. Елдің әртүрлі географиялық аймақтарында әр түрлі экологиялық мәселелердің пайда болу себептері бар. Әрбір аймақтың табиғи жағдайына сәйкес экологиялық ахуалдың ерекше сипаттары мен ерекшеліктері бар.

Қазақстанның экологиялық мәселелерінің географиялық аспектілері

Қазақстанның әрбір аймағы өзіне тән экологиялық мәселелермен бетпе-бет келеді. Мысалы:

1. Арал теңізінің құрғауы – бұл әлемдегі ең үлкен экологиялық апаттардың бірі. Ол тек Қазақстанның Оңтүстік және Батыс аймақтарында ғана емес, жалпы Орта Азия өңірінде терең із қалдырды. Арал теңізінің құрғауымен байланысты негізгі себептердің бірі – Кеңес Одағы кезеңіндегі суармалы егістік жерлерінің ұлғаюы үшін Жамбыл мен Қызылорда облыстарының су көздерінің көп мөлшерде алынуы, соның нәтижесінде Амудария мен Сырдария өзендерінің суы Аралға жетпей қалды.

Арал теңізінің құрғауының салдарынан аймақтың экологиясы айтарлықтай өзгерді. Теңіз деңгейінің төмендеуімен бірге оның жағалауы ашылып, бұл тұзды шаң мен топырақтың көтерілуіне себеп болды. Бұл өз кезегінде топырақтың құнарлығын төмендетіп, өсімдіктер мен жануарлар әлеміне зиян тигізді. Теңіз түбінің ұлғайған бөлігі атмосфераға көтерілген тұзды мен химиялық заттардың ауаға араласуына алып келді. Бұл заттар адамдардың тыныс алу жүйесіне, теріге және көздеріне зиян келтіруде.

Құрғаған теңіздің қалдықтары, әсіресе тұз бен улы химикаттар, аймақтағы ауаның ластануына себеп болды. Бұл экологиялық дағдарыс аймақтағы халықтың денсаулығына теріс әсер етті, әсіресе балалар мен қарттар арасында тыныс алу жолдарының аурулары, аллергиялық реакциялар, рак және басқа да аурулар көбейді. Сонымен қатар, теңіздің құрғауы осы аймақтардағы ауыл шаруашылығы мен балық шаруашылығына да үлкен зиян келтірді.

Қазіргі уақытта Арал теңізінің экологиялық дағдарысын шешу үшін көптеген халықаралық және жергілікті ұйымдар белсенді түрде жұмыс істеуде. «Арал теңізінің Құтқарылуы» жобалары аясында су ресурстарын үнемдеу, экологиялық таза технологияларды енгізу, жаңа жерлерде ағаш отырғызу және басқа да шаралар қабылдануда. Сонымен қатар, аймақтық халықты экологиялық қауіптерден сақтандыру, денсаулық сақтау жүйесін жақсарту үшін тиісті шаралар жүзеге асырылуда.

Бұл дағдарыс болашақта табиғат пен адам арасындағы үйлесімділікті сақтауға бағытталған жаңа экологиялық білімдер мен жобалардың маңыздылығын көрсетеді. Арал теңізінің құрғауы тек экологиялық ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және экономикалық дағдарысқа да әкелді, бұл аймақтағы тұрақты даму үшін тиімді және өзекті шешімдерді талап етеді.2. Каспий теңізінің ластануы – Каспий теңізі қоршаған ортаға зиян келтіретін мұнай өнеркәсібі мен басқа да ластаушы заттармен ластануда. Теңіз аймағындағы табиғи қорлардың азаюы балық шаруашылығына және ауыл шаруашылығына кері әсер етуде.

3. Шөлейтті аймақтардың күрделенуі – Қазақстанның оңтүстік және орталық аймақтарындағы шөлейтті аймақтарда су ресурстарының жетіспеушілігі мен топырақтың эрозиясы байқалады. Шөлейт аймақтардың кеңеюі топырақтың құнарсыздануына және ауыл шаруашылығына зиян келтіруде.

4. Ормандардың жойылуы және өзендердің ластануы – Қазақстанның Шығыс және Солтүстік аймақтарында ормандардың жойылуы мен өзендердің ластануы мәселелері де өзекті.

Бұл аймақтарда өндірістің экологиялық салдарлары мен адамның іс-әрекеттері экосистемаларды бұзады.

Қорытынды

Қазақстанның экологиялық мәселелерін шешу үшін кешенді тәсілдер қажет. Бұл проблемаларды шешу жолында ғылыми зерттеулер мен экологиялық жобалар ерекше маңызды рөл атқарады. Экологиялық жағдайдың нашарлауын болдырмау үшін табиғат ресурстарын үнемдеу, экологиялық ағарту жұмыстарын жүргізу, заңнамалық шаралар мен инновациялық технологияларды енгізу қажет. Қазақстанның экологиялық мәселелері оның болашағына үлкен әсер еткендіктен, бұл мәселелердің шешілуі тек мемлекет деңгейінде ғана емес, халықтың күнделікті тұрмысында да маңызға ие.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қалиев Қ. Қазақстанның экологиялық жағдайы: мәселелері мен шешімдері. Алматы: Қазақ университеті. 2012 ж.
2. Жексенова Ә. Қазақстан экологиясының заманауи мәселелері мен даму бағыттары. Астана: Нұр-Сұлтан баспасы. 2015 ж.
3. Мельникова И. Географиялық аспектілер және экология. Алматы: Экология баспасы. 2017 ж.
4. Оразбаев Т. Арал теңізі және оның экологиялық проблемалары. Астана: Нұр-Сұлтан баспасы. 2010 г.
5. Төленбаев Р. Қазақстанның экологиялық дағдарыс аймақтары. Қарағанды: КарМУ баспасы. 2013 ж.

ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ

Манабаева Гавхар Нурлибаевна
Шымкент қаласы, С.Көбеев атындағы N56 ЖОББМ химия пәні мұғалімі

Резюме

Это статья рассматривает значимость и методы изучения экологических проблем в рамках преподавания химии. Экологические проблемы являются одной из самых актуальных тем современности, поскольку с увеличением числа вредных химических веществ и процессов, воздействующих на окружающую среду, их влияние на человеческую жизнь, экосистемы и природу в целом становится все более сильным.

Abstract:

This article examines the significance and methods of studying environmental issues in the context of teaching chemistry. Environmental problems are one of the most pressing topics of our time, as the increasing number of harmful chemicals and processes impacting the environment intensifies their effects on human life, ecosystems, and nature as a whole.

Химия пәні – табиғаттағы түрлі құбылыстарды, заттардың қасиеттерін және олардың өзара әрекеттесуін зерттейтін ғылым. Бұл ғылымның экологиялық мәселелермен тығыз байланысы бар, өйткені химия табиғаттағы заттардың айналымын түсіну, экологиялық жүйелердің тұрақтылығын қамтамасыз ету және қоршаған ортаның ластануын болдырмау үшін маңызды рөл атқарады. Химия пәні арқылы оқушылар экология мен химиялық процестер арасындағы байланысты, табиғаттағы химиялық өзгерістердің әсерін және экологиялық проблемаларды шешудің жолдарын түсінуіне мүмкіндік алады.

1. Экология мен химияның байланысы:

Экология ғылымының химиямен байланысы:

Экология мен химия ғылымдары өзара тығыз байланысты. Экология табиғаттағы барлық тіршілік иелерінің және қоршаған ортаның өзара әрекеттесуін зерттесе, химия табиғаттағы барлық физикалық және химиялық процестерді зерттейді. Химия экологияның көптеген аспектілерін түсінуге көмектеседі, себебі экологиялық процестер көбінесе химиялық

реакциялар мен өзгерістерге негізделеді. Мысалы, көмірқышқыл газын сіңіру және шығару процестері, топырақтың қышқылдануы мен сілтіленуі, судағы оттегі деңгейінің өзгеруі – барлығы химиялық реакциялардың нәтижесі.

Химиялық процестердің экологиялық проблемаларға әсері:

Химиялық процестер экологиялық проблемаларды туындатуы немесе оларды шешу жолдарын ұсынуы мүмкін. Мысалы, химиялық заттардың өндіріс процесінде қоршаған ортаға шығарылуы нәтижесінде экологиялық апаттар орын алуы мүмкін. Атап айтқанда, ауыр металдардың, пестицидтердің, тыңайтқыштардың және басқа да зиянды химиялық қосылыстардың топыраққа, суға және ауаға таралуы қоршаған орта мен тіршілік иелері үшін үлкен қауіп тудырады. Сонымен қатар, химия экологиялық тепе-теңдікті сақтауда маңызды рөл атқарады. Тұрақты химиялық процестер арқылы экологиялық мәселелерді шешу үшін жаңа әдістер мен шешімдер жасалуда, мысалы, қалдықтарды қайта өңдеу және экологиялық таза химиялық өндірістердің дамуында.

Қоршаған ортаның ластануының химиялық себептері:

Қоршаған ортаның ластануының көптеген химиялық себептері бар, олар негізінен адам әрекеттерінен туындайды. Химиялық ластану түрлеріне ауаға шығарылатын токсиндер, су мен топыраққа төгілген химикаттар, өнеркәсіптік қалдықтар және ауылшаруашылық өнімдеріндегі химиялық заттар жатады. Бұл ластаушы заттар экосистемаға кері әсерін тигізеді, әрі адам денсаулығына зиян келтіреді. Мысалы, автомобильдер мен өнеркәсіп орындарынан шығатын көмірқышқыл газы мен азот оксидтері ауа сапасын төмендетіп, ғаламдық жылынуға себепші болады. Сонымен қатар, пестицидтер мен тыңайтқыштардың қолданылуы су ресурстарын ластап, су экосистемаларына зиян келтіреді.

2. Химия пәні арқылы экологиялық проблемаларды зерттеу әдістері

Қазіргі таңда химия пәні экологиямен тығыз байланысты. Химиялық зерттеулер экологиялық мәселелерді шешуге үлкен әсер етеді, себебі химия табиғи ортадағы процестерді түсінуге және оларды тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Химия пәні арқылы экологиялық проблемаларды зерттеудің бірнеше тиімді әдіс-тәсілдері бар. Оларды жан-жақты қарастырып, әрқайсысын терең талқылайық.

Лабораториялық зерттеулер мен тәжірибелер

Лабораториялық зерттеулер химия пәні арқылы экологиялық мәселелерді шешуге арналған маңызды құрал болып табылады. Бұл әдіс оқушыларға химиялық реакциялар мен олардың қоршаған ортаға әсерін тікелей зерттеуге мүмкіндік береді. Мысалы, ауа құрамындағы зиянды газдарды, судың ластануын немесе топырақтағы ауыр металдардың мөлшерін зерттеу үшін химиялық анализдер жүргізіледі. Лабораториялық тәжірибелер табиғаттағы химиялық процестердің заңдылықтарын түсінуге көмектеседі, сондай-ақ экологиялық проблемаларды шешуге қажетті практикалық дағдыларды қалыптастырады.

Моделдеу және симуляция әдістері

Моделдеу және симуляция әдістері химия пәнінің экологиялық мәселелерді зерттеуде қолданылатын маңызды құралдарына жатады. Бұл әдістер оқушыларға нақты табиғи процестердің модельдерін жасауға және сол процестердің қоршаған ортаға әсерін алдын ала болжауға мүмкіндік береді. Моделдеу экологиялық жағдайларды оңтайландыру үшін қолданылатын тәсілдерді, мысалы, судың ластануын болдырмау үшін қолданылатын химиялық әдістерді немесе топырақтың қалпына келтіру әдістерін тестілеуге мүмкіндік береді. Симуляция әдістері де, нақты табиғи процестерді компьютерлік бағдарламалар арқылы зерттеп, олардың экологиялық әсерін модельдеуге мүмкіндік береді.

Қоршаған ортаның химиялық құрамын талдау

Қоршаған ортаның химиялық құрамын талдау экологиялық мәселелерді шешуде маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс арқылы табиғи ортадағы химиялық өзгерістерді зерттеп, зиянды заттардың таралуын бақылап, оларды болдырмау шараларын жоспарлауға болады. Мысалы, ауадағы көмірқышқыл газының мөлшері, судағы ауыр металдардың концентрациясы немесе топырақтағы пестицидтердің қалдықтары химиялық талдаулар арқылы анықталады.

Химиялық құрамды зерттеу экологиялық жағдайды жақсарту үшін қандай шаралар қолдану қажеттігін көрсетіп береді.

Энергия мен ресурстарды тиімді пайдаланудың химиялық жолдары

Энергия мен табиғи ресурстарды тиімді пайдалану – қазіргі замандағы экологиялық мәселелердің ең өзекті тақырыптарының бірі. Химия пәні арқылы оқушылар энергияның және ресурстардың тиімді пайдаланылуына арналған ғылыми әдістерді үйренеді. Мысалы, жаңартылатын энергия көздеріне негізделген химиялық процестерді зерттеу (күн энергиясы, жел энергиясы және биомасса), сондай-ақ энергияны үнемдеу және табиғи ресурстарды сақтау жолдарын қарастыруға болады. Химия ғылымы арқылы экологиялық таза энергия көздері мен оларды пайдалану әдістері туралы түсінік қалыптастыру, қоршаған ортаны қорғаудың тиімді жолдарын іздеу мүмкіндігін береді.

Химиялық зерттеулердің экологиялық саясатқа әсері

Химиялық зерттеулер экологиялық саясаттың қалыптасуына әсер етеді. Олардың көмегімен қоршаған ортаны қорғау бойынша жаңа заңдар мен ережелер қабылданады. Химиялық зерттеулердің нәтижелері экологиялық стандарттарды жасауға, ластанудың деңгейін төмендетуге, экологиялық таза өндірістерді енгізуге бағытталған саясаттың негізін қалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, химиялық зерттеулер қоршаған ортаны қорғау мәселелеріне қатысты қоғамдық пікір қалыптастыруға да ықпал етеді. Осылайша, химиялық зерттеулер тек ғылыми деректермен қамтамасыз етумен ғана шектелмей, олардың экологиялық саясатқа әсері де зор.

Қорытынды:

Қоршаған ортаны қорғау мен химиялық технологиялардың дамуы өзара тығыз байланысты. Химиялық технологиялар экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға және қоршаған ортаны ластауды азайтуға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде экологиялық таза химиялық процестер мен жаңартылатын энергия көздерін қолдану қоршаған ортаны қорғаудың маңызды аспектілеріне айналуда. Химиялық инженерия мен жасыл химия саласындағы жаңа жетістіктер бізге экологиялық таза, тұрақты даму жолында болашақта үлкен жетістіктерге жетуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Исаев Т. И., Жұмабаев М. Т. Экология және химия: теориялық және практикалық аспектілер. – Алматы: Рауан, 2013.
2. Сәдуақасова Г. Б. Экология және химияның өзара байланысы. – Астана: Ұлттық университет баспасы, 2015.
3. Әбдірахманова Л. К. Химия пәні арқылы экологиялық білім беру. – Шымкент: Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті баспасы, 2014.

ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДА ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Машева Римма Абеновна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы
Төлеби аудандық білім бөлімінің "Кешкі мектеп" КММ
химия пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада химияны оқыту барысында зерттеу әдістерін қолданудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Зерттеу әдістері оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға, олардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға, сондай-ақ пәнге деген қызығушылықтарын арттыруға ықпал етеді. Мақалада зерттеу әдісінің ерекшеліктері мен оны химия сабағында қолдану тәсілдері талданады, оқу процесінде оқушылардың зерттеу қабілеттерін дамытуға бағытталған практикалық ұсыныстар

беріледі. Сонымен қатар, химия сабағында зерттеу әдістерін қолдану арқылы оқушылардың білім алуға деген белсенділіктерін арттыру, эксперименттік жұмыстарды орындау арқылы нақты білім мен дағдыларды қалыптастыру мүмкіндіктері қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматриваются важность и эффективность использования методов исследования при обучении химии. Методы исследования способствуют формированию научного мировоззрения учащихся, развитию их критического мышления, а также увеличению интереса к предмету. В статье анализируются особенности метода исследования и способы его применения на уроках химии, даются практические рекомендации, направленные на развитие исследовательских навыков учащихся. Кроме того, рассматриваются возможности повышения активности учащихся в процессе обучения с помощью методов исследования, формирования знаний и навыков через выполнение экспериментальных работ.

Abstract:

This article explores the significance and effectiveness of using research methods in chemistry education. Research methods help in shaping students' scientific worldview, developing their critical thinking skills, and enhancing their interest in the subject. The article analyzes the characteristics of the research method and ways to apply it in chemistry lessons, providing practical suggestions aimed at developing students' research skills. Additionally, it discusses the potential for increasing students' engagement in the learning process through the use of research methods, as well as how to build knowledge and skills through conducting experimental work.

Химия пәні — табиғаттың заңдарын түсіну үшін маңызды ғылым, ол тек теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар тәжірибелік дағдыларды да қажет етеді. Бүгінде білім беру жүйесінде зерттеу әдістерін қолдану оқушыларды белсенді оқытуға және олардың зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Химия сабағында зерттеу әдістері қолдану арқылы оқушылар тек дайын білімді меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар өздері дербес зерттеу жүргізіп, ғылыми әдістермен жұмыс істей алады. Зерттеу әдістерін қолдану химияны оқытудың сапасын арттырып, оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Зерттеу әдістерінің мәні және химияны оқытудағы рөлі:

Зерттеу әдісі — бұл оқушылардың ғылыми деректерді жинап, өңдеуге, гипотезаларды тексеруге және қорытынды жасауға бағытталған әдіс. Зерттеу жұмысын ұйымдастыру барысында оқушылар өздерінің ойлау қабілеттерін дамытады, сыни тұрғыдан пікір айта алады және шешім қабылдауда жауапкершілікті сезінеді. Химия пәнін оқыту барысында зерттеу әдістері оқушыларға нақты табиғаттағы құбылыстарды түсіндіру, ғылыми әдістерді қолдану жолдарын көрсету, эксперименттер мен зерттеулер жүргізу арқылы олардың ғылымға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістерін қолданудың артықшылықтары:

1. Сыни ойлау дағдыларын дамыту: Зерттеу жұмыстары оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, себебі олар теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде тексеріп, гипотезаларды тексеруге тырысады.

2. Жеке зерттеу дағдыларын қалыптастыру: Оқушылардың ғылыми зерттеу жүргізу дағдылары қалыптасады, олар эксперименттер жасайды, нәтижелерді талдайды және қорытынды шығарады.

3. Табиғат құбылыстары мен химиялық реакцияларды түсіну: Зерттеу әдістері арқылы химиялық процестер мен табиғат құбылыстарын нақты мысалдармен түсіндіруге болады, бұл оқу процесінің тиімділігін арттырады.

4. Оқушылардың ынтасын арттыру: Зерттеу жұмыстарын жүргізу оқушыларды қызықтырады, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады және белсенділігін күшейтеді.

Зерттеу әдістерін қолдану тәсілдері:

1. Эксперименттік жұмыс: Химия пәні оқушыларды эксперимент жасауға үйретуге бағытталған. Эксперименттік жұмысты ұйымдастыру үшін мұғалім зерттеу мақсаттарын анықтап, оқушыларға нақты тапсырмалар береді. Эксперименттер мен химиялық реакциялар арқылы оқушылар теориялық білімін тәжірибеде қолдануға мүмкіндік алады.

- Мысал: Химия пәнінде оқушыларға тұздардың ерігіштігін зерттейтін эксперимент тапсырмасы беріледі. Оқушылар әртүрлі тұздардың суда қалай ерігенін, ерігіштік температурасының өзгеруін бақылап, нәтижелерін жазып алады. Бұл арқылы олар химиялық реакцияларды тәжірибе жүзінде байқап, теориялық білімдерін нақты қолдана алады.

2. Зерттеу жобалары: Оқушылар химия тақырыптарына байланысты зерттеу жобаларын жасап, ғылыми деректер жинайды, гипотезалар ұсынады және олардың дұрыс-бұрыстығын тексереді. Бұл әдіс оқушыларға өзіндік зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

- Мысал: Оқушылар органикалық қосылыстардың құрылымын зерттеу жобасын жасап, түрлі химиялық реакциялар арқылы олардың қасиеттерін талдайды. Олар ғылыми әдебиеттерді зерттеп, тәжірибе жасау барысында гипотезаларды тексереді (мысалы, "Ацетонның әртүрлі температурада қалай әсер ететінін зерттеу"). Бұл зерттеу оқушыларға химиялық реакцияларды өз бетінше зерттеу мүмкіндігін береді.

3. Сұрақ-жауап әдісі: Зерттеу әдісін қолдану үшін мұғалім оқушыларға сұрақтар қойып, олардың жауаптарын талдайды. Оқушылар сұрақтарға жауап беру барысында зерттеу әдістерін қолдану дағдыларын меңгереді.

- Мысал: Мұғалім оқушыларға сұрақтар қойып, мысалы: "Не себепті металдар суда ерімейді, ал тұздар ерігіш?", "Химиялық реакциялар кезінде энергияның сақталуы туралы не айта аламыз?". Оқушылар бұл сұрақтарға жауап бере отырып, химияның негізгі принциптері мен зерттеу әдістерін меңгереді.

4. Қолданбалы зерттеу жұмыстары: Оқушылар нақты химиялық мәселелерді шешу үшін зерттеу жүргізеді. Бұл жұмыстар олардың практикалық дағдыларын шыңдап, теориялық білімдерін нақты жағдайда қолдануға мүмкіндік береді.

- Мысал: Оқушылар нақты өмірден алынған химиялық мәселелерді шешу мақсатында зерттеу жүргізеді. Мысалы, олар тұрмыстық химиялық заттардан тұратын қоспалардың араласуын зерттеп, олардың химиялық реакцияларын анықтайды (мысалы, тұрмыстық тазалағыштардың құрамындағы химиялық заттар арасындағы реакцияларды зерттеу). Бұл жұмыс оқушылардың теориялық білімдерін нақты өмірде қолдануға көмектеседі.

Осы әдістердің әрқайсысы химия пәнін тереңірек түсінуге, зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, әрі оқушыларға шығармашылық тұрғыда қарауға жол ашады.

Қорытынды:

Химияны оқытуда зерттеу әдістерін қолдану оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың ғылыми дүниетанымын кеңейтеді. Бұл әдістер оқушыларға ғылыми зерттеу жүргізуге қажетті дағдыларды меңгеруге, химия пәнін тереңірек түсінуге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Зерттеу әдісін тиімді қолдану оқушылардың білім деңгейін көтеріп қана қоймай, олардың ғылыми зерттеуге деген қызығушылықтарын оятады. Осылайша, химия сабағында зерттеу әдістері білім сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Иванова Л. И. Проблемы обучения химии в средней школе. — Москва: Высшая школа. 2007 г.
2. Сидоренко С. В. Химия: методика преподавания в школе. — Санкт-Петербург: Питер. 2005 г.
3. Петрова И. П. Инновационные методы обучения химии. — Казань: Академия. 2010 г.
4. Кузнецова И. А. Технологии обучения в химии. — Москва: Наука. 2012 г.
5. Лебедев А. А. Методика экспериментального обучения в химии. — Новосибирск: Сибирское университетское издательство. 2008 г.

САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАЛАРЫ ЖӘНЕ ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАР

КАК ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ ИЗМЕНЯЕТ БУДУЩЕЕ ИНФОРМАТИКИ

Василенко Алексей Константинович
Туркестанская область, Тюлькубасский район,
информационно-технологического лицея имени А. Пушкина, учитель информатики

Түйін

Жасанды интеллект (AI) Қазіргі әлемдегі ең маңызды рөлдердің бірін ойнайды, өмірдің әртүрлі салаларына белсенді түрде енеді және деректерді өңдеу, талдау және шешім қабылдау тәсілдерін түбегейлі өзгертеді. Мақалада информатиканың дамуына жасанды интеллекттің әсері қарастырылады, деректермен жұмыс істеу тиімділігін жақсарту, ақылды жүйелер құру, сондай-ақ процестерді оңтайландыру үшін инновациялық технологиялардың маңыздылығы атап өтіледі.

Резюме

Искусственный интеллект (ИИ) играет одну из самых важнейших ролей в современном мире, активно внедряясь в различные сферы жизни и кардинально изменяя подходы к обработке данных, анализу и принятия решений. В статье рассматривается влияние ИИ на развитие информатики, подчеркивается важность инновационных технологий для улучшения эффективности работы с данными, создания умных систем, а также оптимизации процессов.

Современная информатика переживает период радикальных изменений. Основные достижения науки в области искусственного интеллекта (ИИ) меняют ландшафт технологий, делая их более доступными, быстрыми и точными. Развитие машинного обучения, нейросетей, алгоритмов искусственного интеллекта, способность систем к самообучению открывают новые горизонты для ученых, инженеров и исследователей. Задачи, которые раньше требовали человеческого вмешательства, теперь решаются в автоматическом режиме с помощью ИИ.

1. Машинное обучение и нейронные сети:

Одним из самых впечатляющих достижений ИИ является применение машинного обучения и нейросетей для решения сложных задач. Эти технологии позволяют системам не только выполнять заданные функции, но и адаптироваться к изменениям в данных, на основе которых они обучаются. Машинное обучение активно используется в распознавании речи, анализе изображений, обработке естественного языка (NLP), а также в прогнозировании трендов и моделировании различных процессов. В сфере информатики эти технологии открывают новые возможности для создания «умных» систем, которые могут работать без вмешательства человека.

2. Автоматизация и роботизация:

Одним из наиболее ощутимых изменений, связанных с ИИ, является автоматизация. Использование искусственного интеллекта для автоматизации различных процессов, включая обработку данных, принятие решений и работу с пользователями, позволяет значительно сократить человеческий труд, повысить производительность и точность. Программы, работающие на основе ИИ, могут проводить анализ больших объемов данных, выстраивать оптимальные маршруты, управлять оборудованием и даже создавать собственные алгоритмы.

В частности, в промышленности широко используются роботы, оснащенные ИИ, для выполнения однообразных и повторяющихся задач, что освобождает людей для выполнения более сложных и креативных функций.

3. Искусственный интеллект в кибербезопасности:

Современные системы ИТ-безопасности стали гораздо более сложными благодаря использованию ИИ. Машины могут выявлять аномалии в трафике, распознавать подозрительные активности и даже прогнозировать возможные кибератаки, значительно

повышая уровень защиты от угроз. Инструменты, использующие ИИ, могут самостоятельно адаптироваться и обновляться, что значительно облегчает их использование и повышает их эффективность в условиях быстро изменяющихся киберугроз.

4. Образование и ИИ:

Образовательная сфера также не осталась в стороне от внедрения искусственного интеллекта. ИИ активно используется для создания персонализированных обучающих систем, которые могут адаптироваться под индивидуальные потребности учащихся. В рамках образовательных платформ ИИ помогает анализировать успехи учеников, рекомендовать материалы для изучения и даже создавать индивидуальные планы обучения.

Кроме того, ИИ активно используется в исследовательских проектах, связанных с обработкой больших объемов данных и выполнением сложных вычислений, что ускоряет научные открытия.

5. Развитие искусственного интеллекта в программировании:

Одним из главных изменений в области информатики является использование ИИ для автоматизации процесса программирования. Уже существуют системы, которые могут генерировать код на основе простого описания задачи. Это позволяет значительно ускорить процесс разработки программных продуктов и снижает зависимость от квалифицированных программистов для выполнения рутинных задач.

Прогнозы для будущего информатики с искусственным интеллектом:

С каждым годом искусственный интеллект становится все более мощным инструментом в информатике. В ближайшие годы можно ожидать следующих изменений:

1. Гибкие и автономные системы:

ИИ будет развиваться в сторону автономности. Машины смогут не только выполнять задачи, но и самостоятельно адаптироваться к новым условиям, что приведет к созданию гибких и эффективных систем.

2. Умные города и инфраструктура:

Искусственный интеллект будет использоваться для управления инфраструктурой, мониторинга и прогнозирования различных процессов в рамках «умных» городов. Системы, основанные на ИИ, смогут оптимизировать использование ресурсов, управление транспортом, энергоснабжение и другие аспекты городской жизни.

3. Новые профессии и новые возможности:

С развитием ИИ возникнут новые профессии, связанные с созданием и обслуживанием умных систем. Профессии, такие как разработчики и тренеры для машинного обучения, специалисты по этике ИИ и аналитики данных, будут в будущем востребованы.

4. Влияние на рабочие места:

Одним из основных вызовов является влияние ИИ на рынок труда. С развитием автоматизации и ИИ многие рабочие места, связанные с рутинной работой, будут заменены машинами, что приведет к необходимостью переквалификации работников и создания новых образовательных программ.

Искусственный интеллект оказывает огромное влияние на развитие информатики и технологий в целом. Внедрение ИИ в различные сферы жизни откроет новые горизонты для оптимизации процессов, создания инновационных решений и формирования новых подходов к обработке данных. Однако с развитием этих технологий важно учитывать и вызовы, связанные с их внедрением, в том числе вопросы безопасности, этики и защиты данных.

Будущее информатики и искусственного интеллекта обещает быть захватывающим и многообещающим. Ожидается, что ИИ станет неотъемлемой частью большинства процессов, от научных исследований до повседневной жизни, а также трансформирует профессии, связанные с разработкой, управлением и обслуживанием высокотехнологичных систем.

Литература:

1. Смит, Дж. Искусственный интеллект: вызовы и возможности. – Москва: Альпина Паблишер. 2020 г.

2. Иванов, А. И., Петров, В. М. Машинное обучение: от теории к практике. – Санкт-Петербург: Наука. 2019 ж.

ӘОЖ 372.851

ШИЫРШЫҚТЫ ҚАҒИДАТЫНЫҢ МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІЛІГІ

Жұлдызбай Мәдина Ержанқызы
Шымкент қаласы, N 59 жалпы орта білім беретін мектептің математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности новых учебных программ по предметам «Математика» для 5-6 классов, «Алгебра» и «Геометрия» для 7-9 классов и эффективность использования принципа спиральности сквозных тем.

Summary

The article examines the features of the new curricula in the subjects "Mathematics" for grades 5-6, "Algebra" and "Geometry" for grades 7-9 and the effectiveness of using the spiral principle, cross-cutting topics.

Еліміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын бағдарлама. Қазіргі таңда жаңартылған білім мазмұнының ерекше тиімді екендігі айқындалды. Жаңартылған білім беру жүйесінің басты мақсаты – өзгермелі қоғамда өмір сүруге икемді, өздігінен білім алуға, алған білімін өмірлік жағдаяттарға сәйкес қолдана білуге, шығармашылыққа бейім, бәсекеге қабілеті, жеке тұлғаны қалыптастыру, дамыту мен көшбасшылыққа тәрбиелеу болып табылады.

Осы ретте, негізгі орта білім беру деңгейінде «Математика», «Алгебра», «Геометрия» пәндерін оқытудың мақсаты – пән мазмұнын сапалы игеруді қамтамасыз ету, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту, ғылыми-жаратылыстану пәндерін игеруге қажетті математикалық білім мен дағдылардың негіздерін игеру, оқу пәні материалдары негізінде оқушылардың интеллектуалдық деңгейін дамыту.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

- пән мазмұнын жобалау кезіндегі «шиыршық» принципі, яғни білім мен біліктерді тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (дағдыларды тақырыптар және сыныптар бойынша күрделендіру);
- пәндік операциялардың ең маңызды түрлері бойынша жіктелетін және таным заңдылығына негізделген оқу мақсаттарының Блум таксономиясы бойынша иерархиясы;
- білім беру деңгейлері бойынша және бүкіл оқыту курсы бойында педагогикалық мақсаттарды тұжырымдау, бұл пәнішілік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік береді;
- білім саласы ішіндегі пәндердің арасындағы байланыстарды, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру үшін ортақ тақырыптардың болуы;
- бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға баса назар аудару;
- оқу процесін ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспарлар түрінде технологияландырылуы болып табылады.

Жаңа оқу бағдарламаларының тағы бір ерекшелігі – олардың пәндік білім мен дағдыларды ғана емес, сондай-ақ, кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға бағытталуы. Оқу мақсаттарының жүйесі келесі кең ауқымды дағдыларды дамытудың негізі болып табылады: функционалдық және шығармашылық түрінде білімдерін қолдану, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынастың әртүрлерін қолдану, жеке және топта жұмыс істей алу, мәселелерді шешу

және шешімдер қабылдау.

Жоғарыда атап өткендей, жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері бірі– шиыршықты түрде берілуі. Шиыршықты қағидаты оқушылардың білімі мен дағдыларын біртіндеп – тақырыптар мен сыныптар бойынша, ойлау деңгейлерінің қарапайымнан күрделіге ауысуына мүмкіндік береді, яғни, білім мен біліктерді арттыруда оқу материалы сыныптан сыныпқа көшкен сайын біртіндеп кеңейеді. Бұл оқушыларға ыңғайлы, қол жетімді, әрі түсінікті.

Шиыршықты қағидаты бойынша құрылған білім беру бағдарламасы, шетелде шиыршықты типтегі оқу бағдарламасының негізін қалаушылардың бірі – Джером Брунердің «Білім беру үдерісі» (1960) атты еңбегінде қарастырылған танымдық теорияға негізделеді. Брунердің жұмысына негізделген шиыршықты түрде білім беру бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

- Циклдік, оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды, мұнда тақырыптар әртүрлі деңгейде қайталанады;
- Тереңдікті арттыру, қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі, мұнда тақырыптар әрбір келесі деңгейде алдыңғыға қарағанда анағұрлым күрделі әрі тереңдетіліп оқылуы тиіс;
- Алдыңғы білім, жаңа білім бұрын алған білімдерімен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады, мұнда деңгей жоғарылаған сайын, тақырыптың күрделілігі артып отыруы керек.

Негізгі бөлімдер жылдан жылға қайталанып, әрбір бөлім бойынша оқу мақсаттары білім алушылардың жас ерекшеліктері ескеріле отырып күрделенеді және жүйелі түрде қайталанып отырылады.

Әртүрлі пәндер бойынша шиыршықты қағидаты көптеген авторлармен сипатталған (Прокофьев, Бегунц, Ивашова, Подходова және Соловьева). Орта мектептердегі материалды тақырыптық жоспарлаудағы шиыршықты қағидаты (Никитин) немесе «шиыршықты баспалдақ» қағидатын (Козлов) бірқатар авторлар атап өтеді, онда оқушылар зерттелетін мазмұндық кеңістіктің немесе тақырыптың әрбір «нүктесінің» үстінен бірнеше рет өтеді, сонымен қатар, әр уақытта оларға басқа биіктіктен және басқа тұстан қарайды, бұл өткенді жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Тұжырымдамалар мен дәлелдемелерге жүйелі түрде іргелі ұғымдармен оралу, шешудің негізгі әдістерімен және дәлелдемелермен үнемі жұмыс жасау оқытудың жоғары нәтижелеріне алып келеді.

Білім беру бағдарламасында материалды ұсынудың шиыршықты қағидатының ерекшелігі – оны құру кезеңінде негізгі идеялар, сұрақтар, бөлімдер бөлініп, шиыршықтың әр жаңа кезеңінде біртіндеп күрделене түседі. Ч. Куписевич: «шиыршықты құрылымның артықшылығы – олар әр түрлі бөлімдерді зерттеу кезінде ашылып, шиыршықтың әр жаңа айналымында біртіндеп күрделене түседі, білім алушылар бастапқы мәселені көзден жоғалтпай, онымен байланысты білім шеңберін біртіндеп бекітіп, тереңдетеді», – дейді. Біріншіден шиыршықтың әрбір келесі айналымы, зерттелетін мәселені тереңірек түсінуге, екінші жағынан оның басқа бөлімдермен және тақырыптармен байланысы туралы кеңірек білуге мүмкіндік береді. Таныс болып көрінетін тақырыптар мен ұғымдарды үнемі түсіну және талдау қажеттілігі, күрделі және тармақталған суретті синтездеу оқушылардың танымдық қабілеттеріне пайдалы әсер етеді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, оқу материалын ұсынудың шиыршықты әдісінің артықшылықтарының арасында келесілерді атап өтуге болады:

– Дамуға сәйкес оқыту. Бағдарламаларды құрудың бұл түрі физиологиялық даму ерекшеліктеріне сәйкес келеді. Оқу материалы біртіндеп күрделене түседі. Білім алушы тақырыпты зерделеуде барынша ілгерілегеннен кейін, яғни ақыл-ойы одан әрі дамымайынша және ол тақырыпты түсінуді тереңдете алғанша бірнеше айға немесе тіпті бір жылға кідіртуге тура келуі мүмкін. Егер шиыршықтың келесі айналымында өткен тақырыпқа қайта оралсақ, оқушы тақырыпты одан да тереңірек түсіну үшін жоғары даму деңгейінде болуы мүмкін. Бұл

артықшылық мидың жасына қарай дамып жетілетіндігін білуге негізделген.

– Тақырыптарды қайталау кезінде аралық қайталау орын алады. Аралық қайталау уақыт өте келе әртүрлі тапсырмаларды орындау тәжірибесі арқылы алынған білімді тиімді түрде бекітуге мүмкіндік береді. Келесі зерделенетін тақырып өтілгенде, оқушылардың алған білімін жаңартуда қажетті жаттығулар неғұрлым көп болса, соғұрлым есте сақтау күшейеді және тиісті материалды ұмытып кету ықтималдығы аз болады.

– Алдыңғы білімді оқыту үшін орталық болып табылады. Ұсынылған тәсіл «алдыңғы білім» ұғымына негізделген. Оқушылар сыныпқа жұмыс барысында қолданылуы керек біліммен кіреді. Алдыңғы білімді бағалай отырып және оны сыныпта қолдана отырып сабақты «сәттілік жағдайынан» бастап, олар үшін жақсы есте сақтау және өткен материалмен жұмыс істей білу қаншалықты маңызды екенін позитивті түрде көрсетуге болады.

– Оқушының танымдық қабілеттері дамиды. Тақырыптың әр түрлі бөлімдерін үнемі өзара байланыстыру, тақырыптың бірнеше бөлігінен жаңа тұтастықты қалыптастыру, белгілі бір логика мен әртүрлі бөліктердің өзара байланыстарына назар аудару ойлаудың және жұмыс жадының дамуына әкеледі. Ұмытуға әсер ететін факторлар ескеріледі, материал тиімді сіңіріледі.

Енді, оқу мақсаттарының шиыршықты түрде келуін қарастырайық. Оқу үдерісінің алға ілгерілеуі айқын көрінуі үшін, оқу мақсаттары өзара тоғысқан бөліктер мен бағыттарға біріктірілген.

Оқыту мақсаттарының берілуін бөлімшелерді қарастыра отырып талдайық. 5-6 сыныптардағы «Математика» және 7-9 сыныптардағы «Алгебра» оқу пәндері бойынша оқу бағдарламаларындағы «Сандар» бөлімі бірдей бөлімшелерден тұрады.

Сандар» бөлімі бөлімшелерінің атаулары бірдей болғанмен осы бөлімді игеруге қойылатын оқу мақсаттары сыныптан сыныпқа көшкен сайын кеңейе
түседі. Мысал ретінде осы оқу бағдарламаларындағы «Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшесінің оқу мақсаттарын қарастырайық.

«Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшелерінде дәстүрлі түрде 5-6 сыныптардағы «Математика» оқу бағдарламасында натурал сандар жиыны, жай және ондық бөлшектер, бүтін және рационал сандар жиындары және пайыз, ал 7-9-сыныптардағы «Алгебра» оқу бағдарламасында иррационал мен нақты сандар жиыны, квадрат түбір, бұрыштың радиандық және градустық өлшемдері қарастырылады Осы бөлімшенің әр сынып бойынша оқыту мақсаттары 1 және 2 кестеде берілген.

1-кесте. 5-6 сыныптарға арналған «Математика» оқу бағдарламасындағы «Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшесінің оқыту мақсаттары

«Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшесі	
5-сынып	**6-сынып**
5.1.1.1 - натурал сандар жиыны ұғымын меңгеру; 5.1.1.2 - тақ және жұп сандар ұғымдарын меңгеру; 5.1.1.3 - натурал сан дәрежесінің анықтамасын білу; 5.1.1.4 - натурал санды ондық жазылу түрінде көрсету; 5.1.1.5 - натурал санның бөлгіші мен еселігі анықтамаларын білу; 5.1.1.6 - жай және құрама сандардың анықтамаларын білу; 5.1.1.7 - ортақ бөлгіш, ортақ еселік, ең	6.1.1.1 - екі санның қатынасы нені көрсететінін түсіну; 6.1.1.2 - қандай шамалар тура пропорционалды болатынын түсіну және оларға мысалдар келтіру, есептер шығару; 6.1.1.3 - қандай шамалар кері пропорционалды болатынын түсіну және оларға мысалдар келтіру, есептер шығару; 6.1.1.4 - координаталық түзудің анықтамасын білу және координаталық түзуді салу;

үлкен ортақ бөлгіш (ЕҮОБ), ең кіші ортақ еселік (ЕКОЕ) ұғымдарының анықтамаларын білу; 5.1.1.8 - өзара жай сандардың анықтамасын білу; 5.1.1.9 - жай бөлшек ұғымын меңгеру; 5.1.1.10 - дұрыс және бұрыс бөлшектерді ажырату; 5.1.1.11 - аралас сан анықтамасын білу; 5.1.1.12 - өзара кері сандар анықтамасын білу; 5.1.1.13 - ондық бөлшек ұғымын меңгеру; 5.1.1.14 - ондық бөлшек түрінде жазылған сандардың теңдігін түсіну, мысалы, 1,3 және 1,30; 5.1.1.15 - санның жуық мәні ұғымын меңгеру; 5.1.1.16 - пайыз ұғымын меңгеру.	6.1.1.5 - масштаб ұғымын меңгеру; 6.1.1.6 - бүтін сан ұғымын меңгеру; 6.1.1.7 - қарама-қарсы сандар ұғымын меңгеру, оларды координаталық түзуде белгілеу; 6.1.1.8 - рационал сан ұғымын меңгеру; 6.1.1.9 - санның модулі анықтамасын білу және оның мәнін табу.

2 кесте. 7-9-сыныптардағы «Алгебра» оқу бағдарламасындағы «Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшесінің оқыту мақсаттары

«Сандар және шамалар туралы түсініктер» бөлімшесі		
7-сынып	**8-сынып**	**9-сынып**
7.1.1.1 - сандарды стандарт түрде жазу.	8.1.1.1 - иррационал және нақты сандар ұғымдарын меңгеру; 8.1.1.2 - санның квадрат түбірі және арифметикалық квадрат түбірі анықтамаларын білу және ұғымдарын ажырату.	9.1.1.1 - бұрыштың радиандық өлшемі ұғымын меңгеру; 9.1.1.2 - бірлік шеңбердің бойында $0;\frac{\pi}{2};\ \pi;\ \frac{3\pi}{2};\ 2\pi$ сандарын белгілеу.

«Статистика және ықтималдықтар теориясы» бөлімінің «Комбинаторика негіздері» бөлімшесі 6-сыныпта қарастырылып, 9-сыныпта жалғасын табады. Осы бөлімше бойынша оқыту мақсаттары 3-кестеде берілген.

3-кесте. «Комбинаторика негіздері» бөлімшесінің оқыту мақсаттары

Комбинаторика негіздері	**6-сынып**	**9-сынып**
	6.4.2.1 – іріктеу тәсілмен комбинаторикалық есептерді шығару.	9.3.1.1 - комбинаториканың ережелерін білу (қосу және көбейту ережелері); 9.3.1.2 – санның факториалы анықтамасын білу; 9.3.1.3 - қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру анықтамаларын білу; 9.3.1.4 - қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру сандарын есептеу үшін

		комбинаторика формулаларын білу; 9.3.1.5 - қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру сандарын есептеу үшін комбинаторика формулаларын қолдана отырып есептер шығару; 9.3.1.6 - Ньютон биномы формуласын және оның қасиеттерін білу және қолдану.

Түйіндей айтсақ, математика пәнін шиыршықты қағидаты арқылы оқытуда оқушылардың жетер жетістіктері мол. Өйткені, ол төмендегідей басымдықтарға ие:

- оқушы пәнді қайталап оқыған сайын ақпарат бекітіліп отырады;
- шиыршықтық қағидаты бойынша құрылған оқу бағдарламасы жеңіл идеялардан анағұрлым күрделі идеяларға қисынды жолмен ауысуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді;
- оқушыларға бұрын алған білімдерін курстың мақсатына жетуде жетістіктерге қол жеткізу үшін қолдану ұсынылады.

Әдебиеттер:

1. Бегунц А.В., Сергеев И.Н. О спиральном подходе при организации систематического повторения и углубления школьного курса математики // Вестник Московского университета. Серия 20. Педагогическое образование. – 2023. – № 1. – С. 40-51.
2. Бегунц А.В., Соловьева О.С. О применении дидактической спирали при построении учебных программ // Вестник Московского университета. Серия 20. Педагогическое образование. – 2023. – № 4. – С.15-36.
3. Романова М.И. Реализация дидактической спирали при непрерывном обучении основам алгоритмизации и программирования с 5 по 9 классы // Сборник тезисов студенческой открытой конференции. – 2022. – С. 577-581.

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ

Ильясова Майра Тургановна
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп- гимназиясының математика пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада математика сабақтарында логикалық тапсырмаларды қолданудың маңызы, олардың сыни ойлауды дамытудағы рөлі, сондай-ақ мұғалімдер үшін тиімді әдіс-тәсілдер мен тапсырма түрлері қарастырылады. Мақалада логикалық тапсырмаларды қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамыту мүмкіндігі зерттеледі. Сонымен қатар, сыни ойлауды дамытудағы педагогикалық міндеттер, әдістемелік тәсілдер мен оқыту үрдісінде кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары да талқыланады.

Summary

This article discusses the importance of using logical tasks in mathematics lessons, their role in the development of critical thinking, as well as methods and types of tasks that are effective for teachers. The article explores the possibility of developing students ' creative and analytical abilities using logical tasks. In addition, pedagogical tasks in the development of critical thinking, methodological approaches and difficulties encountered in the learning process and ways to solve them are also discussed.

Сыни ойлау — бұл адамның ақпаратты талдау, бағалау, пікірталас жүргізу және шешім қабылдау қабілетін дамыту процесі. Ол білім беру жүйесінде қазіргі заман талабына сай маңызды дағдылардың бірі болып табылады. Оқушылардың сыни ойлауын дамыту тек белгілі бір пәндік білімді меңгеруге ғана емес, жалпы өмірде дұрыс шешімдер қабылдауға, проблемаларды тиімді шешуге мүмкіндік береді. Математика пәні өзінің құрылымы мен мазмұны бойынша логикалық ойлау дағдыларын дамытуға өте ыңғайлы болып табылады.

Логикалық тапсырмалар және олардың маңызы

Математика сабақтарында қолданылатын логикалық тапсырмалар оқушыларды тек есеп шығару мен формулаларды қолдануға үйретпейді, оларды сыни ойлауға, мәселені жан-жақты қарастыруға, альтернативті шешімдер ұсынуға баулиды. Логикалық тапсырмалардың әртүрлі формалары бар: есептер, ребустар, логикалық жаттығулар, пайымдаулар және тағы басқа. Әрбір тапсырма оқушылардың назарын аударып, оларға аналитикалық ойлауды, абстрактылы және критикалық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Логикалық тапсырмаларды пайдалану арқылы сыни ойлауды дамыту

Сыни ойлау қабілетін қалыптастыру үшін математика сабағында логикалық тапсырмаларды дұрыс таңдап, қолдану өте маңызды. Тапсырмаларды таңдауда олардың күрделілігі мен мазмұнын ескеру қажет. Логикалық тапсырмалардың түрлері мен мақсаттары әр түрлі болуы мүмкін. Бұл тапсырмалар оқушыларға ойлау тәсілдерін жаңаша ұйымдастыруға көмектеседі, олардың шығармашылық қабілеттерін арттырады.

Логикалық тапсырмалардың тиімділігі бірнеше аспектіден көрінеді:

1. Ақпаратты жүйелі түрде өңдеу: Логикалық тапсырмалар оқушылардың алған ақпаратты жүйелі түрде талдап, оны шешім қабылдауда қолдануға көмектеседі.

2. Шығармашылық ойлау: Қиын тапсырмаларды шешу барысында оқушылар өздерінің шығармашылық ойлау қабілеттерін пайдалануға мәжбүр болады.

3. Мәселені жан-жақты қарастыру: Логикалық тапсырмалар оқушыларға мәселені әртүрлі жағынан қарастыруға мүмкіндік береді.

4. Шешім қабылдау: Логикалық тапсырмалар арқылы оқушылар шешім қабылдау қабілеттерін дамытады.

Логикалық тапсырмаларды қолданудың әдіс-тәсілдері

Математика сабақтарында логикалық тапсырмаларды қолдану үшін бірнеше әдіс-тәсілдер бар. Бұл әдістерді мұғалімдер сабақ барысында тиімді қолдана отырып, оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға көмектеседі:

1. Диалог әдісі: Бұл әдісте мұғалім оқушылармен диалог жүргізіп, оларды тапсырмаларды талқылауға, пікірлерін білдіруге ынталандырады. Оқушылар өздерінің ойларын білдіре отырып, тапсырмаларды түсінуге және шешімдер қабылдауға тырысады.

2. Жұппен және топпен жұмыс: Оқушылар жұппен немесе топпен жұмыс істегенде олар бір-біріне көмектесіп, мәселені шешудің түрлі жолдарын қарастырады. Бұл әдіс сыни ойлауды дамытудың тиімді тәсілдерінің бірі.

3. Дебаттар мен пікірталастар: Логикалық тапсырмаларды шешу барысында оқушылар өз пікірлерін білдіреді және басқалардың пікірлерін тыңдай отырып, өз ойларын нығайтуға тырысады.

4. Проблемалық оқыту: Оқушыларға нақты өмірден алынған немесе нақты есептер ұсынылып, оларды шешу үшін логикалық және сыни ойлау дағдыларын пайдалану талап етіледі.

Логикалық тапсырмалардың түрлері мен олардың қолданылуы

Математика сабақтарында қолданылатын логикалық тапсырмалардың бірнеше түрі бар. Олар әртүрлі деңгейде болуы мүмкін, яғни бастапқы деңгейден күрделі деңгейге дейін.

1. Есептер мен жаттығулар: Бұл — математикалық ойлауды дамытуға арналған негізгі құралдардың бірі. Есептер мен жаттығулар түрлі тақырыптарда болуы мүмкін, мысалы, сандық қатынастар, алгебра, геометрия және тағы басқа.

2. Ребустар мен жұмбақтар: Бұл тапсырмалар оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, олардың назарын аударады.

3. Пазлдар мен логикалық ойындар: Бұл ойындар балалардың зейінін шоғырландырып, олардың проблемаларды шешу қабілетін арттырады.

4. Пайымдаулар мен логикалық дәлелдемелер: Оқушыларға түрлі пайымдаулар ұсынылып, оларды талдау және дәлелдеу ұсынылады. Бұл тапсырмалар логикалық ойлау мен дәлелдеме мәдениетін дамытуға бағытталған.

Логикалық тапсырмаларды қолданудың артықшылықтары

Логикалық тапсырмаларды қолдану арқылы оқушылардың ойлау қабілеттері ғана емес, олардың жеке тұлғалық даму көрсеткіштері де артады. Мұндай тапсырмалар баланың зейінін, есте сақтау қабілетін және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Логикалық тапсырмаларды шешу барысында оқушылардың жауапкершілігі, еңбекқорлығы, тәртібі мен ықыласы да жақсарады. Сонымен қатар, логикалық тапсырмаларды қолдану арқылы оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды үйреніп, өздері қабылдаған шешімдерге жауапкершілікпен қарайды.

Қорытынды

Логикалық тапсырмаларды математика сабақтарында тиімді қолдану оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл тапсырмалардың әртүрлі түрлері мен әдістері баланың шығармашылық қабілетін дамытып, оның логикалық ойлауын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сыни ойлау дағдысы қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды аспектісі болып табылады, ал математика пәні осы дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Савельева, И.А. Логикалық тапсырмаларды қолдану және сыни ойлау. – М.: Высшая школа. 2015 ж.
2. Чернова, Н.Н. Математика сабағында логикалық тапсырмаларды қолдану әдістемесі. – СПб.: Питер. 2016 ж.
3. Левченко, Н.И. Логика и математическое мышление учащихся. – М.: Просвещение. 2014 г.

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Хусанова Севара Бахтияровна
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының математика пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада математика пәнін оқыту барысында ойын технологияларын қолданудың тиімділігі қарастырылады. Ойын технологиялары – бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру және олардың білім алу процесін қызықты әрі нәтижелі ету үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер. Математика пәні, оның күрделігі мен абстракциялылығы себепті, оқушылар үшін кейде қиындық тудыруы мүмкін. Сондықтан ойын технологиялары оқыту процесін жеңілдетіп, оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Мақалада математикалық ойындардың түрлері мен әдістері, олардың қолданылу барысындағы педагогикалық негіздер мен тиімділіктері туралы кеңінен сөз болады. Сонымен қатар, ойын технологияларын сабақта қолданудың психологиялық аспектілері мен математикалық білімнің терең меңгерілуіне ықпал ететін аспектілері талқыланады. Бұл зерттеу мұғалімдерге математика пәнін оқыту барысында жаңашыл және тиімді тәсілдерді енгізу жолдарын көрсетуді мақсат етеді.

Summary

This article discusses the effectiveness of the use of Game technologies in the process of teaching mathematics. Game technologies are techniques and techniques used to increase students ' interest in the subject and make their learning process more interesting and productive. The subject of mathematics, due to its complexity and abstractness, can sometimes be a challenge for students. Therefore, game technologies facilitate the learning process and help develop students ' cognitive abilities. The article will discuss the types and methods of mathematical games, pedagogical foundations and effectiveness in their application. In addition, the

psychological aspects of the use of Game technologies in the classroom and aspects that contribute to the deep assimilation of mathematical knowledge are discussed. This study aims to show teachers how to implement innovative and effective approaches in teaching mathematics.

Қазіргі білім беру жүйесінде білім алу процесі тек қана теориялық біліммен шектелмей, практикалық дағдыларды дамытуға да үлкен мән беріледі. Осы тұрғыдан алғанда, математика пәні оқушылар үшін өте маңызды орын алады. Алайда математиканы оқыту көбінесе қиындықтар мен оқушылардың қызығушылығының төмендігіне әкелуі мүмкін. Сондықтан, білім беру процесінде инновациялық әдіс-тәсілдер мен жаңа тәсілдерді қолдану маңызды. Ойын технологиялары – мұғалімдердің математика сабағын қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік беретін педагогикалық әдіс.

Математика пәнінде ойын технологияларын қолданудың маңызы

Математика пәнін оқытуда ойын технологияларын қолдану оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін, шығармашылық пен зейінін дамытуға ықпал етеді. Ойын – бұл оқыту процесіне қызығушылық пен белсенділік қосатын маңызды құрал. Ойын арқылы оқушылар математикалық мәселелерді шешуге құштар болады, өз білімдерін өз бетімен жетілдіреді және сыныптастарымен бірге жұмыс жасау арқылы топтық жұмыстардың тиімділігін арттырады. Сонымен қатар, ойындар арқылы математикаға тән заңдылықтарды, ережелер мен формулаларды жаттап алу ғана емес, сонымен қатар олардың қолданылуын нақты өмірде көре отырып түсіну мүмкіндігі туындайды.

Ойын технологияларының түрлері.

Математика пәнін оқытуда қолданылатын ойын технологиялары әртүрлі болуы мүмкін, олардың әрқайсысы оқушылардың жеке қажеттіліктеріне және сабақтың мақсаттарына сәйкес таңдалады. Математикалық ойындар, ребустар, логикалық тапсырмалар, шахмат және басқа да интеллектуалды ойындар – бұл оқушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған бірнеше құрал.

1. Математикалық ойындар: Бұл ойындар оқушылардың математикалық түсініктерін нақтылайтын және олардың қызығушылығын арттыратын тапсырмалардан тұрады. Мысалы, математикалық сауаттылықты арттыру үшін арнайы жаттығулар мен ойындар өткізуге болады.

2. Ребустар мен логикалық тапсырмалар: Математика пәнінің абстракциялы табиғатына қарамастан, ребустар мен логикалық тапсырмалар оқушылардың есептеулерді шешуге деген қызығушылығын тудырады. Мұндай ойындар оқушылардың интеллектісін дамытып, шығармашылыққа жетелейді.

3. Шахмат: Шахмат – бұл өте тиімді ойын, себебі ол оқушылардың логикалық ойлауын, стратегия құра білу қабілетін дамытады. Шахмат арқылы оқушылар тек қана стратегия емес, сонымен қатар, математикалық ұғымдар мен есептерді шешуді үйренеді.

4. Жаттығулар мен практикалық тапсырмалар: Математика сабағында оқушыларға түрлі практикалық тапсырмаларды орындау ұсынылады. Бұл тапсырмалар арқылы оқушылар нақты өмірде қолданылатын математикалық дағдыларды үйренеді.

5. Қарсыласу ойындары: Оқушыларды екі топқа бөліп, математикалық есептер шешу арқылы жарыс ұйымдастыру. Мұндай ойындар оқушыларды ынталандырып, олардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

Ойын технологияларының тиімділігі

Ойын технологияларының математиканы оқытудағы тиімділігі тек оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда да маңызды рөл атқарады. Ойындар арқылы оқушылардың абстрактілі ойлау, есептеу дағдылары және математикадағы қиын тапсырмаларды шешу қабілеті жетіле түседі. Сондай-ақ, ойындар оқушылардың математикалық білімін нығайтып, өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқушылар бір-бірімен өз ойларын бөлісіп, пікір алмасып, шығармашылық дағдыларын дамытады.

Ойын технологияларын қолданудың психологиялық аспектілері

Ойындар психологиялық тұрғыдан да пайдалы болып табылады. Олар оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, сабақты қызықты етеді. Ойынға қатысу кезінде оқушылар өздерін еркін сезінеді және стресстен арылып, сабаққа белсенді қатысады. Бұл олардың өз-өзіне деген сенімін арттырып, сыныптағы ынтымақтастықты күшейтеді.

Ойын технологияларын пайдалану әдістемесі

Ойын технологияларын тиімді қолдану үшін мұғалім бірнеше әдістемелік тәсілдерді пайдалану қажет. Олардың ішінде:

1. Дидактикалық ойындарды жоспарлау: Мұғалім ойындарды алдын ала жоспарлап, оның мақсаты мен нәтижелерін нақты белгілеп, оқушылардың деңгейіне сәйкес дайындайды.

2. Жеке және топтық ойындар: Оқушыларды жеке және топтық жұмысқа бөле отырып, әрқайсысының қабілеттерін ескеру қажет. Топтық ойындар ынтымақтастықты арттырып, бір-біріне көмектесуді үйретеді.

3. Математикалық ойындар мен жаттығуларды таңдау: Ойындардың түрі мен мазмұнын таңдау кезінде оқушылардың жас ерекшеліктері мен білім деңгейі ескерілуі керек.

4. Бағалау және кері байланыс: Ойын кезінде оқушылардың жетістіктерін бағалап, кері байланыс беру өте маңызды. Бұл олардың сабақты қалай меңгергенін және ойынның тиімділігін бағалауға көмектеседі.

Қорытынды

Математика пәнінде ойын технологияларын қолдану оқу процесін тиімдірек, қызықты және интерактивті етеді. Ойындар оқушылардың математикалық дағдыларын дамытудың маңызды құралы болып табылады. Оларды қолдану оқушылардың танымдық қабілеттерін шыңдап, логикалық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді. Ойын арқылы математика сабағының нәтижелігін арттыруға және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын жоғарылатуға қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Виноградова, Т. А. Дидактические игры в преподавании математики. Москва: Просвещение. 2013 ж.
2. Захарова, Л. А. Игровые технологии в образовании. Санкт-Петербург: Ленинградское издательство. 2015 ж.
3. Логвинова, Н. В. Математика для детей: Игры и упражнения. Новосибирск: Сибирь. 2014 ж.
4. Рогова, Н. А. Игры в школе: эффективные подходы к обучению. Казань: Академия образования. 2017 ж.
5. Шмидт, С. В. Технологии и методики для преподавания математики в начальной школе. Екатеринбург: Уральский университет. 2016 ж.

ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА STEM БІЛІМ БЕРУ ӘДІСІН ПАЙДАЛАНУ

Гафурова Шахноза Илхамовна
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп гимназиясының
физика пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақала физика пәнін оқытуда STEM (ғылым, технология, инженерия және математика) білім беру әдісін пайдалану мәселесін қарастырады. STEM әдісі оқушыларды тек теориялық біліммен емес, сонымен қатар практикалық дағдылармен де қаруландыруды мақсат етеді. Қазіргі білім беру жүйесінде STEM әдісін қолдану білім алушылардың сыни ойлау, шығармашылық және мәселелерді шешу қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Мақалада STEM білім беру әдісінің негіздері, оның физика пәнін оқытудағы рөлі, тиімділігі және артықшылықтары талқыланады. Сонымен қатар, STEM әдісін енгізу үшін пайдалануға болатын құралдар, тәсілдер мен әдіс-тәсілдер қарастырылады. Бұл әдіс физика пәнінің әртүрлі бөлімдеріне, мысалы, механика, термодинамика, электромагнетизм сияқты

тақырыптарға қалай енгізілетіндігі көрсетіледі. Сонымен қатар, физика сабақтарында STEM әдісін қолданудың оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын, эксперимент жүргізу қабілеттерін дамытудағы маңызды рөлі айтылады.

Summary

This article addresses the problem of using the STEM (science, technology, engineering and mathematics) educational method in teaching physics. The STEM method aims to arm students not only with theoretical knowledge, but also with practical skills. The use of the STEM method in the modern education system helps students develop critical thinking, creativity and problem-solving abilities. The article discusses the basics of the STEM educational method, its role, effectiveness and advantages in teaching physics. In addition, the tools, approaches and methods that can be used to implement the STEM method are considered. It will be shown how this method is introduced into various sections of the subject of physics, such as mechanics, thermodynamics, electromagnetism. In addition, the important role of the use of the STEM method in physics lessons in the development of students ' scientific research skills, the ability to conduct experiments is emphasized.

Бүгінгі таңда әлемде білім беру саласы терең өзгерістерге ұшырауда, бұл өзгерістер оқыту әдістері мен тәсілдерінің жаңаруын талап етеді. Әсіресе, математика, ғылым, технология және инженерия салаларындағы білімдер оқушыларға практикалық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған білім беру жүйесіне аса назар аударуды қажет етеді. Бұл тұрғыда STEM (ғылым, технология, инженерия және математика) әдісі маңызды орын алады. STEM әдісі оқушылардың бірқатар дағдыларын дамытуға бағытталған оқыту тәсілін қамтиды, оның ішінде сыни ойлау, шығармашылық және практикалық дағдыларды қалыптастыру бар.

STEM білім беру әдісінің негіздері

STEM әдісі оқушылардың әлемге деген көзқарасын өзгерту, ғылым мен техниканы түсіну, сонымен қатар олардың зерттеу қабілеттерін дамыту үшін әртүрлі пәндер мен салаларды біріктіреді. Бұл әдіс оқушыларға тек теориялық білім емес, сонымен бірге ғылым мен технологияны тәжірибеде қолдану арқылы жұмыс істеуді үйретеді. Физика пәні STEM әдісінің негізгі салаларының бірі болып табылады, өйткені физика ғылымы математикалық негізде құрылған және оны зерттеу эксперименттер мен практикалық жұмыстарды қажет етеді.

STEM әдісінің физика пәнінде қолданылуы

Физика пәнін оқытуда STEM әдісін қолданудың басты мақсаты – оқушылардың теориялық білімдерін тәжірибеде қолдана білу дағдыларын дамыту. Физика пәнінің әртүрлі бөлімдерінде STEM әдісін қолдану арқылы оқушыларға терең ғылыми білім мен зерттеу дағдыларын қалыптастыруға болады.

Мысалы, механика бөлімінде оқушылардың динамика, күштер, қозғалыс және басқа да физикалық ұғымдар бойынша теориялық білімдер алуымен қатар, тәжірибелер мен есептер шешу арқылы физикалық заңдарды зерттейді. Бұдан басқа, эксперименттік жұмыстар мен модельдер жасау, инженерлік тапсырмаларды орындау, оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

STEM әдісінің тиімділігі мен артықшылықтары

STEM әдісін қолданудың бірқатар артықшылықтары бар. Бұл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың білімге деген құштарлығын оятады. Сонымен қатар, STEM әдісі оқушыларға күрделі мәселелерді шешуде практикалық дағдыларды үйретеді, бұл олардың білімін күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

Физика пәнін оқытуда STEM әдісін қолдану оқушылардың ғылыми зерттеу қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Оқушылар әртүрлі эксперименттер мен жобалар орындау барысында сыни ойлау қабілеттерін жетілдіріп, ғылыми зерттеу әдістерін меңгереді. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушылардың топта жұмыс істей білу дағдыларын да дамытады.

STEM әдісін қолданудың әдіс-тәсілдері

STEM әдісін қолданудың бірнеше негізгі әдіс-тәсілдері бар. Оқушыларды проблемаларды шешу үшін әртүрлі ғылыми әдістер мен тәсілдерді қолдануға үйрету өте маңызды. Мысалы, физика пәнінде ғылыми зерттеу жобаларын ұйымдастыру, оқушыларға

жаңа мәселелерді шешу үшін шығармашылық тәсілдер ұсыну, практикалық жұмыстарды орындау арқылы оларды ғылым мен техниканың негіздерімен таныстыру өте тиімді.

Сондай-ақ, STEM әдісін қолдану үшін мектепте арнайы зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру, оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуіне жағдай жасау және жобалық жұмыстарды жүзеге асыру қажет.

Қорытынды

Физика пәнін оқытуда STEM әдісін қолдану оқушылардың ғылыми білімін тереңдетуге, олардың зерттеу дағдыларын дамытуға және сыни ойлау қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға тек теориялық білімді ғана емес, практикалық дағдыларды да игеруге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде олардың өмірде кездесетін күрделі мәселелерді шешуде көмектеседі. STEM әдісін тиімді пайдалану үшін оқытушылардың жаңа әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдануы, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жұмыстарды жүргізуі өте маңызды.

Әдебиеттер

1. Рахметова, Ш. STEM білім беру әдісін оқытуда пайдалану. Білім беру әдіснамасы. 2017 ж.
2. Ахметов, Қ. Физика пәнін оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдер. Алматы: Дарын. 2015 ж.
3. Бейсенова, Р. STEM әдісі арқылы ғылыми зерттеу дағдыларын дамыту. Ғылым және білім. 2018 ж.
4. Назарова, Л. Физика сабақтарында STEM әдісін қолдану тәжірибесі. Жаңа білім. 2016 ж.

ФИЗИКА ПӘНІНДЕ ЭКСПЕРИМЕНТТІК ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Тайгараева Рабиха Токсановна
Шымкент қаласы, №125 ЖОББМ КММ физика пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақала физика пәнінде эксперименттік әдістерді қолданудың маңыздылығын және оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытудағы рөлін қарастырады. Эксперименттік әдістер физика пәнінде абстрактілі теорияларды нақты түсінуге көмектесетін, оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін маңызды құрал болып табылады.

Summary

This article discusses the importance of using experimental methods in physics and its role in the development of cognitive abilities of students. Experimental methods are an important tool in physics that helps to clearly understand abstract theories, allows students to develop practical skills.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың ғылыми ойлау қабілеттерін, тәжірибелік дағдыларын дамыту үлкен маңызға ие. Әсіресе, физика пәні – бұл теория мен тәжірибенің тығыз байланысын талап ететін пән. Оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда эксперименттік әдістер үлкен рөл атқарады. Эксперимент – табиғат құбылыстары мен заңдылықтарын түсінудің және оқушыларға білім берудің ең тиімді тәсілдерінің бірі болып табылады.

1. Эксперименттік әдістердің теориялық негіздері

Эксперименттік әдістер білім беру жүйесінде оқу процесін жандандырып, оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады. Оқушылар теориялық білімді тек сыныптағы сабақтарда ғана емес, тәжірибелік жұмыстар барысында да меңгереді. Эксперимент кезінде оқушылар табиғат құбылыстарын өз көздерімен көреді, бұл олардың білімін нақтылау мен тереңдетуге септігін тигізеді.

Эксперименттік әдістерді қолдану кезінде оқушылардың зерттеу дағдылары, логикалық ойлау қабілеттері дамиды. Оқушылар эксперимент жүргізу барысында тек теориялық білімдерін қолдана алмайды, сонымен қатар оларды практикада тексеру арқылы жаңа білімге қол жеткізеді. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін жетілдіріп, ғылыми тұрғыда зерттеу дағдыларын қалыптастырады.

2. Эксперименттік әдістердің түрлері мен олардың қолданылуы

Физика пәнінде қолданылатын эксперименттік әдістер әр түрлі түрлерге бөлінеді. Олардың арасында:

- Демонстрациялық эксперимент – мұғалімнің оқушыларға физикалық құбылыстарды көрсетуі. Мұнда оқушылар құбылыстың өту барысын көріп, оны түсінуге мүмкіндік алады.
- Практикалық эксперимент – оқушылардың өздері экспериментті жүргізіп, оның нәтижелерін бақылауы. Бұл әдіс оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.
- Лабораториялық жұмыстар – нақты физикалық құбылыстарды зерттеу үшін арнайы құралдар мен жабдықтарды қолдану. Лабораториялық жұмыстар оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамытуға бағытталған.
- Моделдеу эксперименті – физикалық құбылыстарды моделдеу арқылы оқушылар теориялық білімдерін нақты жағдайда қолданады.

Эксперименттік әдістердің мұндай түрлері оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, олардың табиғатқа деген қызығушылығын арттырады. Оқушыларды эксперимент жүргізуге тарту олардың белсенділігін арттырып, шығармашылық тұрғыда ойлануға итермелейді.

3. Эксперименттік әдістер арқылы оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту

Физика сабағында эксперименттік әдістерді қолдану оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін тиімді құрал болып табылады. Эксперимент арқылы оқушылар табиғаттағы құбылыстарды тексеріп, оларды тереңірек түсінеді. Сонымен қатар, тәжірибе жасағанда оларда ғылыми зерттеу дағдылары қалыптасады. Оқушылар сұрақтарды қоюды үйренеді, мәселені шешу жолдарын іздейді, алынған нәтижелерді салыстырып, қорытынды жасайды.

Эксперименттік жұмыстар оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін арттырып, олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына қызығушылығын тудырады. Олар өз тәжірибесін жасап, оның нәтижелерін талдай отырып, бұрынғы білімдеріне жаңа көзқараспен қарайды.

4. Эксперименттің тиімділігі мен маңызы

Эксперименттің маңызы – оқушыларға табиғаттың заңдылықтарын, құбылыстарын нақты мысалдар арқылы түсіндіруде. Эксперименттік әдістерді пайдалану арқылы оқушылардың білімін тексеруге ғана емес, оларды практикада қолдануға мүмкіндік беріледі. Оқушылар физикалық заңдылықтарды өздері бақылап, оны дұрыс түсінуге мүмкіндік алады.

Сонымен қатар, эксперименттік әдістер оқушылардың оқу процесінде белсенді болуына ықпал етеді. Олар тек тыңдаушы емес, белсенді зерттеуші болады, бұл өз кезегінде олардың танымдық қабілеттерін арттырады. Мұндай әдіс оқушыларды тек теориялық біліммен ғана емес, тәжірибелік дағдылармен де қаруландырады.

Физика сабағында эксперимент мысалы: "Табиғи қозғалыстың түрлері"

Мақсаты:

Оқушыларға табиғи қозғалыстардың түрлерін (түзу сызықты және дөңгелек қозғалыс) түсіндіру, сондай-ақ қозғалыстың қасиеттерін эксперимент арқылы көрсету.

Қажетті құралдар мен жабдықтар:

1. Шарик немесе кіші доп
2. Шеңбердің шетінде орналасқан қатаң жіп
3. Сағат немесе секундомер
4. Тақта мен маркер
5. Лента немесе таспа

Эксперимент барысы:

1. Эксперименттің кіріспесі:

Мұғалім оқушыларға қозғалыстың түрлері туралы түсінік береді. Оқушыларға табиғи қозғалыстардың екі түрі бар екені түсіндіріледі: түзулік қозғалыс және дөңгелек қозғалыс. Эксперимент барысында біз осы қозғалыс түрлерін нақты көріп, түсінеміз.

2. Түзу сызықты қозғалыс:

Мұғалім бір шарик немесе кіші допты орыннан бастап, сызық бо…

Осыдан кейін мұғалім бір шеңбердің шетіне жіп байлап, сол жіпті ұстаған допты айналдырады. Бұл дөңгелек қозғалыс болып саналады. Мұғалім доптың қозғалыс бағыты мен оған әсер ететін күшті (орталыққа тартатын күш) көрсетеді.

Оқушыларға сұрақтар қойылады:

- Доптың қозғалысы қандай сипатта болады?
- Доптың айналуына қандай күш әсер етеді?
- Бұл қозғалыстың қандай қасиеттері бар?

4. Эксперимент нәтижелерін талдау:

Оқушылардың тәжірибе нәтижелерімен танысып, теориямен байланыс жасалады. Түзу сызықты қозғалыс жылдамдықтың тұрақтылығын, ал дөңгелек қозғалысқа орталық күштің әсерін көрсетеді.

5. Қорытынды:

Оқушылар осы қозғалыстардың арасындағы айырмашылықтарды және оларға әсер ететін күштерді түсінеді. Осылайша, табиғи қозғалыстардың түрлерін эксперимент арқылы тәжірибе жүзінде үйренеді.

Қорытынды сұрақтар:

- Түзу сызықты қозғалыс пен дөңгелек қозғалыс арасындағы айырмашылық неде?
- Қандай күштердің әсерінен бұл қозғалыстар жүзеге асады?

5. Қорытынды

Қорыта келгенде, физика пәнінде эксперименттік әдістерді қолдану оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Эксперименттер арқылы оқушылар ғылыми ойлау қабілетін жетілдіріп, теориялық білімдерін практикада қолдана біледі. Оқушыларды белсенді зерттеу жұмыстарына тарту олардың қызығушылығын арттырып, өз бетімен білім алу дағдыларын қалыптастырады. Сондықтан, эксперименттік әдістер физика сабағында оқу процесін жандандырып, білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Абрамов, И. В. Физика. Теория и практика. М.: Издательство "Физика". 2009 г.
2. Власова, Н. С. Экспериментальные методы в преподавании физики. М.: Просвещение. 2011 г.
3. Гусев, Н. И. (2010). Методика преподавания физики в школе. М.: Академия. 2010 г.

МАТЕМАТИКА ОҚЫТУДЫ ПСИХОЛОГИЯМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Абдихадирова Забира Рахымовна
Шымкент қаласы, Алпамыс батыр атындағы N40 мектеп –гимназиясының
математика пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию связи между преподаванием математики и психологией. Развитие познавательных способностей учащихся, особенно формирование математического мышления, является одной из важных задач в сфере образования. Математика

способствует развитию абстрактного мышления и логических способностей, что помогает совершенствовать познавательные процессы учащихся. В процессе исследования методов преподавания математики с точки зрения психологии и педагогики рассматриваются основные психологические факторы, способствующие развитию математических способностей учащихся.

Abstract

This article is dedicated to exploring the connection between teaching mathematics and psychology. The development of students' cognitive abilities, particularly the formation of mathematical thinking skills, is one of the key issues in education. Mathematics fosters the development of abstract thinking and logical abilities, which helps improve students' cognitive processes. The article examines the psychological factors that influence the development of students' mathematical abilities by exploring teaching methods in mathematics from the perspective of psychology and pedagogy.

Математика пәні мектеп бағдарламасының негізі болып табылады және оның тиімді оқытылуы оқушылардың логикалық ойлауын, аналитикалық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Алайда, математиканы оқытудағы қиындықтардың көпшілігі психологиялық факторлармен байланысты. Бұл бөлімде математиканы оқытуда психологияның рөлі мен танымдық қабілеттердің қалыптасуы туралы жалпы түсінік беріледі.

1. Математика оқытудың психологиялық негіздері

Математика сабағында психологияны қолданудың негізгі принциптерін түсіну өте маңызды. Осы бөлімде психологияның теориялық аспектілеріне назар аударылады, оның ішінде:

- Ойлау процестері: Математикалық ойлау – бұл оқушылардың аналитикалық қабілеттерін дамыту үшін негіз болып табылады. Бұл үдеріс ойлау әдістері мен қабілеттеріне, сондай-ақ оның дамуына әсер ететін факторларға негізделеді.

- Есте сақтау мен зейін: Математиканы оқытуда есте сақтау, зейін және басқа да танымдық процестер маңызды рөл атқарады.

- Когнитивтік даму теориясы: Бұл теория математика пәнінің оқушыларының танымдық қабілеттерінің дамуына қандай әсер ететінін көрсетеді.

2. Танымдық қабілеттерді дамыту

Оқушылардың математикалық қабілеттерін дамытудағы негізгі мақсат – олардың ойлау дағдыларын қалыптастыру, сонымен қатар математикалық есептерді шешуде олардың ақыл-ой мүмкіндіктерін кеңейту. Танымдық қабілеттерді дамыту үшін түрлі психологиялық әдістер қолданылады:

- Интерактивті әдістер: Жаңа материалды түсіндіру және оны тәжірибеде қолдану барысында интерактивті әдістерді пайдалану оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырады.

- Проблемалық оқыту: Оқушыларды түрлі математикалық мәселелерді шешуге тарту олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

3. Математика сабағында психологиялық әдістер мен тәсілдер

Математика сабағында қолданылатын психологиялық әдістер мен тәсілдер әртүрлі болып келеді. Бұл әдістер оқушылардың ақыл-ой қызметін дамыту үшін әр түрлі психологиялық көзқарастар мен теорияларға негізделеді:

- Дамытушы оқыту: Оқушылардың белсенділігін арттыратын әдістер мен тәсілдер.

- Мотиваторлық психология: Математикалық тапсырмаларды қызықты және ынталандырушы етіп жасау.

4. Оқушылардың математикалық ойлауын дамытудағы психологияның рөлі

Математикалық ойлау – бұл тек белгілі бір тапсырманы шешу ғана емес, сонымен қатар оны шешу жолдарын, ойлау үдерісін түсіну және талдау. Оқушыларды өз пікірін айта білуге және математикалық мәселелерге шығармашылықпен қарауға үйретететін тәсілдер оқушылардың ойлау қабілеттерін кеңейтеді. Оқушылардың танымдық дағдыларын дамыту үшін түрлі психологиялық әдістер қолданылады:

- Психологиялық тренингтер: Оқушылардың өзіндік пікірін білдіру, мәселені шешу қабілеттерін дамытуға арналған жаттығулар.

- Психологиялық диагностикалар: Оқушылардың танымдық қабілеттерін дұрыс бағалау үшін қажетті психологиялық тесттер мен әдістемелер.

5. Математиканы оқытуда психологияны қолданудың тиімділігі

Психологияны математиканы оқытуға енгізудің тиімділігі өте жоғары. Бұл әдіс оқушылардың оқу процесін белсендіреді, сондай-ақ математикалық пәндерге деген қызығушылығын арттырады. Оқушылардың белсенді қатысуы, дұрыс психологиялық жағдай қалыптастыру олардың жоғары нәтижелерге жетуіне көмектеседі.

- Математикалық тапсырмаларды шешуде шығармашылықтың рөлі: Оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамыту үшін оларды санаттар мен заңдылықтарды талдауға, жаңа тәсілдермен шешімдер қабылдауға үйрету.

- Қиындықты жеңу дағдыларын дамыту: Психологиялық әдістер арқылы оқушылар математикалық тапсырмаларды шешуде сенімділікті арттырып, қиындықтарды жеңу дағдыларын қалыптастырады.

6. Математика және психологияның арақатынасы

Психологияның негізгі ұғымдарын математика сабақтарында қолдану оқушылардың логикалық ойлауын, аналитикалық қабілеттерін арттырады. Бұл бөлімде математика мен психологияның бірігуінің мәні түсіндіріледі, сонымен қатар олардың өзара әрекеттесуінің оқу үрдісіндегі тиімділігі қарастырылады.

Қорытынды:

Математика пәні мен психологияның арасындағы тығыз байланыс оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытудағы маңызды фактор болып табылады. Математика сабағында психологиялық әдістерді қолдану оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытуға ғана емес, олардың білімге деген қызығушылығын арттыруға да ықпал етеді. Бұл мақалада қарастырылған әдіс-тәсілдер мен психологиялық стратегиялар қазіргі заманғы білім беру жүйесінде кеңінен қолданылуы керек. Сондай-ақ, бұл әдістердің тиімділігі оқу процесінде ескерілетін психологиялық ерекшеліктер мен дағдыларға тікелей байланысты.

Әдебиеттер тізімі

1. Лебедева И. В. Психология детей и подростков в условиях насилия. Москва: Просвещение. 2014 г.
2. Кузнецова Т. В. Семейное насилие и его влияние на развитие детей. Санкт-Петербург: Питер. 2012.
3. Рогов Е. Я. Психология подростков и насилие. Москва: ВЛАДОС. 2015.
4. Бочарова И. А. Психологическая помощь детям, пережившим насилие. Санкт-Петербург: Лань. 2013.
5. Тимофеев А. В. Насилие в семье: профилактика и помощь детям. Екатеринбург: УрГУ. 2016.
6. Петрова Н. Г. Проблемы насилия и его воздействие на детей. Москва: Академия. 2017.

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Бекбергенова Нургул Жумадуллаевна
Түркістан облысы, Сауран ауданы,
М.Мұса атындағы ЖББМ физика пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию важности и эффективности применения инновационных методов обучения на уроках физики. В настоящее время в системе образования крайне важно развивать у учащихся глубокие научные мыслительные способности, а также формировать их практические навыки. Инновационные методы обучения — это новые подходы, которые, в отличие от традиционных, способствуют повышению интереса учеников и позволяют глубже понять физические концепции. В статье рассматриваются инновационные методы, применяемые при обучении физике, их

эффективность в образовательном процессе, влияние на мотивацию учащихся и на результаты их учебной деятельности.

Abstract:

This article is dedicated to exploring the importance and effectiveness of applying innovative teaching methods in physics lessons. In today's education system, it is crucial to develop students' deep scientific thinking abilities, as well as their practical skills. Innovative teaching methods are those that, compared to traditional approaches, stimulate students' interest and provide a deeper understanding of physical concepts. This article discusses the innovative methods used in teaching physics, their effectiveness in the educational process, their impact on students' motivation, and their influence on academic outcomes.

Физика пәнін оқытудағы негізгі мақсаттар мен міндеттер: Физика — ғылымдардың ішіндегі ең маңызды пәндердің бірі болып табылады. Бұл пән арқылы оқушылар табиғаттың заңдылықтарын, оның әртүрлі құбылыстарын түсінеді, әрі осы білімдерді тәжірибеде қолдануға үйренеді. Оқыту процесінде тек теориялық білім емес, сонымен қатар тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру да маңызды.

- Инновациялық оқыту әдістерінің қажеттілігі: Инновациялық оқыту әдістері оқушылардың қызығушылығын арттырып, оларды шығармашылықпен ойлауға, өзіндік шешімдер қабылдауға бағыттайды. Бұл әдістер физика пәнін оқытудың сапасын арттырып, оқушылардың ғылыми ойлау қабілеттерін дамытады.

- Зерттеу мақсаты: Мақаланың басты мақсаты — физика сабағында инновациялық оқыту әдістерін енгізу және оның оқу нәтижелеріне ықпалын талдау. Сонымен қатар, қазіргі уақытта білім беру жүйесінде кездесетін инновациялық әдіс-тәсілдер мен олардың тиімділігі зерттеледі.

Физика сабақтарында қолданылатын инновациялық әдістер

1. Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологиялары (АКТ):

- Ақпараттық технологияларды қолдану физика пәнін оқытудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді. АКТ арқылы физикалық заңдар мен теорияларды визуализациялап, оқушылардың тақырыпты терең түсінуіне жағдай жасалады.

2. Жобалау әдісі:

- Жобалау әдісі оқушыларға өз бетімен зерттеу жүргізуге, тәжірибелер жасауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың білімін нақты практикамен байланыстыруға көмектеседі.

3. Өзіндік оқыту және ынтымақтастық әдістері:

- Оқушылар топ болып жұмыс істеу арқылы өзара пікір алмасып, бір-бірінен үйренеді. Бұл әдіс олардың командалық жұмыс дағдыларын дамытады, сондай-ақ өз пікірін білдіру, сұрақ қою дағдыларын арттырады.

4. Интерактивті оқыту:

- Интерактивті әдістер оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл әдіс арқылы оқушылар физикалық концепцияларды нақты өмірмен байланыстыра отырып, сабаққа қызығушылықтарын жоғарылатады.

5. Қашықтан оқыту мен онлайн курстар:

- Қазіргі заманда қашықтан оқыту әдістері кең таралуда. Онлайн платформалар арқылы оқушылар физика сабақтарын өз уақытында, ыңғайлы түрде оқып, үй тапсырмаларын орындап, мұғаліммен кері байланыс орнатуға мүмкіндігі бар.

Инновациялық әдістердің физика сабағындағы тиімділігі

- Оқу мотивациясын арттыру: Жаңа технологиялар мен әдістердің енгізілуі оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Әсіресе, тәжірибелік жұмыстар мен зерттеулер олардың пәнге деген қызығушылығын одан әрі нығайтады.

- Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту: Жобалау әдістері мен зерттеулер арқылы оқушылар шығармашылық шешімдер қабылдауға дағдыланады. Олар физикалық мәселелерді шешу барысында аналитикалық ойлау қабілетін жетілдіреді.

- Теория мен практиканың байланысы: Инновациялық әдістер теория мен практика арасындағы байланысты нығайтады. Бұл оқушыларға алған білімдерін нақты өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

Физика сабағындағы инновациялық әдістерді енгізу тәжірибесі

- Оқытушылардың кәсіби дамуы: Инновациялық әдістердің тиімділігін арттыру үшін мұғалімдер өз білімдерін жетілдіріп, жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеруі қажет. Бұл үшін арнайы курстар, семинарлар, тренингтер өткізіледі.

- Оқыту құралдарының заманауи үлгілері: Қазіргі заманғы оқыту құралдары (проекторы, интерактивті тақталар, компьютерлік бағдарламалар) сабақтың нәтижелілігін арттырып, оқу үдерісін тиімді жүргізуге мүмкіндік береді.

- Практикалық мысалдар мен зерттеулер: Әрбір инновациялық әдіс нақты мысалдар арқылы түсіндіріледі. Мысалы, «Гальваникалық элемент» тақырыбында эксперимент жүргізу арқылы оқушылардың теориялық білімін практикада қолдануы қамтамасыз етіледі.

Қорытынды:

Қазіргі білім беру жүйесінде физика пәнін оқытуда инновациялық әдістердің маңызы зор. Жаңа әдіс-тәсілдер оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мұғалімдер жаңа әдістер мен технологияларды қолданып, оқушыларға физика пәнін терең түсінуге мүмкіндік береді. Бұл үрдіс оқушылардың білім сапасын арттырып, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Болашақта инновациялық әдістерді одан әрі жетілдіріп, білім беру жүйесін дамыту маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. Абдурахманова Г. «Инновационные технологии в обучении физике». Алматы: ЖШС "Ғылым", 2019.
2. Сүлейменова Н. «Қазіргі білім беру технологиялары». Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
3. Кәкішев Т. «Физика пәнін оқыту әдістемесі». Астана: Физика және педагогика журналы, 2020.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Ерсұлтан Раушан Ерсұлтанқызы
Т.Рысқұлов атындағы №25 мектеп-гимназия информатика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются подходы к организации процесса обучения информатике учащихся в условиях инклюзивного образования

Abstract:

This article discusses ways to apply innovative technologies in computer science teaching

Инклюзивті білім беру жағдайында оқытуды ұйымдастыру саласындағы зерттеулердің маңыздылығы білім алушылардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, икемді білім беру жүйесін әзірлеу қажеттілігінен туындап отыр. Авторлар мақалада жалпы білім беретін мектептің өміріне тікелей қатысуға мүмкіндік беретін оқытудың инклюзивті нысанын және жеке оқыту бағдарламасы әзірленетін үйде оқытудың түрін, сондай-ақ аталған екі оқыту нысанын іске асыру кезіндегі білім беру технологияларын қолдану мүмкіндігін қарастырған. Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, оқытуды ұйымдастыру, ерекше білім беруді қажет ететін балалар, оқыту формалары, білім беру процесі. Кіріспе Инклюзивті білім беру балалардың ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етеді және ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жалпы білім беретін мектеп жағдайына, сыныпқа бейімделуіне жағдай жасайды [1]. Инклюзивті білім беру сыныптары қарапайым балалар мен ерекше білім беруді

қажет ететін балаларды біріктіреді. Инклюзивті мектеп – бұл барлық балаларға жақсы білім беру үшін өзінің «мазмұнын, тәсілдерін, құрылымдары мен стратегияларын» өзгертетін мектеп [2]. Н. Фредериксон мен Т. Клайнның еңбектерінде инклюзия туралы алғашқы зерттеулер ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жалпы мектептерде немесе балама «арнайы» жағдай жасалу арқылы білім алуы қажеттігі мәселесіне қатысты пікірталастарға арналған [3]. Уақыт өте келе инклюзия туралы түсінік оқушылардың сипаттамаларының кең спектрін қамту үшін кеңейді, бірақ ерекше білім беруді қажет ететін балалар ұлт, сынып, жыныс, тілдік, мәдени және әлеуметтік айырмашылықтары бойынша шектелмейді. М. Эйнско, Т. Буз және А. Дайсонның зерттеулерінде инклюзия – бұл инклюзивті құндылықтарға, оның ішінде теңдік, қатысу, жанашырлық, әртүрлілікті құрметтеу, тұрақтылық және құқыққа негізделген білім беру тәсілі [4]. Ж. Менесес пен Ж. Моминоның зерттеулеріне сүйенетін болсақ, мектеп оқушылары біртекті топ емес [5] және Ж. Сиилдің еңбегінде қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) тиімді пайдалану мектептер мен мұғалімдерге өз сыныптарын инклюзивті етуге қалай көмектесетінін көрсететін зерттеулерге кеңінен шолу жасалған [6]. Инклюзивті білім беру жағдайында АКТ қолдану бойынша көптеген зерттеулер барлық мұғалімдер үшін маңызды болғанымен, информатика сабақтарының инклюзивтілігін қалай ұйымдастырып, қамтамасыз ету бойынша әлі де зерттеу жұмыстары қажет. Оның өмірлік маңыздылығы өте жоғары, өйткені цифрлық сауаттылыққа мектептен тыс теңсіздіктер қатты әсер етеді [5] және Ф. Рирба-Иллич пен К. Нат-Турнердің зерттеуі бойынша ерекше жандардың қол жетімділік пен дағдыларының болмауы оларды цифрлық әлемнің сыни емес тұтынушыларына айналдыруға мәжбүр етеді [7]. Г.И. Салгараева, А.С. Маханова 40 Вестник Карагандинского университета Жоғарыда айтылғандарды ескере келе, зерттеу жұмысымыздың мақсаты инклюзивті білім беру жағдайында оқушыларды информатикаға оқыту процесін ұйымдастыру бойынша жұмыстарға талдау жасай отырып, оқу процесін ұйымдастыру жолдарын қарастырып, тиімді оқыту формаларын ұсыну.

Инклюзивті білім беруде информатика сабақтары үлкен рөл атқарады, себебі мектептерде компьютерлік сыныптар техникалық құралдармен жабдықталған, оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз етілген, практикалық жұмыстарды орындауға ерекше назар аударылады [9].

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға сапалы білім алудың тағы бір түрі – үйде оқыту, оның ішінде қашықтан оқыту технологияларын қолданып оқыту. Қашықтан оқыту – бұл оқу процесіне қатысушының тұрғылықты жеріне қарамастан, ақпараттық технологиялар негізінде білім алушы мен оқытушының мақсатты өзара іс-қимылы жүзеге асырылатын оқыту болып табылады.

Информатиканы қашықтан оқытуды ұйымдастыру үшін берілетін жалпы ұсыныстарды қарастырайық. Ең алдымен қолданыстағы платформаларды, қызмет түрлерін және жасалған дайын материалдарды (bilimland.kz, daryn.online, Opiq.kz, iSpring Академиясының бағдарламалық өнімдері, Google Classroom, LearningApps және т.б.), жеке сайттарды, әлеуметтік желі топтары мен блогтарды, Google Disk, Yandex Disk, Cloud.ru, iCloud секілді бұлттық қоймаларды, желілік кеңселерді пайдалануға болады. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар үшін электрондық пошта қызметтерінің, интернет-мессенджерлердің және Skype мүмкіндіктерін қолдануға болады. Дайын электрондық материалдар болмаған жағдайда, информатика пәнінің білім беру бағдарламасына сәйкес әзірленген мазмұнды компонентті қамтитын ресурстарды пайдалану ұсынылады. Білім алушылардың оқу процесіне виртуалды қатысуына, олардың білім беру процесіне қосылуына көз жеткізу үшін белгілі бір уақыт аралығында ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың жұмыс кестесін әзірлеуге болады. Оқушылардың жұмысын тексеру және түсініктеме беру, орындау статистикасын белгілеу кезінде кері байланыс жүйесін қарастыру керек. Мұндай жағдайда қолданыстағы бар тапсырмаларды автоматты түрде тексеру және статистикасын ұсыну құралдарын қызмет түрлерін қолдану қажет. Аталған қызмет түрлеріне nearpod.com, getkahoot.com, quizizz.com, quizlet.com, diagnosticquestions.com, edcoda.com және т.б. жатады. Оқу тақырыптарын қашықтан

форматта өту мүмкін болмаған жағдайда мұғалім жұмыс бағдарламасына өзгерістер енгізуге, тақырыптарды зерделеудің басқа тәртібін ұсынуға, егер мүмкіндік болса, тақырыптардың бір бөлігін келесі оқу жылына ауыстыруға құқылы. «Информатика» пәні бойынша білім алушылар үшін әр түрлі байланыс арналарын, интерактивті жаттығулар, www.edu.buncee.com, https://explaineverything.com/, https://edpuzzle.com/, www.commonlit.org, https://www.bloomz.net/ цифрлық білім беру порталдарының ресурстарын қолдана отырып, жеке және топтық жұмыстарды жүзеге асыруға болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Газейкина А.И. Обучение информатике и информационно-коммуникационным технологиям учащихся с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс] / А.И. Газейкина, К.Н. Таразанова // Актуальные вопросы преподавания математики, информатики и информационных технологий. — 2019. — № 4. — С. 202–213. — Режим доступа: – URL: https://elibrary.ru/item.asp?id=38165397.
2 .UNESCO. Policy Guidelines on Inclusion in Education. UNESCO: Paris. — 2009.
3 .Frederickson N. Special Educational Needs, Inclusion and Diversity / N. Frederickson, T. Cline. — 2nd Edition. —Maidenhead: Open University Press, 2009.
4 .Ainscow M. Improving schools, developing inclusion / M. Ainscow, T. Booth, A. Dyson // London: Routledge, 2006.
5 .Meneses J. Putting Digital Literacy in Practice: How Schools Contribute to Digital Inclusion in the Network Society. / J. Meneses, J.M. Momino // Information Society. — 2010. — No. 26(3). — P. 197–208.
6 .Seale J. Digital Inclusion: A Research Briefing by the Technology Enhanced Learning Phase of the Teaching and Learning Research Programme, in London Knowledge Lab / J. Seale. London. — 2010. Retrieved from http: //www.tlrp.org/docs/DigitalInclusion.pdf.
7 .Pirbhai-Illich F. Using digital technologies to address Aboriginal adolescents' education. / F. Pirbhai-Illich, K.C. Nat Turner, T.Y. Austin // Multicultural Education & Technology Journal. — 2009. — No. 3(2). — P. 144-162.
8 .Носкова Г.В. Методические рекомендации по организации коррекционно-развивающей работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья на общеобразовательных уроках в школе: учеб. пос. / Г.В. Носкова, М.С. Голубева, С.М. Никитина. — Кострома, 2010. — 57 с.
9 .Потапова А.И. Методика организации школьного урока информатики в рамках инклюзивного образования / А.И. Потапова // Современная педагогика. — 2016. — № 6. — Режим доступа: URL: https://pedagogika.snauka.ru/2016/06/5763.

ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ОНЛАЙН-КАЛЬКУЛЯТОРДЫ ЕНГІЗУ ҮРДІСІ

Сабденова Жазира Примбаевна
Түркістан облысы, Шардара ауданы Абылай Әлімбетов атындағы жалпы білім беретін мектептебінің математика пәнінің мұғалімі

Резюме

Статья посвящена актуальной теме внедрения онлайн-калькуляторов в учебный процесс. Анализируются преимущества и вызовы, связанные с использованием онлайн-калькуляторов в обучении математике. Рассматриваются такие аспекты, как доступность, многофункциональность, интерактивность, возможности для визуализации и быстрого вычисления, а также риски, связанные с чрезмерной зависимостью от технологии и плагиатом. В статье подчеркивается, что онлайн-калькуляторы могут стать ценным инструментом для повышения мотивации, развития навыков и улучшения качества знаний, но требуют разумного и взвешенного подхода.

ABSTRACT

The article is devoted to the current topic of introducing online calculators into the educational process. The benefits and challenges associated with the use of online calculators in mathematics teaching are analyzed. Aspects such as accessibility, versatility, interactivity, visualization and fast computing capabilities, as well as the risks associated with over-reliance on technology and plagiarism are considered. The article emphasizes

that online calculators can be a valuable tool for increasing motivation, developing skills and improving the quality of knowledge, but require a reasonable and balanced approach.

Қазіргі уақытта әркім математикалық есептерді шешумен бетпе-бет келеді. Оқу және жұмыс міндеттері әрқашан өз бетінше шеше алмайды. Ол үшін онлайн-калькулятор көмекке келеді. Онлайн калькулятор-бұл тапсырмаларды орындаудың заманауи және ыңғайлы құралы. Ол кез-келген тапсырманы оңай жеңе алады. Мұндай есептеу машинасы интернет арқылы қол жетімді. Тапсырманы орындау арқылы біз бірден жауап аламыз, бұл өмірді жеңілдетеді және қысқа мерзімде максималды нәтижеге жетуге көмектеседі.

Онлайн-калькулятор-бұл әртүрлі математикалық операцияларды орындауға болатын виртуалды құрылғы. Ол кез-келген амалдарды орындай алады, бірақ негізгілері: қосу, азайту, көбейту, бөлу. Күрделіліктің жоғары деңгейінің операциялары: квадрат түбірді есептеу, дәрежеге көтеру, матрицаны шешу. Мұның бәрі әрқашан қолында болатын бір құрылғыға сәйкес келеді.

Интернетте әртүрлі есептерді шеше алатын көптеген әртүрлі калькуляторларды кездестіруге болады, мейлі ол сандарды қосудың қарапайым мысалы болсын немесе шектерді шешудің күрделі мысалы болсын. Сондай-ақ, күрделі есептерді шешуге қабілетті онлайн-калькуляторлардың көпшілігі матрицаларды немесе интегралдарды шешу сияқты мысалдың шешімін әр түрлі кезеңдерде көрсететінін атап өткен жөн. Бұл сізге осы немесе басқа мысалдың шешімін егжей-тегжейлі түсінуге мүмкіндік береді.

Интернеттегі калькулятордың жұмысы мен қолданылуын түсіну үшін symbolab калькуляторын нақты көрсеткім келеді[6]. Калькуляторлар матрицалардың көбейтіндісін шешу ұсынылды

Сурет 1. Мысал матрицасын онлайн калькуляторға енгізу

Матрицаны енгізген кезде жолдар мен бағандардың белгілі бір санын, квадрат Сан, тригонометриялық функция және т.б. сияқты қосымша шарттарды таңдауға болады. Шешімге мысал келтіре отырып, калькулятор матрицаның шешімін мысалдың қалай шешілгенін сипаттай отырып ұсынды.

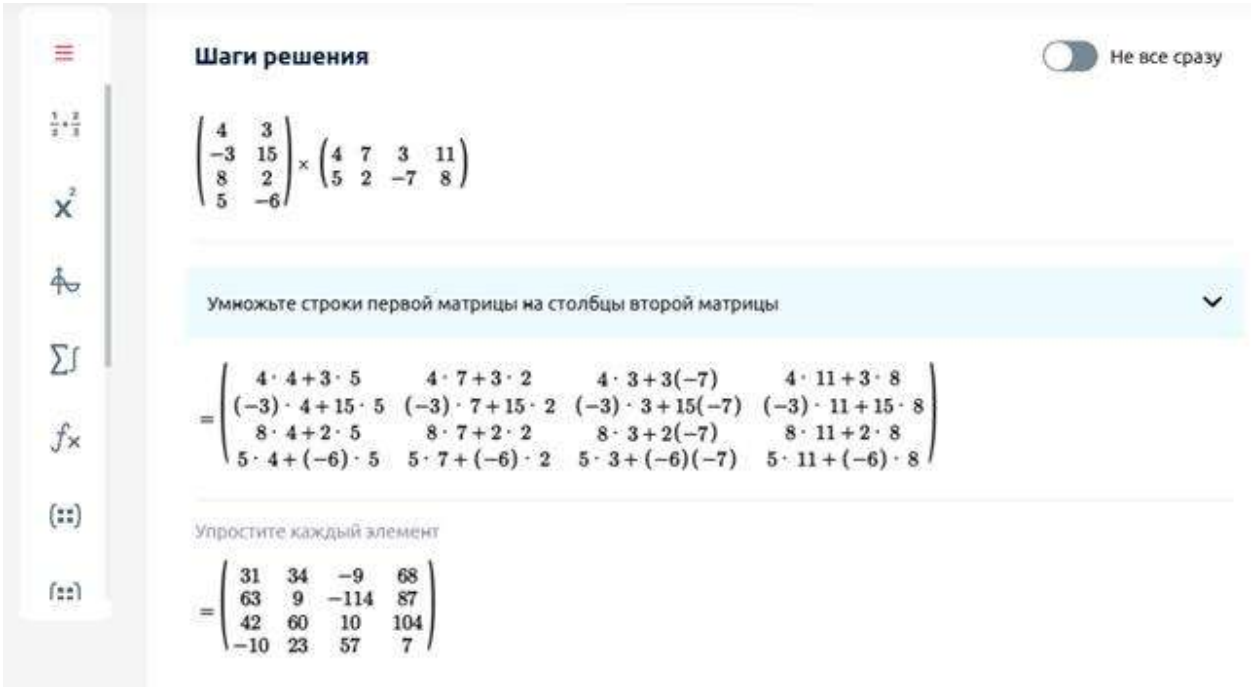

Сурет 2. Мысал матрицасын онлайн калькуляторға енгізу

Онлайн калькулятормен жұмыс істеу көрінгендей қиын емес. Калькулятордың жұмысын егжей-тегжейлі түсініп, күрделі және түсініксіз мысалдарды шешу бірнеше есе жеңілдейді. Сонымен қатар, көптеген калькуляторлар мысалдарды шешуде іс-әрекеттің тәртібін егжей-тегжейлі сипаттайды және түсіндіреді. Сондықтан Студенттер онлайн-калькулятордың көмегіне жүгінеді. Алайда, олардың әрқайсысы мысалдың шешімін толығымен зерттей бермейді және онымен егжей-тегжейлі айналысады. Көптеген адамдар үй тапсырмаларын, бақылау жұмыстарын және т. б. есептен шығару үшін онлайн калькуляторды пайдаланады.

Осының бәріне қарамастан, цифрлық технологияларды оқу процесіне енгізу үрдісі соңғы уақытта барған сайын байқалады. Онлайн калькулятордың көптеген артықшылықтары бар:

- Қол жетімділік. Интернеттегі калькуляторлар құрылғыда Интернет болған кезде кез-келген уақытта барлығына қол жетімді. Бұл әсіресе өз калькуляторын сатып алуға мүмкіндігі жоқ студенттерге көмектеседі.
- Көпфункционалдылық. Онлайн калькуляторлар Негізгі математикалық операциялардан бастап әртүрлі салалардағы күрделі есептеулерге дейінгі көптеген мүмкіндіктерді ұсынады.
- Интерактивтілік. Мұндай құрылғылар интерактивті болуы мүмкін, бұл пайдаланушыларға шешімдердегі өзгерістерді бақылауға мүмкіндік береді.
- Визуализация. Интернеттегі калькуляторлардың көпшілігі графикалық визуализацияны ұсынады, бұл шешімді егжей-тегжейлі талдауға және үлгілерді түсінуге мүмкіндік береді.
- Уақытты үнемдеу. Қазіргі білім беру процесінде маңызды аспект-тапсырмаларды орындау жылдамдығы. Онлайн калькуляторлар студенттерге механикалық есептеулерге емес, ұғымдарды түсінуге назар аударуға мүмкіндік беретін шешімдерді жылдам жеткізе алады.

Бірақ онлайн-калькуляторлардың кемшіліктері де бар, мысалы:

- Жасөспірімдерде Тәуелсіздіктің болмауы. Калькуляторды шамадан тыс пайдалану оқушылардың зейіні мен тәуелсіздігінің төмендеуіне әкелуі мүмкін. Олар сырттан көмекке үміттене бастайды және өздері шешпейді.
- Интернетке тәуелділік. Онлайн-калькулятор тек интернетпен жұмыс істейтіндіктен, пайдаланушылар тәуелді бола алады.
- Жеке көзқарастың болмауы. Мәселелерді шешуде барлық оқушылардың жеке ерекшеліктері ескерілмейді, сондықтан шешім әдісі біртұтас ұсынылады, бірақ басқалары бар.

Математикадағы Онлайн калькуляторлар жұмыстан аулақ болудың жолы емес, тақырыпты жақсырақ түсінуге және меңгеруге көмектесетін құрал. Олар мұғалімдер мен оқулықтарды алмастырмайды, бірақ математиканы үйренуге мүмкіндік береді.

Оқытуда мультимедиялық ресурстарды пайдалану-бұл кілт. Бұл оқуды тиімдірек етеді, мотивацияны арттырады және нәтижесінде математика бойынша білім сапасын жақсартады.

Оқу процесіне онлайн-калькуляторларды енгізу ойластырылған және мақсатты болуы керек. Оларды пайдалану жаңа дағдыларды игеру, білімді тереңдету немесе математикалық алгоритмдерді қолдану сияқты нақты мақсаттарға қызмет етуі керек.

Оқушыларға онлайн-калькуляторларды қолдануға мүмкіндік беріп қана қоймай, оларды осы құралды пайдалануды дәстүрлі есептерді шешу әдістерімен біріктіруге үйрету маңызды. Бұл оқушылардың сыни ойлауын, аналитикалық дағдыларын және мәселені шешудің оңтайлы құралын таңдау қабілетін дамытуға көмектеседі.

Сондай-ақ, желіде пайдалану процесін бақылау қажет.

Әдебиеттер

1. Богун В.В., Смирнов Е.И. Организация учебной деятельности студентов по математике с использованием малых средств информатизации // Ярославский педагогический вестник. – 2009. - №4. – С. 82-87.
2. Караиванова, М.А. Применение калькулятора в обучении математике при наличии интеллектуального дефицита / М.А. Караиванова // Дидактика математики: проблемы и исследования. – 2023. – Вып. 2 (58). – С. 69-76.
3. Пожаркова С.А., Полежаева А.А, Юртаева Л.В. Внедрение цифровых технологий в образовательный процесс // Актуальные проблемы авиации и космонавтики. – 2022. – Т.3. – С. 1066-1068.
4. Применение онлайн-калькуляторов при изучении математических дисциплин студентами ССУЗа [электронный ресурс] / Е.А. Шмакова. – Режим доступа: URL: https://xn--j1ahfl.xn-p1ai/library/primenenie_onlajnkalkulyatorov_pri_izuchenii_matem_173244.html?ysclid=m1rzowsp7c704306980, свободный (дата обращения: 21.09.2024).
5. Рождественская Л.В., Брыксина О.Ф. Teacherdesmos: Анализ образовательного потенциала среды для организации познавательной активности школьников при обучении математике // Поволжский педагогический вестник. – 2022. - №3 (36). Т.10. – С. 82-88.

ИНФОРМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Утешова Улбосын Куттыбековна

Түркістан облысы Шардара ауданы Шардара ауылы Абылай Әлімбетов атындағы жалпы білім беретін мектебінің информатика пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются пути применения инновационных технологий в преподавании информатики

Abstract:

This article discusses ways to apply innovative technologies in computer science teaching

Инновациялық технология электрондық есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті тақтаны қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникативтік байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді. Жедел дамып отырған ғылыми –

техникалық прогресс қоғам өмірінің барлық салаларын ақпараттандырудың ғаламдық процесінің негізіне айналды. Ақпараттық технологиялық дамуға және оның қарқынына экономиканың жағдайы, адамдардың тұрмыс деңгейі, ұлттық қауіпсіздік, бүкіл дүниежүзілік қауымдастықтағы мемлекеттің рөлі тәуелді болады.

Заман ағымына қарай ақпараттық технологияларды қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Кез келген сабақта электрондық оқулықты пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Инновациялық технологияны бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енудегі сабақтастыққа қолдану негізгі мәнге ие болып отыр.

Инновациялық технологияны пайдалану жөніндегі қызметтің мақсаты:

* үйренушінің шығармашылық әлеуметін дамыту; коммуникативтік әрекеттерге қабілетті болуды қамту; сараптамалық – зерттеу қызметі дағдыларын қалыптастыру; оқу қызметі мәдениетін дамыту;

* оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерін жеделдету, оның тиімділігі мен сапасын арттыру;

Ақпараттық мәдениетті, сауатты адам - ақпараттың қажет кезін сезіну, оны тауып алуға, бағалауға және тиімді қолдануға қабілетті, ақпарат сақталатын дәстүрлі және автоматтандырылған құралдарын пайдалана білуі керек. Жаңа мыңжылдық – бұл күнтізбедегі жаңа уақыт өткелі емес. Ол- өткенді таразылап, өмірдің мәнін жаңаша түсінуге, болашақты барынша жете дұрыс анықтайтын уақыт. Қоғамның қарқынды дамуы, көбіне оның білімімен және мәдениетімен анықталады. Сондықтан, біздің ойымызша, білім жүйесін құру, қоғамды мына күнде дамып отырған әлемге дайындау – бүгінгі күннің ең негізгі және өзекті мәселесі. Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі – тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыру. Қорытындысында білім беру – адамға үздіксіз оқуға, білім алуға жан-жақты білім қызметін ұсынатын әлеуметтік институт болуы керек.

Білім беру үрдісіне жаңа технологияларды енгізу

«Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу»

«Білім туралы» Заңының 8-бабы

Елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, оның мазмұнының түбегейлі өзгеруі, оның дүниежүзілік білім кеңістігіне енуі бүкіл оқу-әдістемелік жүйеге, мұғалімдер алдына жаңа талаптар мен міндеттер қойып отыр.

Бұдан шығатыны, XXI ғасырдың алғашқы жылдарының негізгі проблемаларының бірі – «Білім - бүкіл өміріңе» қағидасынан «Білім бүкіл өмір бойына» қағидасына өте алатын білім жүйесінің ұйымдық құрылымдарын іздеу болып табылады.

Қазақстан Республикасы орта білім жүйесін ақпараттандыру туралы мемлекеттік бағдарламасында «. . . ҚР дүниежүзінің дамыған елдері сияқты орта білім беру жүйесінен ақпараттандырудың жолына түсуі тиіс, яғни бірыңғай ақпараттық білім беретін желіге негізделген оқыту жүйесін жасау керек». Осы тұжырым білім беру жүйесін ақпараттандырудың мақсаты болып табылады. Бұл бағдарламалардың міндеттерінің бірі – мектептерді компьютерлендіру.

Білім беруді ақпараттандыру – жаңа технологияны пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асырады. Педагогикалық технология – мұғалімнің кәсіби қызметін жаңартушы және сатыланып жоспарланған нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін іс-әрекеттер жиынтығы. Педагогикалық технологиядағы басты міндет – оқушының оқу-танымдық әрекетін жандандыра отырып, алға қойған мақсатқа толықтай жету. Ал бұдан педагогикалық технологияның тиімділігі шығады.

Оқыту үрдісінде технологияны қолдану мұғалім мен оқушы қарым - қатынасының бұрынғы қалыптасқан жүйесін, олардың іс-әрекеттерінің мазмұнын, құрылымын үлкен

өзгерістерге ұшыратады. Қалыпты білім беру жүйесінде мұғалім – оқушы - оқулық түрінде құрылған үш жақты байланыс бұзылып, мұғалім – оқушы - компьютер - оқулық жүйесі пайда болды. Мұндай жүйеде білім беру оқыту процесінде компьютерді қолдану білім мен біліктілікке қоятын талаптарды қайта қарап, жетілдіріп, жүйелеуді талап етеді. Ақпараттандыруда технологияның негізгі бағыты XXI ғасырдың талаптарына сәйкес қоғамды дамытудың жоғары тиімділікті технологияларына сүйенген жаңа білім стратегиясына көшу болып табылады. Осыған сәйкес қазіргі білім жүйесінің ерекшеліктеріне – оның іргелілігі, алдын алу сипаты және оларға қол жеткізу мүмкіндіктері жатады.

Оқу процесінде қолданылатын технологиялық құралдарын орналастырудың бірнеше жолдары бар. Ең перспективтісі және мазмұндысы жіктелу критерийі ретінде тағайындау облысы болатын жол құрылымдық элементтері болып табылады.

Ақпараттық технология құралдарын меңгеру, жаңа элементтің енгізілуінің негізінде адам қызметінің өзгеруі сияқты мәселелер көп уақыттан бері психологтарды қызықтыруда. 1937 ж. Л. С. Выготский былай деп жазған: «Адамның өмір сүру процесіне құралдың ендірілуі осы құралды қолдану және басқарумен байланысты көптеген жаңа қызметтерді өмірге әкеледі, осы құрал орындай алатын көп жай процестерді керек емес қылады, психикалық процестер және олардың ұзақтылығын, интенсивтілігін, жүйелілігін өзгертіп, бір қызметті екінші қызметпен ауыстырады, қысқаша айтқанда, бүкіл өмір сүру құрылымын өзгертеді».

Қазіргі таңда білім саласы қызметкерлерінің алдында тұрған басты мақсат – жана технологиялар арқылы білім мазмұнын жаңарту.

Технологиямен жұмыс жүргізу 4 саты арқылы іске асады. Олар:оқып меңгеру; тәжірибеде қолдану; шығарма шылық бағытта дамыту; нәтиже. Бұл технологияның мақсатын төмендегі сызбадан көре аласыздар.

Жаңа ақпараттық технологиялар дегеніміз – білім беру ісінде ақпараттарды даярлап, оны білім алушыға беру процесі. Бұл процесті іске асырудан негізгі құрал компьютер болып табылады. Компьютер - білім беру ісіндегі бұрын шешімін таппай келген жаңа, тың дидактикалық мүмкіндіктерді шешуге мүмкіндік беретін зор құрал. Бірақ әлі күнге дейін біз осы зор құралдың шексіз мүмкіндіктерінің оннан бірін де пайдалана алмай отырмыз.

Технологиялардың танымал түрлерінің бірі Модульдік оқыту – оқытуды оңтайландыру, тұлғаның мүмкіндігіне даярлық деңгейін бейімдеу болса, дамыта оқыту – оқушының жеке тұлғасын, оның біліктерін дамыту.

ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАҒА ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Мырзатаева Мадина Курманбековна
Шымкент қаласы, №61 "Нұртас " бөбекжай - бақшасының тәрбиешісі

Резюме

Данная статья рассматривает способы повышения интереса детей к математике с использованием логических задач. Математика — это предмет, который играет важную роль в развитии мыслительных способностей ребенка, однако в процессе обучения он может стать для детей скучным. Логические задачи, особенно в математике, помогают развивать творческое мышление, критические способности и навыки решения проблем. Эффективное использование логических задач способствует увеличению интереса детей к математике, формированию позитивного отношения к предмету и повышению мотивации к обучению. В статье рассматривается значимость применения логических задач, их виды, примеры и эффективность в образовательном процессе.

Abstract:

This article explores ways to increase children's interest in mathematics through the use of logical tasks. Mathematics is a subject that plays an important role in developing a child's thinking abilities, but during the learning process, it can sometimes become uninteresting for children. Logical tasks, especially in mathematics, help develop creative thinking, critical abilities, and problem-solving skills. By effectively using logical tasks, children's interest in mathematics increases, a positive attitude towards the subject is formed, and their motivation to learn rises. The article discusses the importance of using logical tasks, their types, examples, and their effectiveness in the educational process.

Математика — бұл баланың ойлау қабілеттерін дамытудағы маңызды пәндердің бірі. Дегенмен, математиканы оқыту үдерісі кейде балалар үшін қиын әрі қызықсыз болуы мүмкін, себебі көптеген оқушылар тек есептерді шешу мен формулаларды қолдану ғана емес, сонымен бірге шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын да қажет етеді. Осы орайда, математикаға деген қызығушылықты арттыру мен оны оқытудың тиімді әдістерін іздеу ерекше маңызға ие болып отыр.

Математика және логикалық ойлау

Математика пәнінің рөлі: логикалық ойлау дағдыларын дамыту

Математика пәні — баланың логикалық ойлау қабілетін дамытуда маңызды рөл атқаратын пәндердің бірі. Оның негізі есептерді шешу мен нақты логикалық байланыстарды түсінуге бағытталған. Математика балаларға күрделі мәселелерді жүйелі түрде шешуге, ойлау қабілеттерін дамытуға және абстрактілі ойлау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Логикалық ойлау тек математикалық есептерді шешумен шектелмей, баланың бүкіл танымдық қабілетін жетілдіруге ықпал етеді. Бұл пән оқушыларға әлемді логикалық тұрғыдан түсінуге мүмкіндік беріп, оларды сыни тұрғыдан ойлауға үйретеді.

Логикалық ойлау мен математикалық білім арасындағы байланыс

Логикалық ойлау мен математикалық білім бір-бірімен тығыз байланысты. Математика пәні әртүрлі логикалық құрылымдарға негізделеді, оның ішінде абстракция, дәлдік, себеп-салдар байланысы мен жүйелілік принциптері бар. Математика сабағында балалар әртүрлі есептер мен тапсырмаларды шешу кезінде логикалық ойлауды қолданып, әртүрлі шешімдер мен жолдарды іздейді. Математикалық тапсырмаларды шешу барысында балалар математикалық принциптерді түсінуге және осы білімдерін тәжірибеде қолдануға үйренеді. Бұл процесс балалардың жалпы ойлау қабілетін дамытып, олардың шығармашылық және аналитикалық дағдыларын қалыптастырады.

Логикалық тапсырмалардың балалардың ойлау қабілеттерін дамытудағы рөлі

Логикалық тапсырмалар балалардың ойлау қабілеттерін дамытуда өте тиімді құрал болып табылады. Олар оқушылардың ақыл-ойын тек абстрактылы біліммен ғана емес, сонымен қатар тәжірибелік дағдылармен де байытады. Логикалық тапсырмалар балаларға әртүрлі шешімдерді іздеуді, жағдайларды талдауды, сондай-ақ шешім қабылдауды үйретеді. Бұл тапсырмалар балалардың сыни ойлау дағдыларын дамытып, олардың проблемаларды шешу қабілеттерін арттырады.

Логикалық тапсырмаларды пайдалану арқылы математикалық қызығушылықты арттыру әдістері

Логикалық тапсырмаларды енгізудің психологиялық аспектілері

Логикалық тапсырмаларды енгізу кезінде психологиялық факторларды ескеру өте маңызды, өйткені балалардың мотивациясы, қызығушылығы мен білімге деген көзқарасы олардың оқу процесіне тікелей әсер етеді. Логикалық тапсырмалар баланың интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға бағытталған, бірақ бұл тапсырмаларды енгізу барысында олардың қызығушылығын жоғалтпау үшін тапсырманың қиындық деңгейі мен мазмұны баланың жас ерекшеліктеріне сай болуы керек.

Психологтар балалардың қызығушылығын арттыру үшін логикалық тапсырмаларды түрлі ойындар мен жағымды контекстерде ұсынуға кеңес береді. Ойындар мен жағымды жаттығулар балаларға қиындықтарды жеңу арқылы өздерін жетістікке жеткендей сезіндіреді,

бұл өз кезегінде олардың ынтасын арттырады. Балалар қиындықтардан қорықпай, керісінше олардың шешімін табуға қызығушылық танытады. Тапсырмалардың мазмұнын ойын элементтерімен байыту балалардың назарын аударады және олардың есте сақтау қабілеттерін дамытады.

Бұл әдістер балаларды өз қабілеттеріне сенімді болуға үйретіп, оларды математиканы ұғымдық тұрғыдан тереңірек түсінуге ынталандырады.

Математикалық логика мен ойлау тапсырмаларының түрлері

Математикалық логика мен ойлау тапсырмалары әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды қамтиды, олар баланың ақыл-ойын дамытып, математикалық түсініктерді терең меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл тапсырмалардың түрлері мыналарды қамтиды:

1. Қарапайым логикалық тапсырмалар: Бұл тапсырмалар балаларға кең тараған логикалық ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Олар бір-бірімен байланысқан элементтерді пайдалана отырып, жай шешімдер мен қорытындылар шығарады. Мысалы, «Сиыр мен тауықтың аяқтары саны қанша?» деген сұраққа жауап беретін тапсырмалар.

2. Проблемалық жағдайлар мен есептер: Бұл тапсырмалар балалардың терең ойлануын және түрлі шешім жолдарын табуды талап етеді. Олардың ішінде теориялық немесе практикалық қиындықтарды шешу қажет болады. Мысалы, жолдың ұзындығы мен уақыт аралығын есептеу сияқты есептер.

3. Абстрактылы логикалық тапсырмалар: Бұл тапсырмалар балалардың логикалық ойлау деңгейін арттырады, өйткені олар көбінесе есептеу мен ұғымдарды нақты түсінуді талап етеді. Мысалы, белгілі бір ережелерге сай суреттерді тапсыру немесе фигуралардан үлгілер құрастыру.

4. Алгоритмдік тапсырмалар: Бұл тапсырмалар белгілі бір алгоритмдер арқылы есептерді шешуді қамтиды. Оқушылар белгілі бір ережелерді есте сақтап, оларды түрлі жағдайларға қолданады.

Ойындар мен дидактикалық құралдар арқылы логикалық тапсырмаларды қолдану

Ойындар мен дидактикалық құралдар — балаларға математиканы қызықты әрі тиімді үйретудің маңызды әдістері. Ойын түріндегі тапсырмалар балалардың мотивациясын арттырып, оларды пәнге деген қызығушылығын оятады. Ойындар математика сабағын көңілді, қызықты етіп, балалардың ойлау қабілетін дамытады.

Қорытынды

Логикалық тапсырмалар математика сабағында маңызды рөл атқарады, өйткені олар балалардың математикалық ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Логикалық тапсырмаларды шешу процесінде балалар абстрактылы ойлау, сыни тұрғыдан шешім қабылдау және математикалық логика негізінде дұрыс қорытындылар жасау қабілеттерін қалыптастырады. Математикалық есептер мен логикалық тапсырмаларды жиі қолдану балалардың саналы ойлауын тереңдетіп, оларға есеп шығару кезінде тиімді тәсілдер мен әдістерді қолдануға мүмкіндік береді.

Бұл тапсырмаларды шешу кезінде балалар тек теориялық білімдерін ғана емес, сондай-ақ шығармашылық ойлау, анализ жасау, жүйелі жұмыс жүргізу дағдыларын да дамытады. Логикалық тапсырмалар, әсіресе практикалық бағыттағы мәселелер, балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың есептерді шешу тәсілдерін көп жағдайда еркін таңдауына мүмкіндік береді. Математика пәніне деген қызығушылық, логикалық тапсырмалардың арқасында жоғарылайды, себебі олар баланың белсенді қатысуын қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Рахимов А. Р. Математика және логикалық ойлау: теория және әдістеме. Алматы: Мектеп, 2015.
2. Смирнова А. И. Логикалық тапсырмалардың балалардың танымдық дамуындағы рөлі. Казань: ИНФРА-М, 2017.
3. Савельев Н. В. Логикалық ойлауды дамыту: теория және практика. Педагогика, 25(3), 56-63, 2012.

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЕСЕП ШЫҒАРУҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абдрахманова Эльмира Батырхановна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің математика пәні мұғалімі

Резюме

Эта статья направлена на развитие математических способностей учащихся начальных классов. Математика — один из основных предметов, способствующих развитию логического мышления и навыков решения проблем у учащихся. Однако повышение интереса детей к решению задач и формирование математических понятий является важной задачей на начальном этапе школьного обучения.

Abstract:

This article is aimed at developing the mathematical abilities of elementary school students. Mathematics is one of the key subjects that contribute to the development of logical thinking and problem-solving skills. However, increasing children's interest in solving problems and forming mathematical concepts is an important task during the elementary school phase.

Математика — адамзаттың дамуындағы маңызды пәндердің бірі. Ол тек күнделікті өмірде ғана емес, сондай-ақ логикалық ойлау мен проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. Бастауыш сынып — баланың интеллектуалдық дамуының негізі қаланатын кезең. Бұл кезеңде балалар алғашқы математикалық түсініктерді меңгеріп, есеп шығарудың негізгі принциптерімен танысады. Математика пәні балалардың ойлау қабілетін, шығармашылық және аналитикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Математикалық қабілеттілікті дамыту: теориялық негіздер

1. Математикалық қабілеттілік дегеніміз не?

Математикалық қабілеттілік — бұл адамның математикалық есептерді шешу, логикалық ойлау, абстрактілі ойлау, сондай-ақ математикалық ұғымдар мен тұжырымдамаларды түсіну және қолдану қабілеті. Бұл қабілет адамның математикалық тапсырмаларды орындауда тиімділігін анықтайды, оның сонымен қатар математиканы өмірде қолдану дағдыларын көрсетеді.

Математикалық қабілеттілік дегенде, әдетте, тек сандарды қосып-алу, көбейту мен бөлу ғана емес, логикалық ойлау мен жүйелі талдау жасау да кіреді. Математикалық қабілеттілік — бұл, сонымен қатар, математика пәнінің барлық салаларын үйренуде қиындықтарды жеңе білу, жаңа математикалық әдіс-тәсілдерді меңгеру, өз бетінше тапсырмаларды шешу дағдыларын қалыптастыру қабілеті болып табылады.

Математикалық қабілеттілік ұғымы когнитивті және эмоциялық аспектілерді қамтиды. Бұл тек интеллектке байланысты емес, сонымен қатар адамның ішкі мотивациясы мен қызығушылығына да қатысты.

2. Математикалық қабілеттілікті дамытудағы негізгі факторлар

Математикалық қабілеттілікті дамытуға әсер ететін бірнеше негізгі факторлар бар:

- Тәрбиенің әсері: Баланың отбасындағы математикалық білім мен қолдау оның қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады. Ата-аналардың баланың математикалық дағдыларына деген қызығушылығын арттыруы өте маңызды. Мысалы, үй тапсырмаларын орындауда көмек көрсету, математикалық ойындар ойнау немесе күнделікті өмірде математиканы қолдану арқылы балаға қызығушылық танытуы мүмкін.
- Оқу орны мен мұғалімнің рөлі: Мектептің оқу бағдарламасы мен мұғалімнің тәсілдері де маңызды. Мұғалімнің мотивациялық әдістері, балалардың қызығушылығын арттыру және оларды шығармашылық шешімдер іздеуге ынталандыру қабілеті балалардың математикалық қабілеттерін дамытуда басты фактор болып табылады.
- Психологиялық климат: Балаға қолайлы психологиялық жағдай, өзін-өзі сенімді сезіну, және білімге деген оң көзқарас оның математикалық қабілеттіліктерін жақсартады. Баланың

қателіктері мен сәтсіздіктерінен қорықпауына және оларды дұрыс қабылдауға деген сенім болуы керек.

- Мотивация: Математикаға деген ішкі қызығушылық баланың қабілетін арттыруда шешуші рөл атқарады. Баланың мотивациясын арттыру үшін, есептер мен тапсырмаларды қызықты, шығармашылық тұрғыда ұсыну, оның логикалық ойлау қабілетін дамыту өте маңызды.
- Қолданбалы оқыту: Математиканы күнделікті өмірмен байланыстыру баланың нақты мәселелерді шешуге қабілеттілігін дамытуға көмектеседі. Математикалық білімді ойындар арқылы немесе практикалық тапсырмалармен бекіту маңызды.

3. Математика мен логиканы дамыту арасындағы байланыс

Математика мен логика — бір-бірімен тығыз байланысты салалар, олар бір-бірін толықтырып, өзара әсер етеді. Логика — бұл ойлау процесі, яғни қорытынды жасау, дәлелдер ұсыну, проблемаларды жүйелі түрде шешу. Математика да осы логикалық ойлау әдістерін қолдануды талап етеді.

Математикалық тапсырмаларды орындау кезінде балалар логикалық ойлау қабілетін дамытады. Математикалық логика математикалық мәселелерді шешудің негізі болып табылады. Мұғалімдер, әсіресе бастауыш сыныптарда, оқушыларды математика арқылы логикалық ойлауға баулып, олардың аналитикалық дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Математика мен логиканың тығыз байланысын көрсете отырып, олар балалардың мәселелерді шешу тәсілдерін дамытуға ықпал етеді, сонымен қатар, оқушылардың өздеріне сеніммен қарауға, кез келген тапсырманы түсініп орындауға дағдыландырады.

Оқушыларды ойлануға мәжбүр ететін логикалық есептер, яғни бірнеше шешім ұсынатын тапсырмалар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытады. Логика мен математиканы байланыстыра отырып, оқушының терең ойланып, өз бетімен қорытынды шығаруға қабілеттілігі артады.

Қорытынды:

Математикалық қабілеттілікті дамыту — бастауыш сынып оқушылары үшін өте маңызды міндет болып табылады. Бұл процесс оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін, проблемаларды шешу дағдыларын және математикалық түсініктерді терең меңгеруін қамтамасыз етеді. Оқушылардың математикалық қабілеттерін дамытуда басты назар пәнге деген қызығушылықты арттыруға, есептерді шешу барысында шығармашылық әдістерді қолдануға және математикалық ойлау дағдыларын қалыптастыруға аударылуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Сұлтанова Ж. Ә. Математикалық қабілеттілікті дамыту және оқу процесіндегі тиімді әдістер. Алматы: Білім, 2018.
2. Құдиярова Қ. Ж. Математикалық ойындар және балаларды оқытудағы олардың рөлі. Астана: ҚазБілім, 2020.
3. Ахметова Г. Ж. Математика сабағында шығармашылық тапсырмалар пайдалану жолдары. Алматы: Руханият, 2019.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ

Тулендиева Эльмира Сұлтановна
Шымкент қаласы, «BABY SHARK» мектеп комплекс бөбекжай балабақшасы ЖШС әдіскері

Резюме

В статье рассматриваются педагогические методы и подходы, используемые для развития познавательных способностей, включая игровые методы, творческие задания, различные исследовательские работы и практические упражнения. Обсуждается роль этих методов в развитии мышления, памяти и внимания детей. Также подчеркивается роль педагога в повышении интереса детей, формировании навыков самостоятельного мышления и стимулировании их познавательной активности.

Abstract:

This article discusses the pedagogical methods and approaches used to develop cognitive abilities, including game methods, creative tasks, various research activities, and practical exercises. It examines the role of these methods in the development of children's thinking, memory, and attention. Additionally, the article highlights the role and importance of the educator in enhancing children's interest, fostering independent thinking skills, and stimulating their cognitive activities.

Балабақшадағы балалардың танымдық қабілеттерін дамыту – оқу үрдісінде маңызды аспект болып табылады. Танымдық қабілеттердің дамуы баланың жеке тұлғалық, әлеуметтік және интеллектуалдық өсуіне әсер етеді.

1.Танымдық қабілеттердің анықтамасы

Танымдық қабілеттер деп баланың қоршаған ортаны түсіну, оны тану және өз іс-әрекетінде қолдану қабілетін айтады. Танымдық қабілеттерге бала ойлау, есте сақтау, зейін, қиял, назар аудару сияқты дағдылар кіреді.

Танымдық қабілеттердің бала дамуына ықпалы

Танымдық қабілеттердің дамуы баланың білім алу процесіне тікелей әсер етеді. Бала қоршаған ортаны жақсы түсінген сайын, оның ойлау деңгейі жоғарылайды, өздігінен шешім қабылдауға дағдыланады.

Балабақшадағы танымдық қабілеттерді дамыту міндеттері

Балабақшадағы негізгі міндет – балалардың танымдық қабілеттерін ерте жастан дамыта отырып, олардың ойлау, оқу және шығармашылық дағдыларын қалыптастыру.

2. Танымдық қабілеттерді дамыту әдістері мен тәсілдері

Балабақшада танымдық қабілеттерді дамыту үшін педагогикалық әдістер мен тәсілдер қолданылуы керек. Мұндай әдістер балалардың өз бетінше ойлауын, тәжірибе жасауды және мәселені шешу дағдыларын дамытуға бағытталған.

Ойын әдісі

Ойын – балалардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін өте тиімді әдіс. Ойын барысында бала логикалық ойлау дағдыларын, есте сақтау және зейінін дамытады. Мысалы, рөлдік ойындар мен логикалық ойындар балаға әлеуметтік дағдылар мен шешім қабылдау қабілетін қалыптастыруға көмектеседі.

Шығармашылық тапсырмалар

Шығармашылық тапсырмалар балалардың қиялын дамытуға және шығармашылық ойлау дағдыларын арттыруға көмектеседі. Тапсырмаларға сурет салу, қолөнер жасау, әңгіме құрастыру және басқа да шығармашылық жұмыс түрлері жатады.

Зерттеу және тәжірибелік жұмыстар

Балаларға тәжірибелер жүргізу, зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру арқылы олардың қызығушылығын арттыруға және танымдық қабілеттерін дамытуға болады. Бұл әдіс баланың ойлау қабілетін дамытады, сондай-ақ, оған жаңа білім алу тәсілдерін үйретеді.

3. Балабақшада танымдық қабілеттерді дамытуда ойынның рөлі

Ойын – балалардың танымдық қабілеттерін дамытудағы негізгі құрал болып табылады. Ойын арқылы бала қоршаған ортаны түсініп, әлеуметтік дағдыларды меңгереді.

Ойын мен танымдық қабілеттердің байланысы

Ойын баланың логикалық ойлауын, тілдік қабілеттерін және әлеуметтік дағдыларын дамытады. Мысалы, ойын кезінде бала өзі үшін жаңа мәліметтерді игеріп, алған білімдерін қолдануға тырысады.

Ойын арқылы логикалық ойлау дағдыларын дамыту

Логикалық ойындар балаларға шешім қабылдау, саналы ойлау және нәтижеге жету жолын үйретеді. Бұл ойындар баланың зейінін, есте сақтауын және концентрациясын дамытады.

Рөлдік ойындар мен олардың танымдық даму үшін маңызы

Рөлдік ойындар балалардың әлеуметтенуіне, шығармашылыққа және өз ойларын дұрыс жеткізе білуіне көмектеседі. Бұл ойындар сондай-ақ балаға жаңа білім мен дағдыларды енгізіп, оның танымдық қабілеттерін арттырады.

4. Танымдық қабілеттерді дамытуда шығармашылық тапсырмалардың рөлі

Шығармашылық тапсырмалар балалардың қиялын, ойлау қабілетін және эмоционалды интеллектісін дамытуға бағытталған.

Шығармашылық тапсырмалар арқылы ойлау қабілетін дамыту

Тапсырмалар баланың мидың әртүрлі бөліктерін ынталандырады және оларды жаңа идеялармен таныстырады. Мысалы, сурет салу немесе әңгіме құрастыру балаға ойланып, жаңа дүниелер жасауға мүмкіндік береді.

Шығармашылық жұмыстардың балаға әсері

Шығармашылық жұмыстар балалардың өздерін еркін сезінуге мүмкіндік береді, сонымен қатар олардың жеке тұлғалық дамуына әсер етеді. Бұл жұмыстардың бірі – өнермен айналысу, яғни музыка, би немесе сурет салу сияқты әрекеттер.

5. Танымдық қабілеттерді дамытуда әлеуметтік дағдылардың маңызы

Балалар қоғамда өзара әрекеттесу арқылы жаңа нәрселер үйренеді. Әлеуметтік дағдылардың дамуы танымдық қабілеттердің дамуына септігін тигізеді.

Әлеуметтік ойындар мен танымдық даму

Әлеуметтік ойындар баланың басқа балалармен әрекеттесу қабілетін дамытады. Бұл ойындар балаға басқа балалармен пікірталас жасауға, командалық жұмыс істеуге, өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді.

Педагогтың рөлі: әлеуметтік дағдылар мен танымдық қабілеттерді дамыту

Педагог балалардың арасында дұрыс қарым-қатынас орнатып, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға ықпал етуі керек. Бұл балалардың әлеуметтік және танымдық дамуына маңызды әсер етеді.

Қорытынды:

Балабақшада танымдық қабілеттерді дамыту баланың болашақтағы оқу мен өміріне үлкен әсер етеді. Педагогтар балалардың ойлау дағдыларын дамытуда шығармашылық тапсырмаларды, ойын әдістерін және әлеуметтік дағдыларды қолдануы тиіс. Бұл әдістер балалардың өз-өзіне сенімді болуына, жаңа білімді игеруге деген қызығушылығын арттыруға және жалпы дамуына оң ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Пиаже Ж. Психология и педагогика: теории и практики. Москва: Наука, 1994.
2. Виготский Л. С. Психология развития ребенка. Москва: Речь, 2000.
3.Мельничук О. В. Психология развития дошкольников.Киев: Школа, 2010.

МАТЕМАТИКА ПӘНІ БОЙЫНША ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ

Шукуралиева Надира Усманалиевна
Шымкент қаласы, N14 Айбек атындағы ЖОББМ математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается важность и эффективность использования творческих заданий на уроках математики для развития мыслительных способностей учащихся. Математика является одним из основных учебных предметов, способствующих развитию логического и аналитического мышления у детей. Особое внимание уделяется ключевым аспектам применения творческих заданий, которые способствуют развитию навыков самостоятельного принятия решений, преодоления трудностей и решения сложных задач. Использование творческих заданий в математике помогает развивать абстрактное мышление, критическое мышление и креативные способности учащихся.

Abstract:

This article discusses the importance and effectiveness of using creative tasks in mathematics to enhance students' cognitive abilities. Mathematics is one of the primary subjects that contributes to the development of logical thinking and analytical skills in children. Special attention is given to key aspects of providing creative tasks, which help students develop decision-making skills, overcome difficulties, and solve complex problems. Through creative tasks in mathematics, students' abstract thinking, critical thinking, and ability to make creative solutions are developed.

Математика — ғылымның негізі болып табылатын, адамзаттың көп ғасырлық даму тарихында қоғамның барлық салаларында кеңінен қолданылып келе жатқан пән. Бұл пәннің оқытуда маңызды рөлі оның жеке тұлғаның жалпы дамуына ықпал етуінде, өйткені математика адамның логикалық ойлау, шешім қабылдау, талдау және синтез жасау қабілеттерін жетілдіруге арналған ең тиімді құралдардың бірі болып табылады. Математика сабағында оқушылар тек теориялық білімдерді меңгерумен қатар, нақты өмірде қолданылатын практикалық дағдыларды да үйренеді. Математика пәні тек сандар мен формулаларды есептеу емес, оның артықшылығы математикалық ойлау жүйесін қалыптастыруда, бұл әрбір оқушының санасын кеңейтеді.

Математика пәнінде шығармашылық тапсырмаларды қолданудың әдістемесі

Математика пәні оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту, оларды логикалық ойлауға және шығармашылық шешімдер қабылдауға бағытталған маңызды пәндердің бірі болып табылады. Шығармашылық тапсырмаларды қолдану арқылы математика сабағында оқушылардың аналитикалық және сыни ойлау дағдыларын дамытуға болады. Бұл тапсырмалар оқушыларды ойлануға, жаңа тәсілдермен шешім қабылдауға, математикалық білімдерін өмірде қолдануға жетелейді. Шығармашылық тапсырмаларды дұрыс пайдалану — оқыту процесінің тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады.

Шығармашылық тапсырмалардың түрлері

Математика пәнінде шығармашылық тапсырмаларды түрлі формада ұсынуға болады. Олардың ішіндегі кейбір түрлері:

1. Есептер мен проблемалар: Бұл есептер оқушыларға логикалық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Шығармашылық есептер көбінесе оқушылардың математикадан алған білімдерін толыққанды қолдануға, сонымен қатар оларды жаңа тәсілдермен шешуге дағдыландырады. Мұндай есептер көптеген шешімдер ұсынуы мүмкін, сол себепті оқушылардың ойлау қабілеттерін кеңейтіп, әртүрлі жолдарды таңдауға мүмкіндік береді.

2. Шығармашылық жобалар: Математика сабағында жоба жұмыстары да үлкен орын алады. Жоба арқылы оқушылар өздері қойған мақсатқа жету үшін зерттеулер жүргізеді, жаңа идеялар мен шешімдер ұсынады. Мысалы, нақты өмірде кездесетін мәселелерді математикалық тұрғыдан шешу үшін оқушылар жобалар жасауға қатысады. Бұл оларға өз ойларын жинақтап, дұрыс шешім табуды үйретеді.

3. Математикалық ойындар: Математикалық ойындар оқушылардың зейінін, логикалық ойлауын дамытуға бағытталған қызықты тапсырмалар ұсынады. Бұл ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оларды өз бетімен зерттеу мен ойлауға ынталандырады. Математикалық ойында әртүрлі деңгейлер мен тапсырмалар болуы мүмкін, бұл оқушыларға ойлау қабілеттерін жақсартуға мүмкіндік береді.

4. Тұжырымдамалық карталар: Оқушыларға математикалық түсініктер мен идеялар арасындағы байланысты көрнекі түрде көрсету үшін тұжырымдамалық карталар қолданылуы мүмкін. Бұл тапсырма оқушылардың математикалық теорияны абстрактілі түрде түсініп, оны практикалық жағынан қолдануға мүмкіндік береді. Тұжырымдамалық карталар арқылы оқушылар өз білімдерін жүйелей алады.

5. Математикалық дилеммалар мен сұрақтар: Оқушыларға қиындық туғызатын және олардың шығармашылық шешім қабылдауын талап ететін дилеммалар мен сұрақтарды қою. Бұл тапсырмалар балалардың ойлау қабілеттерін арттыруға және оларды шын мәнінде өз бетінше ойлануға үйретеді.

Шығармашылық тапсырмаларды қолданудың әдіснамалық принциптері

Шығармашылық тапсырмаларды математика сабақтарына енгізу кезінде бірқатар әдіснамалық принциптерді ұстану маңызды. Олар:

1. Қызығушылықты арттыру: Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттыруы тиіс. Оқушыларға тапсырмаларды қызықты әрі өзекті етіп ұсыну олардың пәнге деген ынтасын арттырады.

2. Математикалық білім мен дағдыларды қолдану: Шығармашылық тапсырмалар оқушыларға нақты математикалық білімдерді қолдануды талап етуі керек. Бұл тапсырмалар оқушылардың теориялық білімдерін өмірде қолдануға, математикалық құралдарды тиімді пайдалануға үйретеді.

3. Ашық және күрделі тапсырмалар: Шығармашылық тапсырмалар балалардың қызығушылығы мен қабілеттеріне қарай әртүрлі күрделілік деңгейлерінде болуы керек. Бұл тапсырмалар оқушыларды ойлануға мәжбүр етіп, олардың өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

4. Ынтымақтастықты дамыту: Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың топпен жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде балалардың әлеуметтік дағдыларын, топтық жұмысқа бейімделуін дамытады.

5. Балансты нәтижелер мен процестерді бағалау: Шығармашылық тапсырмаларда нәтиже ғана емес, сонымен қатар тапсырмаларды орындау процесінің өзі маңызды. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін бағалау барысында олардың шешім қабылдау процесін, тәуекелге баруды, идеяларды жүзеге асыруды және қиындықтарды еңсере білуді ескеру қажет.

Қорытынды

Математика пәнінде шығармашылық тапсырмаларды қолдану — оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту үшін тиімді тәсілдердің бірі болып табылады. Бұл тапсырмалар балаларды абстрактілі ойлау мен сыни ойлау дағдыларын дамытуға ынталандырады, оларды математикалық білімдерін өмірде қолдануға үйретеді. Шығармашылық тапсырмаларды сабақта жүйелі түрде пайдалану оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді, олардың логикалық және аналитикалық ойлау қабілеттерін арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Артемова О. Н. Математикадағы шығармашылық тапсырмалардың рөлі. Математика және білім беру, 23(3), 45-58, 2016.

2. Кузнецова Н. Л. Оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту. Математика педагогикасы, 18(4), 35-47, 2015.

3. Назарбаев Н. А. Білім беру мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. Алматы: Ықылым, 2012.

АЛГЕБРА САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ

Атенова Айгуль Орынбасаровна
Түркістан облысы, “Арыс қаласының Білім бөлімі” мемлекеттік мекемесіне қарасты
С.Адамбеков атындағы жалпы білім беретін мектебінің математика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается важность применения инновационных методов и приемов на уроках алгебры. Алгебра — одна из важных частей математики, которая развивает у учеников логическое мышление, глубокое понимание математических понятий и навыки решения задач. В этом контексте использование современных инновационных методов, помимо традиционных, оказывает значительное влияние на повышение качества образования.

Abstract:

This article discusses the importance of applying innovative methods and techniques in algebra lessons. Algebra is one of the essential branches of mathematics, which develops students' logical thinking skills, deep understanding of mathematical concepts, and problem-solving abilities. In this regard, the use of modern innovative methods, beyond traditional teaching techniques, significantly contributes to improving the quality of education.

Алгебра пәні қазіргі білім беру жүйесінде ерекше орын алады, себебі ол математикалық білімнің негізін қалайды және оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытады. Алгебра, әсіресе бастауыш және орта мектеп деңгейінде, математиканың негізгі бөліктерінің бірі болып табылады. Ол оқушыларға сандық жүйелерді түсіну, теңдеулер мен өрнектерді шешу, сонымен қатар кеңістіктік ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады.

1. Алгебра сабақтарында инновациялық әдістердің қолданылуының теориялық негіздері

Алгебра сабағында инновациялық әдістерді қолдану оқушылардың оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттырып, олардың математикалық түсініктерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Инновациялық әдістер дәстүрлі оқыту тәсілдеріне жаңа көзқарас пен әдіс-тәсілдер қосып, оқу сапасын жақсартады және оқушылардың белсенділік деңгейін жоғарылатады. Бұл бөлімде инновациялық әдістердің теориялық негіздері, олардың педагогикалық аспектілері, сондай-ақ математика пәнін оқытудағы маңыздылығы қарастырылады.

Инновациялық әдістердің жалпы анықтамасы мен педагогикалық негіздері

Инновациялық әдістер дегеніміз – оқу үдерісінде жаңа идеялар, технологиялар және әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы білім беру сапасын жақсартуға бағытталған тәсілдер. Мұндай әдістердің негізгі мақсаты – оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту, ойлау жүйесін кеңейту, шығармашылық дағдыларын жетілдіру. Олар, әсіресе, білім беру саласында жаңалық енгізуге, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

2. Алгебра сабағында қолданылатын инновациялық әдістер мен технологиялар

Алгебра сабағында инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану оқу үдерісін жаңартып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, сондай-ақ білімнің сапасын жоғарылатуға ықпал етеді. Инновациялық әдістер мен технологияларды пайдалану оқушылардың белсенділігін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың логикалық ойлау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Бұл бөлімде алгебра сабағында қолданылатын негізгі инновациялық әдістер мен технологиялар қарастырылады.

Интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер оқушыларды сабақта белсенді түрде қатысуға шақырып, оларды өз пікірлерін ашық білдіруге және бірлесіп жұмыс істеуге ынталандырады. Мұндай әдістер оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытып, шығармашылықпен жұмыс істеуге бағыттайды.

Топтық жұмыс

Топтық жұмыс – оқушылардың бір-бірімен пікір алмасып, өз ойларын ортаға салып, тапсырмаларды шешуге ұжымдық түрде атсалысатын әдіс. Алгебра сабағында топтық жұмыс

кезінде оқушылар бір-бірінен үйреніп, тапсырманы түрлі тәсілдермен шешуге тырысады. Бұл әдіс оқушылардың қарым-қатынас дағдыларын жақсартып, пәнді тереңірек меңгеруіне мүмкіндік береді. Топтық жұмысты ұйымдастыру барысында оқушыларға түрлі деңгейдегі тапсырмалар беріледі, олардың әрқайсысы өз бетінше және бірлесіп жұмыс істеу арқылы шешім қабылдайды.

Дебаттар мен пікірталастар

Дебаттар мен пікірталастар оқушылардың өз көзқарастарын дәлелдеп, қарсы пікірлерге жауап беру қабілеттерін дамытады. Алгебра сабағында бұл әдіс оқушылардың теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, «Алгебралық теңдеулерді шешудің тиімді әдістері» тақырыбында пікірталас ұйымдастыруға болады. Оқушылар әртүрлі шешімдер ұсыну арқылы мәселеге түрлі тұрғыдан қарауға дағдыланады.

Кейс-стадиді қолдану

Кейс-стадиді қолдану арқылы оқушылар нақты өмірден алынған есептерді шешуге мүмкіндік алады. Бұл әдіс оқу үдерісін нақты жағдайларға байланыстыра отырып, оқушыларға алгебраның қолдану аясын кеңейтеді. Мысалы, белгілі бір экономикалық немесе әлеуметтік жағдайды сипаттайтын есептер беру арқылы оқушылардың талдау және шешім қабылдау дағдыларын дамытуға болады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады, себебі олар оқушылардың білім алу үрдісін ыңғайлы, әрі қызықты етеді. АКТ көмегімен алгебра сабағында сабақтың тиімділігін арттыруға болады.

Мультимедиялық материалдарды қолдану

Мультимедиялық материалдар (суреттер, графикалар, анимациялар, диаграммалар) оқушылардың алгебралық түсініктерді жеңіл әрі нақты қабылдауына көмектеседі. Мысалы, функциялар, теңдеулер және графиктерді компьютерлік бағдарламалар мен мультимедиялық презентациялар арқылы көрсету оқушылардың тақырыпты тереңірек түсінуіне мүмкіндік береді. Мұндай материалдар сабақтың көрнекілігін арттырып, оқушылардың назарын тақырыпқа аударады.

Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы тапсырмаларды орындау

Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқушыларға алгебра тапсырмаларын орындауға интерактивті платформалар мен онлайн тапсырмалар берілуі мүмкін. Бұл әдіс оқушыларға уақытты үнемдеуге, тапсырмаларды өз қарқынымен орындауға мүмкіндік береді. Мұндай тапсырмалар компьютер немесе планшет арқылы орындалып, оқушылардың орындалған жұмысы автоматты түрде бағаланып, кері байланыс берілетін жүйелермен үйлеседі.

Қашықтықтан оқыту мен онлайн ресурстардың рөлі

Қашықтықтан оқыту және онлайн ресурстар оқушылардың кез келген уақытта және кез келген жерде білім алуына мүмкіндік береді. Онлайн платформалар мен бағдарламалар арқылы оқушылар алгебраның түрлі тақырыптарын оқып, тапсырмаларды орындап, тесттерден өтіп, нәтижелерін бақылай алады. Бұл оқушылардың оқу процесін бақылау мен бағалауды жеңілдетеді, сондай-ақ оларды қосымша білім алуға ынталандырады.

Мультимедиялық және цифрлық ресурстар

Мультимедиялық және цифрлық ресурстар алгебра сабағының тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Бұл ресурстарды пайдалану оқушыларға ақпаратты визуалды түрде қабылдауға және оны өңдеуге көмектеседі.

Визуализация арқылы оқыту

Визуализация – бұл математикалық ұғымдарды, формулаларды, графиктер мен диаграммаларды графикалық немесе анимациялық түрде көрсету. Мысалы, алгебралық теңдеулер мен олардың шешімдерін диаграмма немесе графика арқылы көрсету оқушылардың түсінуін жеңілдетеді. Бұл әдіс абстрактілі математикалық ұғымдарды нақты әрі көрнекі түрде көрсетеді.

Қорытынды:

Алгебра пәнінде инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану білім беру процесінің тиімділігін арттыруға, оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын дамытуға және олардың пәнге деген қызығушылығын жоғарылатуға үлкен ықпал етеді. Интерактивті әдістер мен ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың білім деңгейі елеулі түрде жоғарылайды, себебі бұл әдістер оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова Р. С. Инновациялық білім беру технологиялары. Алматы: Білім, 2019.
2. Муханов С. Ә. Математика сабақтарында шығармашылық ойлауды дамыту. Шымкент: Академия, 2018.
3. Кенжебаева Қ. Қ. Ақпараттық технологиялар және оқыту әдістері. Астана: ҚазҰУ баспасы, 2020.

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСҚА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАРДЫ ДАМЫТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Калиева Айжан
Алматы қаласы, Алатау ауданы №149 Жалпы білім беретін мектебінің математика пәнінің мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена методам и приемам разработки заданий для самостоятельной работы на уроках математики. Самостоятельная работа играет важную роль в обучении математике, поскольку она способствует формированию навыков самостоятельной работы у учеников, повышению их познавательной активности и развитию логического мышления.

Abstract:

This article is dedicated to methods and techniques for developing assignments for independent work in mathematics lessons. Independent work plays an important role in mathematics education, as it helps students develop their skills for working autonomously, increases their cognitive activity, and enhances their logical thinking abilities.

Математика пәні — оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға, олардың танымдық белсенділігін арттыруға, проблемаларды шешуге қабілеттілігін қалыптастыруға бағытталған пән болып табылады. Сонымен қатар, математика пәні әртүрлі дағдыларды меңгеруге және дамытудың маңызды аспабы болып табылады. Осыған байланысты, математика сабақтарында оқушылардың өзіндік жұмысқа арналған тапсырмаларды орындауы олардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, жеке тұлғаның білімге деген қызығушылығын дамытуға мүмкіндік береді.

Өзіндік жұмыс — бұл оқушының өз бетімен шешім қабылдауы, материалды талдау және оны қолдану арқылы оқу нәтижесіне жетуі. Математика пәнінде өзіндік жұмысқа арналған тапсырмалар оқушыларға өз білімін тереңдетуге, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дербестігін арттыруға мүмкіндік береді.

1. Өзіндік жұмыстың теориялық негіздері

Өзіндік жұмыс оқушының оқу процесіндегі дербес әрекеті болып табылады. Бұл жұмыс барысында оқушылар материалды тек өз бетінше меңгеріп қана қоймай, тапсырмалар арқылы алған білімін жүзеге асыруға, сыни тұрғыдан ойлауға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады.

Өзіндік жұмыс — оқушының оқу міндеттерін орындау кезінде өз бетінше ізденіп, тапсырмаларды өз үлгісінде шешуге, әрі оларды саналы түрде меңгеруге бағытталған жұмыстары. Бұл жұмыстардың маңызды мақсаты — оқушылардың шығармашылық,

аналитикалық және зерттеу қабілеттерін қалыптастыру. Оқушылар өзіндік жұмыс кезінде практикалық дағдыларын жетілдіріп, теориялық білімін нақты жағдайда қолдануға мүмкіндік алады.

2. Өзіндік жұмыстардың түрлері мен тапсырмалар

Математика пәнінде өзіндік жұмысқа арналған тапсырмаларды түрлі түрлерге бөлуге болады. Бұл түрлер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, оларды өз бетінше шешім қабылдауға үйретуге бағытталған.

1. Графикалық тапсырмалар — оқушыларға математикалық есептерді шешу барысында сызба, диаграмма, графиктерді қолдануға мүмкіндік береді.
2. Шығармашылық тапсырмалар — оқушыларға логикалық тұрғыдан жаңа, қызықты тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді, мысалы, шығармашылық есептер, жобалар жасау.
3. Теориялық тапсырмалар — оқушылардың математикалық ұғымдарды, заңдылықтарды түсінуіне арналған тапсырмалар. Бұл тапсырмалар оқушылардың теориялық білімін кеңейтеді.
4. Практикалық тапсырмалар — нақты өмірде математиканың қолданылуын көрсету үшін әртүрлі есептер мен тапсырмалар беріледі.

3. Өзіндік жұмысқа арналған тапсырмаларды құрастырудың әдіс-тәсілдері

Өзіндік жұмысты ұйымдастырудың тиімді жолы — тапсырмаларды дұрыс құрастыру. Тапсырмалар оқушылардың ойлау қабілетін, шығармашылық ізденісін, математикалық дағдыларын дамытуға бағытталған болуы тиіс.

Тапсырмаларды құрастыру кезінде мынадай әдіс-тәсілдер қолданылуы мүмкін:

- Дифференциация — әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды ұсыну арқылы оқушылардың қабілеттеріне сәйкес жұмыстар беру.
- Жеке тапсырмалар — оқушының қызығушылығына сәйкес жеке тапсырмалар құрастыру.
- Жұптық немесе топтық тапсырмалар — оқушыларды бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуге ынталандыру.
- Шығармашылық тапсырмалар — оқушылардың қызығушылығын оятып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытатын тапсырмалар.

4. Математика пәнінде өзіндік жұмыс арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту

Өзіндік жұмыс математика пәнінде оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады. Бұл жұмыс түрі тек білімді меңгеруге ғана емес, сондай-ақ олардың тереңірек ойлауын қамтамасыз етеді. Өзіндік жұмыс барысында оқушылар есептерді шешу барысында тек формулалар мен әдістерді қолданумен шектелмей, өздерінің ойлау жүйесін дамытуға бағытталған әртүрлі тәсілдер мен шешімдер іздейді.

Оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда тапсырмалардың әртүрлілігі маңызды рөл атқарады. Математика пәні логика мен құрылымдық ойлауды талап етеді, сондықтан оқушыларға есептерді шешкенде аналитикалық және шығармашылық көзқарас қалыптастыру қажет. Өзіндік жұмыс кезінде оқушылар проблемаларды шешудің бірнеше жолдарын іздеп, әрқайсысының тиімділігін салыстырады, бұл өз кезегінде олардың сын тұрғысынан ойлауын дамытады.

Мысалы, математикада теңдеулер мен жүйелерді шешу, геометриялық фигураларды талдау, статистикалық мәліметтерді жинау мен талдау барысында оқушылар логикалық ойлау мен дәлелдеулер жүргізу дағдыларын меңгереді. Олардың әр түрлі мәселелерге қатысты ұсынылған шешімдерді қабылдаудағы дербестігі мен интуициясы да артады.

Қорытынды:

Математика пәнінде өзіндік жұмысқа арналған тапсырмаларды ұйымдастыру — оқушылардың білімін тереңдетуге, дағдыларын дамытуға, ойлау қабілеттерін жетілдіруге және пәнге деген қызығушылығын арттыруға үлкен мүмкіндік береді. Өзіндік жұмыс оқушылардың жеке тұлғалық дамуын қамтамасыз етіп, олардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін қалыптастырады. Оқытушының өзіндік жұмысқа арналған тапсырмаларды құрастырудағы әдіс-

тәсілдер оқушылардың танымдық іс-әрекетін арттыруға және пәнді қызықты әрі тиімді түрде оқытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова Р. Ә. Математика сабағында оқушылардың өздігінен жұмыс істей алу қабілетін дамыту әдістері. – Алматы: Білім баспасы, 2016.
2. Груздев В. П., и Смирнова О. А. (2015). Методика преподавания математики в школе: теория и практика. – М.: Просвещение, 2015.
3. Петрова Н. Л. Математикадан өзіндік жұмыстың оқыту процесіндегі маңызы. – Астана: Көкшетау университетінің баспасы, 2017.

ИНФОРМАТИКА ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЛОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Курманбаева Жанар Есенбековна
Шымкент қаласы, N99 мектеп-гимназия КММ информатика пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена теме развития логического и критического мышления учащихся через преподавание информатики. Информатика является одной из важных дисциплин современной образовательной системы, поскольку она позволяет учащимся осваивать информационные технологии, развивать математическое и логическое мышление. Логическое мышление помогает учащимся правильно воспринимать окружающую действительность, искать решения сложных проблем. Критическое мышление позволяет студентам анализировать свои мысли, оценивать их с критической точки зрения и принимать правильные решения.

Abstract:

This article is dedicated to the topic of developing logical and critical thinking skills of students through the teaching of computer science. Computer science is one of the essential subjects in modern education, as it enables students to master information technologies and develop their mathematical and logical thinking skills. Logical thinking helps students correctly understand the world around them and seek solutions to complex problems. Critical thinking allows students to analyze their thoughts, evaluate them critically, and make informed decisions.

Қазіргі заманғы қоғамдағы өзгерістер мен дамулар ақпараттық технологиялардың әсерінен жүріп жатыр. Бұл процестің ортасында тұрғылықты адамдардың ақпараттық сауаттылығын арттыру маңызды міндет болып табылады. Информатика пәні осы тұрғыдан алғанда маңызды рөл атқарады, себебі ол оқушыларды ақпараттық технологиялармен таныстырып, оларға техникалық және теориялық білім береді. Информатика пәнінің басты мақсаты – оқушыларға компьютерлік жүйелерді, бағдарламалау негіздерін, деректерді өңдеу мен сақтауды, сонымен қатар интернет ресурстарын тиімді қолдануды үйрету.

Логикалық және критикалық ойлаудың теориялық негіздері

Логикалық ойлау: түсінігі, негізгі принциптері

Логикалық ойлау — бұл адамның дұрыс және тиімді шешімдер қабылдау үшін ақпаратты өңдеу, салыстыру, қорытындылау және бағалау қабілеті. Логикалық ойлау жүйелі, тиянақты және құрылымдық болып келеді, себебі ол әрбір мәселені талдауды, себеп-салдар байланысын анықтауды және тұжырымдамаларды дәлелдеу әдістерін талап етеді. Логикалық ойлаудың негізгі принциптері келесідей болады:

1. Анықтылық принципі — бұл принципке сәйкес, логикалық ойлау барысында барлық ұғымдар мен идеялар нақты әрі түсінікті болуы тиіс. Бір ойдан екінші ойға өту барысында айқындық пен нақтылық сақталуы керек.

2. Қарама-қарсы принципі — логикалық ойлау барысында бір тұжырымды дәлелдеу үшін, оның қарсы тұжырымын қарастыру қажет. Бұл ойды тексеруге және нақтылау мақсатында қолданылады.
3. Қорытындылау принципі — логикалық ойлау барысында белгілі бір тұжырымдамадан басқа жаңа тұжырымдарға жету үшін қорытынды жасау қажет.
4. Тұрақтылық принципі — бір мәселе бойынша логикалық тұрғыдан бірқатар шешімдер қабылдағанда, ойлау жүйелі және ұқсас болуы тиіс.
Логикалық ойлау оқушыларға білім беру үдерісінде пәндер мен дағдыларды байланыстырып, тәжірибелер мен нәтижелерді мұқият талдап, тұжырымдарға келуге көмектеседі. Логикалық ойлау арқылы студенттер әртүрлі мәселелерді шешуде бірізділік пен дәлдік танытады, бұл олардың тиімді шешім қабылдау қабілетін арттырады.

Критикалық ойлау: анықтамасы, маңызы, жетілдіру жолдары

Критикалық ойлау — бұл ақпаратты жан-жақты, терең және ақылмен талдаудың тәсілі, оның дұрыстығын немесе негізділігін бағалауға мүмкіндік береді. Критикалық ойлау адамның дәлелдер мен дәлелдемелерді бағалау, пікірлер мен көзқарастарды сын тұрғысынан қарастыру қабілетін қамтиды. Бұл ойлау түрі жаңа ақпаратқа қатысты тек қабылдауды ғана емес, сондай-ақ оның негізділігін тексеруді, логикасын зерделеуді, ықтимал қателіктер мен қателіктерді іздеуді де қамтиды.
Критикалық ойлау мен логикалық ойлау бір-бірімен тығыз байланысты, бірақ оларды нақты ажыратуға болады. Логикалық ойлау — бұл ақиқатқа жақындататын техникалық әдіс болса, критикалық ойлау — бұл оның маңыздылығы мен дұрыс қолданылуын тереңірек түсіну процесі болып табылады. Критикалық ойлау — бұл тек өз ойыңды қабылдаумен шектелмей, басқа адамдардың көзқарастарын және пікірлерін де сын тұрғысынан бағалау қабілетіне негізделеді.

Информатика пәні арқылы логикалық ойлауды дамыту

Информатика пәнінің мазмұны мен құрылымы

Информатика пәні — ақпаратты өңдеу, сақтау, жіберу және қорғау процесін зерттейтін ғылым, ол студенттердің теориялық білімін практикамен байланыстырады. Бұл пәннің мазмұны компьютерлік жүйелер мен желілер, бағдарламалау, алгоритмдер мен деректер құрылымдары, ақпараттық қауіпсіздік, жасанды интеллект, мәліметтерді өңдеу және басқа да ақпараттық технологияларды қамтиды.
Информатика пәнінің құрылымы студенттердің логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға арналған әртүрлі модульдер мен тақырыптардан тұрады. Әрбір тақырыпта оқушылар:
- Математикалық және логикалық негіздерді үйренеді;
- Алгоритмдер мен бағдарламалауды меңгереді;
- Деректер құрылымдарын және оларды тиімді қолдануды зерттейді;
- Ақпаратты өңдеу мен жіберудің тиімді әдістерін қарастырады.
Пәннің құрылымы логикалық ойлауды дамытуға бағытталған. Мысалы, алгоритмдер мен бағдарламалау мәселелері студенттердің жүйелі ойлауын, мәліметтерді талдау мен оларды өңдеу әдістерін үйретеді. Сонымен қатар, информатика пәні оқушыларға күрделі мәселелерді шешуде логикалық талдау жасап, ақпаратты басқарудың ең тиімді жолдарын табуға мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Информатика пәні қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың логикалық және критикалық ойлау қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Пәннің мазмұны мен құрылымы оқушыларды алгоритмдік ойлау, мәліметтерді өңдеу, шешім қабылдау және шығармашылық дағдыларын жетілдіру бағытында бағыттайды. Информатика сабағында қолданыс табатын логикалық тапсырмалар, алгоритмдер мен программалау практикалары студенттерді күрделі мәселелерді шешу жолдарын іздеуге ынталандырып, олардың аналитикалық ойлау қабілеттерін арттырады.

Әдебиеттер тізімі
1.Алдабергенов С. М. Информатика пәнін оқытудың әдістемесі мен технологиясы. Алматы: Қазақ университеті, 2015.
2. Зиман Н. А., Миронова Л. П. Логика и алгоритмизация: на пути к развитию критического мышления. Москва: Логос, 2018.
3. Иванова Т. В. Информатика и критическое мышление: современные подходы в образовании. Санкт-Петербург: Наука, 2017.

ВЕБ-ДИЗАЙН НЕГІЗДЕРІ: КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІНЕ АРНАЛҒАН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Мусалимова Нұрлыайым Құрманбекқызы
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ, информатика пәнінің оқытушысы

Резюме

В статье рассматриваются педагогические подходы, методы и технологии, используемые при обучении основам веб-дизайна. Определяется роль необходимых знаний и навыков для повышения эффективности обучения и развития творческих способностей студентов. Также обсуждается важность практических заданий и проектных работ для освоения практических навыков. Рассматриваются современные методы и инструменты преподавания веб-дизайна, а также его роль в повышении профессиональной компетенции студентов.

Abstract:

This article discusses the pedagogical approaches, methods, and technologies used in teaching the basics of web design. The role of the necessary knowledge and skills for improving teaching effectiveness and developing students' creative abilities is defined. Additionally, the importance of practical assignments and project work for mastering practical skills is discussed. Modern methods and tools for teaching web design are examined, as well as their role in enhancing students' professional competencies.

Веб-дизайн – бұл шығармашылық және техникалық саланың бірі, ол сайттарды және басқа да веб-қосымшаларды жобалау, пайдаланушы интерфейсін жасау және оларды пайдаланушыларға ыңғайлы әрі эстетикалық түрде ұсынуға бағытталған. Қазіргі таңда веб-дизайн интернеттің барлық салаларында, әсіресе ақпараттық технологиялар, маркетинг, білім беру және кәсіпкерлік салаларында маңызды рөл атқарады. Веб-дизайнды дұрыс оқыту студенттердің тек кәсіби дағдыларын емес, шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін де дамытуға мүмкіндік береді.

Бұл мақалада веб-дизайнды колледж студенттеріне оқыту әдістемесіне қатысты бірнеше аспектілер қарастырылады. Студенттердің қажетті білім мен дағдыларды меңгеруі үшін оқыту әдістері, жаңа технологиялар мен педагогикалық тәсілдер талданады. Сонымен қатар, веб-дизайнның негізгі ұғымдары мен теориялық негіздері, оқытуда қолданылатын құралдар мен жобалық жұмыстың маңызы сөз болады. Оқыту процесі тек теориялық материалдармен ғана шектелмей, студенттердің практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

1. Веб-дизайнның негізгі принциптері

Веб-дизайнның негізгі принциптері оның эстетикалық және функционалдық ерекшеліктеріне негізделеді. Бұл бөлімде веб-дизайнның мәні, оның құрылымдық элементтері мен негізгі принциптері, сонымен қатар пайдаланушының веб-сайтпен қарым-қатынасын зерттеу маңызды. Веб-дизайнның негізгі принциптеріне қарапайымдылық, қолданушының ыңғайлылығы (user-friendliness), композиция, шрифт, түс және визуалды контраст жатады. Веб-сайттың құрылымын жобалау кезінде осы принциптерді сақтау өте маңызды.

2. Веб-дизайнда қолданылатын технологиялар

Веб-дизайнды оқытуда студенттерге HTML, CSS, JavaScript сияқты негізгі веб-технологияларды үйрету маңызды. Бұл бөлімде осы тілдердің құрылымы мен мүмкіндіктері қарастырылады. HTML (HyperText Markup Language) веб-беттерді құрудың негізі болып табылады. CSS (Cascading Style Sheets) арқылы веб-беттердің сыртқы көрінісін реттеуге болады. JavaScript веб-беттердің интерактивтілігін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, студенттерге веб-дизайнда қолданылатын құралдар мен бағдарламалық жасақтамалар (мысалы, Photoshop, Adobe XD, Figma) туралы ақпарат беріледі.

3.Веб-дизайнды оқытуда инновациялық әдістер мен тәсілдер

Қазіргі уақытта веб-дизайнды оқытуда инновациялық әдістер мен тәсілдер кеңінен қолданылады. Оқытуда интерактивті құралдар мен онлайн платформаларды пайдалану студенттердің қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, жоба негізінде оқыту әдісін қолдану студенттердің практикалық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға веб-дизайнның нақты тапсырмаларын орындау арқылы білім алу мүмкіндігін береді.

4. Веб-дизайн жобасын жасау және бағалау

Веб-дизайнды оқыту барысында студенттерге практикалық тапсырмалар беріліп, олар нақты жобаларды жасау арқылы өз білімдерін қолдана алады. Жобалық жұмыстардың мәні олардың шығармашылық және техникалық қабілеттерін біріктіруге мүмкіндік беруінде. Студенттер өз жобаларын жасап, оларды сыныптастарымен немесе мұғаліммен талқылау арқылы өздерінің жұмысын жақсартуға мүмкіндік алады. Бұл бөлімде жобалық жұмыстарды бағалау критерийлері мен бағалау жүйелері қарастырылады.

5. Веб-дизайн бойынша практикалық дағдыларды дамыту

Веб-дизайнды оқыту барысында теориялық біліммен қатар практикалық дағдыларды дамыту өте маңызды. Студенттерге веб-дизайн негіздерін үйретуде шығармашылық жобалар жасау, веб-сайттар мен қосымшаларға арналған дизайн жасау, қолданушы тәжірибесін (UX) жақсарту, және бастапқы деңгейден бастап жоғары деңгейге дейінгі жобаларды жүзеге асыруда қажетті дағдыларды қалыптастырудың маңызы зор. Төменде осы бағытта жұмыс істеудің әрбір аспектісі қарастырылады:

Веб-дизайн бойынша шығармашылық жобалар жасау

Шығармашылық жобалар веб-дизайн дағдыларын дамытудың негізі болып табылады. Студенттерге түрлі тақырыптар мен тапсырмалар арқылы шығармашылық жобалар жасатудың бірнеше әдісі бар:

- Тақырыптық жобалар: Студенттерге түрлі тақырыптар бойынша, мысалы, компания сайтының немесе жеке блогтың дизайнын жасау тапсырмасы берілуі мүмкін. Мұндай тапсырмалар студенттерге белгілі бір концепцияны зерттеуге және оны көркем тілде жүзеге асыруға мүмкіндік береді.
- Прототиптер жасау: Студенттерге түрлі веб-сайттардың немесе қосымшалардың прототиптерін жасау тапсырмасы беріледі. Бұл тапсырма студенттердің UI (пайдаланушы интерфейсі) жобалау дағдыларын дамытады, сондай-ақ, олардың дизайн концепцияларын жүзеге асыру қабілеттерін арттырады.
- Топтық жобалар: Көп жағдайда, топтық жобалар студенттерге шығармашылықты ұжымдық түрде дамытып, әрбір студенттің идеясы мен шешімдеріне жауапкершілікпен қарауды үйретеді.

Қорытынды

Веб-дизайнды оқыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Ол студенттердің шығармашылық және техникалық дағдыларын дамытуға, болашақ кәсіби мамандарды даярлауға бағытталған. Веб-дизайнды тиімді оқыту үшін заманауи әдістер мен құралдарды пайдалану қажет. Студенттерге практикалық тапсырмалар мен жобалар арқылы білім беру олардың веб-дизайн саласындағы дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Әрбір студент өздерінің шығармашылық мүмкіндіктерін толық көлемде жүзеге асыра отырып, болашақта кәсіби маман ретінде өз орнын таба алады.

Әдебиеттер тізімі
1. Мухина В. И. "Основы веб-дизайна: теория и практика." Москва: Наука, 2018.
2. Саламатова Ж. Н. "Цифровые технологии в обучении веб-дизайну." Алматы: Білім, 2020.
3. Долматова С. С. "Интерактивные методы в обучении веб-дизайну." Санкт-Петербург: Питер, 2017.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ОЙЫН ТҮРІНДЕ ӨТКІЗУ ӘДІСТЕРІ

Кудиярова Базаркул Еркинбековна
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Арыс жалпы білім беретін
Мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Түйін

Эта статья исследует методы проведения уроков математики в начальных классах в форме игры. Использование игр при обучении математике способствует повышению интереса учащихся к предмету, развитию их мыслительных способностей, а также углубленному пониманию материала. Через игры ученики не только получают знания, но и развивают творческое, аналитическое мышление.

Abstract:

This paper explores methods of conducting mathematics lessons for elementary school students in the form of games. The use of games in teaching mathematics helps increase students' interest in the subject, develop their thinking skills, and enables a deeper understanding of the material. Through games, students not only acquire knowledge but also develop creative and analytical thinking skills.

Математика пәні - оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, логикалық және аналитикалық дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Дегенмен, дәстүрлі оқыту әдістері көбіне оқушылардың қызығушылығын сақтауға және математикалық білімді терең меңгеруге кедергі келтіруі мүмкін. Осы тұрғыда, математика сабағын ойын түрінде өткізу қажеттілігі ерекше маңызды мәселе болып табылады.

1. Математика сабағында ойын әдісінің теориялық негіздері

Математика сабағында ойын әдісін қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ пәнге деген қызығушылықтарын оятуға үлкен ықпал етеді. Ойын әдісінің теориялық негіздері психология мен педагогика ғылымдарына негізделеді және балалардың дамуына, олардың мінез-құлықтары мен оқу үдерісіне әсер ететін бірнеше маңызды факторлармен байланысты.

1. Ойын әдісінің психологиялық, педагогикалық негіздері

Ойын әдісі, ең алдымен, психологиялық және педагогикалық тұрғыдан маңызды болып табылады. Психологияда ойын баланың ойлауын, назарын жәнеептілігін дамытуға көмектесетін құрал ретінде қарастырылады. Математика сабағында ойын әдісін қолдану арқылы балалар өздерінің танымдық қабілеттерін жетілдіре алады, себебі ойын процесі бала үшін табиғи және қызықты болып табылады.

Педагогика тұрғысынан ойын әдісі оқыту процесін жандандырып, оқушылардың белсенділігін арттыруға ықпал етеді. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас, сондай-ақ, оқушының басқа да сыныптастарымен араласуы арқылы топтық жұмыс пен ынтымақтастық дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар, ойындар арқылы оқушылардың өзара түсінісу, бірігіп жұмыс жасау және проблемаларды бірлесіп шешу дағдылары дамиды.

2. Ойынның танымдық және эмоционалдық әсері

Ойынның балалардың танымдық дамуындағы әсері өте маңызды. Ол оқушылардың логикалық ойлауын, математикалық түсініктерін тереңдетуге ықпал етеді. Мысалы, балалар ойын барысында әртүрлі есептерді шешіп, жаңа ұғымдар мен дағдыларды меңгереді.

Ойындарды қолдану балалардың ақпаратты қабылдау мен оны қолдану тәсілдерін өзгертеді, өйткені ойын барысында олар нақты өмір жағдайлары мен есептерге ұқсас тапсырмаларды шешуге үйренеді.

3. Ойынның балалардың пәнге деген қызығушылығын арттырудағы маңызы

Математика — абстрактілі және кейде қиын пән болуы мүмкін, алайда ойын әдісі пәнге деген қызығушылықты арттырып, оны оңай әрі қызықты етіп көрсетуге мүмкіндік береді. Ойындар оқушылардың пәнге деген көзқарасын өзгертіп, математикамен байланысты жағымды эмоциялар мен ойлау қабілеттерін дамытады.

1. Ойындардың маңызы мен мақсаты

Математика пәнінде ойындарды қолдану оқушыларды білім алуға ынталандырады, олардың психологиялық күйін жақсартады, сондай-ақ оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Ойындар тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар білімді меңгеру процесін жеңілдетеді. Математикалық ойындар оқушыларды күрделі тапсырмаларды орындауға ынталандырып, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

2. Ойын түрлерінің классификациясы

Математика сабақтарында қолданылатын ойын түрлері түрлі сипатқа ие болуы мүмкін, олардың ішінде:

1) Танымдық ойындар: Бұл ойындар балалардың ақыл-ойын дамытуға бағытталған. Мысалы, логикалық жұмбақтар, есептерді шешу ойындары немесе ұқсас тапсырмалар оқушылардың саналық дағдыларын дамытуға көмек береді.

2) Рөлдік ойындар: Бұл ойындар балаларды әртүрлі жағдайларға қойып, оларды шешу жолдарын табуға көмектеседі. Рөлдік ойындар, мысалы, нарықтық жағдайлар немесе математикалық сұрақтар бойынша шешімдер қабылдауды талап етуі мүмкін.

3) Жарыс ойындары: Мұнда оқушылар белгілі бір тапсырмаларды жарыс түрінде орындап, жеңіске жету үшін өздерінің жылдамдықтарын және білімдерін қолданады. Мұндай ойындар оқушылардың мотивациясын арттыруға және бір-бірімен бәсекеге түсуге ықпал етеді.

4) Сыни тұрғыдан ойлау ойындары: Бұл ойындар оқушылардың күрделі мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға бағытталған. Олар математикалық концепцияларды тереңірек түсінуге көмектеседі.

5) Математикалық жұмбақтар мен ребустар: Бұл ойындар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Жұмбақтар мен ребустар арқылы балалар логикалық ойлау мен назар аудару дағдыларын жетілдіреді.

3. Ойындарды қолданудың тиімділігі

Ойындар оқушылардың білімін арттырып қана қоймай, оларды белсенді түрде оқу процесіне тартуға көмектеседі. Ойынның әртүрлі түрлері оқушыларға математикалық тақырыптар бойынша терең түсінік қалыптастыруға және тапсырмаларды тез әрі дұрыс орындауға мүмкіндік береді. Ойындар арқылы балалар өздерін тек білім алушы емес, сонымен қатар білім беруші ретінде де сезінеді. Бұл тәсіл оқушыларды өздерін көрсете алатын жағдайға қояды.

4. Ойындарды қолданудың әдіс-тәсілдері

Математика сабағында ойындарды қолданудың бірқатар әдіс-тәсілдері бар:

1) Оқушыларды топқа бөлу және ойындарға қатыстыру: Әр топқа өздерінің ерекше тапсырмалары беріледі, оларды орындаған соң, ұпайлар жинайды. Бұл ойын түрі командалық жұмыс пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

2) Ойын тапсырмаларын кезең-кезеңмен күрделендіру: Сабақ барысында жеңіл тапсырмалардан бастап, күрделі тапсырмаларға дейін оқушылардың ойлау қабілетін дамыту мақсатында тапсырмалар ұсынылады.

3) Жеке және топтық ойындар: Оқушыларды жеке және топтық ойындарға қатыстыру олардың өзара әрекеттесуін нығайтып, білім алудағы қызығушылықтарын арттырады.

4) Ойындарда алған білімдерін нақты өмірмен байланыстыру: Математикалық ойындар арқылы оқушыларды күнделікті өмірде кездесетін нақты проблемаларды шешуге үйретуге болады.

Қорытынды:

Ойын әдісін қолданудың математиканы оқытудағы тиімділігі өте жоғары. Ойындар оқушыларға математикалық ұғымдарды жеңіл әрі қызықты түрде меңгеруге мүмкіндік береді. Әсіресе, бастауыш және орта сынып оқушыларында ойындар арқылы математикалық ойлау дағдыларын дамыту, білімді тереңдету және шығармашылық қабілеттерін арттыру мүмкіндігі туындайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жұмабеков Б. Математика оқыту әдістемесі. Алматы: Жібек жолы, 2019.
2. Нұрсейітова А. Бастауыш сыныптарда ойын арқылы оқыту технологиясы. Астана: Білім, 2017.
3. Тұрғынбаева С. Ойын әдісін қолданудың педагогикалық негіздері. Қарағанды: Педагогика баспасы, 2020.

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ (AI) ДАМУЫ ТҰРҒЫСЫНАН ОҚЫТУ

Садиков Бакит Халдарович
«Өрлеу» БАҰО» АҚ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша КДИ филиалының аға оқытушысы, п.ғ.магистрі
Өскенбай Меруерт Құнанбайқызы
Шымкент қаласы, Ы.Алтынсарин атындағы №65 мектеп-гимазиясының информатика пәні мұғалімі, магистр

Резюме:

В преподавании информатики развитие информационных технологий и искусственного интеллекта (ИИ), преподавание информатики в школах стало актуальной и в то же время сложной задачей. Стремительный прогресс в области искусственного интеллекта предъявляет новые требования к программе и методам преподавания этого предмета информатики, а также повышает роль учителя информатики в системе образования.

Summary:

In the teaching of computer science, the development of information technology and artificial intelligence (AI), teaching computer science in schools has become an urgent and at the same time challenging task. Rapid progress in the field of artificial intelligence places new demands on the curriculum and teaching methods of this subject of computer science, as well as increases the role of computer science teachers in the educational system.

Оқытушылар алдында тұрған бірінші мәселе-жасанды интеллект технологиясының үнемі өзгеруі. Компьютерлік технологиялар мен AI қолдану алгоритмдерінің қарқынды дамуына байланысты информатиканың оқу бағдарламасы әрдайым өзекті тенденциялардан артта қалады. Курстың мазмұнын үнемі жаңартып отыру және Мұғалімдерді оқыту қажеттілігі күрделі және қымбат міндетке айналады.

Екінші мәселе дұрыс білімі мен дағдылары бар оқытушылардың жетіспеушілігіне қатысты. Жасанды интеллектті дамыту оқушыларға информатика негіздерін және осы салаға қатысты жаңа технологияларды тиімді оқыта алатын мамандарды қажет етеді. Алайда, көп жағдайда информатика мұғалімдерінің қазіргі заманғы AI технологияларымен жұмыс істеу тәжірибесі жеткіліксіз, бұл олардың осы пәнді оқыту мүмкіндіктерін шектейді.

Үшінші мәселе оқушылардың жасанды интеллектті зерттеуге жеткіліксіз дайындығына байланысты. Көптеген мектептер информатиканы оқу бағдарламасына енгізгенімен, AI

тұжырымдамаларын түсіну және қолдану үшін қажетті білім негізі жоқ. Оқушылар көбінесе жасанды интеллект жүйелерінің күрделі алгоритмдері мен жұмыс принциптерін түсіну үшін жеткілікті математикалық базаға ие болмайды. Нәтижесінде, оқу процесі көптеген оқушылар үшін қол жетімді болмайды және жасанды интеллект саласындағы дағдыларды қалыптастыру тұрғысынан тиімсіз болады [3].

Бұл мәселелерді шешу үшін бірқатар шаралар қабылдау қажет. Ең алдымен, информатиканың оқу бағдарламалары жүйелі түрде жаңартылып, AI саласындағы соңғы жетістіктерді ескеруі керек. Сондай-ақ информатика мұғалімдеріне жаңа технологияларды үйреніп қана қоймай, олардың білімдерін оқушыларға тиімді жеткізе алатындай қосымша білім беру керек. АИ оқуға көбірек оқушыларды тарту үшін математика мен информатиканың негізгі білімдерін толықтыратын алдын ала курстарды қосу керек.

Алайда, мұғалімнің жасанды интеллектке ауыстырылуын егжей-тегжейлі қарастырмас бұрын, Информатиканы оқытудағы заманауи тенденциялар мен осы процестегі мұғалімнің рөлін қарастыру қажет. Информатика ғылым ретінде қарқынды дамып келеді және мұғалім соңғы технологиялық жетістіктер мен оқытудың жаңа әдістерінен хабардар болуы керек. Ол оқушылардың ақпараттық сауаттылығын қалыптастыруда және олардың ақпараттық технологиялар саласында туындайтын мәселелерді талдау және шешу қабілетінде шешуші рөл атқарады [2].

Қазіргі уақытта жасанды интеллект (AI) біздің өміріміздің әртүрлі салаларына белсенді түрде еніп, көптеген процестерді автоматтандырады және күнделікті өмірімізді жеңілдетеді. Алайда, мұғалімдердің білім беру жүйесіндегі рөліне келетін болсақ, сұрақ туындайды: AI информатика мұғалімін толығымен алмастыра ала ма?

Айта кету керек, информатиканы оқытуға қатысты AI адамға қарағанда бірқатар артықшылықтарға ие. Біріншіден, AI ақпараттың үлкен көлеміне үздіксіз және шексіз қол жеткізу мүмкіндігіне ие. Бұл оған ең өзекті және дәл деректерді ұсынуға, сондай-ақ соңғы тенденцияларға сәйкес білімін үнемі жаңартып отыруға мүмкіндік береді. Мұғалімнен айырмашылығы, жасанды интеллект шаршамайды және ұмытпайды.

Екіншіден, AI өзінің оқыту тәсілін әр оқушыға бейімдей алады. Ол әр оқушының жеке қажеттіліктері мен білім деңгейін талдай алады, содан кейін ең жақсы нәтижеге жету үшін оңтайландырылған жеке оқытуды қамтамасыз етеді. Бұл әсіресе информатика контекстінде пайдалы, мұнда әр оқушының өз проблемалары мен қиындықтары болуы мүмкін. Алайда, жасанды интеллекттің барлық артықшылықтарына қарамастан, информатика мұғалімін ауыстыруды мүлдем мүмкін етпейтін бірқатар факторлар бар [3].

Біріншіден, мұғаліммен қарым-қатынас жасау AI-мен қарым-қатынасқа қарағанда әлдеқайда эмоционалды және әлеуметтік. Мұғалім сыныпта жайлы және сенімді жағдай жасай отырып, Шабыт, мотивация және кері байланыс көзі бола алады. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын ояту және олардың жалпы мәдени дағдыларын дамыту үшін маңызды.

Екіншіден, информатика мұғалімінің рөлі тек білім берумен ғана шектелмейді. Ол сонымен қатар тәлімгер және оқу процесін ұйымдастырушының рөлі. Мұғалім оқушылар арасындағы өзара әрекеттесу мен ынтымақтастықты ынталандыру арқылы топтық жұмыс жасай алады. Ол сұрақтар қоя алады, пікірталастар жүргізе алады және сыни ойлауды дамыта алады. AI студенттердің Болашақ жұмысы мен өмірінде қажетті дағдылар мен дағдыларды қалыптастырудың кілті болып табылатын осы функцияларды толығымен алмастыра алмайды.

Осылайша, AI информатиканы оқыту процесін жақсартуда маңызды қадамдар жасай алатынына қарамастан, мұғалімді толығымен ауыстыру әлі де проблемалы. Білім беру-бұл фактілер мен білімді беру ғана емес, сонымен қатар тәжірибелі мұғалімнің басшылығымен жақсы жүзеге асырылатын кешенді Дағдылар мен әлеуметтік бейімделуді дамыту. Болашақта AI Информатика мұғалімдерін қолдаудың пайдалы құралы болуы мүмкін, бірақ білім берудің шынайы күші әрқашан адамның интеллектісі мен технологиялық дамуының үйлесімінде болады [4].

Информатика қазіргі білім берудің негізгі пәні болып табылады және AI дамуы тек осы пәннің маңыздылығын көрсетеді. Мектептерде информатиканы оқытуды жаңғырту бойынша белсенді жұмыс істеу және ақпараттық технологиялар мен AI дамыту саласында барынша толық, қолжетімді және сапалы білім беруді қамтамасыз ету қажет.

Әдебиеттер

1. MingYang Liu Exploring the application of artificial intelligence language teaching: challenges and future development. – 2023.
2. Абдуллаев Э. А. нейрожелі: анықтамасы, қолдану саласы / - Мәтін: тікелей // Жас ғалым. — 2023. — № 33 (480).
3. Абрамов А., Кондратьев Д., Матвеева в. жасанды интеллект
4. Фатхутдинова Д. Нейрожелі. URL: https://www.unisender.com/ru/glossary/chto-takoe-neiroseti/?ysclid=m1ov0dawjl909883194.

ФИЗИКА ПӘНІНЕН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Рахимжанова Сауле Бейсенбековна

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Ісмет Кеңесбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің физика пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада физика пәнінен зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Физика ғылымы оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамытуда үлкен рөл атқарады. Зерттеу жұмыстары арқылы оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық қабілеттері мен аналитикалық дағдылары қалыптасады. Мақалада зерттеу жұмысының түрлері, оны ұйымдастыру әдістері мен оған қолданылатын әдіс-тәсілдер туралы сипаттама берілген. Оқушылардың физика саласында ғылыми зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған практикалық ұсыныстар мен оларды оқытуда қолданылатын құралдар мен әдістер талқыланады. Зерттеу жұмыстары оқушылардың жеке ойлау қабілеттерін жетілдіріп, ғылыми зерттеулерге деген қызығушылықтарын арттырады.

Резюме

В данной статье рассматривается важность и эффективность организации исследовательских работ по физике. Физика играет большую роль в развитии научного мышления учащихся. Через исследовательскую работу формируются критическое мышление, творческие способности и аналитические навыки. В статье дается описание видов исследовательской работы, методов её организации и подходящих методов и приемов. Рассматриваются практические рекомендации по формированию навыков научных исследований у учащихся в области физики, а также инструменты и методы, используемые в обучении. Исследовательская работа способствует развитию индивидуальных мыслительных способностей учащихся и повышает их интерес к научным исследованиям.

Abstract:

This article discusses the importance and effectiveness of organizing research projects in physics. The subject of physics plays a significant role in developing students' scientific thinking. Through research projects, students develop critical thinking, creative abilities, and analytical skills. The article provides a description of the types of research work, methods of organization, and techniques used in such work. Practical recommendations for fostering research skills in the field of physics are discussed, along with tools and methods employed in teaching. Research activities enhance students' individual thinking abilities and increase their interest in scientific investigations.

Физика пәні – бұл тек табиғи құбылыстарды түсіндіру ғана емес, оқушыларды ғылыми зерттеулер жасауға үйретететін пән. Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың ғылыми ойлау

дағдыларын дамытуға бағытталған. Физика саласында зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу, проблемаларды шешу, эксперимент жасау және ғылыми зерттеулер жүргізу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру барысында оқушылар тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық дағдылармен де танысады. Бұл мақалада физика пәні бойынша зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру әдістері, оның оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамытудағы рөлі, сондай-ақ пән мұғалімдерінің осы үдерісті тиімді жүргізудегі тәсілдері қарастырылады.

1. Ғылыми ойлау дағдыларының маңызы

Ғылыми ойлау – бұл адамның қоршаған әлемді түсіну мен зерттеуге негізделген ойлау формасы. Оқушыларға ғылыми ойлау дағдыларын қалыптастыру олардың ғылыми ізденіс қабілеттерін арттырып, оларды жаңа ақпаратты терең түсінуге және сыни тұрғыдан қарауға үйретеді. Физика пәні осы дағдыларды дамыту үшін өте тиімді. Физика оқушыларға теория мен тәжірибенің бірлігін түсінуге, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға, эксперимент жүргізіп, деректерді талдауға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмыстары оқушыларға ғылыми ойлау процесін белсенді етуге, жаңа идеяларды сынап көруге және ғылыми әдісті қолдануға мүмкіндік береді.

3. Зерттеу жұмыстарының түрлері.

Физика пәнінде зерттеу жұмыстары әртүрлі болуы мүмкін. Оларды жалпы екі негізгі түрге бөлуге болады:

- Теориялық зерттеу: Бұл зерттеу түрі оқушылардың ғылыми теорияларды зерттеуін қамтиды. Оқушылар физика саласындағы белгілі бір мәселе немесе құбылыс туралы зерттеулер жүргізеді, ғылыми деректерді талдайды және қорытынды жасайды.

- Эксперименттік зерттеу: Эксперименттер – бұл физика ғылымының негізгі әдісі. Оқушылар физикалық құбылыстарды бақылап, оларды зерттейді, нәтижелерін тіркейді және эксперименттің нәтижесін талдайды. Эксперименттік зерттеу барысында оқушылар практикалық дағдыларын дамытады.

4. Зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру әдістері

Физика пәнінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың бірнеше әдістері бар. Олардың тиімділігі оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға және олардың ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушыларға зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру барысында төмендегідей әдістер қолданылады:

- Жобалық әдіс: Оқушылар топ болып жұмыс істейді, нақты бір физикалық мәселені зерттейді, эксперимент жүргізеді және зерттеу нәтижелерін қорытындылайды. Бұл әдіс оқушылардың өзара әрекеттесуін, шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған.

- Проблемалық оқыту: Мұнда оқушыларға шешілуі қиын ғылыми мәселелер ұсынылады. Оқушылар бұл мәселелерді талқылайды, зерттейді және мәселені шешу жолдарын ұсынады.

- Интерактивті әдістер: Бұл әдіс зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында оқушылардың пікір алмасуы, талқылау жүргізуі мен тәжірибе жасауына мүмкіндік береді.

- Зерттеу негізінде оқыту: Оқушылар жеке зерттеу жұмыстарын жүргізе отырып, ғылыми әдістерді үйренеді. Бұл әдіс олардың өз бетімен білім алуын қамтамасыз етеді.

5. Зерттеу жұмыстарын жүргізудің негізгі кезеңдері

Зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру кезінде оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамыту үшін бірнеше негізгі кезеңдерден өту қажет. Әр кезең оқушыларды біртіндеп зерттеу жұмысының мәнін түсінуге және оны дұрыс орындауға бағыттайды.

- Бастапқы кезең: Бұл кезеңде оқушыларға зерттеу тақырыбы ұсынылады. Олар тақырыпты таңдап, оны зерттеу мақсаттарын анықтайды. Бұл кезеңде оқушылар ізденіс жұмыстарын бастау үшін қажетті ақпараттарды жинайды.

- Эксперименттік кезең: Бұл кезеңде оқушылар физикалық құбылысты зерттеу үшін тәжірибе жүргізеді. Оқушылар эксперименттің нәтижелерін тіркейді, өлшеулер жасайды және қорытындылар шығарады.

- Эксперименттік кезең: Бұл кезеңде оқушылар физикалық құбылысты зерттеу үшін тәжірибе жүргізеді. Оқушылар эксперименттің нәтижелерін тіркейді, өлшеулер жасайды және қорытындылар шығарады.

- Нәтижелерді талдау және қорытынды жасау кезеңі: Бұл кезеңде оқушылар эксперимент нәтижелерін талдап, зерттеу барысында шыққан қателіктерді анықтайды және қорытындылар жасайды. Оқушылар нәтижелерін талдау арқылы ғылыми дәлелдер мен қорытындыларды қалыптастырады.

6. Оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамытудағы физика пәнінің Физика пәні оқушылардың ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуда өте маңызды рөл атқарады. Пәннің табиғаты бойынша ол оқушыларға ғылыми зерттеу әдістерін, аналитикалық ойлау мен сыни көзқарасты дамытуға мүмкіндік береді. Физика пәнінде оқушылар зерттеу жүргізу арқылы деректерді талдайды, түрлі тәжірибелерді сынайды, физикалық заңдарды тексереді және оларды өмірмен байланыстырады. Осылайша, физика ғылымы оқушыларға тек ақпаратты меңгеруге ғана емес, сондай-ақ ғылыми зерттеулер жүргізуге, өз ойларын дәлелдейтін аргументтерді ұсынуға үйретеді.

7. Қорытынды.

Физика пәні оқушылардың ғылыми ойлау дағдыларын дамытуға үлкен ықпал етеді. Зерттеу жұмыстары арқылы оқушылар тек теориялық білім алып қана қоймай, практикалық дағдыларды да меңгереді. Бұл үдеріс оқушылардың ғылыми шығармашылығын дамытып, оларды зерттеулер жүргізуге ынталандырады. Мұғалімдер зерттеу жұмыстары арқылы оқушыларды ғылыми ойлау мен шығармашылықты дамытуға бағыттай отырып, олардың болашақтағы ғылыми ізденістеріне жол ашады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Геворкян С. И., Рязанова Н. С. Основы методики преподавания физики. Москва: Академический проект. 2013 г.
2. Физика: методика преподавания. Москва: Высшая школа. 2011 г.
3. Кулешова М. А. Научно-исследовательская деятельность учащихся: подходы и методы. Санкт-Петербург: Питер. 2012 г.
4. Шин А. Ю. Развитие исследовательских навыков у школьников на уроках физики. Киев: Наука. 2014 г.
5. Тихонов И. В. Инновационные методы обучения физике. Екатеринбург: Уральский университет. 2010 г.

СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ТИІМДІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ӘДІСТЕРІ

Алдиярова Айжан Ысқаққызы
«Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) №28 «Гауһар» балабақшасы» (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі тәрбиешісі

Резюме

Это статья рассматривает эффективные методы общения с детьми, имеющими нарушения речи. Нарушения речи — это дефекты формирования или функционирования речи, которые могут существенно повлиять на способности ребенка к обучению и социальной коммуникации. Эффективные методы общения, учитывающие социальные и психологические аспекты, играют важную роль в помощи ребенку.

Abstract:

This article discusses effective communication methods with children who have speech disorders. Speech disorders are issues related to the development or functioning of language and speech, which can significantly impact a child's learning and social communication abilities. Effective communication methods that take into account social and psychological aspects play an important role in helping the child.

Сөйлеу бұзылыстары бар балалар қазіргі қоғамда кездесетін маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Бұл балалардың сөйлеу тілінде қиындықтар туындауы, олардың өз ойларын дұрыс жеткізе алмауы және соған байланысты әлеуметтік тұрғыдан оқшауланауы мүмкін. Әлеуметтік қарым-қатынас құруда қиындықтар туындаған сайын, олардың психоәлеуметтік дамуы мен оқудағы жетістіктері де қиынға соғады. Осы балалармен тиімді жұмыс істеу үшін педагогтер мен мамандар түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануы қажет.

1. Сөйлеу бұзылыстарының түрлері және себептері

- Сөйлеу бұзылыстарының анықтамасы: Сөйлеу бұзылыстары дегеніміз – сөйлеудің немесе тілдің қалыпты дамуында болатын ауытқулар. Бұл бұзылыстар баланың ауызша сөйлеуін, тілдік құрылымдарын, сөздік қорын, сөйлеу қарқынын және дұрыс айту қабілетін бұзады.
- Сөйлеу бұзылыстарының түрлері: Логопедиялық бұзылыстар, артикуляцияның бұзылуы, дыбыстардың дұрыс айтылмауы, дауыстың нашарлауы және басқа да тілдік мәселелер.
- Сөйлеу бұзылыстарының себептері: Бұл бұзылыстар көбінесе генетикалық факторлар, экологиялық әсерлер, неврологиялық бұзылулар, психологиялық себептер және ортадағы жағымсыз жағдайлар әсерінен туындауы мүмкін.

2. Сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеу әдістері

- Көрнекі әдістер мен құралдар: Көрнекі оқу құралдары, суреттер, сурет схемалары мен белгілер сөйлеу дағдыларын дамыту үшін қолданылуы мүмкін.
- Оқу ойындары мен тіл дамыту жаттығулары: Ойындар арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту тиімді болуы мүмкін. Бұл ойындар балаларға өз ойларын айтуға және тыңдауға мүмкіндік береді.
- Психологиялық қолдау және сенімділік арттыру: Сөйлеу бұзылыстары бар балалар көбінесе өздеріне сенімсіз болады, сондықтан оларды қолдау және сенімділік деңгейін көтеру маңызды.
- Қадамдық оқыту: Қадамдық оқыту әдісі баланың жеке мүмкіндіктеріне қарай тіл үйрену процесін жеңілдетуге көмектеседі. Бұл әдіс балаға біртіндеп күрделі тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді.

3. Әлеуметтік және психологиялық аспектілер

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Сөйлеу бұзылыстары бар балаларға әлеуметтік ортада өз ойын еркін жеткізе білу үшін арнайы тәсілдер қажет. Бұл дағдыларды дамыту үшін топтық ойындар мен әлеуметтік өзара әрекеттесуді қолдану қажет.
- Психологиялық тұрғыдан қолдау: Баланың өзін-өзі бағалауы мен өзіндік сенімін дамыту өте маңызды. Тұрақты ынталандыру мен қолдау арқылы баланың оқу процесіне және әлеуметтік ортаға кірігуі жеңілдейді.

4. Қарым-қатынас құралдары мен техникалары

- Вербалды және вербалды емес әдістер: Сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс істегенде тек сөздер емес, сонымен қатар дене тілін, көзқарасты және бет-әлпетті пайдалану маңызды. Бұл әдістер балаға не айтылып тұрғанын түсінуге көмектеседі.
- Ауызша және жазбаша материалдар: Сөздік қорды байыту мақсатында мәтіндер мен жазбаша жұмыстар қолданылуы мүмкін.

5. Тәжірибелік қолдау және педагогтердің рөлі

Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және танымдық дамуында ерекше назар аударатын аспектілердің бірі – педагогтердің рөлі мен кәсіби қолдау. Сөйлеу дағдыларын

қалыптастыру тек тіл үйрену ғана емес, сонымен қатар баланың өзін-өзі түсінуіне, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасауына көмектесетін күрделі үдеріс. Осы орайда педагогтер мен мамандардың рөлі ерекше. Олар тек білім беріп қана қоймай, баланың жеке қасиеттері мен қажеттіліктеріне сәйкес ең тиімді әдістерді қолданып, арнайы қолдау көрсетуі қажет.

- Логопед пен психологиялық мамандардың көмегі

Логопедтер мен психологиялық мамандар сөйлеу бұзылыстары бар балаларға қажетті қолдау мен түзету жұмыстарын жүргізеді. Бұл мамандар сөйлеу қабілеттерінің дамуына кедергі келтіретін барлық мәселелерді анықтап, арнайы бағдарламалар мен әдістер арқылы баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған жұмыс жүргізеді. Логопедтер балалардың сөйлеу тілімен ғана емес, сондай-ақ олардың эмоциялық және әлеуметтік дамуын да қадағалайды.

Логопедтің міндеттері мен рөлі мыналарды қамтиды:

- Сөйлеу және тіл дағдыларының дамуын анықтау және бағалау.
- Сөйлеу бұзылыстарының себебін анықтау (мысалы, фонетикалық, лексикалық, грамматикалық бұзылыстар).
- Баланың сөйлеу қабілеттерін түзету бойынша жеке немесе топтық жаттығуларды өткізу.
- Оқушылармен жұмыс барысында дифференциация жасап, әр балаға арнайы әдістемелік қолдау көрсету.
- Психологиялық жағдайды түсініп, эмоционалдық қиындықтарды жеңуге көмек көрсету.

Қорытынды:

Сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс істегенде олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді әдістерді таңдау маңызды. Әлеуметтік қарым-қатынас, психологиялық қолдау және тіл дамыту әдістері арқылы баланың жалпы дамуына қол жеткізуге болады. Бұл балалардың әлеуметтік ортаға кірігуі, өз ойын дұрыс жеткізе білуі және өзін сенімді сезінуі үшін үлкен мүмкіндік жасайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Воронова Н.И. Логопедия и психолого-педагогическая помощь детям с речевыми нарушениями. Москва: Издательство "Педагогика", 2004.
2. Жукова Е.И. Современные подходы к коррекционному обучению детей с речевыми нарушениями. Санкт-Петербург: Лань, 2010.
3. Логопедия и развитие речи у детей Москва: Издательство "Речь", 2005.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУ ПӘНДЕРІН ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ

Атамкулова Насипа Муслимовна
Шымкент қаласы, №137 ЖОББМ бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются способы расширения кругозора учащихся через объединение жизненного опыта и знаний, обновление методов обучения, а также объяснение предметов с практической точки зрения. Также анализируются методы стимулирования применения знаний учащимися в практике, укрепления связи между предметами, а также развития творческого и критического мышления.

Abstract:

This paper explores ways to expand students' horizons by combining life experience and knowledge, updating teaching methods, and explaining subjects from a practical perspective. It also examines methods for

encouraging the practical application of knowledge by students, strengthening the connections between subjects, and developing creative and critical thinking skills.

Бастауыш сынып оқушылары үшін білім беру жүйесі әрқашан өмірмен байланысты болуға тиіс. Балалар жасынан бастап қоршаған ортаны түсініп, сол арқылы білімдерін практикамен ұштастыру маңызды. Бұл мақсатта пәндерді өмірмен байланыстырудың тиімді жолдары мен әдістерін іздеу өте өзекті. Бастауыш сыныптарда оқу пәндерін өмірмен байланыстыру оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының білімін өмірмен байланыстырудың маңыздылығы, әдіс-тәсілдері, педагогикалық аспектілері және тиімді жүзеге асыру жолдары қарастырылады.

1. Өмірмен байланыстырудың педагогикалық негіздері

Өмірмен байланыстыру ұғымы білім беруде оқушылардың теориялық білімін өмірде қолдану мүмкіндігін арттыруға бағытталған. Бұл идеяның негізінде оқушының жеке өмір тәжірибесі мен айналасындағы әлеуметтік ортаны қамтитын білім беру жүйесінің қажеттілігі жатыр. Педагогикада өмірмен байланыстыру оқытудың негізгі мақсаты ретінде қарастырылып, оқушыларға оқу пәндерінің тек теориялық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар практикалық тұрғыдан да маңызды екенін көрсетуге мүмкіндік береді.

2. Бастауыш сыныптағы пәндерді өмірмен байланыстырудың қажеттілігі

Бастауыш сынып оқушыларын өмірмен байланыстыру — бұл оқу үрдісінің белсенді әрі нәтижелі болуына әсер ететін факторлардың бірі. Өмірмен байланыстырылған сабақтар балалардың жан-жақты дамуына ықпал етеді, өйткені олар мектепте алған білімдерін шынайы өмірде қолдануды үйренеді. Әсіресе, бастауыш сынып оқушыларының танымдық қажеттіліктерін ескере отырып, оқу пәндерінің практикалық тұрғыдан байланысын көрсету қажет.

3. Оқу пәндеріндегі өмірмен байланыстыру әдіс-тәсілдері

Бастауыш сыныптардағы әрбір пән өмірмен байланыстыру мақсатында түрлі әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдануды талап етеді. Мысалы:

- Математика: Математикалық есептер мен тапсырмалар күнделікті өмірде кездесетін нақты жағдайларға негізделуі мүмкін, бұл оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығын арттырады.
- Әдебиет: Әдеби шығармалар арқылы оқушылар өмірдің әр түрлі кезеңдерінде кездесетін жағдайларды, эмоциялар мен адамдық қарым-қатынастарды түсінеді.
- Жаратылыстану: Табиғатты зерттеу мен тәжірибелер жасау арқылы балалар қоршаған ортаға қызығушылық танытады және ғылыми әдістерді қолдануға дағдыланады.

4. Өмірмен байланыстыруда қолданылатын педагогикалық стратегиялар мен тәсілдер

Өмірмен байланыстырудың педагогикалық стратегиялары мен тәсілдері оқушылардың іс-әрекетіне нақты жағдайлар мен тәжірибелер арқылы әсер етуге бағытталған. Мұндай стратегиялар оқушылардың сыныптағы білімін өмірлік тәжірибелермен ұштастыруға мүмкіндік береді. Педагогтар оқу сабақтарында рөлдік ойындарды, жобалық жұмыстарды, тақырыптық экскурсияларды, табиғатқа шығып тәжірибе жасауды қолдана алады. Осы арқылы оқушылар пәндерді нақты өмірмен байланыста көріп, олардың маңызды екенін түсінеді.

5. Мектептің қоғаммен байланысын арттыру

Бастауыш сынып оқушыларын өмірмен байланыстыруда мектептің қоғаммен байланысы да маңызды рөл атқарады. Мектептер өзара іс-әрекеттегі тәжірибені ұсыну, түрлі іс-шаралар мен қоғамдық қызметтерге қатысу арқылы балаларды өмірлік тәжірибелермен таныстырады. Бұл балаларға түрлі мамандықтар мен қоғамдық өмірді танып білуге, әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

6. Оқушыларды әлеуметтік және шығармашылық дамыту

Өмірмен байланыстыру оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мысалы, топтық жұмыстар, пікірталастар, жобалық жұмыстар — балаларға бірлесіп жұмыс

істей білуді, пікірлерін дұрыс білдіруді, идеяларды тыңдауды үйретеді. Осыған қосымша, шығармашылық қабілеттерді дамыту — бастауыш сынып оқушыларын өмірмен байланыстырудағы басты аспектілердің бірі болып табылады. Өмірлік тәжірибені қолдана отырып, олар өз идеяларын іске асыруда шығармашылық мүмкіндіктерін ашады.

7. Өмірмен байланыстырудың нәтижелері мен артықшылықтары

Өмірмен байланыстыру оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Осы әдіс арқылы балалар тек қана білім алмайды, сонымен бірге оларда сыни ойлау, шығармашылық қабілет, өзіндік пікір қалыптасады. Сонымен қатар, бұл балаларға пәндер арасындағы байланысты түсінуге, өмірде қолдану мүмкіндіктерін анықтауға көмектеседі. Оқушылардың білімін өмірмен байланыстыра отырып, оларды оқуға деген қызығушылықтарын арттыруға және мектепке деген позитивті көзқарастарын қалыптастыруға болады.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының оқу пәндерін өмірмен байланыстыру оқудың сапасын арттырып қана қоймай, олардың жеке тұлға ретінде дамуына да әсер етеді. Бұл білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, себебі ол балаларды шынайы өмірмен таныстыру арқылы олардың әлеуметтік дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін және білімге деген қызығушылықтарын дамытады. Өмірмен байланыстыру тәсілдері мектептің білім беру мақсаттарына жетуге көмектеседі және оқушылардың келешекте әлеуметтік өмірге бейім болуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бимашева А. Ә. Бастауыш сыныпта пәндерді интеграциялау: Теория мен тәжірибе. Алматы: Рауан, 2015.
2. Қоянбаев Ж. Ә. Білім беруді басқару. Алматы: Ғылым, 2014.
3. Назарбаев Н. Қазақстан-2050: Кез келген халықтың даму стратегиясы. Астана: Фолиант, 2012.
4. Айтматов Ш. Білім мен тәрбие: Мектепке дейінгі және бастауыш сыныпта тәрбиелеу. Алматы: Білім, 2011.

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Тогизбаева Турсынай Пидинуллаевна
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы
"Шарбұлақ" ЖББМ математика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается эффективность использования активных методов обучения в преподавании математики. Активные методы обучения направлены на активное участие учащихся в процессе усвоения знаний, развитие критического мышления и творческих способностей. Применение таких методов на уроках математики способствует улучшению понимания материала, навыков решения задач и развитию логического мышления. Активные методы также повышают интерес студентов к предмету и мотивируют их к самостоятельному обучению.

Abstract:

This article discusses the effectiveness of using active teaching methods in mathematics education. Active teaching methods aim to engage students actively in the learning process, fostering critical thinking and creative abilities. The application of such methods in mathematics helps improve students' comprehension, problem-solving skills, and logical thinking. Active learning methods also enhance students' interest in the subject and encourage them to engage in self-directed learning.

Математика — білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл пәннің оқытылуы оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, нақты және абстрактілі ойлау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Математика пәні жиі абстрактілі және күрделі болып көрінеді, сондықтан оны оқытуда оқушылардың қызығушылығын оятып, тиімді әдістер қолдану маңызды болып табылады.

Қазіргі білім беру жүйесінде дәстүрлі әдістердің өзіне тән кемшіліктері бар. Әдетте, оқушылар сабақта тек тыңдаушы болып, тек мұғалімнің түсіндірмелеріне сүйенеді. Бұл әдіс оқушылардың белсенді қатысуын, ойлауын және оқуға деген қызығушылығын қалыптастыруды шектейді. Сондықтан соңғы жылдары білім беру үдерісіне белсенді оқыту әдістері енгізілуде, олар оқушыларды тек тыңдаушы емес, белсенді қатысушы ретінде қарастырады.

Белсенді оқыту әдістерінің негізгі мақсаты — оқушыларды оқыту үдерісіне белсене қатысуға ынталандыру, өз бетімен ойлануға, талдау жасауға және нәтижеге жетуге үйрету. Осы әдістерді қолдану арқылы оқушылар математикалық ұғымдарды тек теориялық тұрғыдан емес, практикалық түрде де меңгереді.

1. Белсенді оқыту әдістерінің теориялық негіздері

1.1. Белсенді оқыту әдістерінің анықтамасы

Белсенді оқыту әдістері — бұл оқушылардың сабаққа қатысуын және оқу үдерісінде белсенді түрде қатысуын талап ететін әдістер. Бұл әдістер оқушылардың тек пассивті тыңдаушылар болуын емес, олардың ойлау, талдау, мәселелерді шешу қабілеттерін дамытуға бағытталған.

1.2. Белсенді оқытудың ерекшеліктері

Белсенді оқытудың басты ерекшелігі — мұғалімнің білім беруші ретіндегі рөлін өзгерту. Ол оқушылардың тәуелсіздік пен жауапкершілік сезімдерін оятып, олардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етуі керек. Белсенді оқыту оқушыларды өзара әрекетке, пікір алмасуға және бірлесіп жұмыс істеуге ынталандырады.

1.3. Белсенді оқыту әдістерінің маңызы

Бұл әдістер оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылар белсенді ойлау, практикалық тапсырмаларды орындау арқылы математикалық дағдыларды меңгереді. Сонымен қатар, белсенді оқыту әдістері оқушылардың сенімділік деңгейін арттырады және олардың оқу үдерісіне деген қызығушылығын оятады.

2. Математика пәнінде белсенді оқыту әдістері

2.1. Топтық жұмыс

Топтық жұмыс — белсенді оқыту әдістерінің бірі, онда оқушылар топтарда жұмыс істеп, бірлесіп проблемаларды шешеді. Бұл әдіс оқушылардың өзара әрекеттесуін, пікір алмасуын және топ ішінде идеялармен бөлісуін қамтамасыз етеді. Математика пәнінде топтық жұмыс түрлі тапсырмаларды шешу, математикалық есептерді талдау, теориялық материалдарды бірге зерттеу арқылы жүзеге асырылады.

2.2. Проблемалық оқыту

Проблемалық оқыту әдісі оқушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Мұғалім оқушыларға проблемаларды ұсынады және оларды шешудің жолдарын табуға бағыттайды. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, себебі олар тапсырмаларды шешу барысында өз идеялары мен көзқарастарын білдіреді.

2.3. Дебаттар мен пікірталастар

Дебаттар мен пікірталастар математика сабағында белсенді оқыту әдістерінің бірі ретінде қолданылуы мүмкін. Бұл әдіс оқушылардың өз пікірін қорғап, басқа оқушылармен идеяларымен бөлісуін қамтамасыз етеді. Пікірталастар математикалық сұрақтарға қатысты ұйымдастырылып, оқушылардың талдау дағдыларын дамытады.

2.4. Сұрақ-жауап әдісі

Сұрақ-жауап әдісі — мұғалімнің сұрақтары мен оқушылардың жауаптары арқылы оқыту процесін ұйымдастыру әдісі. Бұл әдіс оқушыларды белсенді тыңдауға, өз пікірлерін айтуға және математикалық мәселелерге жауап беруге ынталандырады.

2.5. Қолданбалы тапсырмалар мен жобалар

Қолданбалы тапсырмалар мен жобалар оқушылардың теориялық білімдерін нақты өмірде қолдануына мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы оқушылар математикалық ұғымдарды тұрмыстық жағдайларда қолдануға дағдыланады. Мысалы, оқушыларға түрлі жағдайлар бойынша есептер беру, оларды шешу үшін математикалық модельдер құру ұсынылады.

3. Белсенді оқыту әдістерінің тиімділігі

3.1. Оқушылардың қызығушылығын арттыру

Белсенді оқыту әдістері оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығын арттырады. Топтық жұмыс, пікірталастар мен практикалық тапсырмалар арқылы оқушылар өздерінің математикалық дағдыларын дамытып, пәнге деген қызығушылықтарын жоғалтпайды.

3.2. Оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту

Белсенді оқыту әдістері оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мұғалім оқушыларды проблемаларды шешуге бағыттай отырып, олардың шығармашылық және аналитикалық ойлауын дамытады.

3.3. Оқушылардың ынтымақтастық дағдыларын дамыту

Белсенді оқыту әдістері оқушылар арасында ынтымақтастық пен өзара түсіністік орнатуға мүмкіндік береді. Топтық жұмыс, жобалар мен пікірталастар оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіреді.

Қорытынды:

Математика пәнінде белсенді оқыту әдістерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, олардың ойлау қабілеттерін дамытады және математикалық дағдыларын нығайтады. Бұл әдістер оқушылардың оқу процесінде белсенді қатысуына, өз бетімен жұмыс істеуге және өз пікірлерін білдіруге мүмкіндік береді. Белсенді оқыту әдістері арқылы математиканы оқыту тиімділігі артып, оқушылардың жалпы білім деңгейі жоғарылайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ермекова Ә. Математика пәнін оқыту әдістемесі. Алматы: Білім, 2016.
2. Қуандықова А. Белсенді оқыту әдістері. Астана: Ел-Нұр, 2017.
3. Мұхамбетова Қ. Математика сабағында тиімді әдістер. Қарағанды: ҚарМУ, 2018.
4. Омарова М. Оқушыларды белсенді оқытуға бағытталған әдістемелер. Алматы: Рауан, 2015.

COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING ENGLISH

Dosymbekova Ainur Ergashevna
Turkistan Region, Ordabasyn District
"General Secondary School named after S. Seyfullin" Public State Institution, English Language Teacher

Резюме

В данной статье рассматривается коммуникативный подход в преподавании английского языка, с акцентом на его важность в современном процессе овладения языком. Коммуникативный подход ориентирован на реальное общение и практическое использование языка. В статье изложены основные принципы этого подхода, рассмотрены его ключевые техники и оценивается его эффективность в повышении языковой компетенции. Также рассматриваются трудности и возможные решения для внедрения этого подхода в различных образовательных контекстах.

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін оқытуда коммуникативті тәсіл қарастырылады, оның қазіргі тіл үйрену процесіндегі маңыздылығына назар аударылады. Коммуникативті тәсіл нақты қарым-қатынасқа және тілдің практикалық қолданылуына бағытталған. Мақалада осы тәсілдің негізгі принциптері баяндалып, оның негізгі техникалары қарастырылып, тілдік біліктілікті дамытудағы

тиімділігі зерттеледі. Сонымен қатар, әртүрлі білім беру контекстінде оны енгізуге қатысты қиындықтар мен мүмкін болатын шешімдер талқыланады.

In the contemporary world, learning English as a second language (ESL) has become a global necessity. With globalization and the rise of intercultural communication, the demand for effective language learning approaches has grown. The traditional focus on grammar rules and rote memorization is being replaced by more communicative approaches that prioritize the use of language in real-life situations.

The communicative approach to language teaching (CLT) has become one of the most widely adopted methodologies in ESL education. Its primary aim is to develop learners' ability to communicate effectively and appropriately in various contexts. Rather than focusing solely on the mastery of grammatical structures, CLT emphasizes the practical use of language through interaction, meaningful tasks, and real-world scenarios.

In this article, we will explore the principles, techniques, and effectiveness of the communicative approach in teaching English. We will examine how this method has evolved, its key components, and its impact on students' language proficiency. By analyzing case studies and practical examples, we will provide insights into the strengths and challenges of implementing CLT in diverse educational settings.

Theoretical Framework of the Communicative Approach

The communicative approach to language teaching emerged in the 1970s as a response to the limitations of traditional grammar-based methods. One of the key figures in its development was Michael Halliday, whose work on systemic functional linguistics laid the foundation for understanding how language functions in communication. CLT was further influenced by the work of linguists such as Dell Hymes and later by scholars like Canale and Swain, who outlined the concept of "communicative competence."

Communicative competence refers to a language learner's ability to not only produce grammatically correct sentences but also to use language appropriately in different social contexts. This theory expanded the traditional concept of linguistic competence to include pragmatic, sociolinguistic, and strategic components.

Key Components of the Communicative Approach

In the communicative approach, the focus is on meaningful communication, where language is learned through interaction. The following are the key components of CLT:

1. Focus on Language Functions: In CLT, teaching focuses on functions such as asking questions, making requests, expressing opinions, etc., rather than merely teaching grammar and vocabulary in isolation.
2. Authentic Materials: CLT encourages the use of real-life materials such as newspapers, videos, advertisements, and songs. These materials provide students with exposure to language as it is used in natural contexts, enhancing their understanding and ability to interact in authentic situations.
3. Task-Based Learning: In CLT, students engage in tasks that simulate real-life communication. These tasks encourage students to use the language actively, fostering both fluency and accuracy.
4. Interaction: Interaction between students is central in the communicative approach. Pair work, group work, and discussions provide learners with opportunities to practice and refine their language skills in a collaborative setting.

Techniques and Strategies in the Communicative Approach

The following techniques are often used in CLT classrooms:

1. Role-Plays and Simulations: These activities allow students to practice language in context, such as acting out a situation where they must ask for directions or make a reservation at a hotel.
2. Group Work and Pair Work: CLT encourages students to collaborate, share ideas, and engage in discussions. These activities foster communication and encourage learners to use language actively.
3. Games and Interactive Activities: Games such as word bingo, charades, and language puzzles create an enjoyable learning environment while encouraging communication.

4. Content-Based Instruction (CBI): This method involves teaching language through subject matter such as history, science, or literature, where students are immersed in both content and language simultaneously.

Benefits of the Communicative Approach

1. Increased Learner Motivation: By emphasizing real-world language use, CLT encourages learners to see the practical value of learning English, which often increases motivation.
2. Development of Communicative Competence: Learners develop the ability to communicate effectively in a variety of real-world situations.
3. Improved Fluency and Accuracy: Through interactive communication, students gain both fluency and accuracy in their language use.
4. Cultural Awareness: The use of authentic materials often exposes students to different cultural perspectives, helping them understand cultural nuances and the context in which language is used.

Challenges in Implementing the Communicative Approach

Despite its advantages, there are several challenges in implementing CLT:

1. Resistance to Change: Many traditional teachers may be resistant to adopt new methodologies, preferring grammar-focused teaching methods.
2. Limited Resources: CLT requires authentic materials, technology, and resources that may not be available in every classroom.
3. Teacher Training: Teachers may need additional training to effectively implement CLT techniques and manage student-centered classrooms.

Conclusion:

The communicative approach has revolutionized the way English is taught and learned. By focusing on communication, authentic language use, and real-world contexts, CLT prepares students to use English confidently in a variety of situations. While challenges remain in its implementation, the benefits of the communicative approach far outweigh the obstacles, making it a valuable tool in modern ESL education.

References:

1. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, 1(1), 1-47, 1980.
2. Hymes D. On communicative competence. In J. B. Pride, J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin, 1972.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press, 2014.

THE IMPORTANCE OF THE ENGLISH LANGUAGE

Туребаева Назым Рысалиевна
«Болашақ» мектеп мекемесі
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілінің қазіргі әлемдегі маңыздылығы қарастырылады. Ағылшын тілі – халықаралық қатынастар, білім, технология және мәдени алмасу салаларында кеңінен қолданылатын жаһандық тіл. Ағылшын тілін білу – білімге, мансапқа және жаңа мүмкіндіктерге жол ашады.

Бұл зерттеу жұмысы ағылшын тілінің рөлі мен оның әлемдік ықпалын талдайды. Ағылшын тілі білім мен ғылымда, халықаралық бизнес пен технологияда жетекші орын алады. Оның көмегімен адамдар жаңа мәдениеттерді танып, жаһандық деңгейде қарым-қатынас жасай алады.

Introduction

In today's globalized world, English has become the most widely spoken and influential language. It serves as a bridge for communication, education, business, and international relations. With over 1.5 billion speakers worldwide, English is considered the global lingua franca. This article explores the significance of the English language in various aspects of life, including education, career opportunities, and cultural exchange.

English as a Global Language

One of the primary reasons for English's importance is its status as a global language. It is the official language of many countries and the primary medium of instruction in schools and universities worldwide. Additionally, English is the dominant language in international business, diplomacy, and the internet. Companies prefer employees who can communicate effectively in English, as it allows for seamless collaboration across different countries.

Education and Career Opportunities

English plays a crucial role in education. Most scientific research, academic journals, and online courses are available in English, making it essential for students and professionals who wish to stay updated with global knowledge. Furthermore, proficiency in English opens up better career prospects. Many multinational corporations require employees to have strong English skills to communicate with international clients and partners.

Access to Information and Technology

The majority of online content, including websites, articles, and social media, is in English. Knowing English allows individuals to access a vast amount of information, stay informed about global events, and engage with digital platforms effectively. Additionally, English is the language of science, technology, and innovation, making it vital for those working in these fields.

Cultural Exchange and Travel

English also facilitates cultural exchange and global travel. It enables people from different backgrounds to connect, share ideas, and understand diverse perspectives. Tourists benefit from knowing English as it is commonly spoken in airports, hotels, and tourist attractions worldwide. Learning English helps individuals appreciate literature, movies, and music from different cultures, enriching their personal experiences.

Conclusion

In conclusion, the English language plays a significant role in modern society. It enhances communication, provides access to education and career opportunities, and bridges cultural gaps. As the world becomes more interconnected, learning English has become a necessity rather than a choice. Therefore, mastering English can open doors to endless possibilities and a brighter future.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Crystal, D. (2003). English as a Global Language. Cambridge University Press.
2. Graddol, D. (2006). English Next: Why Global English May Mean the End of 'English as a Foreign Language'. British Council.
3. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
4. Jenkins, J. (2009). World Englishes: A Resource Book for Students. Routledge.
5. Kachru, B. B. (1992). The Other Tongue: English Across Cultures. University of Illinois Press.

ЭВОЛЮЦИЯ ОБРАЗА ЖЕНЩИНЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Скахова Айнур Зулхарнаевна
«Болашақ” мектебі мекемесінің орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-сарапшы

Резюме

В данной статье рассматривается эволюция образа женщины в русской литературе. Женские персонажи в произведениях русских писателей отражают социальные и культурные изменения различных эпох. От традиционного образа кроткой и покорной женщины до сильных и независимых героинь, эволюция женского образа показывает развитие общества и его ценностей.

Түйін

Бұл мақалада орыс әдебиетіндегі әйелдер бейнесінің эволюциясы қарастырылады. Әдеби шығармаларда әйел кейіпкерлері қоғамның өзгеруін және мәдени құндылықтардың дамуын бейнелейді. Күллі әдеби дәуірлердегі әйел образының өзгерісі қоғамның эволюциясын көрсетеді.

Введение

Образ женщины в русской литературе претерпел значительные изменения на протяжении веков. В классических произведениях XIX века женщины чаще всего изображались как кроткие, покорные и самоотверженные существа. Однако в XX и XXI веках женские персонажи стали более независимыми, целеустремленными и способными влиять на ход событий. Данная статья рассматривает ключевые этапы развития женского образа в русской литературе.

Женский образ в классической литературе (XIX век)

В XIX веке русская литература была сосредоточена на изображении женщины в традиционных ролях – матери, жены, хранительницы очага. Например, Татьяна Ларина в романе «Евгений Онегин» А. С. Пушкина олицетворяет идеал русской женщины – нежной, романтичной, но в то же время глубокой и преданной. В произведениях Л. Н. Толстого («Анна Каренина», «Война и мир») женские персонажи борются между личным счастьем и общественными нормами.

Эмансипация женщины в литературе XX века

XX век стал периодом активной борьбы женщин за свои права, что нашло отражение и в литературе. Женские образы приобретают новые черты – они становятся самостоятельными, активными, внутренне сильными. Например, героиня романа М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» Маргарита – независимая и смелая женщина, готовая пожертвовать всем ради любви. В произведениях советского периода женщины изображаются как трудовые героини, строители нового общества (например, «Как закалялась сталь» Н. Островского).

Современная русская литература и образ женщины

В XXI веке женские персонажи в русской литературе стали еще более многогранными. Они не ограничиваются традиционными социальными ролями, а представляют собой сложные, неоднозначные личности. В произведениях современных авторов (Людмила Улицкая, Татьяна Толстая, Гузель Яхина) женщины изображаются как самостоятельные личности, которые не боятся идти против общества, искать себя и добиваться своих целей.

Заключение

Эволюция женского образа в русской литературе отражает изменения в обществе. От кротких и жертвенных героинь XIX века до сильных и независимых женщин XXI века, литературные персонажи демонстрируют трансформацию женской роли в истории и культуре. Современная литература продолжает развивать тему женской идентичности, подчеркивая ее многогранность и значимость в обществе.

Литературы

1. Пушкин, А. С. (1833). Евгений Онегин.
2. Толстой, Л. Н. (1877). Анна Каренина.
3. Булгаков, М. А. (1940). Мастер и Маргарита.
4. Островский, Н. (1932). Как закалялась сталь.
5. Улицкая, Л. (2015). Лестница Якова.
6. Яхина, Г. (2015). Зулейха открывает глаза.

МҰРАЖАЙ – ТАРИХТЫ ТАНЫТАТЫН ҚҰНДЫЛЫҚ

Арынова Лиза Темирбековна
"Болашақ" мектебі мекемесінің тарих пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада мұражайлардың мәдени және тарихи құндылығы, олардың ұлттың рухани мұрасын сақтаудағы рөлі қарастырылады. Мұражайлар – халықтың тарихын, мәдениетін, өнерін болашақ ұрпаққа жеткізетін маңызды мекемелер. Олардың тарихи жәдігерлерді сақтап, зерттеуге қосатын үлесі зор.

Мұражайлар – ел тарихын танытатын құндылықтардың бірі. Олар халықтың өткенін баяндайтын, тарихи мұраларды сақтайтын және келешек ұрпаққа жеткізетін маңызды мәдени ошақтар. Бұл мақалада мұражайлардың тарихи-мәдени маңызы, олардың қоғамдағы орны мен қызметі кеңінен қарастырылады.

Әрбір елдің тарихы – оның ең маңызды байлығы. Бұл тарихты сақтап, келер ұрпаққа жеткізуде мұражайлардың алатын орны ерекше. Мұражайлар – тек көне жәдігерлер жинақталған орын ғана емес, олар халықтың өткенін сақтайтын, мәдени мұраларды зерттейтін және білім беретін орталықтар. Бүгінде мұражайлар ұлттық тарихтың айнасы, ұлттың мәдени-рухани мұрасын болашаққа жеткізетін киелі орын болып саналады.

Мұражай ұғымының мәні мен маңызы

"Мұражай" сөзі гректің "μουσείο" (музей) деген сөзінен шыққан, бұл ежелгі дәуірде өнер мен білімге арналған мекеме деген мағынаны білдірген. Қазіргі таңда мұражайлар тарихи жәдігерлерді жинақтап, оларды ғылыми тұрғыдан зерттеп, халыққа ұсынатын мекеме ретінде қызмет атқарады.

Мұражайлардың басты міндеттері:

- Тарихи жәдігерлерді сақтау – елдің өткені туралы құнды мәліметтерді келешек ұрпаққа жеткізу.
- Ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізу – археологиялық, этнографиялық және тарихи зерттеулер жүргізу.
- Білім беру – жастар мен туристерге тарихи-мәдени ақпарат ұсыну.
- Мәдениет пен өнерді насихаттау – халықтың рухани дамуына үлес қосу.

Мұражайлардың түрлері

Мұражайлар әртүрлі бағытта қызмет атқарады. Оларды негізгі бірнеше түрге бөлуге болады:

1. Тарихи мұражайлар

Бұл мұражайлар белгілі бір кезеңнің немесе халықтың тарихын баяндайтын жәдігерлерді сақтайды. Қазақстанда ең танымал тарихи мұражайлардың бірі – Қазақстан Республикасының Ұлттық мұражайы, онда ел тарихына қатысты археологиялық артефактілер, тарихи құжаттар мен жәдігерлер жинақталған.

2. Өнер мұражайлары

Өнер мұражайлары сурет, мүсін, қолданбалы өнер туындыларын сақтап, халыққа ұсынады. Мысалы, Ә. Қастеев атындағы Мемлекеттік өнер мұражайы Қазақстанның және әлемнің үздік өнер туындыларын жинақтаған.

3. Табиғи-тарихи мұражайлар

Бұл мұражайлар табиғаттың әртүрлі кезеңдерін зерттейді және табиғи жәдігерлерді сақтайды. Мұндай мұражайларға Зоология немесе геология мұражайлары жатады.

4. Әдеби және мемориалдық мұражайлар

Атақты тұлғалардың өмірі мен шығармашылығына арналған мұражайлар. Мысалы, Абайдың "Жидебай-Бөрілі" мұражай-қорығы қазақтың ұлы ақыны Абай Құнанбайұлының өмірі мен шығармашылығын баяндайды.

Мұражайлардың қоғамдағы рөлі

1. Ұлттық бірегейлікті сақтау

Мұражайлар – халықтың өткенін сақтаушы мәдени орталықтар. Тарихи жәдігерлер арқылы әрбір адам өз елінің өткенімен танысады. Бұл ұлттық рухты нығайтады, елдің мәдени мұрасына деген құрметті қалыптастырады.

2. Білім мен ғылымға үлес қосу

Мұражайлар ғылыми-зерттеу жұмыстарына белсенді қатысады. Археологиялық қазбалар, тарихи құжаттар және мәдени артефактілер зерттеушілер үшін құнды дереккөз болып табылады. Сонымен қатар, студенттер мен оқушылар үшін мұражайлар білім алудың таптырмас көзі.

3. Туризмді дамыту

Мұражайлар – елдің туристік саласына үлкен үлес қосатын орындар. Қазақстандағы "Алтын адам" мұражайы, Таңбалы тас петроглифтері, Әзірет Сұлтан мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейі сияқты орындар көптеген туристерді қызықтырады. Бұл еліміздің экономикасына да оң әсерін тигізеді.

Қазіргі заманғы мұражайлар және технологиялар

Бүгінгі таңда мұражайлар жаңа технологияларды белсенді қолдануда. Виртуалды экскурсиялар, интерактивті көрмелер және сандық технологиялар мұражайлардың заманауи мәдени ошақ ретінде дамуына ықпал етеді. Қазақстанда көптеген мұражайлар 3D-технологиялар мен онлайн көрмелерді енгізіп, жаңа деңгейге көтерілуде.

Мұражай – халықтың тарихын танытатын баға жетпес құндылық. Ол өткен мен бүгінді байланыстырып, болашаққа бағдар береді. Мұражайлар арқылы біз ата-бабаларымыздың өмірін, мәдениетін және өнерін зерттеп, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізе аламыз. Сондықтан мұражайларды дамыту, оларды жаңа технологиялармен жабдықтау – мәдени мұраны сақтаудың маңызды қадамы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев, Н. Ә. (2017). Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.
2. Қасенов, Ж. (2015). Қазақстандағы мұражай ісінің дамуы. Алматы: Қазақ университеті баспасы.

3. Қастеев, Ә. (2010). Өнер мұражайлары және олардың мәдениеттегі рөлі.
4. Төлепбаев, Ә. (2020). Тарихи мұражайлардың маңызы мен қызметі

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Балтабаева Мубарак Исмайлқызы
№1 Talant мектебі, Бастауыш сынып бойынша оқу ісі жөніндегі орынбасары

Түйін

Бұл мақалада цифрландыру жағдайында бастауыш мектепте білім беру ресурстарын дамытудың маңыздылығы қарастырылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) білім беру процесін жетілдірудің маңызды құралына айналды. Цифрлық ресурстар оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Бұл мақалада бастауыш білім беру жүйесінде цифрлық ресурстарды дамыту қажеттілігі қарастырылады. Білім беру технологияларының дамуы оқыту үдерісін жеңілдетіп, білім сапасын арттыруға көмектеседі. Цифрлық оқыту құралдарын енгізу – заманауи білім берудің басты бағыттарының бірі.

Қазіргі қоғам цифрландыру дәуіріне аяқ басты. Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы барлық салаға, соның ішінде білім беру жүйесіне үлкен өзгерістер енгізді. Бастауыш мектептерде цифрлық білім беру ресурстарын дамыту оқушылардың оқу үдерісін жеңілдетіп, олардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, цифрлық оқыту әдістері балалардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу процесін тиімді етеді.

Цифрландыру және білім беру жүйесі

Цифрландыру – бұл білім берудегі жаңа мүмкіндіктерге жол ашатын үрдіс. Білім беру жүйесін цифрландырудың негізгі артықшылықтары мыналар:

- Оқушыларға қолжетімділік – цифрлық білім беру ресурстары кез келген жерде және кез келген уақытта пайдалануға мүмкіндік береді.
- Оқытудың жеке бағыты – әр оқушының қабілетіне қарай білім алуына мүмкіндік жасалады.
- Мультимедиалық мазмұн – анимация, видео, аудио және интерактивті тапсырмалар оқу процесін қызықты әрі жеңіл етеді.
- Үнемділік – цифрлық ресурстар қағаз кітаптарға қарағанда ұзақ мерзімді және қолжетімді.

Бастауыш мектепте цифрлық білім беру ресурстарын енгізудің маңызы

Бастауыш сынып оқушылары үшін білім беру ресурстарының қолжетімділігі өте маңызды. Цифрлық ресурстарды пайдалану балалардың оқу үдерісіне оң әсерін тигізеді. Олардың арасында ең кең таралғандары:

- Электрондық оқулықтар – интерактивті тапсырмалар мен бейнематериалдарды қамтитын оқулықтар.
- Онлайн платформалар (BilimLand, Daryn.online, Khan Academy, Coursera) – қашықтан білім алуға мүмкіндік беретін жүйелер.
- Мобильді қосымшалар – ойын арқылы оқытуға арналған бағдарламалар.
- Сандық бағалау жүйелері – оқушылардың білім деңгейін автоматты түрде бағалайтын технологиялар.

Цифрлық ресурстарды енгізудің артықшылықтары

1. Білім сапасын арттыру

Цифрлық ресурстар оқушылардың ақпаратты тез әрі тиімді меңгеруіне көмектеседі. Интерактивті оқу материалдары дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда тиімдірек.

2. Оқытуды жекешелендіру

Цифрлық технологиялар арқылы әр оқушы өз деңгейіне сай тапсырмалар орындай алады. Бұл әлсіз оқушылардың білімін толықтыруға, ал қабілетті оқушылардың дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

3. Мұғалімдер үшін тиімділік

Цифрлық ресурстар мұғалімдердің жұмысын жеңілдетеді. Электронды журналдар, автоматтандырылған бағалау жүйелері, онлайн сабақтар мұғалімдерге оқу үдерісін оңтайландыруға көмектеседі.

4. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту

Мультимедиялық ресурстар балалардың қиялын дамытып, шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді. Оқушылар анимация жасау, кодтау, презентация дайындау сияқты дағдыларды меңгереді.

Цифрлық ресурстарды дамытудың негізгі кедергілері

Цифрлық білім беру ресурстарын дамыту барысында белгілі бір қиындықтар кездесуі мүмкін:

- Материалдық-техникалық база тапшылығы – кейбір мектептерде компьютерлер мен интернетке қолжетімділік шектеулі.
- Мұғалімдердің цифрлық сауаттылығының төмендігі – цифрлық технологияларды тиімді қолдану үшін мұғалімдерді арнайы оқыту қажет.
- Оқу материалдарының сапасы – кейбір онлайн ресурстарда қате немесе ғылыми негізделмеген ақпарат болуы мүмкін.

Шетелдік тәжірибе және Қазақстандағы жағдай

Дамыған елдерде (АҚШ, Финляндия, Оңтүстік Корея) бастауыш білім беруде цифрлық технологиялар кеңінен қолданылады. Мысалы, Финляндияда барлық бастауыш мектептерде оқушылар планшет немесе ноутбук арқылы оқиды. Қазақстанда да цифрландыру бағытында көптеген жобалар жүзеге асырылуда. BilimLand, Daryn.online сияқты платформалар қазақ тілінде сапалы цифрлық ресурстарды ұсынуда.

Цифрлық технологиялар бастауыш мектепте білім беру процесін айтарлықтай жақсартады. Олар оқушыларға білім алуды қызықты әрі тиімді етеді. Қазақстанда цифрлық білім беру ресурстарын дамыту үшін материалдық базаны нығайту, мұғалімдерді оқыту және сапалы контент жасау қажет. Болашақта цифрлық ресурстарды кеңінен пайдалану білім беруді жаңа деңгейге көтеретіні сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев, Н. Ә. (2018). Цифрлық Қазақстан бағдарламасы.
2. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі (2021). Орта білімді цифрландырудың даму стратегиясы.
3. Құсайынов, А. (2019). Қазақстандағы білім беруді цифрландырудың болашағы. Алматы: Қазақ университеті баспасы.
4. OECD (2019). Digital Education Outlook 2020.
5. Sugata Mitra (2013). The Future of Learning. TED Talks.

ҚАЗАҚСТАНДА МӘДЕНИ ЖӘДІГЕРЛЕРДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ДЕҢГЕЙІ ҚАНДАЙ?

Жумабаева Гульназ Уралбековна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, "Қызылқұм" ауылы
№57 "Сарыарқа". ЖББМ КММ
Тарих пәнінің мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада Қазақстандағы мәдени жәдігерлерді цифрландыру деңгейі қарастырылады. Цифрлық технологиялардың дамуы мәдени мұраларды сақтау мен қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Қазақстанда тарихи-мәдени ескерткіштерді, мұражай қорларын және архивтерді цифрландыру бойынша жүргізіліп жатқан жұмыстардың маңыздылығы талданады.

Бұл мақалада Қазақстандағы мәдени жәдігерлерді цифрландыру үдерісі, оның маңызы мен қазіргі жағдайы қарастырылады. Цифрландыру мәдени мұраларды қорғау мен оларды болашақ ұрпаққа жеткізудің тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы – халқымыздың ұлттық құндылығы. Бұл мұраны сақтау және болашақ ұрпаққа жеткізу үшін заманауи технологияларды пайдалану қажет. Соңғы жылдары Қазақстанда мәдени жәдігерлерді цифрландыруға ерекше көңіл бөлінуде. Мұражайлар, архивтер, тарихи нысандар мен қолжазбалар цифрлық форматқа көшіріліп, онлайн платформалар арқылы халыққа қолжетімді болуда. Бұл мақалада Қазақстандағы мәдени жәдігерлерді цифрландыру деңгейі, оның маңызы мен болашағы қарастырылады.

Қазақстандағы мәдени мұраны цифрландырудың маңызы

Цифрлық технологияларды пайдалану мәдени мұраны сақтаудың ең тиімді жолдарының бірі. Оның басты артықшылықтары:

- Жәдігерлердің қолжетімділігі – кез келген адам интернет арқылы тарихи-мәдени мұралармен таныса алады.
- Жоғалу қаупін азайту – қағаз құжаттар мен тарихи артефактілер уақыт өте келе тозуы мүмкін, ал цифрлық көшірмелер оларды сақтауға көмектеседі.
- Ғылыми зерттеулерді жеңілдету – цифрлық деректермен жұмыс істеу зерттеушілер мен студенттер үшін үлкен мүмкіндік ашады.
- Туризмді дамыту – виртуалды мұражайлар мен 3D-турлар арқылы туристер Қазақстанның мәдени мұрасымен жан-жақты таныса алады.

Қазақстандағы мәдени жәдігерлерді цифрландыру жобалары

Қазіргі таңда елімізде тарихи-мәдени мұраны цифрландыруға бағытталған бірнеше ірі жоба жүзеге асырылуда:

1. “Цифрлық Қазақстан” бағдарламасы

“Цифрлық Қазақстан” мемлекеттік бағдарламасы аясында мұражайлар мен архивтердегі құнды деректер цифрлық форматқа көшірілуде. Бұл бағдарлама аясында бірнеше мәдени нысандардың 3D-карталары жасалды.

2. “Киелі Қазақстан” жобасы

Бұл жоба аясында Қазақстанның 100-ден астам киелі орындары цифрландырылды. Олар туралы ақпарат арнайы сайттар мен мобильді қосымшалар арқылы халыққа қолжетімді.

3. Электрондық мұражайлар

Қазақстанда бірнеше мұражай өз қорларын онлайн платформаға көшірді. Мысалы:

- Қазақстан Республикасының Ұлттық мұражайы виртуалды экскурсиялар ұсынады.
- Ә. Қастеев атындағы Мемлекеттік өнер мұражайы өзінің коллекциясын сандық форматқа енгізді.

- Ұлттық архив және кітапханалар сирек кездесетін қолжазбаларды цифрландырып, оларды зерттеушілерге ұсынуда.

4. “Қолжазбалар мен сирек кітаптарды цифрландыру” жобасы

Бұл жоба аясында Қазақстанның көне қолжазбалары мен сирек кітаптары сандық форматқа көшірілуде. Осылайша, ұлттық әдеби мұраларды сақтау мен зерттеуге жаңа мүмкіндіктер ашылды.

Мәдени жәдігерлерді цифрландырудағы қиындықтар

Қазақстанда цифрлық мұрағаттар мен тарихи нысандарды толық цифрландыру процесі әлі де бірқатар қиындықтарға тап болуда:

- Қаржыландырудың жеткіліксіздігі – кейбір жобаларға қаржы жетіспейді, бұл олардың толық іске асырылуын тежейді.
- Техникалық инфрақұрылымның әлсіздігі – кейбір өңірлерде интернеттің төмен жылдамдығы цифрландыру процесін қиындатады.
- Мамандардың жетіспеушілігі – мәдени жәдігерлерді цифрландыру үшін жоғары білікті IT-мамандар мен тарихшылар қажет.

Халықаралық тәжірибе және Қазақстандағы болашақ мүмкіндіктер

Әлемдік тәжірибеде мәдени жәдігерлерді цифрландыру кеңінен қолданылуда. Мысалы, Британ кітапханасы, Лувр мұражайы, Гуггенхайм мұражайы өз қорларын онлайн форматқа көшіріп, барлық адамдарға қолжетімді етті. Қазақстан да осы бағытта дамып келеді және болашақта келесі қадамдар жасалуы қажет:

- Барлық мұражайлар мен архивтерді толық цифрландыру
- Жоғары сапалы 3D-экскурсияларды дамыту
- Қолжазбалар мен тарихи құжаттардың толық онлайн базасын жасау
- Халықаралық жобаларға қатысу арқылы әлемдік мәдени қауымдастықпен интеграциялану

Қазақстандағы мәдени жәдігерлерді цифрландыру – ұлттық мұраны сақтау мен насихаттаудың маңызды жолы. Бұл үрдіс тарихымызды келер ұрпаққа жеткізуге, ғылыми зерттеулерді дамытуға және мәдени туризмді өркендетуге ықпал етеді. Қазіргі уақытта бірқатар ірі жобалар жүзеге асырылуда, бірақ әлі де көптеген жұмыстар атқарылуы қажет. Болашақта цифрлық технологиялар мен инновациялар арқылы Қазақстанның мәдени мұрасы жаһандық деңгейде танымал болатыны сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің “Цифрлық Қазақстан” бағдарламасы (2017).
2. Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігі (2022). Мәдени мұраны цифрландыру стратегиясы.
3. Нұрғалиев, А. (2020). Қазақстандағы тарихи ескерткіштерді цифрландыру мәселелері.
4. UNESCO (2019). Digitization of Cultural Heritage: Global Trends and Challenges.
5. Smithsonian Institution (2021). Digital Museums and Their Impact on Cultural Preservation.

ЦИФРЛЫҚ ИНКЛЮЗИЯ: ҚОҒАМДАҒЫ ТЕҢ МҮМКІНДІКТЕРДІҢ КЕПІЛІ

Рустемова Клара Койшыбаевна
Шымкент қаласы
Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған N2 арнайы мектеп- интернаты
КММ- нің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада цифрлық инклюзияның маңызы, оның қоғамдағы рөлі және цифрлық теңсіздікті жою жолдары қарастырылады. Цифрлық инклюзия – барлық адамдардың, соның ішінде әлеуметтік әлсіз топтардың, мүгедектігі бар адамдардың және ауылдық аймақ тұрғындарының цифрлық технологияларға тең қолжетімділігін қамтамасыз ету үдерісі. Цифрлық инклюзия білім беру, еңбек нарығы және әлеуметтік интеграция сияқты көптеген салаларда маңызды рөл атқарады.

Бұл мақалада цифрлық инклюзияның мәні мен оның қоғамдағы маңыздылығы қарастырылады. Цифрлық технологияларға тең қолжетімділік – ақпараттық теңсіздікті жоюдың және барша азаматтардың әлеуметтік және экономикалық өмірге қатысу мүмкіндіктерін кеңейтудің басты шарты.

Қазіргі әлемде цифрлық технологиялар экономиканың, білім берудің, денсаулық сақтаудың және мемлекеттік басқарудың ажырамас бөлігіне айналды. Алайда, цифрлық ресурстарға тең қолжетімділік барлық азаматтар үшін бірдей қамтамасыз етілмеген. Цифрлық инклюзия – бұл ақпараттық-коммуникациялық технологияларға (АКТ) қолжетімділікті қамтамасыз ету арқылы цифрлық теңсіздікті жою процесі. Бұл мақалада цифрлық инклюзияның маңызы, оның қоғамға әсері және оны іске асырудың негізгі жолдары қарастырылады.

Цифрлық инклюзия дегеніміз не?

Цифрлық инклюзия – бұл барлық адамдардың интернетке, цифрлық құрылғыларға және АКТ құралдарына тең қолжетімділігі мен оларды пайдалану мүмкіндігі. Цифрлық инклюзияны қамтамасыз ету үшін үш негізгі шарт орындалуы қажет:

- Интернет пен технологияларға қолжетімділік – барлық аймақтарда жылдам интернеттің болуы.
- Цифрлық сауаттылық – азаматтардың цифрлық құралдар мен интернетті тиімді пайдалана білуі.
- Контенттің қолжетімділігі – барлық адамдарға, оның ішінде ерекше қажеттіліктері бар азаматтарға арналған инклюзивті цифрлық қызметтердің дамуы.

Цифрлық теңсіздіктің себептері

Цифрлық инклюзияның негізгі мақсаты – цифрлық теңсіздікті азайту. Цифрлық теңсіздік келесі себептерге байланысты пайда болады:

- Аймақтық алшақтық – ауылдық және шалғай аймақтарда интернет инфрақұрылымының дамымауы.
- Экономикалық факторлар – цифрлық құрылғылар мен интернет қызметтерінің қымбат болуы.
- Білім деңгейі – цифрлық сауаттылықтың төмендігі.
- Дене мүмкіндіктерінің шектеулігі – мүгедектігі бар адамдар үшін қолжетімді цифрлық ортаның болмауы.

Цифрлық инклюзияның қоғамдағы маңызы

Цифрлық инклюзия – цифрлық технологияларды қолдана отырып, азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған маңызды процесс. Оның негізгі артықшылықтары мыналар:

5. Білім беру саласындағы рөлі

Цифрлық инклюзия барлық балалар мен ересектерге қашықтықтан білім алу мүмкіндігін ұсынады. Онлайн платформалар арқылы ауылдық аймақтардағы оқушылар мен ерекше қажеттіліктері бар балалар сапалы білім алуға қол жеткізе алады.

6. Экономика және еңбек нарығы

Цифрлық технологияларға қолжетімділік жұмыссыздықты азайтып, азаматтарға онлайн жұмыс істеу мүмкіндігін береді. Сонымен қатар, шағын және орта бизнес цифрлық құралдар арқылы жаңа нарықтарға шыға алады.

7. Денсаулық сақтау жүйесіне әсері

Телемедицина мен онлайн-консультациялар шалғай аудандардағы адамдарға медициналық көмек алуға мүмкіндік береді. Бұл денсаулық сақтау саласында цифрлық инклюзияның маңыздылығын көрсетеді.

8. Әлеуметтік интеграция және тең мүмкіндіктер

Цифрлық технологиялар мүмкіндігі шектеулі азаматтардың қоғамға толыққанды қатысуына көмектеседі. Мысалы, дауыстық басқару технологиялары мен экранды оқу бағдарламалары көру қабілеті нашар адамдарға интернетті пайдалануға мүмкіндік береді.

Цифрлық инклюзияны дамыту жолдары

Цифрлық инклюзияны қамтамасыз ету үшін келесі шараларды жүзеге асыру қажет:

9. Интернет инфрақұрылымын дамыту

- Барлық аймақтарды, әсіресе ауылдық жерлерді жоғары жылдамдықты интернетпен қамтамасыз ету.
- Ақылы интернет тарифтері мен цифрлық құрылғылардың бағасын төмендету.

10. Цифрлық сауаттылықты арттыру

- Барлық жастағы азаматтарға арналған цифрлық сауаттылық курстарын ұйымдастыру.
- Оқу орындарында IT-сауаттылықты дамыту бағдарламаларын енгізу.

11. Инклюзивті цифрлық контентті дамыту

- Мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған мобильді қосымшалар мен веб-сайттарды жасау.
- Мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және оларды барлық азаматтарға қолжетімді ету.

Халықаралық тәжірибе және Қазақстандағы жағдай

Дамыған елдерде цифрлық инклюзия саясаты кеңінен енгізілген. Мысалы, Еуропалық Одақ цифрлық теңсіздікті азайту үшін “Digital Inclusion Strategy” бағдарламасын жүзеге асыруда. Бұл бағдарлама цифрлық сауаттылықты арттыруға, интернет инфрақұрылымын дамытуға және ерекше қажеттіліктері бар адамдарға цифрлық қызметтерді бейімдеуге бағытталған.

Қазақстанда да цифрлық инклюзияны дамыту мақсатында “Цифрлық Қазақстан” бағдарламасы жүзеге асырылуда. Алайда, әлі де көптеген ауылдық аймақтарда интернетке қолжетімділік төмен, ал цифрлық сауаттылық деңгейі біркелкі емес.

Цифрлық инклюзия – цифрлық теңсіздікті жою арқылы барлық азаматтарға тең мүмкіндіктер беру процесі. Ол білім беру, экономика, денсаулық сақтау және әлеуметтік интеграция салаларында маңызды рөл атқарады. Қазақстанда цифрлық инклюзияны дамыту үшін интернет инфрақұрылымын жақсарту, цифрлық сауаттылықты арттыру және инклюзивті цифрлық контент жасауды жетілдіру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің “Цифрлық Қазақстан” бағдарламасы (2017).
2. Қазақстан Республикасының Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі (2022). Цифрлық инклюзияны дамыту стратегиясы.
3. OECD (2021). Digital Inclusion and its Impact on Society.
4. European Commission (2020). Digital Inclusion Strategy for the EU.
5. United Nations (2021). The Role of Digital Inclusion in Sustainable Development Goals.

СӨЙЛЕУ ФУНКЦИЯЛАРЫ АУЫР ЖӘНЕ ЖЕҢІЛ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ЗАМАНАУИ ТЕХНИКАЛАР

Сейтбекова Эльмира Сабитовна
«Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) №28 «Гауһар» балабақшасы» (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі муз жетекшісі

Түйін

Бұл мақалада сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған заманауи техникалар қарастырылады. Сөйлеу қабілетінің бұзылуы баланың қарым-қатынасына, білім алуына және әлеуметтік бейімделуіне айтарлықтай әсер етеді. Бүгінде сөйлеу кемшіліктерін түзету және коммуникацияны жақсарту мақсатында түрлі инновациялық технологиялар қолданылуда.

Сөйлеу – адамның негізгі қарым-қатынас құралы. Дегенмен, көптеген балаларда сөйлеу функциясының бұзылуы байқалады. Бұл жағдай олардың әлеуметтік ортаға бейімделуіне, білім алуына және өз ойын жеткізуіне кедергі келтіреді. Сөйлеу кемшіліктерін түзету үшін заманауи технологиялар мен арнайы әдістер кеңінен қолданылуда. Бұл мақалада сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған техникалық құралдар мен инновациялық әдістер талқыланады.

Сөйлеу бұзылыстарының түрлері

Сөйлеу функциясының бұзылуы әртүрлі деңгейде және сипатта болуы мүмкін. Негізгі түрлері:

- Дислалия – дыбыстарды дұрыс айта алмау.
- Дизартрия – сөйлеу аппараты бұлшықеттерінің әлсіздігі немесе дұрыс жұмыс істемеуі.
- Алалия – баланың сөйлеу қабілетінің мүлде дамымауы.
- Афазия – мидың зақымдануынан кейін сөйлеу қабілетін жоғалту.
- Тұтықпа (заикание) – сөйлеу ырғағының бұзылуы.

Сөйлеу бұзылыстарын түзетуге арналған заманауи техникалар

Қазіргі уақытта сөйлеу кемшіліктерін түзету үшін логопедтер мен арнайы педагогтар заманауи техникалар мен құрылғыларды қолданады.

12. Артикуляциялық және биоақпараттық технологиялар

Бұл технологиялар сөйлеу аппараты бұлшықеттерін дамытуға және дұрыс дыбыстауға көмектеседі.

- “Дыбыстық толқын” аппараты – дыбыстарды дұрыс айтуға және артикуляциялық бұлшықеттерді жаттықтыруға арналған құрылғы.
- “Биотюнинг” әдісі – мидың сөйлеу орталықтарын ынталандыру үшін арнайы дыбыстық сигналдарды қолданады.

13. Логопедиялық тренажерлар және құрылғылар

- “Дэльфа-142” логопедиялық аппараты – сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға дыбыстарды дұрыс айтуға үйретуге арналған құрал.
- “Логомассажер” құрылғылары – артикуляциялық бұлшықеттерді дамытуға көмектесетін арнайы құрылғылар.
- “Балабақша және мектепке арналған логопедиялық тренажерлар” – сөйлеу жаттығулары үшін интерактивті құрылғылар.

14. Компьютерлік бағдарламалар мен мобильді қосымшалар

Бүгінде сөйлеу бұзылыстарын түзету үшін түрлі цифрлық құралдар кеңінен қолданылады.

- “Дыбыстар әлемі” бағдарламасы – балаларды дыбыстарды дұрыс айтуға үйретететін интерактивті бағдарлама.
- “Speech Therapy for Kids” қосымшасы – сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектесетін мобильді қосымша.
- “Виртуалды логопед” бағдарламасы – сөйлеу кемшіліктерін түзетуге арналған жасанды интеллект технологиясын қолданатын бағдарлама.

15. Балама және қосымша коммуникация (AAC) құралдары

Сөйлеу функциясы мүлдем бұзылған балалар үшін арнайы коммуникациялық құрылғылар мен бағдарламалар бар.

- Сөйлеуді синтездеуші құрылғылар – баланың ойларын дыбыстық сигналдар арқылы жеткізуге мүмкіндік береді.
- “PECS” (Picture Exchange Communication System) жүйесі – сөйлеу қабілеті жоқ балаларға суреттер арқылы қарым-қатынас жасауға көмектесетін әдіс.
- “Tobii Dynavox” құрылғысы – көз қозғалысы арқылы басқарылатын сөйлесу құрылғысы.

Сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеудің заманауи әдістері

Заманауи техникалармен қатар, сөйлеуді дамытуға арналған әдістер де кеңінен қолданылады.

- Логопедиялық массаж – сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін нығайту үшін қолданылады.
- Музыкатерапия – сөйлеу ырғағын дамытуға көмектеседі.
- Виртуалды және кеңейтілген шынайылық (VR/AR) технологиялары – балаларға сөйлеу дағдыларын үйренуге көмектеседі.

Сөйлеу бұзылыстарын түзетудің тиімділігі және болашағы

Сөйлеу бұзылыстары бар балаларға арналған заманауи техникалар мен әдістер олардың әлеуметтік бейімделуін жақсартады. Болашақта жасанды интеллект, нейротехнологиялар және робототехника бұл салада жаңа мүмкіндіктер ашады.

Сөйлеу функциясы бұзылған балаларды қолдау және дамыту үшін заманауи техникалар мен технологияларды қолдану өте маңызды. Логопедиялық жабдықтар, компьютерлік бағдарламалар мен альтернативті коммуникация құралдары балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға және әлеуметтік бейімделуін жеңілдетуге көмектеседі. Болашақта инновациялық технологиялар бұл салада жаңа мүмкіндіктер ашады деп күтілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі (2021). Инклюзивті білім беруді дамыту стратегиясы.
2. Васильева, А. (2020). Логопедия: Заманауи технологиялар мен әдістер.
3. Сорокина, Н. (2019). Балалардағы сөйлеу бұзылыстарын түзетудің инновациялық әдістері.
4. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) (2022). Augmentative and Alternative Communication (AAC) Tools.
5. European Journal of Special Education Research (2021). Assistive Technologies for Speech and Communication Disorders.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Турганбекова Сауле Алибековна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, √73 ЖББМ
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается эффективность использования цифровых технологий на уроках русского языка и литературы. Современные образовательные технологии играют важную роль в формировании языковой компетенции учащихся, повышении их мотивации и развитии творческих способностей. Цифровые ресурсы, интерактивные платформы и мультимедийные материалы позволяют сделать процесс обучения более доступным и интересным.

Түйін

Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында цифрлық технологияларды пайдаланудың тиімділігі қарастырылады. Заманауи білім беру технологиялары оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға, олардың оқу процесіне деген ынтасын арттыруға және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді. Цифрлық ресурстар мен интерактивті құралдар білім беру үдерісін жеңілдетіп, тиімділігін арттыруға көмектеседі.

В современном образовательном процессе цифровые технологии играют ключевую роль. Использование мультимедийных ресурсов, интерактивных платформ и онлайн-сервисов позволяет сделать обучение более интересным и продуктивным. Особенно важно применение цифровых технологий на уроках русского языка и литературы, так как они способствуют развитию речи, расширению кругозора и формированию аналитического мышления учащихся.

Преимущества цифровых технологий в обучении русскому языку и литературе

Цифровые технологии значительно повышают эффективность обучения за счет следующих факторов:

- Индивидуальный подход – адаптация учебных материалов под уровень знаний каждого ученика.
- Мотивация учащихся – использование игровых и интерактивных элементов делает процесс обучения более увлекательным.
- Доступность информации – цифровые библиотеки, электронные учебники и базы данных позволяют быстро находить необходимый материал.
- Развитие творческого потенциала – работа с мультимедийным контентом, создание проектов и презентаций.
- Автоматизированный контроль знаний – использование тестов, онлайн-заданий и цифровых дневников облегчает оценивание.Основные цифровые технологии в преподавании русского языка и литературы

16. Интерактивные платформы и онлайн-ресурсы

Современные образовательные платформы позволяют значительно разнообразить учебный процесс. Среди наиболее популярных:

- “Яндекс.Учебник” – онлайн-ресурс для обучения русскому языку, включающий интерактивные упражнения и задания.
- “Российская электронная школа” (РЭШ) – государственная платформа с видеоуроками, тестами и методическими материалами.
- “Literature Map” – интерактивная карта, помогающая визуализировать связи между писателями и литературными произведениями.

17. Мультимедийные технологии

Использование аудио- и видеоматериалов помогает учащимся лучше воспринимать информацию. Например:

- Аудиокниги и подкасты – позволяют развивать навыки восприятия текста на слух.
- Видеоразборы литературных произведений – анализ текста с иллюстрациями и визуальными эффектами.
- Интерактивные карты и ленты времени – помогают визуализировать исторический контекст произведений.

18. Виртуальные и дополненные реальности (VR/AR)

Технологии виртуальной реальности могут значительно обогатить процесс изучения литературы:

- VR-экскурсии по местам, связанным с классической литературой (например, путешествие по Санкт-Петербургу Достоевского).
- Дополненная реальность в учебниках – позволяет “оживить” тексты, представляя сцены из произведений.

19. Цифровые инструменты для анализа текста

Использование технологий искусственного интеллекта помогает проводить глубокий анализ литературных произведений:

- Программы для стилистического и семантического анализа текста (например, TextAnalyst).
- Частотные словари и графическое представление структуры текста.

20. Электронные книги и цифровые библиотеки

Доступ к большим массивам текстов позволяет учащимся изучать произведения в удобном формате:

- Национальная электронная библиотека (НЭБ) – содержит оцифрованные произведения русской литературы.
- Литературные порталы (“Грамота.ру”, “Флибуста”) – ресурсы для поиска справочной информации.

Эффективность использования цифровых технологий на практике

Практическое применение цифровых технологий в образовательном процессе позволяет достигать следующих результатов:

- Повышение уровня грамотности учащихся – онлайн-тренажеры и приложения для изучения орфографии и пунктуации.
- Развитие критического мышления – анализ произведений с использованием цифровых инструментов.
- Формирование исследовательских навыков – работа с электронными базами данных, проектная деятельность.

Проблемы внедрения цифровых технологий в образовательный процесс

Несмотря на очевидные преимущества, существуют определенные трудности, связанные с использованием цифровых технологий:

- Разный уровень цифровой грамотности педагогов – не все учителя готовы к активному использованию цифровых инструментов.
- Отсутствие качественного контента – не все электронные ресурсы адаптированы для школьной программы.
- Технические ограничения – нехватка оборудования и интернет-доступа в некоторых регионах.

Перспективы развития цифрового обучения

Для успешного внедрения цифровых технологий в преподавание русского языка и литературы необходимо:

- Создание качественного цифрового контента – разработка адаптированных интерактивных учебников и курсов.
- Повышение квалификации педагогов – курсы и семинары по использованию цифровых инструментов в образовании.

• Развитие инфраструктуры – оснащение школ современными техническими средствами.

Использование цифровых технологий на уроках русского языка и литературы позволяет значительно повысить качество образования. Интерактивные платформы, мультимедийные ресурсы, технологии виртуальной реальности и искусственного интеллекта делают обучение более доступным, интересным и эффективным. В будущем развитие цифрового образования будет способствовать еще большему повышению уровня грамотности учащихся и углубленному изучению русского языка и литературы.

Литературы

1. Министерство просвещения Российской Федерации (2021). Концепция цифрового образования в школах России.
2. Иванова, Т. В. (2020). Использование цифровых технологий в гуманитарном образовании.
3. Кузнецов, А. П. (2019). Методика преподавания русского языка с применением цифровых технологий.
4. Российская электронная школа (РЭШ) (2022). Образовательные цифровые ресурсы для учителей и учеников.
5. ЮНЕСКО (2021). Цифровые технологии и их влияние на образование.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ВИРТУАЛДЫ (VR) ЖӘНЕ ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН (AR) ШЫНДЫҚТЫ ҚОЛДАНУ АЯСЫ

Кадырова Бахыткул Дуйсенбековна
Түркістан облысы,
Арыс қаласы «№8 В. Комаров атындағы
жалпы білім беретін мектебінің» КММ Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазақ тілі сабақтарында виртуалды (VR) және толықтырылған (AR) шындық технологияларын қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Білім беру үдерісінде жаңа технологияларды пайдалану оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың оқу материалын тереңірек меңгеруіне ықпал етеді. VR және AR технологиялары қазақ тілі сабағында интерактивті оқыту тәсілдерін дамытуға мүмкіндік береді.Қазақ тілі сабақтарында VR және AR технологияларын қолдану оқушылардың оқу материалын меңгеруін жақсартады. Бұл технологиялар арқылы білім беру үдерісі жанданып, оқушылардың белсенділігі артады.

Білім беру саласында инновациялық технологияларды пайдалану оқыту әдістерін жаңа деңгейге көтеруде. Әсіресе, виртуалды (VR – Virtual Reality) және толықтырылған (AR – Augmented Reality) шындық технологиялары сабақтарды қызықты әрі интерактивті етуге мүмкіндік береді. Бұл технологиялар қазақ тілі сабақтарында оқушылардың тілді меңгеруін жеңілдетіп, оқу үдерісін жандандырады.

VR және AR технологияларының ерекшеліктері

VR – бұл арнайы құралдардың көмегімен жасалған жасанды орта, онда оқушы толықтай виртуалды кеңістікке енеді. Ал AR технологиясы шынайы әлемді толықтырып, оған виртуалды элементтерді қосады. Бұл технологиялар:

- Оқу материалын көзбен көріп, сезінуге мүмкіндік береді;
- Оқушылардың белсенділігін арттырады;
- Теориялық білімді практикамен ұштастырады.

Қазақ тілі сабағында VR және AR қолданудың маңыздылығы

21. Оқушылардың қызығушылығын арттыру

Дәстүрлі сабақтармен салыстырғанда, VR және AR технологияларын қолдану оқушыларды көбірек қызықтырады. Қазақ тіліндегі жаңа сөздерді жаттау, грамматикалық құрылымдарды түсіну оңайырақ болады.

22. Тілді үйренудің тиімділігін арттыру

VR мен AR көмегімен оқушылар виртуалды ортада қазақ тілінде сөйлесіп, қарым-қатынас жасай алады. Бұл әдіс әсіресе тілді үйреніп жүргендер үшін пайдалы.

23. Интерактивті тапсырмалар

Бұл технологиялар арқылы оқушыларға ойын түріндегі тапсырмалар ұсынылады. Мысалы, оқушы AR қосымшасын пайдаланып, қазақ тіліндегі сөздерді үш өлшемді объектілермен байланыстыра алады.

24. Сөйлеу дағдыларын дамыту

VR технологиясы қазақ тілінде диалог құруға көмектеседі. Оқушылар виртуалды кейіпкерлермен сөйлесіп, тілдік дағдыларын дамыта алады.

Қолдану тәсілдері

25. Грамматиканы меңгеру

AR технологиясы арқылы оқушылар сөйлем құрылымын интерактивті түрде зерттей алады. Мысалы, толықтырылған шындық арқылы сөз тіркестерінің байланысын визуалды түрде көруге болады.

26. Оқушылардың сөздік қорын байыту

VR және AR көмегімен оқушылар жаңа сөздерді шынайы көріністер арқылы есте сақтайды. Мысалы, қазақ халқының ұлттық тағамдары туралы мәтінді оқыған кезде, AR қосымшасы арқылы олардың үш өлшемді бейнелерін көруге болады.

27. Тыңдалым және айтылым дағдыларын жетілдіру

VR технологиясы сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Оқушылар қазақша аудио тапсырмаларды орындай алады.

28. Қазақ мәдениетін тану

Қазақ тілі сабағында ұлттық дәстүрлер мен мәдени мұраларды оқытуда VR технологиясы ерекше рөл атқарады. Мысалы, оқушылар виртуалды түрде “Наурыз” мейрамын тамашалай алады.

Қиындықтары мен шешу жолдары

VR және AR технологияларын білім беруде қолдануда бірқатар қиындықтар кездеседі:

- Қымбат құрылғылар – VR көзілдіріктері мен AR қолданбалары қымбатқа түседі. Шешімі: бюджеттік баламаларды қарастыру.
- Мұғалімдердің дайындық деңгейі – мұғалімдер жаңа технологияларды қолдануға әрдайым дайын емес. Шешімі: арнайы курстар мен семинарлар өткізу.
- Интернет пен техникалық мәселелер – кейбір мектептерде қажетті инфрақұрылым жеткіліксіз. Шешімі: мектептерді технологиямен қамтамасыз ету бағдарламаларын дамыту.

Қазақ тілі сабақтарында VR және AR технологияларын пайдалану – оқыту үдерісін тиімді етудің жаңа бағыты. Бұл технологиялар оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың тілді меңгеруіне оң әсер етеді. Болашақта қазақ тілі пәнінде интерактивті оқытудың кең таралуы күтілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі (2022). Цифрлық білім беруді дамыту стратегиясы.
2. Назарбаев, Н. Ә. (2017). Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.
3. Қазақстан Республикасы Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі (2021). Цифрлық технологияларды енгізу жөніндегі есеп.
4. OECD (2021). Educational Technologies and their Role in Language Learning.
5. UNESCO (2020). Virtual and Augmented Reality in Education: Opportunities and Challenges.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Рысбекова Нургуль Елесбековна
Түркістан облысы,
Арыс қаласы «№8 В. Комаров атындағы
жалпы білім беретін мектебінің» КММ Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Қазіргі білім беру жүйесінде сандық технологиялар оқытудың ажырамас бөлігіне айналды. Қазақ тілі сабағында оларды қолдану оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырып, тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Интерактивті платформалар, мобильді қосымшалар, мультимедиялық материалдар мен жасанды интеллектке негізделген құралдар қазақ тілін үйретуде тиімділікті арттыруда.

Бұл мақалада қазақ тілі сабағында сандық технологияларды қолданудың артықшылықтары мен тиімді әдістері қарастырылады. Сандық ресурстар оқушылардың тіл үйрену үдерісін жеңілдетіп, оларды қызықты әрі қолжетімді етеді.

Қазақ тілі сабағында сандық технологияларды қалай қолдануға болады?

Қазіргі білім беру процесін технологиясыз елестету қиын. Әсіресе, қазақ тілін оқытуда сандық құралдар таптырмас көмекші бола алады. Бұрын оқушылар қағаз кітаптарды парақтап, сөздіктерді ақтарып жатса, қазір бір-ақ рет басу арқылы кез келген ақпаратқа қол жеткізе алады. Бірақ сандық технологияларды қалай тиімді пайдалану керек?

1. Интерактивті платформалар: Мұғалімдерге арналған шебер құралдар

Бүгінде қазақ тілі сабақтарында интерактивті платформалар жиі қолданылады. Бұл сайттар сабақтарды қызықты әрі тиімді өткізуге көмектеседі:

- BilimLand – қазақ тілі мен әдебиеті бойынша анимацияланған сабақтар мен жаттығулар бар.
- Daryn.online – оқушылар үшін қазақ тілінде түрлі курстар мен тесттер ұсынады.
- Kundelik.kz – бұл платформа сабақ кестесі, үй тапсырмасы және бағаларды бақылауға мүмкіндік береді.

Бұлардың басты артықшылығы – сабақ барысында визуалды элементтерді көбірек пайдалану мүмкіндігі. Мысалы, мұғалім дәстүрлі сабақтың орнына интерактивті видео көрсетіп, оқушылармен ойын түрінде жұмыс істей алады.

2. Қазақ тілі мобильді қосымшалар арқылы қалай оңай үйреніледі?

Көптеген оқушылар смартфондарын тастағысы келмейді. Бұл әдетті пайдалы бағытқа бұруға болады! Мобильді қосымшалар арқылы қазақ тілін оқыту өте тиімді. Мысалы:

- Sozdik.kz – ең танымал қазақша-орысша онлайн сөздік.
- TIL-Qaz – қазақ тілін үйренуге арналған жаттығулар жиынтығы.

• Balapan Kids – бүлдіршіндерге арналған қазақша ойындар мен мультфильмдер жинағы.

Оқушыларға үй тапсырмасын орындау барысында осындай қосымшаларды қолдануды ұсынсаңыз, олар үшін сабақ әлдеқайда қызықты әрі жеңіл болады.

3. Видео, подкаст, аудиокітаптар: Қазақ тілін тыңдап үйрену

Тілді үйренуде тыңдалым дағдылары өте маңызды. Бұл үшін аудиоматериалдар жақсы көмекші бола алады:

• Аудиокітаптар – оқушыларға қазақ әдебиетінің шығармаларын тыңдау ұсынылады.

• Подкастар – қазақ тіліндегі қызықты тақырыптарды тыңдау арқылы сөйлеу мәнері мен сөздік қорды дамытуға болады.

• YouTube білім беру арналары – қазақ тілі мен әдебиеті бойынша қызықты бейнесабақтар көптеп кездеседі.

Осы материалдарды сабақ барысында қолдансаңыз, оқушылар тек оқулықтағы мәтінмен шектелмей, тілді шынайы өмірде қалай қолдану керектігін түсіне бастайды.

4. Жасанды интеллект және қазақ тілі

Бүгінде жасанды интеллект негізіндегі технологиялар тіл үйренуге көмектесе алады. Мысалы:

• ChatGPT – оқушыларға қазақ тіліндегі сұрақтарына жауап беруге көмектесе алады.

• Google Translate & Yandex Translate – жаңа сөздерді аудару, мәтіндерді түсіну үшін пайдалы.

• Voca AI – қазақ тілінде сөйлеуді жетілдіруге көмектесетін қосымша.

Оқушыларға бұл технологияларды дұрыс пайдалануды үйретсеңіз, олар өздігінен тіл үйренуде белсенді бола алады.

Қорытынды: Технологияны игеру – жаңа мүмкіндіктерге жол ашу

Қазақ тілі сабағында сандық технологияларды қолдану – тек заман талабы ғана емес, сонымен қатар оқытудың тиімділігін арттырудың таптырмас жолы. Мұғалімдер жаңа технологияларды игеріп, оны сабақ барысында тиімді қолдана білсе, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.

Сондықтан дәстүрлі әдістерді сандық мүмкіндіктермен үйлестіре отырып, қазақ тілін оқытуды жаңа деңгейге көтеруге болады. Ең бастысы – оқыту әдісін заманауи технологиялармен әрлендіріп, оқушылардың қызығушылығын ояту.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі. (2022). Қазақстандағы цифрлық технологияларды дамыту жөніндегі есеп.
2. BilimLand.kz – Қазақстандағы онлайн білім беру платформасы. https://bilimland.kz
3. Daryn.online – Қашықтан оқыту платформасы. https://daryn.online
4. Sozdik.kz – Қазақша-орысша онлайн сөздік. https://sozdik.kz

ВЕБ-ДИЗАЙН ЖӘНЕ ОНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Жаикбаева Айнур Сыргабаевна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебінің
информатика пәні мұғалімі

Abstract:

This article discusses the use of web design in the educational process and its significance in the educational system. Web design has become an important tool in various fields, including education. The use of web design in the learning process provides students with the opportunity to master new technologies and enhances the efficiency of the educational process. Creating websites and online platforms, developing interactive learning materials, organizing visual information, and optimizing the user experience are all innovative methods aimed at improving the quality of education.

Резюме

В этой статье рассматривается использование веб-дизайна в образовательном процессе и его значение в системе образования. Веб-дизайн стал важным инструментом в различных областях, включая образование. Применение веб-дизайна в учебном процессе дает студентам возможность освоить новые технологии и повысить эффективность обучения. Создание сайтов и онлайн-платформ, разработка интерактивных учебных материалов, организация визуальной информации и оптимизация пользовательского опыта — все это инновационные методы, направленные на улучшение качества образования.

Веб-дизайн – бұл тек веб-беттерді әзірлеу ғана емес, ол интерактивті оқу материалдары мен онлайн оқыту платформаларын жасау барысында қолданылатын маңызды құрал. Қазіргі уақытта білім беру жүйесі жаңа әдіс-тәсілдер мен технологияларды тиімді пайдалану арқылы үнемі жаңарып отырады. Веб-дизайн да осы өзгерістердің бір бөлігі болып табылады. Оқушыларға қызықты әрі тиімді оқу процесін ұсыну үшін, педагогтер мен оқытушылар веб-дизайнды оқу құралдары ретінде пайдалану арқылы білім беру процесін жақсартуға және оқу нәтижелерін арттыруға мүмкіндік алады.

Бұл мақалада веб-дизайнның білім беру саласындағы ролі, оның оқу процесінде қолданылу әдістері мен мүмкіндіктері, сондай-ақ оның оқушылардың оқу процесіне әсері туралы сөз болады. Веб-дизайнның теориялық негіздері мен оны тиімді қолдану жолдары сипатталады, сонымен қатар білім беру саласындағы инновациялар мен технологиялардың ықпалы қарастырылады.

Веб-дизайнның білім беру процесінде қолданылуының артықшылықтары

Білім беру процесінде веб-дизайнды қолдану — оқу мен үйрену әдісін жаңа деңгейге көтерудің тиімді жолдарының бірі. Қазіргі заманғы технологиялар мен интернет желісінің дамуы оқыту мен оқу тәсілдерін өзгертуге ықпал етті. Веб-дизайн оқу платформаларын тиімді құру үшін аса маңызды рөл атқарады, себебі ол оқу процесін визуалды, интерактивті және қызықты етіп жасауға мүмкіндік береді. Мақалада веб-дизайнның білім беру процесінде қолданылуының бірқатар артықшылықтары қарастырылады.

1. Интерактивті оқу материалдарын жасау

Веб-дизайн оқыту процесін интерактивті ету үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Оқушыларға тек тыңдап қана қоймай, белсенді түрде қатысуға мүмкіндік береді. Мұндай оқыту әдістері оқушылардың қызығушылығын арттырады және материалды тереңірек меңгеруге көмектеседі.

Интерактивті тапсырмалар мен ойындар: Веб-дизайнды қолдану арқылы интерактивті тапсырмалар мен викториналар жасауға болады. Мысалы, математика пәнінде есептерді шешуге арналған интерактивті тапсырмаларды, тіл сабақтарында сөздік қорды арттыруға арналған ойындарды ұйымдастыруға болады. Бұл әдіс оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, олар материалды өз бетінше зерттеп, шешім қабылдауға ынталандырылады.
Қашықтан білім алу: Веб-дизайн платформалары қашықтан білім алу үшін аса маңызды. Оқушылардың географиялық орналасуына қарамастан, интерактивті тапсырмалар мен ойындар арқылы оқу материалдарына қол жеткізуге болады. Бұл әсіресе пандемия кезінде маңызды болған әдіс.

2. Көпканалды білім беру

Веб-дизайн білім беру платформаларында мультимедиялық контентті енгізуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың әртүрлі ақпаратты әр түрлі форматта қабылдауына жағдай жасайды. Көпканалды білім беру — білімді берудің бірқатар жолдарын қамтитын тиімді әдіс болып табылады.
Мультимедиялық контент: Видео, анимациялар, графика мен мәтіндер оқушыларға материалды әртүрлі форматта ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, химия сабағында молекулалардың құрылымын бейнелейтін анимациялар мен видео материалдар арқылы түсінік беру оңай болады. Осылайша, әртүрлі түйіндер мен тұжырымдар түрлі форматтарда түсіндіріліп, оқушыларға оларды түсіну үшін түрлі тәсілдер ұсынылады.
Қосымша ресурстар: Веб-дизайн көпканалды білім беруге мүмкіндік беретін қосымша ресурстарды біріктіруге қол жеткізеді. Құралдар мен тесттер, форумдар мен әлеуметтік желілер арқылы оқушылар сабаққа қатысты қосымша материалдарды таба алады. Бұл білімді тереңдетуге, өз бетінше зерттеу жүргізуге және сұрақ қоюға мүмкіндік береді.

3. Визуалды ақпараттың тиімділігі

Веб-дизайн визуалды контентті ұйымдастыру мен пайдаланушы интерфейсін оңтайландыруды қажет етеді. Кез келген ақпарат визуалды түрде ұсынылған жағдайда оны түсіну және есте сақтау әлдеқайда жеңіл болады. Бұл әсіресе оқушыларға тыңдап қана қоймай, көру арқылы да түсіну мүмкіндігін береді.
Инфографика мен диаграммалар: Веб-дизайн арқылы ақпаратты инфографика немесе диаграмма түрінде көрсету ақпаратты түсінуге көмектеседі. Мысалы, математика немесе география сабақтарында күрделі диаграммалар мен схемаларды қолдану түсінуді жеңілдетеді. Оқушылар оларды көріп, негізгі түйіндерді қадағалап, сол арқылы негізгі идеяларды бекіту мүмкіндігіне ие болады.
Жеңіл қолданылатын интерфейстер: Веб-дизайн оқушыға арналған платформа интерфейсін пайдаланушыға ыңғайлы етіп жасауды көздейді. Оқушының оқуға деген қызығушылығын арттыру үшін оқыту платформасының интерфейсі қарапайым әрі түсінікті болуы тиіс. Бұл оқушылардың ешқандай кедергісіз платформаны қолдануына, сондай-ақ білім алуға деген ықыласын оятуға мүмкіндік береді.

4. Жеке қарым-қатынасты дамыту

Веб-дизайн оқу платформаларын жасауда оқушылардың жеке қажеттіліктері мен оқу стилін ескере отырып білім берудің персонализаторлық тәсілін қолдануға мүмкіндік береді. Бұл оқушыға бағдарланған оқытудың маңызды компоненті болып табылады. Әр оқушының оқу стилі әр түрлі, ал веб-дизайн оларды ескеруге мүмкіндік береді.
Жеке қажеттіліктерді ескеру: Оқушылар әртүрлі қарқынмен және түрлі тәсілдермен оқиды. Веб-дизайн әр оқушының қажеттіліктеріне сәйкес оқу әдістерін таңдауға көмектеседі. Оқушылар өзіне ыңғайлы уақытта материалдарды қарап, тапсырмаларды орындай алады. Қосымша көмек алу үшін жеке сұрақтар мен тақырыптар бойынша материалдарды ұсынуға болады.
Тәуелсіз оқу: Оқушыларға өз бетінше оқу үшін арнайы тапсырмалар мен тапсырмалар жиынтығын ұсынуға болады. Веб-дизайн бұл тапсырмаларды реттеу мен бақылауды

жеңілдетеді, бұл оқушыларға жеке даму траекториясын таңдауға мүмкіндік береді. Өздігінен оқуды дамыту арқылы оқушылар жеке жауапкершілікті сезінеді.

Қорытынды

Веб-дизайнның білім беру процесінде қолданылуы оқу материалдарын қызықты әрі тиімді етіп ұсынуға, оқушылардың белсенділігін арттыруға және білім деңгейін көтеруге мүмкіндік береді. Әсіресе, көпканалды білім беру мен интерактивті тапсырмаларды енгізу, визуалды ақпаратты қолдану және оқушылардың жеке қажеттіліктерін ескеретін платформа арқылы оқыту оқушыларға сапалы білім алуға ықпал етеді. Сонымен қатар, веб-дизайн оқу процесінің барлық аспектілерін тиімді ұйымдастыру мен оңтайландыру үшін маңызды құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бенжамин А. С., Винсент Д. Э. Веб-дизайн негіздері: пайдаланушыға бағытталған интерфейсті құру. Pearson Education, 2013.
2. Фаулер Д. Веб-дизайн мен қолжетімділікті жобалау: қолданушының тәжірибесін жетілдіру. Wiley, 2015.
3. Нельсон Э. К., Гриффитс Б. Веб-дизайндағы түстер мен типографика: білім беру мен қолданушының өзара әрекеттесуін зерттеу. Journal of Educational Technology Development, 2018.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ӘДЕБИ ТІЛДІҢ СТАНДАРТТАРЫ МЕН НОРМАЛАРЫ

Исатаева Гүлфайруз Өмірбекқызы
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию стандартов и норм литературного языка казахского языка. Формирование и развитие литературного языка в казахском обществе является важным аспектом, который влияет на культурные и языковые изменения. Нормы литературного языка используются с целью обеспечения единства на всех уровнях языка, а их правильное использование способствует повышению статуса языка.

Abstract:

This article is dedicated to the study of the standards and norms of the Kazakh literary language. The formation and development of the literary language in Kazakh society is an important aspect that influences cultural and linguistic changes. The norms of the literary language are used to ensure consistency at all levels of the language, and their correct application contributes to enhancing the status of the language.

Әдеби тілдің жалпы түсінігі мен маңызы

Әдеби тіл – бұл қоғамдағы барлық мәдени, ғылыми және әлеуметтік салаларда қолданылатын, белгілі бір нормаларға негізделген тіл. Әдеби тілдің негізгі мақсаты – жалпыұлттық тілдің нормаларын сақтай отырып, қарым-қатынас жасау мен ақпарат алмасудың тиімділігін арттыру. Әдеби тіл қоғамның барлық саласында өзара түсіністік пен тілдің бірлігін қамтамасыз етеді. Бұл оның әлеуметтік және мәдени рөлін күшейтеді. Әдеби тілдің маңызы өте зор, өйткені ол ұлттық мәдениет пен әдебиеттің дамуына ықпал етеді, тілдің байлығын көрсетеді, қоғамдағы қоғамдық ойды бейнелейді.

Қазақ тілінің әдеби тілінің қалыптасуы мен дамуының тарихи аспектілері

Қазақ тілінің әдеби тілі ғасырлар бойы қалыптасты. Оның алғашқы көрінісі XVIII ғасырдағы жазба әдебиетте байқала бастады. Қазақ әдеби тілі негізінен ауызекі тілдің нормаларына сүйенген, алайда осы тілді жүйелендіру, нормаландыру қажеттілігі бірнеше кезеңдерде орын алды. XIX ғасырдың соңында қазақ тілінің әдеби тілі көбірек қолданылып,

қазақ халқының мәдени және саяси өмірінде маңызды рөл атқарды. Тәуелсіздік алғаннан кейін қазақ тілінің әдеби тілінің қалыптасуы мен дамуы жаңа деңгейге көтерілді, және оның функционалдық салалары көбейді.

Әдеби тілдің қоғамдағы рөлі

Әдеби тіл қоғамда білім беру, мәдениет, ғылым, өнер мен саяси өмірдің негізін құрайды. Ол халықтың тарихы мен мәдениетін, оның ұлттық ерекшеліктерін сақтауға және жеткізуге мүмкіндік береді. Әдеби тілдің қоғамдағы рөлі мәдениеттің, білімнің және ғылыми прогрестің дамуы мен жетілуіне ықпал етеді. Ол тіл арқылы қоғамдық сана қалыптасып, ұлттың бірлігі мен елдің тұрақтылығының негізі болады. Әдеби тіл қоғамды ақпараттық ағынмен қамтамасыз етеді және адамдардың бір-бірімен түсінісуін жеңілдетеді.

1. Әдеби тілдің нормалары мен стандарттары

Әдеби тілдің нормалары: лексикалық, грамматикалық, фонетикалық, стилистикалық нормалар

Әдеби тілдің қалыптасуы барысында оның түрлі нормалары құрылды. Бұл нормалар тілдің әрбір саласында жүйелі ережелерді белгілейді. Лексикалық нормалар – сөздердің дұрыс қолданылуы мен олардың мағыналарының нақты анықтамасы. Грамматикалық нормалар – сөздің морфологиялық және синтаксистік құрылымдарын дұрыс қолдану ережелері. Фонетикалық нормалар – дыбыстардың дұрыс айтылуы мен олардың үндестігі. Стилистикалық нормалар – сөздерді қолдану барысында стильдік үйлесімділікті сақтау.

Әдеби тілдің стандарттарына қойылатын талаптар

Әдеби тілдің стандарттары оның тиімді және дұрыс қолданылуын қамтамасыз етеді. Оған тілдің барлық деңгейлерінде талаптар қойылады: лексикалық қорды кеңейту, грамматикалық ережелерді сақтау, дыбыстардың үндестігін сақтау, тілдің мәнерлілігін және әсемдігін арттыру. Әдеби тілдің стандарттарына қатысты талаптар тек қана сөйлеу мен жазуда ғана емес, сонымен қатар оқу, жазу, ғылыми жұмыс жүргізу, қоғамдық ортада сөйлеу кезінде де байқалуы қажет.

Қазақ тіліндегі әдеби тілдің нормаларын сақтау мен қалыптастырудың маңызы

Қазақ тіліндегі әдеби тілдің нормаларын сақтау – ұлт тілінің беделін сақтаудың және тілдің таза, үйлесімді болуын қамтамасыз етудің негізгі шарты болып табылады. Әдеби тілдің нормаларын қалыптастыру мен дамыту тілдің мәнін жоғалтпауға, әртүрлі аймақтар мен әлеуметтік топтар арасында ортақ түсіністік қалыптастыруға мүмкіндік береді.

2. Қазақ тілінің грамматикалық нормалары

Сөз құрастырудағы грамматикалық норма

Сөздердің дұрыс құрылуы – әдеби тілдің басты ерекшелігі. Құрылымдық деңгейде грамматикалық нормалар сөздің дұрыс түрленуін, дұрыс қосымшалардың қолданылуын, сөздердің әртүрлі жағдайларда дұрыс келісуін қамтамасыз етеді. Бұл оқушылардың грамматикалық сауаттылығын арттыруға әсер етеді.

Синтаксистік норма: сөйлем құрылымы, сөйлем мүшелерінің орын тәртібі

Синтаксистік нормалар сөйлемнің дұрыс құрылуын, сөздердің сөйлем ішіндегі орнын дұрыс қоюды талап етеді. Бұл нормалар оқушылардың жазба жұмыстарында грамматикалық қателерді болдырмауға көмектеседі. Синтаксис нормаларын сақтау қазақ тілінің әдемілігі мен үйлесімділігін қалыптастырады.

Морфологиялық нормалар: сөз түрлендіру, қосымшалардың дұрыс қолданылуы

Морфология саласындағы нормалар сөздердің дұрыс түрленуін, оларды қажетті жағдайларда дұрыс қолдануды білдіреді. Бұл нормалар тілдің байлығын сақтауға, сөздердің әртүрлі мағыналарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

3. Лексикалық нормалар

Сөздік қор мен оның дамуындағы нормалар

Лексикалық нормалар тілдің сөздік қорын дұрыс қолдануды қамтамасыз етеді. Бұл нормалар сөздердің дұрыс мәнде қолданылуын, сөздердің мағыналық дәлдігін сақтауды қамтиды. Лексикалық нормалар тілдің түсінікті әрі әсерлі болуын қамтамасыз етеді.

Синонимдер мен антонимдердің қолданылуы

Синонимдер мен антонимдер – тілдің лексикалық байлығы. Оларды дұрыс қолдану тілдің көркемдігін арттырады, сөйлеу мен жазудың әсерін күшейтеді. Әдеби тілде олардың үйлесімді қолданылуының маңызы зор.

Терминологияның қалыптасуы және оның стандарттары

Терминологияның қалыптасуы ғылым мен техниканың дамуы үшін маңызды. Қазақ тілінде терминологияның стандарттарын құру, оларды дұрыс пайдалану арқылы қазақ тілінің ғылыми тіл ретінде дамуына үлес қосуға болады.

4. Фонетикалық нормалар

Дыбыстардың дұрыс айтылуы мен олардың орфоэпиялық нормалары

Фонетикалық нормалар дыбыстардың дұрыс айтылуын, сөздердің дұрыс оқылуын қамтамасыз етеді. Қазақ тілінің орфоэпиялық нормаларын сақтау тілдің әдемілігін, дәйектілігін арттырады.

Қазақ тіліндегі үндестік заңдары

Қазақ тілінің үндестік заңдары – тілдің фонетикалық құрылымының негізгі принциптері. Бұл заңдарды сақтау тілді дұрыс айтуға, жазуға және түсінуге көмектеседі.

Ақпараттық технологиялардың тілдік нормаларға ықпалы

Ақпараттық технологиялар мен интернеттің әсері тілдің нормаларына айтарлықтай ықпал етуде. Бұл жаңа ақпарат құралдарын қолдану, тілдің көбірек өзгеруі мен жетілуіне мүмкіндік береді.

5. Стилистикалық нормалар

Әдеби тілде стильдер мен жанрлардың үйлесімділігі

Әдеби тілде әртүрлі стильдер мен жанрлар бар. Олардың үйлесімділігін сақтау сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына ықпал етеді.

Әдеби тілде сөйлеу мәдениетінің қалыптасу

Сөйлеу мәдениетінің қалыптасуы әдеби тілдің негізгі аспектісі болып табылады. Бұл нормалар сөйлеудің дұрыстығын, әдептілігін және көркемдігін қамтамасыз етеді.

Тілдің мәнерлілігі мен көркемдігі: әдеби шығармаларда тіл қолдану нормалары

Тілдің мәнерлілігі мен көркемдігі әдеби шығармалардың негізін құрайды. Әдеби шығармалардағы тілдің көркемдігі, сөздерді дұрыс қолдану әдеби тілдің жоғары деңгейде дамуына ықпал етеді.

6. Қазіргі қазақ тілінің әдеби нормаларының бұзылуы

Әлеуметтік және техникалық себептермен нормалардың бұзылуы

Әлеуметтік және техникалық факторлар тіл нормаларын бұзуға әкеледі. Мысалы, ақпараттық құралдар мен әлеуметтік желілердің ықпалы тілдің нормаларын сақтауда қиындықтар туғызады.

Мектеп және жоғары білім беру жүйесінде тіл нормаларының сақталуы

Мектеп пен университеттерде тіл нормаларын сақтау тілдік сауаттылықты арттыруға ықпал етеді. Тілді дұрыс оқыту мен үйретудің маңызы зор.

Бұқаралық ақпарат құралдарында әдеби тілдің нормаларының бұзылуы

Бұқаралық ақпарат құралдарында әдеби тілдің бұзылуы ақпараттық ағынның сапасын төмендетеді. Әрбір медиа мекеме тілдің нормаларын сақтауға міндетті.

Қорытынды:

Қазақ тіліндегі әдеби тілдің нормалары мен стандарттары қоғамның мәдени, білімдік, әлеуметтік дамуының негізі болып табылады. Әдеби тілдің нормалары – бұл тілдің дұрыс, біркелкі және түсінікті қолданылуын қамтамасыз ететін ережелер мен талаптар. Олар сөздердің дыбысталуын, жазылуын, сөз тіркестерінің дұрыс құрылуын, сөйлемдер мен мәтіндердің тілдік заңдылықтарға сай болуын қамтиды. Әдеби тілдің стандарттары тек қана мектептерде емес, барлық қоғамдық орындарда, БАҚ-та, ғылыми еңбектерде, сондай-ақ ресми және жеке қарым-қатынастарда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айтбайұлы, Ж. Қазақ тілінің грамматикасы. Алматы: Ғылым, 2015.

2. Қордабаев, Т. Қазақ әдеби тілінің тарихы. Алматы: Ана тілі, 2009.
3. Әуелбекова, Р. Қазақ тілінің нормалары мен стандарттары. Алматы: Қазақ университеті, 2017.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ОЙЛАРДЫҢ ДАМУЫ

Мурадова Умида Нарматовна
Түркістан облысы, Сайрам айданы
№28 «Ақбай» ЖББМ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается развитие философских идей в казахской литературе и их значение для общества. Отражение и развитие философских идей в казахской литературе, особенно в контексте формирования национального самосознания и культуры, имеют особое значение. Исследуя философские идеи в казахской литературе, мы не только раскрываем глубину нашей литературы, но и понимаем мировоззрение народа, моральные ценности и отношение к жизни.

Abstract:

This article explores the development of philosophical ideas in Kazakh literature and their significance in society. The manifestation and development of philosophical thoughts in Kazakh literature, especially in the context of the formation of national consciousness and culture, play a significant role. By studying the philosophical ideas in Kazakh literature, we not only gain insight into the depth of our literature but also observe the worldview, moral values, and perspectives on life of the people.

Қазақ әдебиетінде философиялық ойлардың дамуы – бұл қазақ халқының мәдениеті мен тарихын терең түсінуге мүмкіндік беретін маңызды тақырып. Бұл мақалада қазақ әдебиетінің тарихи даму жолында философиялық ойлардың қалай пайда болып, дамығаны қарастырылады. Қазақ әдебиетіндегі философиялық ойлардың көрінісі, әсіресе, оның халықтық, мәдени және діни көзқарастарымен байланысты аспектілері қаралады.

Қазақ әдебиетінде философиялық ойдың дамуы өте ерте кезеңдерден бастау алады, бірақ оның көрнекті көрінісі XIX ғасырдан бастап байқалады. Бұл кезеңде қазақ әдебиеті әлеуметтік, саяси және моральдық философиялық мәселелерді қарастыруға бет бұрады. Әсіресе Абай Құнанбайұлының шығармашылығы қазақ философиясының жаңа кезеңінің бастамасы болып табылады. Сонымен қатар, XX ғасырдың басында қазақ әдебиетінде философиялық ойлар халықтың күрделі әлеуметтік-экономикалық жағдайына байланысты күрделене түсті.

1. Қазақ әдебиетінің алғашқы кезеңдеріндегі философиялық ойлар

Қазақ әдебиеті өзінің бастауларын ауыз әдебиетінде тауып, ондағы философиялық ойлар табиғатты, қоғамды, адамның ішкі әлемін, әлем мен адамның арасындағы байланысты терең түсінуге бағытталған. Қазақтың эпикалық жырларында, мақал-мәтелдерінде, ақындар мен жыраулардың поэзиясында адамның өмірге, тіршілікке, қоғамға, дүниеге деген көзқарасы анық байқалады.

1.1. Ауыз әдебиеті мен философия

Қазақтың ауыз әдебиетіндегі философиялық ойлар, негізінен, адам мен табиғаттың, қоғамның арасындағы үйлесімділікті іздеу, өмірдің мәнін түсіну, адамгершілік, әділдік сияқты мәселелерді көтерген. Мысалы, қазақтың терме мен толғауларында адам бойындағы асыл қасиеттер, оған қойылатын талаптар кеңінен баяндалады. Жыраулардың шығармашылығында философиялық ойлардың көрініс табуы, әсіресе «Қобыланды батыр», «Алпамыс» сияқты эпикалық жырларда кездеседі.

1.2. Қазақ мақал-мәтелдеріндегі философиялық тұжырымдар

Қазақ халқының тұрмысында маңызды орын алған мақал-мәтелдер де терең философиялық ойларды қамтиды. Адамның өмірдегі мақсаты, қоғамдағы рөлі, өмірдің мәні мен адамгершілік қағидалары мақал-мәтелдер арқылы қазақтың әлемге деген көзқарасын көрсетеді.

2. XIX ғасырдағы қазақ философиясы

XIX ғасырда қазақ қоғамы бірқатар әлеуметтік-саяси өзгерістерді бастан өткерді. Бұл кезеңде философиялық ойлар жаңа бағыттар мен мәселелерге бет бұрады. Бұл уақыттың ең көрнекті өкілдерінің бірі – Абай Құнанбайұлы.

2.1. Абай Құнанбайұлы және қазақ философиясының негіздері

Абайдың шығармашылығында қазақ философиясы өзінің ең биік шегіне жетті. Оның өлеңдері мен қара сөздерінде адамзаттың мәңгілік мәселелері – өмір мен өлім, жақсылық пен жамандық, білім мен надандық, махаббат пен өшпенділік туралы терең ойлар айтылады. Абай философиясының негізінде адамды терең тану, оның ішкі әлемін түсіну, адамгершілікке ұмтылу және қоғамдағы әділетсіздікке қарсы күресу жатыр.

2.2. Абайдың «толық адам» тұжырымдамасы

Абайдың философиясындағы негізгі тақырыптардың бірі – адамның рухани даму жолы, оның кемелдену жолы. «Толық адам» концепциясы Абайдың философиясының өзегі болып табылады. Бұл тұжырымдамада Абай адамның тек ақыл-ойы мен білімін ғана емес, сонымен қатар оның жан дүниесін, жүрегін тазартуды, қоғамға қызмет етуді мақсат етеді.

2.3. Абайдың әлеуметтік-саяси философиясы

Абайдың шығармашылығында қазақ қоғамындағы әлеуметтік теңсіздіктерге, тұрмыс қиыншылықтарына, білімнің жоқтығына деген терең сындарлы көзқарас көрінеді. Ол қазақтың дәстүрлі өмір салтына қарсы шығып, білім мен ғылымның қажеттілігін уағыздады.

3. XX ғасырдағы қазақ әдебиетінде философиялық ойлардың дамуы

XX ғасырда қазақ әдебиеті жаңа даму кезеңіне аяқ басып, әлеуметтік-саяси мәселелерді тереңірек қамтуға көшті. Бұл кезеңде философиялық ойлар әдебиетте жаңа реңктермен көрініс табады. Әсіресе, тәуелсіздікке деген ұмтылыс, ұлттық сана-сезімнің жаңғыруы, рухани құндылықтардың қайта қалыптасуы әдебиетте айқын көрініс тапты.

3.1. М. Әуезов және ұлттық философия

Қазақтың ұлы жазушысы Мұхтар Әуезов өзінің шығармаларында ұлттық мәселелерді, адамның рухани дүниесін, оның қоғамдағы орнын терең философиялық тұрғыдан талдады. Әуезовтің шығармашылығында қазақтың ұлттық болмысын сақтап қалу, өз мәдениетіне деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу мәселелері ерекше орын алады.

3.2. С. Сейфуллин мен Қ. Аманжоловтың философиялық ойлары

Қазақ әдебиетінде XX ғасырдың алғашқы жылдарында социалистік идеялардың ықпалы байқалды. Бұл кезеңде әдебиетке қоғамдағы өзгерістер, революция мен жаңа үкіметтің саясаты жөнінде философиялық көзқарастар мен идеологиялық тақырыптар енгізіледі.

4. Қазіргі қазақ әдебиетінде философиялық ойлар

Бүгінде қазақ әдебиеті постмодернистік көзқарастармен кеңейіп, жаңа философиялық бағыттарды қамтуда. Қазіргі қазақ жазушылары мен ақындары ұлттық құндылықтармен байланысты әлемдік философияға назар аударады. Заманауи әдебиеттегі философияда адамның рухани және әлеуметтік проблемалары, экологиялық мәселелер, жаһандану мен мәдениетаралық байланыстар басты тақырыптарға айналуда.

4.1. Жазушылар мен ақындардың рухани ізденістері

Бүгінгі таңда қазақ жазушылары мен ақындары адамгершілік пен ұлттық рухты сақтау мәселелерін көтереді. Бұл кезеңде шығармашылығының негізінде адамға, қоғамға, қоршаған ортаға деген жауапкершілік, экологиялық ойлау мен ғаламдық мәселелерді қарастыру жатыр.

Қорытынды

Қазақ әдебиетінде философиялық ойлардың дамуы қазақ халқының рухани, мәдени, және әлеуметтік тарихының айқын көрінісі болып табылады. Абайдан бастап бүгінгі күнге дейін қазақ әдебиеті философиялық тұрғыдан адамның мәні, қоғамның болашағы, ұлттың тәуелсіздігі мен өзіндік ерекшелігін терең түсінуге мүмкіндік береді. Қазақ әдебиетіндегі философиялық ойлар бүгінгі жастарға үлкен әсер етіп, оларды өмірдің мәні мен мақсатын іздеуге шақырады.

Әдебиеттер тізімі:
1.Қасымбек М. "Қазақ философиясының тарихы". Алматы: Қазақ университеті, 2004.
2. Аманжолов Қ. "Қазақ әдебиетінің мәселелері". Алматы, 2003.
3. Жұбанов А. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Қазақ университеті, 2015.

ОҚЫТУДА ДЕРБЕС ЖӘНЕ ҰЖЫМДЫҚ ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ

Мурзакаева Гузаль Гумарқызы
Түркістан қаласы, Некрасов атындағы №9 мектеп- гимназиясының математика пәні мұғалімі

Аннотация:
В данной статье рассматриваются способы повышения интереса к предмету математики через индивидуальные и коллективные проекты. Математика, как дисциплина, развивающая абстрактное и логическое мышление, часто считается сложной для учащихся. Однако с помощью эффективных методов и стратегий преподавания можно повысить интерес к этому предмету. Индивидуальные и коллективные проекты дают учащимся возможность применить свои знания на практике, развивая творческие и аналитические навыки при решении проблем.

Abstract:
This paper explores ways to increase interest in mathematics through individual and group projects. Mathematics, as a subject that develops abstract and logical thinking, is often considered challenging for students. However, effective teaching methods and strategies can significantly enhance interest in the subject. Individual and group projects provide students with opportunities to apply their knowledge, encouraging them to develop creative and analytical skills while solving problems.

Бұл мақалада оқыту процесінде дербес және ұжымдық жобалар арқылы математика пәніне қызығушылықты арттырудың жолдары қарастырылады. Математика — оқушыларға қажетті дағдылар мен білімді беру, олардың логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін маңызды пәндердің бірі. Алайда, көптеген оқушылар үшін бұл пән қиын әрі қызықсыз болып көрінуі мүмкін. Осыған байланысты, математиканы оқытуда жаңашыл әдіс-тәсілдерді қолдану, әсіресе дербес және ұжымдық жобаларды енгізу маңызды болып табылады.

Математика пәніне қызығушылықты арттырудың маңызы

Математика пәнінің оқытылуы негізінде тек есептер мен формулаларды шешу емес, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды мақсат еткен дұрыс. Дербес және ұжымдық жобалар оқушылардың сыныптан тыс уақыттағы белсенділіктерін арттырып, пәнге деген қызығушылығын қалыптастырады. Бұл жұмыстардың негізгі мақсаты — оқушылардың математикалық білімін теориялық деңгейден тәжірибелік деңгейге шығару, олардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, топтық жұмыс дағдыларын жетілдіру, және олардың белсенді ойлау қабілетін дамыту.

Дербес және ұжымдық жобалардың ерекшеліктері

Дербес жобалар оқушылардың жеке тұлғалық дамуына ықпал етеді. Оқушы өз қабілеттерін ашып, нақты мақсаттарға жету үшін жұмыс істейді. Бұл өз кезегінде математикалық тапсырмаларды шешу барысында шығармашылық тұрғыдан ойлауға мүмкіндік береді. Дегенмен, ұжымдық жобалар топта жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Топтық жұмыс барысында оқушылар бір-бірінен үйреніп, бірлесіп қиындықтарды жеңуге, мақсатқа жетуге ұмтылады. Мұндай жұмыстардың тағы бір ерекшелігі – оқушылар бір-бірімен ақпарат алмасып, тәжірибе жинақтай отырып, өзара қолдау көрсетеді.

Дербес және ұжымдық жобалар арқылы математика пәніне қызығушылықты арттыру жолдары

Математика сабағында дербес және ұжымдық жобаларды қолдану арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, талдау және қорытынды жасау дағдыларын дамытуға болады. Сонымен қатар, жобалар математикалық ұғымдарды тереңірек түсінуге, нақты өмірмен

байланыстыруға мүмкіндік береді. Математикада жобалық әдісті қолдану арқылы оқушылардың ғылымға деген қызығушылығы артып, пәнді нақты өмірде қалай қолдану керектігін түсінеді. Оқушыларға нақты тапсырмаларды беру, әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануға мүмкіндік жасау — пәнге қызығушылықты арттырудың тиімді жолдары.

Дербес жобалар

Дербес жобалар оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуін, өз білімін тереңдетуін және өз шығармашылығын көрсетуін қамтамасыз етеді. Математика пәнінде дербес жобалар негізінде әртүрлі тақырыптар бойынша тапсырмалар орындалады, олардың ішінде есептер, зерттеулер, математикалық модельдеу сияқты жұмыстар болуы мүмкін. Бұл жобалар оқушыларға ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыруға және математика саласындағы өз қызығушылықтарын дамытуға мүмкіндік береді.

Ұжымдық жобалар

Ұжымдық жобаларда оқушылар топпен жұмыс істейді, бірлесіп проблемаларды шешеді және шешімдерді талдайды. Бұл әдіс оқушылардың бір-біріне көмек көрсетуін, бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын дамытуын көздейді. Ұжымдық жобалар математика сабағында әлеуметтік дағдыларды, сонымен қатар шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді. Топта жұмыс істеу барысында оқушылар бір-бірімен ақпарат алмаса отырып, математика сабағында өзара пікір алмасу мәдениетін қалыптастырады.

Математика сабақтарында жобалық әдісті қолданудың артықшылықтары

Математика сабақтарында жобалық әдістерді қолданудың бірнеше артықшылықтары бар. Біріншіден, бұл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, өйткені олар өздері қызығатын мәселелерді зерттеп, оны шешуге мүмкіндік алады. Екіншіден, жобалар оқушылардың өз білімдерін практикада қолдануына мүмкіндік береді. Үшіншіден, оқушылар арасында ұжымдық жұмысты ұйымдастыру арқылы олардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға болады.

Жобалық әдісті қолданудың қиындықтары

Жобалық әдісті қолдану барысында кейбір қиындықтар да туындауы мүмкін. Мысалы, уақытты тиімді жоспарлау, оқушылардың арасында тең дәрежеде жұмыс үлесін бөлу, оқушылардың мотивациясын сақтау сияқты мәселелер пайда болуы мүмкін. Осы мәселелерді шешу үшін мұғалімдер оқушыларды жобаның әр кезеңінде белсенді қатысуға, нақты тапсырмаларды орындауға, уақытты дұрыс бөлісуге ынталандыруы керек.

Қорытынды:

Математика пәнінде дербес және ұжымдық жобаларды қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, шығармашылық және аналитикалық ойлау дағдыларын дамытады. Бұл әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын, топта жұмыс істеу қабілеттерін, сондай-ақ математика пәнін тереңірек түсінуін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, жобалық әдіс математика пәнін өмірмен байланыстырып, нақты мәселелерді шешуге бағыттайды. Оқушыларға шығармашылық тұрғыдан ойлануға, жаңа идеялар ұсынуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ермекова З. Т. "Жобалық оқыту әдістерінің негіздері". Қазіргі білім беру әдістері, 27(2), 101-108, 2018.
2. Мұхамедиев Н. Т. "Дербес және ұжымдық жобалар арқылы оқушылардың математикалық қызығушылығын арттыру жолдары". Математика және білім: теория мен практика, 14(3), 78-85, 2020.
3. Ахметова К. Н. "Математикаға қызығушылықты арттыру үшін жобалық әдістерді қолдану". Педагогика және психология, 33(1), 45-52, 2019.

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Нурметова Раушан Абылаевна
Түркістан облысы,
Түркістан индустриалды - құрылыс колледжінің
математика пәні оқытушысы

Резюме.

В настоящее время использование современных технологий на уроках приобретает все большую актуальность. Это связано с тем, что при использовании этих технологий процесс обучения становится наиболее динамичным, продуктивным и интересным для самих студентов. В этой статье рассматриваются современные технологии в обучении математике. Раскрыты понятия компьютерных и мультимедийных средств. Были изучены использование и преимущества интерактивной доски в обучении математике. В статье также рассматриваются методы обучения математике с использованием современных технологий.

Summary.

Nowadays, the use of modern technologies in the classroom is becoming increasingly relevant. This is due to the fact that when using these technologies, the learning process becomes the most dynamic, productive and interesting for the students themselves. This article discusses modern technologies in teaching mathematics. The concepts of computer and multimedia tools are disclosed. The use and advantages of an interactive whiteboard in teaching mathematics were studied. The article also discusses methods of teaching mathematics using modern technologies.

Қазіргі уақытта әртүрлі пәндерді, соның ішінде математикалық пәндерді оқыту процесінде қазіргі заманғы технологиялар ең танымал болып табылады.

Оқытудағы заманауи технологияларға оқытудың келесі түрлерін жатқызуға болады: - дамыту; - проблемалық; - көп деңгейлі; - ұжымдық жүйе; - өнертапқыштық міндеттерді зерттеу технологиясы (ТРИЗ); - зерттеу әдістерін қолдана отырып оқыту; - оқытудың жобалық әдістерін қолдану; - оқытуда ойын әдістерін қолдану технологиясы: рөлдік, іскерлік және оқыту ойындарының басқа түрлері; - ақпараттық-коммуникациялық технологиялар; - Денсаулық сақтау технологиялары және т.б. [1]. Заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды толығырақ қарастырайық. Мұндай заманауи технологияларға, ең алдымен, компьютерлік және мультимедиялық технологиялар жатады. Формасы заманауи технологияларды қолданатын сабақ дәстүрлі емес сабақ формасы деп аталады. Қоғам жетілдіруді және жаңа ақпарат ағынын қажет ететіндіктен, компьютерлер кез-келген пәнді, соның ішінде математиканы оқытуда басым бола бастады. Мультимедиялық технологияларды қолдану біздің математика жағдайында осы пән бойынша материалды игерудің тиімді құралы ретінде кеңейді.

Математиканы оқыту процесінде осы заманауи технологияларды қолдану оқушылардың алған және игерген білімі мен дағдыларына әсер етеді, яғни білім деңгейі жоғары болады, себебі бұл әдісте визуалды және сенсорлық ынталандыру элементтері бар. Адамның компьютермен икемді өзара әрекеттесуі және оларды математиканы оқытуда қолдану ақпаратты игеру және оқушылардың ойлауын дамыту қабілетін арттырады. Математиканы оқытуда мультимедиялық технологияларды ұтымды пайдалану оқушылардың танымдық қызығушылығын оятуға, оқушыларды оқытуда туындайтын қиындықтарды оңай жеңуге және т. б. мүмкіндік береді. Қазіргі сабақта компьютер үлкен рөл атқарады, бұл күрделі математика ғылымын қол жетімді етуге мүмкіндік береді. Оқытудағы компьютерлік технологиялар-бұл әртүрлі әдістердің, әдістердің, құралдардың, сондай-ақ компьютерлік технологиялар,

интерактивті бағдарламалық қамтамасыз ету, сондай-ақ мұғалімнің функцияларының үзіндісін қайталайтын телекоммуникациялық байланыс құралдары негізінде оқыту үшін жағдай жасау әдістерінің кешенділігі. Оқытудағы заманауи технологиялар математиканы оқытудың бүкіл процесін өзгертуге, оқушылардың өзін-өзі даярлауын жетілдіруге, сондай-ақ сабақтарды күшейтуге мүмкіндік береді [2]. Қазіргі уақытта заманауи ақпараттық және коммуникациялық технологияларды белсенді қолдану кезінде, ең алдымен, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған оқыту процесінде технологияларды қолдану өте қажет болатынын атап өтті [3]. Мультимедиялық технологиялар-бұл бейне және аудио эффектілерден тұратын материалдарды электронды түрде жасау. Математиканы оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану сабақты әртүрлі материалдармен байытуға мүмкіндік береді, бұл сабақты әлдеқайда қызықты, жарқын және бай етеді. Мұндай оқыту әдістерін қолданған кезде материалды игеру түрлі-түсті болады, ең бастысы тиімді болады.

Мультимедиялық технологиялар – бұл әртүрлі сипаттағы ақпарат жиынтығы-дыбыс, мәтін, суреттер, графика, бейнелер. Мұның бәрі мультисенсорлық ортаны жасайды, ол өз кезегінде математикадан материалды игеру процесінде оқушыға ең толық, оң және жан-жақты әсер етеді. Оқу процесіне жаңа қасиеттерді енгізу оқу процесінде математиканы интерактивті тақтаны қолданудың арқасында мүмкін болады. Бұл ақ магниттік маркер тақтасы түріндегі көлемді интерактивті экран. Ол көлемді сенсорлық экраны бар дербес компьютер ретінде, сондай-ақ проектор мен сенсорлық тақтаны біріктіретін ноутбукке қосылатын құрылғы ретінде ұсынылуы мүмкін [4]. Математиканы оқытуда интерактивті тақтаны қолдану оқу процесін жаңа сапамен қамтамасыз етеді. Осы құралдың көмегімен сабақтарда Мультимедиялық презентациялар өткізуге болады, бұл оқу процесін тиімді және оңай сіңіреді. Сонымен қатар, ақпаратты біртіндеп беруге болады; оқушылардың мәтіндердегі, формулалардағы, мысалдардағы, есептердегі, теңдеулердегі бос орындарды толтыру бойынша жұмысын сандық сиямен маркермен ұйымдастыру; әріптерді, сандарды, сөздерді немесе суреттерді жылжыту арқылы объектілермен өзара әрекеттесу; жасалған жазбаларға оралу мүмкіндігі; дайын кескіндер жиынтығынан кадрларды біріктіру (тапсырмаларға арналған суреттер мен схемалар, кестелер, графиктер, сызылған қағаз шаблондары, субстраттар, символдар, иллюстрациялар және т.б.) материалды қайталау және бекіту кезінде сақталған сабақты пайдалану және т. б. [2]. Мұғалімге Математиканы оқыту осы пәнді қолдану арқылы оңайырақ болады. Атап айтқанда, теоремаларды дәлелдеуде, анықтамаларды суреттеуде, әртүрлі есептерді шешу процесінде, функциялардың графигін құруда, координаталық жазықтықты зерттеуде, сондай-ақ үй тапсырмасын тексеруде және танымдық өзіндік жұмыстарды ұйымдастыруда [3].

Математика сабақтарында заманауи технологияларға арналған еңбектерінде қазіргі заманғы технологияларды оқытуда қолдану арқылы дәстүрлі сабақты вытыстыру оқу процесінің монотондылығын жоюға, білім алушылардың іс-әрекетін өзгертуге тиісті жағдайлар жасауға, сондай-ақ денсаулық сақтау принциптерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретінін атап өтті. Технологияларды таңдауды пәндік мазмұнына, оқушылардың дайындық деңгейіне, сабақтың мақсаттарына, олардың білім беру сұраныстарын қанағаттандыру мүмкіндігіне, сондай-ақ оқушылардың жас санатына қарай жүргізу ұсынылады. Осылайша, жоғарыда аталған материалдан келесі қорытындылар жасаған жөн. Математиканы оқыту процесінде компьютерлік және мультимедиялық технологияларды қолданған кезде оқу процесінің тиімділігі артады, сабақ дәстүрлі оқыту формасынан айырмашылығы динамикалық және бай болады, үй тапсырмаларын тексеру процесі де жеңілдетіледі және т. б. қазіргі заманғы технологиялар математика бойынша жаңа ақпаратты игеруге деген ынтаның артуына байланысты студенттер алған ақпараттың саны мен сапасын арттырады. Сонымен қатар, осы технологияларды қолдану оқушылардың ойлауын дамытуға ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер

1. Абдуллаев А., Инатов А., Остонов К. «Дидактические игры как средство формирования у учащихся интереса к предмету на уроках математики» [Текс]. // «Наука и Мир» международный научный журнал, № 6 (2), Том II, Волгоград, 2015. С. 24-26.

2. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании [Текс]: Учебное пособие для студ. - М.: «Академия», 2003. - 192 с
3. Игнатьева Е. В. Современные компьютерные технологии в обучении математике [Электронный источник]. – Режим доступа: gov.cap.ru/home/121/.../end/. (дата обращения: 17.04.2019).
4. Суворова Н. «Интерактивное обучение: Новые подходы» [Текс]. - М., 2005.

ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ИНФОРМАТИКАНЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛ РЕТІНДЕ ПАЙДАЛАНУ

Шахаманова Айгуль Ержановна
Түркістан облысы,
Төлеби ауданы № 6 жалпы білім беретін мектебінің информатика пәні мұғалімі

Резюме

В целом метод проекта представляет собой эффективную инновационную технологию, которая значительно повышает уровень компьютерной грамотности, мотивацию учащихся, уровень самостоятельности обучающихся, общее интеллектуальное развитие, способствует развитию основных компетенций: информационных, коммуникативных, учебно-познавательных.

Summary

In general, the project method is an effective innovative technology that significantly increases the level of computer literacy, student motivation, student independence, general intellectual development, and promotes the development of core competencies: information, communication, educational, and cognitive.

Қазіргі уақытта ашық қоғамда өмір сүруге қабілетті, шынайы әлемнің барлық алуан түрлілігімен қарым-қатынас жасай алатын және өзара әрекеттесе алатын, әлем және оның ақпараттық бірлігі туралы тұтас түсінігі бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу қажеттілігі артып келеді. Сондықтан балалардың дамуы үшін қажетті ақпаратты жинау, қорытынды жасау және қорытынды жасау, ақпаратпен жұмыс істеу үшін жаңа ақпараттық технологияларды қолдану қабілеттері ерекше маңызға ие болады. Өскелең ұрпақты үлкен ақпараттық кеңістікте шарлауға үйрету-өте өзекті міндет. Бұл тапсырманы орындау үшін "Информатика" оқу пәні шақырылады. Осыған байланысты оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда қолданылатын жобалар әдісі менің назарымды аударды. Мұғалімнің алдында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың жаңа формаларын іздеу қажеттілігі туындайды:

- оқушылардың жоғары білім деңгейін, оларды өз бетінше игеру және практикада қолдану қабілетін қамтамасыз ету;
- әр оқушыны әртүрлі материалдармен және құралдармен практикалық жұмыс істеуге қабілетті шығармашылық тұлға ретінде дамыту;
- әр оқушыны белсенді танымдық процеске тарту;
- іздеу және зерттеу қызметінің дағдыларын қалыптастыру, сыни ойлауды дамыту.

Информатика және АКТ сабақтарында жоба әдісінің элементтерін қолдану қазіргі білім беру процесіне сәтті сәйкес келеді, бұл мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді, өйткені олар базалық білімнің әртүрлі деңгейлері бар Оқушылар үшін тең бастапқы мүмкіндіктер жасайды.

Мұндай қызметтің жетекші принциптері:

- әркім қызмет түрін таңдауда еркін; әркім өз таңдауы үшін жауап береді;
- теңдік, ашықтық, ізгі ниет, ынтымақтастық негізінде жеке және ұжымдық өзара іс-қимыл;
- нәтижені көрсету тәсілін еркін таңдау; еркін білдіру, ішкі тәуелсіздік;
- өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі түзетудің объективті көрінісі.

Ақпараттық процестер мен ақпараттық технологиялар базалық деңгейде информатика және АКТ курсында зерттеудің басым объектілері болып табылады. Курстың теориялық бөлігі

ақпараттық процестерден ақпараттық технологияларға көшу шарттарын ашу негізінде құрылады (ақпараттық процестерді жүзеге асыру алгоритмдерін құру, кез-келген ақпаратты екілік түрде ұсыну мүмкіндігі және т.б.). Курстың практикалық бөлігі функционалдық сауаттылықты қалыптастыру, оқушыларды әлеуметтендіру, түлектердің кейінгі қызметі үшін ғана емес, сонымен қатар басқа оқу пәндерін игерудің тиімділігін арттыру, пәнаралық, жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру үшін маңызды ақпараттық технологиялар құралдарын пайдалану дағдыларын игеруге бағытталған. Осыған байланысты, сондай-ақ бүкіл оқу процесінің мотивациясын, тиімділігін арттыру үшін, менің ойымша, жобалық әдісті қолдану ақпараттық технологияларды (мәтіндік ақпаратты құру және өңдеу технологиялары, графикалық және мультимедиялық ақпаратты құру және өңдеу технологиялары және т.б.) оқытуда ең қолайлы болып табылады. Дизайн информатика сабақтарында ғылыми оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретіні де маңызды. Бұл бағытта "Информатика және АКТ" оқу пәні үшін бірінші кезектегі болып табылады:

- шығармашылық және іздеу сипатындағы мәселелерді шешу үшін қызмет алгоритмдерін өз бетінше құру;
- ақпаратты өңдеу, беру, жүйелеу, мәліметтер базасын құру, танымдық және практикалық қызмет нәтижелерін ұсыну үшін мультимедиялық ресурстар мен компьютерлік технологияларды пайдалану;
- ақпараттық технологиялардың қолда бар құралдары негізінде оқу міндетін шешудің барабар тәсілдерін айқындау;
- олардың біреуін стандартты қолдануды көздемейтін жағдайларда белгілі қызмет алгоритмдерін біріктіру;
- энциклопедиялар, сөздіктер, интернет-ресурстар және дерекқорларды қоса алғанда, әртүрлі ақпарат көздерінің танымдық және коммуникативтік мәселелерін шешу үшін пайдалану;
- бірлескен ақпараттық қызмет дағдыларын меңгеру (қызметті басқа қатысушылармен келісу және үйлестіру).

Жоба әдісінің мәні - алынған білімнің практикалық қолданылуын көрсету үшін бір немесе бірқатар мәселелерді шешуді көздейтін жобалық қызмет арқылы. Сонымен қатар, теориядан практикаға ауысу, академиялық білімді прагматикалық біліммен байланыстыру, оқытудың әр кезеңінде олардың арасындағы тиісті тепе-теңдікті сақтау өте маңызды.

Оңтайлы оқу процесі үшін топтың көп бөлігі бір "типтік" оқу жобасын орындаған жөн, ал ең жетілдірілгендері өздерінің бастапқы жобаларында жұмыс істеген жөн. Жалпы айтқанда, жобаның формасы маңызды емес, сонымен қатар оның көлемі де маңызды емес. Мұндағы ең бастысы, білім алушыларға алған білімдері мен дағдыларын шығармашылық тұрғыдан қайта қараудың және жүйелеудің, оларды практикалық қолданудың бірегей мүмкіндігі, сондай-ақ олардың жалпы зияткерлік әлеуетін, талғамы мен қабілеттерін іске асыру мүмкіндігі беріледі. Білім алушыларға өз бетінше шығармашылық жұмысқа деген талғамды сезінуге, өзін әлеуметтік маңызды тұлға ретінде сезінуге, өз табыстылығын сезінуге мүмкіндік беру – бұл өте маңызды! Сондай-ақ, жобалық жұмыстар тізбегінен өту студентке ақпаратпен және, ең бастысы, цифрланған ақпаратпен белгілі бір тәжірибе жинауға мүмкіндік береді (өте өзекті міндет!). Нақты өмірлік жағдайға тап болған кезде ол шатасуды сезінбейтініне, керісінше, өзінің құзыреттілігі мен кәсібилігін көрсету мүмкіндігіне қанағаттану сезімі бар екеніне сенімділік біртіндеп артып келеді. Әр түрлі жағдайларда жобалардың тақырыбын таңдау әр түрлі болуы мүмкін. Кейбір жағдайларда оқытушы өз пәні бойынша оқу жағдайын, білім алушылардың табиғи кәсіби мүдделерін, мүдделері мен қабілеттерін ескере отырып, тақырыпты айқындайды. Басқаларында-жобалардың тақырыбын студенттердің өздері де ұсына алады, олар табиғи түрде тек танымдық қана емес, сонымен бірге шығармашылық, қолданбалы да өз мүдделеріне бағдарланады. Жобалардың тақырыбы осы мәселе бойынша оқушылардың білімін тереңдету, оқу процесін саралау мақсатында оқу бағдарламасының кейбір теориялық мәселелеріне қатысты болуы мүмкін.

Сонымен қатар, тақырыпты таңдағанда мыналарды ескеру қажет:

- Мүмкін болатын шешім деңгейі.
- Әрине, мәселе студенттердің жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі керек.
- Бұл ұстаным, әдетте, проблеманы таңдау туралы емес, оны беру деңгейі туралы емес, оның тұжырымы мен шешілетін материалды таңдауды білдіреді.
- Тілектер мен мүмкіндіктер. Мәселені таңдағанда, оны шешуге қажетті құралдар мен материалдар бар-жоғын ескеру қажет.

Құрылатын жобаның тақырыбына қарамастан оны жүзеге асырудың барлық қызметі келесі кезеңдерге бөлінеді:

- идеяларды ұсыну, тақырыпты таңдау және жұмысты жоспарлау;
- жобаны орындау үшін қажетті зияткерлік және материалдық мүмкіндіктерді бағалау; ақпаратты жинау және өңдеу;
- жобаны ұйымдастыру және кезең-кезеңімен орындау;
- жобаны бағалау;
- жобаны қорғау.

Жұмыстың барлық кезеңдерінде біз күткен негізгі нәтиже – шығармашылық қабілеттерін дамыту, студенттің жаңа білім, Дағдылар мен дағдыларды игеруі екенін анық білуіміз керек. Дәлірек айтқанда, біз бұл жағдайда бір нәтижемен емес, кем дегенде екеуімен айналысатынымызды есте ұстауымыз керек. Біріншіден, баланың басы мен қолымен не жасайтынын қарастыруға болады – макет, жоба, есеп және т.б. Екінші, ең маңыздысы-педагогикалық: өзіндік, шығармашылық, зерттеу жұмысының тәрбиелік тұрғыдан баға жетпес тәжірибесі, шынайы Жаратушыны қарапайым орындаушыдан ажыратын психикалық ісіктердің тұтас спектрін құрайтын жаңа білім мен дағдылар.

Қолданылған әдебиеттер

1. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся: Практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений. – М.: АРКТИ, 2010. – 80 с.
2. Шелепаева А.Х. Поурочные разработки по информатике: – М.: ВАКО, 2011. – 288 с.
3. Ставрова О.Б. Использование компьютеров в школьных проектах. – М.: «Интеллект-Центр». 2008 – 96 с.
4. Бойкова Л.В. Уроки информатики с элементами метода проектов // - 2005.http://www.eidos.ru/journal/2005/0529-02.htm.
5. http://www.zavuch.info/methodlib/222/65573/
6. http://videouroki.net/filecom.php?fileid=98662927
7. http://forum.schoolpress.ru/article/51/339
8. http://www.rusedu.info/Article837.html

АРТИКУЛЯЦИЯЛЫҚ ГИМНАСТИКА: БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ТИІМДІ ЖАТТЫҒУЛАР

Оспанова Гульмира Алимбековна

"Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) №28 "Гауһар" балабақшасы" (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі тәрбиешісі

Резюме

В этой статье рассматривается роль артикуляционной гимнастики в развитии речи детей, а также эффективные упражнения, влияющие на правильную работу речевого аппарата. Артикуляционная гимнастика представляет собой специальный комплекс упражнений, направленных на развитие речи детей. С помощью этих упражнений улучшаются произношение звуков, гибкость и чёткость речи.

Abstract:

This article discusses the role of articulatory gymnastics in children's speech development, as well as effective exercises that influence the proper functioning of the speech apparatus. Articulatory gymnastics is a set of specific exercises aimed at developing children's speech abilities. These exercises improve pronunciation, flexibility, and clarity of speech.

Артикуляциялық гимнастиканың маңызы.

Артикуляциялық гимнастика — балалардың сөйлеу мүшелерін дамытуға арналған арнайы жаттығулар жиынтығы. Бұл жаттығулар тілдің, еріннің, жақтың, таңдайдың, және басқа да сөйлеу мүшелерінің қозғалысын реттеп, олардың жұмысын жақсартады. Артикуляциялық гимнастика — балалардың дұрыс сөйлеу қабілеттерін дамыту, дыбыстарды анық айту, сөздерді нақты және айқын айту үшін маңызды элемент болып табылады. Оның маңызы балалардың сөйлеу тілінің қалыптасуында ерекше орын алады. Бала өзіне тән дұрыс сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін артикуляциялық гимнастика арқылы оның сөйлеу мүшелерін шынықтыру қажет.

Артикуляциялық гимнастика: Түсінік және маңызы

- Артикуляциялық гимнастиканың анықтамасы.

Артикуляциялық гимнастика — сөйлеу мүшелерін жаттықтыру, нығайту және олардың қозғалуын жақсарту мақсатында жүргізілетін жаттығулар кешені. Бұл жаттығуларды орындау арқылы балалардың тілінің икемділігі артады, дыбыстарды дұрыс айтуға үйренеді, сөйлеу мүшелерінің қызметі жақсарады. Артикуляциялық гимнастика, әдетте, әр түрлі дыбыстарды дұрыс айтуға арналған арнайы жаттығуларды қамтиды, сонымен қатар бұл жаттығулардың баланың психологиялық және физикалық дамуына да әсері бар.

- Артикуляциялық жаттығулардың балалардың тіл дамуына әсері.

Артикуляциялық жаттығулар баланың тілінің, еріннің, таңдайдың, жақтың және басқа да сөйлеу мүшелерінің қозғалысын дамытуға көмектеседі. Бұл жаттығулардың мақсаты — балалардың дыбыстарды анық және дұрыс айту қабілеттерін қалыптастыру. Баланың тілінің икемділігі артқан сайын, сөйлеу мүшелері де өз функцияларын жақсы орындайды, сөйлеу дұрыс және анық болады. Артикуляциялық жаттығулар арқылы балалар тек дыбыстарды ғана емес, сондай-ақ сөздердің, сөйлемдердің дұрыс айтылуына, сөйлеу жылдамдығын реттеуге де үйренеді.

- Сөйлеу мүшелерінің жұмысын жетілдіруде артикуляциялық гимнастиканың маңызы.

Сөйлеу мүшелерінің дұрыс жұмыс істеуі — тілдің дұрыс қалыптасуы мен дамуы үшін өте маңызды. Артикуляциялық гимнастика арқылы баланың сөйлеу мүшелері — тіл, ерін, таңдай, жақ және басқа да органдар — шынығып, олардың қызметі жақсарады. Әсіресе ерте жастағы балалар үшін бұл жаттығулар өте маңызды, себебі балалар бұл жаста әртүрлі дыбыстарды шығарып, сөйлеу мүшелерінің қызметін игеруі керек. Тұрақты жаттығулар олардың сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, тілдің дұрыс және анық дамуына ықпал етеді.

Артикуляциялық гимнастиканың балаларға пайдалы әсері

Артикуляциялық гимнастика – балалардың сөйлеу дағдыларын жетілдіру және тіл дамуының маңызды бөлігі. Бұл жаттығулар балалардың дұрыс айтылымын қалыптастыруға, сөздік қорын кеңейтуге, тіл моторикасын дамытуға, жаңа дыбыстарды дұрыс айтуға, сөйлеу жылдамдығын реттеуге және эмоциялық жағдайды жақсартуға мүмкіндік береді.

1. Дұрыс айтылымды қалыптастыру

Артикуляциялық гимнастика балалардың дұрыс айтылымын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бұл жаттығулар тілдің дұрыс жұмыс жасауына ықпал етеді, сонымен қатар белгілі бір дыбыстарды дұрыс айтуды үйретеді. Мысалы, кейбір балалар сөздердегі дыбыстарды дұрыс дыбыстамауы мүмкін, бұл олардың сөйлеу қабілетіне кедергі келтіреді. Артикуляциялық жаттығулар осы қателіктерді түзетуге көмектеседі.

2. Сөздік қорды кеңейту

Артикуляциялық гимнастика балаларға сөздік қорды кеңейтуге мүмкіндік береді. Сөздердің дұрыс айтылуын меңгеру кезінде, балалар жаңа сөздерді жаттап, олардың мағынасы мен қолданылуын да үйренеді. Бұл дағды олардың сөйлеуіне әсер етіп, тіл байлығын арттырады.

3. Тілдің моторикасын дамыту

Артикуляциялық гимнастика балалардың тіл моторикасын дамытуға көмектеседі. Бұл жаттығулар ауыз, ерін, тіл бұлшықеттерін жаттықтыруға бағытталған. Осылайша, балалардың тіл мен ауыз мүшелерінің үйлесімді қозғалыс дағдылары дамиды, бұл сөйлеу қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді.

4. Жаңа дыбыстарды дұрыс айту

Әсіресе, баланың жасына байланысты жаңа дыбыстарды айту кезінде қиындықтар туындайды. Артикуляциялық гимнастика осы қиындықтарды жеңуге мүмкіндік береді. Балалар белгілі бір дыбыстарды дұрыс айту үшін арнайы жаттығуларды орындап, тіл қозғалыстарын түзете алады. Мысалы, "р", "л", "с" дыбыстарын дұрыс айту үшін арнайы жаттығулар бар.

5. Сөйлеу жылдамдығын реттеу

Артикуляциялық гимнастика балалардың сөйлеу жылдамдығын бақылауға және реттеуге көмектеседі. Өте тез немесе тым баяу сөйлеу сөйлеу сапасына кері әсер етуі мүмкін. Бұл жаттығулар арқылы балалар сөйлеу қарқынын дұрыс реттей алады, сондықтан олар сөйлегенде сөздері анық әрі түсінікті болады.

6. Эмоционалдық жағдайды жақсарту

Артикуляциялық гимнастика балалардың эмоционалдық жағдайына да оң әсер етеді. Мұндай жаттығулар арқылы балалар өздерін сенімді сезінеді, өйткені олар сөздерді дұрыс айтуға және сөйлеу барысында қателіктерді азайтуға үйренеді. Сонымен қатар, бұл жаттығулар балалардың көңіл-күйін көтеріп, оларды психологиялық тұрғыдан жақсартады.

Қорытынды:

Артикуляциялық гимнастика балалардың сөйлеу қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Ол балалардың дыбыстарды дұрыс айту, тілдің икемділігін арттыру, артикуляциялық мүшелердің жұмысын тиімді реттеу үшін қажетті жаттығуларды ұсынады. Бұл дағдылар мектепке дейінгі және бастауыш сыныптағы балалардың тілін дамытуда үлкен маңызға ие.

Әдебиеттер тізімі:

1. Власова Н. Л. Артикуляционная гимнастика как метод коррекции речи у детей. Москва: Воскресение, 2015.
2. Иванова Т. А. Методы коррекции звуковой речи у детей дошкольного возраста. Санкт-Петербург: Литера, 2013.
3. Малышев С. В. Артикуляционные упражнения в логопедической практике. Москва: Речь, 2017.

БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ МЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ОЙЫННЫҢ РӨЛІ

Баименова Камчат Дуйсебековна

Шымкент қаласы, «Жұлдыз» бөбекжай бала бақшасының тәрбиешісі

Резюме

Эта статья посвящена важной роли игры в повышении социальных взаимодействий и сотрудничества среди детей. Игра имеет особое значение как один из инструментов когнитивного и социального развития детей. Во время игры дети взаимодействуют друг с другом, действуют совместно, что способствует формированию социальных навыков. Через социальные и эмоциональные аспекты игры дети учатся принимать совместные решения, выражать свои мнения и уважать мнения других людей.

Abstract:

This article is dedicated to the important role of play in enhancing children's social interactions and cooperation. Play is a significant tool for children's cognitive and social development. During play, children interact with each other and engage in joint activities, which helps them develop social skills. Through the social and emotional aspects of play, children learn to make collective decisions, express their opinions, and respect the views of others.

Ойын – балалардың өмірінде маңызды рөл атқаратын негізгі қызмет түрі болып табылады. Ол тек қана көңіл көтерудің құралы емес, сонымен қатар баланың әлеуметтік дағдыларын дамытуда, адамдармен өзара қарым-қатынас жасау қабілетін арттыруда, эмоциялық интеллектінің қалыптасуында маңызды құрал болып табылады. Әсіресе мектеп жасына дейінгі балалар мен бастапқы мектеп оқушылары үшін ойынның маңызы зор. Осыған байланысты ойынның әлеуметтік қарым-қатынас пен ынтымақтастықты дамытудағы рөлі әлі күнге дейін зерттеліп, педагогикалық тәжірибеде кеңінен қолданыс табуда.

1. Ойынның әлеуметтік қарым-қатынас пен ынтымақтастықты дамытудағы мәні

Ойын барысында балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасау, өз ойларын білдіру, тыңдай білу, шешім қабылдау және бірлесіп әрекет ету сияқты дағдыларды меңгереді. Әлеуметтік ойындар, мысалы, рөлдік ойындар, балалардың өзара әрекеттесуін күшейтіп, эмоциялық түсіністік пен ынтымақтастықты дамытуға көмектеседі. Топтық ойындар балалардың бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын, өзара жауапкершілік пен құрметті арттырады, сонымен қатар әлеуметтік ережелер мен нормаларды түсінуге мүмкіндік береді.

2. Әлеуметтік қарым-қатынас пен ынтымақтастықты арттыруға бағытталған ойындар түрлері

Әлеуметтік дағдыларды дамыту үшін түрлі ойындар мен жаттығулар қолданылады:

1. Рөлдік ойындар: Балалар белгілі бір рөлдерді өзара бөлісіп, ұжымдық шешімдер қабылдайды, бұл олардың әлеуметтік мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға көмектеседі.
2. Топтық ойындар: Бірнеше бала бірлесіп әрекет етеді, тапсырманы орындау үшін топтық ынтымақтастық қажет болады. Бұл ойын түрлері балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауы мен ынтымақтастығын арттырады.
3. Эмоциялық ойындар: Ойындар балалардың эмоциялық интеллектісін дамытады, олар өз эмоцияларын түсініп, басқалармен бөлісуді үйренеді.
4. Сенімділік пен көшбасшылық дағдыларын дамытуға арналған ойындар:

Бұл ойындар балалардың өзін-өзі бағалауын көтеріп, әлеуметтік орталарда өз орнын табуға көмектеседі.

3. Педагогикалық әдістер мен стратегиялар

Балалардың әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуда педагогтер ойынға сүйенген түрлі әдістерді қолданады. Ойындар арқылы балалар тек қана ойын ережелерін үйреніп қоймай, сонымен қатар адамдармен өзара қарым-қатынас жасауды, жанашырлық пен ынтымақтастықты түсінеді. Ойын барысында әрбір бала өз эмоцияларын, мінез-құлқын реттеп, басқа балалармен араласып, топтық тапсырмаларды орындауға бейімделеді. Мұндай әдістер балаларды топтық іс-шараларға тартуды, жеке ерекшеліктері мен көзқарастарын құрметтеуді үйретеді.

Педагогтер балалардың әлеуметтік қатынастарын дамыту үшін әртүрлі ойын стратегияларын қолданады. Мысалы, рөлдік ойындар балаларға белгілі бір жағдайды модельдеуге мүмкіндік береді, олар өзара қарым-қатынастарды орнатып, топтық ортада дұрыс әрекет ету дағдыларын меңгереді. Сондай-ақ, «тәжірибелік» ойындар балалардың практикалық тұрғыда әлеуметтік дағдыларды игеруіне көмектеседі. Мұндай әдістер балаларды өз пікірін білдіруге, өзгелерді тыңдауға, сондай-ақ компромисс жасауды үйретеді.

Ойын стратегияларының мысалдары:

- Рөлдік ойындар: Балалар белгілі бір рөлдерде ойнап, қоғамдағы түрлі тұлғалардың қызметін модельдейді. Мысалы, «дәрігер мен науқас» немесе «мұғалім мен оқушы» сияқты рөлдер арқылы балалар қарым-қатынас дағдыларын дамытады.

- Топтық жұмыстар мен тапсырмалар: Балалар топта жұмыс істей отырып, әртүрлі көзқарастарды тыңдап, өз идеяларын ортаға салады. Бұл топтық ынтымақтастықты, адамдармен жұмыс істей білу дағдыларын дамытуға көмектеседі.
- Дебаттар: Балалар өз пікірлерін дәлелдеп, басқалардың көзқарастарын тыңдай отырып, өзара түсіністікке ие болады. Бұл әдіс пікірталас мәдениетін қалыптастырады.

4. Ойын арқылы балалардың психоэмоциялық дамуын қолдау

Ойын балалардың психоэмоциялық дамуына тікелей әсер етеді. Ойын барысында олар өздерінің эмоцияларын жеңе отырып, қоғамдағы әлеуметтік нормалар мен мінез-құлықтың дұрыс модельдерін меңгереді. Бұл балаларға қиын жағдайлармен күресуге көмектеседі және өздерінің сезімдерін дұрыс басқаруға үйретеді. Ойын барысында әртүрлі рөлдер мен мінез-құлықты қабылдай отырып, балалар эмоциялық тұрақтылықты, өзін-өзі бақылауды және басқалармен қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Сонымен қатар, ойын балалардың әлеуметтік ортаның ықпалымен эмоциялық өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, балалар рөлдік ойындарда бір-біріне көмектесу, өзара қолдау көрсету, жауапкершілік пен қамқорлық сезімін арттырады. Ойын барысында басқа балалардың эмоцияларына қатысты жауапкершілікті сезіну, қиындықтарды бірге жеңуге ынталандыру және көңіл-күйді түсінудің мәнін түсіну сияқты дағдылар қалыптасады.

Психоэмоциялық дамуды қолдау үшін педагогтер арнайы әдіс-тәсілдерді қолданады, мысалы:
- Эмоцияларды тану: Балаларға эмоцияларды анықтап, оларды дұрыс білдіруге көмектесу үшін ойындар мен жаттығулар ұйымдастырылады.
- Әлеуметтік жағдайларды модельдеу: Әртүрлі өмірлік жағдайларды үлгі ретінде қолдану арқылы балалар өз эмоцияларын басқару мен дұрыс мінез-құлықты таңдауды үйренеді.
- Қиындықтарды жеңу жаттығулары: Балалар қиындықтарға тап болған кезде, олардың эмоцияларымен жұмыс істеуге көмектесетін ойындар мен тапсырмалар қолданылады.

5. Ойынның қиындықтар мен дағдарыс жағдайларында рөлі

Кейде балалардың әлеуметтік қарым-қатынасында қиындықтар туындауы мүмкін, мысалы, мектептегі достық қарым-қатынас мәселелері, топтық қысым немесе жеке алаңдаушылықтар. Ойындар осындай қиындықтарды шешуде көмектеседі. Топтық рөлдік ойындар мен мәселелерді шешуге бағытталған тренингтер балалардың психологиялық жағдайын жақсартып, олардың өз эмоцияларын бақылауға үйретеді.

Қорытынды

Ойын — бұл балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың ең тиімді құралдарының бірі. Ойын барысында балалардың қарым-қатынас жасау, ынтымақтастықта болу, өз ойын білдіру, эмоциялық жағдайларды түсіну және реттеу қабілеттері дамиды. Әлеуметтік педагогтар мен мұғалімдер бұл құндылықтарды мектепте де, балалардың күнделікті өмірінде де дамытуға ықпал етуі тиіс. Ойынның әлеуметтендіру және әлеуметтік қарым-қатынастарды қалыптастырудағы маңызы зор.

Әдебиеттер тізімі:

1. Виготский Л. С. Психология развития ребенка. Москва: Педагогика, 1983.
2. Эриксон Э. Идентичность и жизненный цикл. Москва: Академия, 1007.
3. Джеймс К. Child development: A contemporary viewpoint. New York: Pearson, 2005.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЗЕРТТЕУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Акжигитова Мендигуль Арыстановна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы,
№8 колледж МКҚМ, биология пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается эффективность применения метода исследования на уроках биологии. Биология является одним из предметов, направленных на углубленное изучение природы, а метод исследования — важным инструментом, который учит учащихся научному мышлению, пониманию законов природы и изучению окружающей среды. Метод исследования дает учащимся возможность работать самостоятельно, развивать исследовательские навыки, анализировать результаты и мыслить критически.

Abstract:

This article examines the effectiveness of using the research method in biology lessons. Biology is one of the subjects aimed at providing in-depth knowledge of nature, while the research method is an important tool that teaches students scientific thinking, understanding the laws of nature, and studying the environment. The research method allows students to work independently, develop research skills, analyze results, and think critically.

Зерттеу әдісі биология пәні бойынша оқытудың маңызды және тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Оқушылардың білім алудағы басты мақсаты — тек дайын білімді қабылдау ғана емес, сонымен қатар өз бетінше жаңа ақпараттарды табу, сол арқылы ғылымға тереңірек үңілу. Биология пәнінде зерттеу әдісінің қолданылуы оқушыларды ғылыми тұрғыдан ойлауға үйретеді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, проблемаларды шешуде өз бетінше қорытындылар жасауды қалыптастырады. Зерттеу әдісі оқушылардың алған теориялық білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді, сондай-ақ оларды табиғат пен өмірдегі түрлі құбылыстарды түсінуге, оларды зерттеу үшін қажетті құралдарды пайдалануға үйретеді.

Зерттеу әдісінің теориялық негіздері

Зерттеу әдісі — оқушыларға нақты мәселелерді шешу, жаңа ақпараттарды табу және оларды жүйелеп, ғылыми тұрғыдан өңдеу дағдыларын үйретететін әдіс. Бұл әдіс оқушыларды тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық іс-әрекетпен де қаруландырады. Зерттеу барысында оқушылар гипотезаларды ұсынады, деректер жинайды, зерттеу жүргізеді және алынған нәтижелерді бағалайды. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, жаңашыл шешімдер қабылдауға, өз бетінше білім алуға үйретеді.

Зерттеу әдісінің ерекшеліктері:

1. Оқушылардың дербес жұмыс істеуін талап етеді.
2. Оқушылардың ғылыми әдістерді қолдану қабілеттерін дамытады.
3. Оқушыларды ғылыми дүниетанымммен таныстырады.
4. Практикалық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Зерттеу әдісінің білім беру үдерісіндегі рөлі

Білім беру үдерісінде зерттеу әдісінің маңызы өте зор. Бұл әдіс оқушыларды тек дайын біліммен қамтамасыз етуге емес, оларды ізденіс пен зерттеу жұмысына ынталандырады. Биология пәнінде зерттеу әдісі оқушыларға теориялық білімді практикада қолдануға мүмкіндік береді, бұл олардың алған білімін бекітуге және тереңдетуге жол ашады. Зерттеу әдісі оқушылардың дербес ойлауын, зерттеу жүргізуін және ғылыми қорытындылар жасауын талап етеді, бұл өз кезегінде олардың танымдық қабілеттерін дамытады.

Зерттеу әдісінің білім беру үдерісіндегі рөлі:

1. Оқушыларды ғылыми әдістермен таныстырады.
2. Пән бойынша алған білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді.
3. Оқушылардың зерттеу қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.
4. Оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін қалыптастырады.

Зерттеу әдісінің психологиялық аспектілері

Зерттеу әдісінің психологиялық аспектілері оқушылардың жеке тұлғалық және интеллектуалдық дамуына ерекше әсер етеді. Зерттеу барысында оқушылар тек ақпаратты қабылдаумен шектелмей, оны өз бетінше өңдейді, жаңа шешімдер қабылдайды, сұрақтар қойып, оларды шешуге тырысады. Бұл оқушылардың шығармашылық ойлауын,

жауапкершілігін, дербестігін арттырады. Зерттеу әдісі оқушыларды гипотезалар жасауға, нәтижелерді сараптауға, қорытынды шығаруға үйретеді. Бұл өз кезегінде олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырады.

Психологиялық тұрғыдан зерттеу әдісі оқушылардың:

1. Ойлау қабілеттерін дамытады.
2. Тақырып бойынша тереңірек түсінік қалыптастырады.
3. Өз бетінше жұмыс істеуге ынталандырады.
4. Пәнге деген қызығушылықты арттырады.
5. Шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Биология сабағында зерттеу әдісін қолданудың түрлері мен тәсілдері

Биология пәні табиғат туралы ғылым болып табылады, сондықтан оның оқытылуының негізі ғылыми зерттеу әдістерін қолдануға негізделеді. Биология сабағында зерттеу әдісін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, терең білім алуға мүмкіндік береді. Зерттеу әдісі оқушылардың ғылыми тұрғыдан ойлау қабілеттерін, аналитикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Зерттеу әдісінің түрлері

1. Эксперименттік әдіс

Эксперимент — биология сабағында қолданылатын ең маңызды зерттеу әдістерінің бірі. Бұл әдіс арқылы оқушылар тірі табиғаттың заңдылықтарын анықтай алады, әртүрлі құбылыстар мен процестердің себеп-салдарын зерттеп, тәжірибелер жасайды. Эксперименттік әдіс оқушылардың бақылау дағдыларын қалыптастырады, сондай-ақ ғылыми жұмыс жасауға үйретеді.

Эксперименттік әдіс мысалдары:

- Өсімдіктер мен жануарлардың өсіп-өну процесін бақылау.
- Топырақтың құрамын, оның өсімдікке әсерін зерттеу.
- Су экосистемасындағы тіршілік түрлерінің өзара әрекеттесуін зерттеу.

2. Бақылау әдісі

Бақылау әдісі — оқушыларға биологиялық процестер мен құбылыстарды тікелей бақылау арқылы мәліметтер жинауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға табиғаттағы құбылыстардың динамикасын зерттеуге және оларды дұрыс талдауға мүмкіндік береді. Бақылау арқылы оқушылар табиғаттың заңдылықтарын өз көздерімен көріп, теория мен тәжірибені байланыстыра алады.

Бақылау әдісінің мысалдары:

- Өсімдіктердің жарыққа немесе температураға реакциясын бақылау.
- Жануарлардың табиғи ортадағы мінез-құлқын бақылау.
- Экологиялық жағдайды зерттеу мақсатында табиғаттағы өзгерістерді бақылау.

3. Модельдеу әдісі

Модельдеу әдісі биология сабағында табиғи құбылыстарды, процестерді немесе жүйелерді нақты объектілер мен процестердің модельдері арқылы зерттеуге мүмкіндік береді. Моделдеу әдісінің мақсаты — күрделі құбылыстарды қарапайымдату, оны оқушыларға түсінікті етіп көрсету. Бұл әдіс биология пәнінде экологиялық жүйелерді, организмдердің даму циклдарын немесе экологиялық процестерді зерттеу кезінде пайдалы.

Қорытынды:

Биология пәнінде зерттеу әдісін қолданудың маңызы өте зор. Бұл әдіс оқушылардың білімін тереңдетуге, ой-өрісін кеңейтуге, сондай-ақ ғылыми дүниетанымды қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеу әдісі оқушыларға тек дайын ақпаратты қабылдауға емес, сонымен қатар өз бетінше мәселелерді шешуге, ғылыми әдістерді қолдануға және қоршаған орта құбылыстарын терең түсінуге мүмкіндік береді. Әсіресе биология пәнінде зерттеу әдісін қолдану оқушылардың ғылыми ойлауын дамытуды көздейді, оларды ақпарат жинап, оны сараптап, нәтижелерін қорытып, дәлелдер келтіру қабілетіне үйретеді.

Әдебиеттер тізімі:
1. Әбдіхалықова Ж.Қ. Педагогика. Алматы: "ҚазАқпарат", 2012.
2. Құдайбергенова Г.З. Биологияны оқытудың әдіснамасы. Алматы: "Мектеп", 2013.
3. Кузнецова Г.В. Математика мен биологияны интеграциялау әдіснамасы. Мәскеу: "Просвещение", 2009.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА КӨПМӘДЕНИЕТТІ БІЛІМ БЕРУ

Джуманова Индира Бекболатовна
Шымкент қаласы, №137 ЖОББМ бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается значимость многоязычного образования в начальной школе и методы его организации. На сегодняшний день многоязычное образование стало важной тенденцией в мировой образовательной системе. Формирование навыков межкультурного общения у младших школьников, уважение различных культур и традиций, а также знание истории и культуры различных частей мира — это потребности и задачи современного общества. Многоязычное образование помогает учащимся глубже понять мировую культуру и общество, а также способствует их личностному развитию.

Abstract:

This article explores the significance of multicultural education in primary school and the methods of its organization. Today, multicultural education has become an important trend in the global educational system. Developing intercultural communication skills in primary school students, respecting different cultures and traditions, as well as understanding the history and culture of different parts of the world, are essential needs and tasks for modern society. Multicultural education helps students gain a deeper understanding of global culture and society, and contributes to their personal development.

Көпмәдениетті білім беру қазіргі заманғы әлемде ерекше маңызға ие. Бұл білім беру моделінің басты мақсаты – әртүрлі мәдениеттердің ерекшеліктерін, құндылықтарын және дәстүрлерін танып, оларға құрметпен қарау, сонымен қатар әлемнің көпмәдениетті кеңістігінде өмір сүруге, жұмыс істеуге және үйлесімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік беру. Заманауи қоғамның көпмәдениетті сипаты және глобализация процесі ұлттық шекараларды жойып, мәдениеттердің өзара байланысын арттыруда.

1. Көпмәдениетті білім берудің теориялық негіздері

1.2 Көпмәдениетті білім беру теориясы

Көпмәдениетті білім беру теориясы 20 ғасырдың ортасында, әсіресе мәдениеттердің өзара байланысы мен бірігуін талап еткен кезеңдерде дамыды. Бұл теорияның негізін қалаушы ғалымдар мәдениеттердің әртүрлілігін түсінудің және оған құрметпен қараудың маңыздылығын алға тартты. Көпмәдениетті білім беру қоғамның түрлі этникалық, мәдени және әлеуметтік топтары арасында өзара құрмет пен түсіністік қалыптастыруға бағытталған. Теорияның басты мақсаты – оқушыларға әлемнің әртүрлі мәдениеттерін танып, оларды дұрыс бағалай алуды үйрету. Бұл білім беру тәсілі оқушыларды толеранттылыққа, ашықтыққа және өзара құрметке тәрбиелейді.

Көпмәдениетті білім беру педагогикасында әрбір жеке тұлғаның мәдени ерекшеліктерін құрметтеу және оларды білім процесіне енгізу маңызды аспект болып табылады. Оқушылардың мәдени шеңберінде білім беру процестерін ұйымдастыру арқылы олардың ой-өрісін кеңейту, жаңа көзқарастар қалыптастыру, мәдени алшақтықтарды жою мүмкін болады. Сонымен қатар, бұл теория мәдени айырмашылықтардың білім беру жүйесіндегі ықпалын түсінуге көмектеседі.

1.3 Әлемнің әртүрлі мәдениеттерін түсіну мен қабылдау

Әлемнің әртүрлі мәдениеттерін түсіну мен қабылдау – көпмәдениетті білім берудің негізгі бағыттарының бірі. Әрбір мәдениет өзіне тән дәстүрлер мен құндылықтарға ие, ал оларды игеру оқушыларға ғаламдық дүниетаным қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мәдениетаралық

түсіністік әлемдегі әртүрлі халықтардың бір-біріне деген құрметін арттырады. Бұл үдеріс өзара сенім мен бейбітшілікті нығайтуға әсер етеді.

1.4 Мәдениетаралық қарым-қатынасты дамыту

Мәдениетаралық қарым-қатынас қазіргі заманда өте маңызды. Бұл процесс әртүрлі мәдениеттер арасында түсіністік орнатуға және коммуникацияны тиімді жүргізуге мүмкіндік береді. Көпмәдениетті білім беру арқылы студенттерге басқа мәдениеттердің құндылықтарын, нормаларын, өмір сүру салтын зерттеуге мүмкіндік беріледі. Бұл өз кезегінде олардың қарым-қатынас жасау дағдыларын, толеранттылығын және ашықтығын арттырады. Мәдениетаралық қарым-қатынас дағдылары оқушыларды халықаралық деңгейде жұмыс істеуге және басқа мәдениеттермен үйлесімді өмір сүруге дайын етеді.

2. Бастауыш сыныптарда көпмәдениетті білім беруді ұйымдастыру

Көпмәдениетті білім беру – оқушыларға түрлі мәдениеттерді таныстыру және оларды мәдениетаралық түсіністікке баулу арқылы олардың танымдық көзқарастарын кеңейтуге мүмкіндік береді. Бұл бағытты бастауыш сыныптарда жүзеге асыру – болашақ ұрпақты азаматтық ұстаным мен өзара құрмет негізінде тәрбиелеуге маңызды үлес қосады.

2.1 Көпмәдениетті білім берудің оқу жоспарында қолданылуы

Көпмәдениетті білім беруді ұйымдастыруда оқу жоспарының маңызы зор. Оқу жоспарына мәдениетаралық білім беру аспектілерін енгізу арқылы оқушыларға әртүрлі мәдениеттер мен дәстүрлер туралы терең түсінік беруге болады. Бұл бағытта бастауыш сыныптарда сабақ жоспарын құруда әртүрлі мәдениеттен шыққан адамдардың тарихы, өнері, тілі мен діні туралы материалдар пайдаланылады. Оқушыларды мәдениеттердің алуан түрлілігімен таныстыру арқылы олардың әлемге деген көзқарасы кеңейеді, әлеуметтік тұрғыда төзімділікті арттырады.

2.2 Әртүрлі мәдениетке қатысты материалдар мен ресурстарды қолдану

Әртүрлі мәдениеттер туралы білім беру үшін әртүрлі ресурстар мен материалдар қажет. Мысалы, түрлі елдердің халықтары туралы кітаптар, аудиовизуалдық материалдар (фильмдер, мультипликациялар, әндер), сондай-ақ әртүрлі мәдениет пен этнос өкілдерінің шығармалары сабақта пайдалануға болады. Мұндай ресурстар оқушылардың көпмәдениеттілікті қабылдауы мен түсінуін жеңілдетеді. Әртүрлі мәдениеттер туралы материалдарды қолдану, балалардың шығармашылық қабілеттерін арттырады, оларды өзара қарым-қатынасқа және әртүрлі мәдениетті құрметтеуге тәрбиелейді.

3. Көпмәдениетті білім беру әдістері мен тәсілдері

Көпмәдениетті білім беруде тиімді нәтижеге қол жеткізу үшін арнайы әдістер мен тәсілдер қолданылады. Бұл әдістер оқушыларға әртүрлі мәдениет туралы терең түсінік беріп, олардың танымдық деңгейін арттырады.

3.1 Проект негізінде оқыту

Проект негізіндегі оқыту әдісі – оқушыларды зерттеу жұмыстарын жүргізуге, тапсырмаларды топпен орындауға, өз пікірлерін айтуға үйретеді. Көпмәдениетті білім беру контекстінде бұл әдіс түрлі мәдениеттерді зерттеу мен оларды түсінуді жеңілдетеді. Оқушылар әртүрлі мәдениеттердің ерекшеліктерін өз бетінше зерттеп, жоба жасау арқылы өздеріне қажет ақпаратты алады. Мысалы, бір елдің тарихы, дәстүрлері, тамақтану мәдениеті және басқа да аспектілері бойынша жоба жұмысы жүргізілуі мүмкін. Бұл тәсіл балаларға шығармашылық ойлауды дамытуға, ақпаратты тиімді жинауға және топтық жұмысты ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

3.2 Мәдениетаралық коммуникацияны дамыту

Мәдениетаралық коммуникация – түрлі мәдениет өкілдері арасында өзара түсіністік пен құрмет қалыптастыруға бағытталған маңызды аспект. Бұл үдеріс оқушыларды әртүрлі мәдениеттердің ерекшеліктері мен олар арасындағы қарым-қатынасты түсінуге үйретеді. Бастауыш сыныптарда мәдениетаралық коммуникацияны дамыту мақсатында:

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Оқушыларға өзара мәдениетаралық пікірталастар өткізу, әртүрлі мәдениеттерге қатысты сұрақтар қойып, жауап алу дағдыларын үйрету.

- Кросс-культуралық іс-шаралар: Әр түрлі мәдениет өкілдерінің дәстүрлері мен ерекшеліктері туралы түсінік беру мақсатында мектеп ішінде көрмелер, фестивальдер мен түрлі іс-шаралар ұйымдастыру.

Қорытынды:

Көпмәдениетті білім беру қазіргі қоғамның талаптарына жауап беретін маңызды білім беру стратегиясы болып табылады. Бұл оқыту жүйесі әртүрлі мәдениетке, тілге, дәстүрлерге, наным-сенімдерге деген құрметті дамыту арқылы оқушыларды ғаламдық азаматтар ретінде тәрбиелейді. Көпмәдениетті білім беру жүйесі тек қана мәдени әртүрлілікті қабылдауды ғана емес, сондай-ақ осы әртүрліліктің негізінде барлық адамдардың тең құқықтарын құрметтеу, әділдік пен түсіністікке жол ашуды мақсат етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қайдарова Г.Қ. Бастауыш сыныпта көпмәдениетті білім беру: теория және практика. Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Жұмаділова Г.Ж. Көпмәдениетті білім беру – XXI ғасырдағы маңызды педагогикалық тұжырымдама. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2018.
3. Елемесова Ш.Т. Көпмәдениетті тұлғаны қалыптастыру жолдары. Алматы: Білім, 2019.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҚТАРЫНДА ҚАУІПСІЗДІК

Исабекова Дилара Нурлыбековна
Шымкент қаласы, №44 Жанар бөбекжай-бақшасының дене шынықтыру нұсқаушысы

Резюме

Этот материал рассматривает вопросы обеспечения безопасности на уроках физического воспитания в дошкольных образовательных учреждениях. Дошкольный период является важным этапом физического и психического развития детей, в течение которого особое внимание должно уделяться их здоровью и безопасности. Уроки физического воспитания являются важным компонентом, способствующим физическому развитию и активизации физической активности детей, а также влияющим на их социальное и психологическое становление.

Abstract:

This article discusses the issue of ensuring safety during physical education classes in preschool institutions. The preschool period is a crucial stage for the physical and mental development of children, during which their health and safety should be given special attention. Physical education classes are an essential component that contributes to the physical development and increased physical activity of children, while also influencing their social and psychological development.

Мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесі – балалардың денсаулығын сақтауға, физикалық және психоэмоционалды дамуын қамтамасыз етуге арналған маңызды бағыттардың бірі. Бұл сабақтардың балалардың дене дамуы мен тұлғалық қалыптасуында үлкен рөлі бар. Сонымен қатар, дене тәрбиесі сабақтарын өткізгенде балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті маңызды болып табылады. Дене шынықтыру бойынша әртүрлі ойындар, жаттығулар, спорттық шаралар балалардың физикалық дамуына жақсы әсер етеді, бірақ оларды дұрыс ұйымдастырмай, қауіпсіздік шараларын ескермеу жарақаттар мен басқа да қауіптерге алып келуі мүмкін.

1. Дене тәрбиесінің мектепке дейінгі білім жүйесіндегі маңызы

Дене тәрбиесі – балалардың физикалық дамуына ғана емес, психологиялық және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Мектепке дейінгі кезеңде балалардың денсаулығы,

қозғалыс дағдылары, әлеуметтік қарым-қатынас мәдениеті қалыптасады. Осы кезеңде балада қозғалысқа деген қызығушылық пен белсенділік дамиды, бұл оның әрі қарайғы өміріне және білім алуына үлкен әсер етеді. Сондықтан да дене тәрбиесінің балалар үшін өте маңызды екені анық. Сонымен қатар, дене тәрбиесі арқылы балалар командалық жұмыс дағдыларын, өзара құрметті және жауапкершілікті сезінуді үйренеді.

2. Дене тәрбиесі сабақтарында қауіпсіздік мәселелері

Дене тәрбиесі сабақтарында қауіпсіздік – маңызды аспект. Балалардың жарақат алу ықтималдығы дене тәрбиесі сабақтарында өте жоғары болуы мүмкін. Бұл жарақаттардың алдын алу үшін арнайы ережелер мен шаралар бар. Сабақтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін келесі мәселелерді ескеру қажет:

- Қоршаған орта: балалар сабаққа дайындалған орынның қауіпсіздігіне назар аудару керек. Мұғалімдер мен тәрбиешілер оқыту алаңын, құрал-жабдықтарды үнемі тексеріп отыруы керек.
- Дұрыс техника: балаларға әр түрлі жаттығуларды орындау алдында дұрыс техника мен қадамдарды көрсету қажет.
- Жаттығулардың күрделілігі: балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес жаттығуларды таңдап, олардың денсаулығына зиян келтірмеу үшін дене жүктемелерін дұрыс реттеу керек.
- Атмосфера: сабақты өткізгенде балаларды құптау, жігерлендіру және олардың көңіл күйін жақсарту маңызды.

3. Балалардың денсаулығын сақтау және жарақаттардан қорғау әдіс-тәсілдері

Балалардың денсаулығын сақтау үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер қолдануға болады. Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың денсаулығын сақтауға бағытталған басты шаралар мыналар болып табылады:

- Жаттығулардың дұрыс орындалуы: жаттығуларды дұрыс орындауды үйрету арқылы балалардың денсаулығын сақтау.
- Сабақтарда қауіпсіздік ережелерін сақтау: балаларды кез келген жаттығу мен ойын алдында қауіпсіздік ережелерімен таныстыру қажет.
- Техника мен құралдарды тексеру: сабақтар кезінде қолданылатын барлық құрал-жабдықтарды үнемі тексеру.
- Дене шынықтыру әдіс-тәсілдерін таңдау: балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес жүктеме таңдау.

4. Қауіпсіздікті қамтамасыз етуде мұғалімнің рөлі

Мұғалім немесе тәрбиеші балалармен жұмыс істегенде олардың денсаулығына үлкен жауапкершілік алады. Ол балаларды физикалық белсенділікке ынталандыра отырып, қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтауға және денсаулығын қорғауға көмектеседі. Мұғалімдер үшін келесі міндеттер маңызды:

- Балаларды қауіпсіздік ережелерімен таныстыру.
- Дұрыс қозғалыс дағдыларын үйрету.
- Жаттығуларды дұрыс орындау үшін техникалық нұсқаулық беру.
- Қауіпсіз оқу ортасын қамтамасыз ету.

5. Дене тәрбиесіндегі қауіпсіздікті қамтамасыз етудің нормативтік актілері мен ережелері

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде дене тәрбиесі сабақтарында қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін арнайы заңдар мен нормативтік актілер бар. Мектепке дейінгі ұйымдардағы дене тәрбиесі сабақтары үшін қауіпсіздікті қамтамасыз ету ережелері мен стандарттар мемлекет тарапынан бекітілген. Мұндай ережелерге:

- Оқу орындарының санитарлық-гигиеналық жағдайы.
- Құрал-жабдықтарды пайдалану ережелері.
- Дене тәрбиесі сабақтарына арналған алаңның қауіпсіздігі.
- Жаттығулар мен ойындар үшін арнайы әдіс-тәсілдерді қолдану.

Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесі сабақтарында балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету – маңызды міндеттердің бірі. Бұл бағытта қауіпсіздік шараларын дұрыс ұйымдастыру балалардың денсаулығына зиян келтірмей, олардың физикалық және психологиялық дамуына оң әсерін тигізеді. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін мұғалімдер мен тәрбиешілер қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтап, сабақтарды балалардың жас ерекшеліктеріне сай ұйымдастыруы қажет. Сондай-ақ, дене тәрбиесі сабақтарында балалардың денсаулығын сақтау үшін оқу алаңын үнемі тексеріп, қажетті шараларды қабылдау керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бейсембаев М. Дене тәрбиесі және спорттың теориясы мен әдістемесі. Алматы: ЫБырай Алтынсарин атындағы баспа, 2015.
2. Сарыбекова Н. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы дене тәрбиесі және оның қауіпсіздігі. Педагогика журналы, 3(56), 112-115, 2018.
3. Жұматаева А. Мектепке дейінгі ұйымдарда балаларды дене тәрбиесіне оқытуда қауіпсіздікті қамтамасыз ету. Жаңа заман мектебі, 7(45), 45-47, 2016.

БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ

Халыкова Роза Сатыбалдиевна
Шымкент қаласы, Maximum мектебінің
биология пәнінің мұғалімі

Аннотация:

This article discusses the development of critical thinking skills in students through the biology subject. Biology, being one of the natural sciences, has the primary goal of explaining the basics of life and existence to students, and shaping their scientific understanding of the environment and natural phenomena. Teaching students to think critically, deepening their scientific knowledge, and developing logical thinking skills are achievable through this subject.

This article explores the development of critical thinking skills in students through the subject of biology. Biology, as one of the natural sciences, aims to explain the foundations of life and existence to students, while shaping their scientific perspectives on the environment and natural phenomena. By fostering critical thinking, deepening scientific understanding, and developing logical reasoning skills, this subject provides the necessary foundation.

Биология пәні – табиғат туралы терең білім беретін, студенттердің ғылымға деген қызығушылығын арттырып, олардың дүниетанымын кеңейтетін маңызды пәндердің бірі. Бүгінгі білім беру жүйесінде оқушылардың білім сапасын арттыру үшін оқыту әдістері үнемі жаңартылып, жетілдіріліп отыр. Бұл үдерісте оқушылардың критикалық ойлау қабілеттерін дамыту маңызды рөл атқарады.

Критикалық ойлау дегеніміз – оқушының ақпаратты тек қабылдап қана қоймай, оны саралап, бағалауға, сұрақтар қойып, тұжырым жасауға қабілетті болуы. Биология пәнінде бұл дағдыны дамыту арқылы оқушыларды терең ойланып, ғылымның негіздеріне сыни көзқараспен қарауға үйретуге болады. Биология ғылымының ерекшеліктері оның практикалық аспектілермен тығыз байланысты болуында. Критикалық ойлау арқылы оқушылардың табиғаттағы түрлі құбылыстар мен процестерді түсіну, олардың арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды анықтау қабілеттері артады.

Бұл мақалада биология пәні арқылы оқушылардың критикалық ойлау қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Мақаланың мақсаты – биология пәнінде критикалық ойлауды дамыту әдістері мен тәсілдерін көрсету, оның тиімділігін анықтау және оны оқыту үдерісіне енгізу жолдарын ұсынып, оқушылардың білім сапасын жақсартудың жаңа жолдарын қарастыру.

1. Критикалық ойлау туралы жалпы түсінік

Критикалық ойлау – бұл адамға ақпаратты терең талдау, бағалау және оның дұрыс немесе бұрыстығын анықтау қабілеті. Критикалық ойлаудың негізі – адамның өз пікірі мен көзқарасын қалыптастырып, оларды ақылға қонымды дәлелдермен қорғау мүмкіндігі. Оқушыларды критикалық ойлауға үйрету – оларды тек ақпаратты қабылдаушы емес, сонымен бірге оны сыни тұрғыда өңдеп, өз пайымдауын жасай алатын тұлға ретінде тәрбиелеу деген сөз.

Критикалық ойлаудың негізгі компоненттері:

1. Ақпарат жинау және анализ жасау: Оқушылар әртүрлі дереккөздерінен ақпарат жинап, оны тиімді талдай білуі тиіс.
2. Болжам жасау және гипотезалар құрастыру: Бұл кезеңде оқушылар қандай да бір мәселе туралы болжам жасап, оны тексеруге тырысады.
3. Дәлелдер келтіру: Оқушылар өз пікірлерін дәлелдермен негіздей білуі керек.
4. Қорытынды жасау: Жинақталған деректер мен дәлелдер негізінде дұрыс қорытынды жасау қабілеті.

2. Биология пәнінде критикалық ойлауды дамыту әдістері

Биология пәні арқылы критикалық ойлауды дамыту үшін бірнеше әдіс-тәсілдер қолдануға болады. Олардың ішінде:

2.1. Проблемалық оқыту әдісі

Проблемалық оқыту әдісі оқушыларды күрделі биологиялық мәселелерді шешуге ынталандырады. Бұл әдіс оқушыларға тек білімді меңгеруге емес, сонымен қатар оларды сараптап, ойланып шешім қабылдауға үйретеді. Мысалы, оқушыларға экологиялық мәселелер бойынша жағдайды талдау тапсырмаларын беру арқылы, оларды қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттырып, критикалық ойлау қабілетін дамытамыз.

2.2. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі оқушылардың практикалық жұмыс жасау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға нақты биологиялық мәселелерді шешу үшін жеке немесе топ болып жұмыс істеуге жағдай туғызады. Жоба жасау барысында оқушылар нақты бір биологиялық тақырыпты терең зерттеп, оны жүйелі түрде қорғауға, әртүрлі пікірлерді салыстырып, өз ойларын сыни тұрғыда білдіруге дағдыланады.

2.3. Дебаттар мен пікірталастар

Дебаттар мен пікірталастар оқушыларға өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге, сондай-ақ басқа адамдардың пікірін тыңдап, оларды дұрыс талдай білуге үйретеді. Бұл әдіс әсіресе экология, биоалуантүрлілік, генетика сияқты күрделі биологиялық тақырыптарды талқылауға тиімді.

2.4. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану оқушылардың сындарлы ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мысалы, биология пәні бойынша түрлі интерактивті тапсырмаларды орындау арқылы, оқушылар өздерінің білім деңгейін тексеріп, пәнге қызығушылығын арттыра алады.

3. Биология пәні арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту

Биология пәні математикалық логикамен тығыз байланысты болғандықтан, оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту үшін осы пәнді тиімді қолдануға болады. Мысалы, биологиялық процестер мен құбылыстарды түсіндіру барысында себеп-салдарлық байланыстарды іздеу, гипотезалар қою және оларды тексеру сияқты логикалық дағдыларды дамыту қажет.

4. Критикалық ойлауды дамытуда заманауи оқыту құралдарының маңызы

Қазіргі заманғы оқыту құралдары, соның ішінде мультимедиялық ресурстар, цифрлық құралдар мен онлайн платформалар, оқушылардың критикалық ойлау дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылар онлайн курстар, видеолар, симуляциялар және басқа да ресурстар арқылы биологиялық тақырыптар бойынша терең білім ала алады.

Қорытынды

Биология пәні оқушылардың критикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін өте тиімді пәндердің бірі болып табылады. Бұл пәнде қолданылатын әдістер мен тәсілдер оқушыларды ғылыми тұрғыдан ойлауға, ақпаратты сараптауға, түрлі мәселелерді шешуге үйретеді. Биология пәнінде критикалық ойлауды дамыту арқылы оқушыларды тек білім алушы емес, сонымен бірге өздігінен ойлай алатын, шығармашылық қабілеттері дамыған тұлғалар ретінде тәрбиелеуге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бейсенбаева А. Қ. Критикалық ойлау дағдыларын қалыптастырудағы білім беру тәсілдері. Алматы: Қазақстан Республикасының Білім министрлігі, 2018.
2. Смағұлова М. Қ. Педагогика негіздері және оқу үдерісін ұйымдастыру. Астана: Литература, 2017.
3. Сенгембаева С. Критикалық ойлау: теория және тәжірибе. Алматы: Білім, Ғылым және Мәдениет, 2016.

МЕКТЕПТЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Ашакулов Ербол Пиязбаевич
Түркістан облысы, Төлеби ауданы
Майбулақ жббм әлеуметтік педагогі

Түйін

Әлеуметтік педагог – мектептегі маңызды мамандардың бірі. Оның басты міндеті – оқушыларға психологиялық, әлеуметтік және эмоционалдық қолдау көрсету. Бұл мақалада әлеуметтік педагогтың негізгі қызметтері, жұмысының ерекшеліктері және оның мектептегі орны қарастырылады. Бүгінде әлеуметтік педагог тек оқушылармен ғана емес, ата-аналармен, мұғалімдермен және түрлі ұйымдармен тығыз жұмыс істей отырып, білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады.

Мектептегі әлеуметтік педагогтың жұмысы – оқушылардың әлеуметтік бейімделуін, психологиялық қолдауын және құқықтарын қорғауды қамтамасыз ететін күрделі әрі маңызды қызмет. Оның рөлі баланың тұлға ретінде қалыптасуына, мектептегі қолайлы орта құруға және қиын жағдайдағы оқушыларға көмек көрсетуге бағытталған.

Білім беру тек академиялық білім берумен шектелмейді. Балалардың мектептегі өмірі – олардың болашақта қандай тұлға болып қалыптасатынына үлкен әсер етеді. Осы орайда, әлеуметтік педагогтың рөлі ерекше. Ол оқушылардың әлеуметтік жағдайын бақылап, оларға қажетті қолдау көрсететін маман. Бұл мамандықтың маңызы жыл сайын артып келеді, себебі қазіргі қоғамда балаларға психологиялық және әлеуметтік көмек көрсету қажеттілігі жоғары.

Әлеуметтік педагог деген кім және ол не істейді?

Әлеуметтік педагог – оқушылардың мектептегі өмірін жеңілдетуге, олардың әлеуметтік мәселелерін шешуге және психологиялық қолдау көрсетуге бағытталған маман. Оның міндеттері мыналар:

- Оқушылардың психоәлеуметтік жағдайын бақылау;
- Қиын өмірлік жағдайдағы балаларға көмек көрсету;
- Мектеп пен ата-ана арасындағы байланысты нығайту;
- Оқушыларға құқықтық және психологиялық кеңес беру;
- Қоғамдық ұйымдармен, құқық қорғау органдарымен және басқа да әлеуметтік мекемелермен жұмыс жүргізу.

Мектептегі әлеуметтік педагог жұмысының ерекшеліктері

1. Оқушылардың әлеуметтік мәселелерін шешу

Әлеуметтік педагогтың ең басты міндеттерінің бірі – оқушылардың әлеуметтік қиындықтарын анықтап, оларды шешуге көмектесу. Бұл төмендегідей мәселелерді қамтиды:

- Отбасылық жағдайы нашар балаларға қолдау көрсету;
- Қаржылық қиындықтарға тап болған оқушыларға көмек көрсету (мысалы, мектеп формасы, тамақтану, оқулықтармен қамтамасыз ету);
- Буллинг және мектептегі қақтығыстарды шешу;
- Инклюзивті білім беру аясында ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу.

2. Психологиялық қолдау және оқушылармен жұмыс

Кейбір оқушылар мектепте өзін жайсыз сезінуі мүмкін. Әлеуметтік педагог осындай оқушылармен жеке немесе топтық әңгімелер жүргізіп, олардың психологиялық жағдайын жақсартуға көмектеседі.

- Қиын жасөспірімдермен жұмыс;
- Эмоционалдық күйзелістерді жеңуге көмектесу;
- Суицидтің алдын алу шаралары;
- Қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектесу.

3. Ата-аналармен жұмыс

Әлеуметтік педагог тек оқушылармен ғана емес, ата-аналармен де белсенді жұмыс жүргізеді. Бұл бағыттың маңызы зор, себебі отбасылық жағдай баланың мектептегі үлгеріміне, мінез-құлқына тікелей әсер етеді. Әлеуметтік педагог ата-аналарға кеңес беріп, олармен бірлесе отырып, баланың даму стратегиясын анықтайды.

4. Мұғалімдермен серіктестік

Мектепте мұғалімдер балалардың академиялық дамуына жауап берсе, әлеуметтік педагог олардың әлеуметтік, психологиялық жағдайына мән береді. Мұғалімдермен бірлесе отырып, оқушылардың мінез-құлқы, эмоционалдық жағдайы туралы ақпарат алмасады және бірлесе шешім қабылдайды.

5. Қоғамдық ұйымдармен және мемлекеттік мекемелермен жұмыс

Әлеуметтік педагог кейде мемлекеттік органдармен, балалар құқықтарын қорғау мекемелерімен, қайырымдылық қорларымен жұмыс істейді. Бұл әсіресе қиын өмірлік жағдайға тап болған балаларға қажетті көмек көрсету үшін маңызды.

Әлеуметтік педагогтың заманауи құралдары

Қазіргі уақытта әлеуметтік педагогтың жұмысы тек дәстүрлі әдістермен шектелмейді. Сандық технологиялар мен жаңа құралдар оның қызметін анағұрлым тиімді етеді:

- Психологиялық тесттер мен диагностика бағдарламалары – оқушылардың эмоционалдық жағдайын анықтау үшін қолданылады.
- Онлайн-платформалар мен мессенджерлер – ата-аналармен және оқушылармен байланыс орнатуға көмектеседі.
- Цифрлық күнделіктер мен дерекқорлар – оқушылардың әлеуметтік статусы мен мектептегі тәртібін бақылауға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік педагог – оқушылардың әлеуметтік және психологиялық жағдайын тұрақтандыруға бағытталған маман. Оның жұмысы тек оқушылармен шектелмей, ата-аналар, мұғалімдер және қоғаммен тығыз байланыста жүреді. Қазіргі мектеп жүйесінде әлеуметтік

педагогтың рөлі күн санап артып келеді, себебі балаларға жан-жақты қолдау көрсету – олардың болашақта бақытты әрі табысты азамат болып қалыптасуының кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2022). Орта білім беру жүйесіндегі әлеуметтік педагог қызметі туралы нұсқаулық.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2020). Инклюзивті білім беруді дамыту стратегиясы.

МЕКТЕПТЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ АГРЕССИЯСЫН БАСҚАРУ: ПСИХОЛОГТЫҢ КӨЗҚАРАСЫ

Есимханова Асель Алдабергеновна
Шымкент қаласы, «Болашақ” мектебі мекемесінің педагог-психологі

Мектептегі балалардың агрессиясын басқару – қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды мәселелердің бірі. Бұл мәселе балалардың психологиялық денсаулығына және әлеуметтік ортадағы қарым-қатынас мәдениетіне тікелей әсер етеді. Агрессияның туындауының себептері көп және олар жеке тұлғаның ішкі мәселелері мен сыртқы әсерлердің нәтижесінде қалыптасады. Мектеп психологының негізгі міндеті – балалардың агрессиялық мінез-құлқын дұрыс басқару және оның алдын алу болып табылады. Бұл мақалада біз мектептегі балалардың агрессиясын басқарудың психологиялық аспектілеріне назар аударамыз, сондай-ақ агрессияны басқаратын психологиялық әдістер мен тәсілдер туралы сөз қозғаймыз.

Агрессияның түрлері және себептері

Агрессия – бұл адамның психоэмоционалдық жағдайын бейнелейтін күрделі мінез-құлық. Ол әртүрлі түрлерде көрінуі мүмкін, мысалы, физикалық, вербальды, эмоционалдық және басқа да түрлері. Балалардағы агрессия көбінесе олардың ішкі қанағаттанбаушылығынан, қорқынышынан, мазасыздығынан, сондай-ақ сыртқы факторлардан туындайды.

Агрессияның себептері әртүрлі болуы мүмкін:

- Отбасындағы проблемалар: Әке-шеше арасындағы жанжалдар, отбасы мүшелерінің өзара қарым-қатынасы.
- Мектептегі жағдайлар: Балаға әділетсіздік, мұғалімдер мен басқа балалардан қысым көрсету.
- Әлеуметтік орта: Достармен арақатынас, кибербуллинг немесе өзіне сенімділік жетіспеушілігі.
- Денсаулық мәселелері: Психологиялық және физиологиялық ауытқулар, ұйқысыздық.

Психологиялық аспектілер

Агрессия – бұл адамның эмоционалдық жағдайын реттеу кезінде пайда болатын реакция. Агрессияның негізгі психологиялық аспектілері балалардың өзін-өзі бағалауы мен олардың өзара қарым-қатынасына байланысты. Балалар өз сезімдерін қалай білдірсе де, көбінесе олардың агрессиялық реакциялары сыртқы қоршаған ортадан алған психологиялық қысымдардың нәтижесінде пайда болады.

Мектеп психологының рөлі

Мектеп психологы агрессияны басқарудың басты тұлғасы болып табылады. Ол балаға ішкі жағдайларын түсінуге көмектеседі, эмоциялық күйзелістермен жұмыс істейді және дұрыс мінез-құлық дағдыларын қалыптастырады. Психологтың міндеті – балаларға агрессияның салдарын түсіндіріп, олардың мінез-құлқына түзетулер енгізу.

Психологтың кейбір міндеттері мыналар:

- Агрессияның себептерін анықтау.
- Агрессияның алдын алу стратегияларын әзірлеу.

- Әлеуметтік дағдыларды дамыту.
- Когнитивті-мінез-құлықтық әдістерді қолдану.

Агрессиямен күресудің психологиялық әдістері

Агрессияны басқару және түзету үшін мектеп психологтары бірнеше психологиялық әдістерді қолданады. Олардың ішінде ең тиімділері:

1. Когнитивті-мінез-құлықтық әдіс – баланың ойлау процестерін өзгерту арқылы оның мінез-құлқын басқару. Бұл әдіс баланың агрессияға деген көзқарасын өзгертуге көмектеседі.
2. Эмоциялық қолдау – баланың эмоцияларымен жұмыс жасау, оларды дұрыс көрсету мен басқаруды үйрету.
3. Топтық тренингтер – баланың әлеуметтік дағдыларын дамыту мақсатында басқа балалармен өзара әрекеттесу.
4. Психотерапевтік әдістер – баладағы теріс эмоцияларды жоюға бағытталған әдістер, мысалы, ойын терапиясы.

Агрессияны түзету бойынша стратегиялар

Мектеп психологы агрессияны басқару үшін бірнеше стратегияны ұсынады. Олар:

1. Эмоционалдық интеллектіні дамыту – балалардың өз эмоцияларына түсіністікпен қарауға және оларды дұрыс бағытта көрсетуге мүмкіндік береді.
2. Әлеуметтік дағдыларды дамыту – баланың қарым-қатынас дағдыларын жақсарту, оның агрессиясын өзара әрекеттесу арқылы басуға көмектеседі.
3. Агрессияның алдын алу шаралары – мектепте агрессияға жол бермейтін ережелер мен ортаны құру.

Қорытынды

Агрессия мектептегі балалар үшін үлкен мәселеге айналуы мүмкін. Оны басқару мен түзету психологтың маңызды міндеті болып табылады. Агрессиямен күресу үшін психологтар әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады, бұл балалардың өз эмоцияларымен дұрыс жұмыс жасауына және агрессиясын төмендетуге мүмкіндік береді. Мектеп психологы агрессиямен күресуде белсенді рөл атқарып, оның алдын алу үшін тиімді стратегияларды қолданады. Мектепте психологиялық қолдау көрсету, балалардың психоэмоционалдық денсаулығын сақтау үшін маңызды.

Әдебиеттер

1. Айтмұхамбетова, Қ. (2019). Мектептегі агрессияның психологиялық аспектілері: себептері мен шешу жолдары. Алматы: Раритет.
2. Жанғазина, Н. Б. (2018). Балалар агрессиясын басқару: теория және тәжірибе. Астана: Білім баспасы.
3. Мейірбеков, Т. (2020). Психологиялық қолдау көрсету: агрессияны басқару әдістері. Тараз: Ғылым.
4. Петрова, Л. В. (2015). Агрессия мен эмоционалдық теңгерім: балаларға арналған психологиялық көмек. Алматы: Тұран.
5. Столяренко, И. В. (2016). Агрессия және мінез-құлықты түзету: психологиялық тренингтер мен әдістер. Мәскеу: Просвещение.

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ҚОЛДАНУ

Әуелбек Гүлбану Тоқтанқызы
Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"С. Ерубаев атындағы №7мектеп-интернат" КММ-сі
ағылшын тілі пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматривается использование информационных технологий в преподавании английского языка. Особое внимание уделено современным цифровым инструментам, таким как онлайн-платформы, приложения, мультимедийные ресурсы и интерактивные технологии, которые помогают улучшить качество обучения. Эти инструменты способствуют не только развитию языковых навыков студентов, но и делают процесс обучения более увлекательным и эффективным. В статье представлены примеры успешного использования информационных технологий для преподавания грамматики, лексики, аудирования, чтения и письма, а также анализируются преимущества и возможные трудности при внедрении этих технологий в образовательный процесс.

Abstract

The article explores the use of information technologies in teaching English. Special attention is given to modern digital tools such as online platforms, applications, multimedia resources, and interactive technologies that help improve the quality of learning. These tools contribute not only to the development of students' language skills but also make the learning process more engaging and effective. The article presents examples of successful use of information technologies for teaching grammar, vocabulary, listening, reading, and writing, and also analyzes the advantages and possible challenges of integrating these technologies into the educational process.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі ақпараттық технологияларды (АТ) кеңінен қолдану арқылы өзінің тиімділігін арттырып келеді. Әсіресе, тіл үйрету процесінде ақпараттық технологиялардың ықпалы зор. Ағылшын тілін оқытуда АТ-ның қолданылуы оқушылардың білім деңгейін жоғары деңгейге көтеріп, оқу процесін интерактивті және қызықты етеді. Ақпараттық технологиялар түрлі онлайн платформалар, мобильді қосымшалар, электронды оқулықтар мен мультимедиялық құралдар арқылы оқушыларға заманауи әдістермен білім алуға мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың өздігінен білім алу дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, мұғалімдерге сабақ өткізу барысында уақытты үнемдеуге және тиімді кері байланыс орнатуға көмектеседі. Мақалада ағылшын тілі сабағында ақпараттық технологияларды қолданудың артықшылықтары мен оның оқушылар мен мұғалімдерге тигізер әсері қарастырылады.

1. Ағылшын тілі сабағында ақпараттық технологияларды қолдану

Ағылшын тілін оқытуда ақпараттық технологиялардың маңызы зор. Білім беру саласындағы жаңашылдықтардың бірі болып табылатын ақпараттық технологиялар (АТ) мұғалімдерге оқу процесін жеңілдетуге, оқушыларға жан-жақты мүмкіндіктер мен ресурстар ұсынуға мүмкіндік береді. Әсіресе, ағылшын тілін оқытуда АТ-ның орны ерекше, себебі олар оқушылардың қызығушылығын арттырып, тіл үйренуге деген ынтасын күшейтеді.

Электронды оқулықтар мен мультимедиялық құралдар. Ағылшын тілін үйретуде электронды оқулықтар маңызды рөл атқарады. Мұндай оқулықтар дәстүрлі қағаз оқулықтарға қарағанда интерактивті элементтермен, анимациялармен, бейнемазмұнмен және дыбыстық жазбалармен байытылған. Олар оқушыларға ағылшын тілін үйренудің әртүрлі аспектілерін көрнекі түрде жеткізуге мүмкіндік береді. Мысалы, грамматикалық ережелерді, сөйлеу нормаларын немесе сөздік қорды түсіндіру үшін мультимедиялық бейнемазмұнды қолдану оқушылардың материалды жақсы меңгеруіне септігін тигізеді.

Мультимедиялық құралдар, әсіресе аудио және бейнемазмұн оқушыларға тыңдау дағдысын дамытуға, сөйлеу мәдениетін меңгеруге, сондай-ақ ағылшын тілінің фонетикалық ерекшеліктерін үйренуге көмектеседі. Қазіргі таңда интернет арқылы қол жетімді болатын түрлі

анимациялар мен видео сабақтар оқушыларға ағылшын тілін шынайы ортада қолдану арқылы үйренуге жағдай жасайды. Мысалы, BBC Learning English немесе YouTube секілді ресурстар арқылы оқушылар ағылшын тіліндегі тыңдау материалдарын тыңдап, әртүрлі диалогтар мен сөйлеу үлгілерін көріп, тілдік дағдыларын жақсарта алады.

Онлайн-платформалар мен мобильді қосымшалар. Қазіргі уақытта ағылшын тілін үйрену үшін көптеген онлайн платформалар мен мобильді қосымшалар бар. Мысалы, BilimLand, EduPage, Quizlet, Kahoot секілді платформалар оқушыларға тіл үйрену барысында қажетті құралдар мен ресурстарды ұсынады. Бұл платформалар әртүрлі тілдік дағдыларды, оның ішінде грамматика, лексика, тыңдалым және жазылым дағдыларын дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, оқушыларға дайын тесттер, тапсырмалар мен викториналар ұсынылып, олардың білімдерін тексеруге мүмкіндік береді.

BilimLand — бұл электронды оқыту платформасы, ол ағылшын тілін оқыту үшін арнайы әзірленген интерактивті курстарды ұсынады. Мұнда грамматикалық тапсырмалар, сөздік қорды толықтыру, тыңдалым жаттығулары, ағылшын тіліндегі мәтіндер мен бейнемазмұндар бар. Оқушылар платформаның көмегімен ағылшын тілінің барлық аспектілерін дамыта алады.

EduPage — мұғалімдер мен оқушылар арасында кері байланысты оңтайландырып, оқу процесін жеңілдететін онлайн платформа. Ол оқушыларға жеке тапсырмалар беру, олардың прогресін бақылау, сондай-ақ грамматика мен сөздік қорды дамытуға арналған әртүрлі құралдарды ұсынады.

Quizlet және Kahoot — оқушылардың оқу мотивациясын арттыратын қосымшалар. Quizlet платформасында оқушылар карточкалар арқылы сөздерді жаттай алады, ал Kahoot арқылы түрлі викториналар мен ойындар ұйымдастыруға болады, бұл оқушылардың белсенділігін арттырып, тілді үйренуге деген қызығушылығын сақтайды.

АТ құралдары арқылы оқушылар тілдік ортаны жақындататын жағдайларда сөйлесу дағдыларын дамыта алады. Мысалы, Skype немесе Zoom сияқты платформалар арқылы шетелдік оқушылармен тілдік қарым-қатынас жасауға болады. Бұл оқушыларға ағылшын тілін тек теориялық тұрғыда ғана емес, практикада да қолдануға мүмкіндік береді. Олар өз деңгейіне сәйкес шетелдік тұлғалармен тілдесіп, ағылшын тіліндегі сөйлеу тәжірибесін арттыра алады.

Сондай-ақ, VoiceThread немесе Flipgrid секілді қосымшалар оқушыларға өздерінің пікірлерін видео немесе аудио форматта айтып, оны сыныптастарымен бөлісуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың тілдік қорын толықтырып, олардың ағылшын тілінде еркін сөйлей алу дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді.

Әр түрлі оқу тәсілдерін пайдалану. Ақпараттық технологиялар әр түрлі оқу тәсілдерін біріктіруге мүмкіндік береді. Оқушылардың әрқайсысының жеке оқу стиліне қарай ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқу әдістерін даралауға болады. Мысалы, кейбір оқушылар үшін визуалды материалдар тиімді болса, басқалары үшін аудиоматериалдар қолайлы болуы мүмкін. Әртүрлі интерактивті әдістер мен құралдар оқу процесінде оқушылардың барлық сезім мүшелерін тартуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оқыту нәтижелерін жақсартады.

2. Ақпараттық технологияларды қолданудың оқушыларға әсері

1) Мотивацияны арттыру және қызығушылықты ояту

Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы сабақтарды қызықты, көрнекі етіп өткізуге болады. Оқушылар дәстүрлі әдістерден гөрі заманауи құралдарды қолдану арқылы тіл үйрену процесіне ерекше қызығушылық танытады. Мысалы, әр түрлі анимациялар мен интерактивті элементтер енгізу оқушыларды сабаққа қызықтырып, оларды белсенді қатысуға ынталандырады. Сауаттылық деңгейін арттыру, грамматика мен сөздік қорды ойын түрінде меңгерту оқушылардың тіл үйренуге деген мотивациясын арттырады.

2) Жеке қабілеттерін дамыту

АТ-ны қолдану әр оқушының жеке қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Мысалы, кейбір оқушылар мәтінді көру арқылы жақсы қабылдаса, басқалары дыбыстық ақпаратты тез меңгереді. АТ көмегімен визуалды, аудио және интерактивті әдістерді үйлестіріп, әр оқушының

жеке оқу стиліне сай құралдарды қолдану арқылы олардың жеке ерекшеліктерін ескеруге болады. Бұл өз кезегінде оқушылардың сенімділігін арттырып, нәтижелі оқуға ынталандырады.

3) Тілдік дағдыларды кешенді дамыту

АТ арқылы оқушылар тыңдау, сөйлеу, жазу, оқу сияқты тілдік дағдыларды қатар дамыта алады. Мысалы, онлайн ресурстар мен қосымшалар арқылы оқушылар әр түрлі деңгейдегі аудиожазбаларды тыңдап, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, ал грамматикалық тапсырмалар арқылы жазу дағдыларын дамытады. Мысалы, YouTube және BBC Learning English сынды платформалар оқушылардың сөз қорын арттырып, дұрыс сөйлеу акцентін меңгеруге көмектеседі.

4) Өздігінен білім алу және жауапкершілік сезімін дамыту

АТ-ны қолдану оқушыларға өз бетімен жұмыс жасауды үйретеді, бұл олардың жауапкершілік сезімін арттырады. Әсіресе, жеке орындауға арналған онлайн тапсырмалар мен тестілер оқушылардың өз қабілетін сынап, білім деңгейін дербес бағалауға мүмкіндік береді. Мұндай тапсырмаларды орындау барысында оқушылар өз уақытын тиімді жоспарлауға, өз бетімен ізденуге дағдыланады.

5) Шет тілінде сөйлейтін ортаға ену мүмкіндігі

Заманауи технологиялардың арқасында оқушылар шет тілінде сөйлеу ортасына қосыла алады. Duolingo, Memrise, Quizlet сынды платформаларда өз деңгейіне сай тапсырмаларды орындап, әлемнің түкпір-түкпіріндегі оқушылармен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік бар. Бұл оқушылардың сөздік қорын байытып қана қоймай, сөйлеу дағдыларын дамытуға және тілдік кедергілерді жоюға көмектеседі.

6) Оқуға қызығушылықты ұзақ уақыт бойы ұстап тұру

АТ-ның түрлі ойын элементтері мен интерактивті әдістерді пайдалану оқушылардың қызығушылығын ұзақ уақыт бойы сақтауға мүмкіндік береді. Мысалы, арнайы ойын форматында ұйымдастырылған грамматикалық немесе сөздік жаттығулар оқушыларға сабақ материалдарын есте сақтауға көмектеседі. Оқушы ойын барысында оқуды өз еркімен әрі қызығушылықпен жалғастырады.

3. Ақпараттық технологияларды қолданудың мұғалімдерге әсері

1) Сабақ жоспарын әзірлеуді жеңілдету және уақыт үнемдеу

Ақпараттық технологиялар мұғалімдерге сабақ жоспарын оңай әзірлеуге және оқу материалдарын жетілдіруге көмектеседі. Электрондық платформалар, дайын мультимедиялық ресурстар және онлайн-қосымшалар арқылы мұғалімдерге оқу материалдарын іздеуге және өңдеуге уақыт үнемдеуге мүмкіндік бар. Мысалы, BilimLand, Kundelik.kz, Google Classroom сияқты платформалар сабаққа қажетті барлық ресурстарды жинақтап, жоспарлауға көмектеседі.

2) Интерактивті оқыту және оқушы белсенділігін арттыру

АТ-ны қолдану оқытудың интерактивтілігін арттырады, бұл мұғалімдерге сабақ барысында оқушылардың белсенділігін сақтауға көмектеседі. Интерактивті оқыту оқушылардың сабаққа белсенді қатысуын және оқуға деген ынтасын арттырады. Ойын элементтерін, сұрақ-жауап, викториналар сияқты әдістерді қолдану арқылы мұғалімдер оқушыларды қызықтырып, олардың тілдік дағдыларын жетілдіреді.

3) Түсіндіру процесін жеңілдету және материалды көрнекі ету

Мұғалімдерге жаңа материалды түсіндіру барысында интерактивті тақталар, слайд-презентациялар, бейне және аудио материалдар қолдану оқушыларға материалды жеңіл меңгеруге көмектеседі. Мысалы, видео сабақтарды қолдану арқылы тіл үйренушілерге дыбысталу, интонация және акцент ерекшеліктерін көрсету оңай болады. Бұл тәсіл мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, материалды түсінуге көмектеседі.

4) Жекешелендірілген оқыту мүмкіндігі

Әрбір оқушының деңгейін, қабілетін және оқу қарқынын ескеру үшін АТ-ны қолдану мұғалімдерге жекешелендірілген оқыту әдісін іске асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, мұғалім оқушылардың деңгейін анықтап, оларға сәйкес тапсырмалар тағайындай алады. Бұл оқыту

процесін даралап, әрбір оқушының оқу деңгейін оңтайлы дамытуға көмектеседі. Мұғалімдер тапсырмаларды әр деңгейге лайықтап, әр оқушыға жеке әдіс таңдауға мүмкіндік алады.

5) Бағалау мен кері байланыс беру процесін оңтайландыру

АТ-ны қолдану арқылы мұғалімдер оқушылардың үлгерімін дәл және объективті түрде бағалай алады. Онлайн тесттер мен тапсырмалар автоматты түрде бағаланып, нәтижелері тез арада көрінеді. Бұл мұғалімдерге әрбір оқушының жетістігі мен әлсіз тұстарын анықтап, олармен жеке жұмыс жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушылардың оқу нәтижесін ата-аналарына да көрсетіп, сабақтағы жетістіктерін немесе қиындықтарын талқылауға мүмкіндік береді.

6) Сабақтан тыс уақытта да оқушылармен байланыста болу

АТ қолдану мұғалімдерге оқушылармен сабақтан тыс уақытта да байланыста болуға мүмкіндік береді. Қашықтан оқыту платформалары арқылы оқушыларға қосымша тапсырмалар беріп, оларға кері байланыс бере алады. Бұл әдіс сабақтан тыс уақытта да білім беру процесін жалғастыруға, оқушылардың сұрақтарына жауап беруге және өз білімін толықтыруға мүмкіндік береді.

7) Заманауи оқыту әдістерін қолдану арқылы кәсіби дамуға мүмкіндік

АТ қолдану мұғалімдердің жаңа оқыту әдістерін меңгеруіне және оларды күнделікті тәжірибеге енгізуіне ықпал етеді. Бұл мұғалімдердің кәсіби дамуына көмектесіп, олардың жаңа технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді. Әр түрлі онлайн курстар мен вебинарларға қатысып, білімін үздіксіз жаңарту – қазіргі заманғы мұғалімдер үшін қажетті шарт.

8) Оқу процесін қадағалау және басқару

Онлайн-платформалар мұғалімдерге оқу процесін жүйелі түрде бақылап отыруға мүмкіндік береді. Мұғалімдер оқушылардың сабаққа қатысуын, тапсырмалардың орындалуын және жалпы үлгерімін қадағалап, оқу процесін тиімді басқару мүмкіндігіне ие.

Қорытынды

Ақпараттық технологиялардың ағылшын тілін оқытудағы рөлі зор және оның маңызы күннен-күнге артуда. АТ құралдары оқушылардың тілдік дағдыларын кешенді түрде дамытуға, оларды белсенді етуге және сабаққа деген қызығушылықты арттыруға мүмкіндік береді. Электронды оқулықтар мен мультимедиялық ресурстар оқушыларға ақпаратты көрнекі түрде жеткізіп, тіл үйренуді жеңілдетеді, ал онлайн платформалар мен мобильді қосымшалар оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Мұғалімдер үшін де ақпараттық технологиялар жаңа оқыту әдістерін меңгеруге, материалдарды дайындауды жеңілдетуге, оқушылардың прогресін бақылауға және олардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, АТ-ны қолдану оқушылар мен мұғалімдердің арасындағы кері байланысты күшейтіп, оқыту сапасын арттырады.

Қорыта айтқанда, ақпараттық технологиялар ағылшын тілі сабағында қолданылғанда, олар оқытудың тиімділігін арттырып, оқушылардың білім алу процесін жеңілдетеді, қызықтырады және мотивациясын арттырады. АТ-ның келешекте білім беру жүйесін толықтай жаңартуға, оқу сапасын жақсартуға, және оқушылардың әртүрлі білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға маңызды ықпалы болары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Бектұрғанова, М. Т. Ақпараттық технологиялардың білім беру процесіне тигізетін әсері. Алматы: Білім баспасы. 2019 ж.
2. Қаратаев, Қ. А. Интерактивті оқыту және оның мүмкіндіктері. Нұр-Сұлтан: Астана білім орталығы. 2020 ж.
3. Сүлейменова, Р. А. Шетел тілін оқытуда жаңа технологияларды қолдану жолдары. Астана: Лингва. 2018 ж.
4. Ахметова, Л. К. Ағылшын тілі сабағында мультимедиялық құралдарды пайдалану. Алматы: Мектеп. 2021 ж.

5. Мусина, С. Ж. Оқыту технологиялары: теория және практика. Нұр-Сұлтан: Ұлттық білім беру академиясы. 2022 ж.

THE ROLE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH

Zhilkibayeva Aliya Turebekovna
Turkestan Region, Shymkent city, English teacher at the Specialized School-Internat College of the Turkestan Regional Olympiad Reserve
named after B. Sattarhanov

Резюме

В последние годы интеграция инновационных технологий в преподавание английского языка (ELT) радикально изменила процесс обучения в классе. В данной статье рассматривается эволюция образовательных технологий и их влияние на обучение английскому языку. Обсуждаются различные цифровые инструменты и платформы, включая мобильные приложения, онлайн-системы управления обучением, виртуальные классы и инструменты для изучения языков с использованием искусственного интеллекта. Статья подчеркивает, как эти технологии улучшают результаты обучения, повышают вовлеченность студентов и предлагают персонализированный опыт обучения.

Түйін

Соңғы жылдары ағылшын тілін оқытуда (ELT) инновациялық технологияларды интеграциялау сыныптағы оқу процесін түбегейлі өзгерткені белгілі. Бұл мақалада білім беру технологияларының дамуы және олардың ағылшын тілін оқыту мен үйренуге әсері қарастырылады. Мобильді қосымшалар, онлайн оқу басқару жүйелері, виртуалды сыныптар және жасанды интеллект негізіндегі тіл үйрену құралдарын қоса алғанда, түрлі цифрлық құралдар мен платформалар талқыланады. Мақала осы технологиялардың оқу нәтижелерін жақсартуда, оқушылардың қатысуын арттыруда және оқу процесін жекелендірілген тәжірибелермен толықтыруда қалай әсер ететінін көрсетеді.

The integration of technology into the classroom has redefined educational practices across the globe, and the field of English Language Teaching (ELT) is no exception. Over the past few decades, innovative technologies have moved beyond the simple use of tools such as projectors and multimedia content, expanding into sophisticated digital platforms, apps, and tools powered by artificial intelligence (AI) and immersive environments like Virtual Reality (VR). As a result, the role of technology in language acquisition has grown exponentially, reshaping how English is taught and learned.

In the traditional classroom, the teacher was the central figure responsible for delivering content. However, technology has shifted the balance, with learners now having the opportunity to engage in self-directed learning, communicate with native speakers around the world, and practice their language skills outside the traditional classroom environment. This article seeks to explore the role of innovative technologies in modern ELT, analyzing the tools available, their impact on student learning outcomes, the challenges faced by educators, and the future of digital language learning.

2. The Evolution of Educational Technology in ELT

Over the years, educational technology has seen tremendous growth, especially with the rise of the internet and mobile technologies. The journey from basic computer-assisted language learning (CALL) to more advanced digital platforms has not only enhanced language acquisition but also improved accessibility and engagement for learners worldwide.

2.1 Early Technologies in Language Learning

Early forms of educational technology in ELT were simple, such as the use of tape recorders and overhead projectors. Language labs, which emerged in the 1960s and 1970s, allowed students to listen to recordings in the target language and practice pronunciation, but these tools were limited to passive learning experiences.

2.2 Computer-Assisted Language Learning (CALL)

By the 1980s and 1990s, the introduction of computers into the classroom marked a significant milestone in language learning. CALL systems provided more interactive opportunities for learners, with software designed to facilitate grammar practice, vocabulary acquisition, and listening comprehension. These systems often provided immediate feedback, making them more effective than traditional methods of learning.

2.3 The Internet Revolution

The advent of the internet brought new possibilities for language learners. Online resources, websites, and later, social media platforms, allowed learners to engage in authentic communication with native speakers. Online dictionaries, chat rooms, and forums became critical tools for informal learning and language exchange.

2.4 Mobile Learning (M-Learning)

In the 21st century, mobile learning has revolutionized ELT. The proliferation of smartphones and tablets has enabled learners to study English anytime, anywhere. Apps like Duolingo, Memrise, and Babbel allow users to practice grammar, vocabulary, and speaking skills in a gamified and personalized environment.

3. Types of Innovative Technologies in ELT

With the evolution of educational technology, several types of tools and platforms have been introduced to enhance English language learning. These tools offer learners a variety of ways to engage with content, practice skills, and receive feedback.

3.1 Mobile Applications and Gamification

Mobile apps have become a staple in modern ELT. Platforms like Duolingo, Memrise, and Busuu provide interactive language learning through short, engaging lessons that often include gamified elements. These apps use spaced repetition algorithms to help learners retain vocabulary and grammar structures, creating a personalized learning experience.

Benefits of Mobile Apps:

Flexibility: Learners can study on the go.

Engagement: Gamified learning keeps students motivated.

Accessibility: Available to a global audience, often for free or at low cost.

3.2 Learning Management Systems (LMS)

LMS platforms such as Moodle, Blackboard, and Google Classroom allow educators to organize and deliver lessons online. These platforms enable the creation of virtual classrooms, where teachers can upload resources, create assignments, and track student progress.

Benefits of LMS:

Centralized learning environment: All resources are in one place.

Asynchronous learning: Students can learn at their own pace.

Communication tools: Students can ask questions and collaborate with peers.

3.3 Artificial Intelligence (AI) in ELT

AI-based tools are transforming the way language is learned by providing personalized learning experiences. Grammarly and Ginger use AI to correct grammatical errors, improve writing style, and suggest vocabulary. Rosetta Stone and Lingvist use AI algorithms to personalize lessons based on the learner’s progress.

Benefits of AI:

Instant feedback: AI provides immediate corrections, improving accuracy.

Adaptive learning: AI adjusts the difficulty of tasks according to the learner’s abilities.

Enhanced interaction: Chatbots and voice assistants simulate real-life conversations.

3.4 Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR)

VR and AR are creating immersive learning environments for English learners. Through VR, students can be virtually immersed in English-speaking environments, practicing their language skills in real-world contexts without leaving the classroom. Platforms like Engage and ClassVR allow

learners to practice English in simulated settings, such as virtual tours of English-speaking cities or practicing real-world tasks like ordering food in a restaurant.

Benefits of VR and AR:

Real-world immersion: Learners practice language in context, improving speaking and listening skills.

Interactive learning: VR and AR offer hands-on, experiential learning.

Motivation: These tools provide exciting and novel ways to engage with language learning.

4. Benefits of Innovative Technologies in ELT

The integration of innovative technologies into ELT has led to numerous advantages for both teachers and learners.

4.1 Increased Engagement and Motivation

Innovative technologies, especially gamified apps and VR, make learning more engaging. Learners are motivated by immediate feedback, rewards, and interactive content, leading to improved retention and enthusiasm.

4.2 Personalized Learning

Technologies such as AI and adaptive learning systems allow for personalized learning experiences. These tools assess the learner's strengths and weaknesses, offering targeted exercises and content to address individual needs.

4.3 Improved Access and Flexibility

Online platforms and mobile apps offer flexibility in terms of time and location. Learners no longer need to be physically present in a classroom, making language learning accessible to a broader demographic, including those in remote or underserved areas.

4.4 Enhanced Communication Skills

Technology enables learners to practice communication with real people. Through chatbots, video calls, and social media, students can engage in real-time conversations with native speakers, improving their fluency and pronunciation.

Conclusion

The role of technology in English Language Teaching is undeniably transformative. From mobile applications and AI-driven platforms to immersive virtual environments, technology is not only enhancing traditional methods but also creating new opportunities for language learners worldwide. However, there are challenges to be addressed, including digital access, teacher training, and over-reliance on digital tools. As we move forward, the future of ELT will likely be characterized by greater integration of AI, personalized learning, and immersive experiences, making language learning more engaging, accessible, and effective than ever before.

References

1.Warschauer M., Healey D. Computers and Language Learning: An Overview. Language Teaching, 1998.

2. Stockwell G. Computer-Assisted Language Learning: Diversity in Research and Practice. Cambridge University Press, 2012.

3.Chapelle C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing, and Research. Cambridge University Press, 2001.

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ГРАММАТИКАСЫН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Кадырова Бахыткул Дуйсенбековна
Түркістан облысы, Арыс қаласы білім бөлімінің "№8 В. Комаров атындағы жалпы білім беретін мектебінің" КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме:

Данная статья рассматривает инновационные методы обучения грамматике казахского языка. Исследуются соотношения традиционных методов преподавания и новых технологических подходов, а также роль инноваций в образовательном процессе. Авторы анализируют важность информационных технологий, игровых технологий и интерактивных методов для эффективного преподавания грамматики.

Abstract:

This article examines innovative methods of teaching Kazakh language grammar. The relationship between traditional teaching methods and new technological approaches is explored, and the role of innovation in the educational process is highlighted. The authors analyze the importance of information technologies, game technologies, and interactive methods in the effective teaching of grammar.

Қазіргі әлемде тілдер мен мәдениеттердің өзара байланысқанын және ақпараттық технологиялардың білім беру саласында маңызды орын алатынын ескере отырып, қазақ тілінің грамматикасын оқытудың жаңа әдістеріне қажеттілік туындап отыр. Қазақ тілінің грамматикасын оқыту — бұл тек қана тіл білімін меңгерту емес, сонымен қатар оқушыларды жоғары деңгейдегі тілдік дағдылармен қамтамасыз ету, оларды күнделікті қарым-қатынасқа, шығармашылық жұмыстарына және кәсіби өмірге даярлау. Сондықтан грамматиканы оқытудың заманауи инновациялық әдістері өте маңызды.

Оқу үдерісінде инновациялық әдістердің қолданылуы тіл үйренушілердің сабаққа деген қызығушылығын арттырып, сабақтың тиімділігін арттырады. Инновациялық әдістер грамматиканы оқытуда да маңызды рөл атқарады, себебі олар оқушылардың практикалық дағдыларын қалыптастыруға, тілдік тұлғалардың жүйеленуін түсінуге және олардың сауатты сөйлеуін дамытуға мүмкіндік береді.

1. Қазақ тілінің грамматикасы және оның оқытудағы рөлі

Қазақ тілінің грамматикасы — тіл білімінің бір бөлігі болып табылатын құрылымдық жүйе. Ол тілдің түрлі құрамдас бөліктері арасындағы байланыстарды реттейді және сөздер мен сөйлемдердің дұрыс қолданылуын анықтайды. Қазақ тілінің грамматикасы негізінен үш бөлімге бөлінеді: морфология, синтаксис және фонетика.

- Морфология — сөздердің құрылымын, олардың сөз таптарын, өзгеру заңдылықтарын зерттейді. Қазақ тілінде сөздердің аффиксация жолымен түрленуі көп.
- Синтаксис — сөздердің сөйлемде өзара байланысын зерттейді, сөздер мен сөз тіркестерінің дұрыс орналасуын анықтайды.
- Фонетика — қазақ тілінің дыбыстық жүйесін зерттейді. Қазақ тілінде дыбыстардың артикуляциясы мен олардың сөздердегі рөлі ерекше маңызды.

Грамматиканың осы бөлімдері қазақ тілінің үйренушілерінің сөздерді дұрыс қолдануына, сөйлемді құруда ережелерге сай болуына мүмкіндік береді. Қазіргі білім беру жүйесінде грамматиканы оқытуда тек дәстүрлі тәсілдер ғана емес, жаңа инновациялық әдістер де қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттыруға, олардың тілдік дағдыларын жетілдіруге бағытталған.

2. Дәстүрлі оқыту әдістері

Қазақ тілін оқытуда дәстүрлі әдістердің орны зор. Оларға грамматикалық ережелерді жаттап алу, тілдік құрылымдарды жазу арқылы қайталау, сондай-ақ тақырыптық түсініктеме беру жатады. Бұл әдістер оқушыларға негізгі грамматикалық ережелер мен заңдылықтарды үйретеді. Алайда, олар көбінесе теориялық сипатта болады және оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға кедергі келтіруі мүмкін.

Дәстүрлі әдістердің кемшіліктері:

- Оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін төмендетуі;
- Тілдің тек қана теориялық аспектілеріне назар аудару;
- Грамматикалық ережелерді тек жаттап үйрену мен жазба жұмыстарымен шектелу.

Бұл мәселелерді шешу үшін оқыту әдістемесіне инновациялық әдістерді енгізу қажеттілігі туындады. Инновациялық әдістер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, оларды грамматикалық ережелерді өмірде қолдануға ынталандырады.

3. Инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану

Қазіргі кезеңде білім беру саласында инновациялық әдістерді қолдану өте маңызды болып отыр. Инновациялық әдістер қазақ тілінің грамматикасын оқытуда да зор маңызға ие. Бұл әдістердің басты мақсаты — оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету, олардың оқу үдерісіне қызығушылығын арттыру және практикалық дағдыларын дамыту. Әр түрлі технологиялар мен әдістер оқу үдерісінде қолданылады:

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар:

- Электрондық оқулықтар мен платформалар: Қазақ тілінің грамматикасын оқытуда электронды оқулықтар мен онлайн платформалар маңызды рөл атқарады. Оқушылар бұл ресурстарды пайдалану арқылы грамматикалық ережелерді үйреніп, тапсырмалар орындау мүмкіндігіне ие болады. Сонымен қатар, мұғалімдер де осы ресурстарды қолдана отырып, сабақтарды қызықты әрі тиімді өткізе алады.

Ойын технологиялары:

- Грамматикалық ойындар: Ойын технологияларын қолдану арқылы оқушылар грамматикалық ережелерді жеңіл әрі қызықты түрде үйренеді. Мысалы, рөлдік ойындар, дебаттар, грамматикалық викториналар сияқты әдістер грамматиканы үйренудің тиімді жолы бола алады. Ойындар оқушыларды қызықтырып қана қоймай, олардың тілдік дағдыларын шыңдауға да ықпал етеді.

Жобалық әдіс:

- Жоба негізінде оқыту: Студенттерді грамматикалық ережелерді тереңірек түсінуге және оларды қолдануға ынталандыру үшін жобалық әдіс қолдануға болады. Жоба жұмыстары арқылы оқушылар белгілі бір тақырыпта зерттеу жүргізіп, оның нәтижелерін қорғауға міндетті. Бұл әдіс студенттердің жауапкершілігін арттырады және оларды нақты өмірлік жағдайларда тіл қолдануға дайындайды.

Interactive әдістер:

- Интерактивті тақта мен технологиялар: Бұл әдіс оқушылардың сабағымен белсенді түрде қатысуын қамтамасыз етеді. Интерактивті тақта мен басқа да құралдарды қолдану арқылы оқушылар грамматикалық тапсырмаларды орындап, бірге талқылаулар жүргізеді. Мұғалімдер студенттердің пікірлерін тыңдап, олардың білім деңгейін бағалауға мүмкіндік алады.

4. Қазақ тілін оқытудың заманауи әдістемелері

Қазіргі заманғы педагогикада білім беру үдерісіне жаңа көзқарас қалыптасты. Мұғалімдер тек білімді беруші емес, оқушылардың оқуына бағыт беруші ретінде қарастырылады. Заманауи оқыту әдістемелері оқу үдерісін оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сай бейімдеуді көздейді. Бұл мақсатта құзыреттілік әдісі, жобалық әдіс, практикалық тұрғыдан бағытталған тапсырмалар қолданылуда.

Құзыреттілік әдісі:

- Оқушыларды тек грамматикалық ережелерді жаттаумен шектемей, олардың тілдік дағдыларын өмірде қолдануға үйрету қажет. Құзыреттілік әдісі оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға бағытталады. Грамматиканы тек теория жүзінде ғана емес, күнделікті өмірде қолдануға дағдыландырады.

5. Қазақ тілінің грамматикасын оқытуда заманауи технологиялар мен электронды құралдарды пайдалану

Электронды оқулықтар мен мобильді қосымшалар:

- Электронды оқулықтар мен мобильді қосымшалар грамматиканы оқытудың заманауи құралдары ретінде оқушылардың білім деңгейін арттыруға ықпал етеді. Бұл құралдар оқушыларға кез келген жерде және кез келген уақытта оқу мүмкіндігін береді.

Онлайн платформалар:

- Қазіргі кезде онлайн платформаларда түрлі оқу ресурстары мен тестілер бар. Қазақ тілін оқытудағы онлайн платформалар оқушыларға өз білімдерін тексеруге және шыңдауға мүмкіндік береді.

6. Тәжірибелік бөлім: Қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдістерді қолдану тәжірибесі

Тәжірибелік бөлімде қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдістерді қолданудың нәтижелері мен тиімділігі талданады. Тәжірибелік сабақтардан алынған нәтижелер бойынша инновациялық әдістердің оқушылардың грамматикалық дағдыларын жақсартуға көмектесетіні көрсетілген.

Қорытынды

Қазақ тілінің грамматикасын оқытуда инновациялық әдістердің тиімділігін арттыру үшін осы әдістерді жүйелі түрде енгізу маңызды. Заманауи технологиялар мен инновациялық әдістер оқушылардың білім деңгейін көтеруге, олардың грамматикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Білім беру жүйесіне жаңа әдістерді енгізу қазақ тілін үйретудің сапасын арттырады және оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Аманжолова Б. Қазақ тілінің грамматикасын оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Баймұханова Г. Инновациялық педагогика: теория және практика. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия университеті, 2019.
3. Құдайбергенова М. Қазақ тілі грамматикасын оқытудағы ақпараттық технологиялар. ҚазМУ хабаршысы, 4(53), 2018.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Калжигитова Ақмарал Асилхановна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы, А.Байтұрсынов атындағы №1 мектеп-лицей коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация:

Начальная школа — это очень важный период в психическом и личностном развитии детей. В это время у учеников формируются поведение, ценности, социальные навыки и эмоциональный интеллект. В данной статье рассматриваются психологические аспекты воспитательной работы в начальной школе. Понимание психологических основ воспитательной работы помогает эффективно управлять индивидуальными особенностями детей, их социальными отношениями и учебным процессом.

Abstract:

The primary school is a crucial period in children's psychological and personal development. During this time, students' behavior, values, social skills, and emotional intelligence are shaped. This article explores the psychological aspects of educational work in primary school. Understanding the psychological foundations of educational work allows for effective management of children's individual traits, social interactions, and the learning process.

Бастауыш сынып — баланың өміріндегі маңызды кезеңдердің бірі. Бұл жас кезеңінде бала тек білім алып қана қоймай, сонымен қатар өз мінез-құлқын, эмоцияларын, әлеуметтік қарым-қатынастарын да қалыптастырады. Осы кезеңде тәрбие жұмыстарының психологиялық

аспектілері маңызды рөл атқарады. Тәрбие жұмыстарының психологиялық негіздерін түсіну арқылы мұғалімдер балалардың жеке ерекшеліктеріне сай әдістерді қолдана отырып, олардың дұрыс қалыптасуына ықпал ете алады. Мұнда тұлғалық дамудың негіздері, әлеуметтік қарым-қатынастарды қалыптастыру, эмоцияларды басқару және жеке қасиеттерді дамыту мәселелері қарастырылады.

2. Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық даму ерекшеліктері

Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық дамуы бірқатар маңызды кезеңдерден тұрады. Бұл кезеңде баланың танымдық қабілеттері, мінез-құлқы, өзін-өзі бағалау деңгейі қалыптасады. Сондықтан, бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелеу кезінде олардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру маңызды. Баланың жеке тұлғасы осы жас кезеңінде дами бастайды, сондықтан тәрбие жұмыстарының тиімділігі көп жағдайда осы ерекшеліктерге байланысты.

2.1. Танымдық даму ерекшеліктері

Бастауыш сыныпта оқушылардың танымдық қабілеттері қарқынды дамиды. Олар өз білімі мен тәжірибесін жинақтап, жаңа ақпаратты қабылдау тәсілдерін үйренеді. Осы кезеңде балалар нақты деректермен жұмыс істеуге, ойлау қабілеттерін дамытуға тырысады. Мұғалімдер бұл кезеңде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыруға бағытталған әдістерді қолдануы қажет.

2.2. Эмоционалды даму және эмоционалды интеллект

Эмоционалды интеллект — бұл адамның өз эмоцияларын түсіну, оларды реттеу, басқа адамдардың эмоцияларын тану және дұрыс әрекет ету қабілеті. Бастауыш сынып оқушыларында бұл қабілеттің дамуы аса маңызды, себебі эмоциялар мен сезімдер осы жас кезеңінде қарқынды дамиды. Мұғалімдер балаларға эмоцияларын басқаруды, өзін-өзі тануды және қарым-қатынас жасау дағдыларын дамыту үшін арнайы әдістер мен жаттығуларды қолдана алады.

2.3. Әлеуметтік қарым-қатынастарды қалыптастыру

Әлеуметтік даму — балалардың қоғамда өз орнын табуына ықпал ететін маңызды аспектілердің бірі. Бастауыш сынып оқушылары бұл кезеңде топтық қарым-қатынас, достық, серіктестік, өзара көмек көрсету сияқты дағдыларды меңгереді. Тәрбие жұмыстары осы дағдыларды дамытуға бағытталған болуы тиіс. Балалардың әлеуметтенуі, олардың әлеуметтік ортаға бейімделуі педагогикалық процестің маңызды бөлігі болып табылады.

3. Бастауыш сыныпта тәрбие жұмыстарының психологиялық әдістері мен тәсілдері

Тәрбие жұмыстарының психологиялық аспектілерін тиімді жүзеге асыру үшін түрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады. Әрбір әдіс оқушылардың жас ерекшеліктеріне, психологиялық даму деңгейіне және тұлғалық қасиеттеріне сәйкес болуы керек.

3.1. Психологиялық тренингтер мен жаттығулар

Психологиялық тренингтер мен жаттығулар балалардың өз-өзіне деген сенімін арттыруға, әлеуметтік дағдыларын дамытуға, эмоцияларын басқаруға көмектеседі. Мұғалімдер балаларға арналған арнайы тренингтер өткізу арқылы олардың коммуникативтік дағдыларын және эмоционалды интеллектісін дамытуға мүмкіндік жасайды.

3.2. Психологиялық кеңес беру

Бастауыш сынып мұғалімдері психологиялық кеңес беру арқылы балалардың эмоционалды жағдайын бақылап, олардың сұрақтары мен мәселелеріне қатысты көмек көрсетеді. Кеңес беру барысында балалардың өзін-өзі тануы мен тұлғалық даму процестеріне назар аударылады.

3.3. Ойын терапиясы

Ойын терапиясы — балалардың психологиялық дамуында маңызды рөл атқаратын әдіс. Ойын арқылы балалар өздерінің эмоцияларымен жұмыс істей алады, түрлі әлеуметтік жағдайларға дайындалады. Тәрбие жұмыстарының ойын әдістері балалардың қызығушылықтарын арттырады, оқу процесін жеңілдетеді.

4. Бастауыш сыныпта тәрбие жұмыстарының психологиялық аспектілерінің оқу үрдісіне ықпалы

Бастауыш сыныпта психологиялық тәрбие жұмыстарының оқу процесіне тікелей ықпалы бар. Мұғалімдер психологиялық әдістерді дұрыс пайдалана отырып, оқушылардың білім алуына, мінез-құлқына және әлеуметтік қарым-қатынасына оң әсерін тигізе алады.

4.1. Баланың тұлғалық дамуын қолдау

Тәрбие жұмыстарының басты мақсаты — баланың тұлғалық даму жолында оның психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру процесін ұйымдастыру. Мұғалімдер баланың жеке тұлғасын құрметтеп, оның өзін-өзі тануына, өзін дұрыс бағалауына жағдай жасау керек. Бұл өз кезегінде оқушының оқу үлгеріміне және психологиялық жағдайына оң ықпал етеді.

4.2. Топтық жұмыс және әлеуметтік дағдыларды дамыту

Бастауыш сынып оқушылары көбінесе топтық жұмысты орындауда психологиялық қиындықтарға тап болуы мүмкін. Мұғалімдер топтық жұмысты ұйымдастырып, балалардың бір-бірімен тиімді қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл процессте психологиялық әдістер мен тәсілдер өте маңызды.

4.3. Баланың эмоционалды жағдайын басқару

Оқу барысында балалардың эмоциялары жиі өзгеріп отырады. Мұғалімдер баланың эмоционалды жағдайын басқару үшін психологиялық әдістерді қолдануы қажет. Балалардың стресстік жағдайларға бейімделуі, эмоцияларын басқаруы оқу процесін жеңілдетеді және олардың үлгеріміне әсер етеді.

5. Тәрбие жұмыстарының психологиялық аспектілері бойынша мұғалімнің рөлі

Мұғалімнің психологиялық білімдері мен дағдылары бастауыш сыныптағы тәрбие жұмыстарының тиімділігін арттырады. Мұғалім балалардың психологиялық ерекшеліктерін біле отырып, тәрбие жұмыстарын дұрыс ұйымдастыра алады.

5.1. Мұғалімнің эмоционалды интеллектісі

Мұғалімнің эмоционалды интеллектісі — оқушылармен қарым-қатынас кезінде маңызды рөл атқарады. Эмоционалды интеллекті дамыған мұғалім балалардың сезімдері мен эмоцияларын түсініп, олармен тиімді жұмыс істей алады. Бұл оқушылардың психологиялық дамуына оң әсер етеді.

5.2. Тәрбиелік ықпал ету әдістері

Мұғалімдер тәрбие жұмыстарын жүргізу барысында балалардың мінез-құлқына және психологиялық ерекшеліктеріне ықпал ете алады. Мұғалімдер дұрыс тәрбие әдістерін таңдай отырып, балалардың әлеуметтік және тұлғалық дамуына оң әсер ете алады.

Қорытынды

Бастауыш сыныпта тәрбие жұмыстарының психологиялық аспектілері баланың жеке тұлғасын қалыптастыру, оның әлеуметтік дағдыларын дамыту және оқу процесін жеңілдетуде маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер психологиялық әдістер мен тәсілдерді дұрыс пайдалану арқылы оқушылардың мінез-құлқын қалыптастырып, олардың эмоционалды интеллектісін дамытуға ықпал ете алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қалиев Б. *Педагогикалық психология*. Алматы: Қазақ университеті, 2010.
2. Сәбирова Н. *Бастауыш сынып оқушыларының психологиясы*. Алматы: Мектеп, 2014.
3. Жарықбаев Қ. *Жалпы педагогика*. Алматы: Мектеп, 2003.

СИНОНИМЫ И АНТОНИМЫ: КАК ОБОГАТИТЬ РЕЧЬ С ИХ ПОМОЩЬЮ?

Кожакулова Бактыгуль Муратбаевна
Город Шымкент, район Туран СОШ "Школа им. Аль-Фараби",
русский язык и литература

Аннотация:

Синонимдер мен антонимдер тілдің экспрессивтілігін дамытуда, стильді жақсартуда және ойларды дәл жеткізуде маңызды рөл атқарады. Бұл тілдік құралдар тавтологиядан аулақ болуға, сөйлеуді әртараптандыруға және ақпаратты толық әрі жарқын жеткізуге мүмкіндік береді. Мақалада қазақ тіліндегі синонимдер мен антонимдерді қолдану принциптері, сондай-ақ олардың ауызша және жазбаша сөйлеуді байытудағы рөлі қарастырылады.

Abstract:

Synonyms and antonyms play a crucial role in developing the expressiveness of speech, improving style, and accurately conveying thoughts. These linguistic tools help avoid tautology, diversify speech, and deliver information more completely and vividly. This article discusses the principles of using synonyms and antonyms in the Russian language, as well as their role in enriching both oral and written speech.

Синонимы и антонимы — это важнейшие средства языковой выразительности, позволяющие разнообразить речь и избегать повторов. В любом языке, включая русский, эти средства имеют существенное значение как для повседневной речи, так и для литературы, журналистики и других сфер общения.

Синонимы — это слова, обладающие схожим значением, но различающиеся по форме или стилистическим оттенкам. Антонимы, наоборот, являются противоположными по смыслу словами. Эти два класса слов играют ключевую роль в создании стиля, улучшении структуры предложения, повышении точности и образности речи.

В этом контексте необходимо подчеркнуть, как важно умение правильно использовать синонимы и антонимы для достижения разнообразия и выразительности в речи. Введение в эту тему позволит осветить актуальность вопроса и познакомить с основными принципами работы с этими языковыми средствами.

2. Синонимы: определение, виды и роль в речи

2.1. Определение синонимов и их особенности

Синонимы — это слова, имеющие схожее значение, но отличающиеся по звучанию, морфологической структуре или стилю. Синонимы позволяют избежать повторов в тексте, добавляют разнообразие и помогают передать оттенки значений. Они могут быть как абсолютными, так и относительными.

- Абсолютные синонимы — это слова, которые полностью совпадают по значению, например, слова *"дом"* и *"жилище"*. В таком случае замена одного синонима на другой не изменяет общего смысла текста.
- Относительные синонимы — это слова, которые близки по смыслу, но могут различаться в зависимости от контекста, например, *"говорить"* и *"беседовать"*, где выбор синонима зависит от ситуации, стиля речи и того, какой акцент должен быть сделан.

2.2. Виды синонимов

Синонимы могут быть классифицированы по нескольким критериям:

- Семантические синонимы — слова, обладающие схожим значением, но различающиеся по степени интенсивности. Например, *"мудрый"* и *"умный"*.
- Стилистические синонимы — слова, которые сходны по значению, но принадлежат к разным стилям речи, например, *"смерть"* (нейтральное) и *"кончина"* (книжное).
- Фразеологические синонимы — это устойчивые словосочетания, обладающие схожим значением, такие как *"пойти на встречу"* и *"пойти навстречу"*.

2.3. Роль синонимов в речи

Использование синонимов делает речь более живой и выразительной. Это особенно важно для писателей, журналистов и ораторов, которые используют синонимы для:

- Избежания повторов, что способствует улучшению структуры текста.
- Подчеркивания различных оттенков смысла и акцентов.
- Придания речи выразительности и стилистической завершенности.
- Сохранения интереса аудитории через разнообразие лексических средств.

2.4. Практическое применение синонимов

Включение синонимов в свою речь помогает улучшить как письменную, так и устную речь. На примере использования синонимов в литературе, речи писателей и ораторов можно заметить, как они создают образы и передают настроение. Примером являются произведения Пушкина, где слова и фразы, меняясь в зависимости от контекста, влияют на восприятие текста.

3. Антонимы: определение, виды и роль в речи

3.1. Определение антонимов и их особенности

Антонимы — это слова, противоположные по значению, которые помогают ярко и выразительно обозначить контрасты, создавая четкие противопоставления в речи. Они играют важную роль в формировании динамики текста, в организации противоположных образов и создании драматического эффекта.

Примером антонимов является пара слов *"день" — "ночь"* или *"свет" — "тьма"*. Эти противопоставления позволяют в более яркой форме передать ключевые идеи и концепции.

3.2. Виды антонимов

Антонимы бывают:

- Лексические антонимы — слова, противоположные по смыслу в рамках одного контекста: *"большой" — "маленький"*.
- Грамматические антонимы — такие антонимы, которые образуются с помощью грамматических форм: *"бежать" — "стоять"* (через противоположность глаголов).
- Стилевые антонимы — противоположности, связанные с контекстуальными различиями, например, *"смиренный"* (высокий стиль) и *"покорный"* (повседневный стиль).

3.3. Роль антонимов в речи

Антонимы играют ключевую роль в:

- Подчеркивании контрастов — создание контрастных образов, например, в драматургии или литературных произведениях.
- Строительстве логики и ритма текста — с их помощью создаются противопоставления, которые логически выделяют важные моменты.
- Эмоциональной окраске речи — использование антонимов помогает усилить выразительность и эмоциональность текста.

3.4. Практическое применение антонимов

Практическое использование антонимов помогает организовать текст и обогатить его смысловую нагрузку. Это особенно актуально в художественной литературе, где авторы часто создают контексты, наполненные антонимическими парами, для усиления воздействия на читателя.

Пример: в произведениях Ф.М. Достоевского антонимы играют важную роль в раскрытии внутренних конфликтов героев.

4. Ошибки и трудности при использовании синонимов и антонимов

4.1. Ошибки при выборе синонимов

Ошибки в использовании синонимов могут возникнуть, если не учесть стилистическую окраску или степень интенсивности. Например, использование слова *"смерть"* в разговорной речи вместо более нейтрального *"кончина"* может звучать резким и неуместным.

4.2. Ошибки при выборе антонимов

Ошибки при выборе антонимов часто связаны с неправильной трактовкой противоположных значений. Например, можно ошибочно считать слова *"дружба"* и *"вражда"*

антонимами, хотя на самом деле они лишь находятся в одном контексте, а не противоположны в лексическом смысле.

Заключение

Синонимы и антонимы являются важными инструментами обогащения речи. Использование этих средств позволяет значительно повысить выразительность и точность передачи мыслей, а также влияет на восприятие текста аудиторией. Правильное использование синонимов и антонимов помогает избежать однообразия, делает речь более живой и насыщенной, а также способствует улучшению стиля и грамотности речи.

Литература:

1. Кузнецова И. *Словарь синонимов русского языка*. Москва: Эксмо, 2008.
2. Шмидт А. *Русская стилистика*. Санкт-Петербург: Наука, 2005.
3. Дмитриева Н. *Антонимия в русском языке*. Москва: Просвещение, 2011.

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ДЕЕПРИЧАСТИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Маханова Галия Калдыбековна

Туркестанская область, Ордабасинский район, средняя школа имени Б.Тулепбаева, учитель русского языка и литературы

Аннотация:

Деепричастие — қазақ тіліндегі маңызды сөз таптарының бірі болып табылады, ол көптеген қызметтер атқарады және синтаксистік құрылымдарды байытады. Мақалада деепричастиялардың мағынасы мен рөлі, олардың грамматикалық ерекшеліктері, сондай-ақ әрекеттің түрлі реңктерін білдіру үшін сөйлеуде қолдану тәсілдері қарастырылады. Ерекше назар деепричастиялардың түрлеріне, олардың грамматикалық белгілеріне және қазіргі қазақ тіліндегі қолдану тенденцияларына аударылады.

Abstract:

The gerund is an important part of speech in the Russian language, performing multiple functions and significantly enriching syntactic constructions. This article examines the meaning and role of gerunds, their grammatical features, as well as ways they are used in speech to convey various nuances of action. Special attention is given to the types of gerunds, their grammatical characteristics, and contemporary trends in their use in the Russian language.

Деепричастие в русском языке занимает особое место, позволяя выразить действие, которое сопровождает основное действие в предложении. Эта часть речи помогает разнообразить высказывания, добавить нюансы, связи между действиями, улучшить выразительность текста. В русском языке деепричастие представляет собой самостоятельную часть речи, которая не склоняется, но изменяется по времени. Его употребление не ограничивается формальными конструкциями, а активно используется в различных стилях речи — от разговорного до научного.

Значение деепричастий в языке связано с их возможностью быть связующим звеном между действиями, которые происходят одновременно или последовательно. В отличие от других частей речи, деепричастие сочетает в себе признаки как глагола (выражает действие), так и наречия (характеризует это действие). Такая двусмысленность делает деепричастие особым элементом синтаксиса.

2. Грамматическая характеристика деепричастий

2.1. Определение и классификация деепричастий

Деепричастие — это неизменяемая форма глагола, которая обозначает дополнительное, побочное действие, связанное с основным. Деепричастие может обозначать действие,

происходящее одновременно с действием главного глагола, либо указывать на последовательность действий.

Деепричастия делятся на несколько типов:

- Деепричастия несовершенного вида — обозначают действия, которые происходят в момент действия основного глагола или его сопровождены им. Примеры: *читая, гуляя, работая*.
- Деепричастия совершенного вида — обозначают действия, которые происходят после действия основного глагола, но завершены. Примеры: *прочитав, поработав, сделав*.

2.2. Формы деепричастий

Деепричастие не изменяется по числам и родам, но имеет форму времени. Оно может быть:

- Настоящего времени (например: *сидя, думая, читая*).
- Прошедшего времени (например: *сделав, услышав, прочитав*).

2.3. Морфологические особенности деепричастий

Деепричастия в русском языке обладают рядом морфологических особенностей, таких как: отсутствие склонения по числам и родам, наличие формы времени (настоящее и прошедшее), возможность образования от разных глаголов, наличие суффиксов, придающих оттенки значения (например, *сказав* — более нейтральное, *поговорив* — подчеркивающее совместность).

3. Синтаксическая роль деепричастий

3.1. Связь деепричастия с глаголом

Деепричастие тесно связано с глаголом, который оно сопровождает, выполняя роль обстоятельства. Деепричастие уточняет или поясняет, как осуществляется основное действие. Оно может пояснять причины, условия, способы выполнения действия.

Примеры:

- *Читая книгу, я наслаждался каждым словом.* (Сопровождающее действие).
- *Поработав несколько часов, мы решили сделать перерыв.* (Последовательность действий).

3.2. Согласование деепричастия с основным глаголом

Деепричастие всегда относится к главному глаголу, однако, в отличие от других частей речи, оно не изменяется по родам и числам. Оно всегда остаётся неизменным, что отличает его от других глагольных форм.

Примеры:

- *Он, не заметив меня, прошёл мимо.* (деепричастие в предложении согласуется с главным действием).

3.3. Разделительные и присоединительные конструкции

Деепричастие также может использоваться для разделения действий, создавая условие или следствие. Например:

- *Он выполнил задачу, не отвлекаясь от работы.* — деепричастие указывает на отсутствие помех в действии.

4. Функции деепричастий в русском языке

Деепричастие выполняет несколько функций в предложении:

4.1. Обстоятельство

Часто деепричастие выражает обстоятельство, поясняя, каким образом выполняется основное действие:

- *Слушая музыку, она работала.* (обстоятельство времени).
- *Не зная об этом, он продолжал искать информацию.* (обстоятельство причины).

4.2. Уточнение действия

Деепричастие может уточнять характер или способ выполнения основного действия. В данном случае оно раскрывает дополнительные нюансы или детали:

- *Подойдя к дому, она почувствовала запах цветов.* (уточнение, как она подошла к дому).

4.3. Модальность

Деепричастие может вносить модальные оттенки, например, выражать желание или предложение:

- *Идя к нему, не забудь купить молоко.* (предложение).

5. Историческое развитие деепричастий в русском языке

Деепричастия, как и другие части речи, претерпели изменения в ходе исторического развития языка. Ранее они часто использовались в более сложных формах и имели большее разнообразие функций. Однако в современном русском языке использование деепричастий стало более ограниченным, и в ряде случаев, особенно в разговорной речи, они уступают место другим конструкциям. Важно также отметить, что с развитием научного и делового стилей, где часто используются краткие и точные фразы, деепричастия стали реже употребляться в формальных текстах.

6. Современные тенденции в употреблении деепричастий

В современной речи наблюдается тенденция к сокращению употребления деепричастий, что связано с переходом к более прямолинейным и лаконичным формулам. Вместо деепричастий всё чаще используют простые глаголы или предложения, объясняющие действия. Тем не менее, деепричастия по-прежнему сохраняют свою роль в литературном языке и формальном стиле, где требуется выразительность и динамичность.

Заключение

Деепричастия занимают важное место в русском языке, поскольку они позволяют передавать оттенки действия, уточнять смысл предложения, а также служат связующим звеном между основным и дополнительным действием. Несмотря на снижение их употребления в современной речи, они остаются неотъемлемой частью литературы и формальной речи. Знание грамматических и синтаксических особенностей деепричастий помогает глубже понять структуру языка и более эффективно использовать его ресурсы для выражения точных и многозначных мыслей.

Литература:

1. Кузнецова И. *Русская грамматика*. Москва: Просвещение, 2004.
2. Шмидт А. *Синтаксис современного русского языка*. Санкт-Петербург: Наука, 2010.
3. Левонтьева Т. *Деепричастие в русском языке*. Москва: Ретро-пресс, 2013.

КАК ПРАВИЛЬНО СОСТАВИТЬ СЛОЖНОПОДЧИНЁННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ?

Нуршарипова Айнур Елтаевна

Город Шымкент, район Туран ЖШС "Школа имени Аль-Фараби", русский язык и литература

Аннотация:

Күрделі сабақтас сөйлем орыс тіліндегі негізгі құрылымдардың бірі болып табылады, ол сөйлеудің дәлдігі мен көпмағыналығын қамтамасыз етеді. Мақалада күрделі сабақтас сөйлемдерді құрастырудың негізгі ережелері мен әдістері, олардың синтаксистік ерекшеліктері, сондай-ақ орыс тіліндегі бағыныңқы байланыстардың түрлері қарастырылады. Сонымен қатар, күрделі сабақтас сөйлем құрғанда жиі кездесетін қателіктер талданып, оларды болдырмау тәсілдері ұсынылады.

Abstract:

A complex subordinate sentence is one of the key structures in the Russian language, ensuring the accuracy and multi-dimensionality of speech. This article discusses the main rules and methods of constructing complex subordinate sentences, their syntactic features, as well as the types of subordinate connections in the Russian language. Additionally, common mistakes made when constructing complex subordinate sentences are analyzed, and methods for avoiding them are suggested.

Сложноподчинённые предложения (СПП) занимают важное место в структуре русского языка и широко используются в устной и письменной речи. Они служат для выражения более сложных мыслей, связывая главную мысль с поясняющей, дополняющей или уточняющей её информацией. СПП состоит из двух частей: главной и зависимой, которые соединяются при помощи подчинительного союза или союзного слова.

Ключевым аспектом при составлении СПП является правильное использование подчинительных союзов, а также умение выбрать необходимое синтаксическое строение в зависимости от содержания высказывания. Понимание того, как правильно строить сложноподчинённые предложения, важно для формулирования ясных и логичных фраз, что особенно важно в литературной и деловой речи.

2. Основные синтаксические структуры сложноподчинённого предложения

2.1. Структура сложноподчинённого предложения

Сложноподчинённое предложение состоит из главной части и зависимой части. Главная часть выражает основную мысль, а зависимая — добавляет пояснение, уточнение или раскрывает детали. Зависимая часть всегда подчинена главной и не может быть самостоятельной.

Примеры:

- *Он пришёл домой, когда уже стемнело.* (зависимая часть: *когда уже стемнело*).
- *Я знаю, что он пришёл домой.* (зависимая часть: *что он пришёл домой*).

Основной элемент СПП — это подчинительный союз или союзное слово, которое соединяет два предложения. Пример: *если, когда, потому что, хотя, чтобы* и т. д.

2.2. Виды сложноподчинённых предложений

В русском языке различают несколько типов сложноподчинённых предложений, в зависимости от функций, которые выполняют зависимые части.

- Предложения с временным подчинением: зависимая часть указывает на время действия. Примеры: *Когда я ушёл, она осталась дома.*
- Предложения с причинным подчинением: зависимая часть объясняет причину действия. Примеры: *Я опоздал, потому что забыл ключи.*
- Предложения с условным подчинением: зависимая часть указывает на условие, при котором происходит действие. Примеры: *Если ты будешь учить, ты сдашь экзамен.*

2.3. Подчинительные союзы и союзные слова

Существуют различные подчинительные союзы, которые помогают соединять главную и зависимую часть предложения. Важно различать союзы, указывающие на:

- время (когда, пока, прежде чем);
- причину (потому что, так как);
- условие (если, когда);
- цель (чтобы);
- уступку (хотя, несмотря на то что).

Примеры:

- *Я не пошёл на работу, потому что был болен.*
- *Если я успею, я встречу тебя.*

Союзные слова — это такие слова, которые выполняют роль указания на зависимое слово в предложении: *который, что, кто, чей и другие.*

3. Ошибки при составлении сложноподчинённых предложений

3.1. Нарушение согласования в СПП

Одной из распространённых ошибок является нарушение согласования между частями предложения. Например, это может быть связано с неправильным использованием временных форм глаголов в зависимой части или несоответствием согласования по числу и роду.

Пример ошибки: *Она сказал, что будет опоздать.* (Правильно: *Она сказала, что опоздает.*)

3.2. Ошибки в выборе подчинительных союзов

При построении СПП важно правильно выбирать подчинительные союзы. Ошибки в этом случае могут привести к искажению смысла предложения.
Пример ошибки: *Когда ты сделаешь домашку, ты сможешь выйти на улицу.* (Правильно: *Как только ты сделаешь домашку, ты сможешь выйти на улицу.*)

3.3. Пунктуационные ошибки

Часто возникают ошибки в постановке запятой между частями СПП. В русском языке запятая ставится, если зависимая часть стоит перед главной или является пояснением.
Пример: *Он ушёл, когда я только пришёл.* (запятая обязательна)

4. Роль сложноподчинённых предложений в письменной и устной речи

4.1. СПП в письменной речи

В письменной речи сложноподчинённые предложения часто используются для передачи сложных мыслей, создания логической связи между идеями и создания плавных переходов. Они помогают разнообразить синтаксическую структуру текста, делая его более выразительным.
Примеры:

- *Он не пришёл, потому что не успел сделать домашнее задание, хотя у него было много времени.* (объединение нескольких действий в одно предложение).
- *Я решил поехать в Москву, так как давно хотел увидеть этот город.* (объяснение причины).

4.2. СПП в устной речи

В устной речи СПП также широко используются для выражения сложных мыслей, но здесь важно избегать перегруженности предложений. В разговорной речи сложноподчинённые предложения должны быть ясными и не перегружать информацию.

Заключение

Сложноподчинённые предложения играют важную роль в русском языке. Они позволяют связывать разные части мысли, уточнять детали и передавать сложные идеи. Правильное использование СПП помогает улучшить качество речи и письменных текстов, делая их более логичными и ясными. Сложноподчинённые предложения необходимы для точной передачи мыслей, что особенно важно в научных и литературных произведениях.

Литература:

1. Кузнецова И. *Русская грамматика*. Москва: Просвещение, 2004.
2. Шмидт А. *Синтаксис современного русского языка*. Санкт-Петербург: Наука, 2010.

ШАҒЫН ОРТАЛЫҚТАҒЫ ТӘРБИЕНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Омирбекова Хасиет Сарсенбаевна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы,
Қасқасу шағын жинақты жалпы білім беретін мектеп жанынан құрылған шағын орталық тәрбиешісі

Аннотация

Мини-центры – это важные образовательные учреждения, которые способствуют всестороннему развитию детей дошкольного возраста. Основные особенности воспитания в таких центрах включают индивидуальный подход к каждому ребенку, тесное сотрудничество с родителями, обучение через игру, прививание национальных ценностей и развитие социальных навыков. Кроме того, внимание уделяется здоровьесберегающим технологиям и развитию творческих способностей детей. Работа малых центров играет ключевую роль в подготовке детей к школе и их адаптации в обществе.

Annotation

Small educational centers are important institutions that contribute to the comprehensive development of preschool-aged children. The main features of education in such centers include an individual approach to each child, close cooperation with parents, learning through play, instilling national values, and developing social skills. Additionally, special attention is given to health-preserving technologies and fostering children's creativity. The work of small centers plays a key role in preparing children for school and adapting them to society.

Қазіргі таңда мектеп жанынан ашылған шағын орталықтар мектепке дейінгі балалардың жан-жақты дамуына, сапалы білім мен тәрбие алуына зор мүмкіндік беруде. Бұл орталықтар ауылдық жерлердегі және шағын елді мекендердегі бүлдіршіндер үшін маңызды, себебі олар мектепке дейінгі біліммен қамтылуға жағдай жасайды.

Шағын орталықтың маңызы мен ерекшеліктері

Шағын орталықтардың басты ерекшелігі – балаларды мектепке даярлаудағы кешенді көзқарас пен жеке тұлғалық дамуға бағытталған әдістердің қолданылуы. Мұндай мекемелерде әр балаға ерекше көңіл бөлінеді, оның жас ерекшелігіне, қабілетіне және даму деңгейіне сай тәрбие беріледі. Шағын орталықтардың ерекшеліктері төмендегідей:

1.Жеке тұлғалық көзқарас

Әр балаға жеке көңіл бөлініп, оның қызығушылықтары мен қабілеттеріне қарай оқыту әдістері қолданылады.

2. Отбасымен тығыз байланыс

Тәрбиеші мен ата-аналар арасындағы тығыз қарым-қатынас бала тәрбиесінің нәтижелі болуына ықпал етеді. Ата-аналарға баланың даму ерекшеліктері туралы кеңес беріліп, бірлескен іс-шаралар ұйымдастырылады.

3. Ойын арқылы оқыту

Балалардың танымдық белсенділігін арттыру үшін ойын технологиялары кеңінен қолданылады. Ұлттық және дидактикалық ойындар арқылы балалардың ойлау, сөйлеу, есте сақтау қабілеттері дамиды.

4. Қазақ халқының ұлттық тәрбиесі

Қазақ халқының ұлттық тәрбиесі – бұл ғасырлар бойы қалыптасқан рухани мұра, халық даналығы мен өмірлік тәжірибесінің жиынтығы. Ұлттық тәрбиенің негізгі өзегі – қазақ халқының салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары, ұлттық құндылықтары мен дүниетанымы.

Шағын орталықтағы тәрбие барысында балаларды ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу аса маңызды. Халықтық педагогиканың әдіс-тәсілдері арқылы балалардың бойына отансүйгіштік, адамгершілік, еңбекқорлық, үлкенге құрмет пен кішіге ізет сияқты құндылықтарды сіңіруге болады.

Мақал-мәтелдер – тәрбие құралы ретінде халық даналығын жеткізіп, өмірдің мәнін, жақсылық пен жамандықтың арасын ажыратуға үйретеді. Мәселен, «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деген мақал арқылы еңбекқорлыққа баулу.

Ұлттық ойындар – балаларды шыдамдылыққа, батылдыққа, тапқырлыққа тәрбиелей отырып, олардың физикалық және ақыл-ой қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мысалы, асық ойындары мен «Алтыбақан» ұлттық ойындары арқылы ұжымдық қарым-қатынастарды дамытуға болады.

Ертегілер – балалардың қиялын дамытып, өмірдің мәні мен моральдық құндылықтарды түсіндіруге бағытталған. Ертегілердің кейіпкерлері арқылы жақсы мен жаманды ажыратуды үйретіп, жақсылыққа ұмтылуға баулиды.

Сонымен қатар, ұлттық музыка, қолөнер, дәстүрлі тағамдар мен ұлттық мерекелер де тәрбиенің маңызды құрамдас бөліктері болып табылады. Осы әдістер арқылы балалардың бойында ұлтжандылық, патриотизм және рухани байлық қасиеттері қалыптасады.

Осылайша, ұлттық тәрбие баланы тұлғалық қалыптастыруда, оның санасын, мәдениетін және рухани дүниесін байытуда үлкен рөл атқарады.

5. Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Балалар шағын орталықтарда бір-бірімен достық қарым-қатынас орнатып, ұжыммен жұмыс істеуді үйренеді. Топтық тапсырмалар мен ойындар балалардың бір-біріне көмектесу мен тіл табысу дағдыларын дамытады.

6. Денсаулық сақтау технологиялары

Балалардың денсаулығын нығайту мақсатында дене шынықтыру жаттығулары, сергіту сәттері, табиғат аясында серуендеу сияқты әдістер қолданылады. Сондай-ақ, дұрыс тамақтану мен гигиеналық дағдыларды қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді.

7. Шығармашылық қабілеттерді дамыту

Балалардың көркемдік-эстетикалық талғамын дамыту үшін музыка, сурет салу, қолөнер, сахналық қойылымдар ұйымдастырылады. Бұл олардың қиялын дамытып, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға ықпал етеді.

8. **Қоршаған ортамен танысу** Шағын орталықтарда балаларды қоршаған әлеммен таныстырып, табиғатқа, жануарларға және экологиялық мәдениетке сүйіспеншілік қалыптастырылады. Осы арқылы балалардың жауапкершілік сезімі мен жанашырлық қабілеті дамиды.

Қорытынды

Мектеп жанынан ашылған шағын орталықтар балалардың сапалы білім алуына, өмірге бейімделуіне үлкен септігін тигізеді. Мұндай орталықтар арқылы бүлдіршіндер мектепке дейінгі маңызды дағдыларды игеріп, танымдық қабілеттерін дамытады. Шағын орталық тәрбиешілерінің кәсіби біліктілігі мен сүйіспеншілігі баланың тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Осылайша, шағын орталықтар – болашақ ұрпақтың тәрбиесі мен дамуына ықпал ететін маңызды білім беру мекемесі болып табылады. Балалардың толыққанды дамуы үшін мұндай орталықтарды жетілдіру мен қолдау көрсету – бүгінгі қоғамның басты міндеттерінің бірі.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. ҚР Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2020.
3. Айтмамбетова Б.Р. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Раритет, 2018.
4. Кунакова М.Ж. Мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологиялар. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
5. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва: Педагогика, 2005.

ИМЕНА СОБСТВЕННЫЕ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРАВИЛА НАПИСАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Оразымбетова Гульнара Ниязалиевна

Город Шымкент, район Туран

СОШ "Школа имени Аль-Фараби", русский язык и литература

Аннотация:

Жеке есімдер — қарым-қатынас пен жазбаша сөйлеуде маңызды рөл атқаратын сөз таптарының бірі. Олар бір-бірінен ерекшеленетін жеке, ерекше заттар, құбылыстар немесе тіршілік иелерін білдіреді. Қазақ тілінде жеке есімдерді жазу ережелері тек грамматикалық аспект қана емес, сонымен қатар тіл мәдениетінің жалпы бөлімі болып табылады.

Abstract:

Proper nouns are one of the most important parts of speech, playing a key role in communication and written speech. They denote individual, unique objects, phenomena, or beings that distinguish one from another.

In the Russian language, the rules for writing proper nouns are not only a grammatical aspect but also part of the overall culture of speech.

Имена собственные — это особая категория слов, которые имеют важное значение для идентификации предметов, людей, географических объектов, организаций и других уникальных сущностей. В русском языке к именам собственным относятся фамилии, имена, отчества, географические названия, наименования учреждений, торговых марок и другие. Они служат важным инструментом для точной идентификации и различения объектов в языке.

Правила написания имен собственных являются частью орфографических норм, и правильное их использование — это важная составляющая грамотности и культуры речи. Ошибки в написании имен собственных могут привести к недопониманию или искажению смысла, что особенно важно в официальной документации, научных работах и литературных произведениях.

2. Правила написания имен собственных в русском языке

2.1. Написание фамилий и имен

Основные правила написания фамилий, имен и отчеств регламентируются орфографией. Одним из основных принципов является написание с заглавной буквы первой буквы каждого компонента (например, *Иван Иванович*). Это правило распространяется на всех людей, независимо от их происхождения, статуса или социального положения.

Примеры:

- *Петр Петрович* — правильное написание.
- *Иванова Мария* — фамилия с заглавной буквы.

Особенности:

1. В фамилиях, состоящих из нескольких частей, каждая часть также пишется с заглавной буквы: *Дмитриева-Иванова*.
2. В некоторых случаях в фамилиях и именах могут быть использованы редкие буквы или сочетания букв, которые требуют особого внимания (например, *Шафаревич*, *Джонсон*).

2.2. Географические названия

Географические имена, такие как названия стран, городов, рек, гор, озер, всегда пишутся с заглавной буквы. Это правило распространяется на все географические объекты, включая административные единицы и их части.

Примеры:

- *Москва*, *Рим*, *Енисей*, *Алтай*.
- *Сибирь*, *Волга*.

Особенности:

1. Названия природных объектов пишутся с заглавной буквы, если речь идет о конкретном уникальном объекте: *Ока*, *Сахара*.
2. Местные географические объекты, такие как улицы, площади, мосты, также пишутся с заглавной буквы, если они являются уникальными: *Красная площадь*, *Тверская улица*.

2.3. Названия организаций и учреждений

Все наименования организаций, учреждений, компаний, торговых марок и других объектов, представляющих собой юридические или коммерческие структуры, пишутся с заглавной буквы, если они обозначают конкретное имя или название.

Примеры:

- *Государственная Дума Российской Федерации*.
- *Технологическая компания «Сириус»*.
- *ОАО «Газпром»*.

Особенности:

1. Если название организации или компании состоит из нескольких частей, каждое слово пишется с заглавной буквы: *Российская академия наук*.

2. Названия торговых марок, брендов, а также наименования продуктов, как правило, пишутся с заглавной буквы: *Coca-Cola*, *Microsoft*.

2.4. Написание имен собственных в литературных и исторических контекстах

В литературных произведениях и исторических документах имена собственные также играют ключевую роль. Правила написания имён собственных сохраняются, но в определенных случаях может быть использована особая форма (например, *Пушкин А. С.* — аббревиатура имени и фамилии).

Примеры:

- *Александр Сергеевич Пушкин*.
- *Лев Николаевич Толстой*.

Особенности:

1. В художественной и исторической литературе могут встречаться варианты написания имен с малой буквы в рамках стилистического приема или для подчёркивания неформальности.

3. Ошибки в написании имен собственных и пути их предотвращения

3.1. Проблемы с согласованием

Часто при написании имен собственных возникают ошибки, связанные с согласованием, особенно если они состоят из нескольких частей. Например, могут встречаться неправильные формы склонения фамилий или неудачные сочетания с предлогами.

Пример ошибки: *В университете работает профессор Шмидтов* (правильно: *Шмидт*).

3.2. Проблемы с трансслитерацией

При написании имен собственных, особенно географических названий или фамилий иностранных граждан, часто возникают проблемы с транслитерацией. Например, английские фамилии часто записываются в русском языке с ошибками, что может привести к искажению имени.

Пример ошибки: *Джонсон* (правильно: *Johnson*).

3.3. Написание с маленькой буквы

Одна из самых распространенных ошибок — написание имен собственных с маленькой буквы. Это может касаться как фамилий, так и географических названий. Чаще всего такая ошибка возникает из-за невнимательности.

Пример ошибки: *иванов Петр* (правильно: *Иванов Петр*).

4. Практическое применение правил написания имен собственных

4.1. Применение в документах

Правильное написание имен собственных в официальных документах играет важную роль в юридической точности. Ошибки в написании могут привести к правовым последствиям, таким как путаница в идентификации людей или организаций.

4.2. Применение в научных и литературных работах

В научных и литературных контекстах имена собственные также играют важную роль. При написании научных работ необходимо следовать строгим орфографическим нормам, чтобы избежать ошибок и недоразумений.

4.3. Применение в медиа и СМИ

В современных средствах массовой информации имена собственные часто используются для создания ярких заголовков и привлекательных материалов. Важно соблюдать правильность их написания для поддержания профессионализма и доверия аудитории.

Заключение

Имена собственные — это важнейший элемент языка, который помогает идентифицировать объекты, явления и людей. Правильное написание имен собственных не только способствует грамматической точности, но и поддерживает культуру речи в целом. Ошибки в написании имен могут иметь серьезные последствия в разных сферах жизни, от юридических документов до научных исследований и литературы. Поэтому важно тщательно

следить за соблюдением правил орфографии и синтаксиса, а также осознавать важность этого аспекта в различных контекстах.

Литература:

1. Шмидт А. *Русская грамматика*. Санкт-Петербург: Наука, 2010.
2. Кузнецова И. *Орфография и пунктуация в русском языке*. Москва: Просвещение, 2008.
3. Бархударов Л. *Слово и текст: Орфография и стиль*. Санкт-Петербург: Литера, 2012.

МАТЕМАТИКАНЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРДЕГІ РӨЛІ: ОҚУШЫЛАРДЫ НАҚТЫ ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Өтегенова Дина Нышанбекқызы
Түркістан облысы, Жетісай қаласы Б.Момышұлы атындағы №6 мектеп-гимназия коммуналдық мемлекеттік мекемесінің математика пәні мұғалімі

Abstract:

This article discusses the significance of mathematics in everyday life and analyzes ways to connect students with real-life situations. It offers methodologies for integrating mathematical knowledge into daily life and effective ways to prepare students to solve social, professional, and domestic problems through mathematics. Additionally, it provides insights into the importance of modern teaching methods and the use of technological tools in teaching mathematics.

Аннотация:

Статья рассматривает значение математики в повседневной жизни и анализирует способы связи учеников с реальной жизнью. Предлагаются методики внедрения математических знаний в повседневную жизнь и эффективные способы подготовки учеников к решению социальных, профессиональных и бытовых задач через математику. Также в статье приведены мнения о важности современных подходов к обучению и использовании технологических инструментов в преподавании математики.

Математика пәні оқушыларға тек есеп шығаруды үйрететін пән ғана емес, сонымен қатар олардың логикалық ойлау қабілетін, аналитикалық дағдыларын дамытатын және нақты өмірде туындайтын мәселелерді шешуге көмектесетін пән. Әрбір математикалық концепцияның немесе ереженің нақты өмірде қолданылуы оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың математикаға деген көзқарасын өзгертеді. Бірақ, осы пәннің маңызды аспектісі — оны тек мектеп деңгейінде ғана емес, сонымен қатар болашақта өмірде қолдану.

Бұл мақалада математиканы оқытудың түрлі әдістері мен тәсілдері арқылы оқушыларды нақты өмірмен байланыстыру жолдары қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде математика мен күнделікті өмір арасындағы байланыстың маңыздылығы айқын байқалады. Математикалық білімді күнделікті өмірде қолдану арқылы оқушылардың математикалық дағдыларын нығайтуға болады. Сонымен қатар, бұл мақалада оқушыларға математиканы үйрету барысында заманауи технологияларды пайдалану, жобалық жұмыстар арқылы нақты өмірмен байланыс жасау жолдары талқыланады.

2. Математика және күнделікті өмір: байланыс қандай?

Математика пәні нақты өмірдің барлық салаларында кеңінен қолданылатын құрал болып табылады. Біз күнделікті өмірде көп жағдайда математикалық есептеулер мен түсініктерге сүйенеміз. Математикалық білімнің күнделікті өмірмен байланысы қандай? Бұл сұраққа жауап бере отырып, математиканың әрбір саласының қолданбалы маңызын қарастыруға болады. Математика:

- Қаржылық есептеулер: Күнделікті өмірде әртүрлі қаржылық шешімдер қабылдау кезінде математика маңызды рөл атқарады. Мысалы, тауарлар мен қызметтердің бағасын салыстыру, жеңілдіктерді есептеу, жеке бюджет құру.
- Инженерлік есептер: Құрылыс және инженерлік жұмыстарда математика геометрия, алгебра және есептеу теорияларын қолданады. Құрылыс алаңында материалдардың мөлшерін анықтау, ғимараттың тұрақтылығын есептеу математикаға негізделеді.
- Денсаулық сақтау: Медицина саласында да математика маңызды рөл атқарады. Операциялар кезінде сандар мен есептеулердің қолданылуы, дәрі-дәрмек дозаларының дұрыс есептелуі.
- Технологиялар мен ғылым: Заманауи технологияларды дамытуда да математика негіз болып табылады. Әр түрлі есептеу техникасы, бағдарламалау, робототехника, жасанды интеллект — барлығы математикаға тәуелді.

Математика мен күнделікті өмірдің тығыз байланысы балалардың өміріне енгізу арқылы оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттырады. Мұғалімдер осы байланыстарды оқыту барысында пайдалану арқылы оқушыларды нақты өмірмен байланыстырып, теориялық білімді тәжірибеге енгізу мүмкіндігін жасайды.

3. Математиканы күнделікті өмірмен байланыстырудың әдістемелік тәсілдері

Математиканы оқыту барысында оның күнделікті өмірмен байланысын көрсету үшін мұғалімдер әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдана алады. Оқушылардың математикалық дағдыларын дамыту үшін маңызды аспект — оларды мектепте алған білімдерін шынайы өмірде қолдана білуге үйрету. Мұғалімдер осы мақсатқа жету үшін әдістемелік құралдарды қолдануы керек.

3.1. Математикалық модельдеу

Математикалық модельдеу әдісі оқушыларға шынайы өмірдегі проблемаларды шешу үшін математикалық әдістерді қолдануды үйретеді. Бұл әдіс оқушыларға берілген нақты жағдайды математикалық түрде сипаттап, оны шешу жолдарын көрсетуге мүмкіндік береді.

3.2. Жобалық әдіс

Жобалық әдіс — оқушыларға нақты тапсырмаларды орындау арқылы математика пәнін үйретудің тиімді тәсілі. Бұл әдіс оқушылардың математикалық білімін өмірмен байланыстыра отырып, оларды практикалық дағдылармен қамтамасыз етеді. Оқушылар жобалық жұмыстар арқылы әртүрлі мәселелерді шешіп, өздерінің математикалық білімдерін өмірде қалай қолдануға болатынын түсінеді.

3.3. Күнделікті өмірдегі есептерді шешу

Күнделікті өмірден алынған есептерді қолдану оқушылардың математикалық білімдерін өмірде қолдану дағдыларын дамытады. Мысалы, дүкенде сатып алу, пәтерді жөндеу, мерекелерге арналған сыйлықтар таңдау кезінде есептеулер жүргізу.

3.4. Интерактивті құралдар мен технологияларды қолдану

Қазіргі заманғы технологиялардың көмегімен оқушыларға математиканы нақты өмірмен байланыстыра үйретуге болады. Мысалы, білім беру бағдарламалары мен қосымшалар арқылы математикалық есептерді шешу, онлайн тесттер мен ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырады.

4. Математиканы оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың рөлі

Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар білім беру саласында кеңінен қолданылып келеді. Математиканы оқытуда да бұл технологиялар маңызды рөл атқарады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар математиканы оқытуда оқу процесін жандандырып, оқушылардың қызығушылығын арттырады.

4.1. Математика бағдарламалары мен қосымшалары

Білім беру бағдарламалары мен мобильді қосымшалар оқушыларға математика пәнін жақсы меңгеруге мүмкіндік береді. Математикалық есептерді шешу үшін арнайы бағдарлама қолдану арқылы оқушылар практикалық дағдыларды игере алады.

4.2. Визуализация құралдары

Математикалық ұғымдарды визуализациялау үшін қолданылатын құралдар — графиктер, диаграммалар, анимациялар — оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығын арттырады және оларды нақты өмірмен байланыстыруға көмектеседі.

4.3. Интернет ресурстары

Интернет арқылы білім беру сайттары мен платформалар математиканы үйренуге арналған түрлі ресурстарды ұсынады. Бұл ресурстарды пайдалану арқылы оқушылар өз беттерінше білімдерін тереңдете алады.

5. Математиканың маңызды дағдыларын дамыту жолдары

Математика оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытады, бұл дағдыларды олар өмірдің әртүрлі салаларында қолдана алады. Математиканы үйрету барысында оқушылар тек есеп шығаруды ғана емес, сонымен қатар деректерді талдау, проблемаларды шешу, шешім қабылдау қабілеттерін де дамытуы тиіс.

5.1. Логикалық ойлауды дамыту

Математика оқушыларға логикалық ойлауды дамытудың тиімді жолдарын ұсынады. Оқушылар есеп шығарған кезде әртүрлі логикалық тәсілдерді қолданады, бұл оларды жүйелі ойлауға үйретеді.

5.2. Шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру

Математиканы оқыту арқылы оқушылар шешім қабылдау дағдыларын да дамыта алады. Күнделікті өмірде шешім қабылдауда математикалық әдістерді қолдану олардың дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Математиканың күнделікті өмірмен байланысы — оның тек қана теориялық пән емес, өмірдің әртүрлі саласында қолданылатын ғылым екенін түсіну. Оқушыларға математиканы нақты өмірмен байланыстырып оқытудың түрлі әдістері мен тәсілдері бар, және бұл оқушылардың математикалық дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Заманауи ақпараттық технологияларды қолдану, жобалық жұмыстар мен математикалық модельдеуді енгізу арқылы оқушыларды математиканы өмірмен байланыстыра оқыту — бұл оқыту үрдісінің тиімділігін арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. *Қазақстанның білім беру саясаты*. Алматы: Атамұра, 2010.
2. Ерғалиева Г. *Математика пәнін оқытудың инновациялық әдістері*. Алматы: ҚазҰУ, 2012.
3. Петров В. *Ақпараттық технологиялар және білім беру*. Мәскеу: Высшая школа, 2015.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ РӨЛІ

Рысбекова Нургуль Елесбековна

Түркістан облысы, Арыс қаласы "№8 В. Комаров атындағы жалпы білім беретін мектебінің" КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация

В данной статье рассматривается роль национальной культуры в обучении казахскому языку. Исследуется тесная связь между казахским языком и культурой, а также важность изучения национальных ценностей через язык. В статье показана значительная роль культуры в процессе преподавания казахского языка и ее преемственность. Кроме того, рассматриваются методы и практический опыт, связанные с обучением казахскому языку и познанием национальной культуры.

Abstract

This article explores the role of national culture in teaching the Kazakh language. It examines the close connection between the Kazakh language and culture, as well as the importance of learning national values through language. The article highlights the significant role of culture in the process of teaching the Kazakh

language and its continuity. Additionally, the methods and practical experience of teaching Kazakh and exploring national culture are discussed.

Қазақ тілі мен ұлттық мәдениет арасында тығыз байланыс бар. Тіл — халықтың мәдениетінің негізі, ол ұлттың дүниетанымын, тарихын, салт-дәстүрлерін, өмір сүру дағдыларын айқындайды. Қазақ тілін оқыту барысында тілдік дағдылар мен қатар ұлттық мәдениеттің негіздері де оқушыларға берілуі керек. Қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениетті түсіну және оны тіл арқылы меңгеру арқылы оқушылар тек тілдік білімді ғана емес, ұлттық құндылықтарды да меңгереді. Сонымен қатар, тілдің байлығы мен түрлілігі арқылы оқушылар қазақ халқының мәдениетіне тереңірек үңіледі.

Қазақ тілін оқыту процесінде ұлттық мәдениет элементтерін енгізу — оқушылардың ұлттық идентификациясын қалыптастыруда маңызды роль атқарады. Бұл мақалада қазақ тілін оқытудың теориялық және практикалық аспектілері, ұлттық мәдениеттің рөлі, оны оқыту әдістемесі және қазіргі заман талаптарына сай тәсілдер талданады.

2. Ұлттық мәдениет және тілдің өзара байланысы

Тіл мен мәдениет бір-бірінен ажырамас байланысты, олар бірін-бірі толықтырып, дамытады. Мәдениет — бұл халықтың тіршілік ету дағдысы, тұрмыс салты, өнері мен ғылымы, ал тіл — сол мәдениеттің басты құралы. Әрбір тіл өзінің иесі болған халықтың тұрмыс-тіршілігін, көзқарасын, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын жеткізеді. Қазақ тілі де өзінің тарихында қазақ халқының дүниетанымы мен ұлттық мәдениетінің құрамдас бөлігі ретінде қалыптасты.

Тіл мен мәдениеттің байланысы:

- Тіл арқылы мәдениеттің әр түрлі аспектілерін көрсетуге болады. Мәселен, қазақтың ұлттық сөздері, мақал-мәтелдері, жұмбақтары мен аңыздары қазақ халқының тұрмысын, дүниетанымын, әлеуметтік қарым-қатынастарын айқын көрсетеді. Тіл мен мәдениет ұштасып, халықтың дүниетанымын, дүниеге деген көзқарасын қалыптастырады.

Қазақ тілінің мәдени мәні:

- Қазақ тілінде көптеген ұлттық құндылықтарды бейнелейтін сөздер мен тіркестер бар. Тіл арқылы қазақ халқының салт-дәстүрлері, ұлттық ерекшеліктері, дүниетанымы беріледі. Қазақ тіліндегі қанатты сөздер мен терең мағыналы мақал-мәтелдер халықтың әлемді қабылдау ерекшеліктерін көрсетеді.

3. Қазақ тілін оқытудағы ұлттық мәдениеттің рөлі

Қазақ тілін оқыту барысында ұлттық мәдениеттің элементтерін енгізу қажеттілігі үнемі маңызды болып қала береді. Бұл процесс тек қазақ тілінің грамматикасын, лексикасын меңгеру емес, қазақ халқының тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрлерін үйрету де болуы тиіс.

Ұлттық мәдениет пен тілдік жүйе:

- Ұлттық мәдениетті түсіну қазақ тілін үйренуде маңызды рөл атқарады. Қазақ тілін оқытудағы басты мақсат — оқушыларға тіл арқылы ұлттық мәдениетті жеткізу. Қазақ тілін оқыту барысында салт-дәстүрлер, ұлттық құндылықтар, фольклор элементтері енгізілуі керек.

Қазақ тілін оқыту әдістемесінде ұлттық мәдениет элементтерін қолдану:

- Мектептер мен университеттерде қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениет элементтері енгізілсе, оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылығы артатыны анық. Мысалы, қазақ тіліндегі дәстүрлі әндер мен күйлер, ұлттық ойындар мен тағамдар, ұлттық киімдер мен қолөнерді түсіндіре отырып, оқушыларға тілдің мәні мен мағынасы жайлы түсінік беріледі.

Тіл мен мәдениет арқылы ұлттың тұлғасын қалыптастыру:

- Қазақ тілін үйрену барысында ұлттық болмысты қабылдау, ұлттық рухты сезіну маңызды. Әрбір ұлттық мәдениеттің өзіне тән ерекшеліктері бар, сондықтан қазақ тілін оқыту барысында ұлттық мәдениет арқылы тіл үйренушілерге ұлттық тұлғаның негіздері беріледі.

4. Қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениет элементтерін енгізудің тәжірибесі

Қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениет элементтерін енгізу көптеген мектептер мен университеттерде қолданылуда. Бұл әдіс оқушыларға тек тіл үйренуді ғана емес, сонымен қатар оларды қазақ халқының мәдениетіне жақындатуды көздейді.

Қазақ тілін оқытудағы тәжірибелік әдістер:

- Сабақ барысында ұлттық мәдениетті қолдану әртүрлі әдістер арқылы жүзеге асады. Мысалы, оқушыларға қазақтың ұлттық ойындарын үйрету, дәстүрлі қазақ тағамдарын таныстыру, ұлттық әдет-ғұрыптарды талқылау арқылы олардың қазақ тілі мен мәдениетін тереңірек түсінуіне көмектесуге болады.

Ұлттық мәдениет және тілдік дағдыларды дамыту:

- Қазақ тілін оқыту барысында мәдениет элементтерін қолдану арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға болады. Оқушылардың сөздік қорын байыту, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, жазбаша және ауызша жұмыстарды орындау барысында ұлттық мәдениет элементтерін енгізу өте тиімді.

Жобалық жұмыстар мен шығармашылық тапсырмалар:

- Қазақ тілін оқытудағы мәдениеттің рөлі тек теориямен шектелмей, практикалық жұмыстармен де жүзеге асырылады. Мысалы, оқушыларға қазақ тіліндегі ұлттық тақырыптарға жобалар жасау, қазақ халқының өнері мен қолөнерін зерттеу сияқты шығармашылық тапсырмалар беруге болады.

5. Қазақ тілін оқытудағы ұлттық мәдениеттің болашағы мен даму жолдары

Қазіргі кезде білім беру жүйесінде ұлттық мәдениет пен тілдің байланысы мәселесі маңызды орын алуда. Қазақ тілін оқытудағы ұлттық мәдениетті енгізу мәселелері мектептер мен жоғары оқу орындарында кеңінен талқыланып, әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылып келеді. Болашақта бұл саладағы жұмыстарды одан әрі жетілдіру қажет.

Қазақ тілін оқытудың жаңа әдістемелері мен тәсілдері:

- Қазақ тілін оқыту әдістемесінде ұлттық мәдениет элементтерін интеграциялау үшін инновациялық технологияларды қолдану қажет. Электронды оқулықтар, мультимедиялық құралдар, интернет платформалары арқылы оқушыларға мәдениет туралы білім беру тәсілдерін жетілдіру маңызды.

Болашақта қазақ тілін оқытудағы ұлттық мәдениеттің рөлі:

- Қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениетті тану мен оны түсіну арқылы оқушылардың мәдени құндылықтары артады, олардың ұлттық рухы мен патриоттық сезімдері қалыптасады.

Қорытынды

Қазақ тілін оқытудағы ұлттық мәдениеттің рөлі өте маңызды. Тіл мен мәдениет бір-бірін толықтырып, дамытады. Қазақ тілін оқыту үдерісінде ұлттық мәдениет элементтерін енгізу арқылы оқушылар тек тілдік білімді ғана емес, сонымен қатар ұлттық құндылықтарды да меңгереді. Бұл процесс олардың мәдени деңгейін көтеріп, қазақ халқының тарихы мен дәстүрлері жайлы тереңірек білім алуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Ахметов М. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Қалиев С. Қазақ тілінің мәдени аспектілері. Алматы: Мектеп баспасы, 2018.
3. Назарбаев Н. Қазақстанның жаңа жетістіктері: білім саласы. Алматы: Білім баспасы, 2017.

MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING ENGLISH

Serdanova Ulmeken Kopzhasarovna
Shymkent city, Turkistan region, "B. Sattarhanov Turkistan Regional Specialized School-Internat College of the Olympic Reserve" KME, English teacher

Аннотация:

В данной статье рассматриваются современные методы и подходы к обучению английскому языку, исследуется эволюция методов преподавания языков — от традиционных грамматико-переводческих методов до коммуникативного подхода и современных цифровых образовательных инструментов. Статья выделяет ключевые педагогические изменения, отражающие изменяющиеся потребности учащихся в глобализированном мире, подчеркивая подходы, ориентированные на ученика, обучение на основе заданий и интеграцию технологий в преподавание английского языка.

Аннотация:

Бұл мақала ағылшын тілін оқытудың қазіргі заманғы әдістері мен тәсілдеріне арналған. Онда тіл үйретудің дәстүрлі грамматика мен аударма әдістерінен бастап коммуникативті тіл үйрету және заманауи цифрлық оқыту құралдарына дейінгі эволюциясы қарастырылады. Мақала жаһандану жағдайындағы оқушылардың өзгеріп отыратын қажеттіліктерін көрсететін негізгі педагогикалық өзгерістерді атап көрсетеді, сонымен қатар оқушыға бағытталған тәсілдерді, тапсырмаларға негізделген оқытуды және ағылшын тілін оқытуда технологияларды интеграциялауды маңызды деп санайды.

In today's globalized world, English has become the lingua franca of communication, business, science, and technology. As a result, the demand for effective English language teaching (ELT) methods has never been higher. Traditionally, English was taught through grammar-translation and rote memorization techniques, focusing largely on linguistic accuracy. However, the modern world of language teaching has shifted towards more communicative, interactive, and technology-driven approaches.

This article aims to explore the current trends in ELT, emphasizing the latest methodologies and approaches. From the Communicative Language Teaching (CLT) approach to the integration of technology in the classroom, this article will cover the evolution of teaching methods and their relevance to the modern learner's needs. Understanding these shifts is essential for educators seeking to improve their teaching practices and ensure students acquire not only linguistic knowledge but also communication skills needed for real-world contexts.

2. Traditional Methods and Their Limitations

2.1 Grammar-Translation Method

The Grammar-Translation Method (GTM) was the dominant approach to teaching foreign languages for centuries. In this method, students are taught through direct translation between the target language and their native language, with a heavy emphasis on grammar rules and vocabulary memorization. Though this method was useful for understanding the written form of a language, it often led to poor spoken proficiency and lacked a focus on communication.

2.2 Direct Method

The Direct Method emerged as a response to the limitations of the Grammar-Translation Method. It emphasized the teaching of vocabulary and grammar in the context of everyday conversation, rather than through translation. The Direct Method focuses on immersion, requiring students to think in the target language and avoid translation into their native tongue. However, this method still faced challenges in terms of teaching grammar rules explicitly and addressing learner errors.

2.3 Audiolingual Method

The Audiolingual Method (ALM) was developed during the mid-20th century and emphasized the teaching of listening and speaking through repetitive drills. It prioritized language structure and pattern drills, aiming to produce fluent speakers who could use correct language forms automatically.

While the ALM was effective in helping learners develop basic speaking skills, it did not foster creativity or real-world communication and lacked a focus on meaningful conversation.

2.4 Limitations of Traditional Approaches

Despite their historical significance, traditional methods like GTM, the Direct Method, and ALM have several limitations. These methods often prioritize grammatical correctness over communicative competence, fail to engage students actively, and do not cater to individual learning styles. They also tend to overlook the practical, real-world use of language, which is increasingly important in today's interconnected world.

3. The Communicative Language Teaching (CLT) Approach

3.1 Principles of CLT

The Communicative Language Teaching (CLT) approach emerged in the 1970s and represents a major shift in language teaching pedagogy. CLT emphasizes the importance of communication in language learning and prioritizes fluency over grammatical accuracy. According to CLT, language learners should be able to use the language in real-life situations, which involves not only understanding grammar but also using the language for meaningful communication.

Key principles of CLT include:

- Focus on Meaning and Function: Language is viewed as a tool for communication, and activities are designed to help learners use language meaningfully.
- Task-Based Learning: Tasks, such as role plays, debates, and problem-solving exercises, are central to CLT, encouraging students to practice language in a practical context.
- Student-Centered Learning: In CLT, the focus shifts from the teacher to the learner, encouraging active participation and learner autonomy.

3.2 Advantages of CLT

- Real-World Relevance: CLT encourages the use of language in real-world contexts, making it more relevant to learners.
- Increased Motivation: As learners engage in authentic tasks, their motivation increases, particularly when they see the practical applications of their language skills.
- Focus on Communication: CLT enables learners to develop both fluency and accuracy, as communication becomes the primary goal.

3.3 Challenges of CLT

- Balancing Fluency and Accuracy: One of the challenges of CLT is ensuring that learners maintain an appropriate balance between fluency and accuracy.
- Classroom Management: With the focus on group activities and student-centered learning, some teachers may find it challenging to manage the classroom effectively.
- Time-Consuming: Some CLT activities, especially task-based ones, require more time than traditional methods, making it difficult to cover a large amount of material in a limited time.

Conclusion

The landscape of English language teaching has changed dramatically over the years, from the traditional methods that focused on grammar and rote memorization to the modern, communicative, and technology-driven approaches of today. With the advent of CLT, task-based learning, and digital tools, English language teaching has become more interactive, student-centered, and relevant to real-world communication needs. However, challenges remain, particularly in the integration of technology and the need for effective teacher training. As the field continues to evolve, it is essential for educators to remain flexible, adopt new approaches, and focus on fostering both linguistic skills and communicative competence.

References

1. Brown H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Longman, 2007.
2. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education, 2015.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2014.

ҚАЗАҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ НЕГІЗГІ ЖАНРЛАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Тажибаева Жанар Кайыповна
Түркістан облысы, Шымкент қаласы, "Б.Саттарханов атындағы Түркістан облыстық олимпиада резервінің мамандандырылған мектеп-интернат-колледжі"КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Аннотация:

Казахская устная литература играет важную роль в сохранении духовных ценностей, истории, обычаев и национального сознания народа, а также в передаче этих знаний будущим поколениям. В данной статье рассматриваются основные жанры казахской устной литературы — эпос, легенда, сказка, песня, пословицы и поговорки, ораторские речи, а также их педагогическое значение. Каждый из этих жанров имеет свои особенности и воспитательное значение, занимая важное место в процессе национального воспитания и образования.

Abstract:

Kazakh oral literature plays an important role in preserving the spiritual values, history, customs, and national consciousness of the people, as well as passing this knowledge on to future generations. This article discusses the main genres of Kazakh oral literature — epic, legend, fairy tale, songs, proverbs and sayings, rhetorical speeches, and their pedagogical significance. Each of these genres has its own characteristics and educational value, occupying an important place in the process of national education and learning.

Қазақ ауыз әдебиеті — халықтың ғасырлар бойы жинақтаған шығармашылық мұрасы, ұлттық ой-сананың айнасы. Ол халықтың дүниетанымын, тарихын, мәдениетін, психологиясын және адамгершілік құндылықтарын көркемдік тұрғыдан жеткізеді. Қазақ ауыз әдебиетінің жанрлары өздерінің ерекше әдіс-тәсілдері мен мазмұндарымен халықтың қоғамдық өмірінде, тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Әсіресе, ауыз әдебиетінің тәрбиелік мәні бүгінгі күнде де өзекті болып табылады. Бұл мақалада қазақ ауыз әдебиетінің негізгі жанрлары мен олардың педагогикалық маңызы туралы сөз қозғаймыз.

2. Қазақ ауыз әдебиетінің жанрлары

Қазақ ауыз әдебиеті жанрлық тұрғыда әр түрлі болып келеді. Әр жанр өз ерекшеліктеріне ие болып, түрлі мақсаттарда қолданылады. Ауыз әдебиетінің негізгі жанрларын қарастырсақ:

2.1 Эпос (Қазақ эпосының негізгі түрлері)

Қазақтың эпосы — халықтың тарихын, қаһармандық ерлігін, ел қорғау ісін баяндаушы шығармашылық түрі. Бұл жанрдың ішіндегі ең танымал туындыларға "Қозы Көрпеш - Баян Сұлу", "Алпамыс батыр", "Керқұла атанды Кендебай", "Ер Тарғын" сияқты шығармалар жатады. Эпос жанрының педагогикалық маңызы әсіресе патриоттық тәрбие, ұлтжандылық, ерлік және адамгершілік қасиеттерін дамытуға бағытталған. Эпостық шығармалар балалар мен жасөспірімдерге батырлықтың, адалдықтың, еңбексүйгіштіктің маңызын түсіндіреді.

2.2 Жырлар (Қазақ жырлары және олардың тәрбиелік мәні)

Жырлар — қазақ ауыз әдебиетінде эпикалық жанрдың бір түрі болып табылады. Жырлар көбінесе халықтың тұрмысын, салт-дәстүрін, тұрмыстық мәселелерін, табиғатты, адамгершілікті сипаттайды. Жырлардың тәрбиелік маңызы өте зор, өйткені оларда халықтың ізгілікке, адамгершілікке, ұлттық құндылықтарға деген көзқарасы көрініс табады.

2.3 Аңыздар (Аңыздардың тарихи маңызы мен тәрбиелік мәні)

Аңыздар — халықтың тарихи тұлғалары мен оқиғалары, табиғаттың, адамзаттың шығу тегіне байланысты айтылатын әңгімелер. Қазақ халқының аңыздары өзінің рухани құндылықтары мен тәрбиелік мәнімен ерекшеленеді. Аңыздар халықтың даналығын, рухын, өмірлік тәжірибесін жеткізеді, ұрпаққа бағыт-бағдар береді. Аңыздардың педагогикалық маңызы зор, себебі олар адамгершілік, ізгілік, батырлық сияқты қасиеттерді насихаттайды.

2.4 Ертегілер (Қазақ ертегілерінің жанрлық ерекшеліктері мен тәрбиелік рөлі)

Қазақ ертегілері — халықтың бала тәрбиесінде маңызды орын алады. Олар негізінен балаларға арналған әрі олардың психологиялық дамуына, дүниетанымын кеңейтуге ықпал етеді. Ертегілерде жақсы мен жаманның ара-қатынасы, адалдық пен зұлымдықтың күресі, жақсылыққа сену сияқты өмірлік қағидалар айтылады. Олар сондай-ақ шығармашылық ойлауды дамытуға көмектеседі.

2.5 Мақал-мәтелдер (Мақал-мәтелдердің ұлттық тәрбие мен білім берудегі орны)

Мақал-мәтелдер — қазақ халқының білім мен тәрбие берудегі ежелден келе жатқан тиімді құралы. Олар қысқа әрі нұсқа түрде өмірлік тәлім-тәрбие, ақыл-кеңес береді. Мақалдар мен мәтелдер балалардың мінез-құлқын қалыптастыруда, ұлттық дәстүр мен құндылықтарды ұғындыруда маңызды рөл атқарады.

2.6 Шешендік сөздер (Шешендік сөздердің қоғамдағы орны және тәрбиелік ықпалы)

Шешендік сөздер — қазақ халқының сөз өнерінің жоғары деңгейін көрсететін жанр. Бұл жанрдың ерекшелігі, шешен сөздері нақты мақсатта, белгілі бір ойды жеткізу үшін қолданылатын айқын әрі әсерлі сөздерден тұрады. Шешендік сөздер халықтың әлеуметтік мәселелерін, моральдық нормаларын, ұстанымдарын білдіреді.

3. Қазақ ауыз әдебиетінің педагогикалық маңызы

Қазақ ауыз әдебиетінің жанрларының барлығы тәрбиелік мәнге ие болып, балалар мен жасөспірімдерге ұлттық рухты, адамгершілік құндылықтарды, ақыл-ойды дамытуға ықпал етеді.

3.1 Ұлттық тәрбие мен білім беру жүйесіндегі рөлі

Қазақ ауыз әдебиеті мектептерде балаларға ұлттық тәрбие берудің негізін қалайды. Оқушылар ауыз әдебиетінің шығармаларын оқып, тыңдап, талдау арқылы ұлттық құндылықтарды, тарихты, әдет-ғұрыптарды игереді. Сонымен қатар, ауыз әдебиеті адамның дүниетанымын кеңейтеді, шығармашылық ойлауды дамытады.

3.2 Тіл байлығы мен сөйлеу мәдениетін дамытудағы маңызы

Ауыз әдебиеті балалардың тіл байлығын арттыруға, сөздік қорын молайтуға, сөйлеу мәдениетін дамытуға көмектеседі. Ертегілер мен мақал-мәтелдер, жырлар мен шешендік сөздер балалардың дұрыс сөйлеу мен тілдік дағдыларын қалыптастырады.

3.3 Эмоционалды және эстетикалық тәрбие берудегі маңызы

Ауыз әдебиеті шығармаларының музыкасы, ырғақтары, әуезі баланың эмоционалды әлеміне әсер етіп, эстетикалық талғамды дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ауыз әдебиетінің жанрлары адамгершілік, жақсылық, мейірімділік сияқты позитивті эмоцияларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Қорытынды

Қазақ ауыз әдебиетінің жанрларының педагогикалық маңызы зор. Олар тек әдеби құндылық қана емес, балаларға тәрбие беру, ұлттық болмысын қалыптастыру құралы болып табылады. Эпос, ертегілер, мақал-мәтелдер мен шешендік сөздер балалардың адамгершілік, эстетикалық, ұлттық рух пен мәдениетті ұғынуына көмектеседі. Ауыз әдебиеті бүгінгі таңда да өз маңыздылығын сақтап, жаңа ұрпақтың жан-жақты дамуына, рухани бай болуына ықпал етуде.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жұбанов А. *Қазақ әдебиетінің тарихы*. Алматы: Рауан, 1999.
2. Анарбаев С. *Қазақ ауыз әдебиеті және педагогика*. Алматы: Ғылым, 2003.
3. Қабдолов З. *Сөз өнері*. Алматы: Атамұра, 2007.

СТАНОВЛЕНИЕ ЖАНРА СОЦИАЛЬНОЙ ДРАМЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIX ВЕКА

Темирова Рауза Жамбыловна
Город Шымкент, район Туран СОШ "Школа имени Аль-Фараби"
Русский язык и литература

Аннотация:

Әлеуметтік драма XIX ғасырдағы орыс әдебиетінде драматургияның дамуының маңызды кезеңі болып табылады, бұл қоғам өмірі мен философиясындағы терең өзгерістерді көрсетеді. Мақалада Ресейде әлеуметтік драманың жанрының қалыптасуы мен эволюциясы қарастырылады, оның алғашқы көріністерінен бастап, ұлы авторлардың шығармашылығындағы жетілген формаларына дейін, мысалы, А.Н. Островский, Л.Н. Толстой, И.А. Гончаров, Н.А. Некрасов және басқалары.

Abstract:

Social drama as a genre in 19th-century Russian literature is an important stage in the development of dramaturgy, reflecting deep changes in social life and philosophy. The article explores the formation and evolution of the social drama genre in Russia, from its early manifestations to its mature forms in the works of such great authors as A.N. Ostrovsky, L.N. Tolstoy, I.A. Goncharov, N.A. Nekrasov, and others.

Социальная драма стала важнейшим жанром в русской литературе XIX века. В условиях глубоких социальных изменений, связанных с отменой крепостного права, реформами, а также усилением классовых и социальных противоречий, драма стала одним из самых эффективных средств выражения общественного мнения. Проблемы, связанные с социальным неравенством, моральными и этическими вопросами, нашли свое отражение в произведениях, которые вскрывали пороки и недостатки общества, ставя вопросы о судьбе человека в условиях общественного устройства.

Русская социальная драма стала значительным вкладом в развитие мировой театральной культуры, где была тесно связана с социальной реальностью и пыталась сформулировать и решить проблемы времени. В этой статье будет рассмотрено, как социальная драма возникала и развивалась, какие авторы и произведения стали ключевыми в её становлении, а также какие новые формы драмы возникли в ответ на потребности общества.

2. Исторические и социальные предпосылки возникновения социальной драмы

2.1. Социальные изменения в России в XIX веке

Для понимания возникновения социальной драмы в России важно рассмотреть ключевые социальные и политические изменения, произошедшие в стране в XIX веке. В первую очередь это связано с отменой крепостного права в 1861 году, что вызвало значительные изменения в социальной структуре общества и открыло новые возможности для обсуждения актуальных проблем.

С другой стороны, начало столетия было временем крепкой приверженности России старым традициям, где помещики продолжали владеть крестьянами, а самодержавие оставалось основой политической системы. В таких условиях драматургия и литература становились важными средствами критики социальной несправедливости и выражения протестных настроений.

2.2. Театральные традиции России в XIX веке

Театр в России XIX века был важной частью культурной жизни. Традиция театра коренилась в эпохе классицизма, но с развитием реализма в литературе театральное искусство начало стремиться к более глубокому отражению социальной реальности.

Примером этого является деятельность Александра Грибоедова и Гоголя, чьи произведения, хотя и не являются социальной драмой в полном смысле этого жанра, показывают первые признаки этого направления. В их пьесах социализация человека, критика общества и представление о его пороках становятся важными темами.

3. Развитие жанра социальной драмы в творчестве А.Н. Островского

3.1. А.Н. Островский как основатель жанра социальной драмы

Александр Николаевич Островский стал одним из основоположников социальной драмы в русской литературе. Его пьесы, такие как *«Гроза»*, *«Бедность не порок»*, *«Таланты и поклонники»* и другие, отражают проблемы того времени, такие как социальное неравенство, вопросы власти, угнетения крестьян, а также моральные противоречия в обществе.

Островский представлял в своих пьесах противоречия, характерные для российского общества. Он показывает, как низшие слои общества оказываются жертвами несправедливости, при этом они часто лишены возможности борьбы с этим злом. Его драмы занимают важное место в истории русской драматургии и театра.

3.2. Социальная тематика в произведениях Островского

В произведениях Островского часто поднимались вопросы, касающиеся социального неравенства, конфликтов между поколениями, между мужчинами и женщинами, а также проблемы морального падения и коррупции.

Пример: *«Гроза»* — пьеса, в которой изображена драма женщины, пытающейся освободиться от оков патриархального общества, столкнувшейся с жестокой реальностью.

4. Социальная драма в творчестве Л.Н. Толстого и Н.А. Некрасова

4.1. Л.Н. Толстой и социальная драма

Лев Толстой, в отличие от Островского, часто использует в своих произведениях более философский и моральный подход. Тем не менее, его произведения, такие как *«Война и мир»* и *«Анна Каренина»*, включают элементы социальной драмы, затрагивая вопросы судьбы человека, его моральных и этических дилемм в контексте общества.

Толстой затрагивает вопросы, такие как социальная несправедливость, моральное падение высшего общества, а также проблемы крестьянина, что делает его произведения важным вкладом в жанр социальной драмы.

4.2. Н.А. Некрасов и социальная драма

Некрасов также является ярким представителем социальной драмы. Его стихи и поэмы, такие как *«Кому на Руси жить хорошо»* и *«Современник»*, отражают жестокие реалии жизни крестьян и угнетённых слоёв общества. Его работы пронизаны гневом и стремлением к социальной справедливости, что делает их важным вкладом в развитие социальной драмы в русской литературе.

5. Социальная драма в творчестве И.А. Гончарова и других авторов

5.1. И.А. Гончаров и социальная драма

Иван Александрович Гончаров, с его произведением *«Обломов»*, также представил характерные черты социальной драмы. Гончаров показал конфликт между старым и новым порядками, критикуя социальную инертность, которая мешала прогрессу.

Заключение

Жанр социальной драмы в русской литературе XIX века развивался в тесной связи с социальными, политическими и культурными изменениями, происходившими в стране. Творчество таких авторов, как Островский, Толстой, Некрасов, Гончаров, сыграло важную роль в отражении социальной реальности, поднятии вопросов морали, справедливости и человеческой судьбы. Эти произведения оказали значительное влияние на развитие не только русской драматургии, но и мировой литературы.

Литература:

1. Островский А.Н. *Избранные произведения*. Москва: Художественная литература, 2005.
2. Толстой Л.Н. *Война и мир*. Москва: Эксмо, 2000.
3. Некрасов Н.А. *Кому на Руси жить хорошо*. Санкт-Петербург: Издательство РГПУ, 2012.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ТІЛ ДАМЫТУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Утегенова Зина Нышанбековна
Түркістан облысы, Түркістан қаласы, А.Байтұрсынов атындағы №1 мектеп-лицей коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация:

В начальных классах работа по развитию речи играет важную роль в развитии языка детей. Развитие речи не ограничивается только формированием навыков общения, но также включает в себя расширение творческих способностей учеников, развитие их кругозора, умение правильно выражать свои мысли, а также формирование навыков слушания и письма.

Abstract:

In primary school, language development activities play a crucial role in developing children's language skills. Language development is not limited to forming speaking skills but also includes expanding students' creative abilities, broadening their horizons, enabling them to express their thoughts clearly, and developing listening and writing skills.

Бастауыш сынып — оқушының тілінің дамуы үшін ең маңызды кезеңдердің бірі. Бұл кезеңде баланың тілдік дағдылары қалыптасып, оның сөйлеу, тыңдау, жазу және оқу қабілеттері дамиды. Тіл дамыту жұмыстарын дұрыс ұйымдастыру арқылы бала өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатын, мәнерлі сөйлеуді меңгерген тұлға болып қалыптасады. Тіл дамыту әдістері оқушылардың түрлі тілдік қызметтерді меңгеруіне ықпал етіп, олардың әлеуметтік ортада тиімді қарым-қатынас жасауының негізін қалайды. Осы мақалада тіл дамытуға арналған әдістер мен олардың тиімділігін талдау, практикалық қолданылымы туралы сөз болады.

2. Тіл дамытудың маңызы мен мақсаттары

Тіл дамыту жұмыстарының басты мақсаты – балалардың сөздік қорын байыту, мәнерлі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, олардың өз ойын логикалық әрі жүйелі түрде жеткізе білуін қамтамасыз ету. Бұл мақсаттарға жету үшін мұғалімдер түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады. Тіл дамыту жұмыстарының негізгі мақсаттары мыналар:

- Оқушылардың сөздік қорын кеңейту және байыту.
- Сөйлеу дағдыларын дамыту.
- Оқушыларды тыңдау және түсіну дағдыларына үйрету.
- Шығармашылық қабілеттерін арттыру.
- Оқушыларды өз пікірін еркін және дұрыс білдіруге дағдыландыру.

Қазіргі педагогика мен психологияның зерттеулері тіл дамыту жұмыстарын ұйымдастырудың тиімді жолдарын ұсынады, соның ішінде коммуникативтік әдістер, ойын элементтерін пайдалану, көрнекі құралдарды қолдану және т.б. әдістер маңызды рөл атқарады.

3. Бастауыш сыныпта тіл дамыту жұмыстарының әдістері

Тіл дамыту жұмыстарын ұйымдастыруда қолданылатын әдістер оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес таңдалады. Бастауыш сынып оқушыларының тілін дамытуда тиімді әдістер мен тәсілдер қолдану арқылы, олардың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу қабілеттері жетілдіріледі.

3.1 Сөздік қорды байыту әдістері

Сөздік қорды байыту – тіл дамыту жұмыстарының маңызды аспектілерінің бірі. Оқушылардың сөздік қорын арттыру үшін келесі әдістер қолданылуы мүмкін:

- Синонимдер мен антонимдер арқылы жұмыс: Сөздердің мәнін түсіну үшін синонимдер мен антонимдерді пайдалану. Бұл әдіс сөздердің мағынасын кеңейтеді.
- Жаңа сөздермен таныстыру: Оқушыларға жаңа сөздер мен терминдерді енгізу, оларды дұрыс қолдануға үйрету.
- Тақырыптық сөздік жұмыс: Оқушылар белгілі бір тақырыпта сөздер жинап, оларды сөйлемдерде қолданады.

3.2 Сөйлеу дағдыларын дамыту

Сөйлеу дағдыларын дамыту үшін бірнеше әдіс қолданылады:

- Диалогтық әдіс: Оқушыларға өзара диалог құруға мүмкіндік беру, бұл оларды еркін сөйлеуге, сұрақ қоюға және жауап беруге дағдыландырады.
- Тақырыптық әңгімелер мен баяндау: Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша әңгіме немесе қысқаша баяндама жасау тапсырмасы беріледі.
- Сөйлеу техникасы: Сөйлеудің интонациясы, қарқыны, паузалар арқылы сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.

3.3 Тыңдау дағдыларын дамыту

Тыңдау дағдылары оқушылардың дұрыс ақпарат қабылдау және түсіну қабілеттерін дамытады:

- Оқушыларға мәтіндерді тыңдату: Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсініп, сұрақтарға жауап беру.
- Аудиовизуалды материалдар: Аудио және бейнемазмұнды тыңдай отырып, балалардың түсіну дағдыларын дамыту.

3.4 Шығармашылық ойлау мен жазу дағдыларын дамыту

Шығармашылық ойлау мен жазу дағдыларын дамыту үшін төмендегідей әдістер қолданылуы мүмкін:

- Тәжірибелік жазба жұмыстары: Оқушыларға еркін тақырыпта немесе бейнелі жазу жұмыстары тапсырмасы беріледі.
- Әңгіме құрастыру: Оқушыларға көркем мәтіндер немесе сюжеттік суреттерді пайдаланып, әңгіме құрастыру.
- Көтеріңкі әңгімелер мен ертегілер: Оқушыларға белгілі бір ертегі кейіпкерін өзгертіп, жаңа оқиға жазуға тапсырма беру.

4. Оқушылардың тілін дамытудағы ойын әдістері

Бастауыш сынып оқушылары үшін оқу процесін ойын арқылы ұйымдастыру олардың қызығушылығын арттырады. Ойындар оқушыларды тілге үйретудегі маңызды құрал болып табылады. Ойынның негізінде оқушылар жеңіл әрі қызықты түрде тіл дамыту жұмыстарына қатысады.

- Рольдік ойындар: Оқушылар түрлі кейіпкерлерді сомдап, тілдік ситуациялармен танысады.
- Сөздік ойындар: Сөздердің мағынасын анықтау, синонимдер мен антонимдер арқылы ойнау.
- Қимылды ойындар: Мысалы, «Жасырын сөз» ойынында балалар сөздерді қимыл арқылы көрсетуге тырысады.

5. Бастауыш сыныпта тіл дамыту жұмыстарының нәтижелері мен қиындықтары

Бастауыш сыныпта тіл дамыту жұмыстарының тиімділігі оқушылардың тілдік дағдыларының жетілуіне және білім алу барысында өз ойларын толық әрі дұрыс жеткізу қабілеттерінің артуына байланысты бағаланады. Дегенмен, бұл жұмыстарды жүргізу барысында мұғалімдер көптеген қиындықтарға тап болады:

- Оқушылардың түрлі деңгейдегі білімдері: Бастауыш сыныпта әртүрлі деңгейдегі оқушылар болуы мүмкін, сондықтан әдістерді әр оқушының мүмкіндіктеріне қарай бейімдеу қажет.
- Оқу мотивациясы: Оқушылардың тіл дамытуға деген қызығушылығын арттыру үшін ерекше әдістер мен ойын элементтерін пайдалану маңызды.

Қорытынды

Қорыта келгенде, бастауыш сыныпта тіл дамыту жұмыстарының тиімді әдістері оқушылардың тілін дамытудың негізі болып табылады. Мұғалімдер түрлі әдістер мен тәсілдер арқылы оқушылардың сөздік қорын байытып, олардың сөйлеу, тыңдау, жазу дағдыларын дамыта алады. Бастауыш сынып оқушыларының тілін дамыту педагогикалық үдерістің маңызды бөлігін құрайды және әрбір мұғалім үшін тиімді әдістер мен тәсілдерді қолдану үлкен маңызға ие.

Әдебиеттер тізімі:
1. Ахметова С. *Бастауыш сыныпта тіл дамыту әдістемесі*. Алматы: Мектеп, 2010.
2. Қоянбаев Ж.Б. *Педагогика*. Алматы: Дарын, 2007.

РУССКИЙ ЯЗЫК В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ

Юнусова Дильдора Ирисметовна
Общеобразовательная средняя школа N3 им. Ұлықбек учитель русского языка и литературы, г. Шымкент

Аннотация:

Глобализация айтарлықтай ықпалын тигізеді тілдік орта мен мәдениетке, соның ішінде орыс тіліне, ол әлемдік тілдердің бірі ретінде танылған. Мақалада глобализацияның орыс тіліне әсері, оның қоғамның әртүрлі салаларында қолданылуы, сондай-ақ осы процестің артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылады. Глобализацияның оң жақтары, мысалы, мәдениетаралық коммуникациялардың дамуы және жаңа ақпараттық ресурстарға қол жеткізу, сондай-ақ теріс аспектілер, тілдің ерекше лексикалық және грамматикалық ерекшеліктерінің жоғалу қаупі талданады.

Abstract:

Globalization has a significant impact on the linguistic environment and culture, including the Russian language, which holds the status of one of the world languages. This paper examines the influence of globalization on the Russian language, its use in various spheres of society, and the pros and cons of this process. Both the positive aspects of globalization, such as the development of intercultural communications and access to new informational resources, and the negative aspects, including the threat of losing unique lexical and grammatical features of the language, are discussed.

Глобализация — это многогранный процесс, охватывающий экономику, политику, культуру и другие сферы человеческой жизни. Одним из ярких проявлений глобализации является распространение и влияние мировых языков, особенно английского, на локальные языковые сообщества. Русский язык, как один из крупнейших языков мира, также переживает изменения под воздействием глобализационных процессов.

Введение в глобализацию затрагивает не только экономические и политические аспекты, но и изменения в языке, культуре и образе жизни. В условиях глобализации происходят значительные трансформации в языке: от заимствования иностранных слов до изменений в структуре и функционировании языка в различных социальных контекстах. Важно понять, как эти изменения влияют на русский язык, его систему и восприятие носителями.

2. Плюсы влияния глобализации на русский язык

2.1. Расширение возможностей для межкультурной коммуникации

Одним из ярких положительных аспектов глобализации является расширение возможностей для межкультурной коммуникации. Русский язык, как один из самых распространенных языков мира, активно используется в международных организациях, научных и образовательных обменах. В эпоху глобализации русский язык продолжает сохранять свою значимость в международной политике и бизнесе, открывая возможности для сотрудничества и обмена информацией с различными странами.

2.2. Доступ к современным информационным технологиям и медиа

С развитием технологий и интернета русский язык получает доступ к мировым информационным ресурсам. Веб-пространство, соцсети, международные медиа активно используют русский язык, создавая огромную базу данных, которая позволяет россиянам и носителям языка быть в центре мировых информационных процессов.

Кроме того, русскоязычные интернет-ресурсы и платформы способствуют распространению культуры и языка за пределы России. Это открывает новые возможности для обмена знаниями

и культурными ценностями, делает русский язык более доступным для изучающих его как иностранный.

2.3. Заимствование и обогащение лексики

Процесс заимствования иностранных слов в русский язык — естественное явление, которое происходит на протяжении всей истории. В глобализированном мире русская лексика продолжает обогащаться новыми терминами, особенно в области науки, техники, бизнеса и культуры. Многие из этих заимствований становятся неотъемлемой частью языка, расширяя его возможности для более точного выражения новых понятий и явлений.

3. Минусы влияния глобализации на русский язык

3.1. Угроза утраты уникальных лексических и грамматических особенностей

С усилением влияния английского языка на русский возникает угроза утраты специфических черт русского языка. Заимствования из английского языка, часто происходящие в неадаптированном виде, могут привести к утрате оригинальной лексической базы, а также к изменению грамматической структуры. Например, использование англицизмов вместо русских эквивалентов или искажение русских слов с целью их «адаптации» к иностранным стандартам.

3.2. Англицизация языка и утрата культурной идентичности

Англицизация русского языка — это процесс, при котором английские слова, фразы и выражения становятся частью повседневной речи. Это явление может привести к ослаблению языковой идентичности и потерям в культурном контексте. Часто молодёжь, особенно в крупных городах, использует большое количество англицизмов, что может повлиять на чистоту и выразительность русского языка. В некоторых случаях англицизмы начинают использоваться даже там, где существуют собственные русские эквиваленты, что способствует утрате языковой уникальности.

3.3. Уменьшение роли русского языка в других странах

Хотя русский язык остается одним из официальных языков в международных организациях, его роль в качестве языка международного общения значительно ослабляется в условиях глобализации. В ряде стран, где русским языком раньше активно пользовались, сегодня наблюдается снижение его использования, особенно среди молодежи. Важно отметить, что снижение интереса к русскому языку может негативно сказаться на культурных связях между странами, что может привести к культурной изоляции.

4. Роль государства и общества в сохранении русского языка в эпоху глобализации

4.1. Политика в области языковой культуры

Для сохранения и развития русского языка в условиях глобализации необходимо активное участие государства. Важным шагом является принятие языковой политики, которая будет направлена на поддержание и развитие русского языка в разных сферах: образовании, медиа, культуре. Кроме того, необходимо стимулировать интерес к изучению русского языка за рубежом, особенно среди молодежи, и создавать условия для сохранения языковой идентичности.

4.2. Образовательные инициативы

Образование играет ключевую роль в сохранении языка. Важно развивать программы по обучению русскому языку в других странах, а также улучшать языковую политику в странах, где русский язык является одним из официальных. Программы для обучения русскому языку в России должны быть модернизированы с учетом современных технологий и методов преподавания, чтобы поддерживать интерес к языку среди школьников и студентов.

4.3. Роль медиа и массовой культуры

Медиа и культура играют значительную роль в сохранении и распространении языка. В условиях глобализации важно использовать русскоязычные медиа-ресурсы для популяризации языка, создания контента, который будет интересен и доступен для разных аудиторий. Кроме того, необходимо поддерживать русскоязычные культурные проекты, которые способствуют укреплению национальной идентичности.

Заключение

Глобализация оказывает сложное влияние на русский язык, создавая как возможности, так и вызовы. В то время как новые технологии и доступ к информации открывают широкие горизонты для развития языка, влияние англицизма и других внешних факторов приводит к определённым рискам для его сохранения. Чтобы сохранить богатство и уникальность русского языка в эпоху глобализации, необходимы совместные усилия государства, образовательных учреждений и общества в целом. Поддержка языка через политику, образовательные инициативы и культурное наследие станет залогом успешного существования русского языка в глобализированном мире.

Литература:

1. Бенашвили Л. *Русский язык в условиях глобализации*. Москва: Наука, 2010.
2. Кузнецова И. *Русская грамматика в контексте глобализации*. Санкт-Петербург: Литера, 2015.
3. Волкова А. *Языковая политика и глобализация*. Москва: РГГУ, 2018.

МЕКТЕП ШЕБЕРХАНАСЫНДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ШАРАЛАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Асылбеков Болат Жаксылыкович

Шымкен қаласы, Т.Тәжібаев атындағы №47 мектеп -гимназия көркем еңбек пәні мұғалімі

Аннотация:

Школьные мастерские играют важную роль в развитии технических навыков учащихся. Однако соблюдение мер безопасности в таких мастерских имеет особое значение. Поскольку в мастерских используются деревянные, металлические, электрические инструменты и различные механические устройства, могут возникать различные угрозы для безопасности учащихся.

Abstract:

School workshops play a crucial role in developing students' technical skills. However, ensuring safety measures in such workshops is of particular importance. Since workshops involve the use of wooden, metal, electrical tools, and various mechanical devices, there may be various risks to students' safety.

Мақалада мектеп шеберханасындағы қауіпсіздік шараларын ұйымдастыруға арналған педагогикалық және техникалық әдістемелер, оқушыларға қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру және қауіпсіз жұмыс жасау дағдыларын үйрету туралы толық талдау жасалады. Сонымен қатар, мектеп шеберханаларында қолданылатын құрал-жабдықтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, жұмыс орындарын ұйымдастыру, жеке қорғаныс құралдарын пайдалану және алғашқы көмек көрсету сияқты маңызды аспектілер қарастырылады.

Бұл зерттеу мектеп шеберханаларындағы қауіпсіздік шараларының тиімділігін бағалау, оқушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және оқыту үдерісіндегі қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға арналған әдістемелік нұсқаулар мен ұсыныстарды қамтиды. Қауіпсіздік шараларының тиімділігі мектеп оқушыларының қауіпсіздік деңгейін арттыруға және өндірістік жарақаттардың алдын алуға әсер етуі тиіс.

1. Мектеп шеберханасындағы қауіпсіздік шараларының маңызы

1.1 Мектеп шеберханалары мен оқушылардың қауіпсіздігі

Мектеп шеберханалары оқу үдерісінің маңызды бөлігі болып табылады, мұнда оқушылар әртүрлі материалдармен жұмыс істеп, техникалық дағдыларды меңгереді. Бірақ бұл орындарда қолданылатын құрал-жабдықтар мен материалдар жиі қауіпті болуы мүмкін. Осыған байланысты, мектеп шеберханаларында қауіпсіздік шараларын тиімді ұйымдастыру аса маңызды болып табылады. Қауіпсіздік шаралары оқушылардың жарақат алу қаупін төмендетуге, олардың денсаулығы мен өмірін қорғауға бағытталған.

1.2 Қауіпсіздік шараларының негізгі принциптері

Мектеп шеберханаларындағы қауіпсіздік шараларының негізгі принциптері:

- Жарақат алу мүмкіндігін азайту: құрал-жабдықтардың дұрыс қолданылуы, қауіпсіздік ережелерін сақтау.
- Оқушыларға қауіпсіздік дағдыларын үйрету: әр оқушыға жұмыс бастамас бұрын қауіпсіздік ережелерін түсіндіру және оларды орындауға міндеттеу.
- Құрал-жабдықтардың дұрыс техникалық жағдайы: құралдардың ақаусыз болуы, олардың жұмыс істемей қалуынан немесе істен шығуынан туындайтын қауіптерді болдырмау.
- Жеке қорғаныс құралдарының қолданылуы: көзді, қолды, аяқ-қолды қорғау құралдарын қолдану, арнайы киім мен қолғаптар кию.

2. Мектеп шеберханасындағы қауіпсіздік шараларын ұйымдастыру

2.1 Қауіпсіздік ережелері мен нұсқаулықтар

Мектеп шеберханаларында қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ең алдымен нақты ережелер мен нұсқаулықтар болуы тиіс. Бұл ережелер оқушыларға шеберхананы дұрыс пайдалану, құралдарды қауіпсіз түрде қолдану және жарақат алу мүмкіндігін азайту үшін қажетті ақпарат береді. Қауіпсіздік ережелері төмендегідей болуы мүмкін:

- Құрал-жабдықтармен жұмыс істегенде қорғаныс көзілдірігін, қолғапты және басқа да жеке қорғаныс құралдарын кию.
- Ағаш немесе металл өңдеу құралдарымен жұмыс істегенде қауіпсіздік алшақтықтарын сақтау.
- Электр құралдарымен жұмыс істегенде токтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.
- Құралдарды дұрыс сақтау және оларды жарақат алу қаупін тудырмау үшін дұрыс пайдалану.

2.2 Оқушыларды қауіпсіздік ережелеріне үйрету

Қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру мақсатында, мектеп шеберханасында жұмыс бастамас бұрын әр оқушыға қауіпсіздік ережелерін үйрету қажет. Бұл оқу процесі түрлі әдістер арқылы жүзеге асырылуы мүмкін:

- Теориялық сабақтар: қауіпсіздік ережелері туралы баяндама немесе оқулықтар арқылы ақпарат беру.
- Практикалық жаттығулар: оқушыларға құрал-жабдықтарды қалай қауіпсіз қолдану керектігін көрсету.
- Дәрістер мен тренингтер: шеберханалардағы қауіпсіздік шараларына арналған арнайы дәрістер мен қауіпсіздік техникасы бойынша тренингтер өткізу.

2.3 Шеберханадағы құрал-жабдықтардың қауіпсіздігі

Құрал-жабдықтардың қауіпсіздігі маңызды аспект болып табылады. Олар үнемі тексеріліп, жөндеуден өтуі тиіс. Сонымен қатар, құралдардың дұрыс пайдалану нұсқаулықтары мен сақтық шаралары болуы керек. Шеберханада жұмыс істейтін барлық құрылғылар, құралдар мен материалдардың қауіпсіздік талаптарына сәйкес келуі, олардың оқушылар үшін қауіпсіз болуын қамтамасыз ету керек.

2.4 Қорғаныс құралдары мен жабдықтар

Шеберханада жұмыс істегенде оқушылардың денсаулығы мен қауіпсіздігін сақтау үшін арнайы қорғаныс құралдары мен киімдер пайдаланылады. Олар:

- Қорғаныс көзілдіріктері, респираторлар, қолғаптар, арнайы киімдер.
- Дыбыс деңгейін төмендететін қорғаныс құралдары.
- Қауіпсіздік ережелерін сақтау үшін арнайы белгілер мен ескерту құралдары.

3. Жарақаттар мен төтенше жағдайлардан сақтану

3.1 Жарақаттар мен төтенше жағдайлардан алдын алу

Шеберханаларда жарақаттар мен төтенше жағдайлардың алдын алу үшін арнайы ережелер мен шаралар қабылданады. Олар:

- Жұмыс кезінде оқушылардың бір-бірімен араласпауы, өз жұмыстарын дұрыс орындауы.
- Шеберхананы желдету және жарықтандыру жүйелерін дұрыс ұйымдастыру.

- Электр құралдарымен жұмыс істегенде арнайы оқшаулау мен токтан қорғау құралдарын пайдалану.

3.2 Алғашқы көмек көрсету

Шеберханада жұмыс істейтін оқушыларға алғашқы көмек көрсету дағдыларын үйрету маңызды. Бұл үшін арнайы дайындық курстарын өткізу керек. Мұндай курстар оқушыларға жарақат алу кезінде қандай қадамдар жасау керектігін, қан тоқтатуға арналған әдістерді және шокты болдырмау жолдарын үйретеді.

4. Қауіпсіздік шараларының тиімділігі

4.1 Қауіпсіздік шараларының оқушыларға әсері

Қауіпсіздік шараларының тиімділігі оқушылардың жалпы қауіпсіздік деңгейін арттыруға әсер етеді. Қауіпсіздік ережелерін сақтау мен оларды ұстану оқушылардың жарақат алу мүмкіндігін айтарлықтай төмендетеді. Тиімді қауіпсіздік шаралары оқушылардың жұмыс жасауына сенімділік береді, олардың білім сапасын жақсартады.

4.2 Қауіпсіздік шараларының оқыту үдерісіне әсері

Шеберханаларда қауіпсіздік шараларын енгізу оқыту үдерісінің тиімділігін арттырады. Оқушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету олардың оқу процесіне толықтай қатысуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қауіпсіздік шаралары оқушылардың жауапкершілігін арттырып, оларды қауіпсіз жұмыс істеуге ынталандырады.

Қорытынды

Мектеп шеберханаларындағы қауіпсіздік шаралары оқушылардың денсаулығы мен өмірін қорғауда маңызды рөл атқарады. Бұл шаралар оқушылардың қауіпсіздік дағдыларын қалыптастыру, жарақаттар мен төтенше жағдайлардың алдын алу үшін тиімді болып табылады. Шеберханаларда жұмыс істегенде қауіпсіздік ережелерін сақтай отырып, оқушылар тек сапалы білім алады, сонымен қатар олардың қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі. Қауіпсіздік шараларының тиімділігі оқушылардың жоғары деңгейде білім алуына, олардың денсаулығын сақтау мен қорғауына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Құдайбергенова А. *Мектеп шеберханасында қауіпсіздік шараларының ұйымдастырылуы*. Алматы: Білім, 2021.
2. Ибраев Ш. *Шеберханаларда жұмыс қауіпсіздігі: Қазіргі заман талаптары*. Астана: Құқық, 2020.
3. Болатова Ә. *Мектептерде қауіпсіздік шараларын ұйымдастыру мен оқушылардың қауіпсіздігін қорғау*. Жоғары білім: Теория және практика, 2019.

ХИМИЯ ПӘНІ МЕН ЭКОЛОГИЯНЫҢ БАЙЛАНЫСЫ: ТАБИҒАТҚА ӘСЕРІ

Джораева Гүлжамила Сапархановна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы №51 «Дәуір» ЖББМ КММ
химия пәнінің мұғалімі

Аннотация:

Связь между химией и экологией является одной из важнейших тем современности. Влияние химии на природу и человеческое общество, в том числе её экологические последствия, является одной из актуальных направлений научных исследований. Химия изучает различные химические процессы в природе, свойства и реакции веществ, а экология направлена на объяснение того, как эти процессы влияют на живые организмы и экосистемы.

Abstract:

The connection between chemistry and ecology is one of the most important topics of our time. The impact of chemistry on nature and human society, including its ecological consequences, is one of the key areas

of scientific research. Chemistry studies various chemical processes in nature, the properties of substances, and their reactions, while ecology is aimed at explaining how these processes affect living organisms and ecosystems.

Мақалада экология мен химияның түйісу нүктелері мен өзара әсерінің әртүрлі қырлары көрсетілген. Әсіресе, химия ғылымының экологиялық проблемаларды шешуге көмектесетін жаңашыл тәсілдері, химиялық инженерия мен жасыл химияның болашағы туралы қарастырылған. Оқырмандарға химия пәнінің экология мен табиғаттың тепе-теңдігін сақтаудағы маңыздылығын түсіндіруге және экологиялық зиянды азайту үшін химия ғылымын қалай тиімді пайдалануға болатынын көрсету мақсаты көзделеді.

1. Химия мен экологияның өзара байланысы

1.1 Химия пәні және оның табиғаттағы рөлі

Химия – бұл заттардың құрылымы, қасиеттері, реакциялары және олардың өзара әрекеттесуі туралы ғылым. Бұл ғылым тірі организмдердің тіршілігі, табиғаттағы химиялық процестер, қоршаған ортаға әсер ететін химиялық заттардың айналымы туралы мәлімет береді. Химияның табиғаттағы рөлі зор, өйткені ол табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, қоршаған ортаны қорғау, энергия көздерін жаңғырту және экологиялық проблемаларды шешу мәселелерін қамтиды.

Химиялық реакциялар экосистемалардың жұмыс істеуіне тікелей әсер етеді. Мысалы, фотосинтез және тыныс алу процестері өсімдіктер мен жануарлар үшін негізгі өмірлік функциялар болып табылады, олардың химиялық негізі бар. Сонымен қатар, химиялық заттардың экосистемаларда жинақталуы, топырақтың, судың және ауаның ластануы да химия ғылымымен тығыз байланысты.

1.2 Экологияның химиямен байланысы

Экология табиғаттың тірі және тірі емес компоненттері арасындағы қарым-қатынасты зерттейді. Бұл ғылым табиғаттағы заттардың айналымын, биоәртүрлілікті, экосистемалардың тепе-теңдігін және олардағы өзгерістерді қамтиды. Экологияның химиямен байланысы, негізінен, қоршаған ортаға химиялық заттардың әсерін зерттеумен байланысты.

Химиялық заттар экосистемаларға әсер ете отырып, табиғи процестердің жүрісін өзгертеді. Мысалы, химиялық заттардың экосистемаларға әсері арқылы топырақтың қышқылдығының өзгеруі, су көздерінің ластануы, атмосфераның ластануы, биологиялық әртүрліліктің жоғалуы сияқты экологиялық проблемалар туындайды. Химия экологияда табиғи ортаны қорғау, химиялық заттардың экосистемаға әсерін болжау және табиғатты қалпына келтіру жолдарын зерттеу үшін маңызды құрал болып табылады.

2. Химиялық процестердің табиғатқа және экосистемаларға әсері

2.1 Химиялық ластану және оның экологиялық салдары

Химиялық ластану – бұл табиғатқа зиянды химиялық заттардың түсуі. Бұл заттар ауаға, суға, топыраққа түсуі мүмкін және олар экосистемаларда ұзақ уақыт бойы зиянды әсер етеді. Мысалы, өнеркәсіптің дамуы нәтижесінде шығарылатын ауыр металдар мен химиялық қосылыстар топырақтың, судың ластануына әкеледі. Бұл өз кезегінде өсімдіктер мен жануарларға, адам денсаулығына кері әсерін тигізеді.

Химиялық ластану түрлері:

- Ауаның ластануы: өнеркәсіптік қалдықтар, көлік құралдарының шығарындылары, агрохимикаттар ауаға түсуі мүмкін.
- Судың ластануы: химиялық заттар, мұнай өнімдері, ауыр металдар суға түсуі мүмкін.
- Топырақтың ластануы: пестицидтер, гербицидтер, ауыр металдар топырақтың құрамын бұзып, оның құнарлылығын төмендетеді.

2.2 Қышқылды жаңбыр және оның әсері

Қышқылды жаңбыр – бұл атмосферада күкірт диоксиді (SO_2) мен азот оксидтерінің (NOx) әрекеттесу нәтижесінде түзілетін қышқылдардың су тамшыларымен араласып жер бетіне түсуі. Бұл процесс экосистемаларға, әсіресе ормандар мен су көздеріне теріс әсер етеді. Қышқыл

жаңбыр топырақтың қышқылдылығын арттырып, өсімдіктердің өсуін тежейді, ал су көздеріндегі қышқылдылықтың артуы су тіршілігін бұзады.

2.3 Озон қабатының жұқаруы және оның салдары

Озон қабатының жұқаруы – бұл атмосферадағы озон молекулаларының азаюы процесі. Озон қабаты ультракүлгін сәулелерден жер бетін қорғап тұрады. Озон қабатының жұқаруы экологиялық қауіп-қатерлерді тудырады, себебі бұл ультракүлгін сәулелердің көп түсуіне, өсімдіктердің және жануарлардың мутацияларының көбеюіне әкеледі.

3. Экологиялық химия және оның бағыттары

3.1 Жасыл химия

Жасыл химия – бұл қоршаған ортаға зиянды әсерін минимизациялау мақсатында химиялық процестерді оңтайландыруға бағытталған ғылым саласы. Бұл бағыттың негізгі принциптері:

- Қалдықтардың болмауы немесе азаюы.
- Тұрақты шикізатты қолдану.
- Химиялық процестердің экологиялық қауіпсіздігі.
- Энергияны тиімді пайдалану.

Жасыл химияның дамуы экологиялық мәселелерді шешу жолында химия ғылымының рөлін күшейтеді, әрі бұл ғылымның экосистемаға әсерін төмендетуге бағытталған әдістерді ұсынады.

3.2 Экологиялық химияның болашағы

Экологиялық химияның болашағы қоршаған ортаны қорғау, жасыл технологияларды дамыту және тұрақты даму бағытында жатыр. Бұл бағытта химиялық зерттеулер экологияның сақталуына және қалпына келтіруіне ықпал ететін жаңа әдістерді әзірлеуге бағытталған.

4. Қоршаған ортаға химиялық әсерлерді бақылау және болжау

4.1 Экологиялық мониторинг

Экологиялық мониторинг – бұл табиғаттағы химиялық заттардың концентрациясын бақылау және олардың экосистемаларға әсерін зерттеу процесі. Бұл мониторинг жүйесі химиялық ластанудың алдын алу және экологиялық зиянды азайту үшін маңызды болып табылады.

4.2 Қоршаған ортаға химиялық әсерлердің болжауы

Қоршаған ортаға химиялық әсерлерді болжау үшін компьютерлік модельдер мен симуляциялар, экологиялық сценарийлер жасау қолданылады. Бұл әдістер экосистемалардың болашақтағы жағдайын алдын ала анықтауға және экологиялық апаттардың алдын алуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Химия мен экологияның байланысы ғылым мен білім саласында маңызды рөл атқарады. Химиялық процестердің экосистемаларға әсері мен экологиялық проблемалардың шешімін табу жолдары химия ғылымының үлкен жауапкершілігін көрсетеді. Қазіргі уақытта экологиялық мәселелерді шешу үшін жасыл химияның және экологиялық химияның рөлі зор. Табиғатты қорғау мен химияның экологиямен үйлесімде дамуы болашақ ұрпақ үшін маңызды болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Келімбетов А. *Экология және химия: байланыс пен өзара әсер*. Алматы: «Қазақ университеті», 2020.
2. Сейдахметов Қ. *Жасыл химия: теория мен практика*. Астана: «Ғылым», 2019.
3. Ермұханова С. *Химия және экология: қоршаған ортаға әсері*. Алматы: «Жазушы», 2021.

ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫНДА АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫНЫҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Егизбаева Акмарал Пернехановна
Шымкент қаласы, №47 мектеп-гимназия тарих пәні мұғалімі

Аннотация:

Права человека и свободы — это понятия, которые лежат в основе любого демократического общества. Эти права и свободы изменялись и развивались на протяжении всей истории. Эволюция прав человека была связана с определением общественного и личного положения людей в различные исторические периоды, а также оказала влияние на формирование правового сознания человечества.

Abstract:

Human rights and freedoms are concepts that form the foundation of any democratic society. These rights and freedoms have evolved and developed throughout history. The evolution of human rights has been linked to the determination of people's social and personal status during different historical periods, and has influenced the formation of humanity's legal consciousness.

Мақалада адам құқықтары мен бостандықтарының тарихы феодализмнен бастап қазіргі заманға дейінгі кезеңдерді қамтып, түрлі тарихи кезеңдердегі маңызды оқиғалар мен өзгерістерге назар аударылады. Сонымен қатар, адам құқықтарының бүкіл әлем бойынша кеңеюі және халықаралық ұйымдардың, әсіресе БҰҰ мен басқа халықаралық құқықтық құрылымдардың атқарған рөлі көрсетіледі.

1. Адам құқықтарының тарихы: Ерте кезеңдер

1.1 Антикалық дәуірдегі адам құқықтары

Адам құқықтарының алғашқы тұжырымдамалары антикалық дәуірде пайда болды. Греция мен Рим империясының құқықтық жүйелері белгілі бір құқықтарды белгіледі, бірақ бұл құқықтар тек ер адамдарға, азаматтарға немесе белгілі бір әлеуметтік топтарға ғана қатысты болды. Ежелгі Греция мен Римде азаматтық құқықтар, оның ішінде мүліктік құқықтар мен саяси құқықтар маңызды орын алды.

Алайда, жалпы адам құқықтары немесе адамзаттың барлығына бірдей құқықтар концепциясы болмағанын атап өту керек. Мысалы, Рим заңдарында "тұлға" және "азамат" деген ұғымдар белгілі бір азаматтық мәртебеге ие адамдар үшін қолданылған, ал құлдар мен шетелдіктер бұл құқықтардан тыс қалған.

1.2 Орта ғасырлардағы құқықтық жүйе

Орта ғасырларда христиан діні мен феодализмнің әсерінен адамдардың құқықтары мен бостандықтары көбінесе дін және әлеуметтік статусқа негізделді. Монастырлар мен шіркеулер қоғамдағы негізгі билеуші институттарға айналып, олар өз кезегінде адамдардың жеке құқықтары мен бостандықтарына шектеу қойған. Құқықтық нормалар көбінесе дінге және феодалдық құрылымдарға негізделген.

Дегенмен, орта ғасырларда адамдардың құқықтарына қатысты алғашқы маңызды қадамдардың бірі 1215 жылы Англияда қабылданған Магна Карта болды. Бұл құжаттың негізгі мақсаты корольдің билігін шектеу және феодалдық жүйеде билікке бағынған адамдардың кейбір құқықтарын қорғау болды. Магна Карта көптеген құқықтық өзгерістерге негіз болды және заманауи құқықтың дамуында маңызды рөл атқарды.

2. Құқықтық ой мен қозғалыстардың дамуы: Жаңа кезең

2.1 Жаңа уақыттағы философия және адам құқықтары

Жаңа заман кезеңінде адам құқықтары мен бостандықтары туралы ойлар өзгеріп, дами бастады. Жаңа философиялық ағымдар, әсіресе ағартушылық кезеңі, адамның құқықтарын талқылау мен қорғаудың жаңа жолдарын ұсынды. Ағартушылар, әсіресе Джон Локк, Жан-Жак Руссо және Монтескье, адам құқықтарының табиғи құқықтарға негізделуі керек екенін айтты. Олар адамзаттың жеке бостандығын, меншікті қорғауды және саяси қатысуды негіздеуге күш салды.

Жаңа заман философиясының дамуымен бірге демократиялық мемлекеттердің негіздері қаланып, саяси және құқықтық құқықтарды қорғауға бағытталған шаралар күшейді. Джон Локктың "табиғи құқықтар" концепциясы адамның өмірін, бостандығын және меншік құқығын қорғауды басты құқықтық құндылықтар ретінде таныды.

2.2 Адам құқықтарының дамуы: АҚШ және Франция

АҚШ және Франциядағы тәуелсіздік қозғалыстары адам құқықтарының дамуына үлкен ықпал етті. 1776 жылы АҚШ-та қабылданған Тәуелсіздік декларациясы мен 1789 жылы Францияда қабылданған Адам және азамат құқықтарының декларациясы адам құқықтарының тарихи дамуын жаңа деңгейге көтерді. Бұл құжаттарда адамның құқықтары мен бостандықтары жеке адамға тиесілі және оларды ешкім бұза алмайтыны айқындалды.

АҚШ-та 1787 жылы қабылданған Конституция және оның алғашқы он қосымшасы, яғни Билль о правам, жеке тұлғалардың құқықтарын қорғаудың негізін қалаған құжаттар болды. Франциядағы 1789 жылғы Адам құқықтары декларациясы да осы принциптерді қамтыды, оның ішінде сөз бостандығы, құқықтық теңдік және жеке адамның ар-ұжданы мен жеке өмірін қорғау маңызды орын алды.

3. Халықаралық деңгейде адам құқықтарының қорғалуы

3.1 19-20 ғасырларда адам құқықтарын қорғаудың халықаралық құрылымдары

19 ғасырдың соңында және 20 ғасырдың басында халықаралық деңгейде адам құқықтарын қорғауға бағытталған құрылымдар мен келісімдер құрылды. Бірінші дүниежүзілік соғыс және екінші дүниежүзілік соғыс нәтижесінде адам құқықтарының бұзылуы туралы дүниежүзілік қауымдастықтың алаңдаушылығы артты. Соғыстың зардаптары мен көптеген мемлекеттердің өз азаматтарының құқықтарын бұзуы халықаралық құқықтық нормаларды құруға қажеттілікті туғызды.

Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) 1945 жылы құрылып, оның негізінде адам құқықтарын қорғауға бағытталған ұйымдар мен шарттар пайда болды. 1948 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы Адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясын қабылдады. Бұл құжат адам құқықтарын қорғаудың халықаралық негізін қалады және бүкіл әлем бойынша адам құқықтарын мойындауды міндеттеді.

3.2 Адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы және оның әсері

Адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы – халықаралық құқықтың негізгі құжаттарының бірі. Ол барлық адамға тән құқықтар мен бостандықтарды анықтап, мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың оларды қорғау міндеттемелерін белгілейді. Бұл декларация адам құқықтары мен бостандықтарының әмбебаптығын, яғни барлық адамдардың кез келген ұлттық, этникалық, діндік немесе әлеуметтік топқа жатуына қарамастан бірдей құқықтарға ие болатынын жариялады.

Декларацияның қабылдануы адам құқықтарының қорғалуы мен заңдастырылуын әлемдік деңгейде қамтамасыз ету жолында маңызды қадам болды. Бұл құжаттың негізінде көптеген халықаралық келісімдер мен конвенциялар қабылданды, олардың қатарында БҰҰ-ның көптеген адам құқықтары туралы пактілері және конвенциялары бар.

4. Заманауи кезеңдегі адам құқықтары мен бостандықтары

4.1 Адам құқықтары және демократия

Қазіргі таңда адам құқықтары мен бостандықтары көптеген елдердің Конституцияларында, заңдарында және халықаралық құқық актілерінде бекітілген. Бұл құқықтар әлемнің әртүрлі аймақтарында қорғауға алынған және демократиялық мемлекеттердің негізгі принциптеріне айналған. Адам құқықтары адамзаттың негізгі құндылықтарына айналып, қоғамның өркендеуі мен тұрақтылығының негізі болып табылады.

4.2 Халықаралық құқықтық құрылымдар мен тетіктер

Заманауи кезеңде адам құқықтарын қорғауға арналған халықаралық құрылымдар көптеп қалыптасқан. БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі кеңесі, Еуропалық Одақтың адам құқықтары жөніндегі органдары және басқа да халықаралық ұйымдар адам құқықтарын қорғау мәселесінде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, халықаралық соттар мен комиссиялар адам

құқықтарының бұзылуы туралы істерді қарайды, әлемдік қауымдастыққа құқықтық көмек көрсетеді.

Қорытынды

Дүниежүзі тарихындағы адам құқықтары мен бостандықтарының эволюциясы күрделі әрі ұзақ процесс болды. Бұл процесс көптеген тарихи оқиғалар мен қоғамдық қозғалыстардың ықпалымен дамыды. Адам құқықтары мен бостандықтары туралы түсініктер уақыт өте келе өзгеріп, қалыптасты, қазіргі таңда олар халықаралық деңгейде бірдей адам құқықтарын мойындау мен қорғауға негізделген. Адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы және басқа да халықаралық құқықтық құжаттар адамзаттың ең негізгі құқықтарын қорғау үшін құрылып, бүгінгі күнде әлем бойынша барлық мемлекеттердің назарында.

Әдебиеттер тізімі

1. Universal Declaration of Human Rights. United Nations, 1948.
2. Климов В.В. *Международные права человека*. Москва: Наука, 2017.
3. Бон К. *History of Human Rights*. Cambridge University Press, 2015.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ДЕНСАУЛЫҚТЫ САҚТАУ МЕН НЫҒАЙТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Есболова Фарида Шынбаевна

Шымкент қаласы, Т.Тәжібаев атындағы №47 мектеп-гимназиясының биология пәні мұғалімі

Аннотация:

В современном обществе вопросы охраны и укрепления здоровья приобретают особую актуальность. Предмет биология играет важную роль в формировании у школьников навыков сохранения здоровья, его укрепления и ведения здорового образа жизни. Преподавание вопросов охраны и укрепления здоровья на уроках биологии помогает защитить физиологическое и психологическое здоровье учащихся, воспитывает чувство ответственности за окружающую среду, формирует важные навыки правильного питания, физической активности, а также избегания вредных привычек.

Abstract:

In modern society, issues of health preservation and enhancement have gained particular relevance. The subject of biology plays an important role in shaping students' skills for health maintenance, strengthening, and fostering a healthy lifestyle. Teaching health preservation and enhancement issues in biology classes helps protect students' physiological and psychological health, fosters a sense of responsibility for the environment, and develops essential skills such as proper nutrition, physical activity, and avoiding harmful habits.

Бұл мақалада биология пәні арқылы оқушыларға денсаулық сақтау және нығайту бағытындағы білім беру мәселелері қарастырылады. Денсаулықтың анықтамасы, оның компоненттері, денсаулықты сақтау мен нығайту стратегиялары, денсаулыққа әсер ететін факторлар, дұрыс тамақтану, дене шынықтыру, экология мен қоршаған ортаның денсаулыққа әсері сияқты аспектілер қамтылған. Сонымен қатар, салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін биология пәнінің оқу бағдарламасын тиімді пайдалану жолдары мен әдістемелік тәсілдер ұсынылады.

1. Денсаулық және оның компоненттері

1.1 Денсаулықтың анықтамасы мен маңызы

Денсаулық – адамның физикалық, психикалық және әлеуметтік тұрғыдан толық жақсы жағдайы. Бұл анықтама 1946 жылы Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) қабылдаған анықтамасына сәйкес келеді. Денсаулықтың маңыздылығы адамның өмір сүру сапасы мен қоғамдағы орнына тікелей әсер етеді. Сондықтан денсаулықты сақтау мен нығайту – әрбір азаматтың басты міндеті болуы керек.

1.2 Денсаулықтың негізгі компоненттері

Денсаулық үш негізгі компоненттен тұрады:

- Физикалық денсаулық: адамның ағзасының құрылымы мен қызметінің қалыпты жұмыс істеуі. Бұл компонентке дене шынықтыру, дұрыс тамақтану, тиісті ұйқы мен демалыс сияқты факторлар әсер етеді.
- Психикалық денсаулық: адамның эмоциялық және психологиялық жағдайы. Стресс, депрессия, көңіл күйдің төмендеуі сияқты мәселелер психикалық денсаулықты бұзуы мүмкін.
- Әлеуметтік денсаулық: қоғаммен және қоршаған ортамен, отбасымен, достарымен және жұмыс орнымен қарым-қатынастың сапасы. Әлеуметтік денсаулық адамның қоғамдағы орны мен әлеуметтік ортаға бейімделуіне байланысты.

2. Денсаулыққа әсер ететін факторлар

2.1 Тамақтану мен қоректену

Денсаулықтың негізі дұрыс тамақтануға байланысты. Дұрыс тамақтану – адамның денесінің қажетті қоректік заттарды қабылдауын қамтамасыз ету үшін маңызды. Биология сабағында дұрыс тамақтану, тағамдардың құрамындағы қоректік заттардың маңызы туралы түсінік беру қажет. Сонымен қатар, балаларға дұрыс тамақтану мен зиянды әдеттерді (fast food, тәттілер, газды сусындар) қолданудың салдарлары туралы нақты мысалдар келтіру маңызды.

Тамақтанудың негізгі принциптері:

- Теңгерімді тамақтану: ағзаға қажетті дәрумендер мен минералдарды, ақуыздар мен көмірсуларды жеткілікті мөлшерде алу.
- Құрамында майы көп және өңделген тағамдарды аз тұтыну.
- Таза су ішу: ағза үшін ең маңызды сусын болып табылады, судың жетіспеушілігі денсаулыққа зиян келтіреді.

2.2 Дене шынықтыру және спорт

Дене шынықтыру – адам ағзасын сау әрі белсенді ұстаудың маңызды әдістерінің бірі. Биология сабағында спорттық әрекеттердің денсаулыққа әсері мен маңызы туралы сөз болады. Дене шынықтыру арқылы жүрек-қан тамырлары жүйесі күшейтіледі, бұлшық еттер мен буындар белсенді болады, иммундық жүйе нығаяды.

Оқушыларға дене шынықтыруды үнемі жасау қажеттілігін түсіндіру, физикалық жаттығулардың пайдалы жақтарын көрсету маңызды. Спорттың кез келген түрін (жүгіру, футбол, жүзу, волейбол және т.б.) өздеріне ұнайтын түрде таңдау балалардың денсаулықтарын сақтау мен нығайтуға көмектеседі.

2.3 Қоршаған орта мен экологияның әсері

Қоршаған орта мен экологияның денсаулыққа әсері жайлы түсінік қалыптастыру биология сабағының маңызды аспектісі болып табылады. Таза ауа, су және экологиялық таза орта денсаулықтың кепілі болып табылады. Алайда экологиялық дағдарыс, ластану, химиялық заттардың әсері адамдардың денсаулығына кері әсерін тигізеді.

Балаларға экологияның маңыздылығы, табиғатқа деген жауапкершілік пен сүйіспеншілік туралы білім беріп, экологиялық таза өмір салтын ұстану қажеттілігі туралы ақпарат беру маңызды.

3. Биология сабағында денсаулықты сақтау мен нығайту әдістемесі

3.1 Салауатты өмір салты туралы білім беру

Салауатты өмір салты – бұл денсаулықты сақтау және нығайту мақсатында дене жаттығуларын жасау, дұрыс тамақтану, нашақорлықтан, темекі шегуден, алкогольден бас тарту сияқты мінез-құлыққа негізделген әдеттер мен қағидалар жиынтығы. Биология сабағында осы тақырыпты оқытқанда салауатты өмір салтының негізгі аспектілерін ұғындыру қажет.

Оқушыларға салауатты өмір салтын насихаттау үшін түрлі дәрістер мен практикалық сабақтар ұйымдастыру, мысалы, денсаулыққа пайдалы тағамдар жасау, дене жаттығуларын дұрыс орындау, қоршаған ортаға зиян келтірмеу сияқты тапсырмалар беруге болады.

3.2 Проблемалық жағдайлар арқылы денсаулыққа қатысты түсінік беру

Биология сабақтарында денсаулық сақтау мен нығайту мәселелерімен қатар оқушылардың өздеріне қызықты проблемалық жағдайларды шешуге мүмкіндік беру тиімді. Мысалы, экологияның, дұрыс тамақтанудың, жаттығулардың денсаулыққа әсерін зерттейтін зертханалық жұмыстарды жүргізу оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, түсінік деңгейін тереңдетеді.

3.3 Техникалық құралдар мен ақпараттық технологияларды пайдалану

Заманауи техникалық құралдар мен ақпараттық технологиялар денсаулықты сақтау мен нығайту мәселелерін түсіндіруде тиімді құрал бола алады. Биология пәнінде мультимедиялық құралдарды, бейнемазмұнды, интерактивті ойындарды пайдалану оқушылардың пәнді жақсы меңгеруіне және денсаулық туралы білімді дұрыс қабылдауына көмектеседі.

4. Биология сабағында денсаулықты нығайту мәселелерін оқытудағы педагогикалық стратегиялар

4.1 Іс-әрекетке бағытталған әдіс

Іс-әрекетке бағытталған әдіс – оқушыларды өздеріне қажетті дағдыларды қалыптастыру үшін тәжірибелік жұмыстар жүргізуге бағыттайтын әдіс. Биология сабағында оқушыларды денсаулықты сақтау мен нығайту мәселелері бойынша зерттеу жүргізуге тарту, олардың ойлау қабілетін, талдау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

4.2 Құндылықтарға негізделген әдіс

Биология сабағында оқушыларды құндылықтарға тәрбиелеу өте маңызды. Денсаулыққа деген жауапкершілікті тәрбиелеу үшін әрбір оқушыға жеке дара мән беру, оларға денсаулықты сақтау мен нығайту маңызды екендігін түсіндіру қажет. Мұндай құндылықтарды қалыптастыру балалардың денсаулық мәдениетінің дамуына ықпал етеді.

Қорытынды

Биология сабағында денсаулықты сақтау мен нығайту мәселелерін оқыту оқушылардың денсаулығын қорғау және нығайтуға бағытталған белсенділікті арттырады. Биология пәні арқылы денсаулықтың негіздері, оның компоненттері, экология, салауатты өмір салты туралы білім беру арқылы оқушылардың денсаулыққа деген жауапкершілігін қалыптастыруға болады. Сонымен қатар, денсаулықты сақтау мен нығайту үшін дене шынықтыру, дұрыс тамақтану және экологияның маңыздылығын түсіндіретін көптеген әдістер мен тәсілдер бар. Биология сабағының маңыздылығы – бұл тек ғылымды ғана емес, адамдардың денсаулығын сақтауға бағытталған нақты білім беру құралы болуы.

Әдебиеттер тізімі

1. Шайхисламова Л. *Салауатты өмір салтын қалыптастыру: білім беру процесі*. Алматы: «Білім», 2019.
2. Құдайбергенова А. *Биология сабақтарында денсаулықты сақтау мен нығайту*. Астана: «Дарын», 2018.
3. Мұханов Т. *Денсаулық сақтау жүйесі мен биология пәнін оқытудың өзекті мәселелері*. Алматы: «Қазақ университеті», 2020.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫ: ОҚУШЫЛАРҒА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ЖОЛДАРЫ

Зиябекова Айгүл Борибековна

Шымкент қаласы, №26 Жамбыл атындағы мектеп –гимназиясының тарих пәні мұғалімі

Аннотация:

Независимость Казахстана — одно из важнейших событий в истории казахского народа. Это событие имеет большое значение не только с политической, но и с культурной и социальной точки зрения. День независимости — это пробуждение национального сознания, основа формирования

чувства ответственности за наше будущее. В этом контексте изучение истории независимости Казахстана является основным инструментом воспитания патриотизма среди школьников.

Abstract:

Kazakhstan's independence is one of the most significant events in the history of the Kazakh people. This event is important not only from a political perspective but also in cultural and social aspects. Independence Day is the awakening of national consciousness, the foundation for cultivating a sense of responsibility for our future. In this regard, teaching the history of Kazakhstan's independence serves as a key tool in fostering patriotic education among students.

Қазақстан тәуелсіздігі – тек Қазақстанның ғана емес, бүкіл ТМД елдері үшін тарихи әрі маңызды оқиға болып табылады. Осыған орай, тәуелсіздік алудың қазақ халқының тарихындағы орны мен маңызы ерекше. Қазақстанның тәуелсіздігін алу күрделі тарихи жолдың нәтижесі болып табылады, оған көп ғасырлық күрестер, тарихтың қиын кезеңдері мен жаңа мүмкіндіктердің ашылуы кіреді. Қазақстанның тәуелсіздігін қол жеткізу арқылы елдің саяси, экономикалық, мәдени дамуында үлкен өзгерістер болды. Бірақ тәуелсіздікті сақтау және оны нығайту үшін ұлттың тарихи санасы, азаматтық жауапкершілік пен патриоттық тәрбие аса маңызды.

1. Қазақстанның тәуелсіздік тарихы

1.1 Қазақстанның тәуелсіздігіне дейінгі кезеңдер

Қазақстанның тәуелсіздік тарихы терең тамырлармен жалғасады. Қазақ халқы ғасырлар бойы өзінің жерін қорғап, өзінің еркіндігін сақтау үшін күрескен. Орта ғасырларда Қазақ хандығы құрылып, ол өз тәуелсіздігін қорғап, түркі әлемінде маңызды саяси күш болды. Дегенмен, түрлі сыртқы жаугершіліктер мен ішкі саяси қиыншылықтар салдарынан қазақ халқы ұзақ уақыт бойы дербес мемлекет бола алмады.

XIX ғасырдың екінші жартысында Ресей империясының Қазақстанды толық басып алуы қазақ жерін үлкен өзгерістерге ұшыратты. XX ғасырдың басында халық арасында ұлт-азаттық қозғалыстары күшейді, алайда Кеңес өкіметінің орнауы ұлттық мемлекетті құруға мүмкіндік бермеді. Кеңес үкіметі тұсында Қазақстанда ашаршылық, репрессиялар, соғыс жылдарындағы ауыртпалықтар қазақ халқын рухани және экономикалық тұрғыда қатты әлсіретті.

1.2 Тәуелсіздікке ұмтылу және Қазақстанның тәуелсіздігі

Қазақ халқы тәуелсіздікке ұмтылу мен ұлттық өзіндік сананы қалпына келтіру жолында көптеген қиындықтарға тап болды. Бірақ 1980-жылдардың соңында Кеңес Одағының ыдырау үрдістері мен демократиялық өзгерістерге байланысты Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алу мүмкіндігіне ие болды.

1991 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан Республикасы өзінің тәуелсіздігін жариялады. Бұл тарихи сәт ел тарихында мәңгілікке қалды. Тәуелсіздікке қол жеткізу қазақ халқының сан ғасырлық күресінің жеңісі ретінде бағаланды. Қазақстанның тәуелсіздігімен бірге елдің саяси және экономикалық дамуына жаңа жол ашылды.

1.3 Тәуелсіздіктің маңызы

Қазақстанның тәуелсіздігі тек саяси аспектілермен шектелмейді, ол ұлттың мәдениеті, тарихы мен тілін сақтау, елдің ішкі және сыртқы саясатын дербес жүргізу мүмкіндігіне қол жеткізуді білдіреді. Тәуелсіздік – ұлттың болашағы, мемлекеттің дамуы, ұрпақтар сабақтастығы мен ұлттық бірегейліктің негізі болып табылады.

2. Оқушыларға патриоттық тәрбие беру: маңызы мен мақсаттары

2.1 Патриоттық тәрбиенің маңызы

Патриоттық тәрбие – қоғамды ұлттың тәуелсіздігі мен тұрақтылығын сақтауға бағытталған тәрбиелеу жүйесі болып табылады. Бұл тәрбиенің басты мақсаты – оқушыларға өз Отанына деген сүйіспеншілікті, мақтаныш сезімін оятып, елінің тарихына, мәдениетіне деген құрметті қалыптастыру. Патриоттық тәрбие болашақ ұрпақтың азаматтық жауапкершілігін арттырады, қоғамға қызмет етудің маңызды екенін түсінуге көмектеседі.

Қазақстанның тәуелсіздігі туралы білім беру патриоттық тәрбиенің басты құралы болып табылады. Себебі тәуелсіздік тарихы – әрбір азаматтың ұлттық сана-сезімін, өз тарихына деген қызығушылықты арттырып, азаматтық жауапкершілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

2.2 Патриоттық тәрбие беру мақсаттары

Патриоттық тәрбие берудің бірнеше мақсаттары бар:

- Оқушыларға Қазақстанның тәуелсіздігі мен оның маңыздылығын түсіндіру.
- Қазақстанның тарихына, мәдениетіне деген құрметті тәрбиелеу.
- Оқушылардың ұлттық мақтанышын, азаматтық жауапкершілігін қалыптастыру.
- Елдің болашағы үшін жауапкершілікті түсіну, еліміздің даму жолында үлес қосу қажеттілігін ұғындыру.
- Тәуелсіздік жолындағы ұлы тұлғаларды, батырларды, қайраткерлерді үлгі етіп, жастардың олардың ерліктерін жоғары бағалауына ықпал ету.

3. Тәуелсіздік тарихын оқыту әдістемесі: патриоттық тәрбие беру жолдары

3.1 Тарихи білім арқылы патриоттық тәрбие беру

Тарих пәні оқушылардың сана-сезімін қалыптастырып, оларды азаматтық тұрғыдан тәрбиелеу үшін өте маңызды. Қазақстанның тәуелсіздігі туралы білім беру – бұл оқушыларға ел тарихын толыққанды түсінуге, өткеннің қателіктерін ескеруге және қазіргі таңда ел үшін жауапкершілікті сезінуге көмектеседі. Оқушыларға Қазақстанның тәуелсіздігіне жету жолындағы маңызды тарихи кезеңдер мен тұлғаларды таныстыру патриоттық тәрбие берудің тиімді әдісі болып табылады.

3.2 Тәуелсіздік туралы жобалық жұмыстар

Жобалық әдіс оқушылардың өздері ізденіп, тақырыпты жан-жақты зерттеу арқылы тәуелсіздік туралы терең білім алуына мүмкіндік береді. Жобалар арқылы оқушылар Қазақстанның тәуелсіздігіне қатысты маңызды оқиғалар мен тұлғалар туралы деректер жинап, презентациялар немесе эсселер жазып, сол арқылы өз көзқарастарын білдіреді.

3.3 Мультимедиялық құралдарды пайдалану

Қазіргі технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану тарихты оқыту процесін жандандырады. Мультимедиялық құралдар арқылы оқушылар Қазақстанның тәуелсіздігі туралы деректі фильмдер, видеолар, анимациялар көреді, тарихи құжаттармен танысады. Бұл әдіс оқушылардың білімін визуалды түрде кеңейтіп, оқуға деген қызығушылығын арттырады.

3.4 Өзіндік жұмыс және талдау әдістері

Өзіндік жұмыс арқылы оқушылар Қазақстанның тәуелсіздігі туралы оқығандарын терең талдап, өз пікірлерін білдіре алады. Бұл әдіс олардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға, сондай-ақ патриоттық тәрбиеге ықпал етеді. Оқушыларға еліміздің тәуелсіздігіне байланысты түрлі тарихи мәселелерді шешу тапсырмалары ұсынылады, бұл оларға маңызды тарихи оқиғаларды жақсы түсінуге көмектеседі.

3.5 Ұлттық мерекелер мен маңызды күндерді атап өту

Қазақстанның тәуелсіздігіне байланысты ұлттық мерекелер мен маңызды күндер, мысалы, 16 желтоқсан Тәуелсіздік күні, Қазақстан Республикасының Конституциясы күні секілді күндерді атап өту патриоттық тәрбие берудің тағы бір тиімді тәсілі болып табылады. Бұл күндерде оқушыларға тәуелсіздік үшін күрескен батырлар мен қайраткерлерді еске алып, олардың ерліктері туралы әңгімелер өткізу, презентациялар мен шығармашылық жұмыстар ұйымдастыру қажет.

Қорытынды

Қазақстанның тәуелсіздігі – халқымыздың ғасырлар бойғы күресінің, еңбегінің нәтижесі, еліміздің болашағын айқындайтын тарихи оқиға. Осы тәуелсіздік тарихын оқушыларға дұрыс түсіндіре отырып, олардың ұлттық санасын қалыптастырып, патриоттық тәрбие беру – бүгінгі ұрпақ үшін маңызды міндет болып табылады. Оқушыларға патриоттық тәрбие беру үшін тарихты оқытудың тиімді әдістемелерін қолдану, жаңа педагогикалық құралдар мен тәсілдер арқылы олардың ұлттық болмысын, азаматтық жауапкершілігін арттыру қажет.

Қазақстанның тәуелсіздігі туралы білім беру оқушылардың өзін-өзі дамытуына, ұлтжандылыққа тәрбиелеуіне және елдің болашағына жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді. Тәуелсіздік тарихын оқыту – тек өткенді таныту ғана емес, болашақ ұрпаққа ұлттық бірегейлікті сақтап, елінің тарихы мен мәдениетіне деген мақтаныш сезімін ояту болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Байғалиев Ә. *Қазақстанның тәуелсіздігі: тарихы мен келешегі*. Алматы: «Қазақ университеті», 2010.
2. Ахметов К. *Қазақстан тарихы және патриоттық тәрбие*. Астана: «Елорда», 2015.
3. Мұхамеджанов Е. *Тәуелсіз Қазақстан: тарихи жолдар мен кезеңдер*. Алматы: «Ғылым», 2018.

ИНТЕРНАТТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Нарынбетова Айгул Сулейменовна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы "С. Ерубаев атындағы №7 мектеп-интернат" КММ-сі жатақхана тәрбиешісі

Аннотация:

Проблема социальной адаптации детей в интернатах является важной темой исследований в современной педагогике и психологии. Дети, проживающие в интернатах, оказываются в особой социальной среде, и поэтому важно найти эффективные пути социальной адаптации, чтобы способствовать их полноценному становлению как личности. Социальная адаптация — это способность человека понимать себя, находить свое место в обществе и устанавливать взаимоотношения с другими людьми.

Abstract:

The issue of social adaptation of children in orphanages is an important topic of research in modern pedagogy and psychology. Children living in orphanages are placed in a unique social environment, and it is crucial to find effective methods of social adaptation to support their development as fully formed individuals. Social adaptation is the ability of an individual to understand themselves, find their place in society, and establish relationships with others.

Мақалада интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуіне қатысты теориялық және практикалық зерттеулер ұсынылып, осы мәселеге арналған педагогикалық әдістемелер мен психологиялық тәсілдер қарастырылады. Әлеуметтік бейімделуді қолдау және дамыту мақсатында жүргізілетін жұмыстың әр түрлі аспектілері, оның ішінде жеке және топтық терапиялар, әлеуметтік дағдыларды дамыту, қоршаған орта мен әлеуметтендіру процесіне қатысты білімдер ұсынылады.

1. Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуінің теориялық негіздері

1.1 Әлеуметтік бейімделудің мәні мен маңызы

Әлеуметтік бейімделу – бұл адамның қоғамның мәдениетіне, дәстүріне, нормаларына, құндылықтарына сай әрекет ету қабілеті. Бұл процесс адамның әлеуметтік және психологиялық дамуын қамтиды. Әлеуметтік бейімделу негізінде қоғамдағы ережелер мен нормаларға сәйкес әрекет ету, өзін-өзі тану, басқа адамдармен қарым-қатынас жасау және әлеуметтік рөлдерді орындау жатыр.

Интернаттағы балалар үшін әлеуметтік бейімделу проблемасы ерекше маңызға ие, себебі олар тұратын ортада бірқатар қиындықтар мен ерекшеліктер бар. Үйде өмір сүрмейтін балалар көбінесе отбасы тарапынан жеткіліксіз қолдауға ие болады, сондықтан оларды бейімдеу және

өз орнын табу қиынға соғуы мүмкін. Бұл мәселені шешу үшін интернаттарда арнайы бағдарламалар мен әдістемелер қолданылуы қажет.

1.2 Интернаттағы балалардың психологиялық ерекшеліктері

Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуінде психологиялық аспектілер ерекше орын алады. Бұл балалар үйдің жылуын сезіне алмайды, көбінесе эмоционалдық және психологиялық қолдауды жетіспейді. Олардың өмірінде тұрақтылық пен қауіпсіздік жоқ, сондықтан әлеуметтік қатынастарды қалыптастыру және өзін-өзі тану мәселелері өте маңызды.

Әлеуметтік бейімделу процесінде балалардың мінез-құлықтары, олардың қоршаған ортамен қарым-қатынасы, олардың өзін-өзі бағалауы мен эмоционалдық жағдайы айтарлықтай рөл атқарады. Психологтар интернаттағы балалардың бейімделуін бақылап, оларды қолдау мен дамыту үшін әртүрлі тәсілдер қолданады.

2. Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуінің қиындықтары

2.1 Отбасыдан бөліну және әлеуметтік оқшаулану

Интернаттағы балалардың алғашқы үлкен қиындықтары – бұл отбасыдан бөліну. Балалар үйінің атмосферасында олар көбінесе эмоционалдық жақтан оқшауланып, отбасының қамқорлығынан айырылуы мүмкін. Бұл олардың психоэмоционалдық жағдайына теріс әсер етуі мүмкін. Отбасының қатысуы мен тәрбиесі балалардың әлеуметтік бейімделуінде маңызды рөл атқарады, өйткені үйде балалар өздерінің жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру, өмірдің қиындықтарын жеңу және эмоциялық тұрғыдан дамуға мүмкіндік алады.

Интернаттағы балалар көбінесе өзгелермен қарым-қатынас жасауда қиындықтарға тап болады, өйткені олар өздерін жиі толыққанды емес деп сезінеді. Бұл олардың басқа адамдармен байланыс орнатуына кедергі келтіреді және әлеуметтік байланыстардың құрылуына кері әсер етеді.

2.2 Өзін-өзі бағалау және қарым-қатынас дағдылары

Интернаттағы балалардың көпшілігі өздерін үйден шыққаннан кейін эмоционалды тұрғыдан жоғалтып алады. Олар өздерін төмен бағалайды және қоғамда өз орнын табу қиынға соғады. Әлеуметтік бейімделу олардың өзін-өзі бағалауын көтеруге, өз әлеуетіне сенуге және басқа адамдармен қарым-қатынас жасауға ықпал етеді.

Оқшауланған ортада өмір сүретін балалардың әлеуметтік дағдылары әлсіз болуы мүмкін. Олар топтық қарым-қатынастарды қалыптастыруға, өз ойын жеткізуге немесе қиын жағдайларда қалай әрекет етуге қатысты проблемаларға ұшырайды. Бұл қиындықтарды жеңу үшін арнайы бағдарламалар мен педагогикалық әдістемелер қажет.

3. Интернаттағы балаларды әлеуметтік бейімдеудің тиімді жолдары

3.1 Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Әлеуметтік дағдыларды дамыту интернаттағы балалардың өмірінде маңызды рөл атқарады. Бұл дағдыларды дамыту арқылы балалар өз эмоцияларын басқара алады, басқа адамдармен дұрыс қарым-қатынас орнатуды үйренеді, сондай-ақ қоғамдық нормалар мен ережелерді түсініп, оған сәйкес әрекет ету дағдыларын меңгереді.

Әлеуметтік дағдыларды дамыту үшін топтық жұмысты ұйымдастыру, рольдік ойындар, әлеуметтік жағдайларды модельдеу және практикалық сабақтар өткізу өте тиімді. Сонымен қатар, әлеуметтік қатынастар мен мінез-құлықты бақылау мен талдау арқылы балалардың дамуына көмек көрсетуге болады.

3.2 Психологиялық қолдау және кеңес беру

Психологиялық қолдау интернаттағы балалар үшін маңызды. Әлеуметтік бейімделуді қолдау үшін психология пәнінің мұғалімдері, әлеуметтік қызметкерлер және психотерапевттер интернатта балалармен жұмыс істейді. Олар балаларға эмоциялық тұрғыдан қолдау көрсетіп, олардың қиындықтарын шешуге көмектеседі.

Кеңес беру және жеке психотерапияның әдістері балалардың өзін-өзі бағалауын жақсартуға, олардың қорқыныштарын жеңуге және әлеуметтік бейімделу процесін жеңілдетуге ықпал етеді. Бұл әдіс әсіресе жасөспірімдер арасында маңызды, себебі олар әлеуметтік нормалар мен ережелерге бейімделу кезеңін бастан өткереді.

3.3 Отбасымен жұмыс жасау

Отбасымен жұмыс істеу балалардың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету үшін маңызды аспектілердің бірі болып табылады. Интернаттағы балаларға отбасының қамқорлығын сезіну және үйден алған тәрбие мен тәжірибені жоғалтпау өте маңызды. Отбасымен байланыс орнату, балалардың ата-аналарымен немесе олардың қамқоршыларымен қарым-қатынас жасау процесін қолдау керек. Бұл жұмыс балалардың интернатқа қайта бейімделуіне оң әсер етеді.

3.4 Әлеуметтік орта мен қоғамға интеграция

Интернаттағы балаларды қоғамға интеграциялау арқылы олардың әлеуметтік бейімделуін жеңілдетуге болады. Бұл үшін балалардың қоғаммен, мәдениетпен танысуын ұйымдастыру қажет. Әлеуметтік топтарға, қоғамдық шараларға қатысу, мәдени және спорттық іс-шаралар балалардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіріп, қоғамның мүшесі ретінде сезінулеріне мүмкіндік береді.

4. Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету бойынша педагогикалық әдістемелер

4.1 Интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер – бұл балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады. Рольдік ойындар, топтық тапсырмалар, пікірталастар мен шығармашылық жобалар балалардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл әдістер арқылы балалар топтық ортада жұмыс істей отырып, өзара әрекеттесу дағдыларын меңгереді.

4.2 Қиын жағдайларда қолдау көрсету

Педагогтар мен әлеуметтік қызметкерлер балаларға қиын жағдайларда қолдау көрсетуі керек. Бұл оларды сенімділікке тәрбиелеуге және қиындықтармен күресуге көмектеседі. Әлеуметтік қызметкерлер мен педагогтардың көмегімен балаларға жеке көмек көрсетіледі, олардың эмоционалдық қажеттіліктері мен психологиялық жағдайлары ескеріледі.

Қорытынды

Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуі – бұл көп аспектілі процесс, оған психологиялық қолдау, әлеуметтік дағдыларды дамыту, отбасы мен қоғаммен байланыс орнату маңызды. Балалардың қоғамға дұрыс бейімделуін қамтамасыз ету үшін арнайы педагогикалық әдістемелер мен психологиялық тәсілдер қажет. Әлеуметтік бейімделудің тиімді бағдарламалары мен әдістері балалардың толыққанды дамуына және қоғамның мүшесі ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Мамедова Р. *Интернаттағы балалардың әлеуметтік бейімделуі*. Алматы: «Білім», 2019.
2. Ибраева Қ. *Балалар психологиясы және әлеуметтік бейімделу*. Астана: «Ғылым», 2020.
3. Нұрмағанбетова Ж. *Педагогика және психологиядағы жаңашыл әдістер*. Алматы: «Қазақ университеті», 2018.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ПОЭЗИЯСЫН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Оналбаева Улбосын Куандыковна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы №51 "Дәуір" ЖББМ" КММ-нің

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация:

Поэзия казахской литературы — это основная составляющая культуры и духовности казахского народа, отражающая его историю, традиции, национальную идентичность и мировоззрение. Поэзия, как вид искусства, изображает систему мышления, чувства, язык и внутренний мир народа, передаваясь из поколения в поколение как наследие.

Abstract:

The poetry of Kazakh literature is a core component of the culture and spirituality of the Kazakh people, reflecting its history, traditions, national identity, and worldview. As a form of art, poetry depicts the system of thinking, emotions, language, and inner world of the people, passed down from generation to generation as a heritage.

Мақалада қазіргі заманғы әдістемелік тәсілдер мен жаңа технологияларды, оның ішінде интерактивті оқыту әдістері, мультимедиялық құралдар мен шығармашылық жобаларды пайдалану арқылы қазақ поэзиясының тереңдігі мен маңыздылығын ашып көрсетуге бағытталған. Сонымен қатар, қазақ әдебиетінің поэзиясын оқыту барысында ұлы ақындардың шығармаларына негізделген түрлі педагогикалық практикалар мен сабақтарды ұйымдастыру жолдары ұсынылады.

1. Қазақ әдебиетінің поэзиясының орны мен маңызы

1.1 Поэзияның әдебиеттегі рөлі

Поэзия – әдебиеттің ең бай, көркем, эмоционалды және жанды түрі болып табылады. Қазақ әдебиетінің поэзиясы көп ғасырлық тарихқа ие және оның дамуы халықтың тілінің, мәдениетінің, рухани дүниетанымының дамуын айқындайды. Қазақ поэзиясы өзінің мазмұны мен формасында халықтың өмірін, қоғамды, тұрмысын, салт-дәстүрлерін бейнелей отырып, ұрпақтар арасында ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал етеді.

Қазақ поэзиясы өзінің ауыз әдебиеті дәстүрлерінен бастап, XX ғасырдағы ұлы ақындардың шығармашылығына дейін көптеген кезеңдерді бастан өткерді. Ақындардың шығармалары халықтың жүрегіне жол табып, қоғамның саяси-әлеуметтік мәселелеріне жауап беріп, ұлттың рухани дамуына ықпал етті.

1.2 Поэзияның оқу барысында тәрбиелік функциясы

Поэзияның оқушының рухани-эстетикалық дамуына тигізетін әсері айрықша. Поэзияда адам сезімдері мен ойлары, қоғамдық және жеке өмірдің өзекті мәселелері, адамгершілік құндылықтар мен моральдық нормалар көрініс табады. Осы арқылы оқушыларды ізгілікке, адалдыққа, патриотизмге, табиғатты сүюге және басқа да құндылықтарға тәрбиелеуге болады. Сонымен қатар, поэзия оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастырып, тілдік дағдыларын жетілдіреді.

2. Поэзияны оқытудың педагогикалық әдістемесі

2.1 Поэзияны оқытудың әдіснамалық негіздері

Поэзияны оқыту педагогикасы, ең алдымен, балалардың жас ерекшеліктеріне, олардың психологиялық және эмоционалдық жағдайларына сәйкес болуға тиіс. Әдістемелік жүйе оқушылардың ақын шығармаларын тереңірек түсініп, оларды талдауға қабілеттіліктерін арттыруға бағытталуы керек. Сондай-ақ, әрбір ақынның шығармашылығы оның тарихи, әлеуметтік, мәдени контекстінде зерттелуі тиіс.

Поэзияны оқытудың негізі – оқушылардың мәтінді эстетикалық, логикалық және семантикалық тұрғыда талдау дағдыларын дамыту. Ақынның шығармаларын талдай отырып, оқушылар оның идеясы мен тақырыбына, композициясына, стиліне, көркемдік құралдарына назар аударады. Оқу барысында әрбір шығарманың тарихи маңызы, әлеуметтік контексті, әдеби процесстегі орны туралы да мағлұмат беріледі.

2.2 Поэзияны оқытудың негізгі әдістері

Қазіргі заманғы білім беру әдістері оқушылардың шығармашылық әлеуетін, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған. Поэзияны оқытуда қолданылатын әдістердің бірі – интерактивті әдістер болып табылады. Олар оқушылардың белсенділігін арттырып, оқу процесіне қатысуға деген қызығушылықтарын оятады. Олардың ішінде:

- Дебаттар мен топтық жұмыстар: оқушылар бір немесе бірнеше поэзиялық шығармаларды талқылап, әр түрлі пікірлер айтады.
- Кейіпкермен әңгімелесу: шығарманың кейіпкері немесе авторы туралы пікірталас өткізу.
- Жоба жұмыстары: оқушылар белгілі бір тақырыпта шығармашылық жобалар жасап, ақынның өмірі мен шығармашылығын зерттейді.

2.3 Шығармашылық жұмыс және практикалық тапсырмалар

Поэзияны оқытудың тағы бір маңызды әдісі – шығармашылық жұмыс. Бұл әдіс оқушыларды өз ойын еркін жеткізуге, жеке көзқарасын қалыптастыруға және ақынның шығармасын терең талдауға ынталандырады. Шығармашылық жұмыстар арқылы оқушылар:

- Ақынның белгілі бір шығармасын өз бетінше талдайды.
- Мазмұны мен құрылымына, көркемдік құралдарына талдау жасайды.
- Ақынның дүниетанымына, оның әлеуметтік-саяси көзқарасына, мәдени әсерлеріне байланысты пікірлер ұсынады.

3. Қазақ поэзиясын оқытудың заманауи технологиялары мен құралдары

3.1 Мультимедиялық құралдарды пайдалану

Қазіргі уақытта поэзияны оқытуда мультимедиялық құралдардың маңызы ерекше. Бұл құралдар оқу процесін қызықтырып, оқушыларға ақпаратты түрлі форматтарда жеткізуге мүмкіндік береді. Видео, анимациялар, деректі фильмдер мен интерактивті қосымшалар арқылы қазақ поэзиясының тереңдігін, оның тарихтағы орнын оқушыларға айқын көрсетуге болады. Бұл әсіресе қазақ ақындарының шығармалары мен олардың өмірі туралы сабақтарды өткізу кезінде тиімді.

3.2 Цифрлық білім беру платформалары

Интернет-ресурстар мен цифрлық платформаларды пайдалану арқылы оқушыларға поэзияның әртүрлі қырларын таныстыруға болады. Мысалы, ақындардың шығармаларын оқып қана қоймай, оларды тыңдау, мәтіндермен жұмыс істеу, оқу мен жазу дағдыларын дамытуға арналған қосымшалар мен бағдарламаларды қолдану.

3.3 Виртуалды және қашықтықтан оқыту құралдары

Қашықтықтан оқыту және виртуалды платформалар қазіргі білім беру жүйесінде кеңінен қолданыс табуда. Бұл құралдар қазақ поэзиясының сабақтарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Виртуалды мұражайларға, ақындардың шығармашылығына арналған онлайн көрмелерге бару арқылы оқушылар қазақ поэзиясының дәстүрі мен тарихын тереңірек танып-біле алады.

4. Қазақ поэзиясын оқытудың шығармашылық жобалары

4.1 Поэзияның шығармашылық зерттеулері

Шығармашылық жобалар арқылы оқушылар ақындардың шығармашылығын зерттеуге мүмкіндік алады. Олар белгілі бір ақын туралы жоба жасап, оның шығармаларын жан-жақты талдайды, оның өмірі мен шығармашылығы туралы кеңірек ақпарат жинайды.

4.2 Өлең жазу және поэзиялық мәтіндер құрастыру

Оқушыларды шығармашылықпен айналысуға ынталандыратын әдіс – өлең жазу мен поэзиялық мәтіндер құрастыру. Мұғалімдер оқушыларға белгілі бір тақырыпта өлең жазуды ұсынуы мүмкін, немесе оларды белгілі бір ақынның шығармасын жаңаша жазуға ынталандыруы керек. Бұл әдіс оқушылардың поэзияға деген сүйіспеншілігін арттырып, шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады.

Қорытынды

Қазақ әдебиетінің поэзиясын оқытудың педагогикалық тәсілдері – оқушылардың эстетикалық, моральдық және интеллектуалдық дамуында маңызды рөл атқарады. Поэзияның тереңдігін, көркемдігін және ұлттық болмысты түсіну үшін мұғалімдер жаңа әдіс-тәсілдерді, мультимедиялық құралдарды, шығармашылық жобаларды тиімді пайдалану қажет. Осылайша, қазақ поэзиясын оқыту барысында оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамиды, олардың ой-өрісі кеңейіп, қазақ әдебиетіне деген қызығушылықтары артады.

Әдебиеттер тізімі

1. Баймұратова Ж. *Қазақ поэзиясын оқытудың жаңа әдістемелері*. Алматы: «Дарын», 2021.
2. Әбдіразақова К. *Қазақ әдебиеті бойынша әдістемелік кешендер мен технологиялар*. Астана: «Елорда», 2019.

ТАРИХ САБАҒЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ

Тазабекова Сулу Каналбековна
Шымкент қаласы, №26 Жамбыл атындағы мектеп-гимназиясының тарих пәні мұғалімі

Аннотация:

В современной системе образования развитие технологий и внедрение новых методов и подходов, включая использование инструментов искусственного интеллекта, открывают новые возможности для повышения качества обучения. Применение искусственного интеллекта в обучении истории играет важную роль в развитии познавательных способностей учеников, навыков мышления и повышении их интереса к истории.

Abstract:

In the modern education system, the development of technologies and the introduction of new methods and approaches, including the use of artificial intelligence tools, open new opportunities to improve the quality of education. The use of artificial intelligence in history teaching plays an important role in developing students' cognitive abilities, thinking skills, and increasing their interest in history.

Жасанды интеллект тарих сабағында білім беру үдерісін өзгертетін бірқатар мүмкіндіктер ұсынады. Бұл мақалада жасанды интеллекттің тарих сабағында қолдану мүмкіндіктері, оның оқыту процесіндегі рөлі, педагогикалық әдістер мен технологиялардың тиімділігі зерттеледі. Мақалада ЖИ құралдарының білім беру саласына енгізілуінің басты артықшылықтары мен кемшіліктері, сондай-ақ тарих сабағында олардың тиімді пайдаланудың әдістемелік жолдары қарастырылады.

1. Жасанды интеллект және білім беру саласындағы оның рөлі

1.1 Жасанды интеллекттің анықтамасы мен тарихы

Жасанды интеллект (ЖИ) – машиналардың адамның ақыл-ойын, интеллектін имитациялау қабілеті. ЖИ-дің мақсаттары арасында үйрену, шешім қабылдау, проблемаларды шешу, сөйлеу және мәтінді түсіну, көзбен көріп тану, жоспарлау және басқа да адамзаттың интеллектуалдық қабілеттерін меңгеру жатқызылады. Білім беру саласында ЖИ оқу процесін жекелендіру, білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне сай оқытуды ұйымдастыру мүмкіндігін береді.

1.2 Жасанды интеллекттің білім беру үдерісіндегі орны

Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы қолданылуы оқу материалын оқытудағы тиімділікті арттырады. Тарих пәнінде ЖИ оқушыларға тарихи оқиғалар мен деректерді интерактивті түрде таныстыруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, ЖИ оқушылардың оқу процесіне белсене араласуын ынталандырады және мұғалімдердің жұмысын жеңілдетеді.

2. Тарих сабағында жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану

2.1 Тарих сабағында ЖИ қолданудың негізгі бағыттары

Жасанды интеллект тарих сабағында бірнеше бағытта қолданылуы мүмкін. Олар:

- Интерактивті оқыту құралдары – тарихи оқиғаларды немесе тұлғаларды виртуалды түрде көрсету, деректерді визуализациялау және өткен ғасырлардағы қоғамдардың өмірін ұсыну үшін ЖИ мүмкіндіктерін пайдалану.
- Білімді жеке даралау – ЖИ оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, олардың оқу стиліне және даму деңгейіне сәйкес жеке тапсырмалар мен оқу жоспарларын ұсына алады.
- Әңгімелесу және сұрақ-жауап жүйелері – Жасанды интеллекттің көмегімен оқушыларға тарих туралы сұрақтарға жауап беру мүмкіндігін беретін чат-боттар мен виртуалды көмекшілерді енгізу.
- Жаттықтыру және бағалау – ЖИ тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың жетістіктерін бақылай алады, әрбір оқушының даму динамикасын талдайды және оған сәйкес кері байланыс береді.

2.2 Жасанды интеллекттің тарих сабағындағы қолданылу әдістемесі

Жасанды интеллект тарих сабағында әртүрлі әдістемелерді қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, виртуалды тарихи турлар немесе интерактивті карталар арқылы оқушылар өткен оқиғаларды өз көзімен көріп, оқулықтарда баяндалған материалды тереңірек түсінуге мүмкіндік алады. Жиі кездесетін әдістер:

- Симуляциялар мен ойындар – оқушылар белгілі бір тарихи кезеңдердегі оқиғаларды ЖИ көмегімен симуляциялау арқылы тарихи шешімдер қабылдайды.
- Виртуалды экскурсиялар – тарихи мұражайларға, ескерткіштер мен орындарға виртуалды экскурсия жасау.
- Аналитикалық құралдар – тарих бойынша деректерді талдайтын және осы деректердің негізінде оқушыларға сұрақтар мен тапсырмалар ұсынатын ЖИ жүйелері.

3. Тарих сабағында жасанды интеллектті пайдалану артықшылықтары мен қиындықтары

3.1 Артықшылықтары

Жасанды интеллект тарих сабағында көптеген артықшылықтарға ие. Олардың ішінде:

- Оқушылардың қызығушылығын арттыру – ЖИ арқылы тарихи оқиғалар мен тұлғаларды түрлі көзқарастар тұрғысынан көру оқушылардың тарихқа деген қызығушылығын арттырады.
- Қолжетімділік пен тиімділік – оқушылар әлемнің кез келген нүктесінен тарих сабағына қатыса алады, тапсырмаларды орындау және қосымша материалдар алу мүмкіндігі бар.
- Жеке оқыту – әр оқушының даму деңгейіне сәйкес жеке тапсырмалар мен оқу жолдарын құру.
- Жаңа тәжірибе мен әдіс-тәсілдер – мұғалімдер тарихты оқытудың жаңа әдістерін қолдану арқылы сабақтарды қызықты әрі тиімді ете алады.

3.2 Қиындықтары

Алайда, ЖИ-ді тарих сабағында қолданудың бірқатар қиындықтары да бар:

- Технологиялық қиындықтар – мектептерде қажетті техникалық құралдар мен интернет байланысының болмауы.
- Мұғалімдердің дайындық деңгейі – педагогтардың ЖИ құралдарын тиімді пайдалану үшін арнайы дайындықтан өтуі қажет.
- Құқықтық және этикалық мәселелер – ЖИ жүйелерінің оқушылардың жеке деректерін жинауы және оларды қорғау мәселелері.

4. Жасанды интеллекттің тарих сабағында қолданылу болашағы

4.1 Болашақтағы трендтер

Жасанды интеллекттің тарих сабағында қолданылуының болашағы зор. Жаңа технологиялар мен инновациялар мектептерде білім беру үдерісін түбегейлі өзгертуде. Мысалы:

- Деректерді талдау – ЖИ жүйелері оқушылардың оқу нәтижелерін талдап, олардың әлсіз тұстарын анықтап, қосымша көмек көрсету мүмкіндігін береді.
- Құралдардың көптүрлілігі – түрлі мультимедиялық құралдар мен қосымшалар арқылы оқушылардың білімін кеңейту.
- Глобализация және халықаралық байланыстар – ЖИ жүйелері арқылы оқушылардың халықаралық тарих және мәдениет туралы білімдерін кеңейту, әлемдік тәжірибелермен танысу.

4.2 Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы ықпалы

Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіне ықпалы тек оқушылардың білімін арттыруға ғана емес, олардың жеке тұлға ретінде дамуына да әсер етеді. ЖИ құралдары арқылы оқушылар өз білімдерін дамытуға, шығармашылық дағдыларын жетілдіруге, және тарихқа деген терең қызығушылықты қалыптастыруға мүмкіндік алады.

Қорытынды

Тарих сабағында жасанды интеллекттің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану білім беру процесін жаңа деңгейге көтереді. ЖИ технологиялары тарихты оқытуда қызығушылықты

арттырып, оқушыларға терең әрі жан-жақты білім алуға мүмкіндік береді. Бірақ бұл технологияларды тиімді пайдалану үшін мұғалімдердің білімі мен кәсіби даярлығының деңгейі жоғары болуы тиіс. Жасанды интеллекттің тарих сабағында қолданылуының болашағы зор, ол білім беруді одан әрі жетілдіруге, оқушылардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Бейсенова М. *Жасанды интеллект білім беруде*. Алматы: «Дарын», 2021.
2. Әбдіманапова Ш. *Жасанды интеллект және білім беру саласындағы өзгерістер*. Астана: «Қазақ университеті», 2022.
3. Ахметова А. *Тарих пәнін оқытуда жаңа технологиялар мен әдістемелер*. Алматы: «Жазушы», 2020.

ҚАРАПАЙЫМ ҒЫЛЫМИ ҰҒЫМДАРДЫ БАЛАЛАРҒА ТҮСІНДІРУ ӘДІСТЕРІ

Төлендіқызы Мақпал
Түркістан облысы, Созақ ауданы "Айшуақ" бөбекжай бақшасы
МКҚК тәрбиешісі

Аннотация:

Объяснение простых научных понятий детям — важный аспект учебного процесса. Для формирования у детей научного мировоззрения, развития их мышления и повышения интереса к науке необходимо объяснять научные концепции доступно и интересно. Этот вопрос занимает важное место в современной системе образования, поскольку интерес и способности детей к научным знаниям формируются в детстве.

Abstract:

Explaining simple scientific concepts to children is an important aspect of the educational process. To shape children's scientific worldview, develop their thinking abilities, and increase their interest in science, it is essential to explain scientific concepts in an easy and engaging way. This issue holds a significant place in the current education system, as children's interest and abilities in scientific knowledge are formed during childhood.

Бұл мақала ғылыми ұғымдарды балаларға оқыту мен түсіндіруді оңайлату мақсатында тиімді және қызықты әдістемелер мен тәсілдер туралы нақты ұсыныстар береді. Сондай-ақ, ғылыми білім беру барысында балалардың қызығушылығын арттырып, олардың ғылыми дүниетанымын кеңейтуге арналған практикалық қадамдар ұсынылады.

1. Қарапайым ғылыми ұғымдардың мәні және олардың балаларға түсіндірілуі

1.1 Ғылыми ұғымдар және олардың маңызы

Ғылыми ұғымдар – бұл адамзат жинақтаған ғылыми білімнің негізгі бірліктері, олар табиғаттың, қоғамның, адамның даму заңдылықтарын бейнелейді. Ғылыми ұғымдар мектеп жасындағы балалар үшін абстрактілі және күрделі болуы мүмкін, себебі олар баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес түсінікті емес болуы ықтимал.

Әрбір ғылым саласының өзіндік ұғымдары бар. Мысалы, физикадағы күш, энергия, химиядағы молекула, биологиядағы клетка сияқты ұғымдар – бұл балаларға түсіндіруде ерекше көңіл бөлуді қажет ететін терминдер. Бұл ұғымдарды балаларға дұрыс әрі қызықты түрде жеткізу олардың ғылыми дүниетанымын дамытуда маңызды рөл атқарады.

1.2 Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты ұғымдарды түсіндіру

Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты ғылыми ұғымдарды түсіндіру тәсілдері әртүрлі болады. Мектепке дейінгі және бастауыш сыныптағы балалар әлі абстрактылы ойлай алмайды, сондықтан нақты мысалдар мен көрнекі құралдарды қолдану қажет. Ал орта және

жоғары сынып оқушылары үшін абстракцияны енгізуге болады, бірақ нақты жағдайлар мен тәжірибелер арқылы түсіндіруді ұмытпаған жөн.
Балалардың жасына қарай ғылыми ұғымдарды түсіндіру әдістемесі өзгеріп отырады. Мысалы, кішкентай балаларға қарапайым ұғымдар мен табиғаттағы құбылыстарды ойын түрінде түсіндіруге болады, ал ересек балаларға күрделі ұғымдарды түсіндіру үшін теориялық біліммен бірге эксперименттер жүргізу тиімді болады.

2. Қарапайым ғылыми ұғымдарды балаларға түсіндіру әдістері мен тәсілдері

2.1 Көрнекі құралдарды қолдану

Көрнекі құралдар – ғылыми ұғымдарды балаларға түсіндіруде маңызды рөл атқарады. Көрнекіліктер (суреттер, диаграммалар, сызбалар, макеттер) балаларға абстрактілі ұғымдарды түсінуді жеңілдетеді. Мысалы, молекулалардың құрылымын немесе электрлік тізбектердің жұмысын түсіндіру үшін әртүрлі суреттер мен схемаларды қолдану қажет.
Көрнекі құралдарды қолданудың басты мақсаты – ұғымды балаға нақты, түсінікті түрде көрсету. Көрнекі құралдар арқылы балалар көріп, тәжірибе арқылы ұғымдарды өздері түсініп, есте сақтай алады.

2.2 Ойын әдістері

Ойын әдістері – балаларға ғылыми ұғымдарды үйретуде тиімді құрал болып табылады. Ойындар арқылы балалар қызығушылықпен және белсенді қатыса отырып, ғылыми білімдер мен ұғымдарды меңгереді. Мысалы, табиғатқа байланысты ойындар (суды таза ұстау, өсімдіктерді күтудің маңыздылығы), физика және химия ойындары балалардың ұғымды меңгеруін жеңілдетеді.
Ойын әдістері балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және ғылыми ұғымдарды практикалық тұрғыдан түсінуге мүмкіндік береді. Ойындар кезінде балалар теориялық білімді тәжірибе жүзінде қолдануды үйренеді.

2.3 Эксперименттер мен практикалық жұмыстар

Эксперименттер мен практикалық жұмыстар – ғылыми ұғымдарды түсіндірудің тиімді әдісі болып табылады. Балалар үшін эксперименттер – бұл ғылыми процестерді зерттеудің және ғылыми ұғымдарды терең түсінудің қызықты тәсілі. Эксперимент барысында балалар жаңа ақпаратты жинақтап, оны практикада қолдануға мүмкіндік алады.
Мысалы, су мен ауа арасындағы тығыздықты анықтайтын эксперимент немесе электр тізбегін құру тәжірибесі балаларға физика мен химияның негізгі заңдылықтарын түсіндіруге көмектеседі.

2.4 Жан-жақты білім беру және интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер балалардың ғылыми ұғымдарды түсінуін жеңілдету үшін қажет. Бұл әдістер балалардың өзара әрекеттесуі, сұрақ-жауап, пікірталастар жүргізу арқылы іске асады. Мұндай әдістер балаларды тек тыңдаушы рөлінде қалдырмай, белсенді қатысушыларға айналдырады. Бұл олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытады, ғылыми ұғымдарды түсінуді тереңдетеді.
Интерактивті әдістерде балаларға өздеріне қызықты сұрақтар қойып, зерттеу жүргізу ұсынылады. Мысалы, балаларға табиғаттағы құбылыстардың себебін түсіндіру үшін оларды зерттеу жұмысына тарту қажет.

3. Қарапайым ғылыми ұғымдарды түсіндіруде психологиялық және педагогикалық аспектілер

3.1 Психологиялық көзқарас: балалардың танымдық қабілеттері

Балалардың танымдық қабілеттері мен ойлау ерекшеліктері олардың ғылыми ұғымдарды қалай түсінетінін анықтайды. Балалар үшін ғылымды түсіну қиын болуы мүмкін, себебі олар абстрактылы ойлау қабілетіне ие болмаған кезде ғылым ұғымдары күрделі әрі түсініксіз болып көрінуі мүмкін.
Психологиялық тұрғыдан алғанда, балаларды ғылыми ұғымдарды үйретуде олардың жасына, қызығушылықтарына және ойлау қабілеттеріне сәйкес тәсілдер қолдану маңызды. Мысалы,

кішкентай балалар үшін көрнекі әдістер, үлкендер үшін теориялық біліммен тәжірибені байланыстыру қажет.

3.2 Педагогикалық әдістемелер: тиімді оқыту стратегиялары

Ғылыми ұғымдарды балаларға үйретуде педагогикалық әдістемелерді дұрыс таңдау маңызды. Оқыту процесі мақсатты, жүйелі және кезеңдерге бөлінген болуы керек. Әрбір ғылыми ұғымды түсіндіру кезінде баланың қызығушылығын ояту және оның жеке тәжірибесін ескеру қажет. Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру үшін терең білім мен педагогикалық біліктілік қажет.

Педагогикалық әдістемелерде балалардың ғылыми ұғымдарға деген қызығушылығын арттыру үшін оқытудың әртүрлі тәсілдерін пайдалану керек. Мұндай тәсілдерге көрнекіліктер, ойындар, эксперименттер, зерттеу жұмыстарын жүргізу кіреді.

4. Қарапайым ғылыми ұғымдарды түсіндіруде тиімді педагогикалық технологиялар

4.1 Интернет және цифрлық технологияларды пайдалану

Цифрлық технологиялар мен интернет ресурстары балалардың ғылыми ұғымдарды түсінуін жеңілдетеді. Визуализация, анимациялар, видео-сабақтар және виртуалды эксперименттер балаларға ұғымдарды нақты, түсінікті түрде жеткізуге мүмкіндік береді.

Интернеттің түрлі білім беру платформалары мен ойындары балаларды қызықтырып, олардың ғылыми білімге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, түрлі ғылыми жобалар мен жаттығулар интернет арқылы ұсынылып, балаларды ғылыммен таныстыруды жеңілдетеді.

4.2 Сабақтардың құрылымы мен ұйымдастырылуы

Сабақтың құрылымы мен ұйымдастырылуы ғылыми ұғымдарды түсіндіруде маңызды рөл атқарады. Сабақтың әр кезеңінде балаларға теориялық және практикалық білімдер ұсыну қажет. Тақырыпқа сай тапсырмалар мен эксперименттер балалардың ғылыми ұғымдарды түсінуіне көмектеседі.

Қорытынды

Қарапайым ғылыми ұғымдарды балаларға түсіндіру – педагогика мен психологияның маңызды және күрделі мәселелерінің бірі. Оқытудың тиімді әдістері мен тәсілдері балаларға абстрактілі ғылыми білімдерді қызықты әрі түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Ғылыми ұғымдарды түсіндіру үшін әртүрлі көрнекі құралдар, ойындар, эксперименттер, интернет-технологиялар мен педагогикалық әдістемелерді қолдану қажет. Мұндай әдістер баланың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға, оның танымдық қабілеттерін дамытуға және ғылымға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қожахметова А. *Бастауыш мектепте ғылыми ұғымдарды оқыту әдістемесі*. Алматы: "Білім", 2021.
2. Сеитова Р. *Балаларға ғылыми ұғымдарды түсіндіру әдістері*. Астана: "Ғылым", 2019.
3. Шакин А. *Педагогикадағы инновациялық әдістер мен технологиялар*. Алматы: "Жазушы", 2018.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАРИХЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАР МЕН ТӘСІЛДЕР

Умирова Жазира Палмаханбетқызы

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, “Сабит Мұқанов атындағы жалпы білім беретін мектеп” коммуналдық мемлекеттік мекемесінің тарих пәнінің мұғалімі

Аннотация:

Изучение истории Казахстана является одним из важных вопросов в области образования. В этой статье рассматриваются исторические основы методики преподавания истории Казахстана, изменения и новаторские подходы, соответствующие современным требованиям. Также показана роль

исторического образования в формировании у школьников национального самосознания и гражданской позиции.

Abstract:

The teaching methodology of Kazakh history is one of the important issues in the field of education. This article discusses the historical foundations of the methodology of teaching Kazakh history, changes, and innovative approaches in line with modern requirements. It also highlights the role of historical education in the formation of national consciousness and civic attitudes among students.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі қоғамның дамуымен бірге өзгеріп, жаңару үстінде. Әсіресе, тарих пәнін оқыту әдістемесі маңызды рөл атқарып, оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға, олардың тарихи санасын қалыптастыруға ықпал етеді. Қазақ халқының тарихын оқыту – ұлттың мәдениеті мен дәстүрін, ұлы тұлғаларын, тарихи кезеңдерін жастарға таныту арқылы олардың азаматтық көзқарасын қалыптастыруда ерекше маңызға ие. Осы мақалада қазақ халқының тарихын оқыту әдістемесінің теориялық негіздері, заманауи талаптар мен оқыту тәсілдері қарастырылады. Сонымен қатар, тарихи білім беру процесінде қолданылатын жаңашыл әдістер мен технологиялар, оқытудың жаңа құралдары мен әдістемелік кешендер туралы пікірлер ұсынылады.

1. Қазақ тарихын оқыту әдістемесінің тарихы мен дамуы

Қазақ тарихын оқыту әдістемесі, ең алдымен, қазақ халқының тарихы мен мәдениетін терең түсіну мен оған деген құрметті қалыптастыруға бағытталған. Әр кезеңде қазақ тарихын оқыту әдістемесіне әртүрлі көзқарастар болды. Кеңес үкіметі кезеңінде тарих пәні белгілі бір идеологиялық бағытта оқытылды. Дегенмен, тәуелсіздік алғаннан кейін, қазақ халқының тарихын оқыту әдістемесі жаңа талаптарға сәйкес жаңаруға тиіс болды.

Қазақстанның тәуелсіздікке қол жеткізуі мен ұлттық құндылықтарға деген қызығушылықтың артуы қазақ тарихын оқыту әдістемесінің дамуына зор әсерін тигізді. Қазақ тарихы пәнін оқытудың әдістемелік базасы жаңартылып, ұлттық тарихқа, мәдениетке, рухани мұраға баса назар аударыла бастады. Бұл үрдіс оқушылардың тарихи санасын қалыптастыру мен олардың азаматтық ұстанымдарын айқындау үшін өте маңызды болды.

2. Заманауи талаптар мен тарихты оқыту тәсілдері

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің талаптарына сәйкес, тарих пәнін оқыту әдістемесі де өзгерді. Оқытудың заманауи әдістері мен тәсілдері оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытуға, олардың сын тұрғысынан ойлауға, тарихи оқиғаларды талдай білуге үйретуге бағытталған.

2.1. Оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға үйрету

Тарих пәні сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға бағытталған пәндердің бірі болып табылады. Оқушылар тарихи оқиғалар мен процестерге ғана емес, олардың себеп-салдарын, барысын, және нәтижелерін түсінуі керек. Бұл үшін тарих пәнін оқытуда келесі тәсілдер қолданылады:

- Дискуссиялар мен пікірталастар: Оқушыларды түрлі тарихи мәселелер туралы пікір таластырып, өз пікірін қорғай білуге үйрету.
- Аналитикалық тапсырмалар: Оқушыларға белгілі бір тарихи кезеңдер немесе тұлғалар жайлы мәтіндер, құжаттар ұсыну, содан кейін соларды талдауға бағытталған тапсырмалар беру.
- Кейс-стадиді қолдану: Тарихи оқиғаларды қазіргі заманмен байланыстыра отырып талдау, оқушылардың алған білімдерін практикалық тұрғыда қолдану мүмкіндігін береді.

2.2. Ақпараттық технологияларды қолдану

Қазіргі білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) тарихты оқытуда маңызды рөл атқарады. Ақпараттық технологияларды тиімді қолдану оқушылардың тарихи білімдерін тереңдетуге, сонымен қатар олардың қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Мысалы:

- Мультимедиялық ресурстар: Тарихи бейнемазмұндар, деректі фильмдер, анимациялар мен виртуалды экскурсиялар арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды көзімен көріп, сезіну мүмкіндігіне ие болады.
- Интернет-ресурстар мен электронды оқулықтар: Оқушылар интернетті қолдана отырып, тарихи деректермен танысуға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік алады.
- Онлайн платформалар мен қосымшалар: Түрлі онлайн платформаларда (мысалы, Kahoot!, Quizlet, Google Classroom) тестілер мен сұрақтар ұйымдастыру арқылы білімді тексеруге болады.

2.3. Педагогикалық инновациялар мен әдістемелік кешендер

Қазіргі тарихты оқыту әдістемесінде түрлі педагогикалық инновациялар қолданылуда. Бұл инновациялар оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, оларды шығармашылық тұрғыда дамытады. Әдістемелік кешендерге мыналар кіреді:

- Құзыреттілікке бағытталған тәсіл: Оқушылардың жеке және қоғамдық өмірде қажетті дағдыларды меңгеруіне бағытталған әдіс. Бұл тәсіл оқушылардың тарихи білімдеріне ғана емес, сонымен қатар дағдыларын да дамытуға көмектеседі.
- Проблемалық оқыту: Оқушыларға проблемалық жағдайлар туғызу арқылы олардың шешім қабылдауға, логикалық ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік беріледі.
- Жобалық әдіс: Оқушыларға нақты бір жобаны орындау арқылы тарихи тақырыптарды зерттеуге мүмкіндік беріледі.

3. Қазақ халқының тарихын оқытудың маңызы

Қазақ халқының тарихын оқыту тек білім алу процесінің бір бөлігі ғана емес, ол ұлттың мәдени мұрасын сақтау мен ұрпақтан ұрпаққа жеткізу жолы болып табылады. Қазақстанның тәуелсіздігі мен ұлттық бірегейлікті сақтау жолындағы ең маңызды құралдардың бірі – тарихи білім.

3.1. Ұлттық сананы қалыптастыру

Тарих пәні оқушыларға өздерінің ұлттық мәдениетін, дәстүрлерін, тілі мен дінін құрметтеу, оларды сақтау мен дамыту міндетін ұғындыруға бағытталған. Қазақ халқының тарихи санасын қалыптастыру – жастардың азаматтық ұстанымдарын анықтап, оларды ұлтжандылыққа тәрбиелеу үшін маңызды.

3.2. Патриоттық тәрбие беру

Қазақ тарихын оқыту арқылы оқушыларға патриоттық тәрбие беру мақсатында тарихи тұлғалардың ерліктері мен олардың қазақ халқының дамуына қосқан үлесі туралы мағлұматтар беріледі. Оқушылар ұлттық батырлар, мемлекет қайраткерлері, мәдениет қайраткерлері туралы мәлімет алып, өз тарихына мақтаныш сезімін ұялатады.

4. Қазіргі жағдайдағы қиындықтар мен шешу жолдары

Қазақ халқының тарихын оқыту әдістемесі қазіргі заманның талабына сай жаңарып келе жатқанымен, әлі де болса бірқатар қиындықтар бар. Олардың ішінде:

- Тарихи оқулықтардың жетіспеушілігі: Кейбір мектептерде қазақ тарихына қатысты толыққанды оқулықтар мен оқу құралдары жоқ.
- Мұғалімдердің кәсіби біліктілігі: Тарих пәнінің мұғалімдеріне заманауи әдістемелерді меңгеру үшін арнайы курстар мен тренингтер қажет.
- Тарихи деректердің жетіспеушілігі: Кейбір тарихи кезеңдер мен оқиғаларға қатысты нақты деректердің болмауы оқытудың сапасын төмендетуі мүмкін.

Бұл қиындықтарды шешу үшін оқу бағдарламалары мен оқулықтарды жаңарту, мұғалімдерге кәсіби даму курстарын ұйымдастыру, тарихи деректерді жинау және сақтауға бағытталған жұмыстар жүргізу қажет.

Қорытынды

Қазақ халқының тарихын оқыту әдістемесі – бұл тек білім беру процесі ғана емес, ұлттың мәдени мұрасын сақтау мен оны жаңа ұрпаққа жеткізу жолы болып табылады. Заманауи білім беру талаптарына сәйкес тарихты оқыту әдістемесін жетілдіру, жаңа педагогикалық тәсілдер мен ақпараттық технологияларды пайдалану, оқушылардың тарихи санасын

қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Оқушылардың азаматтық және патриоттық тәрбиесін арттыру, ұлттық тарихқа деген қызығушылығын ояту үшін заманауи әдістемелерді тиімді пайдалану қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметов К. *Қазақ халқының тарихы: Теория мен практика*. Алматы: «Қазақ университеті», 2010.
2. Байғалиев Ә. *Қазақ тарихын оқыту әдістемесі*. Алматы: «Ғылым», 2013.
3. Мұхамеджанов Е. *Қазақ тарихының жаңа кезеңі: зерттеу әдістемесі мен мәселелері*. Астана: «Фолиант», 2015.

ҚЫШҚЫЛДАР МЕН НЕГІЗДЕР: ОЛАРДЫҢ ҚАСИЕТТЕРІ МЕН ҚОЛДАНЫЛУЫ

Қожанова Қарлығаш
Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"С.Ерубаев атындағы №7 мектеп-интернат"
химия пән мұғалімі

Аннотация

Данная статья рассматривает химическую природу кислот и оснований, их физические и химические свойства, классификацию и применение в повседневной жизни, промышленности, медицине и сельском хозяйстве. Рассматриваются теории кислот и оснований (Аррениуса, Бренстеда-Лоури, Льюиса), а также их роль в химических реакциях. Кроме того, описаны меры безопасности при работе с кислотами и основаниями и их влияние на окружающую среду.

Abstract

This article explores the chemical nature of acids and bases, their physical and chemical properties, classification, and applications in everyday life, industry, medicine, and agriculture. The theories of acids and bases (Arrhenius, Brønsted-Lowry, Lewis) are analyzed, along with their role in chemical reactions. Additionally, safety measures when working with acids and bases and their environmental impact are described.

Қышқылдар мен негіздер – химиядағы маңызды заттар тобына жатады. Олар табиғатта кең таралған және өндірісте, тұрмыста, биологиялық процестерде маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада қышқылдар мен негіздердің жіктелуі, олардың химиялық және физикалық қасиеттері, қолданылу салалары қарастырылады.

1. Қышқылдар мен негіздердің анықтамасы және жіктелуі

Химияда қышқылдар мен негіздерді түсіндіру үшін бірнеше теориялар ұсынылған:

- **Аррениус теориясы** бойынша, қышқылдар судағы ерітіндіде сутек иондарын (H^+) түзетін заттар, ал негіздер гидроксид иондарын (OH^-) түзетін заттар.
- **Бренстед-Лоури теориясы** қышқылдарды протон донорлары, ал негіздерді протон акцепторлары ретінде сипаттайды.
- **Льюис теориясы** бойынша, қышқылдар электрон жұбын қабылдайтын, ал негіздер электрон жұбын беретін заттар болып табылады.

Қышқылдар күшті және әлсіз болып бөлінеді. **Күшті қышқылдарға** тұз қышқылы (HCl), күкірт қышқылы (H_2SO_4) және азот қышқылы (HNO_3) жатады. **Әлсіз қышқылдарға** көмір қышқылы (H_2CO_3) және сірке қышқылы (CH_3COOH) жатады. Негіздер де күшті (NaOH, KOH) және әлсіз (NH_3) болып бөлінеді.

2. Қышқылдар мен негіздердің физикалық және химиялық қасиеттері

- **Қышқылдардың қасиеттері:**
  - Қышқылдар суда ерігенде H^+ иондарын түзеді.

- Қышқыл ерітінділері электр өткізгіш.
- Металдармен әрекеттесіп, сутек газын бөледі.
- Индикаторларды қызыл түске өзгертеді (лакмус, метилоранж, фенолфталеин).

- **Негіздердің қасиеттері:**
  - Негіздер OH^- иондарын түзеді.
  - Сабындану реакцияларына қатысады.
  - Қышқылдармен әрекеттесіп, тұз және су түзеді (нейтрализация реакциясы).
  - Индикаторларды көк түске өзгертеді.

3. Қышқылдар мен негіздердің қолданылуы

- **Өнеркәсіпте:**
  - Күкірт қышқылы аккумуляторларда, тыңайтқыш өндірісінде қолданылады.
  - Тұз қышқылы металдарды өңдеуде және химиялық синтезде пайдаланылады.
  - Сілтілер (NaOH, KOH) сабын, қағаз және текстиль өнеркәсібінде қолданылады.
- **Медицинада:**
  - Асқазан сөліндегі тұз қышқылы ас қорытуға көмектеседі.
  - Кальций гидроксиді стоматологияда қолданылады.
  - Көптеген дәрілік препараттар қышқылдық-негіздік қасиеттеріне байланысты әсер етеді.
- **Тұрмыста:**
  - Сірке қышқылы тағам дайындауда қолданылады.
  - Лимон қышқылы консервант ретінде пайдаланылады.
  - Ас содасы ($NaHCO_3$) тағам және тазалау құралдары ретінде қолданылады.

4. Қоршаған ортаға әсері және қауіпсіздік шаралары

Қышқылдар мен негіздер дұрыс пайдаланылмаса, қоршаған ортаға және адам денсаулығына зиян келтіруі мүмкін. Қышқыл жаңбырлары топырақтың құнарлылығын төмендетіп, экожүйеге кері әсер етеді. Өндірістік қалдықтардағы сілтілер су ресурстарын ластайды. Сондықтан химиялық заттармен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік шараларын сақтау маңызды:

- Қорғаныш көзілдірігі мен қолғап кию.
- Желдетілетін жерде жұмыс істеу.
- Қышқылдар мен негіздерді дұрыс сақтау және олармен мұқият жұмыс істеу.

Қорытынды

Қышқылдар мен негіздер – күнделікті өмірімізде және өндірісте кең қолданылатын маңызды химиялық заттар. Олардың қасиеттерін білу және дұрыс пайдалану адамзатқа пайда әкеледі. Сонымен қатар, қоршаған ортаға тигізетін әсерін азайту үшін экологиялық қауіпсіздік шараларын сақтау қажет.

Әдебиеттер:

1. Ахметов Н.С. "Жалпы және бейорганикалық химия" – Алматы: Мектеп, 2012.
2. Журин В.В. "Химия негіздері" – Мәскеу: Просвещение, 2018.
3. Brown T.L., LeMay H.E., Bursten B.E. "Chemistry: The Central Science" – Pearson, 2017.
4. Atkins P., de Paula J. "Atkins’ Physical Chemistry" – Oxford University Press, 2018.
5. Петрухин В.В. "Аналитическая химия" – Москва: Академкнига, 2020.

МАЗМҰНЫ

ӘЛЕУМЕТТІК-ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Дүйсенбаева Эльмира Маханбетжановна ТАРИХ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЖАСТАРДЫ ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	3
Омарова Акмарал Бегалиевна ҚАЗАҚСТАННЫҢ КӨНЕ ТАРИХЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ ЖАҢА АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ АШЫЛЫМДАР	5
Ахметова Лаззат Баратбековна ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОРТАҒАСЫРЛАР КЕЗЕҢІНДЕГІ МӘДЕНИ ЖӘНЕ САЯСИ ДАМУЫ	7
Ғапбар Жанар Насырханқызы ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО!	9
Жарымбет Айман Сұлтанғазықызы ҮЗДІК ҰСТАЗ БОЛУ БІЗДІҢ БАСТЫ МАҚСАТЫМЫЗ!	12
Төреханов Даулет ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО	14
Артықбаева Гулнар Тагабаевна ОҚУШЫЛАРҒА ТАРИХ ПӘНІН ҚЫЗЫҚТЫ ЕТІП ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	17
Егенова Назипа Атаевна ЕЖЕЛГІ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ: АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЖАЗБА ДЕРЕКТЕРДІҢ РӨЛІ	19
Камбаров Сайлаубек Акимбекович ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ БАТЫРЛАРЫ МЕН ТАРИХИ ТҰЛҒАЛАРЫН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР	22
Миркибаева Баян Кулбаевна ТАРИХ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПІКІРТАЛАС ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ	24
Сапармуратова Гулмира Темировна ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНДАҒЫ ҰЛЫ ТҰЛҒАЛАР МЕН ОЛАРДЫҢ БҮГІНГІ ҰРПАҚҚА ӘСЕРІ	26
Сахова Кенжеайым Назурллаевна ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН: ЭКОНОМИКАЛЫҚ, МӘДЕНИ БАЙЛАНЫСТАР	28
Алибаева Ақмарал ҚАЗАҚСТАННЫҢ ХАНДЫҒЫ МЕН ИМПЕРИЯЛЫҚ ТАРИХЫ: АРАЛЫҚ КЕЗЕҢДЕРДЕГІ САБАҚТАСТЫҚ	30
Артықбаев Батыр Тагабаевич ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ КАРТАСЫ: ӨТКЕН ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ӨЗГЕРІСТЕР	31
Анарбаев Қ.С. ҰЛТТЫҚ ОРТАҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР - ҚОҒАМДЫ БІРІКТІРУШІ КҮШ	34
ӨНЕР ЖӘНЕ СПОРТ:РИТМ, ДИНАМИКА ЖӘНЕ ЭМОЦИЯ	
Карабаев Алмас Онласынович БАЛАЛАРДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ АРҚЫЛЫ ҚОЗҒАЛЫС ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	38
Алтынбеков Нуркен Срайлович ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУДАҒЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНІҢ РӨЛІ	40
Карабалаева Турган Амалбековна БАЛАЛАРДЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	42
Почанина Елена Александровна РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ЧЕРЕЗ ПОДВИЖНЫЕ СПОРТИВНЫЕ ИГРЫ	43
Қаражанова Жадыра Нұралбайқызы БАЛАБАҚШАДА МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ	46
Нуров Құшмұрат Халмоминұлы ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЕҢБЕККЕ БАУЛУ: МЕКТЕП ШЕБЕРХАНАСЫ АРҚЫЛЫ ЖҰМЫС ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ	48
Амеркулова Улжалгас Ендибаевна ҚИМЫЛДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ АРТТЫРУҒА АРНАЛҒАН ОЙЫНДАР	51

Мырзалиева Сауле Абдикуловна БАЛАБАҚШАДА ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ	53
Дәрібаева Назерке Орынбайқызы ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ДАМУЫНА ӘСЕРІ	55
Жұматова Мәриям Қонысбайқызы МУЗЫКАЛЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ	57
Мықтыбай Нағима Жаңылысқызы ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫ ҮШІН ӘДІСТЕР	59
Намысова Алия Абдижаппаровна БАЛАБАҚШАДАҒЫ МУЗЫКАЛЫҚ САБАҚТАРДА БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ	61
Ұлықпанова Ұлжан Әліханқызы ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	63
Айтбаева Жибек Жакыпбековна КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ	65
Ғайсин Мұхит Санақұлы МЕКТЕПТЕРДЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	67
Егембердиева Надира Ордабаевна КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ЖОБАЛЫҚ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ	69
Игиликова Жазира Талхатовна БАЛАБАҚШАДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ НҰСҚАУШЫСЫНЫҢ РӨЛІ	71
Тулегенова Гулмира Сапарханова КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУ	73
Тулегенова Раушан Сабыровна БАЛАЛАРДЫҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТАЛҒАМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНІҢ РӨЛІ	76
Есенбекова Айнур Лесбаевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУ МЕН САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ТӘРБИЕЛЕУ	78
Дүйсенбекұлы Олжас ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН НЫҒАЙТУ ЖӘНЕ САЛАМАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ТАРТУ	80
Токеев Бертай Есмаханович МУЗЫКА АРҚЫЛЫ ТІЛ ДАМЫТУ: ӘНДЕР МЕН ӨЛЕҢДЕР АРҚЫЛЫ СӨЗДІК ҚОРДЫ БАЙЫТУ	82
КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ҚИЫНДЫҚТАРЫ	
Aigul Bekbosynkyzy Makhanova MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN SCHOOLS: FROM TRADITION TO INNOVATION	85
Makhmudov Batyrjan Azatkulyvich HOW TO DEVELOP SPEAKING SKILLS IN SCHOOLCHILDREN: METHODOLOGICAL APPROACHES	87
Sailauova Ryskul Pernebekovna GRAMMAR AND VOCABULARY: A BALANCED APPROACH TO TEACHING ENGLISH	90
Atakhanova Sakhiba Sherikbaevna INTERCULTURAL COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	91
Galeeva Munira Saydakbarovna THE USE OF COMMUNICATIVE METHODOLOGY IN TEACHING ENGLISH: ADVANTAGES AND CHALLENGES	94
Маймакова Наргиза Садиллаевна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕР: МОДЕРНИЗАЦИЯ МЕН	

ЖАҢАШЫЛДЫҚ	97
Миноварова Бибинур Жолдасбековна АБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ	99
Оспанқұлова Жанар Әбләкімқызы ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТКЕ ӘСЕРІ	101
Пернебекова Индира Абдрахмановна ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ГРАММАТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ОНЫ ҮЙРЕТУ ӘДІСТЕРІ	102
Сексенбаева Сандугаш Турлыбаевна ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ	104
Бейсенгір Мөлдір Есенқызы ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ	106
Боранбаева Афуза Алпысбаевна ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ МЕН ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ	108
Жилкайдарова Балжан ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ МЕН ӨНЕРІНДЕГІ ҰРПАҚТАР САБАҚТАСТЫҒЫ	110
Лесбаева Гульнара Тореxановна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ МЕН АДАМГЕРШІЛІККЕ ӘСЕРІ	112
Касмурзаева Гульжан Ермековна ОСОБЕННОСТИ НАПИСАНИЯ ПРИСТАВОК И СУФФИКСОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	113
Мурадова Умида Нарматовна КРИТИКА ОБЩЕСТВА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Н. В. ГОГОЛЯ	115
Сапар Ақмарал Серікбайқызы СРАВНЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СРЕДСТВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. С. ПУШКИНА И М. Ю. ЛЕРМОНТОВА	117
Суиндикова Арайлым Егизбаевна ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ РОМАНОВ ФЁДОРА ДОСТОЕВСКОГО	119
Юнусова Севара Ибадуллаевна РОЛЬ ПРИРОДЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: ФИЛОСОФИЯ И СИМВОЛИЗМ	121
Гаипова Айнагул Шерназаровна РОЛЬ ОРФОГРАФИИ И ПУНКТУАЦИИ В ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ: КАК ПРАВИЛЬНО ИСПОЛЬЗОВАТЬ ПРАВИЛА?	123
Жалгасбаева Жанат Болысбековна СОВРЕМЕННЫЙ РУССКИЙ ЯЗЫК: КАК МЕНЯЕТСЯ РЕЧЬ В ЭПОХУ ТЕХНОЛОГИЙ?	125
Байбосынова Н.П АҒЫЛШЫН ПӘНІНІҢ МҰҒАЛІМІ-ЖАҢА ИДЕЯЛАР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ЖЕТЕКШІСІ	128
Esenbekova Aygul Lesbaevna ENHANCING VOCABULARY ACQUISITION THROUGH TECHNOLOGY	130
Kaldybaeva Gulbanu Bolatbekovna INTERACTIVE METHODS AND THEIR APPLICATION IN THE CLASSROOM FOR EFFECTIVE ENGLISH LANGUAGE LEARNING	132
Muhitdinova Shokhida Salikhovna THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH: NEW APPROACHES AND TOOLS	134
Abisheva Perne Adilkhanovna ENGLISH LITERARY WORKS AS A MEANS OF LEARNING ENGLISH	137
Макулбекова Айжамал Ерланқызы ОБРАЗ РОДИНЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: ОТ ПУШКИНА ДО СОВРЕМЕННОСТИ	139
Мирзакулова Шахла Хайруллаевна ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ГЕРОЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКИХ КЛАССИКОВ	141
Туртбаева Эльмира Амантаевна ТЕМА ЛЮБВИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКИХ ПИСАТЕЛЕЙ: ТРАГЕДИЯ И СЧАСТЬЕ	143

Бекмурзаева Гульпаршын Сансызбаевна ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: КАК ОНИ ВЛИЯЮТ НА ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ РЕЧИ	145
Айтбаева Кулаш Асканбаевна ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ МЕН ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ	147
Акжолова Гулзейнеп Сейтхановна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ	149
Кубеева Айгуль Сабыргалиевна ӘДЕБИ ТАЛДАУ: ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ КЛАССИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР	152
Рахманова Вазира Бахтияровна THE ROLE OF PHONETICS IN LEARNING ENGLISH PRONUNCIATION	154
Байбосынова Нагима Оналбаевна ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНДЕГІ АНТОНИМДІК ТҰРАҚТЫ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІН САЛҒАСТЫРА ОҚЫТУ МӘСЕЛЕСІ ЖАЙЫНДА	155
Айтаева Меруерт Маханбетқызы АБАЙ ҚАРАСӨЗДЕРІНДЕГІ ТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАРДЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	158
Айткул Айсауле Асанкызы ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТӘСІЛДЕРІ	160
Бегимбетова Куралай Муратовна ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДА ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	161
Беркімбай Нургул Мусалықызы МЕКТЕПТЕ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАНЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН ФОРМАСЫНЫҢ БІРЛІГІН, ЖАЗУШЫ ШЕБЕРЛІГІН ТАНЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ, ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ	164
Қанатбекова Гульмира Кеңесбекқызы ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ОТБАСЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	166
Сатымбекова Жания Нуржановна ТІЛ БІЛІМІНДЕГІ ТҰРАҚТЫ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ТАРИХЫ	168
Спабекова Клара ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЭССЕ ЖҰМЫСЫН ЖАЗДЫРУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗІ	169
Әзімбаева Балауса Бауыржанқызы THE IMPACT OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES ON LEARNING ENGLISH	171
Тайгараева Райхан Сабитовна БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСНАМАСЫ: ЗАМАНАУИ КӨЗҚАРАСТАР	174
Туртбаева Индира Джурсинбековна БАЛАБАҚШАДАҒЫ ТІЛ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ: ТИІМДІ ТӘСІЛДЕР МЕН ӘДІСТЕМЕЛЕР	176
Жанысбек Ләззат Қасымқызы АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕГІ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАРДЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	178
Есдаблетова Жанар Сауытбекқызы ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ СИНОНИМДЕР МЕН АНТОНИМДЕРДІҢ РӨЛІ	181
Өмірәлиева Гүлмира Низамбекқызы ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ДЫБЫСТЫҚ ЖҮЙЕСІ: ФОНЕТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР МЕН ҚИЫНДЫҚТАР	183
Раджапова Жұлдызай Орынтайқызы ТІЛ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ГРАММАТИКА МЕН СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	185
Рустамова Рафина Тухтамуратовна CULTURAL SENSITIVITY IN ESL EDUCATION	188
Сырымбетова Гульнар Даткабековна ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ	190
Мырзабекова Жақсыгүл	

THE USE OF AUTHENTIC MATERIALS IN LANGUAGE TEACHING	192
Тулебаева Улбосын ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАЗЫЛҒАН ШЫҒАРМАЛАРДЫҢ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	195
Тұяқбаева Раушан ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ОЛАРДЫҢ ЖАС ҰРПАҚҚА ТӘРБИЕЛІК МӘНІ	197
Бұрхан Анэль Тыныштыққызы CULTURAL SENSITIVITY IN ESL EDUCATION	199
Дарибаева Гульмира Абилькасимовна ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ОРФОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ОРФОЭПИЯЛЫҚ ҚАТЕЛЕРДІ АЛДЫН АЛУ ЖОЛДАРЫ	201
Дауталиева Жаннат Азретовна ADVANTAGES OF MULTILINGUAL EDUCATION	203
Қоспанова Гулжанат Көшербайқызы THE USE OF AUTHENTIC MATERIALS IN LANGUAGE TEACHING	205
Науанова Акбота Мухамедгалиевна МҰХТАР ӘУЕЗОВТІҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ОҚЫТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ	207
Сейлова Газиза Нарсутбаевна ASSESSMENT AND TESTING METHODS IN ESL	209
Карибаева Нуржамал Шалдаровна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ АВТОРЛАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ	211
Сагындикова Дана Калхозовна ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ	213
Кабылбаева Роза Пайзуллаевна ЖАС ҰРПАҚҚА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ	216
Кумисбекова Сауле Кумисбековна БАЛАЛАРДА БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУ МЕН ӘДЕБИЕТКЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ҚАЛАЙ ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ	218
ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	
Асанова Жадра Сағынтайқызы ҚОРШАҒАН ОРТАНЫҢ ЛАСТАНУЫ: БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ШЕШУ	220
Садыкова Балнур Пернебековна БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	222
Сопиева Бибигуль Куанышбековна ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР	224
Акимханова Бибигул Талиповна STEM БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУ	226
Пирманова Гулмира Махамбетовна ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ	228
Рапиева Динора Абдуллаевна ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА КАРТОГРАФИЯЛЫҚ МӘЛІМЕТТЕРДІ КӨРСЕТУ ТӘСІЛДЕРІ: РАСТРЛІК ПЕН ВЕКТОРЛЫҚ КАРТАЛАР	230
Сартбаев Галымжан Турганулы ҚАЗІРГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ: ЭКОЛОГИЯ, КЛИМАТ ӨЗГЕРІСІ ЖӘНЕ УРБАНИЗАЦИЯ	232
Толымбекова Айман Алипбайқызы ӘЛЕМДІК ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ	233
Тулегенова Кымбат Ниязбековна ГЕОГРАФИЯЛЫҚ КАРТАЛАРДАҒЫ РАСТРЛІК ЖӘНЕ ВЕКТОРЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ	

ҚОЛДАНЫЛУЫ	235
Халметова Джамиляхон Бердыбаевна ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ РӨЛІ	237
Куанышева Хатира Оракбаевна ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА КАРТАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕРІ	240
Нурлыбекова Балжан Нуржановна ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУҒА ӘСЕРІ	241
Пердебаева Роза Дауреновна ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ	243
Изтаева Нурзат Алжановна ХИМИЯ ПӘНІНДЕ STEM БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ	244
Кыдыралиева Азиза Досымбеккызы ХИМИЯЛЫҚ РЕАКЦИЯЛАРДЫҢ ТАБИҒАТЫ МЕН ОЛАРДЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ	247
Құрбан Гауһар Нағашбекқызы ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚАРАСТЫРУ	249
Байдос Айжан Әбутәліпқызы ФОТОСИНТЕЗ: ПРОЦЕСТІҢ АНЫҚТАМАСЫ, АШЫЛУ ТАРИХЫ, ФАЗАЛАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАҢЫЗЫ	251
Балтабай Аида Серікқызы БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	253
Адеханова Гульмира Аманкуловна ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ	255
Амангелді Орынай Бахытжанқызы БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ	257
Байдосова Гульнар Абуталиповна ЖАҺАНДЫҚ ЖЫЛЫНУДЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	259
Қалдарбек Жансая Мадиярқызы БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА ТАБИҒАТҚА ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР ЖҮРГІЗУДІҢ МАҢЫЗЫ	261
Нурсейтова Алия Ахметовна ХИМИЯ САБАҒЫНДА ТАБИҒАТ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	263
Мурзакаева Гузаль Гумарқызы ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ	265
Жанибекова Карлыгаш Жумабековна ЖҮРЕК ТУРАЛЫ ӘҢГІМЕЛЕР: ЖҮРЕК ТУРАЛЫ 8 ҚЫЗЫҚТЫ ФАКТ	267
Юсупова Фарида Ахмаджановна ГЕОГРАФИЯ ОҚЫТУДА СЫНИ ОЙЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ПАЙДАЛАНУ	270
Досжанова Айгерим Ерлановна ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОҚЫТУ МЕН ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ: БАЙЛАНЫС ЖӘНЕ ӨЗАРА ЫҚПАЛЫ	272
Жасузахова Шолпан Калдыбаевна ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	273
Исламова Лаура Абдужалаловна ГЕОГРАФИЯДА МОДЕЛДЕР МЕН КАРТОГРАФИЯЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ	276
Көбей Ақбота Тохтарбайқызы БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ҒЫЛЫМИ КӨЗҚАРАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	278
Нуржигитов Мыктыбек Серикбайулы ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ	280
Егизбаева Маржан Нурлановна БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ	282
Дадаев Руфат Мухамадович ХИМИЯ ПӘНІ БОЙЫНША ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ: БАЛАНЫҢ БОЛАШАҚ КӘСІБИ	

ТАҢДАУЫ МЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ	284
Егенова Назгул Атаевна ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР	286
Манабаева Гавхар Нурлибаевна ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ	288
Машева Римма Абеновна ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДА ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ	290
САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАЛАРЫ ЖӘНЕ ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАР	
Василенко Алексей Константинович КАК ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ ИЗМЕНЯЕТ БУДУЩЕЕ ИНФОРМАТИКИ	293
Жұлдызбай Мәдина Ержанқызы ШИЫРШЫҚТЫ ҚАҒИДАТЫНЫҢ МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІЛІГІ	295
Ильясова Майра Тургановна МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ	299
Хусанова Севара Бахтияровна МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ	301
Гафурова Шахноза Илхамовна ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА STEM БІЛІМ БЕРУ ӘДІСІН ПАЙДАЛАНУ	303
Тайгараева Рабиха Токсановна ФИЗИКА ПӘНІНДЕ ЭКСПЕРИМЕНТТІК ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ	305
Абдихадирова Забира Рахымовна МАТЕМАТИКА ОҚЫТУДЫ ПСИХОЛОГИЯМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ	307
Бекбергенова Нургул Жумадуллаевна ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ	309
Ерсұлтан Раушан Ерсұлтанқызы ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ	311
Сабденова Жазира Примбаевна ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ОНЛАЙН-КАЛЬКУЛЯТОРДЫ ЕНГІЗУ ҮРДІСІ	313
Утешова Улбосын Куттыбековна ИНФОРМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	316
Мырзатаева Мадина Курманбековна ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАҒА ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	318
Абдрахманова Эльмира Батырхановна МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЕСЕП ШЫҒАРУҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	321
Тулендиева Эльмира Сұлтановна БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ	323
Шукуралиева Надира Усманалиевна МАТЕМАТИКА ПӘНІ БОЙЫНША ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ	325
Атенова Айгуль Орынбасаровна АЛГЕБРА САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ	327
Калиева Айжан МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСҚА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАРДЫ ДАМЫТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	329
Курманбаева Жанар Есенбековна ИНФОРМАТИКА ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЛОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ	331
Мусалимова Нұрлыайым Құрманбекқызы	

ВЕБ-ДИЗАЙН НЕГІЗДЕРІ: КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІНЕ АРНАЛҒАН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ	333
Кудиярова Базаркул Еркинбековна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ОЙЫН ТҮРІНДЕ ӨТКІЗУ ӘДІСТЕРІ	335
Садиков Бакит Халдарович, Өскенбай Меруерт Құнанбайқызы ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ (AI) ДАМУЫ ТҰРҒЫСЫНАН ОҚЫТУ	337
Рахимжанова Сауле Бейсенбековна ФИЗИКА ПӘНІНЕН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ	339
Алдиярова Айжан Ысқаққызы СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ТИІМДІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ӘДІСТЕРІ	341
Атамкулова Насипа Муслимовна БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУ ПӘНДЕРІН ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ	343
Тогизбаева Турсынай Пидинуллаевна МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	345
Dosymbekova Ainur Ergashevna COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING ENGLISH	347
Туребаева Назым Рысалиевна THE IMPORTANCE OF THE ENGLISH LANGUAGE	349
Скахова Айнур Зулхарнаевна ЭВОЛЮЦИЯ ОБРАЗА ЖЕНЩИНЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	351
Арынова Лиза Темирбековна МҰРАЖАЙ – ТАРИХТЫ ТАНЫТАТЫН ҚҰНДЫЛЫҚ	352
Балтабаева Мубарак Исмайлқызы ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ	354
Жумабаева Гульназ Уралбековна ҚАЗАҚСТАНДА МӘДЕНИ ЖӘДІГЕРЛЕРДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ДЕҢГЕЙІ ҚАНДАЙ?	356
Рустемова Клара Койшыбаевна ЦИФРЛЫҚ ИНКЛЮЗИЯ: ҚОҒАМДАҒЫ ТЕҢ МҮМКІНДІКТЕРДІҢ КЕПІЛІ	358
Сейтбекова Эльмира Сабитовна СӨЙЛЕУ ФУНКЦИЯЛАРЫ АУЫР ЖӘНЕ ЖЕҢІЛ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ЗАМАНАУИ ТЕХНИКАЛАР	360
Турганбекова Сауле Алибековна ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	362
Кадырова Бахыткул Дуйсенбековна ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ВИРТУАЛДЫ (VR) ЖӘНЕ ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН (AR) ШЫНДЫҚТЫ ҚОЛДАНУ АЯСЫ	364
Рысбекова Нургуль Елесбековна ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	366
Жаикбаева Айнур Сыргабаевна ВЕБ-ДИЗАЙН ЖӘНЕ ОНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУЫ	368
Исатаева Гүлфайруз Өмірбекқызы ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ӘДЕБИ ТІЛДІҢ СТАНДАРТТАРЫ МЕН НОРМАЛАРЫ	370
Мурадова Умида Нарматовна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ОЙЛАРДЫҢ ДАМУЫ	373
Мурзакаева Гузаль Гумарқызы ОҚЫТУДА ДЕРБЕС ЖӘНЕ ҰЖЫМДЫҚ ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ	375
Нурметова Раушан Абылаевна МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	377
Шахаманова Айгуль Ержановна ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ИНФОРМАТИКАНЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ	

ЗАМАНАУИ ТӘСІЛ РЕТІНДЕ ПАЙДАЛАНУ	379
Оспанова Гульмира Алимбековна АРТИКУЛЯЦИЯЛЫҚ ГИМНАСТИКА: БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ТИІМДІ ЖАТТЫҒУЛАР	381
Баименова Камчат Дуйсебековна БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ МЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ОЙЫННЫҢ РӨЛІ	383
Акжигитова Мендигуль Арыстановна БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЗЕРТТЕУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	385
Джуманова Индира Бекболатовна БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА КӨПМӘДЕНИЕТТІ БІЛІМ БЕРУ	388
Исабекова Дилара Нурлыбековна МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҚТАРЫНДА ҚАУІПСІЗДІК	390
Халыкова Роза Сатыбалдиевна БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ	392
Ашакулов Ербол Пиязбаевич МЕКТЕПТЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ	394
Есимханова Асель Алдабергеновна МЕКТЕПТЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ АГРЕССИЯСЫН БАСҚАРУ: ПСИХОЛОГТЫҢ КӨЗҚАРАСЫ	396
Әуелбек Гүлбану Тоқтанқызы АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ҚОЛДАНУ	398
Zhilkibayeva Aliya Turebekovna THE ROLE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH	402
Кадырова Бахыткул Дуйсенбековна ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ГРАММАТИКАСЫН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР	405
Калжигитова Ақмарал Асилхановна БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	407
Кожакулова Бактыгуль Муратбаевна СИНОНИМЫ И АНТОНИМЫ: КАК ОБОГАТИТЬ РЕЧЬ С ИХ ПОМОЩЬЮ?	410
Маханова Галия Калдыбековна ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ДЕЕПРИЧАСТИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	412
Нуршарипова Айнур Елтаевна КАК ПРАВИЛЬНО СОСТАВИТЬ СЛОЖНОПОДЧИНЁННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ?	414
Омирбекова Хасиет Сарсенбаевна ШАҒЫН ОРТАЛЫҚТАҒЫ ТӘРБИЕНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	416
Оразымбетова Гульнара Ниязалиевна ИМЕНА СОБСТВЕННЫЕ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРАВИЛА НАПИСАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	418
Өтегенова Дина Нышанбекқызы МАТЕМАТИКАНЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРДЕГІ РӨЛІ: ОҚУШЫЛАРДЫ НАҚТЫ ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	421
Рысбекова Нургуль Елесбековна ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ РӨЛІ	423
Serdanova Ulmeken Kopzhasarovna MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING ENGLISH	426
Тажибаева Жанар Кайыповна ҚАЗАҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ НЕГІЗГІ ЖАНРЛАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ	428
Темирова Рауза Жамбыловна СТАНОВЛЕНИЕ ЖАНРА СОЦИАЛЬНОЙ ДРАМЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIX ВЕКА	430
Утегенова Зина Нышанбековна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ТІЛ ДАМЫТУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ	432

Юнусова Дильдора Ирисметовна РУССКИЙ ЯЗЫК В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ	434
Асылбеков Болат Жаксылыкович МЕКТЕП ШЕБЕРХАНАСЫНДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ШАРАЛАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	436
Джораева Гүлжамила Сапархановна ХИМИЯ ПӘНІ МЕН ЭКОЛОГИЯНЫҢ БАЙЛАНЫСЫ: ТАБИҒАТҚА ӘСЕРІ	438
Егизбаева Акмарал Пернехановна ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫНДА АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫНЫҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ	441
Есболова Фарида Шынбаевна БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ДЕНСАУЛЫҚТЫ САҚТАУ МЕН НЫҒАЙТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	443
Зиябекова Айгүл Борибековна ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫ: ОҚУШЫЛАРҒА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ЖОЛДАРЫ	445
Нарынбетова Айгул Сулейменовна ИНТЕРНАТТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	448
Оналбаева Улбосын Куандыковна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ПОЭЗИЯСЫН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ	450
Тазабекова Сулу Каналбековна ТАРИХ САБАҒЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ	453
Төлендіқызы Мақпал ҚАРАПАЙЫМ ҒЫЛЫМИ ҰҒЫМДАРДЫ БАЛАЛАРҒА ТҮСІНДІРУ ӘДІСТЕРІ	455
Умирова Жазира Палмаханбетқызы ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАРИХЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАР МЕН ТӘСІЛДЕР	457
Қожанова Қарлығаш ҚЫШҚЫЛДАР МЕН НЕГІЗДЕР: ОЛАРДЫҢ ҚАСИЕТТЕРІ МЕН ҚОЛДАНЫЛУЫ	460